

SAMRĀD JAGANNĀTH-VIRACITA

SAMRĀṬ SIDDHĀNTA

(SIDDHĀNTA-SĀRA KAUSTUBHA)

WITH

Various Readings on the Basis of Different Mss.

First Six Chapters

VOL I

Edited by
A board of Editors headed by
ACHARYAVARA RAM SWARUP SHARMA
Chief Editor and Director of the Institute

Published by
Indian Institute of Astronomical and Sanskrit Research
Gurudwara Road, Karolbagh, New Delhi-5.

Published by

Indian Institute of Astronomical and Sanskrit Research

2239, Gurudwara Road, Karol Bagh,
New Delhi-5.

*

Aided by

Ministry of Education, Government of India

*

*

Price Rs. 80-00-

*

Printed by

Padam Shree Prakashan & Printers
12, Chamelian Road,
Delhi-5.

सम्राट् जगन्नाथ-विरचितः

सम्राट्-सिद्धान्तः

(अवान्तर पाठभेदसमन्वितः सिद्धान्तसारकौस्तुभः)

पूर्वार्धः—षडध्यायः

प्रथमो भागः

प्रधान सम्पादकः

आचार्यवर पंडित रामस्वरूप शर्मा

(सञ्चालक—इण्डियन इन्स्टीट्यूट आफ् आस्ट्रानौमिकल एण्ड संस्कृत रिसर्च)

प्रकाशकः

इंडियन इन्स्टीट्यूट आफ़ आस्ट्रानौमिकल एण्ड संस्कृत रिसर्च

गुरुद्वारा रोड, क़रोलबाग़, नई दिल्ली–५.

प्रकाशक—
इण्डियन इन्स्टीट्यूट ग्राफ़ ग्रास्ट्रानौमिकल
एण्ड संस्कृत रिसर्च
२२३९, गुरुद्वारा रोड, क़रोलबाग,
नई दिल्ली–५ (भारत)

*

भारत सरकार के शिक्षा मन्त्रालय द्वारा
प्रदत्त ग्रनुदान से प्रकाशित

*

सम्पादक मण्डल—
श्री रामस्वरूप शर्मा,
प्रधान सम्पादक एवं सञ्चालक
श्री मुकुन्द मिश्र,
ज्योतिषाचार्य
श्री विश्वनाथ झा,
ज्योतिषाचार्य
श्री ग्रोंदत्त शर्मा शास्त्री,
एम० ए०, एम० ग्रो० एल०

*

प्रथम संस्करण
१९६७

*

मूल्य ८०-००

*

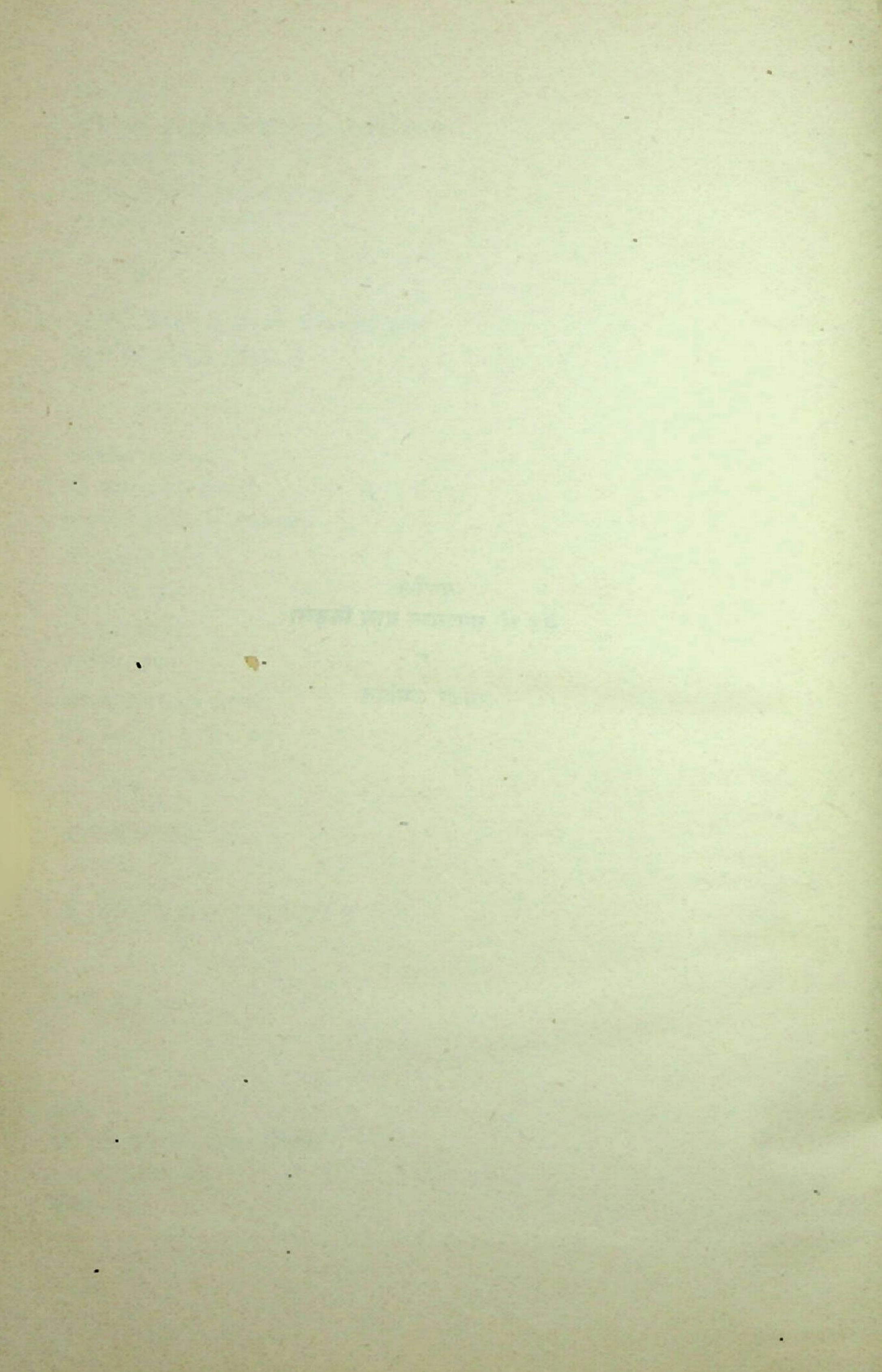
मुद्रक—
पद्म श्री प्रकाशन एण्ड प्रिण्टर्स
१२, चमेलियन रोड,
दिल्ली–६.

समर्पण

सेठ श्री घनश्याम दास बिड़ला

क

सादर समर्पित

Dedicated to

Seth Shri G. D. Birla

विषयानुक्रमणिका

विषय		पृष्ठ

सम्राट् सिद्धान्तः

श्री सिद्धान्त[1] सार कौस्तुभ

श्री गणेशायनमः श्री सरस्वत्यैनमः[2] श्री गुरुभ्यो[3] नमः ।
[4]गणाधिपं [5]सुरार्चितं [6]समस्त [7]कामदं नृणाम्[8] ।
[9]प्रशस्तभूतिभूषितं स्मरामि विघ्नवारणम् ।। १[10] ।।
लक्ष्मीनृसिह चरणांबुरुहं[2] सुरेशैर्वंद्यं समस्तजनसेवितरेणुगंधम् ।
वाग्देवतां निखिलमोहतमोपहंत्रीं[3] वंदे गुरूं गणितशास्त्रविशारदम् ।।२[1]।।
श्री गोविन्द समाव्हयादि[1] विवुधान्वृंदादवी[2]निर्गतान्यस्तंत्रै[3] सैवं
[4]निराकुलं शुचिमनोभावः स्वभक्तचान्[5] यत् म्लेछान्
मानसमुन्नतान् स्वतरसा निर्जित्य भूमण्डले जीयात्[6]
श्रीजयसिंहदेवो नृपतिः श्रीराजराजेश्वरः ।। ३[7]।।

---

१. (ख) १. 'श्री सिद्धान्त सार कौस्तुभ' लुप्त　　२. 'श्री सरस्वत्यैनमः' लुप्त
३. 'श्री गुरुभ्यो नमः' लुप्त　　४. +गजाननं+
५. +सुरा+　　६. +सदा+
७. +भक्त+　　८. (शिवासुतं सुखपदं) for नृणां ।।१।।
९. +वितंडचंडयोगिनी समाज मध्यवर्तिनं ।　　१०. ।।२।। for ।।१।।

२. (ग) श्रीवरदमूर्तिर्जयति for श्रीगणेशाय नमः श्रीसरस्वत्यै नमः श्रीगुरुभ्यो नमः
(ख) १. विशारदं च ।।३।। for (विशारदम् ।।२।।)
(ग) २. अनुस्वार लुप्त　　३. तमोहमंत्री for (तमोपहंत्रीं)

३. (ख) १. समाह्वयादि for (समाव्हयादि) (ग)　　२. वृन्दाटवी for (वृंदादवी)
३. तत्रैव for (तत्रं सैवं)　　४. निराकुलः for (निराकुलं)
५. स्वशक्तयानयत् for (स्वभक्तचान् यत्) (ग)
६. छ्री for (त्श्री) (ग)　　७. ।।४।। for ।।२।।
(ग) ७. ३ for (२)

राजाधिराजो जयसिंहदेवा[1] श्रीमत्स्यदेशाधिपतिश्च सम्राट[2]।
श्रीरामपादांबुजसत्त[3]चितो यज्वा सदादानरतः सुशीलः ॥ ४[4] ॥

गोलादियंत्रेषु नवीनयुक्तिप्रचारदक्षो गणितागमज्ञः ।
सत्यप्रियः सत्यरतः कृपालुस्तिग्मप्रतापो जयति क्षमायाम् ॥ ५ ॥

स धर्मपालो गणितप्रवीणा[1] ज्योतिर्विदो गोलविचारदक्षान् ।
कारूंस्तथाहूय चकार वेधं गोलादियंत्रैर्द्युसदां च भानाम् ॥ ६[2] ॥

---

४. (ख) १. +अधिक श्लोक+

करं जनार्दनं नाम दूरीकृत्य स्वतेजसा ।
भ्राजते दुःसहो ऽरीणां यथा ग्रैष्मो दिवाकरः ॥ ५ ॥

(ग) १. रिणां for ऽरीणां,

२. क्रमसंख्या ४ for (५)

(ख) १. देवः for (देवा)

२. सम्राट् for (सम्राट)

३. सक्त for (सत्त)

४. ॥६॥ for (४)

(ग) यह श्लोक यहां लुप्त है—इसके स्थान में 'ख' के अन्तर्गत दिया गया अधिक श्लोक विद्यमान है ।

५. (ख) १. ७ for (५)

(ग) यह श्लोक विद्यमान नहीं है इसके स्थान में निम्नांकित श्लोक लिखा है—
"येनेष्टं वाजये याद्यं महादानानि षोडश ।
दत्तानि द्विजवर्येभ्यो गोग्रामजवाजिनः ॥ ५ ॥

६. (ख) १. प्रवीणाम् for (प्रवीणा) २. ८ for (६)

(ग) यहां यह श्लोक विद्यमान नहीं इसके स्थान में निम्नांकित श्लोक है ।
"तस्य श्री जयसिंहस्य तुष्टयै रचयति स्फुटम् ।
द्विजः सम्राट् जगन्नाथो रेखागणितमुत्तमम्" ॥६॥

ग्रंथं[1] सिद्धान्त संम्राजं सम्राट रचयति स्फुटम् ।
तुष्टचै श्रीजयसिंहस्य जगन्नाथ संव्हयः कृती ॥

अरवीभाषया ग्रंथो मिर्जास्तीनामकस्थितः[3] छ्वाएकानां[4] सुबोधाय गीर्वाण्या प्रकटीकृतः । अस्य[5] ग्रंथस्य त्रयोदशाध्यायाः[13] संति, एक चत्वारिंशदधिकशतं[11] प्रकरणानि सन्ति, षण्णवत्य[6] नरशतं क्षेत्राणि सन्ति ॥

(ख) १. येनेष्टं वाजपेयाद्यैर्महादानानि षोडश ।
दत्तानि द्विजवर्येभ्यो गोग्राम द्विपवाजिनः ॥९॥
for line one (ग्रंथं·········स्फुटम्)
वि०—१. २. यह श्लोक यहां पांडु लिपि में अन्य हाथ से निम्नस्थ उपान्त में लिखा हुआ है ।

२. तेन श्रीजयसिंहेन प्रार्थितः शास्त्रसंविदा ।
करोति श्री जगन्नाथः सम्राट् सिद्धान्तमुत्तमं ॥१०॥
for line two (तुष्टचै·········कृती)

३. मिजस्तीनामकः for (मिर्जास्तीनामक)

४. वालकानां for (छ्वाएकानां)

५. +सिद्धान्त श्रवणेच्छा चेत्सम्राजं शृणु तत्त्वतः ।
+रेखागणित मालोक्य व्यक्ताव्यक्तं तथैव च ॥१२॥+
+शिरोमण्यादि सिद्धांतैर्नहिस्याद्भ्रांतिवारणम् ।+
+अतस्त्वयं प्रयत्नेन पठनीयः सुबुद्धिभिः ॥१३॥

६. षण्णवत्युत्तरशतं for (षण्णवत्यनरशतं)

अथ प्रथमाध्यायः

अस्मिन् चतुर्दश[1] प्रकरणानि षोड़ष[2] क्षेत्राणि यन्ति[3] तत्र प्रथम प्रकरणं लोके विद्याद्वयमस्ति एका ज्ञानविद्या एका व्यवहारविद्या च। ज्ञानविद्या त्रिविधा एका सच्चिदानन्दरूप[4]भगवदनुभवसाधनभूता, द्वितीया बुध्या दृष्ट्या[5] च ग्रहनक्षत्रादिज्ञानकारिणी, तृतीया दृष्ट्यानां च भौतिकायां[6] ज्ञानकारिणी व्यवहारविद्यापि त्रिविधा आचारव्यवहारप्रायश्चित्तरूपाः, व्यवहारविद्या सुगमास्ति ज्ञानविद्या अतिकठिना[7]स्ति तत्रापि प्रथमविद्याऽपि[8] कठिणास्ति तत्रापि[9] प्रथम विद्यापि-कठिणास्ति कुतः अगोचरत्वात् तृतीया[10] तु विनाशशीलानां पदार्थांना ज्ञानमस्ति, अत[11] द्वितीया विद्या गोलगलित[12]ज्ञान रूपा मध्ये उक्तः[13] इमं[14] बुध्या दृष्टोपपत्यां[15] च ज्ञातुं योग्यास्ति एतत् प्रतिपादितानां वस्तूनां अविनाशित्वात् अत एवास्यां विद्यायां प्रवर्त्तितव्यं कुतः अस्या उपपतिव्यक्ता[16]व्यक्त गणितेन रेखा गणितेन च कृतास्ति अस्यां विद्यानां[17] पूर्वाचार्यै[18]र्वेधादिना यत् प्राप्तं ग्रहर्क्षध्रुवकादि अस्माभिः[19] प्राप्तं च तदत्र निबद्धं इति उपोद्घात प्रकरणं प्रथमम् ।

(ख) १. अस्मिश्चतुर्दश for (अस्मिन् चतुर्दश)
२. षोडश for (षोडष)
३. सन्ति for (यन्ति)
४. स्वरूप for (रूप)
५. दृष्ट्या for (दृष्ट्या)
६. विसर्गलुप्त
७. कठिणा for (कठिना)
८. तिकठिणा for (ऽपिकठिणा)
९. "तत्रापि-कठिणास्ति" लुप्त
१०. तृतीयायां for (तृतीया)
११. अतो for (अत)
१२. गणित for (गलित)
१३. उक्ता for (उक्तः)
१४. इयं for (इमं)
१५. अनुस्वार लुप्त
१६. व्यंक्ता for (व्यक्ता)
१७. विद्यायां for (विद्यानां)
१८. पूर्वाचार्यैर्वेधादिना for (पूर्वाचार्यैर्वेधादिना)
१९. रपि for (:)

अथ द्वितीयं प्रकरणम्

अस्या ज्योतिष विद्यायाः[1] अनुक्रमः प्रदर्शंते[2]। प्रथमं ग्रहाकाशा गोलरूपाः संतीति ज्ञेयम्। आकाशानां गतिरपि गोलरूपास्ति भूरपि गोलरूपास्ति[3] भूरपि गोल रूपास्ति इयं भूः आकाशमध्यगा वृत्तमध्यस्थकेन्द्रमिवास्ति पुनरियं नक्षत्रकक्षा पेक्षया चिन्हमिव भाति ॥

मध्यात[4] न प्रचलति स्थिरैवास्ति पुनः आकाशानां त[5] सरला गतिः तियर्गति[6] चक्राकारा गतिश्च ज्ञेया अक्षांशानां न्यूनाधिक्ये न[7] त्रियंगते[8] वंहवः प्रकाश भवन्ति तेपि ज्ञेयाः ततः सूर्यगतेर्निश्चयः कार्यः ततः[9] चन्द्रस्य गतेर्निश्चयः कार्यः ततः सूर्याचन्द्रमसोर्गत्युत्पन्न ग्रहादीनां[10] निश्चयः कार्यः क्वचित[11] क्रमः आवश्यकोस्ति क्वचिदुपयुक्तोस्ति अयं क्रमः स्वकृत वेधेन प्राचीनाचार्यकृतवेधेन च रेखागणितेन च निश्चितोऽस्ति ॥

द्वितीय[12] प्रकरणं समाप्तम्

अथ तृतीयं प्रकरणम्

अस्मिन् प्रकरणे आकाशाः गोलरूपाः गतयश्च गोलरूपाः सन्तीति प्रतिपाद्यते पूर्वाचार्यैः प्रकाशवन्ति विंबानि दृष्टानि तानि[13] पूर्वस्यां दिश्पुदयन्ति यानि भानि नाड़ीवलयाद्यावतांतरेणोत्तरस्थानि तेषां य[14] दिनमानं रात्रिमानं च[15]

(ख) १. विसर्ग लुप्त — २. प्रदर्श्यंते for (प्रदर्शंते)

३. 'भूरपि—रूपास्ति' लुप्त

४. मध्यान्न for (मध्यातन) — ५. 'त' लुप्त

६. तिर्यग्गतिश्चक्रा for (तियर्गति चक्रा) — ७. तिर्यग्गते for (तिर्यंगते)

८. प्रकाराः for (प्रकाश)

९. ततश्चन्द्रस्य for (ततः चन्द्रस्य) — १०. ग्रहणादीनां for (ग्रहादीनां)

११. क्वचित्क्रमः for (क्वचित क्रमः) — १२. २ for (द्वितीय···समाप्तम्)

१३. +पूर्वस्यां दिश्युदयं प्राप्य शनैः शनैरुन्नतानि भूत्वा परमोन्नतत्वं प्राप्नुवंति तत शनैः शनैर्नतानि भूत्वा पश्चिमायां दिश्यस्तं प्रयांति ततः कंचित्कालमदर्शनं प्राप्य पुनः+ — १४. यद्दिन for (यदिन)

१५. +यद्भवति नाडी वलया तावतांतरेण दक्षिणतः स्थितानां दिनमानं रात्रिमानं च+

र द्वयन्तयाद्भुदति[1] तेषां अग्रापि तुल्यैव भवति[2] तेषां आग्रापि तुल्यैव भवति अथ च ध्रुवसमीपस्थानां मानां[3] अस्तो न भवति एतानि कस्य[4] चिह्नस्य पण्डितः[5] समानान्तराणि भवन्ति। तच्चिह्नं ध्रुवत्वेन निश्चितं ध्रुवसमीपस्थानमहोरात्रवृत्तानि अल्पप्रमाणानि भवन्ति दूरस्थानां तु महत्परिमाणानि भवन्ति। येषां ध्रुवान्महदन्तरमस्ति तेषां उदयास्तश्च[6] भवति दिनमानं महद्भवति रात्रिमान मल्पं च भवति यथा यथैषां महदंतरं स्यात् तथा तथा अहोरात्रवृत्तानि बृहत्परिमाणानि भवन्ति रात्रिमानं वर्द्धिष्णु भवति। दिनमानं क्षीयमानं भवति एवमग्रे सर्वेभ्योभ्यधिकंमहोरात्र[7] [8] वृत्तं भवति तत्र दिनमानं रात्रिमानं च समानं भवति। ततः यदा अधिकमंतरं यथा[9] भवति तथा तथा अहोरात्रवृत्तानि लघूनि भवन्ति रात्रिमानमधिक[10] वर्धिष्णु च भवति। दिनमानमल्पं क्षईष्णु[11] च भवति एवं पूर्वक्रमात् विपरीतं भवति एतैः प्रकारैः अकाशाः[12] गोलरूपाः तेषां गतिरिति[13] गोलरूपास्तीति निश्चितं यैः नदीजलप्रवाहवत् नक्षत्राणा[14] पश्चिमगमनमंगीकृतं तेषां बुद्धि शून्यानां मतं समीचीनं न भवति कुतः अस्तंगतस्यैव पुनरुदय दर्शनात्। यदि तानि पश्चिमस्यां[15] सरलगत्यैव गच्छन्ति तदा अति दूरगतानां विवाल्पं त्वं[16] स्यात् तत्तु न भवति किन्तु अस्तमये महद्बिंबमेव दृश्यतेऽस्तसपे[17] [18] च विंवमद्मिति[19] प्रतीयते अल्पं भूत्वा अदर्शनं यातीति न प्रतीयते। अथ च अन्यैरपि अल्पबुद्धिभिरेव मुच्यते भूमेरुत्थितो धूमोग्नि गोलं प्राप्य प्रकाशवान् भवति तदा किंचिदुदितमिति प्रती-

---

(ख) १. तद्वयत्ययाद्भवति for (तद्वयन्तयाद्भवति)
२. "तेषां—भवति" लुप्त
३. भानां for (मानां)
४. कस्यचित् for (कस्य)
५. परितः for (पण्डितः)
६. उदयोस्तश्च for (उदयास्तश्च)
७. अनुस्वार लुप्त
८. अनुस्वार लुप्त
९. +यथा+
१०. मधिकं for (मधिक)
११. क्षयिष्णु for (क्षईष्णु)
१२. आकाशाः for (अकाशाः)
१३. गतिर्गोल for (गतिरितिगोल)
१४. नक्षत्राणां for (नक्षत्राणा)
१५. पश्चिमायां for (पश्चिमस्यां)
१६. बिम्बाल्पत्वं for (विवाल्पं त्वं)
१७. अस्त समये च for (ऽस्तसपे च)
१८. +बिंबचतुर्थांशो मग्नः बिंबार्द्धं मग्नं पादोनं+
१९. बिंबं मग्नमिति for (बिंब मद्‌ममिति)

यते स प्रकाशःज्वलन्[1] पश्चिमदिशं समागत्यं नाशं प्रयाति तदा अस्तो जात इति प्रतीयते इत्ति[2] यदुक्तं तदपि वाधितमेव कुतः तत्स्थानात् पश्चिमस्थानां तत्प्रकाश-दर्शनात् यदि स धूमो नष्टः तदा पश्चिमस्थानां दर्शनं न स्यात् मतद्वयाश्चिताः[3] ध्रुवासन्न तारकानां[4] सदोदितानां संस्थां विलोक्य किं वदंतीति न विद्मः यदि च ग्रहर्क्षाश्रितकाशाः[5] गोलरूपाः न स्युः तर्हि उदयादस्तपर्य्यंतं ग्रहर्क्षणां[6] बिंबस्य दर्शनं एकरूपं न स्यात् । दर्शनं तु एक रूपं भवति । अतः तेषां आकाशाः गोलरूपां[7] भवंतीति ज्ञायते क्षितिजासन्नं बिंबं यत् बृहद्दस्यते[8] तत्रेदं कारणं तत्रातिदेशे[9] जल-[10] तुषाराः बहवः सन्ति तैः राक्षिन्नं[11] बिंबं जलांतर्गत वस्तुवत् प्रतिनेत्रादर्शवन्व[12] महद्दस्यते[13] तत्रापि यादृशं जलमधिकं स्यात् तादृशं बृहद्दस्यते[14] । अथ च यैः गोल यंत्रादिपदार्थैः[15] बोधः कृतः ते पदार्था गोलरुपा एव तस्मादपि च ज्ञायते आकाशां[16] गोलरूपा[17] आकाशा एवेति निश्चितां[18] ॥

तृतीय प्रकरणं समाप्तम्[19]

(ख) १. ज्वलन् for (ज्वलन्) २. इति for (इत्ति)
३. मतद्वयाश्रिताः for (मतद्वयाश्चिताः)
४. तारकाणां for (तारकानां)
५. ग्रहर्क्षाश्रिताकाशाः for (ग्रहर्क्षाश्रितकाशाः)
६. ग्रहर्क्षाणां for (ग्रहर्क्षणां)
७. गोलरुपाः for (गोलरूपां)
८. बृहद्दस्यते for (बृहद्दस्यते)
९. तत्र क्षिति प्रदेशे for (तत्रातिदेशे) १०. +वाष्प+
११. रश्यान्नं for (राक्षिन्नं) १२. वच्च for (वन्व)
१३. महद्दृश्यते for (महद्दस्यते)
१४. बृहद्दृश्यते for (बृहद्दस्यते)
१५. पदार्थैर्बोधः कृतः for (पदार्थैः बोधः कृतः)
१६. अनुस्वार लुप्त
१७. +एव नोचेत् तर्हि गोलादिना तेषां गतयः न मिलिता भवेयुः तस्मात् गोलरूपा+
१८. निश्चितं for (निश्चितां) १९. "तृतीय— समाप्तम्" लुप्त

अथ चतुर्थः[1] प्रकरणम्

अथ चतुर्थः[2] प्रकरणं तत्र भूमेः गोलरूपत्वं प्रतिपाद्यते। तन्न[3] पूर्वाश्रितानां क्षितिजानां[4] मुपरि ग्रहर्क्ष बिंबदर्शनं[5] मुत्तरोत्तर कालेन जायते अस्तक्षितिजेषु च स्वस्व देशांतरमित कालेन बिंबा दर्शनं भवति ततः प्रतीयते इयं भूर्गोलरूपास्ति यदि कचोसोदरसंभिस्यात्[6] तदा भूमस्थ[7] स्थानां महाताकलेनोदयात्[8] पश्चात् बिंबदर्शनं स्यात् पश्चिमस्थानां पूर्वमेवस्यात्। यदि च मुकुरत[9] संनिमा समा चक्राकाश स्यात् तर्हि सर्वेषां भूस्थानां युगपदेव बिंबदर्शनं स्यात। तच्चैवंन संभवति तस्मात् पूर्वोक्तां[10] ग्रह बिंबा दर्शनादर्शन विचारेण भूः गोलरूपास्तीति फलितं अथ चैव[11] पूर्वपश्चिम स्थानामुपपन्नं याम्योत्तर प्रदेशस्थानांकेन प्रकारेण दर्शनादर्शनेन गोलरूपत्वं भूमेः प्रदिपादितं तत्र स्वस्थाना[12] दुत्तरतः गमनशीलस्य पुंसः भचक्रस्यौन्नत्यं ध्रुवाश्रितानां तारकानां च सहोदितत्वं च भवति तस्मादपि च ज्ञायते याम्योत्तरत्वेनापि भूगोलि रूपास्ति।

चतुर्थप्रकरणं समाप्तम्

(ख) १. लुप्त "अथ—प्रकरणम्"

२. विसर्ग लुप्त — ३. तत्र for (तन्न)

४. अनुस्वार लुप्त — ५. अनुस्वार लुप्त

६. कचोलोदरसन्निभां for (कचोसोदसभि)

७. भूमध्यस्थानां for (भूमस्थस्थानां)

८. महता for (महाता)

९. मुकुरतलनिभा for (मुकुरत संनिमा)

(ख) १०. पूर्वोक्ता for (पूर्वोक्त)

११. चैव for (चैव)

१२. स्थानादुत्तर for (स्थानात्)

अथ पञ्चम प्रकरणम्

तत्रभूः ख मध्ये वृत्तमध्यस्थ केन्द्रमिवास्तीति प्रतिपाद्येत[1] तत्र ते[2] ख मध्येभूः ध्रुवसूत्रकेन्द्रे न स्यात् उपरि चाध्योभागेस्ति[3] तदा निर्क्षक्षितिजेंदिन[4] रात्र्यौ[5] समत्वं न स्यात् कुतः निर्क्षक्षितिज[6] नाडी वलयाहोरात्रवृत्तानां[7] समानानि खंडानि ने[8] करिष्यति। अथ च निरक्षादन्यत्र देशे यदा[9] रवि प्रवेशेन दिनरात्रिसाम्यं स्यात् न्न[10] भवति सर्वदेशेपु नाडीमंडलं प्रविष्टे रवौ दिनरात्र्योः साम्यं भवतीति दृष्टं तस्मात् ध्रुवसूत्रादूर्धाधरस्थाभूर्नास्ति यदि ध्रुवसूत्रात् पूर्वापर विभागेभूरस्ति तदा उदयेस्ते विम्वस्य एकरूपं दर्शनं न स्यात्। अयमभिप्रायः यदा ध्रुवसूत्रात् भूः पूर्वतस्तिष्ठति तदा उदये[11] विम्वमल्पं दृष्टं स्यात् अस्ते महद्विम्वं दृष्ट[12] स्वात् अन्यच्च पूर्वापर कपाले नतांशसाम्येन तत्कालसाम्यं[13] न स्यात्। दिनार्द्ध साम्यं च न स्यात्। तस्मात् भूकेन्द्रं ध्रुवसूत्र एव तिष्टति[14] ध्रुवसूत्रार्द्ध प्रदेशात् यदिभूर्दक्षिणोत्तरस्थास्ति तदा निराक्षक्षितिजं[15] अकाशगोलस्य[16] समानभागद्वयं करिष्यति साक्षक्षितिन[17]

(ख) १. प्रतिपाद्यते for (प्रतिपाद्येत) २. यदि for (ते)

३. चाधो for (चाध्यो) ४. निरक्ष for (निर्क्ष)

५. रात्र्योः for (रात्र्यो) ६. निरक्षक्षितिजं for (निर्क्षक्षितिज)

७. वृत्तानां for (वृत्तांना) ८. न for (ने)

९. +रविर्नाडीवृत्ते समायाति तदा दिनरात्र्योः साम्यं न स्यात् अन्यस्मिन्नहोरावृत्ते+

१०. तन्न for (न्न)

११. +विबं महत् दृष्टं स्यात् अस्ते अल्पं दृष्टं स्यात् यदा पश्चिमस्था भूः तदा- उदये+

१२. दृष्टं स्यात् for (दृष्ट स्वात्) १३. तकालसाम्यं for (तत्कालसाम्यं)

१४. तिष्ठति for (तिष्टति) १५. निरक्ष for (निराक्ष)

१६. आकाश for (अकाश) १७. क्षितिजं for (क्षितिन)

विभागद्वयं न करिष्यति तत्रमभिप्रायः[१] यदा भूः[२]रुत्तरोतोभवति तदा[३] उपरितनं खण्डं महद्भवति अधस्तनं[४] मल्पं भवति इयं व्यक्षादुत्तरस्थानां स्थितिः व्यक्षादक्षिण[५]-स्थानां तु उक्तं वैपरीत्येन भवति अन्यच्च नाडीवलस्य साक्षक्षितिजं समान खण्ड द्वयं न करिष्यति अन्यच्च उत्तरस्या[६]होरात्र वृत्तस्य दिनखण्ड[७] रात्रिखण्डं च तत्तुल्य-दक्षिणस्थाहोरात्रवृत्तस्य रात्रिखण्डेन दिनखण्डेन च साक्षिदेशे[८] समानं[९] स्यात् समानता तु दृष्टास्ति अन्यच्च विषुवंदिने[१०] शंकुछाया खेरूदयेस्ते च पूर्वे[११] पि सूत्रेन पतिष्यति तद्दिने पूर्वापर सूत्रे प्रत्यक्षं पतिता दृष्टास्ति तस्मात्भूमिः ध्रुव सूत्रार्द्ध एव तिष्ठति[१२] तत्केन्द्रं सर्वग्रहाकाश गोलानां केन्द्रमस्ति ॥

पंचम[१३] प्रकरणं समाप्तम्

(ख) १. तत्रायमभिप्रायः for (तत्रमभिप्रायः) २. विसर्गलुप्त

३. +उपरितनं आकाशगोलखंडं अल्पं स्यात् अधस्तनं महत् स्यात् यदा दक्षिणतो भवति तदा+

४. अनुस्वारलुप्त ५. दृक्षणस्थानां for (दक्षिणस्थानां)

६. उत्तरस्था for (उत्तरस्या) ७. दिनखंडं for (दिनखंड)

८. साक्षदेश for (साक्षिदेशे) ९. +न+

१०. द्दिनेशं for (दिनेशं) ११. पूर्वापर सूत्रे न for (पूवे पि सूत्रे न)

१२. तिष्ठति for (तिष्टति) १३. 'पंच—समाप्तम्' लुप्त

अथ षष्ट प्रकरणम्

अस्मिन् ग्रहाकाशगोलेषु भूमिः चिह्नरूपास्तीति प्रतिपाद्यते कुतः सर्वदेशेषु एक काले वेधेन[1] बिम्ब प्रमाणकलानां समत्वात् अन्यच्च यदि भूः महत्प्रमाणा स्यात् तदा ख मध्याः[2] भू पृष्टस्थानां निकटे स्यात् क्षितिजं दूरे स्यात् क्षितिजे बिम्बप्रमाणमल्पदृष्टां[3] स्यात् रथमध्ये[4] बिम्ब प्रमाणं महद्दृष्टं स्यात् तादृशं तु न दृश्यते एकरूप प्रमाणं बिम्बं दृश्यते अन्यच्च भूमिपृष्ठे या शंकु छाया भवति गणितेनापि सैवायाति किंचिदप्यन्तरं[5] नायाति अन्यच्च वेधार्थं कृतानां धात्वादि गोलयंत्राणां केन्द्राणि भूमि पृष्टे[6] भवन्ति अपेक्षितं तु भूकेन्द्रे गोलादि यन्त्रकेन्द्रं तु भूकेन्द्रा दूरेस्ति[7] भूपृष्टस्थै गोलादि[8] यन्त्रैः सम्यक् निष्पादितैर्यदा वेधः क्रियते भूकेन्द्राभिप्रायेण ग्रहध्रुवकशर क्रांत्यादि सर्वं निरंतरं मिलति एतैः प्रकारैः ग्रह-गोलाकाशापेक्षयाभूरल्प प्रमाणास्तीति निश्चितं ॥

षष्ट[9] प्रकरणं समाप्तम्

(ख) १. +बिबप्रमाणकलानां समत्वात् एक देशे अनेककालवेधेनापि+

२. मध्यं for (मध्याः)

३. मल्पं दृष्टं for (मल्पदृष्टां)

४. खमध्ये for (रथमध्ये)

५. अन्यहाथ से उपरिउपांत में—महदंतरं for (चिदप्यन्तरं)

६. पृष्ठे for (पृष्टे)

७. दूदूरेऽस्ति for (दरोस्ति)

८. गोंलादि for (गोलादि)

९. 'षष्ट समाप्तम्' लुप्त

अथ सप्तमप्रकरणम्

अत्रभूमिः आकाशगोलमध्यात् न चलति किंतु निश्चलास्ति यदि सूर्य[1]-मध्यात् चलिताभवेत् तदा पूर्वोक्तां[2]न्ये च दूषणानि समार्थाति[3] यानि गुरूणि वस्तूनि तानि आकाशगोलकेन्द्राभिमुख मेव प्रयांति यदिभूरावर्णीं[4] न स्यात् तदा गुरू वस्तु आकाश केन्द्र गतमेवं स्यात् पृथ्वी सर्व वस्तुभ्यो अति गुर्वस्ति[5] अस्याः केन्द्रं आकाशकेन्द्रे[6] मिलितमस्ति तेन पृथिव्या आकाशगोलः सर्वतः समानान्तरश्चास्ति अनेनेयं भूरतिभाराक्रान्ता कथं निश्चला तिष्टतीति[7]रपास्ता[8]। अथ केचिद्वदति[9] भूरधो अधो प्राति[10]तन्न यदि भूं[11] अधोधोयाति तदा आकाशक्षिप्तं वस्तुभूलग्नं न स्यात्। अथ च केचिदेवं वदन्ति भूरेव नाक्षत्राहोरात्रेण परिभ्रमणं करोति तेनैवग्रहर्क्षाणां उदयास्तादिकं भवति ननु[12] आकाश चलनेनेति तन्न यदि भूः पूर्वतो याति तदा शरपक्ष्मादीनां पूर्वगमनं न स्यात् अपि तु पूर्वाक्षिप्तानां[13] शर-पाषाणादीना पश्चिमगमनमेव प्रतीयते[14] कुतः शरादीनां वेगस्य असु मात्रकासेन[15] क्रोशमात्रं[16] पूर्वदिशिक्षिप्तं शरादिकं पूर्वतो यातीति चेत् तदा केषामपि पश्चिम गमनं न स्यात् कुतः सन्मुखागतं वायुं निर्भिद्यां[17] गन्तुमशकयत्वात्[18] तस्मात् पृथ्वी निश्चलास्तीति निश्चितम्।

सप्तम प्रकरणं समाप्तम्[19]

(ख) १. भूर्मध्यात् for (सूर्यमध्यात्)
२. पूर्वोक्तान्येव for (पूर्वोक्तां न्ये च)
३. समायांति for (समार्थाति)
४. रावरणं for (रावर्णीं)
५. अतिगुर्व्यस्ति for (अतिगुर्वस्ति)
६. केन्द्रं for (केन्द्रे)
७. तिष्ठतीति for (तिष्टतीति)
८. +भ्रांति+
९. केचिद्वदंति for (केचिद्वदति)
१०. अनुस्वारलुप्त
११. भूः for (भूं)
१२. न तु for (ननु)
१३. पूर्वक्षिप्तानां for (पूर्वाक्षिप्तानां)
१४. प्रतीयेत for (प्रतीयते)
१५. कालेन for (कासेन)
१६. +गच्छंत्या भूमेर्वेगादल्पत्वात् यदि भूसंलग्नः वायुरपि पूर्वतो याति तेनाकृष्टं+
१७. निर्भिद्य for (निर्भिद्यां)
१८. मशक्यत्वात् for (मशकयत्वात्)
१९. 'सप्तम— समाप्तम्'

अथ अष्टमं प्रकरणम्

अत्राकाशस्य द्विविधा गतिरस्तीति प्रतिपाद्यते आकाशस्य एकाहोरात्रगतिः[1] पूर्वंवः[2] पश्चिमपर्यन्तमस्ति[3] अनया गत्या यस्य कस्यचिद्विम्बादि चिह्नस्य अहोरात्र वृत्तं स्यात् एवं अनेकान्यहोरात्रवृत्यानि[4] स्यु[5] एतेषां ध्रुवद्वयं निश्चलं तत्प्रसिद्धमेवास्ति यत् सर्वत्राहोरात्रवृत्तेभ्यो[6] महत् द्वयो ध्रुवयोः[7] समानांतरितं यद्वृत्तं तन्नाडी वलयं[8] संज्ञमस्ति । आकाशस्य पश्चिमगति[9] प्रकाशमत् ग्रहर्क्षा[10]विम्बानां उदयास्ता दिनानिश्चितास्ति द्वितीयागति[11] एतद्विपरीताश्चिमतः[12] पूर्वं पर्यन्तमस्ति पूर्वंगमनशीलानामाकाशगोलानां ध्रुवौ भिन्नौ स्तः । ध्रुवद्वयमध्यवर्त्ती वृत्तमपि प्रत्येकं भिन्नमेवास्ति । इयं पूर्वं गति[13] कथं ज्ञाता इति चेत् सम[14]ग्रहाणां नक्षत्र चरिण[15]नुपलक्षिता[16]-अन्यदपि एते ग्रहा[17] नाडीवलयात्कदाचिदुत्तरस्थाः[18] कदाचिन्नाडी वलय एव भवंति तेन ज्ञातं एतेषां मध्यवृत्तानि भिन्नानि ध्रुवाश्च भिन्ना इति । अथ यस्मिन्वृत्ते रविर्भ्रमति तेनद्वृत्तं[19] क्रांतिवृत्त संज्ञं तत् नाडीवलये वृत्ताद्धन्तिरित[20]स्थानद्वये संलग्नमस्ति तत् ध्रुवौ कदम्वसंज्ञकौ स्तः यावदेवनाडीवृत्तक्रांतिवृत्तयोः परममंतरं परमक्रांति संज्ञमस्ति तावदेव ध्रुवकादम्वयो[21]रंतरमस्ति । अथ चन्द्रादयोः ग्रहाः कदाचित् क्रान्तिवृत्ता कदाचित्[22] तत् दूरतः कदाचित्तद्दक्षिणतः[23] दृष्टाः अतः तेषां[24]

(ख) १. अहोरात्रगतिः for (होरात्रगतिः) २. पूर्वंतः for (पूर्वंवः)
३. अन्यहाथ से—पश्चिमां प्रत्यस्ति for (पश्चिमपर्यंतमस्ति)
४. वृत्तानि for (वृत्यानि) ५. स्युः fot (स्यु)
६. सर्वेभ्यो for (सर्वत्रा) ७. ध्रुवयोः for (ध्रुवयोः)
८. अनुस्वार लुप्त ९. गतिः for (गति)
१०. ग्रहर्क्ष for (ग्रहर्क्षा) ११. गतिः for (गति)
१२. पश्चिमतः for (श्चिमतः) १३. पूर्वगतिः for (पूर्वं गति)
१४. सप्त for (सम) १५. चारेण for (चरिण)
१६. नुपलक्षिता for (नुपलक्षिता) १७. ग्रहाः for (ग्रहा)
१८. +कदाचिद्दक्षिणस्थाः+ १९. तद्वृत्तं for (तेनद्वृत्तं)
२०. वृत्ताद्धांतरित for (वृत्ताद्धान्तरित) २१. कदंबयो for (कादंबयो)
२२. दुत्तरतः for (कदाचित् तत् दूरतः) २३. दक्षिणतो for (दक्षिणतः)
२४. अतस्तेषां for (अतः तेषां)

वृत्तानि ध्रुवौश्च[1] क्रान्तिवृत्त कदम्बाभ्यां भिन्नाः संतीति ज्ञातं अथैकवृत्तं ध्रुव-द्वयकदम्बद्वयो परिगतं क्रान्तिवृत्त नाडीवृत्तसम्पातात् त्रिभांतरे क्रान्तिवृत्त नाडी-वृत्तलग्नं परम क्रान्त्युपरिगतं क्रान्तिवृत्त[2] नाडीवृत्त सम्पातात् त्रिभांतरे क्रान्ति-वृत्त नाडीवृत्त[3] लग्नं परं म क्रान्त्युपरिगतं तदायनवृत्तं । ज्ञेयं अथ क्रान्तिवृत्तस्ययन[4] वृत्तसम्पातेन नाडीवृत्तसम्पातेन च चिह्न चतुष्टयाच्चत्वारि पदानि जातानि नाड़ी-वृत्त क्रान्तिवृत्तसंपाते उत्तर गोलादौ मेषादि चिह्नं ज्ञेयं, एवं द्वितीय सम्पाते दक्षिण गोलादौ तुलादि चिह्नं ज्ञेयं आयनवृत्तक्रान्तिवृत्तसम्पाते मकरादि चिह्नं ज्ञेयं दक्षिणायनादौ कर्कादिचिह्नं ज्ञेयं । एकस्मिन् एकस्मिन् पदे राशित्रयमस्तीति ज्ञेयं । अथ[5] पश्चिमगमनरूपा प्रथमगतिः सर्वानाकाशगोलान् पश्चिमतो भ्रमयति सर्वागोलानां[6] ध्रुवान् स्वध्रुवस्य आसमंततो भ्रामयति क्रान्तिवृत्तं अयनवृत्तं च भ्रमयति । अथ[7] यद्वृत्तं अहोरात्रवृत्तानां दिन खण्डस्य[8] समानं भागद्वयं करोति तद्याम्योत्तर वृत्तं ज्ञेयं यथा अयन वृत्तं नाडी वृत्तेस्ति तथा याम्योत्तरवृत्त-मप्यस्ति । इदं याम्योत्तरवृत्तं कदम्बोपरिगतं न भवति । यदा आयनवृत्तं अहो-रात्रोपावारद्वयं[9] याम्योत्तरवृत्ते समायाति तदा याम्योत्तरवृत्तं कदम्बगतं भवति । अथ द्वितीयगतिस्तु नवम गोलार्धस्थिपु[10][11] सर्वगोलेषु प्राप्तास्ति ।

अष्टम प्रकरणं समाप्तम्[12]

(ख) १. ध्रुवाश्च for (ध्रुवौश्च)

२. 'क्रान्ति–वृत्त' समस्त पंक्ति लुप्त

३. 'नाडी–परिगतं' लुप्त

४. वृत्तस्यायन for (वृत्तस्ययन)

५. +एवं सर्वस्मिन् क्रान्तिवृत्तेद्वादशराशयो ज्ञेयाः—

६. सर्वगोलानां for (सर्वागोलानां)

७. अथैतद्वृत्तं for (अथ यद्वृत्तं)

८. +रात्रिखंडस्य+

९. अहोरात्रेण for (अहोरात्रोपा)

१०. गोलार्धः for (गोलार्ध)

११. स्थितेषु for (स्थिपु)

१२. 'अष्ट—समाप्तम्' लुप्त

अथ नवम प्रकरणम्

अत्र वक्ष्यमाणस्य गणितस्योपयोगि ज्याचापादिकं रेखागणित साध्यं प्रतिपाद्यते येन गणिते सौकर्यं स्यात्। अथो यस्य कस्य चिद्वृत्तस्य षष्ट्युत्तर शतत्रयमिता[1] विभागा[2] कृताः तत् व्यासस्य विंशत्युत्तर शतं विभागाः कृताः ततः प्रत्येक विभागस्य षष्ठिविभागाः कृतास्ते कला संज्ञा जाताः कलायाः षष्टि-विभागाः कृतास्ते विकला संज्ञा जाताः एवं अग्रेपि विभागा ज्ञेयाः अत्र षष्टि-मित विभागैर्गणित सौकर्यं स्त्विति[3] तेन षष्टिमिता एव विभागाः कृताः एतैरेव विभागैः चापानि पूर्णज्याश्च गुणनेनमूलेन भजनेन च अंशार्द्धस्य अंशार्द्ध[4] चेत्पाद-यित्वा सारण्यां लिखितस्ति।

[5]नवम प्रकरणं समाप्तम्

(ख) १. विसर्ग लुप्त

२. बिभागाः for (विभागा)

३. भवति for (स्त्विति)

४. अंशार्द्धस्य for (अंशार्द्ध)

५. 'नवम–समाप्तम्' लुप्त

अथ दशम प्रकरणम्[1]

अथ दशम प्रकरणे पूर्ण ज्योत्पादनं क्रियते[2] तत्र प्रथमं षड्त्रिंशदंशानां द्विसप्तत्यंशानां च पूर्णज्ये निष्पाद्येते तत्र प्रथम क्षेत्रे अवजं वृत्तार्द्धं अहज[3] व्यासः दचिह्नं केन्द्रं व्यासोपरि वदलं वश्च[4] कल्पितः जदह[5] चिह्ने अर्द्धकृतं वहरेखा च योजितावह[6] तुल्यहऊं[7] पृथक्कृतं वऊरेखा च योजिता इत्थेवं कृते दउं षड्त्रिंश[8]-दंशानां पूर्णज्या बऊं वउं द्विसप्तत्यंशानां पूर्णज्या जाता अत्रोपपत्तिः[9] जदं ह चिह्ने अर्द्धितं[10] कृतमस्ति दउं अत्रयोजितमस्ति तस्मात् जउउ दधातः[11] दहवर्गयुस्ति[12]-पुनः[13] हदवर्गः उभयस्तुल्ययोः[14] शोधितः शेषौ जउउदधातः[15] दववर्गश्च एतौ समानौ जातौ जदवर्गणापि[16] समानौ तस्मात् जउरेखायादचिह्ने[17] तादृश खंडद्वयं जातं संपूर्ण रेखाया निष्पत्तिः बृहत्खंडेन तथा बृहत् खंडस्य निष्पत्तिः लघुखंडेना[18] पुनः[19]

---

१. 'अथ–प्रकरणम्' लुप्त

२. क्रीयते for (क्रियते)

३. अदजं for (अहज)

४. वदलंवश्च for (वदलंवश्च)

५. जदहं for (जदहं)

६. वह for (वह)

७. तुल्यं (तुल्य)

८. षट् त्रिंश for (षड्त्रिंश)

९. अर्द्धितं for (अर्द्धितं)

१०. देखिये पृष्ठ ६६ पर नोट ।

११. दद्यातः for (दधातः)

१२. युक्तः

१३. +हउवर्गतुल्योस्ति हब वर्ग तुल्योप्यस्ति हदवर्गदववर्गयोग तुल्योप्यस्ति+

१४. उभयोस् for (उभयम्)

१५. दघातः for (दधातः)

१६. वर्गेणापि (वर्गणापि)

१७. रेखायाः for (रेखाया)

१८. खंडेन for (खण्डेना)

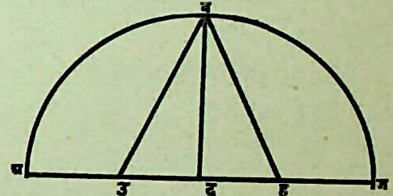
१९. +लघुखंडस्य+

तदं[1] बृहत्खण्डं षष्टचंशानां पूर्णज्यास्ति तस्मात् दडं[2] षड्त्रिंशदंशानां[3] पूर्णज्या भविष्यति षड्वर्गः[4] वदवर्ग दडवर्ग योगतुल्योस्ति तस्मात् ५ वडं द्विनगांशानां पूर्णज्या जाता । अत्रोदाहरणं व्यासः १२० कल्पितः हदं ३० जाताः[5] अस्य वर्गः ९०० वदं[6] ६० वर्गः ३६०० वर्गयोग[7] वह वर्गः ४५०० अस्य मूलं ६७।४।५५ जाता वहरेखा दडरेखा ३७।४।५५ इयं रसगुणांशानां पूर्णज्या । अस्या वर्गः १३७५।४।१९[8] त्रिज्या वर्गयुतः ४९७५।४।१४। अस्य मूलं ७०।३२।३० इयं द्विनगांशानां पूर्णज्या-जाता । अथ खरसांशानां पूर्णज्या ६०। अथ त्रिज्यावर्गो द्विगुणः ७२०० अयनंवत्यं-[9]शानां पूर्णज्या च वर्गोस्ति अस्य मूलं ।४५।१।१०।[10] नवत्यंशानां पूर्णज्या जाता पुनः त्रिज्यावर्गः त्रिगुणः १०८०० खार्कांशानां पूर्णज्यावर्गोस्ति । अस्य मूलं १०३। ५५।२३। खार्कांशानां पूर्णज्या जाताः[11] भुजांशानां पूर्णज्या वर्गः भुजांशोनभार्द्धांशः[12][13] १८० पूर्णज्यावर्गः[14] १३७५।४।१४[15] व्यासवर्गात् १४४०० शोधितः शेषं १३०२४।५५।४६ अस्य मूलं ११४।७।३७। वेदशक्राशानां[16] १४४ पूर्णज्या जाता अनयैव प्रक्रियया शेषाः पूर्णज्या निष्पादनीयाः ।

प्रथम प्रकरणं समाप्तम्[17]

(ख) १. जदं for (तदं) २. दउ for (दडं)
३. पट्त्रिंश for (षड्त्रिंश) ४. बउ for (षड्)

विशेष—यहां पर एक रेखाकृति भी बनी है

नोट :—यहां दक्षिण Margin में अन्य हाथ से लिखित (लाल स्याही) में विद्यमान है—(इसका उल्लेख 'अत्रोपपत्तिः' पृष्ठ १६ पर है) 'वृत्तपंचमांशस्य ७२ पूर्ण-जीवावर्गः, षष्ठांशपूर्णज्या ६० वर्ग दशमांश ३६ पूर्णज्या वर्गयोर्योगेन तुल्यो भवति ।'

५. जातं for (जाताः) ६. बदं for (वदं)
७. वर्गयोगः for (वर्ग योग) ८. १४ for (१९)
११. जाता for (जाताः)
१६. वेवशक्रांशानां for (वेदशक्राशानां) १७- 'प्रथम···समाप्तम्' लुप्त

(क) ९. अयं नवत्यंशानां for (अयनंवत्यंशानां) ख.
१०. ८४।५१।१० for (४।५१।१०) ख. १२. भुजांसो न for (भुजांशोन
१३. विसर्ग लुप्त (ख). १४. वर्गयुक्तः for (वर्गः) (ख).
१५. +व्यासवर्गतुल्योस्तीति प्रसिद्धमेव रसगुणांशानां पूर्णज्यावर्गः+ (ख)

अथ द्वितीय[23] क्षेत्रम्

यच्चतुर्भुजं क्षेत्रं वृत्तं तर्वंत[1] पालिलग्नं स्यात् तस्य मुखभूम्योर्घातिः[2] घाव्हो[3]-घातिस्तयोर्योगः कर्णयोर्घातिन[4] समो भवति यथा अवजद चतुर्भुजं[5] वृत्तान्तर्वृत्तपालि[6]-लग्नं कल्पितं तत्र वज अदयोर्घातः व[7] अदजधातयोर्योगः[8] वदज अघात तुल्योभवति अस्योपपत्तिः[9] अवहकोणः जवदकोण तुल्यः कार्यः हवदकोणः[10] उभयत्र योज्यः तदा जवह त्रिभुजे अवदत्रिभुजे च जवहकोण अवद कोणौ[11] समानौ[12] भविष्यतः[13] एवं अजव-कोण वद अकोणौ व[14] अ चापस्थौ[15] तौ समानौ स्तः तस्माज्जवह त्रिभुज अवद विभुजं[16] समाजातीये[17] जाते[18] ततः[19] वजरेखायाः[20] निष्पत्तिः जह रेखेक्षया[21] तथास्ति यथा वद-रेखानिष्पत्तिः दअ रेखाया[22] भविष्यति तस्मात् वजद अ रेखयोर्घातिः वदरेखा जह-

---

(क) १. वृत्तांत वृंतयालि for (वृत्तंतर्वंत) २. र्घातः (ख) for (र्घातिः)
३. वाह्वोर्घातिस् for (घाव्होर्घातिस्) ४. घातिसमो for (र्घातिन समो)
५. चतुर्भुजं (ख) for (चतुर्भुज) ६. वृत्तयालि for (वृंत्तपालि)
७. र्घातः (ख) for (र्घातिः) ८. वातयो (ख) for (घातयो)
९. लुप्त १०. विसर्ग लुप्त
११. कोणो for (कोणौ) १२. समानो for (समानौ)
१५. चापस्थौ for (चापस्यौ)
१६. त्रिभुजे (ख) for (विभुजं) १७. सजातीये for (समाजातीये)
१८. जाते (ख) for (जाते)
१९. ततो for (ततः) २०. +क्षेत्रस्य+
२१. जहापेक्षया for (जहरे खेक्षमा)
२२. रेखया (ख) for (रेखाया)

(ख) २३. द्वितीयं for (द्वितीय) १. वृत्तितंर्वृंत for (वृत्तंतर्वंत)
३. बाह्वर्घातिस् for (घाव्होर्घातिस्) ४. घतिन for (र्घातिन)
१३. 'भविष्यतः—अकोणौं' लुप्त
१४. 'वअ—समानौ' लुप्त
१७. सजातीये for (समाजातीये)
२१. जहरेखया for (जहरेखेक्षया)

रेखयोधातं[1] तुल्यो भविष्यति पुनः अवह त्रिभुजे वदं[2]ज त्रिभुजे च अवह[3] कोण जवद कोणौ समौ[4] स्तः एवं ब अह कोण वदज कोणौ[5] वजचापोपरि समानौ[6] स्तः तस्मात् अवह त्रिभुजं वदं[7] त्रिभुजं च नं[8] जातं तदा व अ अहयोर्निष्पत्तिः[9] वदज निष्पत्तिरिव[19] भविष्यति तस्मात्[10] च अज दजधातः वद आहं[11] घातेन समो भविष्यति तदा वज अदयोर्घातः व अदज धातः[12] युतः वदजहधातं[13][14] वद अह धातयोग[15] समानो भविष्यति तदा बदरेखा[16] अरे खा धातेन[17] समानो भविष्यति इदमेवास्माकमिष्टम् ॥

द्वितीय क्षेत्रं[18] समाप्तम्

(क) १. घाति for (धात) (ख) — २. वजद for (वदज) (ख)

३. 'ह' लुप्त — ४. समानो for (समौ)

५. कोणो for (कोणौ) — ६. समानो for (समानौ)

७. वजद for (वदत्रिभुजं)

८. सजायं for (चनं)

९. अहस्य निष्पत्तिः for (अहयोर्निष्पत्तिः)

१०. तस्माद्व अदजघातः for (तस्मात् व अजदजघातः) (ख)

११. अह for (आह)

१२. घातयुतः for (घातः युतः)

१३. वजदह for (वदजह)

१४. घातवद for (घातवद)

१५. घात for (घात)

१६. +ज+(ख)

१७. घातेन (ख) for (घातेन)

१८. लुप्त 'द्वितीय—समाप्तम्' तक (ख)

(ख) ४. समानौ for (समौ) — ८. समानं for (नं)

१९. निष्पत्तेरिव for (निष्पत्तिरिव)

१३-१५. वदजहघात वद अहघात for (वदजहघात वद, अह घात)

अथ तृतीय[१] क्षेत्रम्

तत्र चापद्वयस्य पूर्णजीवायां पृथक्[२] ज्ञातायां तस्य[३] पूर्णजीवा ज्ञानं कथ्यते[४] अवं अजं चापद्वयं ज्ञातमस्ति अनयोर्द्वे पूर्णे[५] ज्ये अवरेखा अजरेखे ज्ञाते स्तः वज-रेखा चापांतरस्य पूर्ण जीवास्ति इमम[६]ज्ञातातास्ति[७] अस्योपपत्तिः वदरेखा जद-रेखा च वायो[८] नभार्द्धांशानां पूर्णज्ये स्तः एते च पूर्वोक्त प्रकारेण ज्ञाने स्तः तस्मात् अजवदकर्ण द्वयधातः[९] विदितोस्ति अवरेखा[१०] जदरेखा[११] धातोपि[१२] विदितोस्ति[१३] अयं भुज धातः कर्णधाताक्ष्वोध्यः[१४] तदा अदवज धातोवशिष्टो[१५] भविति[१६] तस्मात् अयं[१७] शेषं[१८] धात अदव्यासभक्तः लब्धं[१९] वदपूर्णज्या चापांतरस्य पूर्णज्याभवति अनेनैव प्रकारेण खरेस[२०]द्विनं गांश[२१]पूर्ण[२२] जीवाभ्यां[२३] द्वादशांशानां पूर्णज्यो सिद्धां[२४] एवमन्येषामपि चापां तरांशानां पूर्णजीवाभवति[२५]।

तृतीय[२६] क्षेत्रं[२७] समाप्तम्[२८]

(क) २. लुप्त　　　　　　　　　　३. तस्यांतरस्य for (तस्य पूर्ण)

४. +अवजदं वृत्तार्द्धं अदव्यासे कल्पितं पुनः+ (ख)

५. पूर्ण for (पूर्णे) (ख)　　　　६. इयच for (इममज्ञा)

७. लुप्त 'ता'　　　　　　　　　९. विसर्ग लुप्त

१०. ११, १२, १३ लुप्त

१५. घातो for (घातो) (ख)　　　　१६. भवति for (भविति) (ख)

१७. अयं for (अयं) (ख)　　　　१९. लब्धः for (लब्धं)

२०. खरस for (खरेस) (ख)　　　२१. द्विनगांशानानां द्वादशांशानां for (द्विनंगांश)

२२-२३. लुप्त　　　　　　　　　२४. ज्याहिद्धा for (ज्यो सिद्धां) (ख)

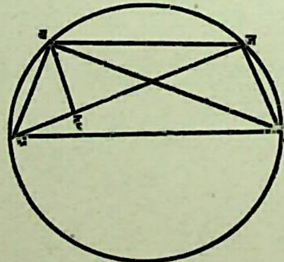
२५. +३+　　　　　　　　　　२६. २७, २८, लुप्त (ख)

(ख) १. तृतीयं for (तृतीय)

६-७. इयमज्ञातास्ति for (इममज्ञातातास्ति)

८. चापोन for (वायोन)　　　　९. घातः (धातः)

१२. घातोपि for (धातोपि)　　　१४. कर्णघाता छोध्यते for (कर्णधाताक्ष्वोध्यः)

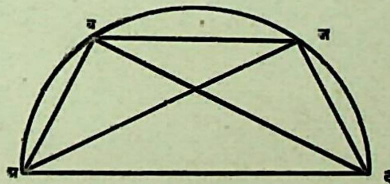

१८. सेषघात for (शेषंघात)

अथ चतुर्थं[1] क्षेत्रम्

तत्र चाप पूर्णजीवाज्ञाने तदर्द्धपूर्णज्या साध्यतेति[2] अवजवृत्तार्द्धं[3] अज व्यासे कल्पितं वजं ज्ञातं[4] चापमस्ति अस्य पूर्णज्या ज्ञातास्ति अस्य चापस्य द चिह्ने अर्द्धं[5] कृतमस्ति तदा जदं चापार्द्धस्य पूर्णज्या ज्ञाता भवेत स्ति[6] अस्योपपत्ति[7] अव अद वददजरेखा[8] संयोजिताः दचिह्नात् दक्षरेखा[9] अज व्यासे[10] लम्बरूपा[11] आ[12] आनीतस्ति[13] तदा जयरेखाऽज[14] व्यासस्य ज्ञात चापो न भार्द्धांशानां अवपूर्ण जीवा-याश्च[15] अंतरार्द्धमस्ति[16] कुतः यदि अहं अवतुल्यं अजरेखातः पृथक् क्रियते देह[17] रेखा-जोजिते[18] तदाहभुज[19] अदभुजे[20] अभुज अदभुजयोः क्रमेण समानौ पुनः[21] ह अदकोणः व अद कोणेन समानोस्ति तस्मात् हृदरेखा[22] वदरेखा तुल्या जाता तदादज[23] वर्गः दक्ष

(क) १. चतुर्थ for (चतुर्थं) (ख) २. ज्ञानं for (साध्यतेति)
३. अवजं (ख) for (अवज) ४. लुप्त
५. अर्द्धे for (अर्द्धं)
६. लुप्त ७. पत्तिः for (पत्ति) (ख)
८. रेखाः for (रेखा) (ख) ९. दज for (दक्ष)
. लुप्त १२. लुप्त 'आ' (ख)
१३. आनीतास्ति for (आनीतस्ति) (ख)
१४. जभ for (जम) १५. लुप्त
१६. अंतरार्द्धि for (अंतरार्द्धं) १८. योज्य for (जोजिते)
१९. लुप्त २०. भुजोव for (भुजै)
२१. समानो स्तः for (समानौ) २२. हृद for (हृद) (ख)
२३. + द ज रेखयापि तुल्या जाता + (ख)
(ख) २. साध्यते for (साध्यतेति) ६. भवेत् for (भवेतस्ति)

९. दभरेखा for (दक्षरेखा) १०. व्याप्ते for (व्यासे)
१४. जभ for (जम) १७. दह for (देह)
१८. जोज्यते for (जोजिते) १९. तदाह अभुज for (तदाहभुज)
२०. अदभुजौ for (अदभुजे) २१. + स्तः +

वर्णं[1] ज[2] स वर्गयोर्योगेन[3] तुल्योस्ति[4] एवं दह वर्गः द[5]सवर्गक्षह वर्गयोगेन तुल्योस्ति ज[6]सहौ समानौ जातौ अनयोर्द्वयो[7] र्योगि[8] अजव[9] अवयोरंतर मस्ति पुनः अदज त्रिभुजे द[10]समकोणात् दझलम्ब[11] कर्णोपर्यागतो[12] स्ति तस्मात् अजस्य निष्पत्ति ज[13]देन तथास्ति यथा जद निष्पत्तिः ज[14]से नास्ति पुनः अजजझ[15]घातोदजवर्गोना[16] समानोस्ति तस्मात् दजरेखापि ज्ञा[17]ता इदमेवास्माकमिष्टम् । अनेनैव प्रकारेण द्वादशांशानां पूर्णज्यायाः सकाशात् रसांशानां[18,19,20] ततः सार्द्धशस्य[21] पूर्णजोवा १।३४।१५।५। ज्ञाता पुनरनेनैव प्रकारेण पादोनांशः ४५ स्य[22] ४७।६ पूर्णज्या ज्ञाता एवं अन्या अपि पूर्णज्याः निष्काशिताः ।

चतुर्थं[23] प्रकरणं[24] समाप्तम्[25]

(क) १. वर्गः for (वर्णं)　२. जक्ष for (जस)
३. र्योगोऽस्ति for (र्योगेन)　४. लुप्त
५. दक्षवर्ग for (दसवर्ग)　६. जक्षक्षहौ for (जंसहौ)
७. र्द्वयो for (द्वयो) (ख)　९. लुप्त
१०. दशम for (दसम)　११. लंक for (लंब)
१२. परिगतो for (पर्यागतो)　१३. जंदेन for (जदेन)
१४. जक्षे for (जसे)　१५. जक्षघातो for (जझघातो)
१६. वर्गेण for (वर्गोना)　१७. जाताः for (ज्ञाता)
२०. +तदर्द्धांशानां गुणांशानां ततः+
२३, २४, २५. लुप्त

(ख) १-२. दभावर्गजप्तवर्गयो for (दक्षवर्णजसवर्गयो)
६. दझवर्गप्तह for (दसवर्गक्षह)　७. जझहहौ for (जंसहौ)
८. र्योगः for (र्योग)　९. अज for (अजव)
११. लंबः for (लंब)　१४. जझे for (जसे)
१५. घाते for (घातो)　१६. दवर्गेन for (दजवर्गोना)
१८. +पूर्णज्या+
१९. ततस्तदर्द्धांशानां गुणांशानां ततः for (ततः)
२१. सार्द्धांशस्य for (सार्द्धशस्य)　२२. स्य for (स्य)
२३, २४, २५. for (चतुर्थं........समाप्तम्)

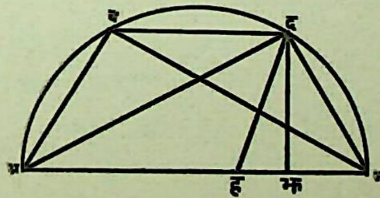
अथ पंचमं क्षेत्रम्

तत्र चापद्वय पूर्णजीवा ज्ञाततद्योगपूर्णजीवानयनं अवजदवृत्तं अदव्यासे स[1] केन्दे कल्पितं अवं वजं च ज्ञातचापे तत्र अजरेखा संयोज्या, इयं अजरेखापि विदिता भविष्यति[2] । अस्योपपत्तिः वझह[3] व्यासः कार्यः वदरेखा जदरेखा[4] जहरेखाः संयोज्याः[5] दह अवसमानं स्यात् । कुतः अनयोः प्रत्येकस्य वद चापो न भार्द्धांशानां पूर्णज्यात्वात् वजदह चतुर्भुजे कर्णद्वयं अस्यैव चतुर्भुजस्य ज्ञातचापो न भार्द्धाशानां पूर्णज्ये स्तः इमे च ज्ञाते स्तः एवं वजभुजदह भुजा[6]ज्ञात चापयोः पूर्णजीवेस्तस्तेपि ज्ञातेस्त[7] । एतद्भुज द्वयघात[8] कर्णद्वय[9]घाते[10] शोध्य[11] शेषं[12] वह व्यासेनभक्तं लब्ध[13] जदं भविष्यति इदं ज्ञेय चापो न भार्द्धांशानां[14] पूर्णज्या जाताः[15] अस्या[16] वर्गः व्यासवर्गो[17]च्छोधितः शेषं मूलं ज्ञेय चापा[18]शानां अज पूर्णज्या जाता इदमेवास्माक-

---

(क) १. सकेन्द्रे for (सकेंदे) (ख) २. ऽस्ति for (भविष्यति)
५. +दहरेखा+ ६. भुजो for (भुजा)
७. स्यः for (स्त) (ख) ८. घातः for (घात) (ख)
१०. घाते for (घाते) (ख) ११. शोध्यः for (शोध्य) (ख)
१२. शेषं for (शेषं) (ख) १३. लब्धं for (लब्ध) (ख)
१४. भार्द्धांशानां for (भार्द्धांशानां) (ख)
१७. वर्गाच्छोधितः for (वर्गोच्छोधितः) (ख)
१८. चापांशानां for (चापाशानां) (ख)

(ख) ३. वझद for (वझह) ४. +रेखादह+
६. भुजौ for (भुजा) ९. वर्णद्वय for (कर्णद्वय)

१५. विसर्गलुप्त १६. अस्याः for (अस्या)

मिष्टम् । अनेन प्रकारेण सार्द्धांशात् नार्द्धांश[1] पर्यन्तं पूर्णज्या:[2] जाता:[3] भविष्यति[4] एष्यं[5][6] ज्ञात चापानां द्विगुणितानां तृतीयांशा:[7] निरवयवो भवेत् । तानि चापानि ज्ञेयानि यावत्पर्यंतमर्द्धांशस्य[8] जीवा ज्ञाता न भवति तावत् पर्यन्तं ज्ञोत[9] चापात् अर्द्धांशांतरित[10] चापस्य पूर्णज्या ज्ञातान[11] भवेत् । अंशार्द्ध[12] पूर्णज्या:[13] यदि[14] ज्ञाता भविष्यति तदा ज्ञात चापात् अर्द्धांशांतरित चापानां सर्वेषां चापानां पूर्णज्या:[15] ज्ञाता: भविष्यति । अंशार्द्धस्य पूर्णज्या ज्ञानाय भार्गो[16] न लब्ध: कुत: चाप त्रितीयायांशस्य[17] पूर्णज्या ज्ञानस्य प्रकार: केनापि न ज्ञात: तदर्थं[18] एकांशस्य पूर्णज्या स्वस्थांतरात्[19] कथितास्ति तेन गणिते किंचिदप्यंतरं[20] नायाति[21] पष्टं क्षेत्रं बृहत्पूर्ण ज्याया: निष्पत्ति: लघुपूर्ण जीवया भवति । सा तच्चापयोर्निष्पत्तेन्यूं नाभवति । अवजद वृत्ते जव[22] पूर्णज्या अधिका कल्पिता अवपूर्णज्या न्यूना कल्पिता[23] जवस्य[24] अवेन[25] निष्पत्ति:

(क) १. भार्द्धांश for (नार्द्धांश) (ख) ३. ज्ञाता: for (जाता:) (ख)
४. भविष्यंति for (भविष्यति) (ख) ५. +तानि कानि चापानि+
६. एषां for (एष्यं) ८. मर्द्धांशस्य for (मर्द्धांशस्य) (ख)
९. ज्ञात for (ज्ञोत) (ऊ)
१०. अर्द्धांशांतरित (ख) for (अर्द्धांशांतरित)
११. ज्ञातान् for (ज्ञातान) १२. अंशार्द्धांशपूर्ण for (अंशार्धपूर्ण)
१३. विसर्ग लुप्त (ख) १६. मार्गो for (भार्गो) (ख)
१७. तृतीयांशस्य for (त्रितीयायांशस्य) (ख)
१९. स्वल्पांतरात् for (स्वस्यांतरात्) (ख)
२०. दप्यंतरं for (दप्यतरं) (ख) २१. +५, अथ+
२३. कलिता for (कल्पिता) २४-२५ अअजवव अ for (जवस्य अवेन)

(ख) २. विसर्गलुप्त ७. तृतीयां for (तृतीयांशा:)
१४. 'यदि' लुप्त १५. 'पूर्णज्या:—अंशार्द्धस्य' लुप्त
१८. तदर्थं for (तदर्थं) (ख) २२. जव' लुप्त
—वि 'यहाँ षष्टं क्षेत्रम्' शीर्षक होना चाहिए ।
यहीं से छठा क्षेत्र आरम्भ होता है ।

चापद्वय निष्पत्तेन्यू'नास्ति। अत्रोपपत्ति[1] अवजकोण[2] वदरेखाया[3] अर्द्धितः कृतः अहज-रेखा योजिता अदरेखा जदरेखापि योजितां[4] जद अदरेखे समाने जाते कुतः जवद कोण अवद कोणौ समास्तनौः[5] [6] पुनः जहं [7] अहादधिकमस्ति पुनः दडलम्बः[8] अज-रेखायां निष्पादितः अयं लम्बः जहमध्ये पतिष्यति द अहदादधिकं स्यात् दहं उदा-दधिकं स्यात् पुनद[9] केन्द्र[10] कृत्वा दह व्यासार्द्धेन वृत्तं कृतं इदं वृत्तं द अरेखायां व चिह्न सपातं[11] करिष्यति दडरेखायाः वहिर्गमि[12] स्यात् दडरेखात चिह्न[13] पर्यन्तं

(क) १. पत्तिः for (पति) (ख) २. कोणः for (कोण) (ख)

३. रेखया for (रेखाया) (ख) ४. योजिता for (योजितां) (ख)

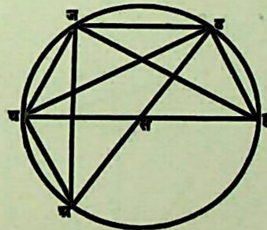
५. समानौ स्तः for (समानस्तनौः) (ख)

७. जहमहा for (जहं अहा) ८. दउलंवः for (दडलंवः)

९. पुनःद for (पुनद) (ख) १०. केन्द्रे for (केन्द्र)

११. सपातं for (संपातं) १२. बहिर्गामि for (वहिर्गमि)

(ख) ६. +तेन तत्सन्मुखचाप समत्वेन तत्पूर्णज्ययोरपि समत्वं जातं+

१३. चिह्न for (चिह्न)

वर्द्धनीयां[1] दहृतक्षेत्रं[2] दहृक्ष[3] त्रिजादधिकयस्ति[4] दहृयक्षेत्रं[5] दहृ अत्रिभुजान्यूनमस्ति[6] त्रिभुजस्य निष्पत्तिस्त्रिभुजेन डहृहृअ[7] रेखानिष्पत्तिः[8] तुल्यास्ति[9] क्षेत्रयोर्निष्पत्तिः[10] तदहृकोणहृदवकोण निष्पत्तितुल्यास्ति तेन[11] भुजयो[12] निष्पत्तिः[13] कोणयोर्निष्पत्तेन्यू[14][15]-ना जाता[16]।

पंचम[17] क्षेत्रं समाप्तम्

(क) १. वर्द्धनीया for (वर्द्धनीया) (ख)

२. दहृन for (दहृत) ३. दहृउ for (दहृक्ष)

४. यस्ति for (यास्ति) ५. दहृव for (दहृय) (ख)

६. न्थून for (न्यून)

९. लुप्त १०. +क्षेत्रनिष्पत्तेन्यूनास्ति+

११-१२. लुप्त—(+उ अ रेखा हृ अ रेखा—आदि)

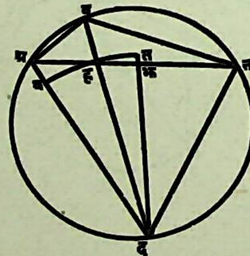
१३. निष्पत्तिः for (निष्पत्तिः) १४. +क दअ कोण हृद कोणनिष्पत्तेन्यूनाऽस्ति

१५. पुनः ज अ हृ अनिष्पत्तिः जद अ कोणनिष्पत्तेन्यूनास्ति पुनः जहृ हृ अनिष्पत्तिः जद व अनिष्पत्ति तुल्यास्ति इयं जदव कोण वद अकोण निष्पत्तितुल्या जव चाप व अचाप

१६. ऽस्ति ।

नोट तेन ११—से कोणयो १६ तक लुप्त, इसके स्थान में जो पाठ है वह अग्रिम पृष्ट पर अंकित है ।

(ख) ३. दहृझजादधिक for (दहृक्षत्रिजादधिक)

७. झहृहृ for (डहृहृ) ८. विसर्ग लुप्त

१७. 'पष्टं—समाप्तम्' लुप्त

[1] अथ षष्टं क्षेत्रम्

[2] ऊ अरेखाह् अरेखा निष्पत्ति[3] उद अकोण हृद अकोण निष्पत्तेन्यू नास्ति पुनः ज अह् अरेखा[4] निष्पत्तिः[5] जद अ कोण हृद[6] अ[7] कोण निष्पत्तेन्यू नास्ति पुनः जदह्[8] अरेखा[9] निष्पत्तिः[10] त्यज[11] वव अ निष्पत्ति तुल्यास्ति इयं जदवकोण वद अकोण निष्पत्ति तुल्ये[12] जव चाप व अचाप निष्पत्तेन्यू नास्ति इदमेवास्मकमिष्टम्[13] ।

षष्टं[14] क्षेत्रं[15] समाप्तम्[16]

(क) ३. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) (ख)
४-५. अनिष्पत्तिः for (अरेखा निष्पत्तिः)
६-७. लुप्त
९-१०. अनिष्पत्तिः for (अरेखा निष्पत्तिः)
११. लुप्त 'त्य' (ख)
१२. तुल्या for (तुल्ये)
१३. +६+
१४. १५, १६, लुप्त

(ख) १. 'अथ--क्षेत्रं' लुप्त
२. ऋ for (ऊ)
८. जहह् for (जदह्)
१४. १५, १६, 'षष्टं-समाप्तम्' लुप्त

अथ सप्तम क्षेत्रम्

अवज वृत्ते अवरेखा शरवेद कलानांम्य[1] पूर्णज्या कल्पिता अजरेखा एकांशस्य पूर्णज्या कल्पिताः[2] अजरेखायाः निष्पत्तिः अवरेखयास्ति सातच्चापयोर्निष्पत्तेन्यूं नास्ति चापयोर्निष्पत्तिस्तु त्रिभागयुक्तरूपस्य रूपेण या निष्पत्तिरस्ति तत्तुल्यास्ति तस्मात् अजपूर्णज्या त्रिभागयुक्त अवपूर्णज्यायाः न्यूनास्ति अवपूर्णज्या ०।४७।८।[3] अस्या[4] त्रितीयांशः ०।१५।४३। अनेन युक्ता जाता १।२।५०। तस्मात् अजरेखा १।२।५०। अस्या[5] न्यूनास्ति पुनः अवरेखा एकांशस्य पूर्णज्या कल्पिता अज-[6]रेखा सार्द्धांशस्य[7] पूर्णज्या कल्पिता तदा अजरेखार्द्धभुक्ताव[8] रेखाया न्यूना भविष्यति अजरेखा निष्काशिता तस्मात् अवरेखा १।२।५०। अस्मादंकादधिका भवि-

---

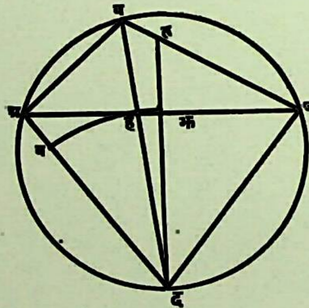
(क) १. कलातां ४५ for (कलानांम्य) २. कल्पिता for (कल्पिताः) (ख)

३. ४७।९ ४. अस्यास्तृतीयांसः for (अस्या त्रितीयांशः)

५. अस्मा for (अस्या) ७. सार्द्धांशस्य for (सार्द्धांशस्य)

८. स्वार्द्धयुक्ता for (खार्द्धभुक्ता) (ख)

(ख) २. कलानां ४५ for (कलानांम्य)

४. अस्यास्त्रितयांशः for (अस्या त्रितीयांशः)

५. अस्मान्न्यूनास्ति for (अस्यान्यूनास्ति)

६. 'अजरेखा—कल्पिता' लुप्त

ष्यति तस्मात् एकांशस्य जीवा १।२।५०। अस्मादंका[1] किन्याना[2] वा अधिकास्ति तस्मात् इयमेव पूर्णज्या गृहीतास्ति[3] न किंचिदत्र बहूतरं[4] ततः उक्तप्रकारेण एकांशास्यत्[5] नवत्यंश[6] पर्यन्त[7] अर्द्धांशस्य[8] निष्काशिता[9] सारिण्यां[10]। अथ[11] पूर्णज्याकोष्ट[12] लिख्यते[13]।

सप्तमं[14] क्षेत्रं समाप्तम्

(क) २. किंचिन्न्यूना for (किन्याना) ३. ग्रहीतास्ति for (गृहीतास्ति)

४. बह्वंतरं for (बहूतरं) (ख)

५. एकांशात् for (एकांशास्यत्) (ख)

६. नवत्यंसपर्यंतं for (नवत्यंशपर्यंत)

८. अर्द्धांशस्यार्द्धांशस्य for (अर्द्धांशस्य) (ख)

१०. शारण्याम् for (सारिण्यां) ११. इति for (अथ)

१२. कोष्टका for (कोष्ट) १३. लिखिताः for (लिख्यते)

(ख) १. अस्मादंकात् for (अस्मादंका) २. किंन्यूना for (किन्याना)

७. पर्यंतं for (पर्यंत) ९. निष्काशिताः for (निष्काशिता)

१२. कोष्ठका for (कोष्ट) १३. लिख्यंते for (लिख्यते)

१४. 'सप्त—समाप्तम्' लुप्त

क

चाप	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूज्या	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
	३१	२	३४	५	१७	८	३९	११	४२	१४	४५	१६	५८	१९	५०
	२५	५०	१५	४०	४	२८	१२	१६	४०	४	२६	४९	११	३३	५७
अंतर	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१				
	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	४४	४३	४२	४१
	५०	५०	५०	५०	४८	४८	४८	४७	४७	४७	४७				

चाप	८	८	९	९	१०	१०	११	११	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूज्या	८	८	९	९	१०	१०	११	१२	११	१३	१३	१४	१४	१५	१५
	३२	५६	२४	५६	२७	५८	४	१	३१	३	१५	३७	३७	८	१६
	५०	५३	१४	१३	३०	४९	५	२१	३६	३४	४	२७	२७	१८	४७
अंतर	४०	३९	३८	३७	३५	३३	३२	३०	२८	२७	२५	२३	२१	१९	१७

चाप	१५	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२२
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूज्या	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२३
	१०	४२	१३	४४	१५	४६	१६	४८	४९	५५	२१	५२	२२	१३	३४
	५६	३	९	१४	१७	१९	२१	२१	४९	१६	१३	६	१८	३९	२९
अन्तर	१					१	१	१	१						
	२	१३	१०	७	५	१	२	१	१८	५१	४८	४५	४२	३९	३६
	१५				२	२	०	४६	४४						

चाप	२३	२३	२४	२४	२५	२५	२६	२६	२७	२७	२८	२८	२९	२९	३०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूज्या	२३	२४	२४	२५	२५	२६	२६	२७	२८	२८	२९	२९	३०	३०	३१
	५५	२६	५६	२७	३८	२९	५९	३०	०	३१	१	३२	२	१३	२
	२७	१३	५७	४१	२२	१	३८	१४	४८	२०	३	१८	४४	८	३०
अंतर										१	१				
	३३	३०	२६	२२	१९	१५	११	८	४	१	०	५२	४८	४४	४०
										५६	५६				

क

चाप	३० ३०	३१ ०	३१ ३०	३२ ०	३२ ३०	३३ ०	३३ ३०	३४ ०	३४ ३०	३५ ०	३५ ३०	३६ ०	३६ ३०	३७ ०	३७ ३०
पूज्या	३१ २३ ५०	३२ ४ ८	३२ ३४ २२	३३ ४ ३५	३३ ३४ ५६	३४ ४ ५५	३४ ३५ १	३५ ५ ५	३५ ३५ ६	३६ ५ ५	३६ ३५ १	३७ ४ ५५	३७ ३१ ४७	३८ ४ ३६	३८ ३४ २४
अंतर	३१ ० ३५	२१	२६	२२	१७	१२	८	३	० ५९ ५६	० ५९ ५२	४८	४३	३७	३२	२७

चाप	३८ ०	३८ ३०	३९ ०	३९ ३०	४० ०	४० ३०	४१ ०	४१ ३०	४२ ०	४२ ३०	४३ ०	४३ ३०	४४ ०	४४ ३०	४५ ०
पूज्या	३९ ४ ०	३९ २३ ३३	४० ३ ३	४० ३३ २०	४१ २ ५४	४१ ३२ ४५	४२ १ ३३	४२ ३० ४९	४३ ० १	४३ २९ १३	४३ १८ ४९	४४ ३८	४४ ५६ १०	४४ २६ १६	४५ ५५ १९
अंतर	२२	१६	११	५	० ५८ ०	० ५८ ५४	४६ ४२ ०	४२	३७	३१	२५	१५	१२	६	०

चाप	४५ ३०	४६ ०	४६ ३०	४७ ०	४७ ३०	४८ ०	४८ ३०	४९ ०	४९ ३०	५० ०	५० ३०	५१ ०	५१ ३०	५२ ०	५२ ३०
पूज्या	४६ ३० ४९	४६ १३ १६	४७ ३२ ८	४१ ५१ ०	४८ ४९ १७	४७ ४७ ३०	४९ १६ ४१	४९ ४५ ४७	५० १४ २१	५० १२ ११	५१ ११ १८	५१ १९ १२	५२ ८ ०	५३ १६ १६	५३ १० ३९
अंतर	० ५७ ५४	४७	४१	३६	२६	२१	१४	७	० ५६ ५४	० ५६ ४३	४०	३९	३२	२५	२३

क

चाप	५३	५३	५४	५४	५५	५५	५६	५६	५७	५७	५८	५८	५९	५९	६०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूज्या	५३	५४	५४	५५	५५	५६	५६	५७	५७	५८	५८	५९	०	०	६०
	३२	७	२३	१६	२४	१२	२०	४७	५४	४३	१०	१७		३२	०
	३८	४३	४४	४५	३६	३६	१२	१४	१३	७	३८	५			०
अंतर		०	०							०	०				
	१०	५६	५५	४८	४०	३३	२५	१७	९	५५	५४	४५	३६	२९	२१
		३	५५							१	५३				

चाप	६०	६१	६१	६२	६२	६३	६३	६४	६४	६५	६५	६६	६६	६७	६७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०,	०	३०	०	३०	०	३०
पूज्या	६०	६१	६१	६२	६२	६३	६३	६४	६४	६५	६५	६६	६६	६७	६७
	२६	१४	११	४४	१५	४२	८	३५	२	२८	५५	२१	३७	११	४०
	११	१७	१८	४७	१०	०	४५	२५	२	३४	१	३७	४२	१७	७
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	५४	५४	५३	५७	५३	५३	५३	५३	५३	५२	५२	५२	५२	५२	५२
	१२	४	४७	४७	३९	३०	२२	१३	३	५७	४६	३७	२८	१९	९

चाप	६८	६८	६९	६९	७०	७०	७१	७१	७२	७२	७३	७३	७४	७४	७५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूज्या	६७	६७	६७	६८	६८	६९	६९	७०	७०	७०	७१	७१	७२	७२	७३
	६	२८	५८	२३	४९	१५	४१	६	३२	५७	२२	४७	२३	१८	३
	१२	१२	८	५९	४५	२७	४	१६	३०	२६	१६	५६	४	४	५
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	५२	५१	५१	५१	५१	५१	५१	५०	५०	५०	५०	५०	५०	४९	४९
	१	५२	४३	३३	२३	१४	४	४५	४२	३५	३६१	६	६	५७	४८

क

चाप	७५	७६	७६	७७	७७	७८	७८	७९	७९	८०	८०	८१	८१	८२	८२
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूज्या	७३	७३	७४	७४	७५	७५	७५	७६	७६	७७	७७	७७	७८	७८	७९
	२७	५२	१७	४२	४	३१	५५	१९	४३	८	३२	५६	१९	४३	७
	५८	४६	२९	७	३९	७	४१	४६	५८	५	६	२	१२	५८	१८
अंतर	७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	४९	४९	४९	४९	४८	४८	४८	४८	४८	४८	४७	४७	४७	४७	४७
	३६	२६	१६	६	५५	४५	३४	२४	१३	३	५२	४१	३१	२७	९

चाप	८३	८३	८४	८४	८५	८५	८६	८६	८७	८७	८८	८८	८९	८९	९०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूज्या	७९	७९	८०	८०	८१	८१	८१	८२	८२	८२	८३	८३	८४	८४	८४
	३०	५४	१७	४१	४	२७	५०	१३	३६	५८	२१	४४	६	२८	५१
	१२	२१	४५	३	४५	१२	२४	१९	९	५४	३३	४	३२	५४	१०
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४५	४५	४५	४५	४५	४४	४४	४४	४४
	५८	४७	२६	२५	१४	३	५२	४०	२९	१८	६	५५	४३	३१	२२

चाप	९०	९१	९१	९२	९२	९३	९३	९४	९४	९५	९५	९६	९६	९७	९७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूज्या	८५	८५	८६	८६	८६	८६	८७	८७	८८	८८	८९	८९	८९	९०	९०
	१३	१३	१६	१८	११	२	२४	४५	७	४४	१०	२१	२२	१३	५३
	२७	३४	२२	१५	२	४२	१७	४५	७	३४	३९	३७	२९	१५	५५
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	४४	४३	४३	४३	४३	४३	४२	४२	४२	४२	४२	४१	४१	४१	४१
	८	५७	४५	३५	२१	९	५७	४५	३३	२१	९	५३	४५	३३	२१

क

चाप	९८	९८	९९	९९	१००	१००	१०१	१०१	१०२	१०२	१०३
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूज्या	९०	९१	९१	९१	९१	९१	९२	९२	९२	९३	९४
	५४	४४	३०	१५	१५	१५	१५	१५	३५	१४	१४
	२४	५६	१६	३२	४०	४२	२३	३७	११	४७	४३
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	४१	४०	४०	४०	४०	४०,	३९	३९	३९	३९	३९
	८	५५	४२	३०	१३	४	८	१७	१५	२३	२१

चाप	१०३	१०४	१०४	१०५	१०५	१०६	१०६	१०७	१०७	१०८	१०८
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूज्या	९४	९४	९४	९५	९५	९५	९५	९६	९६	९६	९७
	१४	१३	३२	१२	३१	५०	९	२२	४६	७	२३
	१७	९	१८	४	१३	११	२	५७	३५	१६	३०
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	३८	३८	३८	३८	३७	३७	३७	३७	३७	३६	३६
	९	२५	४	१७	२१	९	१७	४२	१३	२१	३

चाप	१०९	१०९	११०	११०	१११	१११	११२	११२	११३	११३	११४
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
तूज्या	९७	९७	९८	९८	९८	९९	९९	९९	१००	१००	१००
	११	१९	१७	२५	२३	११	२९	४६	३	२१	१८
	१३	४९	१४	१५	४३	२६	५	२०	३९	१६	२७
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	३६	३६	३५	३५	३५	३५	३५	३४	३४	३४	३४
	१४	४२	३०	१७	४	१५	११	४८	३४	२०	६

क

चाप	११४	११५	११५	११६	११६	११७	११७	११८	११८	११९	११९
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूज्या	१०१	१०१	१०१	१०१	१०२	१०२	१०२	१०२	१०३	१०३	१०३
	५५	१२	२९	४५	२	१९	३५	५१	३०	२४	३१
	२८	२२	५५	१६	२३	१	२२	३७	४९	१४	३७
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	३३	३३	३३	३३	३२	३२	३२	३२	३२	३१	३१
	३२	३९	२९	११	५१	४३	२९	१४	०	४६	३२

चाप	१२०	१२०	१२१	१२१	१२२	१२२	१२३	१२३	१२४	१२४	१२५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूज्या	१०३	१०४	१०४	१०४	१०४	१०५	१०५	१०५	१०५	१०६	१०६
	५५	११	४६	११	५६	११	२६	४२	१७	१९	२६
	२३	२	३४	५९	१५	२६	३०	२६	१४	१५	१९
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	३१	२१	३०	३०	३०	३०	२९	२८	२८	२८	२८
	१८	४	४९	३५	२१	७	५२	४४	२९	२४	१४

चाप	१२५	१२६	१२६	१२७	१२७	१२८	१२८	१२९	१२९	१३०	१३०
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूज्या	१०६	१०६	१०७	१०७	१०७	१०७	१०८	१०८	१०८	१०८	१०८
	४०	४९	९	१३	३७	११	५	१८	३२	४४	४८
	१६	२५	२७	३२	३०	१७	१५	३७	५	२५	२८
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	२८	२८	२८	२७	२७	२७	२६	२६	२६	२६	२६
	१९	२५	१०	१५	१४	२२	१०	५६	०	२६	११

क

चाप	१३१	१३१	१३२	१३२	१३३	१३३	१३४	१३४	१३५	१३५	१३६
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूज्या	१०९	१०९	१०९	१०९	१०९	११०	११०	११०	१११	१११	१११
	१२	२४	३७	५०	२	१४	२६	११	३	१५	२६
	४४	४२	३२	२५	४५	४८	३९	१६	५४	४४	२७
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	२६	२६	२५	२५	२५	२४	२४	२४	२३	२३	२३
	१६	२६	२६	४२	४६	४१	२७	२०	५५	४०	३४

चाप	१३६	१३७	१३७	१३८	१३८	१३९	१३९	१४०	१४०	१४१	१४१
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूज्या	१११	१११	११२	११२	११२	११२	११२	११२	११३	११३	११३
	३९	५०	१	१२	२४	३५	४५	५६	७	४६	२७
	१	२८	४६	५९	३	०	४८	१९	२	२७	४६
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	२३	२२	२२	२२	२२	२१	२१	२१	२०	२०	२०
	९	५४	१९	२४	८	५३	३७	२२	७	५१	२६

चाप	१४२	१४२	१४३	१४३	१४४	१४४	१४५	१४५	१४६	१४६	१४७
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूज्या	११३	११४	११४	११४	११४	११४	११४	११४	११४	११५	११५
	३७	३७	१७	७	४६	२६	३७	४५	१४	३	१२
	५४	३६	५०	१६	१५	४६	४९	२४	३१	३२	२७
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	२०	२०	१९	१९	१९	१९	१८	१८	१९	१७	१७
	२७	४	४८	३३	१७	२	४६	३५	१४	५९	५३

क

चाप	१४७	१४८	१४८	१४९	१४९	१५०	१५०	१५१	१५१	१५२	१५२
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूज्या	११५	११५	११५	११५	११५	११५	११५	११६	११६	११६	११६
	२१	२९	३८	४६	१४	२	१०	१८	२६	३३	४८
	६	४२	९	३८	४०	४२	४०	२८	८	४०	४
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१७	१७	१६	१६	१६	१६	१५	१५	१५	१५	१४
	२७	११	५४	४०	२३	८	५२	३६	२७	४	४८

चाप	१५३	१५३	१५४	१५४	१५५	१५५	१५६	१५६	१५७	१५७	१५८
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूज्या	११६	११६	११६	११६	११६	११६	११६	११७	११७	११७	११७
	४८	५५	२	९	१६	२२	२९	३५	४१	५३	५९
	२०	२८	१८	१७	४	४०	८	८	४०	३९	२९
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१४	१४	१४	१३	१३	१३	१२	१२	१२	१२	११
	३२	४६	०	४४	२८	१२	५६	४०	२४	३०	५३

चाप	१५८	१५९	१५९	१६०	१६०	१६१	१६१	१६२	१६२	१६३	१६३
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पुज्या	११८	११८	११८	११८	११८	११८	११८	११८	११८	११८	११८
	५	१०	१	२१	३६	३१	३६	४०	४४	४९	५४
	६	३७	२	३६	२३	२२	२३	५५	३०	१६	१५
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	११	११	११	१०	१०	१०	९	९	९	९	८
	५३	१८	३	४३	३१	१४	५८	४२	२४	९	५३

क

चाप	१६४	१६४	१६५	१६५	१६६	१६६	१६७	१६७	१६८	१६८	१६९
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूज्या	११८	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९
	१८	२	६	२०	१३	१४	२०	२३	२७	२८	३२
	२२	२६	२	६	४४	१२	२४	४७	५२	४९	३६
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	८	८	७	७	७	७	६	६	६	६	५
	२७	२०	४	४८	३१	१५	१९	४२	२६	१०	५३

चाप	१६९	१७०	१७०	१७१	१७१	१७२	१७२	१७३	१७३	१७४	१७४
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूज्या	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९
	३५	३७	४०	४२	४४	४६	४८	४८	५१	५१	५४
	१३	४९	४	२८	३४	३५	३६	८	४३	१०	२८
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	५	५	५	४	४	४	४	३	३	३	२
	३६	२०	४	४८	३१	१४	५८	४१	२६	९	५३

चाप	१७५	१७५	१७६	१७६	१७७	१७७	१७८	१७८	१७९	१७९	१८०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूज्या	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	१२०	१२०	१२०
	५५	५६	५६	५८	५८	५८	५९	५९	०	०	०
	४३	१०	२८	३८	३९	३२	४४	३६	०	०	०
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	२	२	२	१	१	१	१	०	०	०	०
	२९	२०	३	४६	२०	१४	५६	४२	२५	९	०

ख-वि० यहां ४० × ९ = ३६० प्रविष्टियां विद्यमान हैं अर्थात् ६० तक। अन्त में निम्नांकित पंक्ति अंकित है।

+अर्द्धांशाद्द्विगुणनवत्यंशपर्यंतंपूर्णज्या लिखिताः+१८०+

ख

चाप	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
	३१	२	३४	५	१७	८	३९	११	४२	१४	४५	१६	५८	१९	५०
	२५	५०	१५	४७	४	२८	१२	१६	४०	४	२६	४९	११	३३	५७
अंतर	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२
	५०	५०	५०	५०	४८	४८	४८	४७	४७	४७	४७	४४	४३	४२	४१

चाप	८	८	९	९	१०	१०	११	११	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	८	८	९	९	१०	१०	११	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५	१५
	२२	५८	२४	५६	२७	५८	४	१	३२	३	१५	६	७	८	१९
	५०	५३	१४	१३	३०	४९	५	२१	२६	३४	४	१६	२७	१८	४७
अंतर	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२	२
	४०	३९	३८	३७	३५	३३	३२	३०	२८	२७	२५	२३	२१	१९	१७

चाप	१५	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२२
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२३
	१०	४२	१३	४४	१५	४६	१६	४८	४९	५५	२१	५२	२२	१३	३४
	५६	३	९	१४	१७	१९	२१	२१	४९	१६	११	६	१८	३९	२९
अन्तर	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
	२	२	२	२	२	२	२	१	१	१	१	१	१	१	१
	१५	१३	१०	७	५	२	०	५६	५४	५१	४८	४५	४२	३९	३६

ख

चाप	२३	२३	२४	२४	२५	२५	२६	२६	२७	२७	२८	२८	२९	२९	३०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	३३	२४	२४	२५	२५	२६	२६	२७	२८	२८	२९	२९	३०	३०	३१
	५५	२६	५६	२७	३८	२९	५९	३०	७	३१	१	३२	२	१३	३
	२७	१३	५८	४१	२२	१	३९	१४	४८	२०	३	१८	४४	८	३०
अंतर	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
		१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०
	३३	३०	२६	२२	१९	१५	११	८	४	५६	५६	५२	४८	४०	२५

चाप	३०	३१	३१	३२	३२	३३	३३	३४	३४	३५	३५	३६	३६	३७	३७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	३१	३२	३२	३३	३३	३४	३४	३५	३५	३६	३६	३७	३७	३८	३८
	२३	४	३४	४	३४	४	३५	५	३५	५	३५	४	३२	४	२४
	५	८	२२	३५	४६	५५	४७	३६	२६	५	१३	५५	४७	३६	३४
अंतर	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	०
	०	०	०	०	०	०	०	०	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९
	३५	३१	२६	२२	१७	१२	८	३	५६	४२	४८	४३	३८	३२	२७

चाप	३८	३८	३९	३९	४०	४०	४१	४१	४२	४२	४३	४३	४४	४४	४५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	३९	३९	४०	४०	४१	४१	४२	४२	४३	४३	४३	४४	४४	४५	४५
	४	३०	२	२३	२८	३२	१	३०	०	२९	५८	२८	५६	२६	५५
	३३	५३	१३	५	५४	४५	३०	५९	१	१३	४९		१०	१६	१९
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	५९	५९	५९	५९	५९	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५८	५९	५८
	२२	१६	११	५	०	५४	४८	४२	३७	३१	२५	१८	१२	६	०

ख

चाप	४५	४६	४६	४७	४७	४८	४८	४९	४९	५०	५०	५१	५१	५२	५२
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	४६	४६	४७	४७	४८	४८	४९	४९	५०	५०	५१	५१	५२	५३	५३
	३०	१३	३२	५१	४९	४८	१६	४५	१४	१२	११	१९	८	१६	१०
	४९	१६	९	०	१७	३०	४१	४८	२१	११	१८	१२	०	१६	२९
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५६	५६	५६	५६	५६	५६	५६
	१४	४७	४१	३४	२६	२१	१४	७	४४	४३	४०	३९	३२	२५	२३

चाप	५३	५३	५४	५४	५५	५५	५६	५६	५७	५७	५८	५८	५९	५९	६०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	५३	५४	५४	५५	५५	५६	५६	५७	५७	५८	५८	५९	५९	६०	६०
	२२	८	२३	१६	२४	२२	२०	४७	५४	४७	१०	१८	०	३२	०
	१८	४३	४४	४५	३६	२६	१२	१४	१३	७	३८	५	०	४१	०
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	५६	५६	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५५	५४	५४	५४	५४	५४
	१०	३	५६	४८	४०	३३	२५	१७	९	१	५३	४५	३६	२९	२१

चाप	६०	६१	६१	६२	६२	६३	६३	६४	६४	६५	६५	६६	६६	६७	६७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	६०	६१	६१	६२	६२	६३	६३	६४	६४	६५	६५	६६	६६	६७	६७
	२६	१४	११	४८	१५	४२	८	३५	२	२८	५५	२१	३७	१३	४०
	११	१७	१९	४७	१०	०	४५	२५	२	३४	१०	२७	४३	१७	७
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	५४	५४	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५२	५२	५२	५२	५२	५२
	१२	४	५७	४७	३९	३०	२२	१३	३	५७	४६	३७	२८	१९	९

ख

चाप	६८	६८	६९	६९	७०	७०	७१	७१	७२	७२	७३	७३	७४	७४	७५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	६७	६७	६७	६८	६८	६९	६९	७०	७०	७०	७१	७१	७२	७२	७३
	६	३२	५८	२९	४९	१५	४१	६	३२	५७	२२	४७	१३	१८	३
	१२	१२	८	५९	४५	२७	४	१६	३०	२६	१४	५६	४	४	५
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	५२	५१	५१	५१	५१	५१	५१	५०	५०	५०	५०	५०	५०	४९	४९
	१	५२	४३	३३	२३	१४	४	४५	४२	३५	२६	१६	६	५७	४६

चाप	७५	७६	७६	७७	७७	७८	७८	७९	७९	८०	८०	८१	८१	८२	८२
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	७३	७३	७४	७४	७५	७५	७५	७६	७६	७७	७७	७७	७८	७८	७९
	२७	५२	१७	४२	४	३१	५५	१९	४३	८	३२	५६	१९	४३	७
	५८	४६	२९	७	३९	७	४१	४६	५८	५	६	२	१२	५८	१८
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	४९	४९	४९	४९	४८	४८	४८	४८	४८	४८	४७	४७	४७	४७	४७
	३६	२६	१६	६	५५	४५	३४	२४	१३	३	५२	४१	३१	२७	९

चाप	८३	८३	८४	८४	८५	८५	८६	८६	८७	८७	८८	८८	८९	८९	९०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	७९	७९	८०	८०	८१	८१	८१	८२	८२	८२	८३	८३	८४	८४	८४
	३०	५४	१७	४१	४	२७	५०	१३	३६	५८	२१	४४	६	२८	५१
	१२	२१	४५	३	४५	२२	२४	१९	९	५४	३३	४	३२	५४	१०
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	४६	४६	४६	४६	४६	४६	४५	४५	४५	४५	४५	४४	४४	४४	४४
	५८	४७	३६	२५	१४	३	५२	४०	२९	१८	६	५५	४४	३१	२२

ख

चाप	९०	९१	९१	९२	९२	९३	९३	९४	९४	९५	९५	९६	९६	९७	९७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	८५	८५	८६	८६	८६	८६	८७	८७	८८	८८	८९	८९	८९	९०	९०
	२३	३५	१६	१९	११	२	२४	४५	७	४९	१०	२१	१२	१३	५३
	२७	२४	२२	१५	२	४२	१७	४५	७	३४	३९	३७	२९	१५	५५
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	४४	४४	४३	४३	४३	४३	४२	४२	४२	४२	४२	४१	४१	४१	४१
	८	५७	४५	३५	२१	९	५७	४५	३३	२१	९	५७	४५	३३	२१

चाप	९८	९८	९९	९९	१००	१००	१०१	१०१	१०२	१०२	१०३
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	९०	९१	९१	९१	९२	९२	९२	९२	९२	९३	९४
	५४	४४	३५	१५	१५	३५	१५	१५	३५	१४	१४
	२९	५६	१६	३२	४१	४२	२३	३७	११	४७	४७
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	४१	४०	४०	४०	४०	४०	३९	३९	३९	३९	३९
	८	५५	४२	३०	१७	४	८	१७	१५	२३	२२

चाप	१०३	१०४	१०४	१०५	१०५	१०६	१०६	१०७	१०७	१०८	१०८
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	९४	९४	९४	९५	९५	९५	९५	९६	९६	९६	९७
	१४	३३	३२	१२	३१	५०	९	२२	४६	७	२३
	४७	९	१८	९	१३	११	२	४७	३५	१६	३०
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	३८	३८	३८	३८	३७	३७	३७	३७	३७	३६	३६
	९	२५	९	१७	२१	९	१७	४२	३	२१	२

ख

अर्द्धांशा द्विगुणनवत्यंश १८० पर्यन्तं पूर्णज्या कोष्ठका लिखिताः

चाप	१०९	१०९	११०	११०	१११	१११	११२	११२	११३	११३	११४
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	९७	९७	९८	९८	९८	९९	९९	९९	१००	१००	१००
	११	१९	१७	२५	२३	११	२९	४६	३	२१	२८
	१३	४९	१४	१२	४३	२६	५	३०	५९	१६	२७
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	३६	३६	३५	३५	३५	३५	३५	३४	३४	३४	३४
	१४	४२	३०	१७	४	१५	१२	३८	३४	२०	५

चाप	११४	११५	११५	११६	११६	११७	११७	११८	११८	११९	११९
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	१००	१०१	१०१	१०१	१०२	१०२	१०२	१०२	१०३	१०३	१०३
	५५	१२	२९	४५	२	१९	३५	५१	३०	२३	३१
	२८	२२	५५	१६	३३	१	२२	३७	४९	१४	३७
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	३३	३३	३३	३३	३२	३२	३२	३२	३२	३१	३१
	३३	३९	२९	११	५१	४३	२९	१५	३२	४६	३२

चाप	१२०	१२०	१२१	१२१	१२२	१२२	१२३	१२३	१२४	१२४	१२५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	१०३	१०४	१०४	१०४	१०४	१०५	१०५	१०५	१०५	१०६	१०६
	५५	११	२६	११	५६	१२	२६	४२	१७	१५	२६
	२	२	३४	५९	१५	२६	३०	३६	१४	१५	२९
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	३१	३१	३०	३०	३०	३०	२९	२८	२८	२८	२८
	१८	४	४९	३५	२१	७	५२	४४	१९	२४	१४

ख

चाप	१२५	१२६	१२६	१२७	१२७	१२८	१२८	१२९	१२९	१३०	१३०
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	१०६	१०६	१०७	१०७	१०७	१०७	१०८	१०८	१०८	१०८	१०८
	४०	४९	९	१३	३७	११	५	१८	३२	४४	४८
	१६	२५	२७	३२	३०	१७	१५	३७	५	२५	२८
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	२८	२८	२८	२७	२७	२७	२६	२६	२६	२६	२६
	१९	२५	१०	१४	४०	२२	१३	५४	०	२६	११

चाप	१३१	१३१	१३२	१३२	१३३	१३३	१३४	१३४	१३५	१३५	१३६
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	१०९	१०९	१०९	१०९	१०९	११०	११०	११०	१११	१११	१११
	११	३४	३७	५०	२	१४	२६	११	३	१५	२६
	४४	४२	३२	१५	४५	४८	३९	१६	५४	४४	२७
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	२६	२६	२५	२५	२५	२४	२४	२४	२३	२३	२३
	१६	२६	२६	४१	४६	४२	२७	१०	५५	४०	२४

चाप	१३६	१३७	१३७	१३८	१३८	१३९	१३९	१४०	१४०	१४१	१४१
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	१११	१११	११२	११२	११२	११२	११२	११२	११३	११३	११३
	३९	५०	१	१२	२४	३५	४५	५६	७	४६	२७
	१	२८	४६	५९	३	०	४८	१९	२	२७	४४
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	२३	२२	२२	२२	२२	२१	२१	२१	२०	२०	२०
	९	५४	२९	२४	८	५३	३७	२२	७	५१	२६

ख

चाप	१४२	१४२	१४३	१४३	१४४	१४४	१४५	१४५	१४६	१४६	१४७
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	११४	११४	११४	११४	११४	११४	११४	११४	११४	११५	११५
	३७	४७	१७	७	४६	२६	३७	४५	१४	३	१२
	५४	३६	५०	१६	१५	४६	९	२४	३१	३२	२७
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	२०	२०	१९	१९	१९	१९	१८	१८	१८	१७	१७
	२७	४	४८	३३	२७	२	४६	३५	१४	५९	५३

चाप	१४७	१४८	१४८	१४९	१४९	१५०	१५०	१५१	१५१	१५२	१५२
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	११५	११५	११५	११५	११५	११५	११६	११६	११६	११६	११६
	२१	२९	३८	४६	१४	२	१०	१८	२६	३३	४१
	६	४१	९	२९	४०	४२	४०	२८	८	४०	४
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१७	१७	१६	१६	१६	१६	१५	१५	१५	१५	१४
	२७	११	५४	४०	२३	८	५२	३६	२०	४	४८

चाप	१५३	१५३	१५४	१५४	१५५	१५५	१५६	१५६	१५७	१५७	१५८
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	११६	११६	११७	११६	११६	११६	११६	११७	११७	११७	११७
	४८	५५	२	९	१६	२२	२९	३५	४१	५३	५९
	२०	२८	१८	१७	४	४०	८	२८	४०	३९	२६
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	१४	१४	१४	१३	१३	१३	१२	१२	१२	१२	११
	३२	४६	०	४४	२८	२२	५६	४०	२४	३०	५१

ख

चाप	१५८	१५९	१५९	१६०	१६०	१६१	१६१	१६२	१६२	१६३	१६३
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	११८	११८	११८	११८	११८	११८	११८	११८	११८	११८	११८
	५	१०	१६	२१	३६	३१	३६	४०	४४	४९	५४
	६	३७	१	३६	२३	२२	१३	५५	३०	५६	१५
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	११	११	११	१०	१०	१०	९	९	९	९	८
	३५	१९	३	४७	३१	१४	५८	४२	२४	९	५३

चाप	१६४	१६४	१६५	१६५	१६६	१६६	१६७	१६७	१६८	१६८	१६९
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	११८	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९
	१८	२	६	१०	१३	१४	२०	२३	५७	२९	३२
	२२	२६	२०	६	४४	१३	३४	४७	५२	४९	३६
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
		८	८	७	७	७	६	६	६	६	५
	२७	२०	४	४८	३१	१५	५९	४२	२६	१०	५३

चाप	१६९	१७०	१७०	१७१	१७१	१७२	१७२	१७३	१७३	१७४	१७४
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
पूर्णज्या	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९
	३५	३७	४०	४२	४४	४६	४८	४८	५१	५३	५४
	१७	४९	४	२८	३४	३५	२६	८	४३	१०	२८
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	५	५	५	४	४	४	३	३	३	३	२
	३६	२०	४	४८	३१	१४	५८	४२	३६	९	५३

ख

चाप	१७५	१७५	१७६	१७६	१७७	१७७	१७८	१७८	१७९	१७९	१८०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
पूर्णज्या	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	११९	१२०	१२०	१२०
	५५	५६	५९	५८	५८	५९	५९	५९	०	०	०
	४३	१०	२८	३८	३९	३२	४४	३६	०	०	०
अंतर	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	२	२	२	१	१	१	०	०	०	०	०
	३६	२०	३	४६	२०	१४	५६	४५	२५	९	०

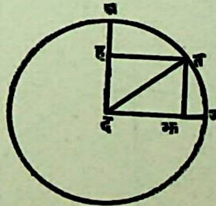
—oOo—

अथार्द्धज्यानयन प्रकारः

चापाग्रात् । द्वितीयाग्रगतव्यासरेखायां पतितो लंबः तच्चापस्य[1] जीवा भवति लंबमूलात् केंद्र पर्यन्त[2] व्यासखण्डं[3] तच्चापस्य कोटिज्या भवति यथा अवजवृत्तदं[4] केन्द्रकं अवचापं वज कोटिः कल्पिताः[5] अदं व्यासार्द्धं वह्[6] लम्बः[7] अयं लम्वः[8] अव चापस्य जीवास्ति पुनः दज व्यासार्द्धं वडलम्वः वजचापस्य जीवास्ति वडं हृदेन व्यासखंडेन समानमस्ति अतः भुजज्याज्ञानात् कोटिज्याज्ञानं भवति कोटिज्याज्ञानात्[9] भुजज्याज्ञानं भवति कुतः यथावद् व्यासार्द्धस्य वर्ग[10]-भुजज्या कोटिज्या वर्गयोग तुल्योस्ति । अथ भार्द्धांशानां जीवा नास्ति यथा भार्द्धांशानां[11] ३६० पूर्णज्या नास्ति वृत्तषष्टांशस्य[12] ६० वृत्तं[13] तृतीयांशस्य च १२० जीवा तुल्येव[14] भवति ख[15] चतुर्थांशोन व्यासार्द्धवर्गस्य[16] मूलं षष्ट्यंशानां जीवा भवति

(क) १. तच्चापस्य for (तच्चापस्य) २. पर्यंतं for (पर्यन्त)
३. व्यास्य for (व्यास) ४. वृत्तं द for (वृत्तदं) (ख) .
७. लंवं for (लंवः) ६. ज्ञाना तृ for (ज्ञानात्)
१०. वर्गः for (वर्ग) (ख) ११. भांशानां for (भार्द्धांशानां)
१२. पप्टांसस्य for (षष्ठांशस्य) १३. वृत्त for (वृत्तं) (ख)
१४. तुल्यैव for (तुल्येव) (ख) १५. स्व for (ख), (ख)

(ख) ५. विसर्ग लुप्त
६. वहं for (वह्) ८. लंबः for (लंवः)
७. लंवः for (लंवः)
११. भाशानां for (भार्द्धांशानां)

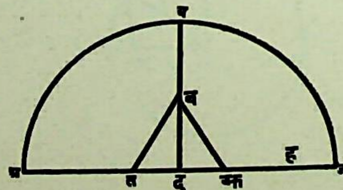

१६. व्यास्यार्द्धं for (व्यासार्द्धं)

नवत्यंशानां[1] जीवा व्यासार्द्धमस्ति अष्टमांशस्य ४५ जीव[2]त्रिज्या वर्गार्द्धपदं भवति । दशमांशस्य ३६[3] जीवा द्विनगांशानां[4] पूर्णज्यार्द्धतुल्यास्ति द्वादशांस्य[5][6] ३० जीवा त्रिज्यार्द्धं भवति विशांशस्य[7] १८ जीवा दशमांश[8] पूर्णज्यार्द्धमस्ति एताः सर्वा जीवा उक्त पूर्णजीवाभ्यः[9] विदिता भवति[10]। अथ षट् त्रिशदंशानां[11] अष्टादशांशानां[12] जीवानयनं प्रकारांतरेणाह दकेंद्रे अवजं वृत्तार्द्धं[13] कल्पितः[14] वदलंवः अज व्यासो परिकार्यः जदंह चिन्हे अर्द्धितं कार्यं हदं उचिन्हे अर्द्धितं कार्यं वदं व चिन्हेर्द्धितं कार्यं उ व रेखा संयोजनीया डतंडव तुल्यं पृथक्कार्यं वतरेखा संयोज्या पूर्वोक्त प्रथमक्षेत्रप्रकारेणोपपत्तिः[15] प्रतिपाद्यते तद्यथा हतरेखायाः द चिन्हे तादृशं[16] खंड-द्वयं जातं याथा[17] सम्पूर्ण रेखायाः[18] बृहत्खंडेन निष्पत्तिरस्ति तादृशैव[19] निष्पत्तिः

(क) १. नवत्यांशाना for (नवत्यंशानां)
४. नगांसानां for (नगांशानां) ५. द्वादशांसस्य for (द्वादशांस्य)
६. लुप्त ७. विंशांसस्य for (विशांशस्य)
८. दशमांसस्य for (दशमांश) ९. जीवाभ्यो for (जीवाभ्यः)
१०. भवंति for (भवति) (ख)
११-२२. त्रिंशदंसानामदशांसानां for (त्रिंशदंशानां)
१३. व्रतार्द्धं for (वृत्तार्द्धं)
१५. प्रकारेण वक्षमाणोपपत्तिः for (प्रकारेणोपपत्तिः)
१६. ताद्रशं for (तादृशं)
१८. विसर्ग लुप्त १९. तादृश्येव for (तादृशैव)

(ख) २. जीवा for (जीव)
३. ?६ for (३६) ५. द्वादशांशस्य for (द्वादशांस्य)
७. विंशांशस्य for (विशांशस्य)
१४. कल्पितं for (कल्पितः) २. तादृश्यैव for (तादृशैव)
१७. यथा for (याथा)

बृहत्खंडस्य लघुखंडेन भवेत् तथा खंडद्वयं कल्पनीयमित्यर्थः। अथ[1] हृदं बृहत्खंडे[2] षष्टि[3]भागानां पूर्णं[4]ज्यार्द्धं मदतं[5] लघुखंडं षड्त्रिंशं[6] दंशानां[7] पूर्णज्यार्द्धमस्ति अतः[8] अष्टादशांशानां जीवा जाता[9] वतं द्विनगीशा[10]पूर्णज्यार्द्धमस्ति अतः वतंरस-राम लवज्या जाता[11] अथ चापद्वयजीवा ज्ञाने सति चाप योगांतरयोज्यानयन[12]-मुच्यते दकेन्द्रकृतवृत्ते अवंजं[13] चापद्वयं कल्पितं दव व्यासार्द्धं दज व्यासार्द्धं योजितं अहं अडं लम्बद्वयं व्यासार्द्धं रेखयो निष्कासितं[14] इदं लम्ब द्वयं कल्पित-चापद्वयस्य जीवाद्वयमस्ति पुनः हडरेखा संयोजिता इयं वजचापस्य जीवास्ति कुतः यदा अहलंव अडलंवौ[15] व चिन्हत चिह्न[16]पर्यंतं वर्द्धितोवतं[17] पूर्णज्या च योजितां तदावतं हडरेखायाः द्विगुणं भविष्यति वतचापं वजचापाद्विगुणमस्ति तस्मात्

(क) १. अत्र for (अथ)　　२. खण्डं for (खण्डे) (ख)
५. मस्तिदत्तं for (मदत्तं)　　६. षड्त्रिंश for (षड्त्रिंशं)
८. +दतं+(ख)　　९. भवति for (जाता)
१०. द्विलगांशानां for (द्विनगीशा)　　११. जाताः for (जाता)
१२. तयन for (नयन)　　१३. अजं for (अवंजं)
१५. लम्बो for (लम्बौ)　　१६. चि for (चिह्न)
१८. गर्णं for (द्विगुणं)

(ख) ३. पष्ठिभागानां for (षष्टिभागानां)
४. 'पूर्णं—षड्त्रिंशं' लुप्त　　७. 'दंशानां" लुप्त
१०. द्वितगांश for (द्विनगीशा)　　१३. अजं for (अवंजं)
१४. निष्कार्शितं for (निष्कासितं)　　१७. वर्द्धिनौ for (वर्द्धितो)

हडरेखा वज चापस्य जीवा जाता इयं जीवा विहिता[1] भवेत् १ अस्योपपत्तिः[2] अद-व्यासार्द्ध कार्यं व्यासार्द्धं[3] व्यासं कृत्वा वृत्तं कार्यं इदं वृत्तं ह चिन्ह ड चिन्ह-गतं भविष्यति[4] कुतः अहदकोणा[5] अउदकोणौ समकोणौ स्तः तदा अहदउ चतुर्भुज-क्षेत्रं लघुवृत्तांतः पातिलग्नं भविष्यति तदा अहडघातः[6] अडहद घाच्छोधितः[7] शेषं हड अदघातः[8] भवति अदं विदितमस्ति तेनघाते[9]भक्तः[10] झ[11] विदितं भविष्यति चापयोगस्य वा जीवा भवति अनेन प्रकारेण ख शमांशानां[12] रस[13] रामलवानां[14] चांतरस्य जीवा ज्ञाता । अथ चापज्या ज्ञाने सति चापार्द्धजीवा ज्ञानमुच्यते अव चापस्य वदव्यासार्द्धे अहं[15] वः जीवास्ति जवं अवचापार्द्धं[16] कल्पितं अवपूर्णज्या संयोजिता पुनः दजव्यासार्द्धं[17] कृत्वा उचिन्हे अवपूर्णज्यार्द्धिताकार्यं[18] तदा वडं वज-

---

(क) १. विदितास्ति for (विहिता) २. अस्योपगतिः for (अस्योपपत्तिः)

४. भवति for (भविष्यति) ५. कोण for (कोणा)

७. घाताच्छोधितः for (घाच्छोधितः) (ख)

८. अदघातः for (अदघातः) (ख) ९. घातो for (घाते) (ख)

१०. + लब्धं हडंचापांतरस्य अहडघातः, अडहदघातः अडहदघातो भवति अदं विदिमस्ति तेन घातो भक्तः +

११. डं for (झ)

१२. रामांशातां for (शमांशाना) १३. लुप्त

१४. रामलचानां for (रामलवानां) १५. अहलंबः for (अहंवः) (ख)

१६. चापार्द्धं for (चापार्द्धं) (ख)

(ख) १. विदिता for (विहिता) ३. 'व्यासार्द्धं—कार्यं' लुप्त

६. अहउदघातः for (अहउधात)

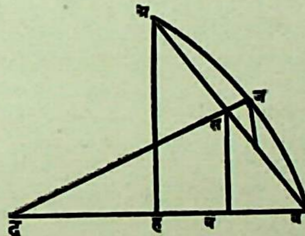
१०. + लब्धं हउं चापांतरस्य जीवा भवति । अहझदघातः अउहदघात युतः अदउहघातो भवति अदं विदितमस्ति तेन घातो भक्तः +

११. हझ for (झ) १२. खरामांशानां for (खशमांशानां)

१७. व्यासार्द्धे for (व्यासार्द्धं) १८. कार्या for (कार्यं)

चापस्य जीवा भविष्यति इयं जीवा च ज्ञाता भवेत्[1]। अस्योपपत्तिः उचिन्हात् वदरेखायां उव लंब[2]कार्यः तदाववं हृस्यार्द्धं[3] भविष्यति कुतः वडंव अस्य अर्द्धमस्ति हृदं च ज्ञातं[4] मेवास्ति कुतः व अ चापस्य कोटिज्यात्वात् तस्माद् वहमपि ज्ञातं ववमपि विदितं च पुनः ववववदघातः[5] व उ वर्ग[6]तुल्योपि ज्ञातोस्ति तस्मात् व उ मपि ज्ञातं इदमेवास्मक[7]मिष्टम्। अत्नैव प्रकारेण षडंश जीवातः अंशत्रयस्थ[8] ततः सार्द्धांशस्य ततः पादोनांशस्य जीवाः ज्ञाताः। अथ वृहज्जीवायाः लघुजीवाया[9] निष्पत्तिः चापद्वयनिष्पत्ते[10] न्यूना भविष्यतीति प्रतिपाद्यते। दकेंद्रोपरि कृतवृत्ते अवं अजं च चापद्वयं कल्पितमस्ति। द अं व्यासार्द्धं वहं ज उं चापद्वयस्य जीवा द्वयं च कल्पितं वजपूर्णज्या संयोज्य वर्द्धनीया व्यासार्द्धमपि वर्द्धनीयं यथा तयोः संपातः व चिन्हे स्यात् पुनः दवं दजं च संयोजनीयं तदा ज उ वह जीवयो निष्पत्तिः[11] बदजक्षे[12] अंद वक्षेत्रं[13] निष्पत्ति तुल्यास्ति पुनः दजवं[14] दवव

(क) १. स्ति for (भवेत्) २. लंबः for (लंब) (ख)
३. हृस्यार्द्धं for (हृस्यार्द्धं) ५. घातः for (घातः)
६. वर्ग for (वर्ग) (ख) ७. मेवास्माक for (मेवास्मक)
९. लघुजीवया for (लघुजीवाया) (ख)
१०. निष्पत्यपेक्षया for (निष्पत्ते)
११. + अज अवचापयोर्निष्पत्तेन्यूं नास्ति कुतः वतचाप अवचापयो निष्पत्तिः +
१२. क्षेत्र for (क्षे) (ख) १३. क्षेत्रनिष्पत्ति for (क्षेत्रं निष्पत्तिं) (ख)
(ख) ३. बहृस्यार्द्धं for (हृस्यार्द्धं)
४. ज्ञात for (ज्ञातं) ५. बवबदघातः for (ववबदघातः)
८. त्रयस्य for (त्रयस्थ) १०. निष्पत्तेः for (निष्पत्ते)

११.+ अ ज अवचापयोर्निष्पत्तेन्यूं नास्ति। कुतः बज चाप अव चापयोर्निष्पत्तिः+
१४. जद for (दज)

त्रिभुजयो निष्पत्तिः जव वव निष्पत्तिः[1] ज ऊ ज उ वहयो र्निष्पत्ति तुल्यास्ति इयं अज चाप अव चापयोर्निष्पत्ते न्यूनास्ति पुनः एकांशस्य जीवा अर्द्धांशस्य[2] जीवा[3] पूवेक्ति प्रकारेण कार्या आभ्यां जीवाभ्यां सर्वांशानां जीवाः उत्पाद्या[4]कोष्टकेषु लिखितास्ति ।[5] [6]

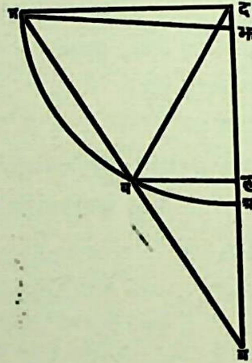
(क) १. + तुल्यास्ति इयं निष्पत्तिः,चापयो र्निष्पत्तेन्यूनास्ति, तस्मात् जवववयो-र्निष्पत्तिः +

४. उत्पाद्य for (उत्पाद्या)   ५. लिखिताः सन्ति for (लिखितास्ति)

(ख) १. +तुल्यास्ति । इयं निष्पत्तिः चापयोर्निष्पत्तेन्यूनास्ति । तस्मात् जव ववयो र्निष्पत्तिः+

२. 'अर्द्धांशस्य' लुप्त   ३. 'जीवा' लुप्त

४. उत्पाद्याः for (उत्पाद्या)   ६. +अथ जीवा कोष्ठका लिख्यंते । +

क

चाप	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
जीवा अंश	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
कला विकला	३१	२	३४	५	३७	८	१८	११	४२	१३	१५	१६	४७	२८	४९
	२५	४७	१४	१८	२	२८	४६	३०	२६	१५	२	३८	३२	४४	०

चाप	८	८	९	९	१०	१०	११	११	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
जीवा अंश	८	८	९	९	९	१०	११	११	१२	१२	१३	१४	१४	१५	१५
कला विकला	२१	१२	२३	१४	२५	४६	२६	५७	२८	५९	२९	०	३०	१	३
	११	३०	१०	१०	८	८	५५	४३	२९	११	४९	२४	५७	३२	४

चाप	१५	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२२
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
जीवा अंश	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२२
कला विकला	२	२२	२	३२	२	३२	२	३२	१	३१	०	३०	०	१८	५४
	४	१८	२७	३२	२३	२८	४८	३	४१	९	४५	३०	२४	३५	४०

चाप	२३	२३	२४	२४	२५	२५	२६	२६	२७	२७	२८	२८	२९	२९	३०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
जीवा अंश	२३	२३	२४	२४	२५	२५	२६	२६	२७	२७	२८	२८	२९	२९	३०
कला विकला	३६	५५	२४	१२	२१	४९	१८	४६	१४	४२	१०	३७	५	३२	०
	३८	३०	१४	१४	२६	५१	८	१९	२२	१८	६	४६	१९	४३	०

चाप	३०	३१	३१	३२	३२	३३	३३	३४	३४	३५	३५	३६	३६	३७	३७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
जीवा अंश	३०	३०	३१	३१	३२	३२	३३	३३	३३	३४	३४	३५	३५	३६	३६
कला विकला	२७	५४	२१	४७	१४	४०	६	३३	५९	२४	५५	१६	४१	६	३
	८	८	०	४३	१७	४७	५८	६	४	१३	३२	२	२२	३१	३२

क

चाप	३८	३८	३९	३९	४०	४०	४१	४१	४२	४२	४३	४३	४४	४४	४५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
जीवा अंश	३६	३७	३७	१८	३८	३८	३९	३९	४०	४०	४०	४१	४१	४२	४२
कला विकला	५६	२	५४	९	३४	५८	१९	४४	८	३२	५५	१८	४०	३	२५
	२३	१६	३३	५८	२	१	४९	२६	५२	७	४२	५	४६	१६	३५

चाप	४५	४६	४६	४७	४७	४८	४८	४९	४९	५०	५०	५१	५१	५२	५२
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
जीवा अंशादि	४२	४३	४३	४३	४४	४४	४४	४५	४५	४५	४६	४६	४६	४७	४७
	४६	९	३१	५२	१५	३५	५६	१६	३४	५७	१७	३७	५७	१६	३६
	४२	१७	२१	५२	५२	१९	५४	५४	२८	४६	५१	४४	२४	५०	४

चाप	५३	५३	५४	५४	५५	५५	५६	५६	५७	५७	५८	५८	५९	५९	६०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
जीवा अंशादि	४७	४४	४८	४८	४९	४९	४९	५०	५०	५०	५०	५१	५१	५१	५७
	५५	१३	३२	५०	८	२६	४४	१	१९	३६	५२	९	२५	४१	५७
	६	५४	२८	४९	५४	५१	३२	५९	१३	१३	२८	३०	४८	५२	४१

चाप	६०	६१	६१	६२	६२	६३	६३	६४	६४	६५	६५	६६	६६	६७	६७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
जींवा अंशादि	५२	५२	५२	५२	५३	५३	५३	५३	५४	५४	५४	५४	५५	५५	५५
	१८	२०	४६	५८	१३	२७	४२	५५	९	४२	३५	४८	१	१३	२५
	१७	३८	१५	३७	१४	३७	४७	४०	१८	४२	४२	४६	२५	४२	५९

चाप	६८	६८	६९	६९	७०	७०	७१	७१	७२	७२	७३	७३	७४	७४	७५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
जीवा अंशादि	५५	५५	५६	५६	५६	५६	५६	५६	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५८
	७३	४९	०	१२	२२	३३	४३	५३	३	१३	२२	३१	४०	५४	५
	४२	३०	५३	१	५४	३१	५२	१८	४८	२३	४२	४५	३	२०	२०

क

चाप	७५	७६	७६	७७	७७	७८	७८	७९	७९	८०	८०	८१	८१	८२	८२
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
जीवा अंशादि	५८	५८	५७	५८	५८	५८	५८	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९
	१३	३२	२७	३४	४१	४७	५३	५९	५	१०	१५	२०	२४	२९	३३
	१४	३२	४५	४८	२०	४४	५२	४३	४८	३८	४१	२७	५८	१२	१०

चाप	८३	८३	८४	८४	८५	८५	८६	८६	८७	८७	८८	८८	८९	८९	९०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
जीवा अंशादि	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	५९	६०	६०
	३६	४०	४३	४६	४८	५१	५३	५४	५६	५७	५८	५९	५९	०	०
	२५	१७	२६	५८	५४	१४	१७	४	३५	४९	४६	२७	२७	०	०

—oOo—

ख

अर्द्धांशमारभ्य नवत्यंशपर्यंतं जीवाकोष्ठका लिखिताः

चाप	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
जीवा अंशाद्या	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
	३१	२	३४	५	३७	८	१९	११	४२	१३	१५	१६	४७	१८	४९
	२५	५०	१४	१८	२	२८	४६	३०	२६	१५	२	३८	३२	४४	१३

चाप	८	८	९	९	१०	१०	११	११	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
जीवा अंशाद्या	८	८	९	९	१०	१०	११	११	१२	१२	१३	१४	१४	१५	१५
	२१	१२	२३	१४	२५	४६	२६	५७	२८	५९	२९	०	३०	१	३१
	१	३०	१०	१०	८	८	५५	४३	२९	११	४९	२४	५५	२२	४५

चाप	१५	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२२
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
जीवा अंशाद्या	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२२	२२
	२	२२	२	३२	२	३२	२	३२	१	३१	०	३०	०	१८	५४
	४	१८	२७	३२	३२	२८	४८	३	४२	१६	४५	३०	२४	३५	४०

चाप	२३	२३	२४	२४	२५	२५	२६	२६	२७	२७	२८	२८	२९	२९	३०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
जीवा अंशाद्या	२३	२३	२४	२४	२५	२५	२६	२६	२७	२७	२८	२८	२९	२९	३०
	३६	५५	२४	१२	२१	४९	१८	४६	१४	४२	१०	३७	५	३२	०
	३८	३०	१४	१४	२६	५१	८	१९	२२	१८	६	४६	१९	४३	०

चाप	३०	३१	३१	३२	३२	३३	३३	३४	३४	३५	३५	३६	३६	३७	३७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
जीवा अंशाद्या	३०	३१	३१	३१	३२	३२	३३	३३	३३	३४	३४	३५	३५	३६	३६
	२७	५४	२१	४७	१४	४०	६	३३	५९	२४	५५	१६	४१	६	३१
	८	८	०	४३	१७	४७	५८	६	४	१३	३२	२	२२	३२	३२

ख

चाप	३८	३८	३९	३९	४०	४०	४१	४१	४२	४२	४३	४३	४४	४४	४५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
जीवा अंशाद्या	३६	३७	३७	३८	३८	३८	३९	३९	४०	४०	४०	४१	४१	४२	४२
	५१	२१	५४	९	३४	५८	२९	४५	८	३२	५५	१८	४१	३	२५
	२३	६	३३	५८	२	१	४९	२६	५२	७	४२	५	४६	१६	३५

चाप	४५	४६	४६	४७	४७	४८	४८	४९	४९	५०	५०	५१	५१	५२	५२
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
जीवा अंशाद्या	४२	४३	४३	४३	४४	४४	४४	४५	४५	४५	४६	४६	४६	४७	४७
	४६	९	३१	५२	१४	३५	५९	१६	३४	५७	१७	३७	५७	२६	३६
	४२	१७	२१	५२	५२	१९	५४	५४	२८	४६	५१	४४	२४	५०	४

चाप	५३	५३	५४	५४	५५	५५	५६	५६	५७	५७	५८	५८	५९	५९	६०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
जीवा अंशाद्या	४७	४८	४८	४८	४९	४९	४९	५०	५०	५०	५०	५१	५१	५१	५१
	५५	१३	३२	५०	८	२६	४४	१	१९	३६	५२	९	२५	४१	५७
	६	५४	५०	४९	५४	५१	३२	५९	१३	१३	५८	३०	४८	५२	४१

चाप	६०	६१	६१	६२	६२	६३	६३	६४	६४	६५	६५	६६	६६	६७	६७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
जीवा अंशाद्या	५८	५२	५२	५२	५३	५३	५३	५३	५४	५४	५४	५४	५५	५५	५५
	१८	२८	४६	५८	१३	२७	४१	५५	९	२२	३५	४८	१	१३	२५
	१७	३८	१५	३८	१४	३७	४७	४०	१८	४२	५२	४६	२५	४२	५९

चाप	६८	६८	६९	६९	७०	७०	७१	७१	७२	७२	७३	७३	७४	७४	७५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
जीवा अंशाद्या	५५	५५	५९	५९	५९	५६	५६	५६	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५८
	३७	४९	०	१२	२२	३३	४३	५३	३	१३	२२	३१	४०	५४	५
	५२	३०	४३	१	५४	३१	५२	१८	४८	२३	४२	४५	३३	२०	२०

ख

चाप	७५ ३०	७६ ०	७६ ३०	७७ ०	७७ ३०	७८ ०	७८ ३०	७९ ०	७९ ३०	८० ०	८० ३०	८१ ०	८१ ३०	८२ ०	८२ ३०
जीवा अंशाद्या	५८ १३ ४	५८ २२ ३२	५८ २७ ४५	५८ ३४ ४६	५८ ४१ २०	५८ ४७ ४४	५८ ५३ ५२	५८ ५९ ४३	५९ ५ ४८	५९ १० ३८	५९ १५ ४१	५९ २० २७	५९ २४ ५८	५९ २९ १२	५९ ३३ १०

चाप	८३ ०	८३ ३०	८४ ०	८४ ३०	८५ ०	८५ ३०	८६ ०	८६ ३०	८७ ०	८७ ३०	८८ ०	८८ ३०	८९ ०	८९ ३०	९० ०
जीवा अंशाद्या	५९ ३६ ५२	५९ ४० १७	५९ ४३ २६	५९ ४६ ५८	५९ ४८ ५४	५९ ५१ १४	५९ ५३ १७	५९ ५५ ४	५९ ५६ ३५	५९ ५७ ४९	५९ ५८ ४६	५९ ५९ २७	५९ ५९ ५२	६० ० ०	६० ० ०

———

अथ जीवा कोष्टका लिख्यते

अथैकादशं प्रकरणम्

तत्र कर्काहोरात्रवृत्त-मकराहोरात्रवृत्तयोरंतरं[1] मयनवृत्ते साध्यते[2] इदमंतर-चापं क्रांतिवृत्तनीडीवृत्तयो:[3] परममंतरं द्विगुणमयनवृत्तेस्ति ध्रुवंकदं[4] वयोरंतरमपि परमक्रांतितुल्यमस्ति इयं परम क्रांतिः वक्षमाणवेधप्रकारेण ज्ञेया तद्यथा ताम्रस्य पित्तलस्य वा पंचहस्तादधिक व्यासवृत्तं[5] चतुरंगुलपिंड्युतं चतुरं गुलायतं च कायं इदं याम्योत्तरवृत्तसंज्ञं ज्ञेयं। इदं मीशाकितं[6] चक्रकलांकितं च कायं पुनः द्वितीयं वृत्तं तस्मान्यूनं[7] तात्सदृशं[8] च तद्‌वृद्[9] वृत्तांतरगतं[10] सद्‌भ्रमणशीलं लघुवृत्तंकायं लघु-वृत्तार्द्ध चिन्हयोः वेधार्थं नेत्रद्वयं योजनीयं यथा यंत्रराजे कृतमस्ति। तत्र छिद्रद्वयं[11] समानांतरं कार्यं छिद्रसन्मुखं लघुवृत्ते सूत्राग्रद्वयं[12] कार्यं लघुवृत्तभ्रमणेन सूत्रग्रं[13] वृहद्‌वृत्तस्य अंशकलादिकं[14] स्पृशति तथा कार्यमित्यर्थः[15] पुनः जलसमिक्रृताया[16] भूमौ दिक्साधनं[17] कृत्वा याम्योत्तरलोहकृत[18] दृढ़ शंकौ[19] अथवा पाषाणशंकौ[20] द्विहस्तो-

---

(क) १. रंतर for (रंतरं) २. साध्येते for (साध्यते)
३. नाडी for (नीडी) (ख) ५. व्यासं for (व्यास)
६. भाशांकितं for (मीशाकितं (ख) ९. तद्‌बृहद् for (तद्‌वृद्) (ख)
१०. वृत्तांतर्गतं for (वृत्तांतरगतं)
११. 'द्र' लुप्त १२. सूच्यग्र for (सूत्राग्र)
१३. सूच्यग्रं for (सूत्राग्रद्वयं) १५. विसर्ग लुप्त
१६. समीकृतायां for (समिकृताया) १७. साधतं for (साधनं)
१८. +रेखायां +(ख) १९. शंको for (शंकौ)
२०. शंको for (शंकौ)

(ख) दे० पृष्ठ ६० पर (ख) के अन्तर्गत अंतिम पंक्ति।
४. दध्रुव for (ध्रुव) ५. व्याप्तं for (व्यास)
७. तस्मान्न्यूनं for (तस्मान्यूनं) ८. तत्सदृशं for (तात्सदृशं)
१२. सूच्च्यग्रद्वयं for (सूत्राग्रद्वयं) १३. सूच्च्यग्रं for (सूत्रगं)
१४. अंस for (अंश) १६. समिकृतायां for (समिकृताया)

छिते निखातेन[1] दृढीकृते तद्वृहद् वृत्तं प्रोतं कार्यं यथा दृढ़ं निश्चलं याम्योत्तर-दिगतं[2] भवेत् पुनः वृत्तोर्द्ध पालिरेखातः निसृतलंबः वृत्तार्द्ध चिन्हे अधः पालि-रेखायां पतति चेत[3] तदा वृत्तमूर्द्धाधर[4]शुद्धमस्तीति ज्ञेयं । पुनः तिर्यग्रेखातः लंबद्वयं पातनीयं तद्यदि याम्योत्तररेखायां पतति तदा याम्योत्तर[5] छुद्धं[6] ज्ञेयं। एतादृशं यंत्र कृत्वा रे (र) वे[7] मध्यान्हे वेधः कार्यः एवं प्रत्यहं वेधेन दक्षिणतः यत्परमचिन्हं तत् उत्तरतो यत् परमचिन्हं भवेत् तच्चिन्हद्वयांतरगंतं चापं परमक्रांति द्विगुणास्ति[8]। अथवा काष्टं पाषाणं[9] वा समतलं चतुः कोणं कृत्वा अथवा समानां भित्ति[10] कृत्वा याम्योत्तररेखायां सम्यङ्नि-धाय तस्य दक्षिणोर्द्ध[11] कोणे केन्द्रं कृत्वा वृत्तचतुर्थांशो निष्कासनीयः[12]। तत्र ऊद्ध्वा-धररेखा तिर्यग्रेखा[13] च विधाय नवत्यंशाम्[14] तत्कालांश्चाकनीयाः[15] केंद्रे दृष्ट[16] शंकु[17] र्देयः तथैव तत्प्रमाणकः शंकुः[18] ऊद्ध्वाधर रेखापालिसंपाते देयः यथो-द्ध्वशंक्वग्र[19] निसृतो लम्वः द्वितीय शंक्वग्रे पतति तथा देयः एवं लम्वनिपातेन

(क) १. तेत for (तेन) २. गातं for (गतं)
३. चेत् for (चेत) (ख) ५. याम्योत्तरं for (याम्योत्तर)
७. खेर्मध्याह्ने for (खैर्मध्याह्ने) (ख)
८. द्विगुणास्ति for (द्विगुणास्ति) (ख)
११. दक्षणोर्द्ध for (दक्षिणोर्द्ध) १२. निष्काशनीयः for (निष्कासनीयः)
१३. तिर्यग्रेषाँ for (तिर्यग्रेखा) १७. संकु for (शंकु)
१५. तत्कलाश्चांकनीयाः for (तत्कालाश्चांकनीयाः)
१४. नवत्यंशात् for (नवत्यंशाम्) १८. शंकः for (शंकुः)
१९. शंकग्र for (शंक्वग्र)

(ख) २. दिग्गतं for for (दिगतं)
४. मूर्द्ध्वाधर for (मूर्द्धाधर) ६. शुद्धं for (छुद्धं)
९. पाशाणं for (पाषाणं) १०. भित्तिं for (भित्ति)
११. दक्षिणोद्ध्वं for (दक्षिणोर्द्ध) १३. तिर्यग्रेखां for (तिर्यग्रेखा)
१४. नवत्यंशास् for (नवत्यंशाम्) १६. इष्ट for (दृष्ट)

वृत्तस्थितेः[1] शुद्धता कार्या । अथ केंद्र तत्[2] शंकुछायामध्याह्नसमये वृत्तपालौ[3] कुत्र पतितेति दृष्टव्यं छायाग्रहणे पालौ[4] पट्टिका[5]लापयित्वा छायामध्यं कुत्र पतिता-[6] मिति सूक्ष्मबुध्या[7] द्रष्टव्यं[8] एवं दक्षिणतः[9] उत्तरश्च परमतां ज्ञात्वां चिह्नद्वयं कार्यं चिह्नद्वयांतर्गत चापं द्विगुणाक्रांतिरस्ति[10] । एवं[11] यंत्रप्रकारद्वयेन अनेकवार[12] वेधेन प्राप्तमंतर चापं अंशादि ४७।४० नगाब्धांशमितं[13] खाब्धिकलाधिकं कदाचित् ततोप्यधिकं पंच कला पर्यन्तं लब्धं[14] ४७।४५ मस्ति अन्यैः पूर्वाः चार्यैं नगाब्धं[15] शमितं द्विचत्वारिंशत्कलाधिकं एकोनचत्वारिंशद्विकला सहितं प्राप्तं ४७।४२।३९ इदं अस्मात्प्राप्त[16] चापस्य सन्निहितमस्ति[17] । अनेन प्रकारेण अक्षांश ज्ञानमपि भवति तद्यथा लब्धचापार्द्धं चिन्हात् खमध्यचिन्हपर्यंत माक्षांशाः[18] ज्ञेयाः ख देशीयाः[19] ।[20]

एकादश[21] प्रकरणं[22] समाप्तम्[23]

(क) १. विसर्ग लुप्त — २. गत for (तत्) (ख)
३. पाली for for (पालौ) — ४. पालो for (पालौ)
५. पट्टिकां for (पट्टिका) (ख) — ६. पतित मिति for (पतितामिति) (ख)
७. बुद्ध्या for (बुध्या) — ८. दृष्टव्यं for (द्रष्टव्यं)
९. दक्षणतः for (दक्षिणतः) — १०. गुणक्रांति for (गुणाक्रान्ति)
११. येवं for (एवं) — १२. प्रकार for (वार)
१३. नगाब्ध्यंशमितं for (नगाब्धांशमितं (ख)
१४. लब्ध for (लब्धं) (ख) — १५. नागाब्ध्यंशमितं for (नगाब्धंशमितं) (ख)
१६. अस्मत्प्राप्त for (अस्मात्प्राप्त) (ख)
१८. मक्षांशा for (माक्षांशाः) (ख) — १९. स्वदेशीयाः for (खदेशीयाः) (ख)
२०. +११+ — २१-२२-२३ लुप्त

(ख) १७. सन्निहत for (सन्निहित)

अथ द्वादश[1] प्रकरणम्

तत्र वक्षमाण[2] प्रकारोपयोगि रेखागणितमुच्यते। अथ यत्र प्रमाणत्रयमस्ति तत्रैकं मध्य प्रमाणं कल्पनीयम्। शेषं[3] प्रमाणद्वयं पार्श्वस्थं[4] ज्ञेयं प्रथम त्रितीय[5]-प्रमाणयो निष्पत्तिः[6] प्रथम द्वितीय प्रमाण निष्पत्तिः[7] द्वितीय[8] तृतीय प्रमाणनिष्पत्तिः[9] धातं[10] तुल्यास्ति यथा अवजं प्रमाण मस्ति ब प्रमाणं मध्ये कल्पितं अप्रमाणं प्रथमं जं[11] प्रमाण तृतीयम् अजनिष्पत्तिः[12] अव निष्पत्ति वज निष्पत्ति धात[13]तुल्यास्ति। अत्रोप[14]-पत्तिः अवनिष्पत्तिः[15] रूपंह[16] प्रमाणनिष्पत्तिः[17] तुल्याकल्पिता वज निष्पत्तिः[18] रूप झ प्रमाण तुल्या कल्पिता एवं[19] अजनिष्पत्ति यस्य[20] प्रमाणतुल्या कल्पिता तस्मात् हझवं निष्पत्ति त्रयस्य प्रमाणं ज्वांत[21] ह प्रमाण रूपं[22] निष्पत्तिः व अ निष्पत्ति तुल्यास्ति रूप व प्रमाण निष्पत्तिः अज निष्पत्ति तुल्यास्ति तस्मात्[23] हव निष्पत्तिः

(क) २. वक्ष्यमाण for (वक्षमाण) ३. शेख for (शेषं)
४. पार्श्वस्थं for (पाश्वस्थं) (ख) ५. तृतीय for (त्रितीय)
६-७. विसर्ग लुप्त ८. +प्रमाण+
९. विसर्ग लुप्त (ख) ११. प्रमाणं for (प्रमाण) (ख)
१२. विसर्ग लुप्त १३. घात for (धात) (ख)
१४. अत्रोअपपत्तिः for (अत्रोपपत्तिः)
१५. लुप्त १६. रूप : for (रूपह)
१७-१८. विसर्ग लुप्त १९. 'ज' लुप्त
२०. : रूप व for (रूपझ) २१. जातं for (ज्वांत)
२२. रूप for (रूपं) (ख)
२३. + हडदं निष्पत्तित्रयस्य प्रमाणं जातं ह प्रमाणरूपनिष्पत्तिः व अनिष्पत्ति तुल्यास्ति रूप व प्रमाणनिष्पत्तिः अज निष्पत्ति तुल्यास्ति तस्मात् +

(ख) १. द्वादशं for (द्वादश) ६. र्निष्पत्तिः for (निष्पत्तिः)
७. विसर्ग लुप्त
१०. घात for (धात) १८. विसर्ग लुप्त
२०. : रूपव for (यस्य)

वज निष्पत्ति तुल्या जाता वज निष्पत्तिः रूप झ[1] निष्पत्तिः तुल्यास्ति[2] वरूपधातः[3] वतुल्य एवास्ति रूपगुणनेन[4] विकृतत्वात्[5] तत्[6] अजनिष्पत्ति प्रमाणं ह झ धत्तेन[7] समानमस्ति[8]। अयं हत[9] रूझधातः[10] अव निष्पन्ति[11] प्रमाण वजनिष्पत्ति प्रमाणधात-[12] तुल्योस्ति तस्मात् अजनिष्पत्तिः द्वयोनिष्पत्योर्घाततुल्या[13] जाताः[14], एवं पाचनि[15] तत्तुल्या[16] भविष्यति[17] सा[18] निष्पत्तिद्वयधातो[19] भविष्यति[20]। कुतः समान निष्पत्ति जानित[21] प्रमाणा[22] नान्यूनाधिक्याभावात्[23] इदमेनास्माकमिष्टम्[24], यदि पूर्वोक्त[25] निष्पत्तिद्वयं तुल्यं स्यात्,

---

(क) १. क for (भ)

२. + तस्मात् हव निष्पत्तिः: वजनिष्पत्तिः वजनिष्पत्ति तुल्या जाता वजनिष्पत्तिः रूपकनिष्पत्ति तुल्यास्ति तस्मात् रूपकनिष्पक्ति हव निवनिष्पत्ति तुल्या जाता +

४. गुणनेना for (गुणनेन) (ख) ५. विकृतकृतत्वात् for (विकृतत्वात्)

६. ततः for (तत्) ७. घातेन for (धातेन) (ख)

८. जातं for (मस्ति) ९-१०. 'तरु' लुप्त (ख)

११. निष्पत्ति for (निष्पंति) (ख) १३. निष्पतोर्घात for (नित्पत्योर्घात)

१४. विसर्ग लुप्त (ख)

१५-१६. या निष्पत्तिरस्ति सा उक्त निष्पत्ति समाना स्यात् for (पाचनि तत्तुल्या)

१७-१८. इयं निष्पत्ति तत् निष्पत्ति समानं किमपि for (भविष्यति सा)

१९. घातो for (धातो) (ख) २०. भवति for (भविष्यति)

२१-२२. प्रमाणयो for (जानित प्रमाण)

२३. न्यूंना for (नान्यूना) २५. पूर्वोक्त for (पूर्वोक्तं)

(ख) २+तस्मात् रूपभनिष्पत्तिः हवनिष्पत्तितुल्यास्ति+

३. घातः for (धातः)

६. तत for (तत्) १२. घात for (धात) (ख)

१३. निष्पत्योर्घात for (निष्पत्योर्धात)

१५-१६. पुनरपि एवं याचनिष्पत्तिरेतत्तुल्या for (एवं याच नितत्तुल्या)

२३. नान्यूना for (नान्यूना)

२४. इदमेवास्मामिष्ट for (इदमेनास्माकष्टिम्)

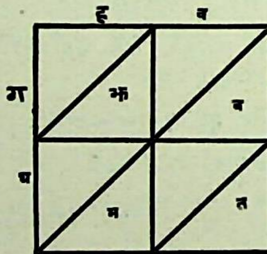
प्रथमं[1] त्रितीयं प्रमाणयोर्निष्पत्तिः मध्यनिष्पत्ति वर्गतुल्या[2] भवति। एतां सा[3] पूर्वोक्तानां[4] निसृणां[5] निष्पत्तिनां[6] प्रमाणानि यदि भिन्नानि भवन्ति तदा षट्प्रमाणा निज[7]भवंति[8] तत्र प्रमाणद्वयं घात[9]निष्पत्तेः[10] भवति। प्रमाण चतुष्टयं घात[11]रहित निष्पत्योऽर्यंद्[12]भवति, तय्दा[13]याभ[14] विस्तारपिंडसंज्ञितानि क्रमेण भवन्ति। घात[15] प्रमाणस्य[16] द्वितीयं[17]। अथातयोः[18] प्रथम[19] प्रमाणद्वयं[20] एतेषां[21] शेष प्रमाणानां द्वितीयदैर्घ्य विस्तार पिंड इति संज्ञाभवंति[22]। दैर्घ्यविस्तारपिंडघातेन[23] यत्फलमुत्पद्यते धनफल[24]-

---

(क) १. प्रथमतृतीय for (प्रथमं त्रितीय)

२. वर्गातुल्यं for (वर्गतुल्या)
३. एतासां for (एतांसा) (ख)
४. लुप्त
५. तिसृणां for (निसृणां)
६. निष्पत्तीनां for (निष्पत्तिनां)
७. 'ज' लुप्त (ख)
९. घात for (घात) (ख)
१०. विसर्ग लुप्त
११. घात for (घात)
१२. भंवति for (ऽर्यंद्भवति)
१३ + प्रथमप्रमाणं घातनिष्पत्तेः द्वितीय प्रमाणद्वयं घातरहितनिष्पत्योर्यंद्भवति + (ख)
१४. तदायाम for (तय्दायाभ) (ख)
१५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. लुप्त
२२. लुप्त
२३. घातो न for (घातेन)
२४. तद्धन for (धन) (ख)

(ख) १. प्रथम for (प्रथमं)

८. भवंति for (भवति)
१०. निष्पत्तेर्भवति for (निष्पत्तेः भवति)
१५. घात for (घात)
१८. अघातयोः for (अथातयो)
२३. घातेन for (घातेन)

संज्ञं भवति। उभयत्रोत्पन्नं धनफलं[1] समानं भवति, यथा अप्रमाण व प्रमाणयो-र्निष्पत्तिः[2] जप्रमाण दप्रमाण[3] निष्पत्ति[4] ह प्रमाण व प्रमाण निष्पत्ति[5] धाततुल्या कल्पिता तस्मात् अप्रमाणाद[6] प्रमाण व प्रमाणानीधनं[7] फलं[8] व प्रमाण ज प्रमाण ह प्रमाणानां धनफलेन[9] तुल्यं भवति। अस्योपपत्तिः ज प्रमाण[10] ह प्रमाणधातः[11] उ प्रमाण तुल्यः कल्पितः द प्रमाण[12] ह[13] प्रमाणयोर्धातः[14] श्चत[15] प्रमाण तुल्यश्च[16] कल्पितः[17]। तस्मात् ज प्रमाण द प्रमाणे[18] ह[19] प्रमाणेन[20] गुणिते[21] उ[22] प्रमाणाय प्रमाणे उत्पत्ते[23]

(क) १. घन for (धन) (ख) २. विसर्ग लुप्त
३. + तियो + ४. र्निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)
५. निष्पत्त्योर्घाततुल्या for (निष्पत्तिधाततुल्या) (ख)
७. प्रमाणानां for (प्रमाणानी) (ख)
८. घनफलं for (धनं फलं) (ख) ९. घन for (धन) (ख)
११. घातः for (धात) (ख) १२-१३. लुप्त
१४. र्घातः for (र्धातः) (ख) १५. यप्रमाण for (श्चत प्रमाण) (ख)
१६. तुल्यः for (तुल्यश्च) (ख)
१७. +दप्रमाणव प्रमाणयो र्घातश्च तप्रमाणतुल्यश्च कल्पितः + (ख)
१८. प्रमाणो for (प्रमाणे) १९. न for (ह)
२०. लुप्त २१. +ततः +
२२. उप्रमाण य प्रमाण for (उप्रमाणाय प्रमाणे)
२३. उत्पन्ने न for (उत्पत्ते)

(ख) ६. अप्रमाण for (अप्रमाणा) १०. जप्राण for (जप्रमाण)
२२. उप्रमाण य प्रमाणे for (उप्रमाणाय प्रमाणे)
२३. उत्पन्ने for (उत्पत्ते)

ज	द	अ	व
र	म	य	त

भवति[1]। तदा ज प्रमाणाद[2] प्रमाणयोर्निष्पत्तिः उ प्रमाण[3] य प्रमाणयोर्निष्पत्तिरिव भविष्यति। पुनः द प्रमाणं ह प्रमाणेन व प्रमाणेन तथास्ति[4] यथाय प्रमाण निष्पत्ति[5] त प्रमाणेन भवति, तस्मात् उ प्रमाण त प्रमाणयो निष्पत्तिः वक्ष्यमाण[6] निष्पत्यो-र्घात तुल्या भविष्यति वक्षमाण निष्पत्तिर्यथा एका उ प्रमाण य प्रमाण निष्पत्तिऽ-ज[7] प्रमाण द प्रमाण निष्पत्ति तुल्यास्ति द्वितीयाय प्र प्रमाण[8] त प्रमाण निष्पत्तिः ह प्रमाण व प्रमाण निष्पत्ति तुल्यास्ति। तस्मात् उ प्रमाण निष्पत्तिः त प्रमाणेन तथा जाता यथा अ प्रमाण निष्पत्तिर्व प्रमाणे नास्ति[9]। तस्मात् अतधातः[10] अदव-धात[11] तुल्यः व उधातेन[12] वह[13] धात तुल्येन समानो जातः इदमेवेष्टम्[14]। अथ[15] प्रथम पंक्ति प्रमाणेद[16] र्घ[17] विस्तार पिंड[18] साशेषाणां चतुर्णां प्रमाणानां निष्पत्ति[19] धात[20]

(क) १. भवतः for (भवति) (ख)　　२. लुप्त

३. प्रमाणयोर्निष्पत्तिः उ प्रमाण for (उप्रमाण)

४. + व गुणितं तदा य प्रमाणं त प्रमाणं चोत्पन्नं तस्मात् ह प्रमाणस्य निष्पत्ति व प्रमाणेन +

७. ज for (ऽज)　　९. नाऽस्ति for (नास्ति)

१०. घातः for (धात) (ख)　　११. घात for (धात)

१२. घातेन for (धातेन)　　१३. वजहघाततुल्येन for (वहधाततुल्येन)

१४-१५. लुप्त (ख)　　१६. स्थदैर्घ्यं' for (उधातेन)

१८. पिंडेषु + निष्पत्ति यत्किंचित्प्रमाणेन यास्ति सा प्रत्येक द्वितीय पंक्तिस्थ प्रमाण-दैर्घं विस्तार पिंडेषु यत्किंचित्प्रमाणस्य +

१९. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)　　२०. घात for (धात)

(ख) ४. + गुणितं। तदा य प्रमाणं त प्रमाणं चोत्पन्नं। तस्मात् ह प्रमाणस्य निष्पत्तिः व प्रमाणेन +

५. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)　　६. वक्षमाण for (वक्ष्यमाण)

७. : ज for (ऽज)　　८. प्रमा for (प्रमाण)

१७. दैर्घ्यं for (दैर्घं)　　१८. पिंडेषु for (पिंड)

१८. पिंडेषु + निष्पत्तिः यत्किंचित्प्रमाणेन यास्ति द्वितीय पंक्तिप्रमाणदैर्घं विस्तार पिंडेषु यत्किंचित्प्रमाणस्य + साशेषाणां

तुल्या भवति,[1] यथा द प्रमाण निष्पत्तिः ज प्रमाणेन तन्निष्पत्ति द्वयघात रूपास्ति याव प्रमाणनिष्पत्तिः[2] अ प्रमाणेन ह् प्रमाणस्य च [3]तन्निष्पत्ति वं प्रमाणेन च यास्ति। अस्योपपत्तिः यदि द अव प्रमाणानां प्रथम दैर्घ्यं[4] विस्तार पिंडानां द[5] प्रमाण[6] पिंडः कल्प्यते[7] ज प्रमाणं द्वितीय धन[8] फले पिंडः कल्पितश्चेत् तदा अ प्रमाणा[9] व प्रमाणयोर्घातः प्रथम धन[10] फलस्य भूमिः स्यात् व प्रमाण ह् प्रमाणयोर्घातः[11] द्वितीय धन फलस्य भूमि[12] स्यात् धन[13] फलद्वयं च प्रमानमस्ति[14] तस्मात् प्रथम पिंडनिष्पत्तिः[15] द्वितीय पिंडेन तथा जाता यथा द्वितीय भूमिक्षेत्र[16] निष्पत्तिः[17] अ प्रमाण[18] व प्रमाणयोर्घात[19] क्षेत्रेण यास्ति[20] सा[21] तद्भुज निष्पत्ति घातरूपास्ति[22] तद्भुज निष्पत्तिस्तव[23] प्रमाण अ प्रमाणयोर्निष्पत्तिः[24] ह्[25] प्रमाण व प्रमाणयोर्निष्पत्ति[26]

(क) १. + घातनिष्पत्तिप्रमाणयोः द्वितीयं प्रमाणं यत् पंक्तिस्थं भवति तत्तपंक्तिस्थ-शेषप्रमाणद्वयं प्रथमं कल्पनीयं प्रथमं यत्रतत्रत्यं द्वितीयं कल्पनीयम् + (ख)
२. विसर्ग लुप्त ३. 'तन्' लुप्त (ख)
४. दीर्घं for (दैर्घ्यं) ५. +धनफलमध्ये +
७. कल्पते for (कल्प्यते)
८. घन for (धन) (ख) १०. घन for धन (ख)
११. घर्तः for (घातः) (ख) १२. भूमिः for (भूमि) (ख)
१३. घन for (धन) (ख) १४. समानं जातं for (प्रमानमस्ति)
१५. विसर्गलुप्त १६. + फल +
१७. + प्रथमं भूम्या क्षेत्रफले नास्ति व प्रमाण ह् प्रमाणयोर्घातजनित क्षेत्र निष्पत्तिः +
१८. अप्रमाणयोर्घात ('प्रमाणव' लुप्त) for (अप्रमाण-यो)
२०. यत् for (यास्ति) २१. लुप्त
२२. घात for (घात) २३. : ('स्त' स्थाने :)
२४. विसर्ग लुप्त २५. हं for (ह्)
२६. र्या च निष्पत्तिः for (र्निष्पत्तिः)

(ख) ६. प्रमाणं for (प्रमाण)
९. अप्रमाण for (अप्रमाणा) १४. समानमस्ति for (प्रमानमस्ति)
१७. + प्रथमभूम्यास्ति वप्रमाण ह् प्रमाणघात जनित क्षेत्रीय निष्पत्तिः +
१९. र्घात for (र्घात) २३. निष्पत्तिस्तु व for (निष्पत्तिस्तव)

रस्ति[1] तस्मात् द प्रमाणस्य निष्पत्तिर्ज प्रमाणेन तादृश्यस्ति यथाभूम्योर्निष्पत्तिः। इयं च[2] घातरूपास्ति तन्निष्पत्ति द्वयस्य इदमेवास्मकमिष्टम्[3] पुनरपि[4]घातक्षे[5]त्रयो निष्पत्तिर्[6]यथा ब[7] प्रमाण अ प्रमाण निष्पत्ति ह प्रमाण व प्रमाण निष्पत्योश्च[8] घातोस्ति तथैव ब प्रमाण व प्रमाण निष्पत्ति ह प्रमाण अ प्रमाणनिष्पत्यो[9] र्घातोस्ति त[10]स्मात् या निष्पत्तिः[11] घातरूपा भवेत्[12] निष्पत्ति द्वयस्यसैव अन्य निष्पत्ति द्वयस्य[13] जातस्य प्रमा[14]णधातयो निष्प[15]त्ति तुल्या[16] भविष्यति। यदि तत् प्रथम द्वितीययो[17]ः प्रमाणानि विलोमानि क्रियते त[18]दा प्रत्येकदैर्घं[19] विस्तार पिंडानां त्रीणि प्रमाणानि संति। तत्र प्रमा[20]णानां वर्गो नव मितोस्ति तस्मादत्र नव निष्पत्तयः उत्पन्नाः यासां प्रथमा[21] प्रमाणानि एक दैर्घ्य विस्तार पिंडेषु भवि[22]ष्यति। द्वितीय[23] प्रमा[24]णानि द्वि[25]तीय

(क) १. स्यास्ति for (रस्ति) २. घात for (धात) (ख)
३. इदमेवास्माकमिष्टंच for (इदमेवास्मकमिष्टम्)
४. घात for (धात) (ख) ६. ('र्' स्थाने:) (ख)
७. + षष्टाध्याय पंचविंशक्षेत्रेण + ८. घातोस्ति for धातोस्ति (ख)
९. र्घातोस्ति for (धातोस्ति) (ख)
११. घात for (धात) (ख) १२. + कस्यचिन् +
१३. + तत्प्रमाण + १४. घातरूघातयो for (प्रमाणधातयो)
१५. निष्पत्ति for (निष्पत्ति) (ख) १६. + तरूपा +
१७. विसर्ग लुप्त १८. लुप्त
१९. दैर्घ्यं for (दैर्घं)
२०. त्रयांणां for (प्रमाणानां) २१. प्रथम for (प्रथमा)
२२. भविष्यति for (भविष्यति) (ख)
२३-२४. लुप्त २५. द्वितिय for (द्वितीय)
(ख) ३. इदमेवास्माकमिष्टं for (इदमेवास्मक मिष्टम्)
५. घात क्षेत्रफलयो for (घातक्षेत्रयो)
१० + एवं + १२. भवेन्निष्पत्ति for (भवेत् निष्पत्ति)
१४. प्रमाणघातयो for (प्रमाणधातयो)
२१. प्र-स्थाने-उपर्युपांते लिखितमन्य हस्तेन—
"प्रथम प्रमाणमेकत्रग्राह्यं द्वितीयं द्वितीयपंक्तौ ग्राह्यं न ह्युभयमेक पंक्तौ ग्राह्यम्"

विस्तार[1] दैर्घ्यं पिंडेषु भवति[2]। आसां निष्पत्तिनां[3] द्विविधा[4] घाता[5] भविष्यंति तस्मात् एताः निष्पत्तयः अष्टादशमिता घातनिष्पत्तयः जाताः यथा एताः निष्पत्तयः कथिताः तथैवान्या[6] नव निष्पत्तयः सन्ति,[7] यासां प्रथम प्रमाणानि द्वितीयदैर्घ्यं विस्तार पिंडजानि[8] भविष्यंति द्वितीयप्रमाणानि च प्रथमै[9]दैर्घ्यंविस्तारपिंडजानि[10] च भविष्यंति। एता अपि नव निष्पत्तयः द्विविधघात[11]रूपाः भविष्यंति। तस्मात् एताः[12] समस्ताः षट्त्रिंशन्निष्पत्तयः उत्पन्नाः यासां एकतरस्य सिद्ध्या[13] सर्वाः सिद्धा[14] भवेयुः। अथ प्रमाणद्वयं एतद्वयदैर्घ्यं विस्तारपिंडेन[15] द्वये समानं भवति तद शेष चत्वारि प्रमाणानि स जातीयानि घातं[16] विना भवति[17] येषां[18] धन[19] क्षेत्राणां पिंडाः समाना भवेयुः तेषां निष्पत्तयः तद्भूमि क्षेत्रफलनिष्पत्तय इव स्युः तस्मात् समानं प्रमाणद्वयं पिंडः कल्पते[20] तदा ते[21] द्वे[22] धनफले[23] समानपिंडे[24] भविष्यतः[25] तदा-[26] समानं[27] द्वयस्य धनफलं[28] समानं जायते अनयोर्भूमिरपि समाना स्यात् समकोण

(क) १. विस्ता for (विस्तार) २. भविष्यंति for (भवति) (ख)
३. निष्पत्तीनां for (निष्पत्तिनां) (ख)
४. + प्रत्येकं +
५. द्विविधाः घाता for (द्विविधा घाता)
६. तथैवान्यानि च for (तथैवान्यानव)
७. सांति for (संति)
८. पिंडयानि for (पिंडजानि) ९. प्रथम (प्रथमै) (ख)
१०. पिंडज्यानि for (पिंडजानि) ११. घात for (धात)
१२. + एता +
१३. सिद्धत्वेन for (सिद्ध्या) १४. सिद्धाः for (सिद्धा)
१५. +युते पंक्ति + (ख) १६. घातं for (धातं) (ख)
१७. भवंति for (भवति) (ख) १८. एषां for (येषाम्)
१९. घन for (धन) (ख)
२१-२२-२३. लुप्त २४. पिंड for (पिंडे)
२५-२६-२७. लुप्त २८. घनफलं for (धनफलं) (ख)

(ख) ४. द्विविधाः for (द्विविधा) ५. घाताः for (घाता)
२०. कल्प्यते for (कल्पते) २३. घनफले for (धनफले)
२७. समानपिंड for (समानं)

समानक्षेत्राणां भुजाः सजातीयाः भविष्यंति। तस्मात् चत्वारि शेषप्रमाणानि सजातीयानि स्युः यथा अप्रमाण व प्रमाणे पिंडरूपे[1] अदव प्रमाणाना[2] प्रथमदैर्घ्य विस्तार पिंडस्य[3] स्वरूपाणां[4] वजह प्रमाणानां द्वितीयदैर्घ्य विस्तार पिंडस्वरूपाणां समाने कल्पिते तदा दप्रमाण[5] वप्रमाणधातक्षेत्रं[6] ज प्रमाण ह प्रमाण धनक्षेत्रेण[7] समानं भविष्यति। तस्मात् द प्रमाण निष्पत्तिर्जप्रमाणेन यथा ह प्रमाण[8]निष्पत्तिर्जं[9]-प्रमाणेन[10] यथा[11] ह[12] प्रमाणनिष्पत्तिर्दं[13]प्रमाणेन यथा त[14] प्रमाणनिष्पत्ति हं प्रमाणेन भविष्यति। अथ यदि चतुर्णां सजातीय[15]प्रमाणानां[16] एकं प्रमाण[17]मज्ञातमस्ति। तत्र ज्ञातत्रयोन[18] शेषज्ञानं[19] क्रियते इति[20] प्रसिद्धं[21] तथैव प्रमाणषट्कमध्ये ज्ञातपंचप्रमाणैः अवशिष्टस्थानं[22] भवति तद् ज्ञानोपायः द्विविधः यस्य दैर्घ्य विस्तार पिंडस्य प्रमाणानि ज्ञातानि तस्य धनफलं[23] द्वितीयदैर्घ्यविस्तारपिंडज्ञान[24]प्रमाणद्वय[25]धातेन[26] भक्तं

(क) १. लुप्त | २. प्रमाणानां for (प्रमाणाना (ख)
३. पिंढत्व for (पिंडस्य) | ४. 'स्व' लुप्त
६. घात for (धात) (ख) | ७. घात for (धात) (ख)
९. वं for (जं) | १०. + चास्ति पुनः
११. लुप्त | १२. द for (ह)
१३. वं for (दं) | १४. ज for (त)
१५. शजातीय for (सजातीय) | १६. प्रमाणं मा for (प्रमाणानां)
१७. प्रमाणं for (प्रमाण)
१८. त्रयेण for (त्रयोन) (ख) | १९. ज्ञातं for (ज्ञानं)
२०. इति for (इत्ति) (ख) | २१. न सिद्धं for (प्रसिद्धं)
२२. अवशिष्टस्य ज्ञानं for (अवशिष्टस्थानं) (ख)
२३. घनफलं for (धनफलं) | २४. ज्ञात for (ज्ञान)
२५. द्वयेन for (द्वय) | २६. घातक्षेत्रं for (धातेन)

(ख) ३. पिंड for (पिंडस्य) | ५. प्रमा for (प्रमाण)
८. प्रमा for (प्रमाण) | ९. दं for (जं)
१२. ज for (ह) | १३. हं for (दं)
१४. यथा—प्रमाणेन 'लुप्त' | १५. सतीय for (सजातीय)
२३. घनफलस्य for (धनफलं) | २६. घातेन for (धातेन)

सत् अज्ञातं[1] प्रमाणं ज्ञातं स्यात्। द्वितीयप्रकारे तु प्रमाणशब्देन राशि[2] उच्यते[3] प्रमाणानि पंक्तित्रये स्थाप्यानि। प्रत्येकं[4] पंक्तौ राशिद्वयं लेख्यं[5] तत्र प्रथमपंक्तौ घात[6]निष्पत्तेः[7] राशिद्वयं स्थाप्यं। मध्ये चावकाशं यथा स्यात्तथा स्थाप्यं। द्वितीय-पंक्तौ धात[8]रहीत निष्पत्ते[9] राशिद्वयं स्थाप्य[10]। अस्मिन् अंत्यावकाशं यथा भवति तथा स्थाप्यं। तृतीय पंक्तौ धात[11]रहित द्वितीयनिष्पत्तः[12] आद्यावकाशं यथा स्यात् तथा राशिद्वयं स्थाप्यं। अनया क्रियया यदि अप्रमाणं[13] अज्ञातं भवति तद[14] अवमध्ये एको राशिः तथा कल्पनीयः, यस्य व राशिना निष्पत्तिः हरा[15] निष्पत्ति[16] शिव राश्यो[17] रिव स्यात्। उं कल्पनीयः तस्मात् अराशेर्निष्पत्तिः उ राशिना जराशिद[18]-दराश्योर्निष्पत्तिरिव जाता तदा अराशिरपि ज्ञातो भविष्यति। जहां[20] ते तादृशो राशिरुत्पाद्यः[21] दराशे निष्पत्तिः[22] तेन तथा भवति,

अ		ब
ज	द	
	ह	व

(क) १. अज्ञानं for (अज्ञातं) ३. रुच्यते for (उच्यते)
४. प्रत्येक for (प्रत्येकं)
५. लेख्य for (लेख्यं) ६. घात for (धात) (ख)
७. विसर्ग लुप्त ९. निष्पत्तेः for (निष्पत्ते)
१०. स्थाप्यं for (स्थाप्य) (ख) १२. निष्पत्तिः for (निष्पत्तः)
१३. अप्रमाण for (अप्रमाण) १४. तदा for (तद) (ख)
१५. हरा for (शिव राश्योर्निष्पति)
१६. लुप्त (ख)
१७. + निष्पत्ति + (ख) १८. + असो +
१९. 'द' लुप्त (ख) २०. वाजदांते for (जहांते) (ख)
२१. विसर्ग लुप्त २२. विसर्ग लुप्त

(ख) २. राशिः for (राशि) ८. घातरहित for (धातरहित)
११. घात for (धात) १२. निष्पत्ते for (निष्पत्तः)
१८. + असौ +

यथा ह्[1]: राशेर्निष्पत्तिः[2] वराशि नास्ति[3] सरांशि[4] यः कल्पनीयः तस्मात् अराशेर्निष्पतिः[5] व राशिना जराशियराश्योर्निष्पत्तिरिव भवेत्। तदा अराशिरपि ज्ञातो भवति, अथवा ह्व राश्यो[6] राघेव[7] काशे राशिस्तथा कल्प्यः[8] यथा तस्य राशेर्निष्पत्ति हराशिना[9] जदसंज्ञयो[10] राश्योर्निष्पत्तिरिव[11] भवेत्। सत[12] राशिकल्म[13] १ तदा अराशेर्निष्पत्तिः व[14] राशिना तथा भविष्यति यथा तराशेर्निष्पत्ति व राशि नास्ति तदा अराशिरपि ज्ञातो भविष्यति ईदृक् क्षेत्रं भविष्यति। अनेनैव प्रकारेण शेषराशीनां मध्ये योऽज्ञातोस्ति तस्यानयनं कार्यं।

य	अ	ब
ज	द	य
न	ह	व

अथाष्टम[1] क्षेत्रं

तत्र तादृशाश्चतस्रः सरला रेखा कार्याः यासीद्वयोर्द्वयोः[16] संपात[17] स्यात्[18] [19] तृतीय[20] रेखा[21] संपात[22] नं करिष्यति तत्र [23] क्षेत्रमुत्पद्यते तस्य नामभूमिक्षेत्रं यथा व अ[24] रेखा अऽ[25] ज रेखे अ चिन्हे[26] संपातं करिष्यतः। अनयोः संपातात् अकोण उत्पन्नः पुनः बह-

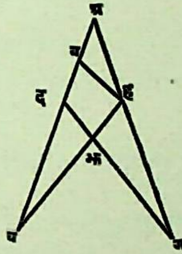

(क) १. विसर्ग लुप्त (ख) २. विसर्ग लुप्त (ख)
३. + द + ४. सराशियः for (सरांशियः)
५. विसर्ग लुप्त ७. राद्येव for (राघेव) (ख)
८. कल्पाः for (कल्प्यः) ९. हराशिता for (हराशिना)
१०. यद for (जद) ११. लुप्त
१२. सः त for (सत) (ख) १३. कल्पः for (कल्पः)
१४. वं for (व)
१५. अथाष्टमं for (अथाष्टम) १६. यासां द्वयोर्द्वयोः for (यासी द्वर्द्वयोः)
१८. + एकस्मिश्चिह्ने + (ख) १९. + तत्र + (ख)
२०. अतीया for (तृतीय) २१. रेषा for (रेखा)
२२. संपातं न for (संपातनं) (ख) २३. + यत् + (ख)
२४. ऽ ब for (वअ) २५. अज for (अऽज)
२६. + संपा +

(ख) ६. रास्यो for (राश्यो) १३. कल्प्यः for (कल्पः)
१६. यासां for (यासी)
१७. संपातं for (संपात) २०. त्रितीय for (तृतीय)

रेखाव चिह्नात् निसृता अजरेखा[1] यं चिन्हे[2] सम्पतिता भवति । पुनः ज द रेखा ज चिह्नान्निसृत्य अ व रेखायां द चिन्हे सम्पतिता भवति । पुनः वह रेखा ज द रेखा च उ चिन्हे संयुक्ता जाता, तस्मात् ज अ रेखायाः[3] निष्पत्तिः[4] अह रेखया[5] वक्ष्यमाणा[6] निष्पत्तिद्वयस्य घातो भवति प्रथमा[7] जदरेखाया निष्पत्ति[8] उ[9] रेखया[10] द्वितीया उ व रेखायाः[11] निष्पत्ति वह[12] रेखास्ति[13] । अस्योपपत्तिः[14] ह चिन्हात् ह व रेखा ज द रेखायाः समानांतरा कार्या[15] पुनक्षदरेखां[16][17] ज द रेखा ह व रेखयो[18] मध्यस्था[19] कल्पिता[20], जद रेखा ह व रेखयोर्[21]निष्पत्तिः[22] जह[23]रेखा अहरेखयोर्निष्पत्ति तुल्यास्ति कुतः अदज

(क) १. रेखायां for (अजरेखायं) (ख) २. + ह + (ख)
३. विसर्गलुप्त

४. निःष्पत्तिः for (निष्पत्तिः) ६. वक्ष्यमाण for (वक्ष्यमाण)।
७. प्रथमतः for (प्रथमा) ८. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)
९. + द + (ख) ११. विसर्गलुप्त
१२. वंह for (वह) १३. रेखयास्ति for (रेखास्ति) (ख)
१४. विसर्गलुप्त १५. कार्याः for (कार्या)
१६. पुनः for (पुन) १७. उद for (क्षद)
१९. मध्यस्थां for (मध्यस्था) (ख) २०. कल्पयेत् for (कल्पिता)
२१. रेखा for (रेखयोः) २२. + अनयोरुभयो +
२३. जअ for (जह) (ख)

(ख) ५. रेखयाः for (रेखया) ६. वक्षमाणः for (वक्ष्यमाणा)
७. प्रथमः for (प्रथमा) १०. रेखाया (रेखया)
१८. रेखयोः for (रेखयो) २०. कल्पयन् for (कल्पिता)

त्रिभुज अवह त्रिभुजयो[1]: सजातीयत्वात् तस्मात् ज अ अहयोर्निष्पत्ति[2] वक्ष्यमाण[3]-निष्पत्त्योर्घातो[4] भविष्यति[5] प्रथमा जदद उयो निष्पत्तिः द्वितीया द उ हवयो निष्पत्तिरस्ति[6][7] कुतः बदउ त्रिभुज वहव त्रिभुजयो सजातीयत्वात् ।

अथ नवम[8] क्षेत्रं

तत्र जहरेखायाः निष्पत्तिः ह अ रेखायाः[9] वक्ष्यमाण[10] निष्पत्त्योर्घातरूपास्ति[11] तयोर्मध्ये प्रथमा जउ रेखायाः[12] निष्पत्तिः उदरेखायास्ति[13] । अस्योपपत्तिः[14] अचिन्हात् अवनरेखा[15] हवरेखायाः समानांतर[16] कार्या उद[17] रेखा उच[18] वर्द्धनीया अवरेखा[19] पर्यन्तं[20] पुनः

(क) १. विसर्गलुप्त

३. वक्षमाण for (वक्ष्यमाण) (ख) ४. र्घातो for (र्घातो) (ख)

५. भवीष्यति for (भविष्यति) ६. निष्पत्ति for (निष्पत्ति)

७. + दउ हवयो निष्पत्तिरपि उ ववहयोर्निष्पत्तितुल्यास्ति + (ख)

८. नवमं for (नवम)

९. रेखया for (रेखायाः) (ख) १०. वक्षमाणद्वय for (वक्ष्यमाण)

११. र्घातरूपास्ति for (र्घातरूपास्ति) (ख)

१२. रेखया for (रेखाया)

१३. + द्वितीया वद रेखायाः निष्पत्तिः व अरेखयास्ति +

१५. 'न' लुप्त

१६. समानांतरा for (समानांतर) (ख)

१७. जद for (उद) (ख) १८. 'उ' लुप्त (ल)

१९. रेषा for (रेखा)

(ख) १. त्रिभुजयोः for (त्रिभुजयो)

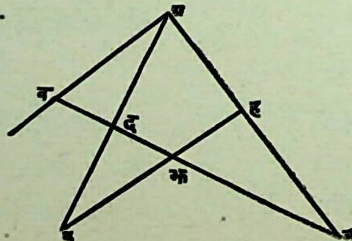
विशेष—'अथनवम' से नया शीर्षक होना चाहिए

२. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)

१०. वक्षमाण for (वक्ष्यमाण) १३. + द्वितीया दबरेखायाः निष्पत्तिः +

१४. "अस्योपपत्तिः—अचिह्नात्" लुप्त १५. बअरेखा for (अवनरेखा)

२०. पर्यंन्तां for (पर्यंतं)

उद रेखा जउ रेखा उव[1] रेखयो: मध्यमा कल्पिता। तदा जउ रेखा झव निष्पत्तिः जह् रेखा ह्‌अ रेखयो[2]: निष्पत्तितुल्यास्ति। कुत: ज उ[3] ह् त्रिभुज जवअ त्रिभुजयो: सजातीयत्वात् पूर्वं निष्पत्ति[4]वक्ष्यमाण[5]द्वि[6]निष्पत्त्योः घात[7]रूपास्ति प्रथमा जउ रेखाया[8]: निष्पत्ति: [9]उदरेखा[10]या द्वितीया च उदरेखाया[11]ऽनिष्पत्ति: उवरेखा[12]या द्वितीयेयं[13] दव रेखा वअ रेखयो निष्पत्ते[14]स्तुल्यास्ति, कुत: द उ व त्रिभुज द अव त्रिभुजयो: सजातीयत्वात् यथा इदं निष्पत्ति[15]द्वयं दर्शितं तथैव अस्य क्षेत्रस्य द्वितीय दिशि निष्पत्तिद्वयं ग्राह्यं, व[16] अ रेखाया: निष्पत्ति: अद रेखा[17]या वदउ रेखा[18]या: निष्पत्ति: दअ रेखया[19] प्रत्येक निष्पत्त्याच्च[20] पूर्वोक्तं[21] पंचत्रिंशं निष्पत्तय: ग्राह्याश्चे-त्तदा[22] वह्ल्य[23]: निष्पत्तय[24]: स्युः।

नवम क्षेत्र समाप्तम्

(क) १. च for (व)
२. रेपयो: for (रेखयो:)
३. 'उ' लुप्त
५. वक्षमाण for (वक्ष्यमाण)
६. द्वय for (द्वि)
७. घात for (धात) (ख)
८. विसर्गलुप्त
९. जद for (उद)
१०. रेखया for (रेखाया) (ख)
११. रेखाया: for (रेखाया) (ख)
१२. रेखया for (रेखाया) (ख)
१३. द्वीतीयेयं for (द्वितीयेयं)
१४. निष्पत्ते for (निष्पत्ते)
१७. अद रेखया for (अदरेखाया) (ख)
१८. रेपाया for (रेखाया)
१९. रेपया for (रेखया)
२०. च for (च्च) (ख)
२१. पूर्वोक्त for पूर्वोक्तं) (ख)
२२. 'त्त' लुप्त (ख)
२३. बह्लय for (वह्लय:) (ख)
२४. तिष्पत्तय: for (निष्पत्ताया)

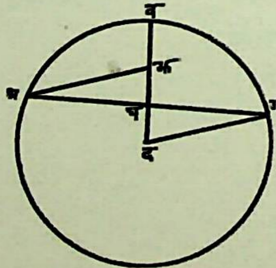
(ख) ४. निष्पत्ति: for (निष्पत्ति)
५. वक्षमाणां for (वक्ष्यमाण)
१५. 'निष्पत्ति--ग्राह्य' दोनों पंक्तियाँ लुप्त
१६. "वअ रेखाया:" लुप्त

अथ दशम[1] क्षेत्रम्

तत्र अवज वृत्तं द केन्द्र कल्प्यं[2] वृत्तपालौ[3] च अचिन्ह् व चिन्ह् ज चिन्हान्यं-कयानि[4] एभ्यः चिन्हेभ्यः अव वज चाप द्वयमुत्पन्नं स्यात्, यथा प्रत्येकं चापं भार्द्धां[5]-शेभ्यः न्यूनमेव[6] ग्राह्यं भवति। पुनः द वं[7] व्यास अर्द्धं संयोज्यं अज पूर्णज्या च संयोज्या। इयं पूर्णज्या अर्द्धव्यासे ह् चिन्हे संपातं करिष्यति, तदा अवव[8] चाप-ज्यानिष्पत्तिः[9] वज चाप जीवया अह् खण्ड ह् ज खण्डयोर्निष्पत्तिरिवास्ति। अस्यो-पपत्तिः वद रेखोपरि अ उ लंब जव लंबश्च निष्कास्यः[10] तदा अझह्[11] त्रिभुज जहव त्रिभुजे सजातीये भविष्यतः, कुतः ह् चिन्हस्य सन्मुखोन्मुखकोणयोः समानत्वात्[12]

(क) १. दशमं for (दशम) २. कल्पं for (कल्प्यं)
३. व्रतपालौ for (वृत्तपालौ) ४. क्यानि for (कयानि)
६. न्यूनं स्यात्. + तथा कल्पनीयं भवति एवं हि यदग्रेचापं वक्षमाणं तदपि भा-र्द्धांशेभ्यः पूनर्न +
८. 'व' लुप्त ९. विसर्गलुप्त
१०. निष्काश्यः for (निष्कास्यः) ११. अजह् for (अझह्)
१२. समातत्वात् for (समानत्वात्)

(ख) ४. न्यंक्यानि for (न्यंकयानि)
५. + भार्द्धांशेभ्यः न्यूनं स्यात्। तथा कल्पनीयं भवति। एवं हि यदग्रे चापं वक्षमाणं तदपि +
७. दवव्यासं for (दवव्यास) ८. अव for (अवव)
९. + तस्मात् +

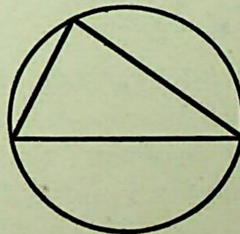

पुनः उ कोण व कोणयोः प्रत्येकं समंकोणत्वात् तस्मात् अस्मदुक्तनिष्पत्ति-रूपपन्ना । अथ[1] यदि च अ[2] जापं अव चाप जीवा वज चाप जीवयोर्निष्पत्तिः विदिता स्यात्, तदा अज चापं वज चापं प्रत्येकं विदितं भविष्यति । अस्योपपत्यर्थं त्रिभुज-क्षेत्रस्य कानिचिदु पकरणानि कथयित्वा पश्चात्कथिष्यामः, तत्र कोणस्य प्रमाणं च[3] तद्[4]भुजद्वयोपरिगतं चापगं[5] ज्ञेयं भवति[6] । स कोणः केन्द्रसमीपे वा[7] वृत्त पालिलग्ने[8] यदि च वृत्तांतरेकं[9] त्रिभुजं वृत्त पालिलग्नं भवति, तदा परिधि[10] तत् कोणत्रयेपि[11] भवति, तस्मात् यच्चापप्रमाणं तदेव कोणप्रमाणं भवति । यदि एतानि कोण-प्रमाणानि ज्ञातानि तदा कोणनिष्पत्तयोपि विदिता भवेयुः । तद्भुजानामपि निष्पत्तयः ज्ञाता भवेयुः । पुनः समकोणप्रमाणं परिधौ भाद्धांशमितं भवति । यदि एते पालिस्थ[12]कोणाः केंद्रसमीपस्थाः क्रियंते तदैतत्केंद्रकोणप्रमाणानि पूर्वप्रमा-णानां अर्द्धमितानि स्युः, कुतः कोणानां चापनिष्पत्ते रूत्पन्नत्वात्[13] पुनः तत्[14] केन्द्र-

---

(क) १. लुप्त — २. अ ज चापं for (अजापं) (ख)
३. 'च' लुप्त — ४. 'तद्' लुप्त
५. चापं for (चापगं) (ख) — ६. यदि for (भवति)
७. चा for (वा) — ८. वृतयालितग्रः स्यात् for (वृत्तपालिलग्ने)
९. अतांतः एकं for (वृत्तांतरेकं)
१०. परिधिः for (परिधि) (ख) — ११. + भक्तो +
१२. लुप्त — १३. रूपपन्नत्वात् for (रुत्पन्नत्वात्)

(ख) ३-४. यत्तद्भुज for (चतद्भुच) — ६. 'भवति' लुप्त
८. वृत्तपालिलग्नो वा भवति for (वृत्तपालिलग्ने)
११. + विभक्तो +
१२. पालिस्थाः for (पालिस्थ) — १४. तदा for (तत्)

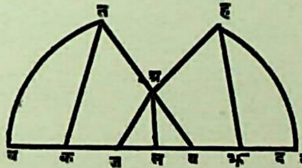
कोणाः[1] वृत्त[2]पालिकोणेभ्यः द्विगुणां[3] भवन्ति यदि द्वयोः चापे समाने भवतः, पुनः[4] तदा [5]वृत्तकोणानां चापानि [6]केंद्रकोणचापेभ्यः द्विगुणानि भविष्यंति । यदि द्वौ कोणौ समानौ भवतः, [7]पुनः तत्कोणसन्मु[8]खभुजानां निष्पत्तयः कोणजीवा निष्पत्ति[9] समाना[10]ः भवेयुः,[11] [12]श्रवभुजस्य निष्पत्तिः[13] अजेत[14] तथास्ति यथाजकोणजीवायाः[15] निष्पत्तिः[16] व कोणजीवयास्ति । अस्योपपत्तिः ज कोण व कोणभुजौ[17] वर्द्धनीयौ[18] जद जह वव वत रेखाश्च समानाः कार्याः पुनः ज केन्द्रं कृत्वा व[19] समानरेखार्द्धं[20] व्यासं कृत्वा दह चापं[21] वत[22] चापं च कार्यं पुनर्हहलंबः[23] तक लंबश्च दवरेखायां कार्यः, एतौ[24] द्वौ लम्बौ ज कोण व कोणयो ज्योंभवतः[25] पुनः अललम्बः जव रेखायां कार्यः तत्र अलज त्रिभुजं[26] हज त्रिभुजं[27] सजातीयं भविष्यति । ततः हदस्य[28] निष्पत्तिः अतरेखयां[29] ज[30]

(क) १. व्रत for (वृत्त) — २. 'पालि' लुप्त
३. गुणा for (गुणां) (ख) — ४. लुप्त
५. व्रतं for (वृत्त) — ६. कैंप्र for (केंद्र)
७-८. लुप्त
९. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) — ११. + यथा + (ख)
१३. विसर्गलुप्त — १४. अजेन for (अजेत) (ख)
१५-१६ विसर्गलुप्त — १७. भुजो for (भुजौ)
१८. वर्द्धनीयो for (वर्द्धनीयौ)
२०. रेखाश्चार्द्ध for (रेखार्द्ध) — २१. 'बत' लुप्त
२२. 'चापं' लुप्त — १९. + वेंकेन्द्रं कृत्वा +
२३. उ for (ह) — २४. यतौ (एतौ)
२५. ज्यें for (ज्यों) (ख)
२६. हउज for (हज) (ख) — २७. + त्रिभुज +
२८. हउस्य for for (हदस्य) (ख) — २९. अल for (अत)
३०. हज for (ज) (ख)

(ख) १०. समाना for (समानाः) — १२. अब for (श्रब)
१५. विसर्गलुप्त
१६. + अजेन तथास्ति यथा जकोणजीवाया निष्पत्तिः +
१९. वकेन्द्रं कृत्वा for (व)

रेखा[1] ऽ[2] ज[3] रेखायोर्निष्पत्तिरिवास्ति पुनः अलव त्रिभुजं[4] च सजातीयमस्ति तत्र अल निष्पत्तिः[5] तक रेखया तथाश्च[6] रेखायाः[7] निष्पत्ति[8] तव रेखयास्ति[9]। अथ च, अव रेखाया निष्पत्ति[10] हज रेखयाप्यस्ति। तस्मात् ह हृ[11] जीवायाः निष्पत्तिः[12] तक जीवया तथास्ति, यथाऽवभुज निष्पत्ति[13]रभुजेनास्ति, तदेवमुपपन्नं[14] उ समकोण त्रिभुजे द्वौ[15] ज्ञातौ भवतः, वा एको[16] भुजः समकोणातिरिक्तैककोणो[17] ज्ञातो भवति। तदा शेषभुजाः शेषकोणाः[18] सर्वे ज्ञाताः[19] भवन्ति, कुतः समकोणस्य सदा ज्ञातत्वात् ज्ञाता-कोणस्य[20] स्तृतीय[21] कोणस्य[22] भवति। भुजयोर्निष्पत्तिरपि कोण जीवयो-र्निष्पत्तिरेवास्ति[23] यदि चैक कोणो ज्ञातोऽस्ति, समकाणांतिरिक्तः[24] भुज-[25]

(क) १-२. लुप्त ३. रेखयो for (रेखयो)
४. + कव त्रिभुजं +
५. विसर्गलुप्त ६. व for (श्च)
८. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) ९. + तरं हज तुल्यमस्ति +
१०. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) ११. हउ for (हह्) (ख)
१ . विसर्ग लुप्त १३. + ज +
१५. + भुजौ + (ख) १६. एक for (एको)
१७. कोणे for (कोणो) (ख) १९. ज्ञात for (ज्ञाता)
२०. कोटि for (कोणस्य) २२. कोणो for (कोणस्य)
२४. समकोणं विहाय for (समकाणान्तिरिक्तः)
२५. भुजः for (भुज)
(ख) ४. + तकबत्रिभुजं +

६. तथास्ति for (तथाश्च) ७. यथाऽवरेखायाः for (रेखायाः)
९. + तवं हज तुल्यमस्ति + १३. रज भुजे for (रभुजे)
१४. उचैः for (उ) १८. शेपकोणाः for (शेषकोणः)
२१. कोटि स्तृतीय for (स्तृतीय) २३. रिवास्ति for (रेवास्ति)
२५. समकोणातिरिक्तः एव for (समकाणांतिरिक्तः)

ष्कोपि न ज्ञातोस्ति, तदा प्रोक्तप्रकारेण कोणाः सर्वे ज्ञाताः भविष्यंति। भुजानां[1] निष्पत्तयश्च ज्ञाता भविष्यन्ति। परंच भुजप्रमाणानि न ज्ञातानि भवंति, यदि चैको भुज एव ज्ञायते[2] तदा किमपि न[3] ज्ञातं भवति, यदि समकोणं[4] त्रिभुजं न स्यात्[5], यदा[6] सर्वे भुजाः ज्ञाता[7] भवन्ति वा भुज द्वयं एकः कोणश्च ज्ञातो पेक्षितौ[8] भवति, तदा शेष कोणाः[9] भुजा अपि विदिता[10] स्युः। केन प्रकारेण तद्यथा एक कोणं[11] तत् संमुखो लम्बकार्यः[12] अनेन त्रिभुज द्वयं[13] समकोणं भविष्यति। ताभ्यां[14] पूर्वोक्ति[15] प्रकारेण[16] भुजा-[17] ज्ञानं[18] य ज्ञानं[19] भविष्यति[20] यदि चैको भुजः कोणद्वयं च ज्ञातं स्यात् तदा शेषं लम्ब निष्काशनेन विनैव विदितं स्यात्। कुतः कोणं[21] द्वययोगो भाद्धांशेभ्यः १८० श्चेत्पा-त्यते शेष[22] तृतीय कोण एव भवति भुजयो निष्पत्तिस्तत्कोणज्ययोर्निष्पत्तिरेवास्ति-यदि च कोणत्रयं[23] ज्ञातं स्यात्, भुजष्कोपि[24] न[25] ज्ञातः तदोक्तप्रकारेण[26] भुजनिष्पत्तयः ज्ञाता[27] भविष्यन्ति, न भुज[28] प्रमाणानि यदि चैक कोणो ज्ञातः वा एको भुजो ज्ञातः

(क) १. भुजायां for (भुजानां)
२. ज्ञायेत for (ज्ञायते) ३. 'न' लुप्त
४. समकोणा for (समकोण) ६. त्तदा for (यदा)
८. लुप्त ९. विसर्गलुप्त
११. कोणा for (कोण) १२. लम्बः for (लम्ब)
१३. द्वयं for (द्वय) १४-१५. लुप्त
१६. १७. १८. १९ २०. भुप्त २२. शं for (शेष)
२३. कोण for (कोण) २४. भुजः for (भुज)
२५. त for (न) २६. तदाक्त for (तदोक्त)
२८. भज for (भुज)

(ख) ५. + तत्र + ७. ज्ञाता अपेक्षिताः for (ज्ञाता)
८. पेक्षितो for (पेक्षितौ) १०. विदिताः for (विदिता)
११. कोणात्तत्संमुखो for (कोण तत् संमुखो)
१७. भुजा for (भुजा) १९. ज्याज्ञानं च for (मज्ञातं)
२१. चतुष्कोण for (कोण) २२. शेषं for (शेष)
२७. ज्ञाताः for (ज्ञाता)

व[1] एक कोण भुजौ[2] ज्ञातौ वा भुजद्वयमेव ज्ञातं न[3] कोपि कोणस्तदा किमपि शेषं न ज्ञातं स्यात् ।

दशम क्षेत्रम्[4] समाप्तम्[5]

अथ एकादश क्षेत्रम्

तत्र दशमक्षेत्रे अदर्द्ध[6] अव्यासः[7] संयोज्यः, पुनर्दह्[8]लम्बः अज एवयां[9]कार्यः तदा[10] ऽ जचापं[11] कार्यः[12] तदा ऽ ज चापं ज्ञातमेव अद्द[13]रेखात च्चापार्द्धं ज्यारूपास्ति, दह्[14] लम्बस्तु[15] तच्चाप[16]कोटिज्यास्ति । पुनर्हंद[17] अकोणः[18] ज्ञातोरस्ति[19] तस्मात् अदह्[20] समकोण त्रिभुजस्य भुजा[21] कोणाश्च सर्वे ज्ञाता भवेयुः । अथा ऽज रेखा विदितास्ति । अह रेखा हज रेखयो निष्पत्तिरपि ज्ञातास्ति । तस्मात् अहरेखायो[22] हजरेखा प्रत्येकं

(क) १. वा for (व) (ख)   २. भुजो for (भुजौ)
३. त. for (व)   ४-५. लुप्त
६. +अ+   ७. 'अ' लुप्त
८. उ for (ह्)   ९. रेखायां for (एवयां) (ख)
१०. ११-१२. लुप्त (ख)   १३. उ for (द्द)
१४. उ for (ह)   १५. स्त for (स्तु)
१६. तच्चय for (तच्चाप)   १७. डंद for (हंद)
१८. अकोणश्च for (अकोणः)   १९. ज्ञातोस्ति for (ज्ञातोरस्ति)
२०. ड for (ह)   २१. भुजाः for (भुजा)
२२. 'यो' लुप्त (ख)

४-५. 'दशम—समाप्तम्' लुप्त
६.७. अद व्यासार्द्धं संयोज्यं for (अदर्द्धं अव्यासः संयोज्यः)
१३. अह् for (अद्द)   १४. दह् for (दह)
१९. ज्ञातेरस्ति for (ज्ञातोरस्ति)

ज्ञाता[1] भवेत्[2] पुनर्हं हृद[3] भुजयो र्ज्ञानेन हृदहृ[4] त्रि[5]भुजस्य कोणा भुजा अपि सर्वे ज्ञाता[6] स्युः। तस्मात् अदव कोणोपि ज्ञातः अव चापं ज्ञातं वज शेष चापमपि ज्ञातं भवेत्[7]।

एकादश[8] क्षेत्रं[9] समाप्तम्[10]

(क) १. ज्ञाताः for (ज्ञाता)

२. स्युः for (भवेत्)

३. ड for (हृ)

४. ड for (हृ)

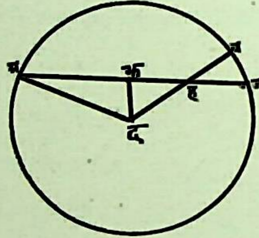
५. +द+

६. ज्ञाताः for (ज्ञाता) (ख)

७: लुप्त

८. ९: १०: लुप्त (ख)

(ख) ३. हंहृहृद for (हंहृद)

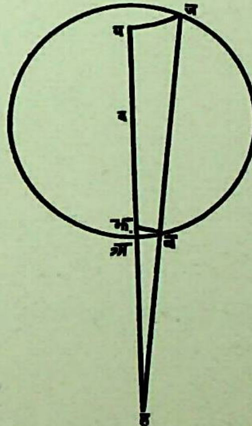
अथ द्वादशं क्षेत्रम्

पूर्वं चिन्ह त्रयेन[1] यच्चापद्वयमुत्पन्नम्. तयोर्मध्ये एकं चापं द्वितीय चाप-खण्डं चेत् भवति। यथा ऽव चापं अज चाप खण्डमस्ति[2] तदा द अजव रेखे[3] वर्द्ध-नीये यथा ह चिन्हे संलग्ने स्तः पुन[4]र्वंदलम्व[5] जव लम्वौ व्यासो[6] परिकार्य्यो[7] तदा हव हृव[8] त्रिभुज हवज त्रिभुजे सजातीये भवतः। तदा वदु[9] अव चाप जीवा निष्पत्तिः जव अज[10] चाप जीवातः तथास्ति यथा वह रेखा निष्पत्ति हव[11] रेखयास्ति।

इति[12] द्वादश[13] क्षेत्रं[14] समाप्तम्[15]

(क) १. त्रयेण for (त्रयेन) २. खण्ड कल्पितं for (खण्डमस्ति)
३. रेख for (रेखे) ४: पुनः for (पुन)
५. वहृडलम्ब for (वंदलम्ब) ६. व्यासौ for (व्यासो)
(क) ७. परिकार्यौं for (परिकार्यो) (ख)
८. ड for (हृ) ९. ड for (दु)
१०. +व+ ११. ज for (व)
१२. १३. १४. १५. लुप्त (ख)

(ख) ५. वंहृलम्वजवलम्वौ for (वंदलम्ब जवलम्वौ)
(ख) ८. हहृव for (हवहृव) ९. वहृ for (वदु)
११. हज for (हव)

[1]अथ त्रयोदश क्षेत्रम्

[2]शकलं यदि जवचापं विदितं स्यात्, [3]अज जीवा ऽव जीवयो र्निष्पत्तिरपि ज्ञाता चेत् तदा ऽव चापमपि विदितं स्यात् । अस्योपपत्तिः तत्र दव रेखा संयोज्या दहृ लम्बश्च कार्यः तदा हृदव कोणः [4] [5]वहृ भुज हृद [6] भुजौ [7] च ज्ञातौ [8]स्तः, तस्मात् वदहृ [9] त्रिभुजकोणाः [10] भुजाश्च सर्वे ज्ञाताः [11] भविष्यति [12] पुनर्जंह [13] हवयो र्निष्पत्तिरपि ज्ञातास्ति जवंच ज्ञातमस्ति, तस्मात् हवमपि [14] विदितं स्यात् पुनर्हृदं [15] ज्ञातमस्ति तस्मात् हृदह [16] त्रिभुजमपि ज्ञातं स्यात्, पुनर्हृं दह [17] कोणोपि ज्ञाताः [18] तस्मात् वदश-

---

(क) २. सकलं for (शकलं) ३. +अजजी+

४. ड for (हृ) ५. विसर्गलुप्त

६. ड for (हृ) ७. भुजो for (भुजौ)

८. ज्ञातस्त for (ज्ञातौस्तः) ९. ड for (हृ)

१०. कोणाः for (कोणः) ११. ज्ञाता for (ज्ञाताः)

१२. लुप्त १३. +हंज+

१४. च for (व) १५. द्वंदं for (हृदं)

१६. उ for (हृ)

१७. डंद for (हृंद) १८. ज्ञातः for (ज्ञाताः) (ख)

(ख) १. अथ त्रयोदशं शकलं for (अथ त्रयोदशक्षेत्रम्)

२. 'शकलं' लुप्त

९. वदह्व for (वदह्व) १२. भविष्यंति for (भविष्यति)

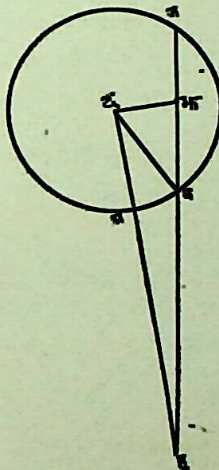
कोणोपि ज्ञातो भविष्यति । अव चापमपि ज्ञातं स्यात्, अज चापमपि ज्ञातं स्यात्[1] । अथ चदअ रेखा जव रेखा समानांतरा चेत्तदा ऽव चापज्या ऽज चापज्या च समाना भविष्यति । अव चापं जव चापार्द्धस्य कोटिर्भविष्यति । इदं प्रकटमेव इदमेवास्म-दिष्टम् ।

त्रयोदश[2] क्षेत्रं[3] समाप्तम्[4]

अथ चतुर्दश शकलं[5]

तत्र वृत्तक्षेत्रे अव चापं[6] च गोल[7]परिधि संलग्नं च कार्यं[8] वह चापं[9] जद चापं[10] च द्य[11] चिन्हे यथा संपति[12] करिष्यति तथा कल्पितं । एतानि चत्वारि[13] चापानि बृह-

(क) २. ३. ४. लुप्त
५. सकलं for (शकलं) ६. + अजचापं + (ख)
७. व्रत for (गोल) ८. कार्यं for (कार्यं) (ख)
९-१०. लुप्त ११. ड for (द्य)
१२. संपातं for (संपति) (ख)
(ख) १. +अवचापमपि ज्ञातं स्यात्+

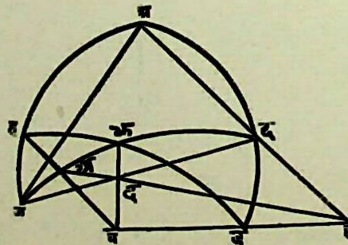

२. ३. ४. लुप्त
११. झचिह्ने for (द्यचिह्ने) १३. 'चत्वारि—वृहद्वृत्तं चापानि' लुप्त

द्वृत्तं चापानि जातानि तत्र जह चाप जीवाया[1]। अह चाप न्यायाय[2] निष्पत्तिः सैव वक्षमाण निष्पत्ति द्वयस्य घातोस्ति[3] ते निष्पत्ती यथा एका तु ज झ चाप जीवायाः निष्पत्तिः उद चाप[4] जीवाया[5] निष्पत्तिः उद[6] चाप[7] जीवायास्ति[8] द्वितीया[9] च[10] दव[11] चाप जीवाया[12]: निष्पतिः[13] व अ चाप ज्ययास्ति। जह[14] चापज्या[15] अह[16] चाप[17] ज्या[18] निष्पत्तिः[19] ज झ[20] चापज्या[21] झद चापज्या[22] निष्पत्ति[23] दव चापज्या[24] व अ चाप[25] ज्या निष्पत्ति[26] घात-तुल्यास्तीति[27] वाकयार्थः[28]। अस्योपपत्तिः तत्र गोलकेन्द्रे[29] व[30] चिन्हं कल्पितं तस्मात् केन्द्रात् वव रेखा वझ[31] रेखा[32] वह[33] रेखा[34] निष्पत्याः[35] अद[36] संयोज्या। द्वयं[37] च वर्द्धनीया[38] यथा वव रेखायां[39] त चिन्हं[40] संलग्ना स्यात्। दज रेखा पुनः अज रेखा च संयोज्या

(क) १. विसर्गलुप्त
२. ज्ययाया for (चापन्यायाय) (ख)
३. घातोऽस्ति for घातोस्ति (ख) ४. + चाप जीवयास्ति द्वितीया च दव +
५. विसर्गलुप्त ६-७-८-९-१०-११. लुप्त
१२-१३. लुप्त १४-२८ लुप्त
२९. व्रत for (गोल) ३०. 'व' लुप्त
३१. ह for (झ) ३२. रेखाः for (रेखा) (ख)
३३. + निष्काश्याः + ३४-३५-३६. लुप्त
३७. द्वे for (द्वयं) ३८. वर्धनीये for (वर्द्धनीया)
३९. रेखाया for (रेखायां) ४०. चिह्न for (चिह्नं) (ख)

(ख) ४-५. 'उद—निष्पत्तिः' लुप्त ८. जीवयास्ति for (जीवा यास्ति)
२७. घाततुल्यास्तीति for (घाततुल्यास्तीति)
२८. वाक्यार्थः for (वाकयार्थः)
३६. निष्कास्याः for (निष्पत्याः) ३९. रेखायाः for (रेखायां)

तदाद[1] रेखा[2] वस[3] रेखायां क चिन्हे संपातं करिष्यति। अज रेखा वह रेखा[4] पाल[5] चिन्हे संपातं करिष्यति । सकल[6] चिह्नानि[7] जद विभुजे[8] धरातले[9] वझह वृत्ते[10] संपतिष्यंति[11] तस्मात् वृत्त[12] त्रिभुजयोः संपात रेखायां एतानि चिन्हानि पतिष्यंति। संपात रेखा च सकल[13] चिन्हरूपा[14] तस्मात् अज[15] तक भूमि क्षेत्रं उत्पन्नं स्यात् तदा जलल अरेखयो निष्पत्तिः वक्षमाण निष्पत्योर्घातो[16] भविष्यति ते निष्पत्ती यथा जा[17] रेखाया निष्पत्तिः कदरेखयास्ति[18] द्वितीया दत रेखाया निष्पत्तिः त अ रेखयास्ति[19] पुनः जल रेखाया निष्पत्तिः ल अ रेखया तथास्ति, यथा[20] जहया[21] निष्पत्ति[22] ह अ चाप ज्ययास्ति पुनः ज क रेखाया[23] निष्पत्तिः[24] कदरेखया तथास्ति। द्यथा[25] जझ चापज्या निष्पत्तिः उद चाप जीवयास्ति पुनः दतरेखया[26] निष्पत्तिः त अ रेखया तथास्ति यथा दव चाप जीवायाः निष्पत्तिः वअ चाप जीवयास्ति । तस्मात् जह चापजीवायाः[27] निष्पत्तिः ह-अचाप जीवया वक्षमाण निष्पत्यो र्घातोस्ति वक्ष्यमाणनिष्पत्तिर्यथा[28] एका जउ चाप

(क) १. + ज + (ख)
२. + व संयोज्या तदा दज रेखा
३. वड for (वस)
४. रेखायां for (रेखा पा) (ख)
५. लचिह्ने for (लंचिह्ने) (ख)
६. तकल for (सकल) (ख)
७. + अ + (ख)
८. त्रि for (वि)
९. लुप्त
१०. ब्रते for (वृत्ते)
११. संपति for (संपतिष्यति)
१२. ब्रत for (वृत्ते)
१३. तकल for (सकल) (ख)
१५. जअ for (अज) (ख)
१६. र्घातो for (र्घातो) (ख)
१७. जक for (जा) (ख)
१९. अस्ति for (स्ति)
२०. यथ for (यथा)
२१. जहचापजीवाया for (जहया) (ख)
२२. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) (ख)
२३. रेषाया for ((रेखाया)
२४. विसर्गलुप्त
२५. यथा for (द्यथा) (ख)
२६. रेखाया for (रेखया)
२७. विसर्गलुप्त

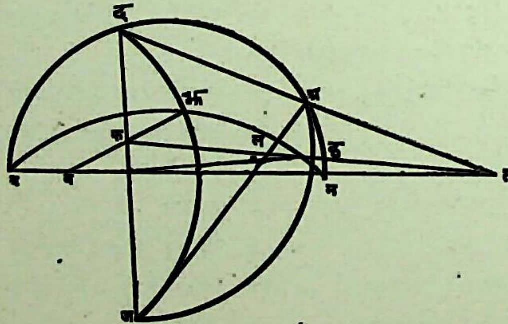
(ख) २-३. वझ for (वस)
८. त्रिभुज for (विभुजे)
१४. चिह्नरूपाः for (चिह्नरूपा)
१८. 'कदरेखया—निष्पत्तिः' लुप्त
२८. वक्षमाण for (वक्ष्यमाण)

जीवाया:[1] निष्पत्तिः उद चापज्ययास्ति द्वितीया दावह्[2] चापं च तथा[3] वर्द्ध[4]नीयं ज्या निष्पत्तिः व अ चाप ज्ययास्ति यदि अद व[5]व रेखे ज[6] दिशि संलग्ने स्त[8] तदा वहं[9] चापं व अ चापं च तथा वर्द्धनीयं य[10]था भा[11]र्द्धांशोपरि[12] म चि[13]न्हे मिलिष्य[14]तः क्षेत्रं चानेन प्रकारेण सम्पूर्णं कार्यं अत्र तद जल क्षेत्रं भूमि क्षेत्रं भविष्यति। अस्मिन् क्षेत्रे जलल-अरेखयो[15]र्निष्पत्ति जह् चापज्या ह् अ चापज्ययोर्निष्पत्ति तुल्यास्ति, इयं वक्ष्य[16]-माण निष्प[17]त्योर्घातोस्ति वक्ष्य[18]माण निष्पत्तिर्य[19]था एकाजक रेखा नि[20]ष्पत्तिकद रेखा[21]-

---

(क) १. विसर्ग लुप्त
२. द्वितीयादवचाप for (द्वितीयादावह्चाप)
३-४. लुप्त (ख)
६. यदि for (जदि)
७. लुप्त
८. स्तः for (स्त) (ख)
९. वह for (वहं)
१०. + एतच्चापद्वयस्य +
११. भार्द्धांशेभ्यः for (भार्द्धांशोपरि)
१२. +यत् शेषं तदवधि वर्द्धनीयं अनयोः संपाते +
१३. मचिह्नं for (मचिह्ने)
१४. कार्यं for (मिलिष्यतः)
१६. वक्षमाण for (वक्ष्यमाण)
१८. वक्षमाण for (वक्ष्यमाण)
२१. रेखाया for (रेखया) (ख)

(ख) २. दवचाप for (दावह्चापंच)
५. अदवः for (अदवव)
६. जद्दिशि for (जदिशि)
१५. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)
१६. वक्ष्यमाणा for (वक्ष्यमाण)
१७. 'निष्पत्यो—वक्ष्यमाण' लुप्त

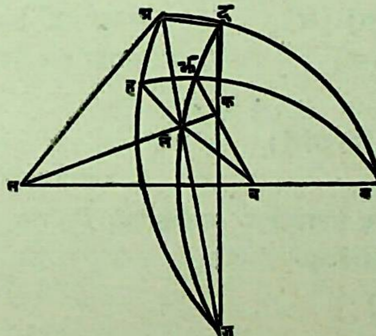

१९. एकाजरेखा for (एकाजकरेखा) २०. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)

या जउचर्ो[1] ज्याउद चापज्ययोः निष्पत्तिः तुल्यास्ति । दत रेखा निष्पत्तिः त अ रेखया दभ[2] चापज्याम अचापज्ययोर्निष्पत्ति तुल्यास्ति । दव चापज्या अव चापज्ययो निष्पत्ति तुल्यास्ति[3] प्यस्ति कुतः दभ[4]चापज्या दव चापज्ययोः तुल्यत्वात् यतः एतच्चापद्वयं मिलित्वा भार्द्धांश समानं[5] मस्ति[6]। अनेनैव प्रकारेण अम चापज्या अव चापज्या च तुल्यास्ति यदि च द अ रेखा व व रेखा[7] समानांतरा स्यात् तदा कलववरेखा अपि समानांतरा भविष्यति[8]। तदा कल[9]रेखापि समानांतरा भविष्यति, यदि समानांतरा न चेत् तदा त चिन्हलग्ना स्यादिति[10] कल्पितं तदाद अत[11] चिन्हानि अदज[12] त्रिभुजेन[13] द अ वृत्तं[14] संपति तानि भविष्यंति । तस्मात् संपात रेखायां भविष्यंति तदाद अरेखा संलग्ना भविष्यति । पूर्वं[15] च समानांतरा कल्पितास्तीत्येतद्‌ शुद्धं[16] तस्मात् ज

(क) १. चाप for (चर्ो) (ख)
२. दम for (दभ) (ख)
३. 'स्ति' लुप्त (ख)
४. दम for (दभ) (ख)
५. मानं for (समानं)
६. जातं for (मस्ति)
७. + ववरेखा +
८. भविष्यंति for (भविष्यति)
९. + रेखा वव + (ख)
१०. स्यादित for (स्यादिति)
११. द for (अदज)
१२. अजद for (अदज) (ख)
१३. वदअ for (नदअ)
१४. अते for वृत्तं
१५. पूर्वं for (पूर्वं) (ख)
१६. शुद्धं for शुद्ध (ख)

(ख) ५. समानमस्ति for (समानं मस्ति)

१३. बद्ध for (नद)
१४. अवृत्ते for (अवृत्तं)

अद त्रिभुजे कल रेखाभूमि समानांतरा भुजद्वय पतिता सु[1] जलरेखा त[2] अ रेखयो निष्पत्ति[3] जह चापज्या ह अ चापज्या निष्पत्तेः तुल्यास्ति। इयं च जक रेखा कद-रेखयोः निष्पत्ति तुल्यास्ति। जक[4] कद निष्पत्तिस्तु[5] जउ[6] चापज्ययो[7]र्निष्पत्यापि तुल्यास्ति, तस्मात् जह चापज्या ह अ चापज्ययोर्निष्पत्तिः[8] वक्ष्यमाण[9] निष्पत्ति[10] यथा जउ चापज्या[11] उद चाप ज्ययो निष्पत्ति[12] द्वितीयास्ति। अथपूर्वोक्त वृत्ते[13] क्षेत्रे जप[14] चाप ज्या अह[15] चाप ज्ययोर्निष्पत्ति[16] जद चापज्या दउ चापज्यायोत्पत्ति[17]। भव[18]चापज्या वह चापज्ययो निष्पत्त्यो[19]र्घातिरूपास्ति[20]। अस्योपपत्ति[21] ज अवृत्तार्द्धं[22] जद व वृत्तार्द्धं च कार्यम् तदा वह वदवृत्तक्षेत्रमेक मुत्पन्नं स्यात्। अस्मिन् क्षेत्रं[23] वअ चापज्यया[24] ज अ[25]

(क) १. स्ति for (सुं)(ख) २. ल for (त) (ख)
३. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) ४. जडचाप ज्याडद for (जककद)
५-.६ लुप्त ९. वक्षमाण for (वक्ष्यमाण)
१०. + निष्पत्त्योर्घातोस्ति वक्षमाण +
११. + उदचापज्या +
१२. + रेषास्ति दव चाप ज्या व अ चापज्यो निष्पत्ति +
१३. व्रत for (वृत्ते) १४. अ for (प)
१५. ह अ for (अह) १६. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)
१७. ज्ययो निष्पत्ति for (ज्यायोत्पत्ति)
१८. डंव for (भव) १९. निष्पत्यो for (निष्पत्यो)
२०. र्घातरूपास्ति for (र्घातरूपास्ति)
२१. पत्तिः for (पत्ति) (ख) २२. अववृत्तार्द्ध for (अवृत्तार्द्ध) (ख)
२३. क्षेत्रे for क्षेत्रं (ख) २४. ज्याया for (ज्यया)

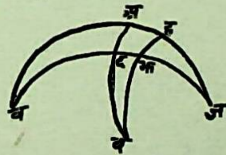
(ख) ३. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)
७. + उदचापज्य ८. + वक्ष्यमाणनिष्पत्योर्घातोस्ति +
१२. + रेकास्ति दब चापज्या ब अचापज्ययो निष्पत्ति रेकास्ति दव चापज्या वअ चापज्ययो निष्पत्ति +
१३. वृत्त for (वृत्ते)
१७. ज्यानिष्पत्ति for (ज्यायोत्पत्ति) १८. उव for (भव)
२४. ज्यायाः for (ज्यया) २५. 'ज अ—ज्याया' लुप्त

चाप[1]ज्यया ज[2]अ चापज्या तुल्याया निष्पत्तिः अह चापज्यया व[3]क्ष्यमाण निष्पत्योर्धा-तोस्ति वद चाप ज्[4]यया: जद चापज्या तुल्या[5]याः निष्पत्ति[6] इज[7] चाप[8] ज्यया: जद चा[9]प ज्या तुल्या[10]या निष्पत्तिः[11] इज[12] चापज्य[13]याः एकास्ति। उव चाप ज्याया निष्पत्तिः वह चाप ज्यया द्वितीयास्ति। यो[14]निष्पत्तय: कथि[15]तो ता[16]साकं व[17]ह्वयः निष्पत्तयः भवि[18]ष्यति य[19]था पूर्वं भूमिक्षेत्रे कथिताः। अथान्य क्षेत्रं त्रिभुजं गोलो परि क[20]ल्प्यं ए[21]ततत् त्रिभुजस्य भुजा वृह [22]वृत्त स्य चापानि स्यु। अस्मिन् चापत्रये किमपि चा[23]पं नवतेरधिकं न [24]भवेत् [25]तथा [26]कल्प्यंत् अस्य त्रिभुज[27]स्य कोणः समकोणः क[28]ल्प्यः तदा शे[29]षद्वय कोण-

---

(क) १-२. लुप्त
३. वक्षमाण for (वक्ष्यमाण)
४. ज्याया for (ज्यया:)
५. विसर्ग लुप्त (ख)
६. पत्ति: for (पत्ति) (ख)
७-८. लुप्त (ख) 'इज—ज्याया: तक
९-१०-११-१२-१३. लुप्त
१४. या for (यो)
१५. कथिताः for (कथितो) (ख)
१६. ताभिः साकं for (तासाकं) (ख)
१७. वह्नो for (वह्नयः)
१८. भविष्यंति for (भविष्यति) (ख)
१९. यथापूर्वं for (यथापूर्वं)
२०. कल्पं for (कल्प्यं)
२१. एत for (एतत्)
२२. 'वृ' लुप्त
२३. चापनंवते for (चापं नवते)
२४. स्यात् for (भवेत्)
२५. २६. लुप्त
२७. +व+
२८. कल्पः for (कल्प्यः)
२९. सेश for (शेष)

(ख) २. जः for (ज)
३. वक्ष्यमाण for (वक्ष्यमाण)
४. ज्यायाः for (ज्यया:)

९-१०-११. 'जद'—निष्पत्ति, लुप्त
१२. जभ for (इज)
१३. चापज्या for (चापज्ययाः)
१४. बे for (यो)
१७. वह्लयः for (वह्नयः)
२२. बृहद्वृत्तस्य for (बृहवृत्तस्य)
२६. कल्प्यं स्यात् for (कल्प्यंत्)

योर्मध्ये[1][2] क अकोणज्यायां[3] निष्पत्तिः खं[4] सन्मुखभुजज्यया वज संज्ञयास्ति[5] यथाव सम-कोणज्यांया[6] त्रिज्यामितायां निष्पत्तिः व समकोणसन्मुखभुजज्यया[7] अज कर्णरूप-यास्ति[8]। अस्योपपत्तिः अव चापं अज चापं[10] द चिन्ह हृ[11] चिन्हयोर्यतः[12] नवत्यंश[13] पिर्यन्तं[14] वर्द्धनीयं[15] पुनः अचिन्हं ध्रुवं कृत्वा इह[16] चापं[17] बृहद्वृत्तस्य कार्यं इदं चापं अकोण प्रमाणं भविष्यति पुनरस्माच्चापाद[18] उ चापं वन[19] चापतुल्यं पृथक्[20] कार्यं ज उ सरला रेखा संयोज्या। इयं सरला[21] रेखा[22] अद वृत्तस्य समानन्तरा[23] भविष्यति। कुतः उद जव चापयोः समानत्वात् पुनः व चिन्हं गोलकेन्द्रं[24] कृत्वा हृ उ पूर्णज्या[25] संयोज्या वदं[26] आर्द्धं[27] व्यासं च कार्यं[28] एत द्वयं त चिन्हपर्यन्तं वर्द्धनीयं हज पूर्णज्या च संयोज्या व

(क) १. कोणयौ for (कोणयो)
२. मंध्यैक for (मंध्येक) (ख) ३. 'या' लुप्त
४. तत्कोण for (ख) ५. +तथास्ति
६. मितायाः for (मिताया) ७. सन्मुष for (सन्मुख)
८. 'स्ति' लुप्त
१०. +च+ १२. 'यंतः' लुप्त
१३. नंवत्यंस for (नवत्यंश) १४. पर्यंतं for (पिर्यन्तं)
१५. वर्द्धनीयं for (वर्द्धनीयं) (ख)
१६. १७. लुप्त
१९. वज for (वन) (ख) २०. पृथकार्यं (पृथक् कार्यं)
२१. २२. स र खा for (सरला रेखा)
२३. समानान्तरा for (समानंतरा) (ख)
२७. अर्द्धं for (आर्द्धं) २८. कार्यं for (कार्यं)

(ख) ४. स्व for (ख) ५. संज्ञया अस्ति for (संज्ञयास्ति)
९. ज्यायाः for (ज्याया)
११. हृचि ह्नपर्यंतं for (हृचिह्नयोर्यंतः)
१४. मितं for (पिर्यन्तं) १६. दहृ for (इह)
१८. दृ for (द) २४. केन्द्रं for (केन्द्र)
२५. +वदं व्यासार्द्धं च कार्यं एतद्वयं त चिह्नपर्यंतं वर्द्धनीयं। हज पूर्णज्या+
२६. 'वदं—संयोज्या' लुप्त

अ अर्द्ध[1] व्यासं योज्यं[2] पुनरेतद्वयं[3] क्वचिन्ह पर्यंतं वर्द्धनीयं तक रेखा संयोज्य[4] इयं[5] तक रेखा अद वृत्त धरातले हउज त्रिभुजे[6] भविष्यति। तत इयं रेखा उज रेखायाः समानांतरा भविष्यति। पुनः हतक त्रिभुजे जउ रेखा हतक[7] त्रिभुजभूमि[8] समानांतरा भुजद्वयपर्यं[9] संपतितास्ति, तस्मात् हत निष्पत्तिः त उेन हद चापज्यां[10] उ चापज्या निष्पत्ति तुल्यास्ति[11] इयं[12] अकोण जीवाया निष्पत्ति[13] वज[14] चापज्यया समानास्ति[15] यथा हकारेखा[16] निष्पत्तिः[17] कज रेखापस्ति[18] हअ[19] पदं ज्यां[20] या निष्पत्ति[21] जअ चापज्यास्ति। अपि चवं समकोणज्या निष्पत्तिः एतत्कोण कर्णेनाप्यस्ति पुनरपि अकोणज्या निष्पत्तिः[22] व समकोणज्यय[23] तथास्ति यथा वज भुजज्याया निष्पत्तिः अज भुजज्यास्ति यदि अकोण सन्मुख अन्यो भुवः[24] कल्पनेयः[25] यथा[26] जप चापं[27] अद चापे लम्ब-

---

(क) २. कार्यं for (योज्यं) ३. पुनरेव तद्वयं for (पुनरेतद्वयं)
४. संयोज्या for (संयोज्य) (ख)
५. य for (इयं) ६. +धरातले+ (ख)
७. ८. लुप्त ९. लुप्त (ख)
१०. +ज+ ११. समानास्ति for (तुल्यास्ति)
१२. लुप्त १४. वंज for (वज)
१५. 'समाना' लुप्त १६. रेषाया for (रेखा)
१७. विसर्गलुप्त १८. रेखयास्ति for (रेखापस्ति)
१९. +वापि+ २०. ज्याया for (ज्यां या)
२२. विसर्गलुप्त २३. ज्यया for (ज्यय)
२४. भुजः for (भुवः) (ख) २५. कल्पते यः for (कल्पनेयः)
२६. +द्वितीयभुजे लम्बरूपः स्यात्+ २७. लमचापं for (जपचापं)

(ख) १. व्यासार्द्ध for (अर्द्धव्यासं) ३. पुनरेतदद्वयं for (पुनरेतद्वयं)
१०. दउ for (उ) १३. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)
१६. हकरेखा for (हकारेखा) १८. रेखयस्ति for (रेखापस्ति)
२०. ज्यात्रिज्यया या for (ज्यां या)
२१. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)
२३. "ज्यय—अकोण" लुप्त
२५. कल्प्यते यः for (कल्पनेयः) २७. जमचापं for (जपचापं)

रूपं स्यात्, तदा[1] अम चापज्या[2] निष्पत्तिमल[3] चापज्यया[4] तथास्ति[5] यथा अत[6] चापज्या निष्पत्तिः[7] जव चापज्ययास्ति। कुतः एते[8] योनि निष्पत्तिः यथा समकोणज्या निष्पत्ति[9] अकोण ज्ययास्ति जव चापभल[10] चापे अज चापअभचापयो[11] क्रान्तिरूपे स्तः[12]। अव चाप अल चापयोश्च शरो वान्यक्रान्तिः तत्[13] रूपे स्तः तस्मात्[14] चाप जीवा निष्पत्तयः सन्ति[15][16][17]। एतत् यदुक्तं तत् समकोण[18] त्रिभुजस्थमेव यदि समकोणक्षेत्रं न स्यात्, यथा अवजत्रिभुजं कल्पितं तत्र वकोणजीवा निष्पत्तिः ज कोणज्यया तथास्ति यथा वकोण सन्मुख भुजज्यया[19] निष्पत्तिः जकोणसन्मुखभुजज्ययास्ति। अस्योपपत्तिः यदि अद[20] चापं वद चापोपरि लम्बो भवति तदा अवदत्रि[21]भुजेव कोणज्या

(क) १. ततः for (तदा) २. ३. ४. ५. लुप्त

६. अज for (अत) (ख) ७. विसर्ग लुप्त

८. एतयोर्निष्पत्तिः for (ऐतेयोनिनिष्पत्तिः) (ख)

९. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) (ख)

१०. मल for (भल) (ख) ११. अमचापयोः for (अभचापयो)

१२. रुपस्तः for (रूपे स्तः) १३. 'तत्' लुप्त

१५. +तत्क्रान्तजीवानां निष्पत्तयः+

१६. +तथा एता स्युः+ १७. एतेन for (एतत्)

१८. समकोण for (सभकोण) (ख)

१९. ज्याया for (ज्यया) (ख)

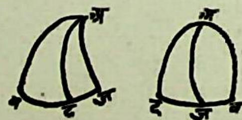
२०. 'अद' लुप्त २१. 'त्रि' लुप्त

(ख) ९. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)

११. अमलचापयोः for (अभचापयो)

१४. +भुज+

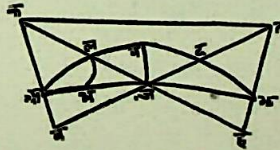
वाम Margin पर अंकित—

निष्पत्तिः[1] अद चापज्यया यथा समकोण ज्यानिष्पत्तिः[2] अपचापज्ययास्ति[3] अहज त्रिभुजे अद चापज्याया निष्पत्ति[4] जअ कोणज्यया तथास्ति यथा अज चापज्या निष्पत्तिः[5] यमकोण ज्ययास्ति तस्मात् व कोणज्या निष्पत्तिः ज कोणज्यया तथा-स्ति यथा अज चापज्या निष्पत्तिः । [6] अथ चापज्यास्ति । अथ छायाक्षेत्रं तत्र चाप-छायास्वरूपं तु अभीष्टवृत्ते व्यासचापसम्पाते वहिः लम्बरूपा[7] रेखा कार्य[8] वृत्तके-द्रात् चाप द्वितीयाग्र संलग्नाव[9] वर्द्धनीया[10] सक्ता भवेत्[11] । सेव[12] तच्चाप छायोच्यते यथा अवज वृत्तेंद्र[13] केन्द्रोपरि अव चापं कल्पितं पुनः अज व्यासः[14] वह व्यास[15] चापस्या-ग्रश्च[16] द्वये[17] संयोज्यः अचिन्हे अजव्यासोपरि एकोलम्बः कार्यः अयं लम्बः वह व्यासश्च वर्द्धनीयः यथा उ चिन्हे उभौ यं[18] लग्नौ स्तः तस्मात् अउ लम्ब[19] चापस्य[20] छाया

(क) २. अव for (अप) (ख) ३. अदज for (अहज) (ख)
४. पत्तिः for (पत्ति) (ख)
५. सम for (यम) (ख) ६. अव for (अथ) (ख)
७. +या+ ८. +पुनः + (ख)
९. द्वितीया रेखा तथा for (व) (ख)
१०. +लम्बसूत्र+ ११. स्यात् for (भवेत्)
१२. सैव for (सेव) (ख) १३. वृत्तेद for (वृत्तेंद्र) (ख)
१४. विसर्ग लुप्त १५. +श्च+(ख)
१६. 'श्च' लुप्त (ख) १७. +कोटिद्वये+
१८. संलग्नो for (उभौ यं) १९. लम्ब for (लम्ब)

(ख) १. "अद—निष्पत्तिः" लुप्त

१०. यथा लंसूत्रे संसक्ता for (सक्ता)
१२. सैव तत्र लम्बरेखा for (सेल)
१८. संलग्नौ for (यंलग्नौ) १९. लम्बः for (लम्ब)
२०. अब चापस्य for (चापस्य)

जाता । इयं वव[1] लम्बरूप अव चापज्याया: समानांतरास्ति । अउ रूपा[2] अव चापं[3] छायाया: निष्पन्ति[4] अद अर्द्ध व्यासेन तथास्ति यथा वव जीवा निष्पत्ति: वदकोटि-ज्ययास्ति पुन: तथा[5] व्यास: अज व्यासे लम्ब: कल्पित: । त चिन्हात् तल लम्ब[6]तया[7]-व्यासे कार्य: तदा अयं तललम्ब[8] व अव चाप कोटि छाया भविष्यति । इयं छाया च कोटिज्याया: समानांतरा भविष्यति । भुज चापछायायो[9]रन्यतरस्या[10]निष्पत्ति[11]र्द्ध[12]न-व्यासो न तथास्ति यया[13] अ व्यार्द्ध[14]सस्य निष्पत्ति[15][16] द्वितीये[17] छाययास्ति । अस्योपपत्ति[18] उअ रेखा निष्पत्ति: अद रेखया हत[19] रेखयापि तथास्ति[20][21] हत[22]रेखानिष्पत्ति: तत्[23]

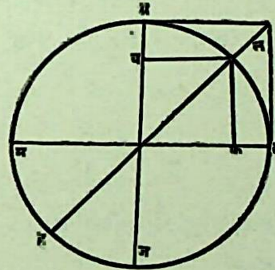
(क) १. अवलम्बरूप for (वावलम्बरू1) २. रूप for (रूपा) (ख)
३. चाप छायया for (चापं छायाया:)
४. निष्पत्ति: for (निष्पन्ति) (ख)
५. तय for (तथा) (ख) ६. लम्ब: for (लम्ब) (ख)
७. तय for (तया) (ख)
८. लम्ब: for (लम्ब) (ख)
९. छायाकोटि छाययो for (छायायो) (ख)
१०. रन्यतरस्या: for (रन्यतरस्या) (ख)
१५. निष्पत्ति: for (तिष्पत्ति)
१६. +व्यासार्द्धेन तथास्ति यथा अर्द्धव्यासस्य निष्पत्ति +
१७. द्वितीय for (द्वितीये) १८. पत्ति: for (पत्ति) (ख)
१९. दत for (हत) (ख) २०. 'स्ति' लुप्त
२२. दत्त for (हत)
२३. तलरेखयास्ति for (तत् खायास्ति) (ख)

(ख) ३. अवचाप for (अवचापं)
११. निष्पत्तिं for (निष्पत्ति) १२. व्यासार्द्धेन for (र्द्धनव्यासो)
१३. यथा for (यया अ) १४. व्यासार्द्धस्य for (व्यार्द्धसस्य)
१७. द्वितीय for (द्वितीये) २१. +यथा+
२२. दतरेखा for (हतरेखा)

छायास्ति। अथ यदैक[1] कश्चनांकः[2] द्विस्थः[3] एकत्र[4] एक छायया गुण्यते परत्र[5] द्वितीय छाया भाज्यते तदा गुणनफलं लब्धिफलं च समानं भवति[6]। स्यात्[7], अस्योपपत्तिः यद्यर्द्ध[8] व्यासो रूपं कल्प्यते[9] मं एकं[10] अंकः[11] कल्पितं[12][13][14] तदा रूप निष्पत्तिः अउ छायया मृनयो[15] निष्पत्ति[16] रिवास्ति पुनर्मंत[17] छायाया[18] भाज्यं तदास्य लब्धिफलं संकल्पित[19] तदा रूपनिष्पत्तिः तल छायद्यातथास्ति[20] यथा स निष्पत्तिः म अर्कं[21] नास्ति तस्मात्

(क) १. +मंकं+ २. ३. ४. लुप्त
५. लुप्त
६. स्यात् for (भवति) ९. कल्पते for (कल्प्यते)
१०. एक for (एकं) ११. अंकं for (अंकः)
१२. +कल्पितं एत तत् मं एकत्र अ उ छायया गुणितं गुणनफलम वनं+
१५. मनयो for (मृनयो) (ख)
१६ निष्पत्ति for (निष्पत्ति) १७. ÷ल+
१८. छायया for (छायाया) १९. कंकल्पितं for (संकल्पित)
२०: छायया for (छायद्या) (ख) २१. मंकि for (म अर्कं)

(ख) १. यदैकः for (यदैक)

७. 'स्यात्' लुप्त १९. संकल्पितं for (संकल्पितं)
८. यद्यर्द्ध for (यद्यर्द्ध)
१०. ११. १२. रोमंकः अंकः for (मंएकं अंकः)
१३. कल्पितः for (कल्पितं)
१४. +एतत् मं एकत्र अउ छायया गुणितं गुणनफलं च नं कल्पितं+
१७: पुनः मंतलछायया for (पुनर्मंत छायाया भाज्यं)
२१. म अंके for (म अर्कं)

तस्[1]य ल[2]निष्पत्तेः छा[3]यारूपेण तथास्ति यथा म[4]मयोर्निष्पत्तिरस्ति त[5]ल निस्[6]यंनिरूपेण तथास्ति यथा रूपनिष्पत्तिः [7]कारे[8]न[9]न अस्ति तस्मात् [10]तं [11]गुणफलं संभजन फलं एक रूपं जातं। अथ च चाप [12]छाया प्रथमछायाभिधा [13]कोटिछाया[14]भिधास्ति।

अथ प्रथम छायाया सारिणी [15]अंशार्द्ध पंचचत्वारिंशदंशपर्यन्तं षष्टि व्यासार्द्धं कृत्वा लिखितास्ति।

[16]इति छायो[17]पपत्तिः

(क) १. 'स्य' लुप्त
२. निष्पत्तिः for (निष्पत्तेः) ३. लुप्त 'छाया' (ख)
४. मसमयो for (ममयो) ५. तलयो (for) (तल)
६. निष्पत्तिरूपेण for (निस्यंनिरूपेण)
७. +अडेन अस्ति अपि च मनयो निष्यत्तिरिवास्ति तस्मात् म निष्पत्तिः सेन तथास्थि यथामस्य निष्पत्तिः त+
८. कारेण for (कारेन) ९. 'न' लुप्त
१०. नं for (तं) (ख)
११. गुणनफलं for (गुणनफलं (ख)
१२. छायया for (छाया) १३. +भ+
१४. +द्वितीय छाया+ (ख) १५. +मंशार्द्ध+(ख)
१६. १७. लुप्त

(ख) १: तल for (तस्यल) २. निष्पत्तिः for (निष्पत्तेः)
४. समयो for (ममयो) ६: निष्पत्ति for (निस्यंनि)
७: +अडेन अस्ति अपिच मनयोर्निष्पत्तिरिवास्ति, तस्मात् मनिष्पत्तिः सेन तथास्ति यथामस्य निष्पत्तिः त+
८. कारे for (कारेन)

क

चाप	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
छाया अंश	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
कला	३१	२	३४	५	३७	४८	४०	११	४३	१४	४६	२८	५०	२२	५३
विकला	२५	५०	१६	४३	११	४०	४१	४४	२०	५८	१९	२३	१०	१	२६

चाप	८	८	९	९	१०	१०	११	११	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	३०
छाया अंश	८	८	९	१०	१०	११	११	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५	१५
कला	२२	५८	३०	१२	३९	३०	३९	४५	४५	१८	२१	२०	५७	३१	४
विकला	१७	१	११	२६	४७	१३	४६	४६	१२	६	८	१७	३५	१	३६

चाप	१५	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२२
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
छाया अंश	१६	१७	१७	१८	१८	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२३	२३	२४	२४
कला	३८	१२	४६	२०	५५	२९	४	२९	१४	५०	२५	१	३८	१४	५१
विकला	१२	१७	२२	१९	५	४२	३३	३५	४०	१८	५९	४४	४	३०	१०

चाप	२३	२३	२४	२४	२५	२५	२६	२६	२७	२७	२८	२८	२९	२९	३०
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
छाया अंश	२५	२६	२६	२७	२७	२८	२९	२९	३०	३१	३१	३२	३३	३३	३४
कला	२८	५	४२	२७	५८	१७	४५	५४	२४	४४	५४	३५	२५	५६	१८
विकला	७	१९	४९	३७	४२	७	५०	५४	१६	२[illegible]	९	३८	३१	४७	५७

चाप	३०	३१	३१	३२	३२	३३	३३	३४	३४	३५	३५	३६	३६	३७	३७
	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
छाया अंश	३५	३६	३६	३७	३८	३८	३९	३९	४०	४१	४२	४३	४५	४५	४६
कला	१७	३	४६	२९	१३	५६	४२	२८	१४	०	४७	२५	२३	१२	२
विकला	३९	६	५	३२	२२	५२	४६	४४	१२	४५	५१	३३	५२	४८	२३

चाप	३८	३८	३९	३९	४०	४०	४१	४१	४२	४२	४३	४३	४४	४४	४५
	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
छाया अंश	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५४	५५	५६	५७	५८	६०
कला	५२	३३	३५	२७	२२	४४	९	५	१	५६	४७	५६	५६	१७	०
निकला	१८	३४	१३	३७	४६	४१	२६	१	२७	४८	३	१६	२९	४३	०

ख

चाप		०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
		३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
छाया	अंश	०	१	१	२	२	३	३	४	४	५	५	६	६	७	७
	कला	३१	२	३४	५	३७	४८	४०	११	४३	१४	४६	२८	५०	२२	५३
	विकला	२५	५०	१६	४३	११	४०	४१	४४	२०	५८	१९	२३	१०	१	१६
चाप		८	८	९	९	१०	१०	११	११	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५
		०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
छाया	अंश	८	८	९	१०	१०	११	११	१२	१२	१३	१३	१४	१४	१५	१६
	कला	२२	५८	३०	१२	३९	३०	३९	४५	४५	१८	५१	२४	५७	३१	४
	विकला	१७	१	११	२६	४७	१३	४६	२६	१२	६	८	१७	३५	१	३६
चाप		१५	१६	१६	१७	१७	१८	१८	१९	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२२
		३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
छाया	अंश	१६	१७	१७	१८	१८	१९	२०	२०	२१	२१	२२	२३	२३	२४	२४
	कला	३८	१२	४६	२०	५५	२९	४	२९	२४	५०	२५	१	३८	१४	५१
	विलला	३२	१७	२२	१८	५	४३	३३	३५	५०	१८	५९	५५	४	३०	१०
चाप		२३	२३	२४	२४	२५	२५	२६	२६	२७	२७	२८	२८	२९	२९	३०
		०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
छाया	अंश	२५	२६	२६	२७	२८	२८	२९	२९	३०	३१	३१	३२	३३	३३	३४
	कला	२८	५	४२	२७	५८	१७	४५	५४	३४	४४	५४	३५	१५	५६	१८
	विकला	७	१९	४९	३७	४२	७	५०	५४	१६	२	९	३८	३१	४७	२८
चाप		३०	३१	३१	३२	३२	३३	३३	३४	३४	३५	३५	३६	३६	३७	३७
		३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०
छाया	अंश	३५	३६	३६	३७	३८	३८	३९	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६
	कला	२७	३	४६	२९	१३	५६	४२	२८	१४	०	४७	३५	२३	१२	२
	विकला	३४	६	५	३२	२२	५२	४६	४४	१२	४५	५१	३३	५२	४८	२३
चाप		३८	३८	३९	३९	४०	४०	४१	४१	४२	४२	४३	४३	४४	४४	४५
		०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०	३०	०
छाया	अंश	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५५	५५	५५	५६	५७	५८	६०
	कला	५२	३३	३५	२७	२२	४४	९	५	१	५८	५७	५६	१६	५७	०
	विकला	१८	३४	१३	३७	४६	४१	२६	?	२७	४८	३	१६	२९	४३	०

अवज त्रिभुजे अकोण छाया निष्पत्तिः अकोणसन्मुख[१] भुज छायया तथास्ति यथावसमकोण[२]जीवायाः निष्पत्तिः अव चाप ज्ययास्ति । अस्योपपत्तिः अज चापं अव चापं च तथा वर्द्धनीयं यथा प्रत्येकं नवत्यंशमितं स्यात् बृहद्वृत्तस्य दह चापं संयोज्यं, उ चिन्हं[३] गोलकेन्द्रं[४] कल्पनीयं, अस्मात् केन्द्रात् उ अ उ ज उ ह व्यासार्द्धानि संयोज्यानि, पुनः वलं[५] लम्बदनलं[६][७] अद वृत्ते निष्काश्यौ[८] उ[९] जं[१०] ज उ[११] ह व्यासार्द्ध रूपेद्व[१२] चिन्ह त चिन्हं[१३] पर्यन्त[१४] वर्द्धनीया[१५] तदा प्रत्येकं वव रेखा दत रेखा चवज चापदहचापयोः छाया भविष्यति । पुनर्दव[१६] पूर्णाज्या[१७] संयोज्या । इयं वर्द्धनीया उअ[१८] व्यासार्द्ध[१९] च वर्द्धनीयं यथा एतद्वयं[२०] क चिन्हे सम्पातं करिष्यति, तदा क[२१] तवं

(क) १. +बज+ 　 २. +सम+
३. चिह्न for (चिह्नं) 　 ४. केन्द्रं for (केन्द्र) (ख)
५. वव for (वलं) 　 ६. दतलं for (दनलं)
७. +वौ+ 　 ८. निष्कास्यौ for (निष्काश्यौ) (ख)
९. +रेख+ 　 १०. ज for (जं)
११. 'उ' लुप्त
१२. व for (द्व) 　 १३. चिह्न for (चिह्नं) (ख)
१४. पर्यंतं for (पर्यंत) 　 १५. वर्द्धनीये for (वर्द्धनीया)
१६. र्द्व for (र्दव) 　 १७. 'र्णा' लुप्त
१८. रूप for (उअ) 　 १९. व्यासार्द्ध for (व्यासार्द्ध)
२०. द्द्व for (द्वयं) 　 २१. कृतं व for (कतवं)

(ख) १. +बज+
५. बवलम्बदतलम्बौ for (वलंलम्बदनलं)
१०. 'जं' लुप्त 　 १५. वर्द्धनीयौ for (वर्द्धनीया)

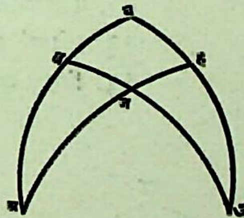
चिन्हं[1] त्रयं सरसैंक[2] रेखा पतितं स्यात्, कुतः एत्व[3] चिन्ह त्रयं समानांतर वव लम्ब दत्त[4] लम्बयोः भूतले[5] अह वृत्त भूतले[6] चास्ति। तस्मात् तवकैंकासरला रेखा[7] दत्तक त्रिभुजे तव[8] रेखा भूमि समान्यंतरा[9] तद्भुज द्वये पतितास्ति, तस्मात् अकोण छाया-दतेरेखायाः[10] निष्पत्तिः अकोण[11] सन्मुखभुज[12] छायारेखया[13] दक[14] रेखा कव रेखयो निष्पत्तिरिवास्ति[15]। अपि च समकोणज्या तुल्याद[16] अपदज्या निष्पत्तिः अवचापज्यया-स्ति पुनरपि अकोण छाया[17] पतिष्यति[18]। व[19] समकोण ज्यया तथास्ति यथा वजचाप छायाया[20] निष्पत्तिः वअ चाप जीवयास्ति[21] तदा[22] लभ[23] चाप छाया निष्पत्तिः ल अ

(क) १. चिह्न for (चिह्नं) (ख)
२. सरलैक for (सरसैंक) (ख)
३. एतच्चिह्न for (एत्वचिह्न)
४. 'त्त' लुप्त
५. धरातले for (भूतले)
६. 'भू' लुप्त
७. +जाता+(ख)
८. वब for (तव) (ख)
९. समानांतरा for (समान्यंतरा)
१०. दत for (दते) (ख)
११. अकौंण for (अकोण)
१२. सम्मुख fo (सन्मुख)
१३. +वव+ (ख)
१४. रेखा पादक for (रेखपादक)
१५. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) (ख)
१६. तुल्यद for (तुल्याद) (ख)
१७. छायायाः for (छाया) (ख)
१८. निष्पत्तिः for (पतिष्यति) (ख)
१९. वं for (व)
२१. ज्यीवयास्ति for (जीवयास्ति)
२२. +यदि अकोण सम्मुखान्यभुजः कल्प्यते यथा लमं चापं अद चापे लम्बरूपं स्यात्+
२३. लम for (लभ) (ख)

(ख) ३. एतच्चिह्न for (एत्वचिह्न)
२०. छाया for (छायाया)
२२. +यदि अकोपसन्मुखान्यभुजः कल्प्यते । यथा लमचापं अदचापे लम्बरूप-मस्ति+

चापज्यया तथास्ति यथा वज चाप छाया निष्पत्तिः वग्र चापज्यया स्ति कुतः एतन्निष्पतिद्वयं अकोणछाया त्रिज्ययोर्निष्पत्ति तुल्यमस्ति[1]। तस्मात् चाप जीवानां निष्पत्तयः तच्चापशरछायानां वान्यक्रान्तिछायानां निष्पन्न[2]तुल्यां[3] भवति[4]। इदमेवास्मक मिष्टं[5] अक्ष[6]पूर्वक्षेत्रांतर्गतानि[7] क्षेत्राणि निरूप्यंते। तत्र पूर्वोक्त क्षेत्रमेव कार्यं दह चापं[8] तथा वर्द्धनीयं यथा अद वृत्ते उ ध्रुव चिन्हे च[9] लग्ने[10] स्यात्। अकोण सन्मुखभुज वज चापस्य कोटि ज्यायाः निष्पत्ति[11] व समकोण[12] सन्मुख करकणा[13] अज चापकोटिज्यया तथास्ति यथा समकोणज्या निष्पत्तिः शेषभुज अव चाप कोटिज्यायास्ति[14]। अस्योपपत्तिः ज ह उ[15] त्रिभुजे हंसमकोणास्ति[16] यत् अचिन्ह[17] दक्ष[18]

(क) २. निष्पत्तय for (निष्पन्न) ३. इव for (तुल्यां)
४. स्युः for (भवति)
५. इदमेवास्माकमिष्टं for (इदमेवास्मकमिष्टं) (ख)
६. अथ for (अक्ष) (ख) ७. क्षेत्रांतरगतानि for (क्षेत्रांतर्गतानि)
८. + वजचापं + (ख)
९. 'च' लुप्त १०. लग्नं for (लग्ने) (ख)
११. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) १२. कोण for (कोण)
१३. कर्ण for (करकणा) १४. ज्ययास्ति for (ज्यायास्ति) (ख)
१६. कोणमस्ति for (कोणस्ति) १७. अचिह्नं for (अचिन्ह) (ख)
१८. ड for (क्ष)

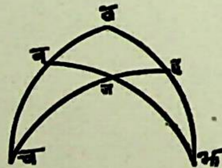

(ख) १. तुल्ययास्ति for (तुल्यमस्ति)
२. निष्पत्ति for (निष्पन्न) ३. तुल्या for (तुल्यां)
४. भवन्ति for (भवति) १५. जहक for जहउ)
१६. हंसमकोणोस्ति for (हंसमकोणस्ति)
१८. दभक्रुत्तस्य for (दक्षवृत्तस्य)

वृत्तस्य ध्रुवस्यामस्ति[1] वज चाप कोटि[2] उ ज[3] चाप ज्याया[4] निष्पत्तिः अज चाप कोटिज्या[5] जह चापज्यया तथास्ति[6] यथा समकोणज्या निष्पत्तिः अव चाप कोटि-दव चापज्यया उ कोणज्या[7] तुल्ययास्ति प्रकारांतरं अकोण कोटिज्यया[8] निष्पत्तिः अकोण सन्मुख भुज व[9] चाप कोटिज्यया तथास्ति[10] यथा ज कोणज्या[11] निष्पत्तिः समकोण ज्ययास्ति । अस्योपपत्तिः जहउ त्रिभुजे अकोटिज्या तुल्यायाः ह उ चाप-ज्यायाः निष्पत्तिः वज भुज कोटिज्यारूपया जउ चापज्यया तथास्ति[12] यथा ज कोणज्यानिष्पत्तिः समकोण ज्ययास्ति । पुनः प्रकारांतरं अकोण कोटिज्याया निष्पत्तिः स[13]मकोण जीवया त[14]थास्ति, यथा अज कोटिछाया निष्पत्तिः अव कोटि-छाययास्ति । अस्योपपत्तिः हउज त्रिभुजे अकोण कोटिज्यारूपाया ह उ चापज्यायाः[15] निष्पत्तिः समकोणज्यारूपया उदचापज्यया तथास्ति, यथा अज कोटि हज चाप छायायाः निष्पत्तिः उ कोण छायारूपया अव कोटि दव चाउ[16] छाययास्ति,

---

(क) १: ध्रुवस्थानमस्ति for (ध्रुवस्यामस्ति) (ख)
२. +ज्या+
४. ज्यायाः for (ज्याया)
५. 'ज्या' लुप्त (ख)
६. स्त for (स्ति)
७. ज्यया for (ज्या)
८. ज्याया for (ज्यया) (ख)
९. +ज+(ख)
१०. स्त for (स्ति)
११. ज्याया for (ज्या) (ख)
१२. 'तथा' लुप्त
१३. 'कोण' लुप्त
१४. 'तथा स्ति' लुप्त
१५. विसर्ग लुप्त
१६. चाप for (चाउ) (ख)

(ख) ३. 'ज' लुप्त

पुनः प्रकरांतरं[1] अज कोटिज्यायाः निष्पत्तिः समकोणज्यया तथास्ति, यथा अकोण कोटिछाया निष्पत्तिः ज कोण छाययास्ति । अस्योपपत्तिः[2] हउज त्रिभुजे अज कोटि जह चापज्यया[3] निष्पत्तिः[4] ज कोणछाययास्ति ।

द्वादश प्रकरणं समाप्तम्

(क) १. प्रकोरांतरं for (प्रकरांतरं)

२. अस्योपत्तिः for (अस्योपपत्तिः)

३. ज्याया for (ज्ययाः)

४. +समकोणज्यया तथास्ति यथा अकोणकोटिरूपायाः हउ चाप छायायां निष्पत्तिः + (ख)

(ख) १. प्रकारांतरं for (प्रकरांतरं)

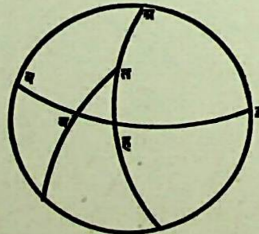
३. ज्यायाः for (ज्ययाः)

अथ त्रयोदश प्रकरणम्

अत्र क्रान्तिः[1] साधनं निरूप्यते तत्र क्रान्तिर्नाम[2] ध्रुवद्वयगतवृत्तेषु[3] नाडि[4]-मंडलक्रान्ति मंडलयोरंतरं ध्रुवद्वयगतवृत्तं[5] च याम्योत्तर वृत्तवदस्ति[6][7]। याम्योत्तरवृत्तं च खस्वस्तिकाधः[8] स्वस्तिकलग्नं[9] सदास्ति पदं[10] च दशं शकलं[11] तत्र अवजदं आयनंवृत्तं[12] अहजं नाडी वृत्तार्द्धं[13] वहदं क्रान्ति वृत्तार्द्धं च कल्पितं ह चिह्नं मेष सम्पातः, व चिह्नं मकरस्थानं, द चिह्नं कर्क स्थानं उ चिह्नं ध्रुव स्थानं च कल्पितं। क्रान्ति-वृत्तस्यैक[14] राशिचापं हत्वं[15] कल्पितं तत्र उवतं ध्रुव वृत्तचापं कल्पितं। तस्मात् इवल[16] चापं हव चापस्य क्रान्तिरस्ति। इयमेव[17] साध्यास्ति हअ उव वृत्तक्षेत्रे उ अपवादज्या[18] निष्पत्तिः अवचाप परमक्रान्तिज्यया वक्ष्यमाणनिष्पत्योर्धातोस्ति[19][20] वक्ष्यमाण

(क) १. विसर्ग लुप्त (ख)
३. द्वयागत for (द्वयगत)
४. नाडी for (नाडि)
६. वृत्तं for (वृत्त)
७. वदति for (वदस्ति)
८. 'ख' लुप्त
९. लग्नं for (लग्रं)
१०. पंच for (पंदच)
११. राकलं for (शकलं)
१२. अयन for (आयनं)
१४. वृत्तस्यक for (वृत्तस्यैक)
१५. वं for (त्वं) (ख)
१६. वत for (इवल) (ख)
१७. इवमेव for (इयमेव)
१८. 'वा' लुप्त (ख)
२०. र्घातोस्ति for (र्धातोस्ति)

(ख) २. र्न्नामद्ध्रुव for (र्नामध्रुव)
५. द्ध्रुव for (ध्रुव)
१०. पंचदशं for (पंदचदशं)
१२. आयनवृत्तं for (आयनं वृत्तं)
१३. वृत्ताद्धं for (वृत्तार्द्धं)
१९. "वक्ष्यमाण—धातोस्ति" लुप्त

निष्पत्ती[1] यथा एका उत पदज्या निष्पत्तिः तव इष्टक्रान्तिज्ययास्ति, द्वितीया कल्पितैक राशिह्व[2] चाप ज्यायाह[3] वपदज्ययास्ति, अत्र[4] प्रमाण षट्कमस्ति, तत्र[5] पंचराशि[6]ज्ञानमस्ति, एकोह[7]य[8] ज्ञातः तत्र राशित्रयं व्यासार्द्धमस्ति एकं परम क्रान्ति ज्यास्ति २४।१५।१७[9]।३०। परम क्रान्तिप्रमाणेन २३[10]।५१।२०[11] एकं भुज्यास्ति[12]। द्वितीयनिष्पत्तिः घाततिष्पत्तेः[13] शोध्यते तदा प्रथमनिष्पत्ति ख शिष्यते व्यासार्द्धस्यानेनांकेन १२।७।५९ या निष्पत्तिः सैवावशिष्टे पृ[14]ष्टक्रान्ति ज्याजाता। अस्याः क्रान्ति[15] प्रका[16]रांतरं त[17]त्र राशिषट्कमध्ये प्रथम तृतीय रा[18]शि समानौ स्तः। तत्रापि प्रथम राशिः प्रभ[19]धनफ[20]लेतृतीयः द्वितीयधन फलेति[21] तदा परमक्रान्तिज्यारूपद्वितीयराशे निष्पातः[22] तव चापज्या चतुर्थराशिना तथास्ति, त्रिज्यारूप

(क) १. निष्पत्तीर्यथा for (निष्पत्ती)
३. ज्याया: for (ज्यायाह)
४. एतत् for (अत्र)
६. राशीनां for (राशि)
७. हि for (ह)
८. 'य' लुप्त
९. ।५७। for (१७)
१०. २।३।५१।२० for (२३।५१।२०)
११. +चास्ति+
१२. भुज for (भुज्या)
१३. निष्पत्तिः for (निष्पत्तेः)
१४. 'पृ' लुप्त (ख)
१५. विसर्ग लुप्त
१६. +११।४० ज्या पुनः +
१७. +प्रमाण+
१८ राशी for (राशि) (ख)
१९. प्रथमघनफले for (प्रभधनफले)
२१. 'ति' लुप्त
२२. निष्पत्तिः for (निष्पातः) (ख)

(ख) २. "ह्व – ज्ययास्ति" लुप्त
५. "तत्र—ज्ञातः" लुप्त
९. ।५७। for (१७)
१२. भुजज्याचास्ति for (भुज्यास्ति)
१६. +११।४० जाता+
१७. +प्रमाण+
२०. +प्रमाण+
२१. धनफलेस्ति for (धनफलेति)

षष्ट राशे (निष्पत्तिः[1] एकं[2] राशिज्या[3] पंचम[4] राशिनास्ति[5] प्रकारान्तरं[6] चाप[7] क्षेत्रेण[8] निरूप्यते। हव[9] चापज्याया[10] निष्पत्तिः[11] तव[12] चापज्यया[13] त्रिज्या हकोणज्ययो[14] निष्पत्तिरिवास्ति।[15]

अथ छाया क्षेत्र प्रकारेण निरूप्यते, हकोण कोटिज्यायाः[16] निष्पत्ति[17] त्रिज्यया तथास्ति यथा हवकोटि छायायाः[18] निष्पत्तिः[19] हकोण[20] छाययास्तित[21] षष्टिभितं[22] कल्पितं, अस्य ज्या ५१।५७।४१ एता वन्तिता[23] जाता एतैः[24] प्रकारैरेव क्रान्तिज्याः[25] २१।०।५४[26] क्रान्तिश्च २०।२०।९[27] जाताः[28] अनेनैव प्रकारेणैक पदस्य क्रान्तिं[29] निष्काश्य[30] कोष्टकेषु लिखिता।[31]

त्रयोदश[32] प्रकरणं[33] समाप्तम्[34]

नोट—१. से १५ तक सब लुप्त   १६. विसर्ग लुप्त

१७. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) (ख)   १८. छायया for (छायायाः)

२०. हकोटि for (हकोण)

२१. +तस्मात् हतं विदितं भविष्यति पुनः हत चाप ज्याया निष्पत्तिः त्रिज्यया यथा तव चाप छायाया निष्पत्तिः ह कोण छाययास्ति तस्मात् तव चापमपि ज्ञातं भविष्यति पुनः हव चापं+

२२. षष्टिमितं for (षष्टिभितं)

२३: एतावन्मिता जाता for (एतावन्तिता)

२४. विसर्गलुप्त   २५. विसर्ग लुप्त

२७. २७।३०।९। for (२०।२०।९) (ख)

२८. विसर्ग लुप्त   २९: क्रान्ति for (क्रान्तिं) (ख)

३०. निष्काश्य for (निष्काश्य)   ३१. लिखिताः for (लिखिता) (ख)

३२. ३३: ३. लुप्त (ख)

(ख) १०. चापज्यायाः for (चापज्याया)

१९. +हतकोटि छाययास्ति तस्मात् हतं विदितं भविष्यति पुनः हत चापज्यायाः निष्पत्तिः+

२१. तस्मात् for (त)

२२. तव चापमपि ज्ञातं भविष्यति पुनः हव चापं षष्टिमितं for (षष्टिभितं)

२३. एतावन्मिता जाताः for (एतावन्तिता जाता)

२६. २१।१०।५४ for (२१।०।५४)

३०. निष्काष्य for (निष्काश्य)

अथ चतुर्दशं प्रकरणम्

तत्र निरक्षोदयानयनं[1] निरूप्यते। तत्रादौ निरक्षोदयस्वरूपमेवोच्यते अभीष्टं[2] क्रांति वृत्तांशे[3] ध्रुववृत्ते संलग्ने[4] सति तत्[5] यत्र नाडी वृत्ते[6] संलग्नं भवति[7], तस्य मेषा[8] देशकासात्[9] तच्चिन्ह[10] पर्यन्तं[11] न्निरक्षोदशब्द[12] वाच्यं एभिन्निरक्षोदयै[13] क्रांति वृत्तांशस्य[14] याम्योत्तरवृत्तात् गतकालो ज्ञायते निरक्षक्षितिजं ध्रुव वृत्तमेव।

अथ षोडशं शकलम्

तत्र पंचदश[15] क्षेत्रमेव कार्यं तत्र हव चाप ज्ञानमस्ति अस्मात् हत चापं[16] ज्ञानं क्रीयते[17] ह अ उ[18] क्षेत्रे उव[19] चापज्या निष्पत्ति[20] व अ चापज्यया वक्षमाण निष्प-

---

(क) १. निरक्षोदय for (निरक्षोदय)
३. वृत्तांशे for (वृत्तांशे) (ख)
५. 'तत्' लुप्त — ६: व्रते for (वृत्ते)
७. लुप्त — ८: मेषाद: for (मेषादे)
९. सकाशात् for (शकासात्) — ११: + यच्चापं +
१२. निरक्षोदय for (न्निरक्षोद)
१३: निरक्षोदयैः for (न्निरक्षोदयै)
१४: वृत्तस्यांशस्य for (वृत्तांशस्य)
१५. पंचदशं for (पंचदश) — १६. चाप for (चापं) (ख)
१७. कियते for (क्रीयते) — १९. + व +
२०. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) (ख)

(ख) २. अनुस्वार लुप्त — ४. सन्ति for (सति)
८. मेषादेः for (मेषादे) — १०. यतचिन्ह for (तच्चिन्ह)
११: + यच्चापं नाडीवृत्तस्यतं +
१३: एभिन्निरक्षोदयैर्हि for (एभिन्निरक्षोदयै)
१७. क्रियते for (क्रीयते) — १८. हअउव for (हअउ)

क

चाप	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
क्रांति-	०	०	१	१	२	२	२	३	३	४	४	४	५	५	६
अंशादि	२४	४७	१२	३७	१	२५	४९	१३	३७	१	२५	४९	१३	२६	३०
	३६	३१	४६	०	१२	२२	३०	३५	३७	१८	३२	२४	५१	५३	३०

चाप	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
क्रांति-	६	६	७	७	७	८	८	९	९	९	१०	१०	१०	११	११
अंशादि	२४	४७	१०	१३	१७	२०	४२	५	२८	४८	१२	३४	५६	१८	३९
	१	२६	१५	४७	३	०	४०	३२	५	२९	५६	५७	४१	२५	५९

चाप	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५
क्रांति-	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१४	१४	१४	१५	१५	१५	१६	१६	१६
अंशादि	१	२२	४३	४	३०	४५	५	२३	४५	४	२३	४२	८	१८	३७
	२०	३०	२८	१४	४७	६	११	२२	१९	४	१०	२	३८	२८	१

चाप	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
क्रांति-	१६	१७	१७	१७	१८	१८	१८	१८	१९	१९	१९	१९	२०	२०	२०
अंशादि	५४	१२	२९	४६	२	१९	३५	५०	१	२०	३५	४९	३	१७	३०
	४	३६	२६	२०	५३	१५	४५	५१	५७	१७	२८	४२	३१	४	९

चाप	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	७५
क्रांति-	२०	२०	२१	२१	२१	२१	२१	२१	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२
अंशादि	४२	५५	०	७	१८	३०	४१	५१	२	११	२०	१८	३७	४५	५२
	५८	२४	०	२१	५८	५१	०	२५	२५	१	११	५८	१७	४१	१९

चाप	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	९०
क्रांति-	२२	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३
अंशाशि	५९	६	१२	१८	२३	२८	३२	३६	४०	४३	४५	४७	४९	५०	५१
	४१	१७	२६	११	१८	१६	३०	३५	२	२	३४	९	४६	२५	२०

ख

चाप	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
क्रांति-	०	०	१	१	२	२	२	३	३	४	४	४	५	५	६
अंशादि	२४	४८	१२	३७	१	२५	४९	१३	३७	१	२५	४९	१३	३६	०
	३६	३१	४६	०	१२	२२	३०	३५	३७	१८	३२	२४	५१	५३	२०
चाप	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०
क्रांति-	६	४	७	७	७	८	८	९	९	९	१०	१०	१०	११	११
अंशादि	२४	४७	१०	१३	१७	२०	४२	५	२८	५०	१२	३४	५६	१८	३९
	१	२६	१५	५७	३	०	५०	३२	५	२९	४६	५७	४१	२५	५९
चाप	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५
क्रांति-	१२	१२	१२	१३	१३	१३	१४	१४	१४	१५	१५	१५	१६	१६	१६
अंशादि	१	२२	४३	४	२७	४५	५	२५	४४	४	२३	४२	०	१८	३७
	२०	३०	२८	१४	४७	६	११	२	१९	४	१०	२	३८	१८	१
चाप	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०
क्रांति-	१६	१७	१७	१७	१८	१८	१८	१८	१९	१९	१९	१९	२०	२०	२०
अंशादि	५४	१२	२९	४९	२	१९	३५	५०	५	२०	३५	४९	३	१७	३०
	४७	२६	३६	२०	५३	१५	४५	४१	५७	१७	२८	४२	३१	४	९
चाप	६१	६२	६३	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०	७१	७२	७३	७४	७५
क्रांति-	२०	२०	०	२१	२१	२१	२१	२१	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२
अंशादि	४२	५५		७	१८	३०	४१	५१	१	११	२०	२८	३७	४५	५२
	५८	२४	०	२१	५८	५१	०	२५	२५	१	११	५८	१७	४१	१९
चाप	७६	७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	९०
क्रांति-	२२	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३	२३
अंशादि	५९	६	१२	१८	२३	२८	३२	३६	४०	४३	४५	४७	४९	५०	५१
	४१	१७	२६	११	१८	१६	३०	३५	२	२	३४	१९	४६	२५	२०

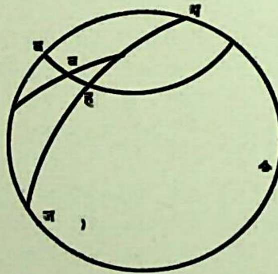
निरक्षोदयांशाः

१	२	३	४	५	६	७	८	९
९	९	९	९	९	१०	१०	१०	१०
१०	१५	२५	४०	५६	३६	३४	४७	५५
		२७			२९			३२
		५०			५४			१६

त्योर्[1]घातो स्ति व[2]क्षमाण निष्[3]पत्ती य[4]था उव ऋापज्यानि[5]ती य[6]था उ[7]व चा[8]प[9]ज्या निष्पत्तिः त[10]व चापज्यया एकास्ति द्वितीया च तह चापज्या निष्पत्तिः ह अ चाप ज्यया तत्र उ व चापं [11]८६।८।४० अस्यज्या ५४।४[12]२।२६।३० व अ चापं तस्य ज्या च पू[13]र्वा लिखितास्ति उ व चापं ७८।२[14]०।०।३० अस्य ज्या ५८।४५।३७।३० वत चापं तस्य ज्या पूर्वं लिखितास्ति । ह अ चापं [15]ववतिमितं ९० । [16]अत्रापि प्रथम निष्पत्तिः [17]धात निष्पत्तेः शोध्यते तदा[18]वस्ति [19]१३ [20]कस्य निष्पत्तिः, [21]अनेनांकेना ५८।४५।३७।३०

(क) १. घतोस्ति for (धातोस्ति) २. वक्ष्यमाण for (वक्षमाण)
३. निष्पत्ति यथा for (निष्पत्ती यथा)
५-६-७-८-९. लुप्त १०. वत for (तव) (ख)
११. १६।८।४० for (८६।८।४०) १२. ५४।५२।२६।३० for (५४।४२।२६।३०)
१३. पूर्वं for (पूर्वा) (ख) १५. नवति for ववति)
१६. यदि for (अत्रापि) १७. घात for (धात) (ख)
१८. वसिष्ठा for (वस्ति) (ख) १९-२०. लुप्त (तत्स्थाने — द्वितीया) द्वितीया
२१. + स्यात् अस्यां २७।२६।१३ कस्य निष्पत्तिः +

(ख) ४. 'यथा—ज्या' लुप्त

५. 'निती' लुप्त ११. ६६।८।४०। for (६६।८।४०)
१४. ७८।२०।३० for (७८।२०।०।३०) for (१३)
१९. द्वितीया निष्पत्तिः स्यात् । अस्यां २७।२६।१३
२१. अनेनांकेनास्ति for (अनेनांकेना)

इयं च निष्पत्तिः २८।०।५६।४० एतदंकमितो[1] दशयांशज्यायाः[2] व्यासार्द्धे मान[3] निष्पत्ति[4] तुल्या[5] जाता तस्मात् हृत चापं २७।५०[6] एतन्मितं जातं प्रकारांतरं वल[7] कोटिज्याया[8] निष्पत्तिः हव कोटिज्यया त्रिज्याहत[9] कोटिज्ययो र्निष्पत्तिरिवास्ति। अथ[10] पुनः हव चापं षष्टि ६० मितं कल्पितं तदा उ व चापं ६६।२६।५१ एतन्मितं भविष्यति। अस्य ज्या ५६।११।५८। वात[11] चापं तस्य ज्या च पूर्वं लिखितास्ति[12] शेषा[13] राशयः[14] यथा स्थिता[15] एव[16][17] तह चापज्याया: निष्पत्तिः ह अ जापज्यया तथास्ति यथैतस्य[18] कस्य ४७।३१।२०।३० निष्पत्तिः अनेनांकेन[19] ५६।११।५८ स्ति[20] तस्मात् तह[21] चापज्या ५०।४४।१० एतन्मिता जाता। अस्याः चापं ५७।४४ तस्मात् प्रथम राशेः कालो जातः २७।५० द्वितीय[22] राशेः २६।५४ चितीयराशेः[23] पूर्व राशिद्वय[1] काल

(क) १. मितमुदयांस for (मितोदशयांश) ३. 'या' लुप्त
७. वत् for (वल) ८. ज्यायाः for (ज्याया) (ख)
६. हित for (हृत) १०. लुप्त
११. वत for वत for (वात) (ख)
१२. लिस्तितास्ति for (लिखितास्ति) १३. शेषप्रमाणानि for (शेषा)
१४. लुप्त 'राशयः' (ख) १५. यथास्ति for (यथास्थिता)
१६-१७. तान्येव for (एव) (ख) १८. यथैतस्यांकस्य for (यथैतस्यकस्य) (ख)
१६. केनः for (केन) २०. + यथा +
२१. द for (तह)
२२. द्वितेय for (द्वितीय) २३. तृतीय for (चितीय)

(ख) २. दयांश for (दशयांश) ३. न या for (यांन)
४. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) ५. तत्तुल्या for (तुल्या)
६. २७।५०।५६ for (२७।५०) ७. वत for (वल)
२३. त्रितीय for (चितीय)

योगो नितनवतिमितो जातः ३२।१६ अनेनैव प्रकारेण दशांश दशांशाना[1] उदयान[2] निष्काश्य सारणि[3] कोष्टकेषु लिखिताः[4] सन्ति[5] निरक्ष[6] क्षितिज[7] रूपेण[8]।

इति[9] प्रथमाध्यायः ॥१॥

राजाधिराज[10] प्रभुतोर्षणार्थे[11] सम्राट् जगन्नाथ कृते सुशिल्पे सिद्धान्तसारे खलु कौस्तुभेस्मिनध्याय आद्यो[12] विरतिं जगाम ॥

(क) १. प्रमाणेन for (दशांशाना) २. लुप्त

३. सारणी for (सारणि) ४. लिखितमस्ति for (लिखिताः)

५-६-७-८. लुप्त (तत्स्थाने—

राजाधिराज प्रभुतोषणार्थे सम्राट् जगन्नाथ कृते सुशिल्पे सिद्धान्तसारे खलु कौस्तुभेस्मिन्नाध्याय आगाद्विरतिं धराख्यः"

९. इति for (इत्ति)

१०. यह समस्त संदर्भ यहां 'इति प्रथमाध्यायः' से पूर्व है।

(ख) १. दशांशानां for (दशांशाना)

२. उदयान्निष्काश्य for (उदयान निष्काश्य)

६-७-८-९. सब लुप्त

११. प्रभुतोषणार्थे for (प्रभुतोर्षणार्थे)

१२. + इति प्रथमाध्यायः +

सम्राट् जगन्नाथकृते

सिद्धान्तसार कौस्तुभे

द्वितीयोध्यायः

अथ द्वितीयोध्यायः[1]

स्त्रयोदश प्रकरणैः पंचविंशति क्षेत्रै निरूप्यते । तत्र प्रथम प्रकरणे पृथिव्या[2] मनुष्यानां[3] कियत्[4] प्रदेश पर्यन्तं सञ्चारोस्तीति निरूप्यते । पृथिव्याः नाडी वृत्तेन[5] ध्रुव[6] वृत्तेन[7] च[8] चत्वारिंश[9] कलानि भवन्ति । तत्र द्वे उत्तरतः[10] द्वे दक्षिणतश्च ये उत्तरतस्तयोर्मध्ये[11] कैस्मिभशकले मया मनुष्य निवासो दृष्टः, कुतः सायनं मेषतुलादिस्थे रवौ मध्यान्हे शंका[12] छायाननना[13] देशेषु उत्तरंत[14] एवोपलब्धा तस्मात् ज्ञायते । अयं मनुष्यसंचारः निरक्षादुत्तरत[15] एवास्ति । पूर्वापर देशेषु मनुष्यसंचारः भार्द्धांश पर्यंतमेवास्माभिर्दृष्टः, कुतः ग्रहेणेनां[16] साधनेन परमान्तर कालः त्रिंशत् घटिकामित एवोपलब्धः, नत्वधिकः । अथ तत्तदेशेषु[17] अक्षांशज्ञानं सूर्य[18] खमध्यस्थो भवति,

---

(क) २. पृथिव्यां for (पृथिव्या) (ख)

३. मनुष्याणां for (मनुष्यानां) ४. यत् for (कियत्)

६. ७. ८. लुप्त—तत्स्थाने + निरक्षक्षेतिजरूपे उन्मंडलेनण च +

९. चत्वारि शकलानि for (चत्वारिंश कलानि)

१०. वुत्तरतः for (उत्तरतः)

११. मध्यैकस्मिशकले for (मध्येकैस्मिभशकले)

१२. शंकोः for (शंका

१३. नानादेपु for (ननादेशेपु)

१४. 'त' लुप्त

१५. निरष्यादुत्तरत for (निरक्षादुत्तरत)

१६. ग्रहणानां for (ग्रहेणेनां) (ख)

१७. तत्र for (तत्त) १८. सूर्यः for (सूर्य)

(ख) १. विसर्ग लुप्त

५. + निरक्षक्षितिजरूपेण +

११. मध्यैकस्मिनृशकले for (मध्येकैस्मिभशकाले)

१२. शंकोः for (शंका) १३: नाना for (नना)

न[1] भवति, कदा भवतीति ज्ञानमेष तुलाकर्कं मकरादिस्य[2] खोमध्यान्हे[3] द्वादशांगुल शंकुप्रभाप्रमाणज्ञानं दिनरात्र्योः परमोपचया[4] चय ज्ञानं[5] देशेषु[6] स्वोदय ज्ञानं वृहद्वृत्तं[7] सम्पातजनित कोणप्रमाणज्ञानं[8] च एतानि अत्यावश्यकत्वात्[9]प्रथमं निरूप्यन्ते[10]।

इति प्रथम प्रकरणम्

(क) १. +वा+(ख)
२. मकरादिस्थ for (मकरादिस्य) (ख)
३. खौः for (खो) (ख)   ४. +प+
५. ज्ञानं for (ज्ञान) (ख)   ६. तत्तद्देशेषु for (देशेषु) (ख)
७. वृहद्वृत्त for (वृहद्वृत्तं)
९. अत्यावश्यकत्वात् for (अत्यावश्यकत्वात्)
१०. निरूपन्त for (निरूप्यन्ते)

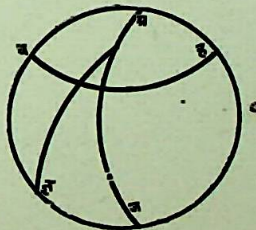
(ख) ७: "वृहद्वृत्तं—जनित" लुप्त
८. "कोण—ज्ञानं" लुप्त

अथ द्वितीय प्रकरणं प्रारभ्यते

तत्र परमदिनज्ञानात् अग्रांज्ञानं[1] साध्यते। तद्यथा अग्रानाम क्रान्ति वृत्त-नाडीवृत्तयो[2] क्षितिज वृत्तेत्तरं षड्त्रिंश[3] दक्षांशनगरे[4] परमदिनं ३३।१५[5]। तत्रोदाहरणं तत्र प्रथम क्षेत्रं अवज दंवा[6] याम्योत्तर वृत्तं वहदं क्षितिजार्द्धं अहं जं[7] नाडी-वृत्तार्द्धं उ चिन्हं दक्षिणध्रुवस्थानं व चिन्हं मकरादि क्षितिज सम्पातं च कल्प-यित्वा उ चिन्ह[8] वं[9] चिन्हयोरुपरि उ व त चापं कार्यं क्षितिजस्यं[10] वह चापं मकरा-देरग्रा तस्यां[11] नयनं क्रियते। वं[12] चिन्हं[13] त[14] चिन्हं च याम्योत्तर वृत्ते युगपदे व संलग्नं स्यात्। नाडीवलयस्य त अ चापं व चिन्हस्य दिनार्द्धमस्ति, नाडी वृत्तस्य जत[15] चापं रात्र्यर्द्धमस्ति। तस्मात् नाडी वृत्तस्य हत्व[16] चापं दिनार्द्ध रात्र्यर्द्धयो: रतरर्द्धमस्ति[17]।

(क) १. अग्रायाज्ञानं for (अग्राज्ञानं)
२. वृत्तयो: for (वृत्तयो) (ख)
४. दक्षांश for (दक्षाश)　　५. ३६१५ for (३६।१५)
६. 'व' लुप्त (ख)
७. अहजं for (अहंजं) (ख)　　८. चिन्हं for (चिन्ह)
९. द for (व)
१०. क्षितिजस्थं for (क्षितिजस्यं) (ख)
११. तस्य for (तस्या)
१२. १३. लुप्त—तत्स्थाने—(इदं प्रकटमेव)
१४. व for (त)　　१६. हृ त for (हत्व) (ख)
१७. रक्तरार्द्ध for (रक्तरर्द्ध) (ख)

(ख) ३. षट्त्रिंश for (षड्त्रिंश)

१५. हजत for (जत)

एतत्तवस्थानस्य[1] परमं[2] चरमस्ति, कथित पुरे[3] तत्[3] परमस्ति[4] प्रमाणेनैतच्च[5] परसपाद होरा[6] तुलं[7] जातं, तस्यांशाः १८।४५ हग्र उव क्षेवे त ग्र चापज्यायाः निष्पत्तिः ग्रह चाप-ज्यया वक्षमाण[8] निष्पत्योर्घात[9] तुल्यास्ति । ते वक्षमाणनिष्पत्ती[10] यथा[11] उ चापज्ययाः[12] निष्पत्तिः उव चापज्यया एकास्ति, वव चाप ज्यायां निष्पत्तिः[13] वह चाप ज्यया द्वितीयास्ति । त ग्र चापं हत चापस्य कोटिः १७१।१५[14] ग्रस्याः ज्या ५६।४८।५७ उव चापं च ६६।८।४० अस्य ज्या ५४।५२।२६ ग्रह चापं तउ चापं वह चापं ग्रुत्येकं[15] नवतिमितमस्ति । तत्र प्रथमनिष्पत्तिः यदि धातनिष्पत्तेः[16][17] शोध्यते तदा वसिष्टा[18] द्वितीया निष्पत्ति,[19] तस्मात्[20][21] वव चापज्याच ५१।५७।४३ एतन्मिता भविष्यति । ग्रस्याः[22] चपि ६०।० तस्मात् हव चापं ३०।० एतन्मितं जातं ।

(क) १. त् for (त्त) — २. परम for (परमं)
३. तदेत् for (तत्) — ४. परमदिन for (परमस्ति)
५. चरसपादा for (तच्च परसपाद)
६. हौरात्रि for (होरा) — ७. तुल्यं for (तुलं) (ख)
८. वक्ष्यमाण for (वक्षमाण) — ९. घांत for (र्घात) (ख)
१०. वक्ष्यमाण for (वक्षमाण) — ११. +त+ (ख)
१२. ज्यायाः for (ज्ययाः) (ख)
१३. +कवचापज्यया एकास्ति वद चापज्याया निष्पत्तिः+
१४. ७१, १५ for (१७१, १५) (ख)
१५. प्रत्येकं for (ग्रुत्येकं) (घ)
१६. घात for (धात) (ख) — १७. निष्पत्तिः for (निष्पत्तेः)
१८. वशिष्टा for (वसिष्टा)
१९. पत्तिः for (पत्ति) (ख) — २०. +स्यात्+ (ख)
२१: लुप्त (ख)
२२. ग्रस्याश्चायं for (ग्रस्याः चपि)

(ख) १. एतनव for (एतत्तव) — ४. दिन for (स्ति)
५. तच्चरं for (तच्चपर)
२२. चापं for (चपि) (ख)

अथ चापक्षेत्र प्रकारेणोच्यते

हृत कोटिज्यायाः निष्पत्ति[1] त्रिज्यया[2] तथास्ति यथा हृव कोटिज्या निष्पत्ति[3] परम क्रांति तव कोटिज्ययास्ति ।

अथ छाया क्षेत्र प्रकारः[4]

हृ कोण लम्वा शं[5]कोटि ज्यायाः[6] निष्पत्तिः[7] त्रिज्ययास्ति[8] सा[9] हृवकोटि-छायाः[10] हृत कोटि छा[11]यया नि[12]ष्पत्तिरिवास्ति ।

(क) १. पत्तिः for (पत्ति) (ख)   २. त्रिज्यायाः for (त्रिज्यया)
४. प्रकारम् for (प्रकारः)   ५. स for (सा)
६. ज्यायाप्पतिः for (ज्यायाः निष्पत्तिः)
७. लुप्त   ८. 'स्ति' लुप्त
९. 'सा' लुप्त   १०. छायायाः for (छायाः)
११. छायया for (छाययो)

(ख) ३. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)
१२. निष्पत्ति for (निष्पत्ति)

अथ तृतीय[1] प्रकरणम्

तत्र अक्षांशचरकालाग्रान्यतमद्वयज्ञानेन तृतीयज्ञानं निरूप्यते[2]। तत्र पूर्वोक्तः[3] क्षेत्रे हृतचापज्यायाः[4] निष्पत्तिः तम्रचापज्यया वक्षमाण[5] निष्पत्यो-र्घात[6]रूपास्ति। वक्षमाण[7] निष्पत्तिर्यथा हृ व चाप ज्याया[8] निष्पत्तिः[9] वव[10] चाप ज्यै[11]-कास्ति व उ चाप ज्या निष्पत्तिः उ अ चाप ज्यया द्वितीयास्ति। तत्र हृत चाप ज्या ७९।१७।११[12] त अ हृ व वव चापानां जीवाः पूर्वं भुक्ताः[13] अ उ चापं नवतिमित-मस्ति, यदि[14] प्रथम निष्पत्ति[15] धात[16] निष्पत्तौ शोध्यते तदा वसिष्टा[17] द्वितीया निष्पत्तिः स्यात्। सा च ३५।१६।२०[18] एतदंक त्रिज्ययो र्निष्पत्ति रूपास्ति। इयं व उ चापांश ज्यास्ति। अस्य चापं ३६।०।३०[19]। अथ चाप क्षेत्रं उ व व त्रिभुजे परमं[20] चर काल कोटि ज्याया[21] निष्पत्ति व उ चाप ज्ययास्ति। तस्मात् परम क्रांति कोटि रूप व उं[22]

(क) १. त्रितीय for (तृतीय)

२. + तत्र चरकालाग्राज्ञाने न अक्षांश ज्ञानं निरूप्यते + (ख)

३. विसर्गलुप्त (ख)

४. ज्याया निष्पत्ति for (ज्यायाः निष्पत्ति)

५ वक्ष्यमाण for (वक्षमाण)

६. र्घात for (र्धात) (ख)

७. वक्ष्यमाण for (वक्षमाण)

९. नष्पत्तिः for (निष्पत्तिः)

१०. छ for (वव)

११. ज्ययैकास्ति for (ज्यैकास्ति) (ख)

१२. १९।१७।११ for (७९।१७।११) (ख)

१३. मुक्ताः for (भुक्ताः) (ख)

१४. इदि for (यदि)

१५. पत्तिः for (पत्ति) (ख)

१६. घात for (धात) (ख)

१७. शिष्टा for (वसिष्टा)

१८. ३० for २० (ख)

१९. ३६।३० for(३६।०।३०)

२०. परम for (परमं) (ख)

२१. + ज्यारूपायाः उकोणज्यायाः निष्पत्तिः वव चापरूपपरमाग्राः कोटि ज्ययास्ति यथा त्रि (ज्याया) +

२२. उमपि for (उं)

(ख) ८. ज्यया for (ज्याया)

२१. + ज्यारूपायाः उकोणज्यायाः निष्पत्तिः ववचाप रूपपरमाग्रा कोटिज्ययास्ति यथा त्रि +

ज्ञानं[1] भवति। अस्य कोटि ज्याया: निष्पत्तिः परमाग्रा रूप वव कोटि[2] ज्यया वउ कोटि ज्या त्रिज्ययो: निष्पत्तिरिवास्ति। तस्मात् व उ चापमपि ज्ञातं स्यात्। अथ छायाक्षेत्री[3] चरकालकोटिरूप उ कोण छायाया[4] निष्पत्तिः[5] अग्रा कोटि वव छायाया[6] त्रिज्या व उ चापजीवयो: निष्पत्तिरिवास्ति। अथाक्षांशाग्राज्ञानेन परम चर कालज्ञानं कथ्यते। उ व चाप ज्याया निष्पत्तिः वग्र चाप ज्याया[7] वक्ष्यमाण[8] निष्पत्योर्धातरूपास्ति[9][10]। उ व चापज्याया[11] निष्पत्तिः[12] वत[13] चाप[14] ज्ययैकास्ति[15]। सह[16][17] चाप ज्याया[18] निष्पत्तिः ह[19] अ[20] चाप[21] ज्यया उव चाप ज्या ३५।१६।३०[22] व ग्र चाप ज्या ४८।२२।२८[23] उव वतयो:[24] श्चापे पूर्वमुक्ते[25] ह अ नवतिमितं यदि प्रथम निष्पत्तिः धात[26] निष्पत्ती शोध्यते तदा १५।३५।४४ एतदंक निष्पत्तिः अनेनांकेन ४८।३२।२८ अवसिष्टा[27] स्यात् तस्मात् हत चाप ज्या १९।१७ अस्या[28] चापं १८।४५।

अथ चाप क्षेत्रं

हतव त्रिभुजे त्रिज्याया निष्पत्तिः ह कोण लंवांश[29] ज्यया तथास्ति यथा हव अग्राया[30] निष्पत्तिः तव परमक्रान्तिज्ययास्ति। तस्मात् त व[31] विदितं स्यात्, अस्य

(क) २. काटि for (कोटि)
३. क्षेत्रं for (क्षेत्री) (ख) ४. छायाया: for (छायाया)
५. विसर्गलुप्त ६. छायया for (छायाया) (ख)
७-१८. लुप्त
१९-२०-२१. लुप्त २२. +च +
२३. लुप्त २४. विसर्ग लुप्त (ख)
२५. मुक्ते for (भुक्ते) (ख) २६. घात for (धात)
२७. अवशिष्टा for (अवसिष्टा) २८. अस्या: for (अस्या)
२९. लम्वांसज्यया: for (लम्बांशज्यया)
३०. अग्रापा for (अग्राया) ३१. व for (वं)
(ख) १. ज्ञातं for (ज्ञानं)
७. ज्यया for (ज्याया) ८. वक्षमाण for (वक्ष्यमाण)
९-१०. निष्पत्योर्घातरूपास्ति for (निष्पत्योर्धातरूपास्ति)
११. तह for (सह) २८. अस्या: for (अस्या)
२९. लम्वांश for (लंवांश)

कोटि ज्याया[1]: निष्पत्तिः त्रिज्यया हृ व कोटि ज्या हृत कोटि ज्ययो निष्पत्ति[2] रिवास्ति ।

अथ छाया क्षेत्रम्

हृ कोणत्वं[3] लम्बांशकोटिज्या[4] निष्पत्तिः त्रिज्यया हृवाग्रा कोटि छाया हृत कोटि छाययो निष्पत्ति रिवास्ति ।

अथाक्षांशचराभ्यामग्राज्ञानं कथ्यते

उ व[5] चाप ज्या निष्पत्तिः अव[6] चाप ज्यया वक्षमाण[7] निष्पत्यो र्धातो[8] स्ति वक्षमाण[9] निष्पत्ती यथाऽ[10] उत चापज्या निष्पत्तिः तव चाप ज्यया एकास्ति द्वितीया च हृव चाप ज्याया निष्पत्तिः हृव चाप ज्ययास्ति ।

अथ[11] चाप क्षेत्रम्

व व उ त्रिभुजे तव[12] हृ त्रिभुजे उ[13] व चाप ज्या निष्पत्तिः उव चापज्यया हृव चापज्या तहृ चापज्यो[14] निष्पत्ति रिवास्ति ।

(क) १. विसर्गलुप्त
२. निष्पत्ति for (निष्पत्ति) (ख)
३. 'त्वं' लुप्त (ख)
४. ज्याया for (ज्या) (ख)
६. वा for (अव)
७. वक्ष्यमाण for (वक्षमाण)
८. र्धातोस्ति for (र्धातोस्ति)
९. वक्ष्यमाण for (वक्षमाण)
१०. 'ऽ' लुप्त (ख)
११. अथा for (अथ)
१२. त् for (त)
१३. डे for (उ)

(ख) ५. उअ for (उव)
१४. + ज्यावउचापछाया तहृचापछाययो +
१४. 'ज्ययो' लुप्त—तत्स्थाने (ज्या—छाययो)
१४. "ज्ययो......रिवास्ति" "अथ छाया—निष्पत्तिः" लुप्त

अथ छाया क्षेत्रम्

वव चाप ज्या निष्पत्तिः[1] च[2] त चाप ज्यया[3] व उ चाप छाया[4] तह छाप[5] छाययोर्निष्पत्तिरिवास्ति, तस्मात् वहं विदितं स्यात् । इदमेवास्मकमिष्टं[6] यदि व चिह्ने[7] मकर चिह्नात्[8] दन्यत्र राशौ स्यात्[9], कर्कस्थानात् मकरस्थानाद्वायं[10] सामशानां मंतरं समानं स्यात् । ते[11] स्थाना[12] द्वादशामंशांनां[13] चर कालयो[14] अग्रयोश्च दिनरात्र[15][16]योश्च साम्यं भवति । मेषतुलासंपात[17]देशा[18]मंशानो अंतरं[19] समानं भवति । तेषां अग्रा समाना भवति । परन्तु दिग्वैपरीत्ये[20] भवति । एवं चर साम्यमपि भवति । तत्र दिन रात्र्योः[21] रात्रिदिनयोश्च[22] भवति । अथ द्वितीय[23] क्षेत्रमस्योपपत्तौ प्रथम क्षेत्रवत् कार्यंक[24][25] चिह्नं व तुल्यं कार्यं[26] व चिन्हस्य पद[27] होरात्र वृत्तं तत्तुल्यं क चिन्ह स्याप्य होरात्र वृत्तं

(क) १. विसर्ग लुप्त   २. वंत for (चत)
३. ज्याया for (ज्यया)   ४. छाया for (छाया)
६. इदमेवास्माकमिष्टं for (इदमेवास्मकमिष्टं) (ख)
७. चिह्नं for (चिह्ने) (ख)   ८. 'त' लुप्त
९. + तदा व चिह्नस्याग्रा चरकालक्रांत्यक्ष्यांशै विदिता स्यात् + (ख)
१०. येपामंशाना for (यसामंशाना) (ख)
११. तेपा for (ते)   १२-१३. लुप्त
१४. कालयो: for (कालयो) (ख)   १५. दिनयो: for (दिन)
१६. रात्र्योश्च for (रात्रयोश्च)   १७. संपातान् for (संपात)
१८. येपामंशाना for (देशामंशानो)   १९. मंतरं for (अंतर)
२०. वैपरीत्यं for (वैपरीत्ये) (ख)
२१. रत्र्यौ for (रात्रयोः)   २२. +शाम्यं +
२३. द्वितीयं for (द्वितीय)   २४. कार्यं for (कार्यं) (ख)
२६. कार्य for (कार्यं) (ख)

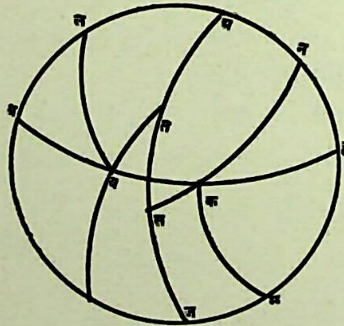
(ख) २. 'चत' लुप्त   ३. ज्या for (ज्यया)
५. चाप for (छाप)
११. तेपा मंशाना for (तेस्थाना द्वादशामंशानां)
१७-१८. संपातादेपामंशानां for (संपातदेशामंशानो)
२२. + साम्यं +   २५. हचिह्नं for (कचिह्नं)
२७. यदहो for (पदहो)

तदन्य[1] दिशि कल्पनीयं । उभयोर होरात्र वृत्तयोः वल चापमुपरि मकचाप मधस्थात्[2] निष्कासनीयं एतत् चाप द्वयं समानं भवति । पुनः न संज्ञा दुत्तर ध्रुवचिह्नात् क-चिह्न लग्नं न कसा[3]चापं ध्रुववृत्तस्य निष्कासनीयं । तस्मात् अत चा[4]पज स चापस्य समानमस्ति, कुतः वल चापमकचापयोः समानत्वात् तदाह सक त्रिभुजे हतव त्रिभुजे हसं हत समानं भविष्यति । एतद्वयंकचिन्ह व चिन्हयोः चरकाल रूपमस्ति । अत-[5]योः कस[6] वत क्रांतिचापे समाने स्तः । ह चिन्ह सन्मुखकोण द्वयं समानं स कोणत-कोणौ प्रत्येकं समानौ स्तः तस्मात् व चिन्ह स्या[7]कचिन्हस्य क ह हव चापरूपे अग्रे पि समाने जाते इदमेवास्म[8]कमिष्टं ।

तृतीय[9] प्रकरणं[10] समाप्तम्[11]

(क) १. तदय for (तदन्य) (ख)
२. मधस्तात् for (मधस्थात्)
३. 'सा' लुप्त
४. चापं for (चाप) (ख)
५: अनयोः for (अतयोः)
६. श for (कस)
७. 'चिह्नस्याक' लुप्त
८. इदमेवास्माकमिष्टम् for (इदमे वास्मकमिष्टम्)
९-१०-११. लुप्त (ख)

(ख) ३. कस for (कसा)

७. चिह्नस्य for (चिह्नस्या)

अथ चतुर्थं प्रकरणम्

तत्र कस्मिन् देशे रविः ख मध्यस्थो भवति । कस्मिन्[1] देशे एक वारं ख मध्यस्थो भवति । कस्मिंश्च द्विवारं ख मध्यस्थो भवतीति निरूप्यते । यत्राक्षांशाः परम क्रांत्यधिका भवन्ति । तत्र रविः ख मध्यस्थो न भवति । यत्र च परम क्रांति तुल्योक्षः तत्र कर्कादिस्थो [2]रविवर्षमध्ये एक वारं ख मध्यस्थो भवति । यत्राक्षांशाः[3] परमक्रांत्[4]यल्पा भवन्ति । तत्र द्विवारं ख मध्यस्थो भवति । परं च यद्वा[5] रवेः क्रांति-रक्षांशतुल्या भवति तदा[6] ।

चतुर्थं प्रकरणं समाप्तम्

(क) १. कस्मि for (कस्मिन्)

३. विसर्ग लुप्त   ४. क्रांत्यला for (क्रान्त्यल्पा)

५. यदा for (यद्वा) (ख)   ६. 'तदा' लुप्त

(ख) २. रविः for (रवि)

अथ पंचम[1] प्रकरणम्

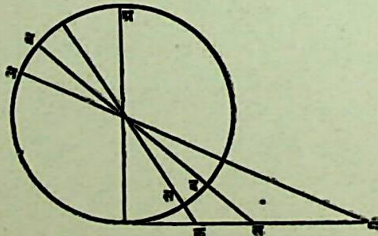
तत्र सायनन्मेष[2] तुला मकरर्कयनां[3] शंकु त[4] मध्यान्हच्छायोत्पत्तिः[5] परमक्रांति अक्षांश ज्ञानेन[6] निरूप्यते[7]। छाया चात्र कथ्यते, सा द्वितीया छाया वेद्या प्रथमाध्यायोक्त छाया कोष्ट मध्येवं गंम्या[8]। अथ च प्रथमछाया द्वितीयछाया[9] शंकु[10] क्षितिजे[11] लम्वरूपो भवति।

अथ तृतीय क्षेत्रम्

अव[12] जद याम्योत्तरवृत्तं हं[13] केन्द्रोपरि निष्काश्यं अ चिन्हं ख मध्ये[14] कल्पितं, अहजं व्यासः ख मध्योपरि स्थितः, अस्मिन्[15] जन रेखां[16] लम्वरूपात्यस्मिन्[17], इयंच[18]

(क) १. पंचमं for (पंचम)
२. सायनमेप for (सायनन्मेप) (ख)
३. कर्कटानां for (कंयनां)
४. 'शंकुत' लुप्त
५. +शंकुतः+
६. ज्ञातेन for (ज्ञानेन)
७. निष्पत्ति for (निरूप्यते)
८. वगम्या for (वंगंम्या) (ख)
९. +छाययोरयं विशेपः प्रथमछाया शंकुः क्षितिज समानांतरो भवति द्वितीय+(ख)
१०. शंकुः for (शंकु)
११. क्षितिज for (क्षितिजे)
१२. व for (अव)
१३. ह for (हं)
१४. मध्यं for (मध्ये)
१५. 'अस्मिन्' लुप्त (ख)
१६. रेखा for (रेखां)
१८. +याम्योत्तरवृत्ते अज व्यासोपरि+

(ख) ४. शंकुतः for (शंकुत)
१७. रूपास्त्यस्मिन् for (रूपात्यस्मिन्)

याम्योत्तर रेखायाः समानांतरास्ति ।

अथ सूर्याकाशापेक्षया पृथिव्याः[1] अल्पप्रमाणत्वात् शंकोशिरः[2] भूकेन्द्रस्थ[3]मेव कल्पितं, तस्मात् हज शंकुः कल्पितः जन रेखा सा कल्पिता, यस्योपरि शंकु छाया पतति । वह उ रेखा मेषतुलास्थ वेः[4] केन्द्रात् किरणानुकारा कल्पिता, वह क रेखा कर्कस्थ रवेरस्ति लहनरेखा मकरस्थ रवे[5] किरणा[6]-रूपा चा[7]स्ति । तस्मात् जके[8] रेखा कर्कस्थे[9] रवौ शंकु छायास्ति । जउ रेखा मेष तुला-स्थे रवौ शंकु छायास्ति । जन रेखा मकरस्थे रवौ शंकु छायास्ति, जद चापं कल्पित देशाक्षांशाः तद चापं दम चापं च प्रत्येकं परम क्रांतिरस्ति । जत चापं १२।८।४० जम चापं ५६।५१।२० एतद्वयं जहत[10] कोण जहम कोणयोः प्रमाणमस्ति जहद-कोणस्य प्रमाणं ३६।० तस्मात् हजक हजउ हजउ[11] हजन त्रिभुजेषु एकः एकः कोणो ज्ञातोऽस्ति । ज कोणस्तु समकोणोस्ति । तस्मात् शेषकोणाऽ[12]पि ज्ञाता भविष्यन्ति । शेषकोणा उक्त कोणकोटिरूपाः संति । एवं कोण जीवाः गृहीताः तत्र जहक कोण-ज्या १२।३७।२१ कोटिज्या ५८।३९।२५ जहउ कोणज्या ३५।१६।२ अस्य कोटिज्या ४८।३२।२८ जहन कोणज्या ५१।५३।८ कोटिज्या ३०।८।५१ तस्मात् यदि हज षष्टि तुल्यं कल्पितं, तदा जक रेखा एतावन्मिता भविष्यति । १२।५० जउ[13] रेखा

(क) १. विसर्ग लुप्त
३. स्था for (स्थ)
४. रवेः for (वेः) ५. रवेः for (रवे)
६. किरणारूपा for (किरणारूपा)
७. जक for (जके) ८. कर्कस्थ for (कर्कस्थे)
११. लुप्त 'हजउ' (ख)
१२. : for (ऽ)
१३. क for (उ)

(ख) २. शंकोः for (शंको)
४. रवेः for (वेः) ५. "रवे—रूपा" लुप्त
९. "चास्ति—कर्कस्थे" लुप्त
१०. जलहतकोण for (जहत कोण)

४३।३६ जन रेखा १०३[1]।२० इदमेवास्मकमिष्टं[2]। अत्र छायां[3]मध्ये[4] छायाद्वय ज्ञानेन परमक्रांत्यक्षांशयोर्ज्ञानं निरूप्यते। तद्यथा समकोण त्रिभुजे भुजकोटि ज्ञानेन कोणाः ज्ञायंते। कोण त्रयमध्ये कोणद्वय ज्ञाने शेषकोणज्ञानं भविष्यत्येव, त[5]द्वद कोण महद कोणयोः स[6]मत्वात् परं च परमक्रांत्यक्षांशज्ञानेन छायाज्ञानं सूक्ष्मं छाया-ज्ञानेन परमक्रान्त्यक्षांश ज्ञानं किञ्चित् स्थूलं। कुतः मेषतु[7]ल्यस्थे रवौ छाया ज्ञानं तत् संक्र[8]मण सूक्ष्मसमयाज्ञाना[9]त् दुर्घटं मक[10]रं कर्कटस्थे रवौ प्रत्यहं छायोपचया प[11]चयात् परमता ज्ञानं भवति। त[12]दपि स्थूलं छा[13]यांशतस्य दुर्लक्षत्वात् यत्र अक्षांश परमक्रांन्त्योरज्ञानं भवति। तत्रानेन प्रकारेणाक्षांशक्रान्त्योरानयनं कार्यं यत्र च द्वयोरन्यतरज्ञानमस्ति तत्र छाया ज्ञानेन वि[14]शुवद्विन ज्ञा[15]नाव[16]ति यथा उन्नतां-शेभ्यः ज्ञानं भवति।

पञ्च[17]मं प्रक[18]रणं[19] समाप्तम्

(क) १. १०।३।२० for (१०३।२०)
२. इदमेवास्माकमिष्टं for (इदमेवास्मकमिष्टं)
३. +त्रय+(ल)   ४. +न्यतर+
५. त् for (त)
७. तुलास्थे for (तुल्यस्थे) (ख)
९. ज्ञानत् for (ज्ञानात्)   १०. मकर for (मकरं)
११. चय for (चयात्)   १२. तदापि for (तदपि)
१३. छायाप्रांतस्य for (छायांशतस्य)
१४. विषवद्विन for (विशुवद्विन)
१५. ज्ञानं for (ज्ञाना) (ख)   १६. भवति for (वति) (ख)
४. ५. ६. लुप्त (ख)

(ख) ६. समत्वमस्ति for (समत्वात्)
८. संक्रमेण for (संक्रमण)
१४. विषुवदिन for (विशुवद्विन)

अथ षष्टं[1] प्रकरणम्

तत्र अहोरात्र वृत्तांना[2] विचारः क्रियते[3]। निरक्षदेशादन्यत्र यत्र[4] यत्र यत्र दिन साढ्ढ॔सप्त त्रिशत्य २७।३०[5] लाधिक मेकादि गुणित मधिकं भवति। तत्र तत्र छाया[6]-क्षांशादिकं कथ्यते। यत्र नाडी वृत्तं मस्तकोपरिगतं पूर्वापरवृत्तं भवति, तदनुकारं पृथिव्या[7] यत्पूर्वापरवृत्तं भवति। तन्निरक्षभूपरिधिः तद्गत[8] देशो निरक्षः[9] संज्ञः दक्षिणोत्तर दशयो[10] संधिरूपाश्चास्ति[11]। तत्र दिनरात्र्योः[12] साम्य[13]सर्वदेवास्ति[14]। कुतः तत् क्षितिज सलंग्नयोरहोरात्रवृत्तानां[15] खण्डयो[16] समत्वात् तदन्यतर देशे क्षितिजेन नाडी वृत्तस्यैव खण्डद्वयं समानं कृतं। नान्याहोरात्रवृत्तानां निरक्षादुत्तरस्थानामुत्तरध्रुवकृतानामहोरात्रवृत्तानां क्षितिजादुपरि क्षन[17] दिन[18] खण्डानि महान्ति भवन्ति। रात्रिखण्डानि लघूनि तत्रैव दक्षिणध्रुवकृतानामहोरात्रवृत्ताना[19] रात्रि खण्डानि[20] महान्ति दिनखण्डानि लघूनि भवन्ति। निरक्षाद्दक्षिणस्थानाभुक्त[21] वैपरीत्येन भवति।

(क) १. पष्ट for (षष्टं) (ख) — २. वृत्तांतां for (वृत्ताना)
३. +तत्र+ — ४. 'यत्र' लुप्त (ख)
५. ३७।३० for (२७।३०) (ख) — ६. +ऽ+
७. पृथिव्यां for (पृथिव्या) (ख)
८. तद्रत for (तद्गत) — ९. निरक्ष for (निरक्षः) (ख)
१०. देशयोः for (दशयो) (ख)
११. रूपश्चास्ति for (रूपाश्चास्ति) (ख)
१२. रात्र्योः for (रात्र्योः) — १३. साम्यं for (साम्य) (ख)
१४. दैवास्ति for (देवास्ति) (ख) — १५. वृत्त for (वृत्तानां) (ख)
१६. खंडयोः for (खंडयो) (ख)
१७. तन for (क्षन) (ख) — १८. 'दिन' लुप्त
१९. वृत्तानां for (वृत्ताना) — २०. संडानि for (खंडानि)
२१. मुक्त for (भुक्त) (ख)

(ख) २. वृत्तानां for (वृत्ताना)
१८. दिनं for (दिन)

अथ निरक्षदेशे शंकोः छाया दक्षिण गत्तोत्तर गता च भवति। विषुवदिने[1] ख मध्यस्थे रवौ छायाभावः अयन दिने याम्योत्तर वृत्तस्थे रवौ छाया परमा भवति। तत्र च पष्टमित[2] शंको[3] रसाधिता[4] परमछाया परमा[5] भवति[6]। तत्र[7] च[8] षष्टिमित[9] शंकोः[10] साधिता[11] परम[12] छाया २६।३१ यस्य ग्रहस्य नक्षत्रस्य वा क्रांत्यभावस्तन्नक्षत्रं ग्रहौ[13] वैक व[14] रख मध्यस्थं भवति। तत्र सकलर्क्षबिंबानामुदयास्तौ भवतः। कुतः ध्रुवयोः क्षितिज संलग्नत्वात्, तत्र लोक[15] नीवासौपि[16] सम्भवितुमर्हंती[17]शीतोष्णयोः समत्वात्, तत्र कै[18] देशाः सन्ति, तेन ज्ञायते[19], केचन लंकादयो देशाः शास्त्रतः ज्ञायते[20], निरक्षादन्यत्र ख मध्यगतो[21] ऽहोरात्र वृत्त देशेषु यद्ग्रहर्क्ष[22] बिंबस्य क्रांतिरक्षांश तुल्या भवति। तद्बिंबमहोरात्रे एक बारं ख मध्यस्थं भवति। तत्र नित्योदयास्तहीनानां ध्रुवासन्न नक्षत्राणामहोरात्र वृत्तेषु ध्रुवादक्षांशातरित[23] वृत्तं महद्भवति। अन्यान्यल्पानि[24] भवन्ति। एवं दक्षिण-स्थानां नित्यास्तयुक्तानां[25] महोरात्र वृत्तेष्वक्षांशा तरितमहोरात्रं[26] वृत्तं महद्भवति।

(क) २. षष्टिमित for (पष्टमित)
५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२ =लुप्त
१३. ग्रहो for (ग्रहौ) (ख) १४. वारं for (वर)
१५. लोकानां for (लोकनी) (ख)
१६. वासोपि for (वासौपि) (ख)
१७. मर्हंति for (मर्हंती) १८. +के+ (ख)
१९. ज्ञायंते for (ज्ञायते) (ख) २०. ज्ञायंते for (ज्ञायते) (ख)
२१. गताऽहो for (गतोऽहो) (ख) २२. यदि ग्रहर्क्ष for (यद्ग्रहर्क्ष)
२४. अन्यान्यानि for (अन्यान्यल्पानि)
२५. युक्ताना for (युक्तानां)

(ख) १. द्दिने for (दिने)
३. शंकोः for (शंको) ४. साधिता for (रसाधिता)
५. से १२ तक लुप्त
१४. वैकमंख for (वैकवरख)
२३. दक्षांशांतरित for (दक्षांशातरित)
२६. महोरात्रवृत्तं for (महोरात्र वृत्तं)

क

अहोरात्र	परम दिन	अक्षांशाः	देशनामानि	छाया मीम	छाया ५ कादि	छाया मकरादि		
१	१२ ०	० ०	मध्यरेखा	० ०	२६ ३०	२६ ३०	९० ०	१८० ०
२	१२ १५	४ १५	टापूतैरूफाईढापूवरमानस	४ २० ४ २५	२१ २०	३२ ०	६९ ३०	१५९ ०
३	१२ ३०	८ २५	नदी अवालीतईस	८ ५५	१६ ३५	३७ १४	६९ ०	१३८ ०
४	१२ ४५	१२ ३०	नदी अवालीतीईवस नदीकलासउ लातीरूस	१३ २०	१२ ०	४४ ५	५७ ४०	११५ ०
५	१३ ३०	३६ २७	टापूमारूसिग्रकायमूढापूमरदीस	१७ १५ १७ ४५	७ ३० ७ ४५	५० ५० ५१ ०	४५ ०	९० ०
६	१३ ३५	२० ४४	टापूसोईटापूसोईसी	२२ १० २२ ४०	३ ४४	५८ १० ५८ ४०	३१ ०	६२ ०
७	१३ ३०	२३ १	टापूसोईटापूसोईसी	२६ ३०	० ०	६० ०		
८	१३ ४५	२६ १२	टापूतूलामानसवीयदेशोपआरमी सावा आरमयतनाफासके	३० ५० ३० २०	३ ३०	७४ १० ७४ ५०		
९	१४ ०	३० ३२	मिसट्केदेशीकतलहटी	३५ ५	७ ५०	८३ ५		
१०	१४ १५	३० १५	शामके देशौ कामध्य	३९ ३०	१० ०	९३ ५		
११	१४ ३०	३६ ०	टापूरोजसका	४७ ३६	१२ १५ १२ ५०	१३ २०		

क

अहोरात्र	परम दिन	अक्षांशाः	देशनामानि	छाया मीम	छाया ५ कादि	छाया मकरादि
१२	१४ ४५	३८ ३५	टापूसमरनासमूनस	४७ ५०	५ ४७ १५ ४०	११४ ५५
१३	१५ ०	४० ५६	अैसनूतकेकेदेशअैनतूवतीन	५२ १० ५३ ३०	१८ ३०	१२७ ५०
१४	१५ १५	४५ १	मध्यनदीनीतस्‌कामध्यनदीसतीस	५५ ५५ ५५ २०	२३ १५	११५ १२ ११५ १३
१५	१५ ३०	४३ १५	टापूमीसालीया टापूमसलीस	९ ०		१४४ १५ १५० १५
१६	१५ ४५	३६ ११	असरूस नदी के डरणे असरूस नदीकोणे	६३ १५	२४ ३०	११७ ५० ११७ ३४
१७	१६ ०	४८ ३२	छूरसायनदी का डरणा सरस्तातस्	६० ५०	२९ ३०	१७० ५० १७३ ३५
१८	१६ १५	५० १५	मध्यनदीमेवातदसकी	७१ ४०	२९ ३५	१७३ ३५
१९	१६ ३०	१५ ३०	वर्त्तानीया के देशों के दक्षिणे ऽतअलूती नीय के देसे दाक्षिण	७५ २५	३१ २५ ३१ ३५	२२९ ४०
२०	१६ ४५	५२ ५०	करणानदीरयासकीनदीकेनिकलने कीठोर	७९ ५	३३ १५	२२१ १० २१३ ३६

क

अहोरात्र	परम दिन	अक्षांशाः	देशनामानि	छाया मीम	छाया ५ कादि	छाया मकरादि
२१	१७ ०	५५ ०	डरणानदीतमानसकासनदीवास- तसका	८२ ३०	३४ ५५	७८ ५५
२२	१७ १५	५७ ०	लूतानीवडाकेदेशीमेंएकठौरकानाम पुरकरतसअवरुसीतीअ	८५ ४०	३६ ४५	३०४ ३०
२३	१७ ३०	५७ ०	मध्यलडेतानीयेकाअवरस्तीये वडे कामध्य	८८ ५०	३६ ४०	२३५ १५
	१७ ४५	५७ ०	वैतानीयाकेदेशीमैंग्रामकानाम कतरकतानीयाकानूरनतल	५२ २४ ५२ ०	३९ १० ३९ ३०	
२५	१८ ०	५८ ०	छोटेकतानीयाकादक्षिणछोटेअवरे- तीये का दक्षिण	९६ ०	४० ४०	
२६	१८ ३०	५९ ३०	छोवरतानीयाकामध्यछोवरतानीया			
२७	१८ ०	६१ ०	छो० वरतानीयाकाउत्तरकाअंतटापूकरन			
२८	१९ ३०	६३ ०	टापूअलूयूनसका			
२९	२० ०	६३ ०	टापूतलनाम			
३०	२१ ०	६४ ३	अवम्			
३१	२२ ०	६५ ३०				
३२	२३ ०	६६ ०				
३३	२४ ०	६६ ३० ६६ २०				

ख

अहोरात्र वृत्तगणित	परम दिन	अक्षांशाः	देशनाम	छाया मी.	छाया मे.	छाया कर्कादि	मकरादि	
१	१२ ०	० ०	मध्यरेखा	० ०	२६ ३०	२६ ३०	९० ०	१८० ०
२	१२ १५	४ १५	टापूतैरूफाई टापूवरमानस	४ २० ४ २५	२१ २०	३२ ०	६९ ३०	५९ ०
३	१२ ३०	८ २५	नदी अवालीसईस	८ ५५	१६ ३५	३७ १४	६९ ०	१३८ ०
४	१२ ४५	१२ ३०	नदी अवालीतीईव्स नदीकलीसउ लातीरूस	१३ २०	१२ ०	४४ ५ ४४ ४०	५७ ४०	११५ ०
५	१३ ३०	१६ २७	टापूमारूसियकायतूटापूभरदीस	१७ १५ १७ ४५	७ ३० ७ ४५	५० ५० ५१ ०	४५ ०	९० ०
६	१३ ३५	२० ४४	बेटा उजिन का नाम अका= यनातिन	२२ १० २२ ४०	३१ ४४	५८ १० ५८ ४०	३१ ०	६२ ०
७	१३ ३०	२२ १	टापूसोईटापूसोईसी	२६ ३०	१० ०	६० ४० ६० १०		
८	१३ ४५	२४ १२	टापूतूलामानसवाचदेशौअरमी पावाआरमय	३० ४० ३० २०	३१ ३०	७४ १० ७४ ५०		
९	१४ ०	३० ३२	मिसइकेदेशौकनलहरी	३५ ५	७ ५०	८३ ५		
१०	१४ १५	३७ १८	श्यामके देशों का मध्य	३९ ३०	१० ०	९३ ५		
११	१४ ३०	३६ ०	टापूरोजसका	४७ ३६	१२ १५ १२ ५०	९३ २०		

ख

अहोरात्र वृत्तगणित	परम दिन	अक्षांशाः	देशनाम	छाया मी. मे.	छाया कर्कादि	छाया मकरादि
१२	१४ ४५	३८ ३५	टापूसुमरनासमूनस	४७ ५०	१५ ४७ १५ ४०	११४ ५५
१३	१५ ०	४० ५६	अैसत्‌तसकेदेशअैसत्‌वतीन्	५२ १० ५२ ३०	१८ ३०	२७ ५०
१४	१५ १५	४५ १	मध्यनदीनीतस्‌कामध्यनदीसतीस	५५ ५५ ५५ २०	२३ १५	११५ १२ ११५ २८
१५	१५ ३०	४३ १५	टापूमीसालीआ टापूमसलीस	६० ०		१४४ १५ १४४ १५
१६	१५ ४५	३६ ११	असतूस नदी के भर असतूसनदी के कोणेभर तो	६३ १५	२४ ३०	१७७ ५० १७४ ३५
१७	१६ ०	४८ ३२	छूरसायनदी का भरण सरस्‌तानस्	६० ५०	२९ ३०	१७० ५० १७३ ३५
१८	१६ १५	५० १५	मध्यनदीवाऊतसकी मध्यनदीमवातदसकी	७ ४०	२९ ३५	१७३ ३५
१९	१६ ३०	५१ ३०	वार्त्तानीया के देशी के दक्षण अलूती नीय के दक्ष से दक्षिण	७५ २५	३१ २५ ३१ ३५	२२९ ४०
२०	१६ ४५	५२ ५०	भरणानदीरपींसकानदी के निकलने की ठोर	७९ ५	३३ १५	२२३ १० २१३ ३६

ख

अहोरात्र वृत्तगणित	परम दिन	अक्षांशाः	देशनाम	छाया मी. मे.	छाया कर्कादि	छाया मकरादि
२१	१७	५५	भरणानदीतमानसकानिकासू	८३	३४	७८
	०	०	दीवासतस्का	३०	५५	५५
२२	१७	५७	लूतानीवडाकेदेशीमेंएकठोरकानाम	८५	३६	३०४
	१५	०	वरकग्रातसग्रवरूसीतीग्र	४०	४५	३०
२३	१७	५७	मध्यवडेतानीयेकाग्रवरसीयेवडेका	८८	३७	३३५
	३०	०	मध्य	५०	४०	१५
२४	१७	५७	वैतानीयाकेदेशीमैंग्रामकानामकातर	५२	३९	
	४५	०	नतसकतरकतानीया	२४	१०	
				५२	३९	
				०	०	
२५	१८	५८	छोटेकतानीयाकादक्षिणछोटेग्रवरे	९६	४०	
	०	०	तीये का दक्षिण	०	४०	
२६	१८	५९	छोटेवरतानीयाकामध्यछोटेवरतानीया			
	३०	३०				
२७	१९	६१	छो० वरतानीकाउत्तरकाग्रंतटापूकदन्			
	०	०				
२८	१९	६२	टापूग्रलूयूका			
	३०	०	टापूकतरस्का			
२९	२०	६३	टापूतूलनाम			
	०	०				
३०	२१	६४	ग्रवम्			
	०	३०				
३१	२१	६५				
	०	३०				
३२	२३	६६				
	०	०				
३३	२४	६६				
	०	३०				
		६६				
		३०				

अथाऽहोरात्र वृत्ताधस्थि[1] तद्देशेषु मध्यान्हे शंकु छायादक्षिणोत्तरस्था भवति। तत्र रविर्वर्षे[2]मध्ये द्विवारं ख[3] मध्यस्थो भवति। केषुचिद्दे शेषु मध्याह्ने शंकु छायोत्तरस्यैव भवति।

अथ यत्र छाया दक्षिणोत्तरा भवति। तत्र छायानां[4] मक्षांशानां च सारणीयं छाया अ[5]क्षांश कोष्टका[6]:। अत्र सारिण्यां यदं[7] ते अं[8] ६६[9] [10] अक्षांश देशे-[11] दिन[12] २४[13] तद्देशे[14] ककस्थे[15] रवौ मध्याह्न छाया समन्ततो भ्रमति। तेष्वाद्यमिदं[16] महोरात्र वृत्तं भवति। तत्र च कर्कादिः सदोदितः मकरादिः सदास्तंगतः कर्कमकरौ परिवर्त्त[17]नेकवारं क्षितिजस्थौ भवतः। तत्र यदा मेषादिः[18] क्षितिजस्थ[19] उदितो भवति, तदा क्रांति वृत्तं क्षितिजाकरं[20] भवति। एतान्यहोरात्र वृत्तानिन्यया[21] कथितानि। एतेभ्यः[22] अधिकानि प्सितानि भवन्ति। तदानेन प्रकारेण साध्यानि।

अथ कर्कादिरूभयतः तुल्यांतरे ये[23] चापे[24] भवतः। तयोः क्रान्ति[25] लम्बाश तुल्या चेत् ते[26] चापे तत्र[27] सदोदिते[28] भवतः। तच्चापस्यो[29] रवियांवद्भवति[30] तावत् दिनमेव

(क) १. वृत्ताधः for (वृत्ताधस्थि) २. वंष for (वंर्ष)
३. 'ख' लुप्त
४. छायाना for (छायानां) (ख) ५. S for (अ)
७. पदं for (यदं) ८. दिनं for (अं)
९. + तद्द शे षट्षष्टीमित + १०. '६६' लुप्त
११. + ६६ + १३. १०. लुप्त
१५. कर्कस्थे for (ककस्थे)
१६. मिद for (मिदं) (ख) १७. परिवर्तेनैक for (परिवर्त्तनेकवारं)
१८. विसर्ग लुप्त २०. कारं for (करं) (ख)
२१. मया for (न्यया) (ख) २२. नी for (नि) (ख)
२३. 'ये' लुप्त २४. चाप for (चापे)
२६. तच्चापे for (तेच्चापे) (ख) २८. सदोदितौ for (सदोदिते)
३०. यांवद्भवति for (यावद्भवति) (ख)

(ख) ६. कोष्ठकाः for (कोष्टकाः) १२. दिनं for (दिन)
१४. तद्द शे for (तदेशे) १९. क्षितिजस्थः for (क्षितिजस्थ)
२५. क्रान्तिः for (क्रान्ति) २७. "तत्र सदोदिते" लुप्त
२९. तच्चापस्थो for (तच्चापस्यो)

स्यात् शंको[1]छाया तावत्कालपर्यंन्तं शंकोरासमंताद् भ्रमति । यावत्कालपर्यन्तं[2] तच्चापस्थ एव रविर्भवति, ता[3]वत् कालः परमदिनं भवति । मकरस्था नादप्येव[4] चापद्वयस्[5]थो यावद्रविर्भवति, तावद्रा[6]त्रिरेव तदेव परम रात्रि प्रमाणं यत्राक्षांशाः सप्तषष्टि ६७ मितः[7] तत्र प्रत्येकं चापे पंचदशांशमिते भवेत्[8] । परमदिनं मास[9] तुल्यं भवति । यत्र एकोनसप्तत्यंश ६९ मितोक्षः तत्र चापं त्रिंशन्मितं दिनं मासद्वयमितं भवति । यत्राक्षांशाः ७३।२० चापं ४५ दिनं मा[10]त्रयं अ्रः[11] ७८।२० चापं ६० दि. मा. ४ अ्र. ८४ चा. ७५ दि. मा. ५ अ. ९० चाप ९० दि. मा. ६ अ्र. ९० तत्र ध्रुवः खमध्यस्थो भवति । मेषादि षड् राशयः सदोदिता[12] तुलादयः षट्राशयः सदास्तंगताः । तत्राहोरात्रं सौरवर्षमितं भवति । तत्र शंको[13] छायापरितः सर्वदैव भ्रमति, नाडीवलय मेव तत्र क्षितिजं[14] ।

षष्ट[15] प्रकरणम्[16] समाप्तम्[17]

(क) १. शंकोः for (शंको) (ख) ३. तावान् for (तावत्) (ख)
४. दप्येवं for (दप्येव) ३. द्वयस्थे for (द्वयस्थो)
६. तावद्रात्तिरेव for (तावद्रात्रिरेव)
७. मिताः for (मितः) (ख) ८. भवत for (भवेत्) (ख)
९. सास for (मास) १०. मासत्रयं for (मात्रयं)
११. अ्र for (अ्रः) १२. सदोदिताः for (सदोदिता)
१५. १६. १७. लुप्त (ख)

(ख) २. यंतं for (पर्यंतं) ११. अ्र for (अ्रः)
१३. शंकोः for (शंको) १४. क्षतिजं for (क्षितिजं)

अथ सप्तम प्रकरणम्

तत्र ख देशीयो दशांनयनं[1] निरूप्यते। तत्र क्रान्तिवृत्ते मेषतुलयोः संपातात् तुल्यान्तरस्थितयोः[2] श्चापयोः कालांशाः[3] समाना भवन्ति। एतदुपपत्यर्थं चतुर्थ क्षेत्रं कृतं[4]। अत्र अवजदं याम्योत्तरवृत्तं वहदं क्षितिज[5]वृत्ताद्धं[6] अहजं नाडीवृत्ताद्धं च कल्पितं। उ चिन्ह तच्चिन्हे मेष संपातरूपे कल्पितं[7]। डाति[8]वृत्तस्य चापे उव तक संज्ञे संपातादुभयतः समाने कल्पिते। पुनः योका[9] सांश[10]रूपे नाडीवृत्तचापे उह हत-संज्ञे अरि[11] समाने भविष्यतः। अस्योपपत्तिः लमसंज्ञौ ध्रुवौ कल्पितौ लमं लकं तलं[12] मडं मवं[13] ध्रुवृत्त[14] चापानि कृतानि। उव चापं तक चापेन समानं कल्पितं[15] मस्ति। व चिन्ह क चिन्ह लग्ने ये द्वे ऽहोरात्र वृत्ते नाडीवृत्तादुभयतः समानान्तरे स्तः, तदा लक चापं मव चापस्य समानं भविष्यति। तस्मात् लकत त्रिभुजं मव उ त्रिभुजं समानं जातं, पुनरपि हक चापं हव चापंस्य[16] समानमस्तीत्यग्रानयन प्रकरणे निरूपीतमे मेव[17], तस्मात् लहक त्रिभुज म ह व त्रिभुजयोरपि भुजाः समानाः[18] जाताः[19] तस्मात् क ल ह कोण वमह कोणौ समानौ[20] जातौ[21]। कलत कोण व म उ कोणौ[22] च[23]

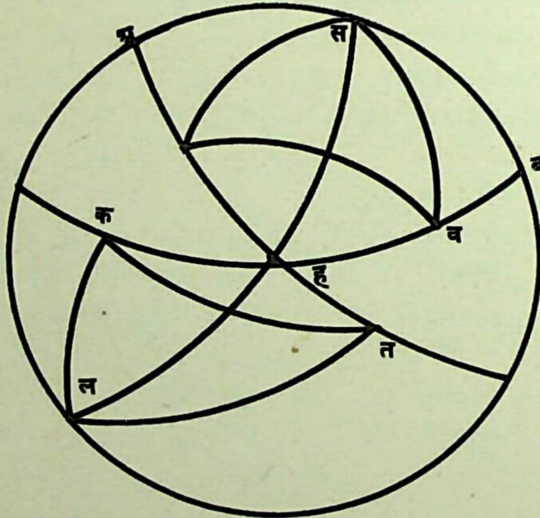
(क) १. दपांशानयनं for (दशांनयनं) २. विसर्गलुप्त
३. कलांशाः for (कालांशाः) ४. कृते for (कृतं)
५. चितिज for (क्षितिज) ६. वृत्ताद्धं for (वृत्ताद्धं) (ख)
७. कल्पिते for (कल्पितं) (ख) ८. क्रांति for (डाति) (ख)
९. + तयोः + १०. + कालांश +
११. अपि for (अरि) (ख)
१२. लतं for (तलं) (ख) १३. + व +
१४. ध्रुव for (ध्रुवृत्त) १५. कल्पितमस्ति for (कल्पितमस्ति)
१६. चापस्य for (चापंस्य) १७. निरूपितमेव for (निरूपीतमेमेव) (ख)
१८. विसर्गलुप्त १९. विसर्गलुप्त
२०. समानो for (समानौ) २१. जातो for (जातौ)
२२. कोणो for (कोणौ) २३. शेषो for (शेषौ)

(ख) १. स्वदेशीयोदयांशानयनं for (स्वदेशीयोदशांनयनं)
९. तयोः for (यो) १०. कालांश for (कासांग)
१४. ध्रुव for (ध्रु)

समानौ[1] जातौ[2] तस्मात् हलत कोण[3] ह म उ कोणौ शेषौ समानौ जातौ[4] तस्मात्[5] हतभुज ह उ भुजौ समानौ[6] जातौ । एतदेवास्मकमिष्टम्[7] । अथ क्रान्ति वृत्तस्य द्वे चापे मकरकर्कटयोःस्थानात् समानान्तरे भवतः । तच्चापद्वयस्य[8]स्तु[9] देशोदययोगं[10] द्वतच्चापस्य[11] विशुवांशक[12] योग[13] ज्व[14] समानो भवन्ति[15] । पंचम क्षेत्रे अस्योपपत्तिः[16] निरूप्यते[17] । याम्योत्तर वृत्तं क्षितिजार्द्ध[18] नाडी वृत्तार्द्धं[19] च पूर्वोक्तप्रकारेण कल्पितं ।

(क) १. समानो for (समानौ) २. जातो for (जातौ)
३. कौण for (कोण) ४. जातो for (जातौ)
७. एतदेवास्माकमिष्टम् for (एतदेवास्मकमिष्टं)
८. तद्वयस्य for (तच्चापद्वयस्य) ९. स्व for (स्तु) (ख)
१०. योग: for (योग) (ख) ११. तद्वयस्य for (द्वतच्चापस्य)
१२. विषुवांसका for (विशुवांशक) १३. योगश्च for (योगज्व)
१५. भवति for (भवंति) १६. विसर्गलुप्त
१७. निरूप्यते for (निरूप्यते) १८. क्षतिजार्द्ध for (क्षितिजार्द्धं)
१९. वृत्तार्द्धं for (वृत्तार्द्धं) (ख)

(ख) ५. 'तस्मात्—भुजौ' लुप्त

६. 'समानौ जातौ' लुप्त ११. तच्चापद्वयस्य for (द्वतच्चापस्य)
१२. विषुवांशक: for (विशुवांशक) १४. 'ज्व' लुप्त

उव चाप तव चापे मकरस्थानात् समानान्तरे कल्पिते। उचिन्हं तुला संपात: कल्पितं[१] त[२] चिन्हं मेष संपात: कल्पित:। ब चिह्नं[३] क्षितिजे उभयोरुदयस्थानं कल्पितं कुत:, द्वयोरहोरात्रवृत्तैक्यत्वात् तव चापस्य कलांशा:[४] तह चापं भविष्यति। उव चापस्य कलांशा:[५] उह चापं भविष्यति। पुन: क चिह्नं ध्रुवस्थानं कल्पितं कवलं ध्रुवकृतं[६] कल्पितं, इदं ध्रुव वृत्तं निरक्षक्षितिजं[७] भविष्यति। तव चापस्य निरक्षे उदयांशांतलचापं[८] भविष्यति। उव चापस्य उल चापं भविष्यति। तस्मात् तललउ[९] चाप द्वय योग: तह उह[१०] चापयो:[११] योगेन[१२] तुल्यो भविष्यति। इदमेवास्मक[१३] मिष्टम्। अस्मात् प्रकारादिदमुपपन्नं एक पद कालांशज्ञानेन शेषपद कालांश ज्ञानं भवतीति।

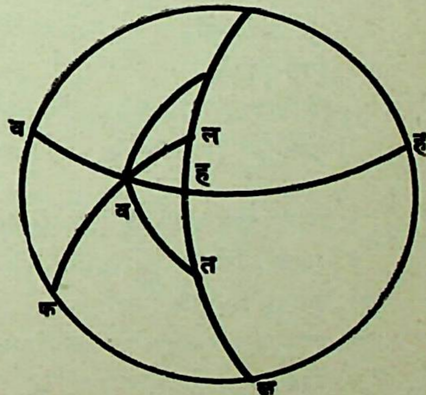
अथ षष्ट[१४] क्षेत्र[१५]–

कालांशोदाहरणं क्रियते तत्र पूर्वोक्त प्रकारेणैव नाडी वृत्तार्द्धं[१६] पूर्णं याम्यो-

---

(क) २. 'त' लुप्त
३. चिह्न for (चिह्नं)
४. कालांशा: for (कलांशा:) (ख)
५. कालांशा: for (कलांशा:) (ख)
६. व्रत्तं for (कृतं)
७. निरिक्ष for (निरक्ष)
८. उदयांसा for (उदयांशां)
९. उल for (लउ)
१०. 'उ' लुप्त
११. चापयो for (चापयो:)
१२. योंगेन for (योगेन)
१३. इदमेवास्माकमिष्ट for (इदमेवास्मकमिष्टम्)
१४. क्षेत्रं for (क्षेत्र) (ख)
१५. + तत्र + (ख)
१६. वृत्तार्द्धं for (वृत्तार्द्धं) (ख)

(ख) १. कल्पित: for (कल्पितं)
३. हचिन्हं for (बचिह्नं)
८. उदयांशातल for (उदयांशांतल)
१०. तहहउ for (तह उहज)

तरवृत्तं क्षितिजार्द्धं[1] च कल्पितं। यत्राक्षांशा[2] षड्त्रिंश तत्रैतत्[3] कल्पितं[4]। उ व त क्रान्ति वृत्तार्द्धं[5] क्षितिज[6] स्वलचिन्ह[7] संपातस्थं कल्पितं व चिन्हं मेषसंपातः कल्पित[8]वत्[9] चापं मेषराशिः कल्पितः। क चिन्हं[10] व[11] कल्पितः[12] कलम ध्रुव वृत्तं कल्पितं। ह ज कल वृत्त क्षेत्रे कद चाप ज्यो[13] निष्पत्तिः द ज चापज्यया वक्षमाण निष्पत्यो र्घातोस्ति[14]। वक्षमाण निष्पत्ती[15] यथा कल चापज्यया[16] निष्पत्तिः[17] लम चापज्यया प्रथमास्ति। महृ चापज्या निष्पत्तिः हज चापज्यया द्वितीयास्ति। प्रत्येकं कद चाप ज्याक्षज्या दज चाप ज्या लम्ब चाप[18]ज्या कल चापज्या द्युज्या लम चापज्या क्रान्ति ज्या[19] एताः पूर्वं[20] निरूपिताः[21] हजं नवतिमितमस्ति। यदि प्रथम निष्पत्तिः[22] घात[23] शोध्यते[24] तदा द्वितीया निष्पत्ति रवशिष्यते सा चैतदंक ६।२।३० स्य निष्पत्तिः त्रिज्यया अस्यास्ति। तस्मात्[25] इयं च हम चापज्या[26] अस्याः चापं[27] ८।३८ पूर्वं

(क) १. क्षतिजार्द्धं for (क्षितिजार्द्धं) २. यत्राक्षांशः for (यत्राक्षांशा)
५. वृत्तार्द्धं for (वृत्तार्द्धं) (ख) ६. क्षतिजस्य जल for (क्षितिज)
८. कल्पितं for (कल्पितं) (ख) ९. वल for (वत्) (ख)
१०. चिह्नं for (चिह्न) (ख) ११. ध्रुक for (ध्रुवः) (ख)
१२. कल्पितं for (कल्पितः) १३. ज्या for (ज्यो)
१४. र्घातोस्ति for (र्घातोस्ति) १५. निष्पत्तिर्यथा for (निष्पत्ती)
१६. ज्याया for (ज्यया) १७. निस्पत्ति for (निष्पत्तिः)
१८. लुप्त १९. जा for (ज्या)
२०. पूर्वं for (पूर्वं) २१. निषिता for (निरूपिता)
२२. विसर्ग लुप्त २३. र्घात for (घात)
२४. + निष्पत्तौ + (ख) २५. तस्मादियं for (तस्मात् इयं)
२६. ज्याः for (ज्या) २७. चापः for (चापं)

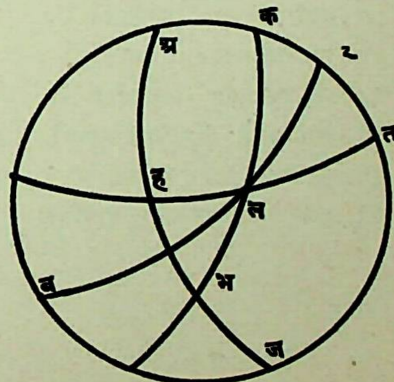
(ख) ३. षट्त्रिंशत्तत्र रूजसदेशे for (षड्त्रिंश तत्रैतत्)
४. एतत्कल्पितं for (कल्पितं) ७. खचिन्ह for (स्वलचिन्ह)
१६. ज्यायाः for for (ज्यया)
१८. लम्बज्याकल for (लम्बचापज्याकल)
२३. घात for (धात)

चोक्त[1] च म चापं वल चापस्य निरक्ष का[2]लांशा इति २७।५० तस्मात् वह शेष चापं १६।१२ एतत् मेषमोनराश्योः प्रत्येकं कालांशाः तद्वययोगः प्रत्येकं कन्या तुला राश्यो[3]स्[4]तु देशकालांशाः ३६।२८ यदि वल चापं राशिद्वयं कल्[5]पते, तदा हम चाप-ज्या १६।३८।२ एतावन्मिता स्यात्। अस्य चापं १५।४६ वभ[6] चापं ५७।४४ तस्मात् मेष[7] वृषयो[8]ः स्[9]तु देशे कालांशाः ४१।५८ एतावन्मिता[10]ः जाता एते च कुंभमीन योगस्य सुदेश[11] कलांशाः[12] ४१।५८ सषड्गयो[13] रेतयो[14] स्वदेशीयकलांशाः[15] ७३।३० भवि-ष्यंति। केवल वृषस्य केवल कुम्भस्य च कलांशाः[16] २२।४६ एतयोः सषड्गयोः[17] कालांशाः ३७।२।

अथ षड्[18]त्रिंशत्पलाशदेशे परमदिनं ३६।१५ परमाल्पं च [19]१३।४५ कर्कमारभ्य

(क) २. कालाशा for (कालांशा)
४. स्व for (स्तु) (ख)
५. कल्पि for (कल्पते)
६. वम for (वभ) (ख)
७. मेख for (मेष)
८. योंग for (योः)
९. स्त्र for (स्तु) (ख)
१०. विसर्ग लुप्त
११. स्वदेश for (सुदेश) (ख)
१२. कालांशाः for (कलांशाः) (ख)
१३. सषड्भ्यो for (सषड्गयो) (ख)
१४. 'रेतयो' लुप्त
१६. कालांशा for (कलांशाः) (ख)
१७. सषड्भ्यो for (सड्गयोः)
१८. 'त्' लुप्त
१९. २३।४५ for (१३।४५)

(ख) १. वमचापं for (चमचापं)
३. राश्योः for (राश्यो)
८. + योगः +
१०. एतावन्मितो for (एतावन्मिताः)
१४. रेतयोः for (रेतयो)
१५. कालांशाः for (कलांशाः)
१८. षट्त्रिंशत्पलांशदेशे for (षड्शित्पलाशदेशे)

मकर पर्यन्तं कलांशां[1] २१७[2] १७।३०[3] मकरमारभ्य[4] कर्क पर्यन्तं[5] १४२।३० तस्मात् द्वितीयार्द्धक पदस्य[6] ७१।१५ प्रथमार्द्धक[7] पदस्य च १।८।४५[8] तस्मात्[9] मिथुन मकरयो[10] शेष कालांशा:[11] २६।१७ कर्कधनुषो[12] ३[13]५।१५ कालांशा: समा:[14] संति। एवं सर्वेषा-मंशानां कलांशा:[15] उत्पाद्या: अयं प्रकारस्तृतीय प्रकरण[16] प्रकारोक्त एव तत्रैव चापक्षेत्रेणापि दर्शित:। छाया क्षेत्रेण अति[17] सुगमोस्ति तद्यथा कुत: हलमं[18] त्रिभुजे लम्वांश[19] रूप हकोण छाया निष्पत्ति: त्रिज्यया[20] तथास्ति, यथा लम क्रान्ति छाया निष्पत्ति: मह चापस्ति[21] इदमेवास्मकमिष्टम्[22]। पुन:[23] प्रकारांतरेणोदयसाधनं तदुप-पत्यर्थ[24] सप्तम क्षेत्रम्।

(क) १-२-३-४-५. लुप्त ६. पदस्यं for (पदस्य)
८. १०८। ४५ for (१।८।४५)
९. तस्मान्मिथुनमकरयो: for (तस्मात् मिथुनमकरयो)
११. कालाशा for (कालांशा:)
१३. +प्रत्येकं + १४. 'समाऽ' लुप्त
१५. कालाशा: for (कलांशा:) १७. इति for (अति)
१८. हलम for (हलमं)
१९. स्वरूप for (शरूप) २०. त्रिजया for (त्रिज्यया)
२१. चापछाययास्ति for (चापस्ति)
२२. इदमेवास्माकमिष्टम् for (इदमेवास्कमिष्टम्) (ख)
२४. पत्त्यर्थं for (पत्त्यर्थ) (ख)

(ख) १. कालांशा: for (कलांशां) २-३. २१७।३० for (२१७. १७।३०)
७. प्रथमार्द्धक for (प्रथमार्द्धक) ८. १०।८।४५ for (१।८।४५)
१०. मकरयो: for (मकरयो)
१२. कर्कधनुषो: for (कर्कधनुषो) १४. समा: for (समा)
१५. कालांशा: for (कलांशा:) १६. प्रकारण for (प्रकरण)
२१. चाप ज्ययास्ति for (चापस्ति) २३. 'पुन:' लुप्त

अष्टम[1] प्रकरणम्[2]

तत्र सम्पूर्णं[3] याम्योत्तर वृत्तं क्षितिजार्द्धं[4] नाडीवृत्तार्द्धं च कार्यं उहवं क्रान्ति वृत्तार्द्धं[5] चापं कार्यं हं मेष सम्पातः हतं इष्टचापं क्रान्तिवृत्तस्य कल्पितं। तकं अहोरात्रवृत्तस्य चापं ह[6] चिन्होपरिगतं कार्यं[7] क्रान्ति वृत्तस्य हत[8] चापं नाडी वृत्तस्य हम चापेन[9] सह निरक्षेन[10] उदेतीति प्रसिद्धं पुनः स्वक्षितिजेन[11] मचापेन सह[12] उदेति । कुतः तकचापं नमचापसजातीयमस्ति[13] । सजातीयांन्यहोरात्रवृत्त-[14][15] चापानि सकलदेशेषु समकाले नोदयन्ति । तस्मात् हतचापस्य सुदेश[16] कालांशाः निरक्षकालाशेभ्य[17] हत[18] चापप्रमाणेन न्यूनाः सन्ति । क्षितिज[19] वृत्त क्रान्तिवृत्तप्रदेश

(क) १. २. लुप्त
३. सम्पूर्णं for (सम्पूर्णं)
४. क्षतिजार्द्धं for (क्षितिजार्द्धं)
५. वृत्तार्द्धं for (वृत्तार्द्धं)
६. त for (ह) (ख)
७. + कल्पितं लं ध्रुव चिह्नं लमं लनं च ध्रुवव्रतद्वयं त चिह्नं क चिह्नोपरिगतं लहं ध्रुववृत्त चापं ह चिह्नोपरिगतं +
९. चापेत for (चापेन)
१०. 'न' लुप्त (ख)
११. जनम for (जेनम)
१२. 'ह' लुप्त
१३. सजातो for (सजाती)
१४. सजातो for (सजाती)
१५. यान्यहोरात्र for (यांन्यहोरात्र)
१६. स्वदेश for (सुदेश)
१७. कालांशेभ्यः for (कालाशेभ्यः)
१९. क्षतिज for (क्षितिज)

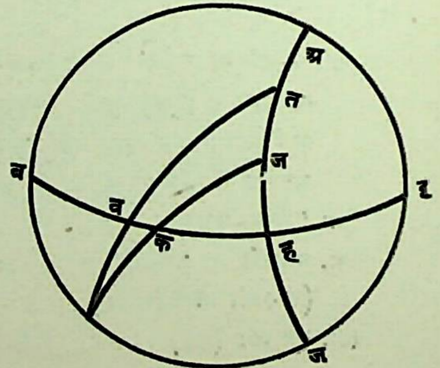
(ख) १. २. लुप्त
७. +कल्पितं । लं ध्रुव चिन्ह-लमं लनं च ध्रुववृत्तद्वयं त चिह्न क चिह्नोपरिगतं लहं ध्रुववृत्त चापं ह चिन्होपगतं +
८. "हत—वृत्तस्य" लुप्त
८. सजाती यान्यहोरात्र for (सजाती यांन्यहोरात्र)
१८. हन for (हत)

सम्पातो परिगतध्रुव वृत्त क्षितिज वृत्तयोरन्तरं नाडीवृत्ते यद्भवति तन्निरक्षोदय स्वदेशीयोदययोरंतरमस्ति, तदंतरं चरकालोस्ति। पुनः एतदर्थं[1]मेवाष्टमशकलम्[2]। तत्र याम्योत्तर वृत्तं क्षितिजार्द्धं[3] नाडीवृत्तार्द्धं च कार्यं। उं[4] ध्रुव चिन्हं दक्षिणस्थं[5] व[6] चिन्हं क्षितिजे[7] मकरोदय चिन्हं क्षितिजे क्रान्ति वृत्तस्य इष्टांशोदय[8] स्थानं ध्रुव वृत्तस्य उल चापं उत चापं क[9] चिन्ह व चिन्हं[10] गतमस्ति। तस्मात् हत चापं[11] मकरस्य चरकालोस्ति। अयं परम चरमं[12] कालः हृत[13] चापं क[14] चिन्हस्य इष्ट चरकालोस्ति। हत उक वृत्तक्षेत्रे[15] तव चापज्या निष्पत्तिः। वउ चापज्ययास्ति[16] सा[17] हत चापज्या हृल[18] चापज्या निष्पत्तिः[19] लक चापज्या कउ चापज्या निष्पत्योर्धांत[20] रूपास्ति। तव चापं परम क्रान्तिरस्ति। वउ चापं तत्कोटिरस्ति एतच्चाप-

---

(क) १. एतार्थ for (एतदर्थं) २. सकलं for (शकलम्)
३. क्षतिजार्द्ध for (क्षितिजार्द्ध) (ख)
५. दक्षणस्थं for (दक्षिणस्थं)
६. +कचिन्हं+ (ख) ७. क्षतिजे for (क्षितिजे)
८. इष्टांशोदयस्थनं for (इष्टांशोदयस्थानं)
१०. चिन्हे for (चिन्हं) ११. चाप for (चापं)
१२. चरकालः for (चरमकालः) (ख)
१३. हल for (हत) (ख) १४. +ह+
१७. सैव for (सा)
१८. त for (ल)
१९. विसर्ग लुप्त (ख)
२०. र्धांत for (र्धांत) (ख)

(ख) ४. +च+
९. क चिन्हे for (कचिन्ह)
१४. कन्हस्य for (कंचिन्हस्य)
१५. क्षेत्र for (क्षेत्रे)
१६. ज्ययायास्ति for (ज्ययास्ति)

द्वय निष्पत्ति[1] सर्वदेवैक[2] रूपास्ति। लकचापं[3] मिष्टांशस्य[4] क्रान्तिरस्ति। एत-त्कोटिः कउ चापमस्ति। एतच्चापद्वयजीवयोर्निष्पत्तिः[5] एक पद स्वसर्वांशेषु[6] विदितमस्ति[7]। इयं निष्पत्तिः सर्वदेशेष्वपि न व्यभिचरति। हृत चापं च परमदिन परमाल्यदिनयोरंतरार्द्धमस्ति। इदं पूर्वं निरूपितं। तस्मात् हल चापमपि एक पदस्ये[8] सर्वांशानां[9] ज्ञातमस्ति। एकमेक[10] पदस्य दशांश दशांश प्रमाणेनोत्पाद्य कोष्टकेष्वंका[11] लिखिता[12]। उदाहरणं तव चापज्या २४।१५।५७।३० वउ चापज्या ५४।५२।२६।३० अनयोर्या[13] निष्पत्तिः अस्यां क्रांतिज्याद्युज्ययोर्निष्पत्तिः शोध्यते। तदा व्यासार्द्धं निष्पत्ति कोष्टलिखित[14] प्रमाणं[15] ख[16] शिष्टातन्नामश्चर[17] कालज्या परमचर ज्यायो[18] निष्पत्ति।[19] एताभि[20] निष्पत्तिभिर्यदि परम चरज्यायाः निष्पत्यय[21]श्चे गृह्यंते[22]

(क) १. विसर्ग लुप्त

२. सर्वदैवैक for (सर्वदेवैक) (ख)

३. चाप for (चापं) (ख) ४. मिष्टांसस्य for (मिष्टांशस्य)

५. रनिष्पत्तिः for (निष्पत्तिः) ६. श्रा for (स्व)

७. विदिताऽस्ति for (विदितमस्ति)

८. पदस्य for (पदस्ये) (ख)

९. सर्वांशानां for (सर्वांशानां) (ख)

१०. एव for (एक) (ख) १२. लिखिताः for (लिखिता)

१३. ज्या for (र्या) १४. १५-१६-१७. लुप्त

१८. ज्याया for (ज्यायो)

१९. +रिवास्ति+ २०. एताभिः for (एताभि)

२१. निष्पत्तयश्चेद् for (निष्पत्ययश्चे)

२२. ग्रहीता for (गृह्यंते)

(ख) ६. एकपदस्य for (एकपदस्व)

११. कोष्टकेष्वंकाः for (कोष्टकेष्वंका)

१९. +ज्या+

२१. निष्पत्तयश्चेत् for (निष्पत्ययश्चे)

तदा तत् स्थानचर कालज्या[1] स्युः । अस्मदिष्टाक्षांश[2] प्रदेशे परमचर[3] काल[4]ज्या[5] १२।३४[6] अनया परमचरकालज्यया उक्त निष्पत्तिप्रमाणानि गृहीतानि । तस्मात्[7] दुक्तांक्षांश चर कालज्याजा[8]ता पुनस्ता[9]सा चापानि चरकालाः । एते निरक्षोदयेषु शुद्धा अवशिष्टां[10] सांक्षो[11]शोदया जा[12]ताः एते उत्तरोत्तरं शुद्धा[13] दश दशांशानामुदया जाताः रू ज[14] स[15] कालांश सारणी[16] ।[17]

अथ छायाक्षेत्रेणानयन प्रकारः प्रदर्शते[18]

निरक्षोज्य[19] दयांशानां त्रिज्यया निष्पत्तया[20] क्रान्तिछाया परमक्रान्ति-छाययोर्निष्पत्तिरिवास्तीति पूर्वमेव निरूपिते[21] एता निष्पत्तयोपि चरकालज्या

(क) १. ज्याः for (ज्या)
२. 'श' लुप्त
३. काः ल for (काल)
४. +१८।४५ चर+
६. १६।३४ for (१२।३४)
७. 'तु' लुप्त
८. 'जा' लुप्त
९. तासां for (तासा)
१०. अवशिष्टाऽक्षांशोदया for (अवशिष्टासांक्षोशोदया)
१२. जाता for (जाताः)
१३. शुद्धाः for (शुद्धा)
१४. +१० रुदेशे+
१५. 'स' लुप्त
१६. सारिणी for (सारणी)
१८. प्रदर्श्यंते for (प्रदर्शंते)
१९. 'ज्य' लुप्त
२०. पत्तयः for (पत्तया) (ख)
२१. निरूपतं for (निरूपिते)

(ख) ४. ज्याः for (ज्या)
५. +स्युः । अस्मदिष्टाक्षांशप्रदेशे परम चर काल १८।४५ चर कालज्या+
६. १६।३४ for (१२।३४)
७. तस्मा दुक्ताक्षांश for (तस्मात् उक्तांक्षांश)
१०. अवसिष्ठाः for (अवशिष्टा)
११. साक्षांशोदया for (सांक्षोशोदया)
१४. १५. रूजसदेशे for (रूजस)
१७. +अंश १०।३६ अक्षांशदेशे +
१९. निरक्षोदयांशज्यानां for (निरक्षोज्यदयांशानां)

परम चर कालज्ययो निष्पत्तय[1] इव सन्ति । तस्मात् निरक्षोदयांश ज्यानां निष्पत्तयः त्रिज्यया[2] चरकालज्या परमचर कालज्ययो निष्पत्तय इव सन्ति । एवं हि चापक्षेत्रे अग्रज्या परमाग्रज्ययो निष्पत्तयः[3] भविष्यन्ति । यथा भुजज्या त्रिज्ययो निष्पत्तिः एक पदस्योदयांशज्ञानेन शेष पदोदयांशज्ञानं जायते । पूर्वाक्त[4] प्रकारेण एवं निरक्षा[5]-दारभ्य सपदा[6] घटिकांतरित स्वस्व परमदिन देशानां[7] लिखितास्ति । सार्द्धं द्विच-त्वारिंशत[8] परमदिन ४२।३० पर्यंतम् ।

अथाष्ट[9] प्रकरणे कालांश सारणी[10] लिखितास्ति

(क) १. निष्पत्तय for (निष्पत्तय) (ख)
२. त्रिज्याया for (त्रिज्यया)
५. तिरक्षादारभ्य for (निरक्षादारभ्य)
६. सपाद for (सपदा) (ख) ८. शत् for (शत)
९. अथाष्टम for (अथाष्ट) १०. सारिणी for (सारणी)

(ख) ३. "निष्पत्तय—त्रिज्ययो" लुप्त ४. पूर्वोक्त for (पूर्वाक्त)
७. +उदयांशसारणी+ ८. चत्वारिंशत् for (चत्वारिंशत)
१०. शारणी for (सारणी)

क

अंश	क्रान्तिज्या	द्युज्या	निष्पत्ति-प्रमाणानि	चरकाल ज्या	तत्रैव चरकालः	निरक्षो-दयांशा	स्वोदयांशा	स्वोदयांशा-नामंतराणि
१०	४।२ ४९।३०	४९।५१ ४९।३०	९।३३ ५४	२।७ रुजरुदेशे	२।१६	९।१०	६।१४ रुजसदेशे	६।१४
२०	८।३० १२।४८	५९।२५ २३।३०	१८।१२	६।५ ३०	५।५५	१८।२५	१२।३५	६।२१
३०	१२।४८ १८	१८।४५ ३०।३७	२८।१	९।३ ३०	८।३८	२६।५०	१९।१७	६।३७
४०	१५।३५ ११।३०	१७।१६ १४।३०	१७।१६ १४।३०	२६।३३ ऽ३०	११।१७	३७।३०	२७।३३	६।१
५०	१६।३५ १९।३०	१७।२ १२	४४।१२	१४।३० ऽ१२	१३।१२	४७।२८	३३।३६	७।३३
६०	२१।० १९।०	१६।११ १८।३०	५०।४४	१६।१८ ऽ३७	१६।४४	५७।४४	४१।१८	८।१२
७०	२३।० ३२।९	४५।२८ २०।३०	५५।४४	१७।५६	१६।२४	६८।१८	५०।१४	८।१६
८०	२३।१८ ऽ५०	१५।२ ८	५८।१५	१८।१६	१८।२४	७९।५	६०।४१	९।४७
९०	२४।१५ २६।३०	१४।१२ २६।३०	६०।०	१९।१७	१८।४५	९०।०	७१।१५	१०।३४

ख

अंश	क्रांतिज्या	द्युज्या	निष्पत्ति-प्रमाण	चरकाल ज्या रूजसदेशे	तत्रैव चरकालः	निरक्षोदयांशाःदशदश	स्वोदयांशा रूजसे	स्वोदयांशा नामंतराशि
१०	४।२ ४९।३०	१९।५१ ५४	१९।३३	२।७	२।१६	९।१०	६।१४	६।१४
२०	१२।३० १२।४८	१९।२५ २३।३०	१०।१२	६।५ ३०	५।५५	१८।३५	१२।३५	६।२१
३०	१२।४८ १८	१८।४५ ३७।३०	२८।१	९।३ ३०	८।२८	२६।५०	१९।१७	६।३७
४०	१५।३५ ११।३०	१७।१६ १४।३०	३६।३३	११।४३ ३०	११।१७	३७।३०	२७।३३	७।१
५०	१८।३५ १९।३०	१७।२ १२	४४।१२	१४।३० १२	१३।१२	४७।२८	३३।३६	७।३३
६०	२१।० १९।०	१६।११ १८।३०	५०।४४	१६।१८ ३७	१६।४६	५७।४४	४१।१८	८।१२
७०	२३ ३२।९	४५।२८ २०।३०	५५।४४	१७।५६	१६।२४	६८।१८	५०।१४	८।१६
८०	२३।८ ५०	१५।२ ८	५८।१५	१८।१६	१८।२४	७९।५	६०।४१	९।४७
९०	२४।१५ २६।३०	१४।१२ २६।३०	६०।०	१९।१७	१८।४५	९०।०	७१।१५	१०।३४

रूजस देशे कालांश सारणी अंश १०।३६ अक्षांशदेशे ।

ख

		अष्टमप्रकरणं			नानादेशोदयांशसारणी						नानादेशकालांशसारणी		
			निरक्ष		अक्षांश ८।२५		१६।२७		२३।५१		३०।२२		३६।०
		होराः	हो १२।०		१२।३०		१३।०		१३।३०		१४।०		१४।३०
		उदयांतराणि	उदयाः	अंतरं	उ०	अं०	उ०	अं०	उ०	अं०	उ०	अं	उ०
राशयः	अंशाः	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क
मे	१०	६।१०	६।१०	८।३५	८।३५	७।५८	७।५८	७।२३	७।२३	६।४८	६।४८	६।४४	६।४४
	२०	६।१५	१८।२५	८।२५	१७।१४	८। ५	१६। ३	७।२९	१४।५२	६।५५	१३।४३	६।२१	१२।३५
	३०	६।२०	२७।५०	८।१२	२६। ६	२६। ६	८।१७	७।४५	२२।३७	७।१०	२०।५३	५।३७	१९।१२
वृ	१०	९।४०	३७।३०	९। ९	३५।१४	८।३६	३२।५६	८। ४	३०।४१	७।३३	१८।२६	७। १	२६।३३
	२०	९।५८	४७।२८	९।२९	४४।४३	९। १	४१।५७	८।३१	३९।१२	८। २	३६।२८	७।३३	३३।४६
	३०	१०।१६	५७।५४	९।५१	४४।३४	९।२७	५१।२४	९। ३	४८।१५	८।३७	४५। ५	८।१२	४१।२८
मि	१०	१०।३५	६८।१८	१०।१५	६४। ९	९।५६	६१।२०	९।१६	५७।५१	९।१७	५४।२२	८।१६	५०।१४
	२०	१०।४७	६९। ५	१०।३५	७५।२४	१०।२३	७१।४३	१०।११	६२। २	१०। ०	६४।२२	९।४७	६०।४१
	३०	१०।५५	९०। ०	१०।५१	८६।१५	१०।४७	८२।३०	१०।४८	७८।४५	१०।१३	७५। ०	१०।३४	७१। ५
क	१०	१०।५५	१०५।५५	१०।५९	९७।१४	११। ३	१०१।१७	५९।४२	८१।१२	।१२	८७।१२	११।१६	८२।३१
	२०	१०।४७	११२।४७	१०।५८	१०८।१३	११।११	१०४।४४	५९।२३	१०१।१५	।३४	९०।४७	११।४७	९४। ८
	३०	१०।३४	१२२।१६	१०।५३	११९। ६	११।१२	११५।५६	।३२	११२।४७	।११	१०९।३७	१२।१२	१०६।३०
सिं	१०	१०।१६	१३२।३२	१०।४१	१२४।४७	११। ५	१२७। १	।२९	१२४।१६	।५५	१२१।३२	१२।२०	११८।५५
	२०	९।५८	१४७।३४	१०।२६	१४०।१४	१०।५५	१३६।५६	।२७	१३५।४१	।५४	१२३।२६	।२३	१३१।१३
	३०	९।४०	१५२।१०	१०।१२	१५०।२६	१०।४४	१४८।४०	।१६	१४७।५७	।४०	१४५।३२	।१९	१४५।३२
क	१०	९।२७	१६१।२५	९।५८	१६०।२४	१०।३३	१५९।१३	। ५	१५८।१४	।४०	१५६।५३	।१३	१५५।४५
	२०	९।१५	१७०।५१	९।५१	१७०।१५	१०।२५	१६९।३८	११। १	१६९। १	।३५	।३५	। ९	। ९
	३०	९।१०	१८०। १	९।४५	१८०। ०	१०।२२	१८०। ०	१०।५७	१८०। ०	।३२	१८०। ०	। ६	१८०। ०

ख

अष्टम प्रकरणं — नानादेशोदयांशसारणी — नानादेशकालांशसारणी

राशयः	अंशाः	उदयांतराणि	उदयाः (निरक्ष, होरा: हो १२।०)	अंतरं	उ० (अक्षांश ८।२५, १२।३०)	अं०	उ० (१९।२७, १३।०)	अं०	उ० (२३।५१, १३।३०)	अं०	उ० (३०।२२, १४।०)	अं०	उ० (३६।०, १४।३०)
		अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क
वु	१०	९।१०	१८९।१०	९।४५	१८९।१५	१०।२२	१९०।२२	।५७	१९०।२७	।३२	१९१।३२	। ६	१९२। ६
	२०	९।१५	१९८।२५	९।५१	१९७।१६	१०।२५	२००।४७	११। १	२०१।५८	।३५	२०३। ७	। ९	२०४।१५
	३०	९।२५	२१७।५०	९।१८	२०९।३४	१०।३१	२११।२०	। ५	२१३। ३	।४०	२१४।४७	।१२	२१६।२८
वृ	१०	९।४०	२१७।३०	१०।१२	२१९।४४	१०।४४	२२२। ४	।१६	२२४। ०	।४३	२२६।२४	।१९	२२८।४७
	२०	९।५८	२२५।२८	१०।२६	२३०।५३	१०।५५	२३२।५९	।२५	२३५।४४	।५४	२२८।२८	।२३	२४१।१०
	३०	९।३६	२३०।४४	१०। ९	२४०।५४	११। ५	२४४। ४	।२९	२४७।१३	।५५	२५०।५२	।२०	२५२।३०
ध	१०	९।३७	२४८।११	१०।५३	२५१।४७	११।१२	२५५।१७	।३२	२५८।५५	।४१	२६२।१४	।१२	२६०।४२
	२०	९।४७	२५९।११	१०।५९	२६२।४६	११।११	२६६।२७	।२३	२७०। ८	।३४	२७३।४८	।१२	२७६।२९
	३०	९।५५	२७०। ०	१०।५४	२७३।४५	११। ३	२७७।३०	११। ७	२८१।१५	११।१२	२८६। ०	११।४७	२८८। ०
म	१०	९।५५	२८०।५५	१०।५१	२८४।३६	१०।४७	२८८।१७	१०।४७	२९१।५८	१०।१८	२९०।३८	११।१६	
	२०	९।४७	२९१।१२	१०।३५	२९०।११	१०।२३	२८९।४०	१०।११	३०२। ९	१०। ०	३०५।३८	१०।३७	
	३०	९।३४	३०२।१८	१०।४५	३१७। ०	९।५६	३०८।३४	९।१६	३११।४५	९।१७	३१४।५५	९।४७	
कु	१०	१०।१६	३१२।३२	९।५१	३१५।१७	९।२०	३१८। ३	९। ३	३२०।४८	९।३७	३२३।३२	८।५६	
	२०	९।५८	३२२।३२	९।२९	३२४।४७	९। १	३२७। ४	८।३१	३२९।१९	८। २	३३२।३४	८।५२	
	३०	९।४०	३३२।१०	९। ८	३३३।४८	८।३७	३३५।४०	८। ४	३३७।४१	७।१३	३३९। ७	७।३३	
मी	१०	९।२५	३४१।३०	८।५२	३४२।४७	८।१७	३४३।५७	७।४५	३४५। ८	७।१०	३४७।१७	७। १	
	२०	९।१४	३५०।५०	८।१९	३५१।२५	८। ५	३५२। २	७।२९	३५२।३७	६।५४	३४३।१२	६।१६	
	३०	९।१०	३६०। ०	८।३५	३६०। ०	७।५८	३६०। ०	७।२३	३६०। ०	६।४८	३६०। ०	६।२१	३६०। ०

ख

नानादेश कालांश सारणी

		अक्षांश	४०।१६		४५।१		४८।३०		५१।३५		५४।१
		होरा	१५।०		१५।३०		१६।०		१६।३०		१७।०
		अंतराणि	उ०	अं	उ०	अं	उ०	अं	उ०	अं	उ०
		अं क	अं क	अं क	अं क	अं श	अं श	अं क	अं क	अं क	अं क
मे	१०	५।४०	५।४०	५।८	५।८	४।३६	४।३६	४।५	४।५	३।३६	३।३६
	२०	५।४७	११।२७	५।५४	१०।२२	४।४३	९।१९	४।१२	८।१७	३।४७	७।१९
	३०	६।५	१७।३२	५।१३	१५।५५	५।१	१४।२०	४।२१	१२।४८	४।०	११।३९
वृ	१०	६।२९	२४।१	५।५८	२१।१३	५।२६	१९।४७	४।५७	१७।४५	४।२७	१५।४५
	२०	७।४	३१।०	६।३४	२८।२७	६।५	२५।५१	५।३४	२३।१८	५।८	२०।४९
	३०	७।४७	३८।५१	६।३०	३५।४७	६।५२	३२।४३	६।३५	२९।४३	५।५९	२६।४५
मि	१०	८।३८	३७।२९	८।४५	४४।१५	७।५३	४०।३६	७।२९	३७।१२	७।५	३३।५०
	२०	९।३२	५७।१	९।१९	५३।२१	९।५	४९।४१	८।४९	४६।१	८।३३	४२।२३
	३०	१०।२९	६७।३०	१०।२४	६३।१५	१०।१९	६०।०	१०।१४	५७।१५	१०।७	५२।३०
क	१०	११।२१	७८।११	११।२७	७५।११	११।३१	७१।२१	११।३६	६३।५१	११।४३	६४।१३
	२०	१२।२	९५।२३	१२।१५	८७।२६	१२।२९	८४।०	१२।४५	८०।३६	१३।१	७७।४४
	३०	३०	१०३।२३	१२।४३	१०५।१९	१३।१५	९७।४५	१३।२९	१०४।४५	१४।३	९११।७
सिं	१०	।४६	११६।१९	१३।५२	११३।३१	१३।४०	११०।५५	१४।७	१०८।२२	१४।३६	१०५।५३
	२०	।५२	१२९।१	।२२	१२६।५३	१३।४१	१२४।४६	१४।२२	१३२।४४	१४।१२	१२५।४५
	३०	।५१	१४१।३२	।२२	१४०।१५	१३।४४	१३८।४०	।३४	१३७।८	१४।५०	१३५।२९
क	१०	।४५	१५४।३०	।१७	१५३।३२	१३।४९	१५२।२९	।३९	१४१।२७	१४।५०	१५५।५९
	२०	।१४	१६७।१५	।१६	१६६।४८	१३।४७	१६६।४५	।१८	१६०।४५	१४।४७	१६०।३६
	३०	।४०	१८०।०	।१२	१८०।०	१३।४४	१८०।०	।१५	१८०।०	।४४	१८०।०

ख

नानादेश कालांश सारणी

राशि	अंश	अक्षांश	४०।१६		४५।१		४८।३०		५१।३५		५४।१
		होरा	१५।०		१५।३०		१६।०		१६।०		१७।०
		अंतराणि	उ०	अं	उ०	अं	उ०	अं	उ०	अं	उ०
		अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क	अं क
तु	१०	।४०	१९२।४०	।१२	१९२।१२	१३।४४	१९३।४४	।४५	१९४।४५	।४४	१९४।४४
	२०	।४३	२०५।२३	।१६	२०६।८	१३।४७	२०७।३१	।१८	२०८।३३	।४७	२०९।२१
	३०	।४५	२१८।८	।१७	२१९।४७	१३।४९	२२१।२०	।१९	२२२।५२	।५०	२२४।३१
वृ	१०	।५१	२३०।५९	।२२	२२३।७	१३।५४	२३५।१४	।२४	२३७।१७	।५४	२३९।१५
	२०	।५२	२४३।५१	।२२	२४६।२९	१३।५१	२४९।५	।२२	२४१।३८	।५२	२५४।७
	३०	।४६	२५६।३३	१३।१२	२५९।४१	१३।४०	२६२।१५	१४।१७	२६०।४५	।३६	२६८।५३
ध	१०	।३०	२६९।७	१२।५३	२७२।३४	१३।१५	२७६।०	१३।३९	२७९।२४	१४।३	२९२।४६
	२०	१२।२	२८१।९	१२।१५	२८४।४९	१२।१९	२८८।२९	१२।४४	२९२।९	१३।१	२९०।४७
	३०	११।२१	२९२।३०	११।२६	२९६।१५	११।३१	३००।०	११।३६	३०३।५५	११।४३	३०७।१०
म	१०	१०।३२	३०२।५९	११।२६	३०६।१९	१०।१९	३१०।१९	१०।४४	३०८।५९	१०।७	३०९।३०
	२०	९।३२	३१२।३१	९।१९	३१६।१९	९।५	३१९।२४	८।४९	३२२।४८	८।३३	३२५।१०
	३०	८।१८	३२२।१९	८।१५	३२६।१८	७।५३	३२६।१७	७।२९	३३०।१७	७।५	३३३।१५
कुं	१०	७।४६	३२८।५०	७।२०	३३२।१३	६।५२	३३४।९	६।२५	३३६।४२	५।१७	३३९।११
	२०	७।४	३३४।५९	६।३४	३३८।७	६।५	३४०।४४	५।३४	३४२।१६	५।४	३४४।१५
	३०	६।२९	३४२।२८	५।५८	३४५।५	५।२६	३४५।४४	४।५६	३४७।१२	४।२६	३४८।४१
मी	१०	६।५	३४३।३३	५।१३	३४९।८	५।१	३५५।४१	४।३१	३४१।४३	४।१९	३५२।४१
	२०	५।५७	३५४।२०	५।१३	३५४।५२	४।४८	३५५।२४	४।१२	३५५।११	३।४३	३५६।२४
	३०	५।४०	३६०।०	५।१८	३६०।०	४।३६	३६०।०	४।५	३६०।०	३।३६	३६०।०

क

	१	अक्षांश हो १२ २	उदयाः ३	अंतरं ४	अक्षांश हो १२।३० ८।२५ उदया ५	अक्षांश १६।२७ हो १२।० ६	७
मे	१०	९।१०	९।१०	८।३५	८।३५	७।५८	७।५८
	२०	९।१५	१८।२५	८।३५	१७।१४	८। ५	१६। ३
	३०	९।२०	२७।५०	८।१२	३६। ६	८। ६	८।१७
वृ	१०	९।४०	३७।३०	९। ८	३५।१४	८।३६	३२।५६
	२०	९।५८	४७।२२	९।२२	४४।४३	९। १	४१।५७
	३०	१०।१६	५७।४४	९।४१	४४।३४	९।२७	५१।२४
मि	१०	१०।३५	६८।१८	१०।१५	६४। ९	९।५६	६१।२०
	२०	१०।५७	७९। ५	१०।३५	७५।२४	१०।२३	७१।४३
	३०	१०।५५	९०। ०	१०।५१	८६।२५	१०।४७	८२। ३
क	१०	१०।५५	१०५।५५	१०।५९	९७।१४	११। ३	१०१।१७
	२०	१०।४७	१११।४७	१०।५९	१०८।१३	११।११	१०४।४४
	३०	१०।३४	११२।१६	१०।५३	११४। ६	११।१२	११५। ५
सिं	१०	१०।१६	१३२।३२	१०।४१	१२४।४७	११। ५	१२७। १
	२०	९।५८	१४२।३५	१०।२६	१४०।१४	१०।५५	१३७।५६
	३०	९।४०	१५२।५२	१०।१२	१५०।२६	१०।४४	१४८।४०
क	१०	९।२७	१६१-३५	९।५८	१६०।२५	११।३३	१५९।१३
	२०	९।१५	१७०।५५	९।५१	१७०।१५	१०।२५	१६९।३८
	३०	९।१०	१८०।४०	९।४५	१८०। ०	१०।२२	१८०। ०
तु	१०	९।१०	१८४।१०	९।४५	१८९।१५	१०।२२	१९०।२२
	२०	९।१५	१९८।२४	९।५१	१९७।१६	१०।२५	२००।४७
	३०	९।२५	२०७।५०	९।१९	२०९।३४	१०।३३	२२१।२०
वृ	१०	९।४०	२१७।३०	१०।१२	२१९।४४	१०।४४	२२२। ४
	२०	९।५८	२२५।२८	१०।२६	२३०।४४	१०।५५	२३२।५९
	३०	९।३६	२३७।४४	१०। ९	२५०।५४	११। ५	२४४। ४
ध	१०	९।३७	२४८।१५	१०।५३	२१८।४७	११।१२	२५५।१७
	२०	९।४७	२५९। ५	१०।५९	२६२।४६	११।११	२६६।२९
	३०	९।५५	२७०। ०	१०।५८	२७३।४५	११। ३	३७७।३०
म	१०	९।५५	२८०।५५	१०।५१	२८४।३६	१०।४७	२८८।१७
	२०	९।४७	२९१।१२	१०।३५	२९०।११	१०।२३	२९८।४०
	३०	९।३४	३०१।१६	१०।४४	३३७। ०	९।५६	३०८।३५
कुं	१०	१०।१६	३१२।३२	९।५१	३१५।१७	९।२७	३१८।१३
	२०	९।५८	३२२।३२	९।२८	३२४।४७	९। १	३२७। ४
	३०	९।५०	३३२।१०	९। ८	३३३।४४	८।३७	३३५।४०
मी	१०	९।२५	३४१।३५	८।५२	३४२।४७	८।१७	३४३।५७
	२०	९।१४	३५०।५०	८।१९	३५१।५५	८। ५	३५२। २
	३०	९।२०	३६०। ०	८।३५	३६०। ९	७।५८	३६०। ०

ख

नाना देश कलांशसारिणी

अक्षांश ३३।२१ होरा १३।३०	९	अ० ३०।२२ हो० १४।० १०	११	१२	अ० ३६।० हो १४।३० १३	
७।२३	७।२३	६।४८	६।४८	६।४४	६।४४	
७।२९	१४।५२	६।५५	१३।४३	६।२१	१२।३५	मे
७।४५	२२।३७	७।१०	२०।५३	६।३७	१९।१२	
८। ४	३०। ४	७।३३	१८।२६	७। १	२६।३३	
८।३१	३९।१२	८।२२	३६।२८	७।३३	३३।४६	वृ
९। ३	४८।१५	८।३७	४५। ५	८।१२	४१।१८	
९।१६	५७।५१	९।१७	५४।२२	८।१६	५०।१४	
१०।११	६३। २	१०। ०	६४।२२	९।४७	६०।४१	मि०
१०।४८	७८। ४	१०।१३	७५। ०	१०।३४	७१। ५	
५९।५२	८१।१२	१२।	८७।१२	११।१६	८२।३२	
५९।२३	१०१।१५	३६।	९७।४७	११।४७	९४। ८	क
।३२	११२।४७	११।	१०९।३७	१२।१२	१०६।३०	
।२९	१२४।१६	।५५	१२१।३२	१२।२०	११८।५५	
।२७	१३५।४१	।५४	१३३।२६	।२३	१३१।१३	सिं
।१६	१४७।५७	।४७	१४५।३२	।१९	१४५।३२	
। ५	१५८।१४	।४०	१५६।५३	।१३	१५५।४५	
११। १	१६९। १	।३५	१।३५	। ९	। ९	क
१०।५७	१८०। ०	।३२	१८०। ०	।१६	१८०। ०	
।५७	१९०।२७	।३२	१९१।३२	। ६	१९२। ६	
११। १	२०१।५८	।३५	२०३। ७	। ९	२०४।१५	तु
। ५	२१३। ३	।४०	२१४।४७	।१३	२१६।२८	
।१६	२२४। ०	।४७	२२६।२४	।१९	२२८।४७	
।२५	२३५।४४	।५४	२३८।२८	।२३	२४१।१०	वृ
।२९	२४७।१३	।५५	२५०।२३	।२०	२५३।३०	
।३२	२५८।५५	।४०	२६२।१४	।१२	२६०।४२	
।२३	२७०। ८	।३४	२७३।४८	।१२	२७६।२९	ध
११।२७	२८१।१५	११।१२	२८६। ०	११।४७	२८०। ०	
१०।४७	२५१।५८	१०।१८	२९०।३८	११।१६	३३७।४७	
१०।११	३०२। ९	१०। ०	३०५।३८	३०।३४		म
९।१६	३११।४५	९।१७	३१४।५५	९।४७		
९। ३	३२०।४८	९।३७	३२३।३२	८।५८		
८।३०	३२९।१९	८। २	३३२।३४	८।५२		कुं
८। ४	३६०। ०	७।१३	३३७।०७	७।३३		
७।४५	३४५।३७	७।१०	३४७।१७	७। १		
७।२९	३५२।३७	६।५४	३५३।१२	६। ६		मी
७।२३	३६०। ०	६।४८	३६०। ०	६।२१		

ख

नानादेश कालांश सारिणी

	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
				अक्षांश		अ		अ०		अ		अ	
				४०।१६		४५।१		४८।३०		५१।३५		५४।१	
				हो०		हो०		हो०		हो०		हो०	
				१५।०		१५।३०		१६।०		१६।३०		१७।०	
मे	१०			५।४०	५।४०	५।८	५।८	४।३६	४।३६	४।५	४।५	३।३६	३।३६
	२०			५।४७	१०।२७	५।५४	१०।२२	४।४३	९।१९	४।१२	८।१७	३।४५	७।१९
	३०			६।५	१७।३२	५।१३	१५।५५	५।१	१४।२०	४।२१	१२।४८	४।०	११।३९
वृ	१०			२६।१	२४।१	५।५८	२१।१२	५।२६	१९।४७	४।५७	१७।४५	४।२७	१५।४५
	२०			३७।०	३१।०	६।३४	२८।२७	६।५	२५।५१	५।३४	२३।१८	५।४	२०।४९
	३०			२७।५६	३८।५१	६।२०	३५।४७	६।५२	३२।४३	६।३५	२९।४३	५।५६	२६।४५
मि०	१०			८।०	४७।२९	८।४५	४४।१५	७।५३	४०।३६	७।२९	३७।१२	७।५	३३।५०
	२०			९।०	५७।१	९।१९	५३।११	९।५	४९।४१	८।४९	४६।१	८।३३	४२।२३
	३०			१०।०	६३।३०	१०।२४	६३।१५	१०।१९	६०।०	१०।१४	५७।१५	१०।७	५२।३०
क	१०			११।२१	७९।११	११।१७	७५।११	११।३१	७१।२१	११।३६	६७।५१	११।४३	६४।१३
	२०			१२।२	९५।१३	१२।१५	८७।२६	१२।२९	८४।०	१२।४५	८०।३६	१३।१	७७।४४
	३०			।३०	८३।२३	१२।५३	१०५।१९	१३।१५	९७।४७	१३।३९	१०४।४५	१४।३	९१।१७
सिं	१०			४६	११६।१९	१३।५२	११३।३१	१३०।४०	११०।५५	१४।७	१०८।२२	१४।३६	१०५।५३
	२०			५२	१२९।१	२२	१२६।५३	१३।५१	१२४।४६	१४।२२	१३२।४४	१४।५२	१२५।४५
	३०			५१	१४१।३२	२२	१४०।१५	१३।४४	१३८।४०	१।३४	१३७।८	१४।५७	१३५।१९
क	१०			४५	१५४।३०	१७	१५३।३२	१३।४९	१५२।२९	।३९	१४१।२७	१४।५०	१५५।२९
	२०			१४	१६७।१४	१६	११६।४८	१३।४७	१६६।४६	।१८	१६०।४५	१४।४७	१६०।३६
	३०			४०	१८०।०	१२	१८०।०	१३।४४	१८०।०	।१५	१८०।०	।४४	१८०।०

ख

नानादेश कालांश सारिणी

	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
				अक्षांश ४०|१६ हो० १५|०		अ ४५|१ हो० १५|३०		अ० ४८|३० हो० १६|०		अ ५१|३५ हो० १६|३०		अ ५४|१ हो० १७|०	
तु	१०	|४०		१९२|४०	|१२		१९२|१	१३|४४	१२३|४४	०|४५	१९४|४५	|४४	१९४|४४
	२०	|४३		२०५|२३	१६		२०६|८	१३|४७	२०७|३१	|१८	२०४|३३	|४७	२०९|३१
	३०	|४५		२१८|८	१२		२१९|४७	१३|४९	२२१|२०	|१९	२२२|५२	|५०	२२४|३१
वृ	१०	|५१		२३०|५९	२२		२३२|७	१३|५४	२३५|१४	|२४	२३७|१७	|५४	२३९|१५
	२०	|५२		२४३|५१	२२		२४६|२९	१३|५१	२३९|५	|२२	२४१|३८	|५२	२५४|७
	३०	|४६		२५६|३३	१३|१२		२६९|४१	१३|४०	२६२|१५	१४|१७	२६०|४५	|३६	२६८|४३
ध	१०	|३०		२६९|७	१३|५३		२७२|३४	१३|१५	२७६|०	११|३९	२७९|२४	१४|३	२८२|४४
	२०	१२|१२		१८१|१९	१२|१५		२८४|४२	१२|२९	२८८|२९	१२|४४	२९२|९	१३|१	२९०|४
	३०	११|२१		२९२|३०	११|२६		२९६|१८	११|३१	३००|०	११|३६	३०७|५५	११|४३	३०७|३०
म	१०	१०|३२		३०२|५९	१०|२४		३०६|१९	१२|५९	३१०|१९	१०|४४	३०८|५९	१०|७	३०७|३०
	२०	९|३२		३१२|३०	१०|२४		३१६|१८	६|५	३१९|२४	८|४९	३२२|४८	८|३३	३२६|१०
	३०	८|१८		३२१|९	८|१५		३२६|१८	७|५३	३३६|१७	७|२९	३३०|१७	७|५	३३३|१५
कुं	१०	७|४६		३२८|५०	७|२४		३३२|१३	६|५२	३३४|९	६|२५	३३६|४२	५|१	३३९|११
	२०	७|४		३३४|५९	६|३४		३३८|७	७|५	३४०|४४	५|३९	३४२|१६	५|४	३४४|१५
	३०	६|२९		३४२|२८	५|५८		३४५|५	५|२६	३४५|४४	४|४६	३४७|१२	५|२६	३४८|४१
मी	१०	६|५		३४३|३३	५|१३		३४९|१८	५|१	३५५|४१	४|३१	३५१|४३	४|९	३५२|४१
	२०	५|५७		३५४|२०	५|१४		३५४|१२	४|४८	३५५|२४	४|१२	३५५|१५	३|४३	३५६|२४
	३०	५|४०		३६०|०	५|१८		३६०|०	४|३६	३६०|०	४|५	३६०|०	३|३६	३६०|०

अथ नवम प्रकरणम्

तत्र कालांशेभ्यः से[1] पदार्थाः ज्ञायन्ते, ते अत्र निरूप्यन्ते ।

अथ दिन चापं रात्रि[2] चापं च अक्षांश ज्ञाने स्पष्ट सूर्य ज्ञाने च साध्यं, तद्यथा स्पष्टसूर्यकालांशाः साध्याः[3]। तेषामंतरं दिनमानचापं भवति । सखड्ग-[4] कालांशाः[5] [6]शोध्याः शेषं रात्रि[7]मानचापं भवति । रात्रिचापं दिनचापं च दश[8] हृतं दिनहोराः रात्रिहोराश्च भवन्ति । एता होराः एकरूपाः क्षेपाः[9] पुनः[10]दिनचापं च रात्रिचापं च द्वादश भक्तं विषम होरा या[11] कालो भवति । पुनः प्रकारान्तरेण विषमहोरा कालज्ञानमाह[12] स्पष्टसूर्यस्य निरक्षकालांशानां स्वदेशीय कालांशानां चान्तरं षड्भक्तं कार्यं फलं पंचदश स्व[13] धनर्णं रविगोलवशात् कार्यं विषम होराकालमानं भवति[14] ।

अथ विषम होराज्ञाने सति एक रूप होरा ज्ञानमाह–ज्ञात विषम होराः स्व-काल मान गुणिताः पंचदश भक्ताः[15] फलं सम होरामानं भवति । एकरूप[16]होरा

(क) २. रात्री for (रात्रि)

३. + तथा षड्भसूर्यस्य तद्देशीय कालाशाः साध्यास् +

४. सषड्भ for (सखड्ग) (ख)

५. कालाशा for (कालांशाः)

६. + सूर्य कालांशेभ्यः + (ख)

७. रात्री for (रात्रि)

८. दहृतं for (दशहृतं)

९. ज्ञेयाः for (क्षेपाः)

१०. पुन for (पुनः)

११. याः for (या) (ख)

१३. शुद्धतरंग अंशेषु for (स्वधनर्णं)

१४. + अथ विषम होराकालमानं भवति +

१५. भक्त for (भक्ताः)

१६. एकरूप for (एकरूपे) (ख)

(ख) १. 'से' लुप्त

३. + तथा सषड्भ सूर्यस्य तद्देशीयकालांशाः साध्याः +

८. 'पंचदश' for (दश)

१२. माहा for (माह)

१३. सु अंशेषु for (स्व)

ज्ञाने सति विषम होरानयनं, तद्यथा एकरूपे होराः पंचदश गुणिता[1] विषम होरा[2] प्रमाणभक्ता[3] सन्तः विषम होरा[4] भवन्ति ।

अथ होरातः लग्नानयनं यदि विषम होरा[5] ज्ञाता[6] तदा ख[7] प्रमाणेन गुणनीया[8] एकरूपाश्चेत् पंचदशभिर्गुणनिया[9] । तत्र दिनं चेत् स्पष्ट सूर्य कालांशा[10] योज्या रात्रिश्चेत् सषड्ग[11] सूर्यकालांशा योज्या रात्रिश्चेत्[12] स्वदेशोदयलग्न कालांशा भवन्ति । तै[13] कालांशै स्वदेशलग्नसारिण्यां[14] चाप[15] कार्यं तदेव लग्नं स्यात् ।

नवम[17] प्रकरणम्[18] समाप्तम्[19]

अथ दशम साधनम्

तत्र मध्याह्नात्[20] यावत्ये[21] होरा गताः स्ता यदि[22] एक रूपाश्चेत्तदा पंच दशघ्नाः कार्यः[23], विषमाश्चेत् सप्रमाणघ्नाः[24] कार्यः[25] स्पष्टसूर्यस्य निरक्षकालांशाः[26] स्तत्र[27]

(क) १. विसर्गलुप्त
२. होराः for (होरा)
३. विसर्गलुप्त
४. विसर्गलुप्त
५. होराः for (होरा) (ख)
६. विसर्गलुप्त
७. स्व for (ख) (ख)
८. विसर्गलुप्त
९. गुंणनीया for (गुंणनियाः)
१०. कालाशा for (कालांशा)
११. सषड्भ for (सषड्ग) (ख)
१२. एते for (रात्रिश्चेत्) (ख)
१३. विसर्गलुप्त
१४. सारण्यां for ((सारिण्यां)
१७-१८-१९. लुप्त (ख)
२०. मध्यानात् for (मध्याह्नात्)
२१. यावंत्यः for (यावत्ये)
२२. 'यदि' लुप्त
२३. कार्याः for (कार्यः) (ख)
२४. स्वप्रमाणघ्नाः for (सप्रमाणघ्नाः) (ख)
२५. कार्या for (कार्यः)
२६. कालाशा for (कालांशाः)
२७. 'स्' लुप्त

(ख) ९. गुंणनीयाः for (गुंणनियाः)
१५. चापं for (चाप)
२१. यावत्याहोरागताः for (यावत्येहोरागताः)
२५. कार्याः for (कार्यः)
२६. कालाशा for (कालांशाः)

योज्याः तदा दशम कलांशा स्युः। तैः निरक्ष विषुवांश[1] पत्रे चापं कार्यं[2] तद्दशमं[3] लग्नं स्यात्।

अथ स्वदेशोदयं[4] कालांशेषु नवत्यंशाश्चेत् शोध्यं[5] तदा दशमकालांशः[6] अवसिष्टा[7] भवेयुः[8]। दशम कालांशेषु नवत्यंशाः योज्यन्ते तदा लग्नकालांशा[9] भवन्ति।

अथ ये ये देशाः[10] याम्योत्तर वृत्ताधः[11] स्थाः सन्ति तेषु मध्यान्हादमिष्टान्तर[12]-होराश्चेद् गृह्यन्ते[13] तदा सर्वदेशेषु[14] समा[15] एव स्युः। यदि चैक याम्योत्तर वृत्तस्था न भवन्ति। तदा मध्यान्हतः तत्र होरासमानाः[16] न भवन्ति। किं तु देशान्तर पलांतरिता भवन्तीति[17]।

(क) १. वास for (वांश) २. कार्ये for (कार्यं)
३. तद्दशम for (दशमं) (ख) ४. स्वदेशोदया for (स्वदेशोदयं)
५. सौध्यंते for (शोध्यं) ६. कालांशा for (कालांशः)
७. अवशिष्टा for (अवसिष्टा) (ख)
८. भवेयु for (भवेयुः) ९. कालाशा for (कालांशा)
१०. देसाः for (देशाः) ११. विसर्गलोप
१२. दभीष्टा तरे for (दमिष्टान्तर)
१३. ग्रह्यन्ते for (गृह्यन्ते) १४. सम for (समा)
१६. विसर्गलुप्त १७. संतीति for (भवंतीति)

(ख) ४. देशोदयलग्नकालांशेषु for देशोदयं कालांशेषु)
५. शोध्यन्ते for (शोध्यं) ६. कालांशाः for (कालांशः)
१२. दभिष्टान्तर for (दमिष्टान्तर) १५. 'सर्व—देशेषु' लुप्त

अथ दशमं[1] प्रकरणम्

तत्र क्रान्तिवृत्तयाम्योत्तरवृत्तं सम्पातोत्यत्र[2] कोणाः प्रदर्शन्ते[3]। तत्र गोले बृहद्वृत्त संपातोत्यत्र कोणेषु सम्पात केन्द्र कृत वृत्ते नवतिमितं चापं यस्य कोणस्य सन्मुखं स्यात्। स कोणः समः तत्र क्रान्तिवृत्तयाम्योत्तरवृत्तसम्पातात् क्रांति वृत्त[4]क्षितिज[5]संपातात् क्रान्तिवृत्तादिग्वृत्तं[6] सम्पाताच्च मे[7] कोणा उत्पन्ना। तेषां कोणानां ज्ञान[8]दृग्वृत्तक्रान्तिवृत्तं[9] सम्पाताग्रतांश[10] ज्ञातं[11] च अस्मिन् शास्त्रे स्वेष्ट[12]-मस्ति।

अथ च लंबनानयने[13] स्यात्पवस्येकत्वमस्ति[14] तस्मात्[15] तत् साधन धनं[16] प्रकार-महं वक्षामि। तत्र प्रत्येकसंपातात् चत्वारः कोणाः[17] उत्पद्यन्ते। तेषु ये[18] पूर्वोत्तरस्थाः तत् साधनं वक्षामि। तत्रापि क्रान्तिवृत्तं[19] याम्योत्तरवृत्त[20]संपातात् ये[21] कोणा

(क) १. दशमं for (दशम) ३. प्रदर्श्यंते for (प्रदर्शन्ते)
२. संपातोप्तन्न for (संपातोत्यत्र) (ख)
४. वृत्ति for (वृत्त) ५. क्षतिज for (क्षितिज)
७. एकोणात्पन्नां for (ऐकोणा उत्पन्ना)
८. ज्ञानं for (ज्ञान) (ख) ९. वृत्त for (वृत्तं) (ख)
१०. संपातान्नतांसं for (सपाताग्रतांश)
११. ज्ञानं for (ज्ञातं) (ख) १२. प्वेष्ट for (स्वेष्ट)
१३. + s. +
१४. स्याप्तावश्यकत्वमस्ति for (स्यात्पवस्येकत्वमस्ति) (ख)
१५. 'त्' लुप्त १६. 'धनं' लुप्त
१७. कोणा for (कोणाः) १८. ए for (ये)
१९. वृत्त for (वृत्तं) (ख)
२०. व्रत्त for (वृत्त) २१. ए for (ये)

(ख) २. वृत्तसंपातोत्पन्न for (वृत्तं संपातोत्यत्र)
६. वृत्तदिग्वृत्त for (वृत्तादिग्वृत्तं) ७. ये for (मे)
१०. संपातान्नतांश for (संपाताग्रतांश)
९. साधन for (साधनं)
२०. वृत्तसंपात् for (वृत्तसंपातात्)

भवन्ति[1]। सुगमत्वात् प्रथमतस्तान्[2] वक्षे, यो[3] द्वौ विभागौ[4] क्रान्तिवृत्तं[5] मेपतुला[6]-संपातात् समानातरौ[7] भवतः। तयोर्याम्योत्तर[8] वृत्तसंपातात् समानान्तरौ[9] भवतः[10]। तयोर्याम्योत्तरवृत्तसंपातात्[11][12][13] ये[14] कोणा उत्पश्यन्ते[15] ते समानाः[16] भवन्ति। अस्मिन् विचारे नवमं[17] क्षेत्रं निरूप्यते। अवजं नाडी वृत्तस्य चापं[18] उ[19] ध्रुवात्[20] कल्पितं दवहं क्रान्ति वृत्तस्य चापं व वृचापं[21] वतचापं समानं क्रान्तिवृत्तस्य च कल्पितं उव चापं उल[22] चापं च याम्योत्तरवृत्तस्य कल्पितं कववकोणउतहकोणौ[23] समानौ[24] भविष्यतः। कुतः ववकत्रिभुज च तलत्रिभुजयोः[25] भुजानां समत्वात् वव[26] भुज वत-भुजौ[27] समानौ[28] कल्पितौ[29], वकभुज तलभुजौ कल्पित समान चापयोः[30] क्रान्ती भवतः। वकभुज वल भुजौ समानचापयोः[31] निरक्ष[32] कालांशौ समानौ भवतः। तस्मात् क

(क) १. उत्पद्यन्ते for (भवन्ति) २. एतावेव for (तान्)
३. यौ for (यो) ४. विभागो for (विभागौ)
५. वृत्तस्य for (वृत्तं) ६. मेख for (मेप)
७. समानांतरो for (समानांतरौ) ९-१० लुप्त
११-१२-१३. लुप्त १४. ए for (ये)
१५. उत्पत्स्यंते for (उत्पश्यंते) १६. विसर्ग लुप्त
१७. नवम for (नवमं) १७. चपं for (चापं)
१९. ग for (उ) २०. ध्रुववृत्ते for (ध्रुवात्)
२१. व for (वृ)
२२. ग for (उ) २३. कोणो for (कोणौ)
२४. समानो for (समानौ) २५. वतल for (चतल) (ख)
२६. त for (व) २७. भुजो for (भुजौ)
२८. समानो for (समानौ)
२९. कल्पितो for (कल्पितौ) ३०. विसर्ग लुप्त
३१. चपयो for (चापयोः) ३२. निरक्षकालांशो for (निरक्षकालांशौ)

(ख) ७. समानान्तरौ for (समानातरौ) ८. 'तयोर्या—भवतः' लुप्त
२१. बव for (ववृ)

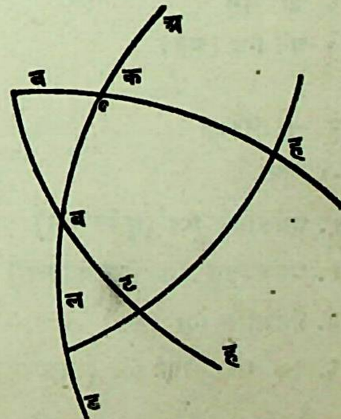
व व कोणः वतलकोणेन समानो[१] जातः। तस्मात् उ तहकोणेनापि समानौ[२] जातः यौ[३] द्वौ भागौ क्रान्ति वृत्तस्य मकर कर्क स्थानात् समानान्तरौ[४] भवतः। तयोः[५] याम्योत्तर[६]वृत्तस्य[७] संपातादुत्पन्नौत्तर[८]कोणौ[९] तयोर्योगः समकोण द्वय तुल्या[१०]।

[११]अथैतद्विचारार्थं दशम[१२] क्षेत्रम् प्रदर्शते[१३] तत्र अवजं क्रान्ति वृत्तस्य चापं[१४] चिन्हं च कर्कस्थानं[१५] वा मकर स्थानं कल्पितं। वदचापं वृहचापं[१६] च समानं कल्पितं। उह चापं उद चापं च याम्योत्तर वृत्तस्य कल्पितं, तदा[१७] उदव कोण उ ह ज कोणयोर्योगः समकोण द्वय तुल्यो भविष्यति[१८]। कुतः द चिन्ह ह चिन्हयो ऽहोरात्र[१९] वृत्तं एकमेवास्ति[२०]! तस्मात् उद चाप उह[२१] चापे समाने भवतः। तस्मात् उ द व कोण उ ह व कोणौ[२२] समानौ[२३] भविष्यतः। पुनः[२४] उ ह व कोण उ ह ज कोणयोर्योगः समकोणद्वय-

---

(क) १. 'नो' लुप्त
२. समानो for (समानौ) (ख)
३. यो for (यौ)
४. समानान्तरो for (समानांतरौ)
५. तदैतयो for (तयोः) (ख)
६. यम्योत्तर for (याम्योत्तर)
७. व्रत for (वृत्त)
८. + पूर्वो +
९. कोणो for (कोणौ)
१०. तुल्यः for (तुल्या)
११. + स्यात् +
१२. दशमं for (दशम)
१३. प्रदर्श्यते for (प्रदर्शते)
१४. + ब + (ख)
१५. + कल्पितं +
१६. व for (उ)
१७. + ऽ +
१८. भवष्यति for (भविष्यति)
१९. रहोरात्रवृत्तं for (ऽहोरात्र वृत्तं) (ख)
२०. स्यात् for अस्ति)
२१. हउ for (उह)
२२. कोणो for (कोणौ)
२३. समानो for (समानौ)
२४. पुन for (पुनः)

(ख) ७. वृत्त for (वृत्तस्य)
८. कार्योत्तर for (त्तर)
१०. तुल्यो भवति for (तुल्या)

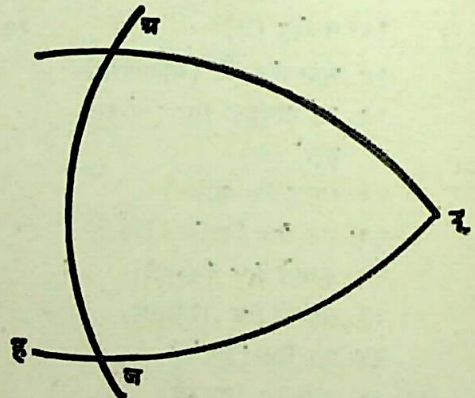
तुल्यः, तस्मात् उद वउ हज कोणयोर्योगोपि समकोण द्वय तुल्यो भविष्यति । इदमे-वास्मकमिष्टम्[1][2] ।

दशम क्षेत्रम्[3] समाप्तम्[4]

अथैकादश[5] क्षेत्रम्

तत्र अवजदं[6] याम्योत्तरवृत्तं अहजं क्रांतिवृत्तार्द्धं अ चिन्हं च मकर स्थानं अ चिन्हं पृष्टकेन्द्रं[7] कृत्वा वहदं वृहद्वृत्तं[8] कार्यं । तत्र अवजंद वृत्तं[9] अहज[10] वृत्तस्य[11] ध्रुवयोरूपरि[12] वहद वृत्तस्य च ध्रुव योगत[13] तदा[14] दह चापं नवतिमितं[15] भविष्यति । तस्मात् दक्ष[16] अहं[17] कोणः समकोणो भविष्यति । अनेनैव प्रकारेण कर्कस्थान-

(क) १. इदमेवास्माकमिष्टम् for (इदमेवास्मकमिष्टम्)
३-४. लुप्त
६. द for (दं) ७. प्रष्ट for (पृष्ट)
८. वृत्तं for (द्वृत्तं)
९. अवजदवृत्तस्य for (अवजंदवृत्तं)
१०. ११. लुप्त १२. रूपपरि for (रूपरि)
१३. गंतस्मि for (गत) १४. +ज+
१५. 'मि' लुप्त
१६. 'क्ष' लुप्त
१७. अह for (अहं)

(ख) २. + वरं +
३-४. लुप्त
५. अथैकादशं for (अथैकादश)
९. अबजदवृत्तं for (अवजंदवृत्तं)
१३. गंतअस्ति for (गत)
१६. १७. अदहकोणः for (दक्षअहं)

कोणोपि[1] समकोणो[2] भविष्यति । कुतः कर्कस्थान[3] कोण[4] मकरस्थान कोणयो मिथः[4] समानत्वात् ।

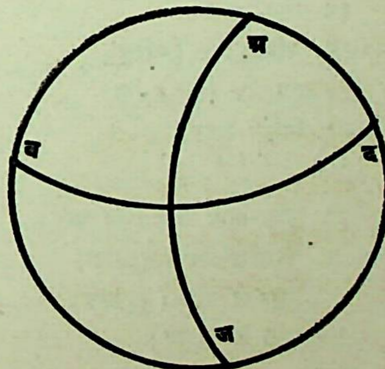
एकादशं[5] क्षेत्रम्[6] समाप्तम्[7]

अथ द्वादशं क्षेत्रम्

तत्र अवजदं याम्योत्तरवृत्तं अहजं नाडीवृत्तार्द्धं[8] अ उ जं[9] क्रान्तिवृत्तार्द्धं[10] अचिन्हं तुला सम्पातः कल्पितः । अ चिन्हं पृष्ठ[11] केन्द्रं कृत्वा वउदं वहं[12] वृत्तं कार्यं । तत् अवजदवृत्तं अहजवृत्तस्य पृष्ठ केंद्रोपरि[13] वहदवृत्तस्य पृष्ठ केन्द्रोपरि[14] गतमस्ति । तदा अ उ[15] चापं नवम्यं[16] शमितं[17] दह चापं च[18] नवत्यंशमितं भविष्यति । तस्मात् उ

(क) १. 'पि' लुप्त २. लुप्त
४. मिथः for (मिथः) (ख) ५-६-७. लुप्त (ख)
९. ज for (जं) १०. वृत्तार्द्ध for (वृत्तार्द्धं)
११. प्रष्ट for (पृष्ट)
१२. वृहद् वृत्तं for (वहवृत्तं) (ख)
१४. +केन्द्रोपरि+ १६. नवत्यशमि for (नवम्यंशमितं)
१७. तदं ह चापं for (तंदहचापं)

(ख) ३. 'स्थान' लुप्त ।
८. वृत्तार्द्धं for (वृत्तार्द्धं)
१०. वृत्तार्द्धं for (वृत्तार्द्धं)
१३. केन्द्रोपरिगतं for (केन्द्रोपरि)
१५. अहचापं for (अउचापं)
१६. नवत्यंशमितं for (नवम्मं शमितं)
१८. 'च' लुप्त

चिन्हं मकरस्थानं भविष्यति । उह चापं परमक्रान्तिर्भविष्यति । उह[1] चापं दअ[2]उ कोणस्य प्रमाणं नवत्यंश परमक्रान्ति योगतुल्यमस्ति । पुनः मेषसम्पात कोणः[3] प्रथ[4]-मोक्तकोणप्रमाणेन भार्द्धांश[5] १८० मितोस्ति, परमाल्प द्यु ज्यांश तुल्योस्ति ।

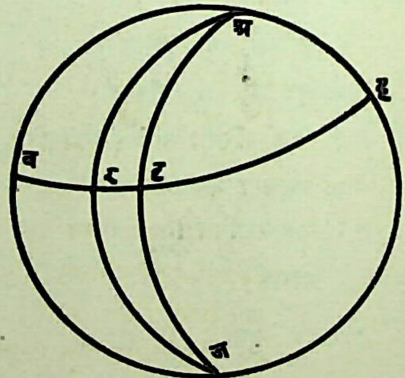
द्वादश[6] क्षेत्रम्[7] समाप्तम्[8]

अथ त्रयोदश[9] क्षेत्रम्

तत्र याम्योत्तरवृत्तं नाडीवृत्तं च पूर्ववत् कल्पितं । वक्रदं[10] क्रान्ति वृत्तार्द्धः[11] ब[12] चिन्हं तुलासम्पातः वउ चापं कन्याराशि[13] कल्पितः । व चिन्हं पृष्टकेन्द्र[14] कृत्वा ब तकं वृहद्वृत्तं कार्यं, अजद[15] वृत्तं अहज[16] वृत्तस्य पृष्टकेन्द्रोपरिगतं[17] वहक वृत्तस्य पृष्टकेन्द्रो[18] परिगतमस्ति[19] । तदा वव चापं वत चापं हं[20] व चापं च प्रत्येकं नवत्यंशमितं स्यात् । ब व ह उ क्षेत्रे व अ चापज्या अव चापज्या निष्पत्तिः[21] वउ चापज्या उत चापज्या

(क) १. गरुद for (उह)
२. ह for (अ)
३. केणः for (कोणः)
४. प्रथमकोण for (प्रथमोक्त)
६.७-८. लुप्त
९. त्रयोदशं for (त्रयोदश) (ख)
१०. वउदं for (वक्रदं) (ख)
११. वृत्तार्द्ध for (वृत्तार्द्धः) (ख)
१२. उह for (उचिन्हं)
१३. राशिः for (राशि) (ख)
१४. प्रष्ट केन्द्रं for (पृष्टकेन्द्र)
१५. अवजद for (अजद) (ख)
१६. जंव्रतस्य for (जवृतस्य)
१७. पुष्ट for (पृष्ट)
१८. 'गतं' लुप्त
१९. मस्तिः for (मस्ति)
२०. हव for (हंव) (ख)
२१. विसर्ग लुप्त

(ख) १. उहद चापं for (उह चापं)
५. भार्द्धांश for (भार्द्धांश)
१४. पृष्टकेन्द्रं for (पृष्टकेन्द्र)
१७. पृष्ठ for (पृष्ट)

निष्पत्ति[1] तह चापज्या अव[2] चापज्या[3] निष्पत्तिः[4] । वउ[5] चापज्या[6] उत चापज्या[7] निष्पत्ति[8] । तह चापज्या[9] हव चापज्या निष्पत्तिधातरूपास्ति[10] । व अ चापं कन्या राश्यादेः[11] क्रान्तिरस्ति । अव चापं अव[12] चापं अस्य कोटिरस्ति । वउ चापं त्रिशदंश[13] मितुमस्ति[14] । उत चापं षष्ट्यंशमितमस्ति । सर्वेषां[15] जीवाः पूर्वं कथिता[16] सन्ति । यदा प्रथम[17] निष्पत्तिरस्ति, इयं निष्पत्ति तथास्ति २१।२६ अस्योकस्योः[18] निष्पत्तिर्यथा त्रिज्ययास्ति । अंकयमं[20] हत चापज्यास्ति । अस्य चापं २१।० तस्मात् कवत कोणः ११।०[21] उत्पन्नः, अयं च सिंहात[22] कोणोस्ति । अनेनैव प्रकारेण वृश्चिकादेः[23] कोणः[24] १११।० एतावन्मित एव भवति । एतत् सषड्ग[25] कोण सषभ[26] ६१।० एतावन्मित[27]

(क) १. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति)

२. ३ ४. ५. ६. ७. ८. ९. लुप्त (ख)

१०. घति for (धति) ११. रास्यादेः for (राश्यादेः)

१२. लुप्त (ख)

१३. दंश for (दश) १४. 'मितु लुप्त

१५. सवंसां for (सवंषां) १६. कथिताः for (कथिता) (ख)

१७. +निष्पत्तिः घातनिष्पतेः शोधिताशेषं हत चापज्या+

१८. अनयोरंकयोः for (अस्योकस्योः)

२०. अयमंकः for (अंकयमं) २१. १११।० for (११।०) (ख)

२३. विसर्ग लुप्त २४. 'णः' लुप्त

२५. सषड्भ for (सषड्ग) २६. प्रमाणं for (सषभ)

२७. 'मित' लुप्त

(ख) १०. घात for (धात) ४. विसर्ग लुप्त

१३: दंशमित for (दशमितु)

१७. +निष्पत्तिः घातनिष्पत्तेः शोधिता । शेषं हत चापज्या हवचापज्या+

१८. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) १९. अयमंकस्य for (अस्योकस्योः)

२०. अंकः हत for (अंकयमंहत)

२२. सिंहांतकोणोस्ति for (सिंहातकोणोस्ति)

२४. सषड्कोणप्रमाणं for (सषड्गकोण)

२५. सषड्भं for (सषभ)

२७. एनावन्मितं for (एतावन्मित)

भवति। यदि व चिन्हं सिंहादिः कल्पते पूर्वोक्त प्रकारेण हृत चापज्या[1] १२।५६।३० एतावती जाता[2]। अस्याः चापं[3] १२।३०[4] सिंहादि धनुषाद्योः कोणौ प्रत्येकं १२।३०[5] एतन्मितौ भवतः। सषड्गयो[6] कोणौ ७७।३० एवं सर्वेषां शीणा[7] आदिम कोणाः उत्पादिताः।

अथ चाप क्षेत्रे एतदानयनं प्रदर्शतं[8]। यदि ज्ञात उत[9] चापं उह चापस्य निरक्ष कालांशरूपं कल्पते[10], तदा उह चापमपि ज्ञातं स्यात्। सह[11] चापज्या निष्पत्तिः[12] हृत मिष्ट चापज्यया त्रिज्या परमक्रान्ति रूप उकोणज्ययो निष्पत्ति रिवास्ति। प्रयोजनमिदमत्र[13] हृतचापं इष्टं[14] लग्नांशकालांशानां[15] क्रान्तिरस्ति। कुतः गृह[16] चापं लग्नकालांशा[17] अस्यैव[18] हृत चापं क्रान्तिरस्ति।

(क) १. ज्याः for (ज्या) २. ज्याताः for (ज्याता)

३. +अथ+ ४. १०।२०।३० for (१२।३०)

५. सषड्भयोः for (सषड्गयो) (ख)

६. राशीणां for (शीणा) (ख)

८. प्रदर्श्यंते for (प्रदर्शतं) ९. ज for (त)

१०. कल्पितं for (कल्पते) ११. अस्य for (सह)

१२. विसर्ग लुप्त

१३. मितमत्र for (मिदमत्र) १४. द्रष्ट for (इष्टं)

१५. कालाशानां for (कालांशानां) १६. उह for (गृह) (ख)

१७: कालांशाः for (कालांशा) १८. +सन्ति+ (ख)

(ख) ७. प्रत्येकं for (चापं) ३. १०२।३० for (१२।३०)

४. १०२।३० for (१२।३०)

८. प्रदर्शते for (प्रदर्शतं) १०. कल्प्यते for (कल्पते)

११. ऋह for (सह)

१४. इष्ट for (इष्टं)

अथ छाया क्षेत्रेण प्रदर्शते[1]। तत्र त्रिज्यानिष्पत्तिः उ कोणछायया[2] उत चापज्या हृत चाप छाययोः निष्पत्तिरिवास्ति। अस्येदं प्रयोजनं हृत चापस्य[3] दशम त्रिमत[4] चिन्हस्यांन्य[5] क्रान्तिरस्ति।

त्रयोदश[6] क्षेत्रं[7] समाप्तम्[8]

(क) १. प्रदश्यंते for (प्रदर्शते) २. छाया for (छायया)

४. वित्रिभव for (त्रिमत)

५. चिन्हस्यान्य for (चिन्हास्यांन्य) (ख)

६. ७. ८. लुप्त

(ख) ३. 'स्य' लुप्त ४. वित्रिभव for (त्रिमत)

अथैकादश प्रकरणम्

तत्र क्रान्ति वृत्त क्षितिज सम्पातोत्पन्न कोणविचारः प्रदर्शंते[1] । निरक्षक्षितिज[2] क्रान्तिवृत्त[3]सम्पात[4]द्ये कोणा उत्पस्यते[5], ते याम्योत्तर वृत्तक्रान्ति वृत्तसम्पातोत्पन्न कोण सदृशाः भवन्ति[6] । तस्मात्ते सिद्धा एव सन्त्यत्[7] अन्य क्षितिज कोणाः निरूप्यन्ते । यद्वे[8] चिन्हे क्रान्तिवृत्तस्य मेषसम्पातात्तुलां[9] सम्पाताद्वा समानांतरे स्तः[10], तयो[11]ष्कोणौ क्षितिजेन[12] समानौ भवतः । तद् ज्ञानार्थं चतुर्द्दश[13] क्षेत्रं प्रदर्श्यंते । तत्राऽवजद[14] याम्योत्तर कृत्तं[15] अह्जं[16] नाडीवृत्तार्द्धं[17] वहदं क्षितिजार्द्धं[18] सत[19] कम चापे[20] क्रान्ति[21] वृत्तस्य च समानं कल्पितं ततः हवत कोण कलद[22] कोणौ समानौ भविष्यतः । कुतः

(क) १. प्रदर्श्यंते for (प्रदर्शंते) २. क्षितेज for (क्षितिज)
३. वृत्तं for (वृत्त)
४. सम्पाताद्ये for (सम्पातद्ये) (ख)
५. उत्पत्स्यंते for (उत्पस्यते) (ख)
६. भवति for (भवन्ति)
७. संप्तन्न for (संत्यत) ८. येद्वे for (यद्वे) (ख)
९. तुल्या for (तुलां)
१०. समानांतररेस्तः for (समानांतरे स्तः)
११. तयो कोणौ for (तयो काणौ) १२. 'न' लुप्त (ख)
१४. दं for (द)
१६. अहजं for (अह्जं) (ख) १७. वृत्तार्द्ध for (वृत्तार्द्धं) (ख)
१८. क्षितिजार्द्ध for (क्षितिजार्द्धं) (ख)
१९. उ for (स)
२१. +तस्य चिन्हं कह चिन्हं तुलास्थानं हव चापं कलचापक्रांति+
२२. कल कोणौ for (कलद कोणौ) (ख)

(ख) ९. तुला for (तुलां) १३. चतुर्दशं for (चतुर्द्दश)
१५. वृत्तं for (कृत्तं)
२०. +क्रान्ति वृत्तस्य । ह चिन्हं क चिन्हं तुलास्थानं । हव चापं कलचापं+

हहृव[1] त्रिभुजे हकल[2] त्रिभुजे[3] भुजाः मिथः समानाः सन्ति। यथा[4] पूर्वकथितं तस्मात्[5] हवहृ[6] कोण हलक कोणावापि[7] समानौ भविष्यतः। तदैतदून भार्द्धांशा अपि समानाः स्युः। ये द्वे चिन्हे षद्भांतरे[8] स्तः, तत्रैक[9] पूर्वकोण द्वितीय पश्चिम कोणयो योग[10] षड्भांशं[11] १८० तुल्यो भवति।

एतद्भानार्थं[12] पंचद[13] क्षेत्रं निरूप्यते

तत्र अव जदं क्षितिजं अहजं[14] हृ क्रांतिवृत्तं अचिन्हे[15] जचिन्हे संलग्नं कल्पितं। तस्माद्[16] अह[17] कोणदा[18] अद[19] कोणयोर्योगः समकोणद्वय तुल्योस्ति। कुतः द[20] अ ह

(क) १. उ for (हृ) २. ३. लुप्त

५. 'त्' लुप्त ६. उ for (हृ)

७. कोणावपि for (कोणवापि) (ख)

९. तत्रेक for (तत्रैक) १०. योंगः for (योग) (ख)

११. षड्भांश for (षड्भांशं) (ख)

१२. एतद् ज्ञानार्थं for (एतद्भानार्थं)

१३. पंचदशं for (पंचद) १५. अहचिन्हे for (अचिन्हे)

१६. हृ for (द्) (ख) १७. १८. लुप्त

१९. हृ for (द)

२०. दह for (दअ)

(ख) १. हहृव for (हहृव)

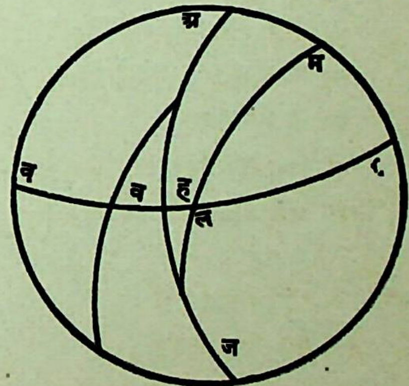
४. यथापूर्वं for (यथापूर्वं)

८. षड्भांतरे for (षद्भांतरे)

१३. पंचदश for (पंचद)

१४. अहज for (अहजं)

१९. हृजद for (दाअद)

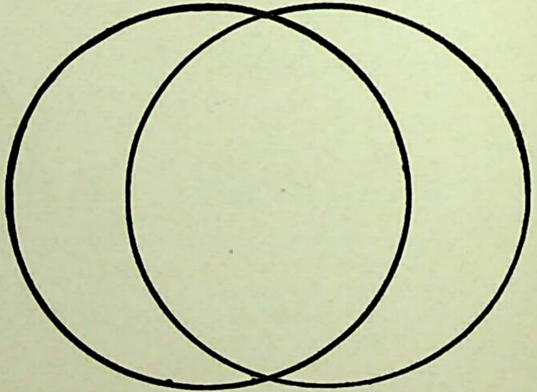

कोणादा[1] अर्द कोणयोर्योगः समकोणद्वय तुल्योरत[2] तस्माद्वे[3] चिन्हे[4] क्रान्ति वृत्तस्य[5] मकरस्थानात् कर्कस्थानात्[6] समानांतरे स्तः। तदेयोक[7] चिन्ह पूर्वं[8] कोणपरचिन्ह पश्चिमकोणयोर्योग[9][10] समकोण[11] द्वय तुल्यो भवति[12]। यदि क्रान्ति वृत्तार्द्धं[13] पूर्वं कोणा-ज्ञाता:[14] भवन्ति[15], तदा क्रान्ति वृत्ता[16] द्वितीयार्द्धं[17] पूर्वं कोणा अपि ज्ञाता भवन्ति। सर्वं अतिवृत्तस्यापि[18] पश्चिम कोणा अपि विदिताः[19] भविष्यति[20]।

पंचदश क्षेत्रम्[22] समाप्तम्[23]

(क) १. लुप्त | २. तुल्यत्वात् for (तुल्योरत)
३. तस्माद्वे for (तस्माद्वे) | ४. +द्वे+
५. वृहतस्य for (वृत्तस्य) | ६. लुप्त
७. तदेक चिन्हपूर्वकोणापरचिन्ह for (तदेयोकचिन्हपूर्वकोणपरचिन्ह)
९. चिन्हयो for (कोणयो) | १०. र्योगः for (र्योग)
१३. वृत्तार्द्ध for (वृत्तार्द्ध) | १४. कोणाज्ञाता for (कोणज्ञाताः)
१५. भवतिः for (भवन्ति) | १६. वृत्त for (वृत्ता) (ख)
१७. द्वितीयार्द्ध for (द्वितीयार्द्ध) (घ)
१८. क्रांति for (अति) (ख) | १९. विदितां for (विदिताः)
२०. भविष्यतिः for (भविष्यति) | २१. २२. २३. लुप्त (ख)

(ख) १. हृअद for (दाअद) | २. तुल्योस्ति for (तुल्योरत)
३. तस्मात् द्वे for (तस्माद्वे)
७. तदेयौक for (तदेयोक)
८. +क्रांतिवृत्त+
११. स्तम for (सम)
१२. भविष्यति for (भवति)

२०. भविष्यन्ति for (भविष्यति)

अथ षोडष[1] क्षेत्रम्

तत्राऽ वजदं[2] याम्योत्तरं[3] वृत्तं अहदं षड्त्रिंशदक्षांश[4] क्षितिजार्द्धं ह्वं[5] नवत्यंशाः नाडीवृत्तस्य ह्वचापं[6] हजचापं[7][8] क्रांतिवृत्तस्यैकैकपदं च कल्पितं ह चिन्हं तुलासंपातं वं[9] चिन्हं मकरं[10] स्थानं[11] मेकवारं[12] कल्पितं[13] पुनः[14] ह चिन्हं[15] मेषसम्पातं[16] ज चिन्हं[17] कर्कस्थानं द्वितीय परिवर्त्ते कल्पितं। तस्माद्दहन[18] उ लम्बांशकोणो ज्ञातोस्ति। तत्[19] एव दहज कोणं[20] दहव कोणौ[21] ज्ञातौ भविष्यतः। कुतः जहकोणः[22] दह ह्वं[23] कोणाच्छो[24]-

---

(क) १. षोडशं for (षोडष) २. अवजदं for (ऽवजदं)

३. याम्योत्तरं for (याम्योत्तर) ४. षड्त्रीश for (षड्त्रिंश)

५. हउ for (ह्वं) ६. चह्व for (ह्व)

७ ८. लुप्त ९. जह for (वचिन्हं)

१०. लुप्त

११. १२. १३. १४. १५: १६. १७. लुप्त

१८. दह for (द्दहन) १९. तत for (तत्) (ख)

२०. कोणे for (कोणं) २१. कोणो for (कोणौ)

२२. जहक for (जहकोणः) २३. उ for (ह्व)

२४. कर्णा for (कोण)

(ख) १. षोडश for (षोडष)

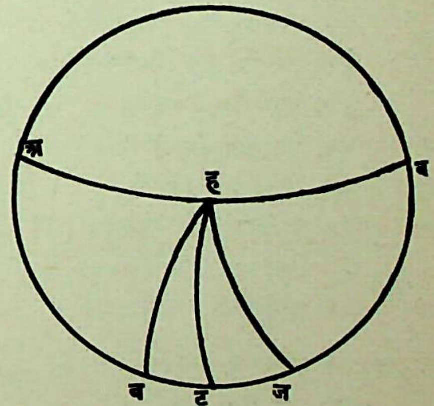
५. हह्वं for (ह्व)

११. स्थान for (स्थानं)

१२. मेकवार for (मेकवारं)

१८. तस्माद्दह उ लम्बांश for (तस्माद्दहन उ लम्बांश)

२२. जहह्वकोणः for (जहकोणः)

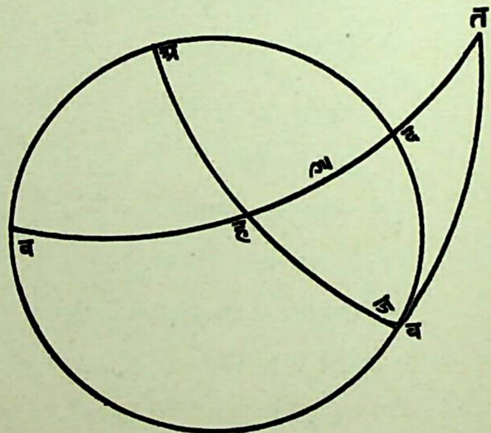
ध्यते । तदा दह[1]ज कोणावशिष[2]ः स्यात्, पुनर्उ हव कोण[3]ः द[4]हउ कोणे योज्यते तदा दहव कोणः स्यात् ।

षोडष[5] क्षेत्रं[6] समाप्तम्[7]

अथ सप्तदश[8] क्षेत्रम्[9]

तत्र[10] अवजदं याम्योत्तर[11]वृत्तं वहदं[12] पूर्वदिशि क्षितिजार्द्धं[13] अहजं क्रांतिवृत्तार्द्धं[14] [15]चिन्ह[16] वृषादि कल्पितः । तस्मात्[17] षड्[18]त्रिंशदक्षांश देशे ह चिन्हं वृषादिर्यदा क्षितिजे भवति, तदा अधस्तनयाम्योत्तरवृत्ते संलग्नः क्रांतिवृत्तं[19] विभागो राश्यादि[20] ३।१७।४१ अयं ज चिन्हं कल्पितं[21], तदा हज चापं लग्नचतुर्थं[22] भावयोरन्तरं नवत्यं-शेभ्यो न्यूनं जातं पुन[23]हचिन्हे[24] पृष्टकेंद्र[25] (:) त्वा[26] उक्तं बृहद्वृत्तं कार्यं

(क) १. उ for (ज) २. सिष्टः for (शिषः)
३. लुप्त ४. लुप्त
५-६-७. लुप्त, (ख) ८. सप्तदशं for (सप्तदश)
९. क्षेत्रं for (क्षेत्रम्) १०. लुप्त
११. याम्योत्तरं for (याम्योत्तरं) १२. वृहदं for (वहदं)
१३. क्षितिजार्द्धं for (क्षितिजार्द्धं) (ख)
१४. वृत्तार्द्धं for (वृत्तार्द्धं) १५. +ह+(ह चिन्हं) (ख)
१६. चिन्हं for (चिन्ह) १७. तस्माप्त for (तस्मात्)
१८. ड्त्रित्रादेशे ('दक्षांश' लुप्त)
२०. रश्यादिः for (राश्यादि)
२१. कल्पितः for (कल्पितं)
२२. चतुर्थ for (चतुर्थं)
२३. पुनः for (पुन) (ख)
२४. चिन्हं for (चिन्हे)
२५. पृष्टकेन्द्रं for (पृष्टकेंद्र (:)) (ख)
२६. कृत्वा for (त्वा) (ख)

(ख) २. वशिष्ठः for (वशिषः)
१९. वृत्त for (वृत्तं)
२०. राश्यादिन १७।४१ for (राश्यादि ३।१७।४१)

पुनः[1] हवंतं[2] हनवत्यंशपरिमितं[3] चापं[4] कार्यं[5][6] । उ द उ तेपिनवत्यमिते[7] भविष्यतः । कुतः उ चिन्हं बहुल[8]वृत्तस्य यतः पृष्ठकेन्द्रमस्ति । वहत वृत्तं च अवजदवृत्र उ व त वृत्तयो[9] ध्रुवोपरिगतमस्ति । जं[10] चिन्हस्य क्रांतिरुत्तर दिशि एताव २२।४० त्यस्ति उ चिन्हस्यात्तरं[11] नाडीवृत्तात् अक्षांश ३६ तुल्यमस्ति। तदा रूजं[12] चापं ५८।४० एतावद् भविष्यति[13] । पुनः उतहजं[14] क्षेत्रे जद चापज्या दउ चापज्ययो[15] निष्पत्तिः जह चापज्या हव चापज्या निष्पत्ति वत चापज्या तस[16] चापज्या निष्पत्ति घातरूपास्ति[17] । बद चापज्या ३१।१२ जह चापं ७७।४१ अस्यज्या ५८।३७ दउ चापज्या[18][19] हव[20] चाप-[21] ज्या[22] तउ[23] चापज्या त्रिज्या तुल्याः सन्ति । तस्मात् वदि[24] प्रथमनिष्पत्तिर्घात-[25] निष्पत्तेः शोध्यते, तदा शेषं[26] द्वितीय निष्पत्ति ख शिष्यते सा च अस्यांकस्य ३१।५६[27]

(क) १. २. ३. ४. ५. ६. ७. लुप्त

७. नवत्यंशमितेपि for (नवत्यमिते)

८. बहल for (बहुल) ९. दध्रुवो for (ध्रुवो)

१०. जह for (जचिन्ह)

११. चिन्हस्यांतरं for (चिन्हस्यात्तरं) (ख)

१२. उज for (रूज) (ख) १३. 'ति' लुप्त

१४. उ for (ज)

१५. ज्यप्रो for (ज्ययो) १६. उ for (स)

१७. घात for (धात) (ख) १८-१९-२०-२१-२२. लुप्त

२३. लुप्त २४. यदि for (वदि) (ख)

२५. र्घातनिष्पत्ते for (र्घातनिष्पत्तेः)

२६. स्येषं for (शेषं)

२७. +त्रिज्यया निष्पत्तिः तत्तुल्यास्ति अथमंकस्तु ३१।५६+ (ख)

(ख) २. हवंहतं for (हवंतंह)

७. नवत्यंशमिते for (नवत्यमिते) ८. बहत for (बहुल)

९. दध्रुंवो for (ध्रुवो) १६. तउ for (तस)

तव चापज्यास्ति । अस्याः चापं ३२।१० एतच्चाद[1] हज[2] कोण प्रमाणमस्ति । इयं या निष्पत्ति[3] निरूपिता सा[4] कथित निष्पत्त्व[5]न्यतमा[6]स्ति ।

अथ प्रकारांतरं उत चापज्या तव चापज्ययोर्निष्पत्तिः उद चापज्या दज चापज्या[7] जह[8] चापज्या[9] हव चापज्या निष्पत्योर्घा[10]तोस्ति । तस्मात्[11] अनयो र्निष्पत्यो र्घात श्चेत्क्रि[12]यते तदा घा[13]तनिष्पत्तिर्भवति । पुनः प्रकारांतरं चापक्षेत्रेण प्रदर्शते । तत्र जह चापज्यायाः निष्पत्तिः जह[14] चापज्यया हव चापं[15] ज्यावत चापज्ययो र्निष्पत्ति रिवास्ति ।

अथ छाया क्षेत्रेण तत्र हद चापं ह चिन्हग्रा[16]यायाः कोटिरस्ति । अस्या ज्या वा[17] या[18] निष्पत्तिः दज चापछायया तथास्ति । यथा हत चापज्या निष्पत्तिः वत चाप छायया ।

एकादश[19] प्रकरणं[20] समाप्तम्[21]

(क) १. एतच्च for (एतच्चा) २. उ for (ज)
३. तिष्पत्ति for (निष्पत्ति) ४. साकंतिथ for (सा कथित)
५. निष्पत्तिपु for (निष्पत्तिष्व)
६. अन्यतरास्ति for (न्यतमास्ति)
७. ज्ययोनिष्पत्तिः for (ज्ययोर्निष्पत्ति)
१०. र्घातो for (र्घातो) (ख) ११. तस्मादनयो for (तस्मात् अनयो)
१२. क्रियते for (त्क्रियते)
१३. तदाघात for (तदाघात) (ख)
१४. जद for (जह) (ख) १५. चाप for (चापं) (ख)
१६. चिन्हाग्रायाः for (चिन्हग्रायाः) १७. १८. लुप्त
१९. २०-२१. लुप्त

(ख) ५. निष्पत्ती धन्यतमास्ति for (निष्पष्वन्यतमास्ति)
१४. +निष्पत्ति+ १५. उह for (जह)
१७. १८. जीवायाः for (ज्यावाया)
१९. २०. २१. लुप्त

अथ द्वादश प्रकरणम्

तत्र क्रान्तिवृत्तदृग्वृत्तसम्पातजनितकोणानां[1] प्रमाणं निरूप्यते। ये द्वे क्रान्ति वृत्तस्य चिन्हं[2] मकरकर्कटयो[3] चिन्हात् समानांतरे भवतः। याम्योत्तरवृत्तात्[4] तयोः[5] नत कालः समानश्चेत्तदा तयोर्नतीशा[6] अपि समाना:[7] भवन्ति। इष्ट कोण द्वययोगोपि समकोणद्वयतुल्यो भवति।

अथाष्टदश[8] क्षेत्रम्

एतद्विचारार्थं प्रदर्शंते[9]। अवजं[10] याम्योत्तरवृत्तचापं व चिन्हं ख मध्यं ज चिन्हं ध्रुवस्थानं अहं[11] अ उ व[12] क्रान्तिवृत्तचापं द[13] चिन्हं उ चिन्हं मकरादिकर्कटादि-स्थानात् समानांतरं अवज वृत्तात् समाननतकालं च कल्पितं। पुनः ज ध्रुववृत्तस्य जद चाप जउचापे दृग्वृत्तस्य[14] वद चाप वउ चाप[15] कार्ये तदा वद चाप वउ चापे समानो[16] भविष्यतः। वदहकोणवउ अकोणयोर्योगः[17] समकोणद्वयतुल्यो भवि-ष्यति[18]। अस्योपपत्तिः[19]। ज द व त्रिभुज[20] ज उ व त्रिभुजे जद भुजः ज उ भुजश्च

(क) १. जनितं for (जनित) २. चिन्हे for (चिन्हं) (ख)
३. कर्कटयो: for (कर्कटयो) ४. वृत्तत् for (वृत्ताद्)
५. तयोर्नतकाल: for (तयो: नतकाल:)
६. र्नतांशा for (र्नतीशा) (ख)
७. शमाना भवति for (समाना: भवन्ति)
९. प्रदर्श्यंते for (प्रदर्शंते) १०. अथजं for (अवजं)
११. अदहं for (अहं) १३. दह for (द)
१४. दृग्वतस्य for (दृग्वृत्तस्य) १६. समाने for (समानो) (ख)
१७. योग: for (र्योग.) १८. स्ति for (भविष्यति)
१९. पस्ति: for (पत्ति:) २०. त्रिभुजे for (त्रिभुज) (ख)

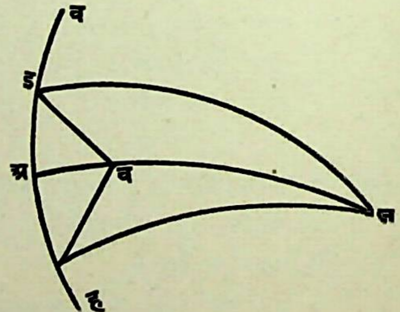
(ख) ३. कर्कटयोश्चिन्हात् for (कर्कटयोचिन्हात्)
८. अष्टादशं for (अष्टादश) १२. +चापे+
१५. चापे for (चाप)
१७. अकोणद्वयोर्योग: for (अकोणयोर्योग:)

द्युज्याचापे[1] समाने[2] स्तः। जव भुज उभयत्र एकं[3] एवास्ति। जं[4] चिन्हस्य च कोण-द्वयं समानमस्ति। तस्मात् वद चाप वउ चापे समाने स्तः[5]। पुनः[6] जदवकोण जउव कोणौ समानौ भविष्यतः। पूर्वं[7] इदं कथितमेव[8] जदह कोण जउअ[9] कोणौ क्रांति-वृत्तयाम्योत्तरवृत्तसम्पातजकोणौ, अनयोर्योगः[10] द्वयो[11] समकोणयां[12] समानोस्तीति द्व[13] यदि एतत् कोणयो[14]रिजदव[15] कोणो योज्यते[16] जउ[17] कोणश्चेत् शोध्यते[18]। तदा वदह कोण वउअ[19] कोणयोर्योगः समकोण द्वयतुल्यो भविष्यति।

अथ[20] यच् चिन्हं क्रान्तिवृत्तस्य पूर्वापरकपाले याम्योत्तरवृत्तातुल्यनतका-लकं भवति। तस्य नतांशाः समाना भवन्ति। दृग्वृत्तक्रा[21]न्तिवृत्त कथितैतच्चिन्ह-सम्पातात् यौ[22] कोणौ भवतस्तद्योगः[23] क्रान्ति वृत्त तच्चिन्[24]हयाम्यो[25]त्तरवृ[26]त्तसम्पातको-

---

(क) १. चाप for (चापे) (ख) — २. समानौ स्त for (समाने स्तः)
३. येक for (एक) — ४. जह for (ज)
५. विसर्ग लुप्त — ६. पुनर्जदव for (पुनः जदव)
६. ह for (अ) — १०. योगः for (र्योगः)
११. द्वयोः for (द्वयो) (ख) — १२. समकोणयो for (समकोणयां)
१३. लुप्त (ख) — १४. +रुपरि+
१५. 'यो' लुप्त — १६. +व+(ख)
१७. सोध्यते for (शोध्यते)
१६. ओ for (अ) — २०. 'अथ' लुप्त
२१. कान्ति for (क्रान्ति)
१. +द्वौ+ — २. तद्योगाः for (तद्योगः)
३. ४. लुप्त
५. +दृग+.
(ख) ७. 'पूर्वं' लुप्त
८. कथितमव for (कथितमेव)
१२. 'समकोणयां' लुप्त
१३. 'द्व' लुप्त
१८. रजदव कोणो for (रिजदव कोणो)

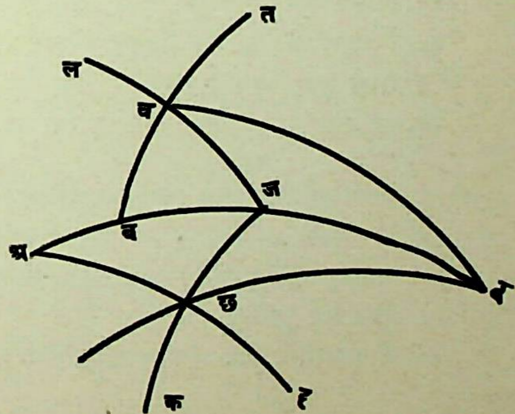
णेनु[1] द्विगुणेन तुल्यै[2] भवति। यदि[3] यदितयोस्तत्कालदशमौ खमध्यादेक दिक्स्थौ भवतः, यदि भिन्नदिक् स्यौ[4] भवतः, तदा कोणावधिकौस्तदा[5][6] योगः[7] द्विगुणया-[8] म्योत्तरकोणात्[9][10] द्विसमकोणतुल्योधिको[11][12][13][14] भवति। यदि तच्चिन्हं पूर्वदिग्स्थितं[15] दशमलग्नं[16] दक्षिणस्थं भवति। यदि विलोमो[17] भवति। तदा तावान्[18] न्यूनो-भवति।

अष्टादश[19] क्षेत्रम्[20] समाप्तम्[21]

अथ एकोनविंशति तमं[22] क्षेत्रम्

तत्र पूर्वोक्तं विचार्यंते। अवजदं याम्योत्तरवृत्तचापं जचिन्हं[23] खमध्यस्थानं[24] दचिन्हं ध्रुवस्थानं अह उं[25] क्रान्तिवृत्तचापं पूर्वं दिशि ववतं पश्चिम दिक्स्थं[26] क्रान्ति-वृत्तस्य तदेव चापं ह[27] चिह्नं व[28] चिन्हं क्रान्तिवृत्तस्य तदिष्ट[29] चिन्हं ययोर्न्नंतकालो[30]

(क) १. न for (नु) २. तुल्यो for (तुल्ये)
३: 'यदि' लुप्त ४. स्थौ for (स्यौ) (ख)
५. स्तः for (स्) (ख)
६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. लुप्त
१५. स्थित for (स्थतं) १६. +तदा+
१७. विलोमं for (विलोमो) १८. 'तावान्' लुप्त
१९: २०. २१. लुप्त (ख) २२. 'तमं' लुप्त
२३. जह for (ज)
२४. खं for (ख)
२५. 'ह' लुप्त
२६. स्था for (स्थं)
२७. + चिह +
२८. वह for (व)
२९. द for (त)
३०. नंत for (न्नंत)
(ख) १. कोणेन for (कोणेनु)
१३. 'धिको' लुप्त
१५. स्थितं for (स्थतं)

समानौ स्तः[1], [2]अचिन्हं दशमलग्नं यदीष्टचिन्हं[3] ह चिन्हे भवति। पुनः व चिन्हं दशमलग्नमस्ति यदीष्ट[4] चिन्हं व चिन्हे भवति। पुनः दह चापं दव चापं जवल चापं जहक चापं च बृहद्वृत्तस्य कार्यं तदा जह जवचापे समाने भविष्यतः। पुनः अचिन्हं[5] व चिन्हं चापमध्या[6] दक्षिण[7] दिशि कल्पनी[8],[9] तदा जहउ कोण ज बव कोणयोर्योगः द्वि गुण दह उ कोणो[10] न तुल्यो भविष्यति[11]। कुतः[12] द ह उ कोण दवव कोणयोः समानयो योगः[13] एकस्मात् द्विगुणो भवति। अनयोः समानयोः समानौ[14] जहद[15] कोणः[16] जवद कोणः[17] क्रमेण योज्यते, शोध्यते तर्हि शेषौ यथास्थितौ स्तः[18]। अनयोरपि योगः[19] दहसकोणाद्विगुणावशिष्टः[20]।

अथ विंशतितमं शकलम्

तत्र अचिन्हं व चिन्हं[21] मुत्तरदिशि कल्पितं, तदा कह उ कोण लवव[22] कोणयो योगः द्विगुण दहउ कोणेन[23] समानो भविष्यति। कुतः[24] दहउ कोण

(क) १. विसर्गलुप्त
२. अह for (अ)
३. यदिष्ट for (यदीष्ट)
४. यदिष्ट for (यदीष्ट)
५. अचिह्नः for (अचिह्नं)
६. च ख मध्यात् for (चापमध्या)
७. दक्षण for (दक्षिण)
८. कल्पनीयं for (कल्पनी) (ख)
११. भविष्यि for (भविष्यति)
१२. यतः for (कुतः)
१३. योगः for (र्योगः)
१५. 'ह' लुप्त
१६. विसर्ग लुप्त
१७. कोणौ for (कोणः)
१८. विसर्ग लुप्त
१९. 'ज' लुप्त
२०. दिद्वगुणोवशिष्टः for (द्विगुणावशिष्टः)
२१. चिह्न for (चिन्हं) (ख)
२२. 'ल' लुप्त
२३. 'न' लुप्त
२४. यतः for (कुतः)

(ख) ६. चखमध्याद्दक्षिण for (चापमध्यादक्षिण)
९. + भवति +
१०. उकोणेन for (उकोणोन)
१४. समाना for (समानौ)
१६. कोणं for (कोण)
१९. दहउ for (दहस)
२०. कोणावशिष्टः for (कोणाद्विगुवशिष्टः)

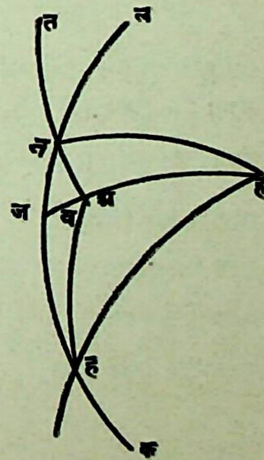
द व व[1] कोणौ समानौ स्तः, अतः तद्योग[2] एकतर[3] कोणाद्विगुणो[4] भवत्येव[5]। तत्र समानौ दहक कोण[6]: दवल कोण[7]: क्रमेण तयोः शोध्यते योज्यते च तदा शेषौ[8] यथास्थितौ भवतः।

अथैक विंशतितमं[9] क्षेत्रम्

तत्र अचिन्हं खमध्याद्दक्षिणस्थं कल्पितं, व चिन्हं उत्तरस्थं तदा ज[10] ह उ कोणलववकोणयोर्योग[11]: द्विगुणजहद[12]कोणात् समकोणद्वयतुल्योधिको[13] भविष्यति। यतः[14] तुल्ययो[15] द ह ज कोण[16] द व ज कोणतुल्य[17]दवल[18]कोणयो[19]र्योग[20]: समकोणद्वय-तुल्योस्ति। पुनः समानौ द ह[22] उ कोण दवव कोणौ तयोः[23] योज्येते[24] तदा ज ह उ कोण लवव कोणौ भवतः।

(क) १. 'व' लुप्त
२. दद्योग for (तद्योग)
४. दि्द्वगुणे for (द्विगुणो)
५. भवेत्येव for (भवत्येव)
६. विसर्ग लुप्त
७. कोणौ for (कोणः)
८. पेशौ for (शेषौ)
१०. 'ज' लुप्त
११. ('गः' लुप्त)
१३. तुल्योऽधिका for (तुल्योधिको)
१४. + दवजकोण +
१५. 'यो' लुप्त
१६. कोणो for (कोण)
१७. 'ण' लुप्त
१८-१९. लुप्त
२०. कोण 'लुप्त'
२१. योगः for (र्योगः)
२२. + ज +
२३. तये for (तयोः)
२४. योज्यते for (योज्येते)

(ख) ३. एककोणा for (एकतरकोणा)
७. कोणा for (कोणः)
९. 'तमं' लुप्त
१२. झहद for (जहद)
१६. दवजकोण for (दहजकोण)
१७. तुल्यदहजकोण for (दवज कोणतुल्य)

अथ द्वाविंशति[1] शकलम्

तत्र अचिन्हमुत्तरदिशि कल्पं व चिन्हं च दक्षिणदिक्स्थं कल्पं तदा कहउ कोण जव वकोणयोर्योगः द्विगुणदहउकोणात् समकोणद्वयतुल्ये स्त[2] न्यूनोस्ति । कुतः द ह उ कोणाद[3] व[4] व[5] कोणौ समानौ[6] स्तः । तत्र समकोण द्वय तुल्यौ[7] दहककोणाद[8] वज कोणौ शोध्यते[9], तदा कहउकोणव[10]वकोणौ शेषौ[11] स्तः ।

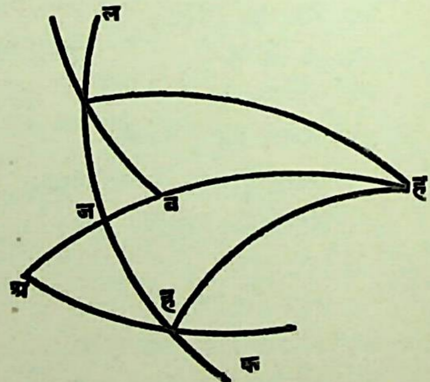
[11]

अथ त्रयो विंशति[12] क्षेत्रम्

तत्र अवजदं[13] याम्योत्तरवृत्तं अं[14] ख मध्यं वहदं क्षितिजार्द्धं[15] सहवं[16][17] क्रान्ति वृत्तार्द्धं च कल्पितं, उ[18] चिन्हं दशम लग्नं तस्य दृग्वृत्तं याम्योत्तर वृत्तं । अयं तद्[19]

(क) १. द्वाविंशं for (द्वाविंशति)
२. तुल्यन्यूनोस्ति for (तुल्येस्तन्यूनोस्ति)
३. कोणदमानौ for (कोणादव)
४-५-६. लुप्त
७. तुल्यो for (तुल्यौ)
८. कोण for (कोणादव)
१०. + ज +
११. कोणावशेषौ for (कोणौशेषौ)
१२. + तमं +
१३. जं for (जदं)
१४. अ for (अं)
१५. क्षितिजर्द्धं for (क्षितिजार्द्धं)
१६. 'स' लुप्त
१७. व for (हव)
१८. जह for (उ)
१९. ति for (तद्)

(ख) १. द्वविंशतितमं for (द्वाविंशति)
३. कोण for (कोणा)
८. कोणः for (कोणा)
९. शोध्येते for (शोध्यते)
१०. दवव for (वव)
१६. उहव for (सहव)
१९. एतद् for (अयं तद्)

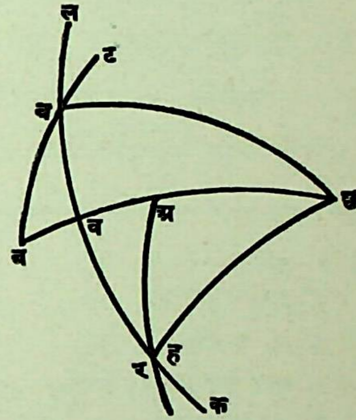
क्रान्तिवृत्तपातकोणाः[1][2] पूर्वोक्त प्रकारेण ज्ञातोस्ति । उ चिन्हस्य नतांशाः[3] अ उ चाप मस्ति । तच्च क्रांत्यक्षसंस्कारात् ज्ञातमस्ति । ह चिन्हं[4] लग्नोपरिगतं[5] अ हुजं दृग्वृत्तं कल्पितं तदा ह व[6] कोणो ज्ञातो भविष्यति । पुनः दह अ कोणः समः[7] कोणोस्ति[8], तस्मात् अ ह व कोणोपि ज्ञातो भविष्यति । पुनः ह अ चापं नवत्यंश मितमस्ति[9] ।

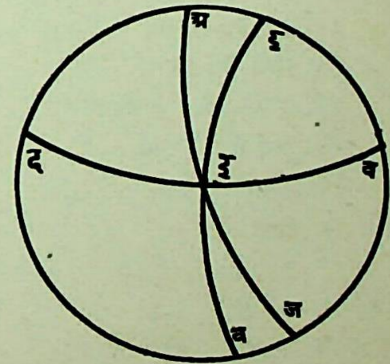
अथ चतुर्विंशति[10] क्षेत्रम्

तत्र याम्योत्तर वृत्तं क्षितिजं च[11] पूर्वोक्तमेव कल्पनीयं । उ वं तं[12] क्रांति वृत्तं[13] चापं च[14] चिन्हं कर्कस्थानं[15] अवज्यां[16] राशेः[17] सप्तदशांश सप्तत्रिंशात्[18] कलामितं

(क) १. क्रां वृत्तस्य कोणः for (क्रांतिवृत्तपातकोणाः)
३. नताशाः for (नतांशाः)
५. 'गतं' लुप्त
७. विसर्गलुप्त (ख)
८. स्तिः for (स्ति)
९. स्तिः for (स्ति)
१०. + तमं +
११. 'च' लुप्त
१२. उवतं for (उवंतं)
१३. वृत्त for (वृत्तं)
१५. स्थान for (स्थानं)
१६. जं for (ज्यां)
१७. + दृग्वृत्तं उ चिह्नं मिथुनस्य षडशांशद्वादशकलामितं=१६।१२ त चिह्नं कन्या+
१८. त्रिशत् for (त्रिशात्) (ख)

(ख) २. वृत्तस्थ पात कोण. for (वृत्तपात कोणाः)
४. ह चिन्ह for (हचिन्हं)
६. दहवकोणास्ति for (हवकोणोस्ति)
१४. वचिन्हं for (चचिन्हं)
१६. अवजं दृग्वृत्तं for (अवज्यां)
१७. + उचिन्हं मिथुनस्य षोडशांश द्वादश कलामितं १६।१२ त चिह्नं कन्या+

१७।३७ कल्पितं, तस्मात् त उ चापं[1] ७९१।२५[2] वत चापं ७७।३७ उ चिन्हस्य क्रांति-रुत्तरदिशि[3] [4]इष्टाक्षांशाश्च ३६।० तस्मात् अ[5] उ चापं १२।५३ अस्य कोटि वं उ चापं ७७।७ तस्मात् अव तव क्षेत्रे उव चाप ज्या[6] निष्पत्ति[7] उत चापं[8] ज्या तव चाप ज्या निष्पत्ति वह[9] चाप ज्याक्[10] २३।७[11] निष्पत्योर्घातोस्ति । उव चापज्या ५८।२८।३० उत चापज्या ५९।५९ वत[12] चाप ज्या ५८।३६ तस्मात् यदि प्रथम निष्पत्तिः पात[13]-निष्पत्तौ शोध्यते, तदा शेषद्वितीयनिष्पत्तिः एतदंकस्य[14] ५७।८ त्रिज्ययास्ति इयं च व ह चापज्यास्ति अस्याः चापं ७२।१२ ।।

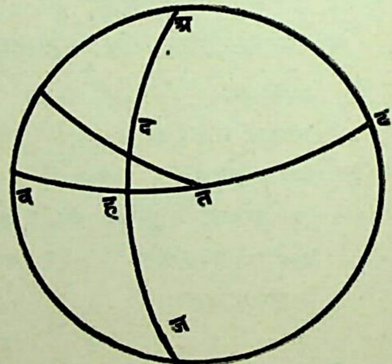
अथ पंचविंशतितमं[15] क्षेत्रम्

तत्र अवतकोणज्ञानार्थं व चिन्हं पृष्टकेन्द्रं कृत्वा कलमं बृहद्वृत्तं कार्यं । अज वृत्तं दह वृत्तकमवृत्तयोः पृष्टकेन्द्रोपरिगतमस्ति । एतद्वृत्तद्वयमपि तत्पृष्ट-केंद्रोपरि गमिष्यति । तस्मादस्य पृष्टकेन्द्र[16]मचिन्हं भविष्यति । पुनः हम चापं कम चापं प्रत्येकं नवति[17]मितं भवि[18]ष्यति । वकमतक्षेत्रे वह चापज्या हक चापज्ययो र्निष्प-

---

(क) १. चापं for (चाप) (ख)
२. ९१।२५ for (७९१। ५)
३. दिक् for (दिशि)
४. + २३।७ +
६. + व अचापुज्या +
७. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) (ख)
८. चाप for (चापं) (ख)
९. हअ for (वह)
१०. 'क' (लुप्त)
११. '२३।७' लुप्त
१२. तव for (वत)
१३: घात for (पात) (ख)
१४. एतदंकः for (एतदंकस्य)
१५. त्तमं for (तमं)
१७. 'मितं' लुप्त
१८. लुप्त

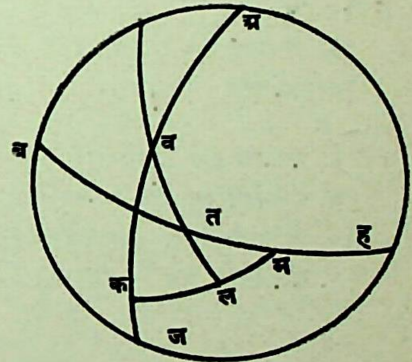
(ख) ५. 'अ' लुप्त
६. +वअ चापज्या +
१०-११. हअ चापज्या for (क् २३।७)
१६. केन्द्रं for (केन्द्र)

त्तिः वत[1] चापज्या तलचापज्या निष्पत्ति लम चाज्या[2] मक[3]चापज्या निष्पत्योर्धात[4]-रूपा भविष्यति । वह चापज्या वतचापज्ये च पूर्वं कथिते[5] । हक चाप ज्या १८।१९ एतावत्यस्ति[6] । तत[7] चाप ज्या[8] १२।५२ । अत्र प्रथम निष्पत्तिः धात[9] निष्पत्तौ चेत्शोध्यते तदा द्वितीय निष्पत्तिरवशिष्यते सा चैतदंक ४१।५।३० त्रिज्ययोर्निष्पत्ति-रूपास्ति । इयं च म ल चापज्यास्ति । अस्याः चापं ४३।१४ अस्य[10] कोटिः ४६।४६ एतत्कवल कोणप्रमाणमस्ति[11] एतद्भ्राद्धांशेषु[12] शोधितं[13] अवसिष्टं[14] १३३।३४[15] एतच्च अवत कोणप्रमाणमस्ति । इदमेवास्माकमिष्टम् कर्कस्थानात् मकरस्थानपर्यन्तं[16] पूर्वभागजनितचापकोणाश्चेद्विदिता भवन्ति[17] । तदा क्रान्तिवृत्तस्य पश्चिमभाग-स्था[18] सकला श्चापकोणा[19] पूर्वोक्तप्रकारेण विदिता भवन्तीति ।

(क) १. 'वत' लुप्त
२. चापज्या for (चाज्या) (ख)
३. कम for (मक)
४. घात for (र्धात) (ख)
५. कथ्यते for (कथिते)
६. स्तिः (स्ति)
७. तल for (तत) (ख)
८. ज्याः for (ज्या)
९. घात for (धात) (ख)
१०. अस्यः for (अस्य)
११. स्तिः for (स्ति)
१३. शोध्यते for (शोधितं)
१४. अवशिष्टं for (अवसिष्टं) (ख)
१६. 'तं' लुप्त
१७. भवंतीति for (भवंति)
१८. भागस्थाः for (भागस्था)
१९. कोणाः for (कोणा)

(ख) १२. एतद्भार्द्धांशेषु for (एतद्भ्राद्धांशेषु)
१५. १३३।१४।० for (१ : ३।३४)

अथ त्रयोदश[1] प्रकरणम्

तत्र कथितकोणचापानां सारणी[2] क्रियते । तत्र त्रयोदशहोरा[3]मितपरम-दिनदेशमारभ्य अर्द्धहोराधिकं[4] होरार्द्धाधिक[5] परमदिनवृद्धि षोडश होरामितपरम दिनदेशपर्यन्तं सारणी[6] उत्पाद्य लिख्यते[7]। तत्रचैकेक होराभु[8] प्रत्येक[9]रास्यादीनि[10] कोणांश्च[11] कृत्वा कोष्टकेषु लिख्यंते[12]। एतेषा नगराणां अक्षांशार्थं[13] इस्कंदरीय[14] देशान्तरं च मया ग्रन्थांतरे[15] लिखितमस्ति[16]।

इति[17] द्वितीयोऽध्याय[18]ः

राजाधिराज प्रभुतोषणार्थे सम्राट् जगन्नाथ कृते सुशिल्पे ।
सिद्धान्तसारे खलु कौस्तुभेस्मिन्न आगाद्विरति[19] द्वितीयः ॥१॥

(क) २. सारिणी for (सारणी) ४. होराधिकं for (अर्द्धहोराधिकं)
५. 'होरार्द्धाधिक' लुप्त ६. सारिणी for (सारणी)
७: लिष्यते for (लिख्यते)
८. सु for (भु) ९. प्रप्ते for (प्रत्येक)
१०. रास्मादीनां for (रास्यादीनि) १२. लिष्यंते for (लिख्यंते)
१३. 'र्थं' लुप्त १४. +नगरात् + (ख)
१५. ग्रन्थांतर for (ग्रन्थांतरे) १६. लिष्यित for (लिखित)
१७-१८. लुप्त १९. विरतिं for (विरति)

(ख) १. त्रयोदशं for (त्रयोदश) ३. "होरामित—वृद्धि षोडश" लुप्त
८. चैकैकहोराभु for (चैकेकहोराभु)
१०. राश्यादीनां for (रास्यादीनि) ११. कोणाश्च for (कोणांश्च)
१३. अक्षांशाश्च for (अक्षांशार्थं) १९. विरतिं for (विरति)

—:o:—

क

होरा	नतांश कर्क १८० पू० क० का पश्चिमकपाले कोणः		
०	७।२५	९०।०	११४।४५
१	१५।५५	२५।५५	
२	२९।३	१९।१५	११७०।४५
३	४२।५२	१।१५	१०६।२२
४	५६।२५	१७।४	४।१३
५	७०।२	२७०	
६	८३।२७	१६४।४१	९।१५।४२
६।३०	९०।०	१०१।५७ २०५।०	१८।३।१९

मकर		
०	४०१८	९०।०	
१	४२।५४		६८।३६
२	४९।४८		५१।१९
३	५९।३५		३८।५१
४	७१।१९		२८।३१
५	४३।३१		२१।१२
५।३०	९०।०		१३।३

सिं २०।४			
०	३।३	८२।३०	१००।५७
१	१४।२०	२६।३	८।३४
२	२८।४२	२८।१५	९।३४
३	४२।४३	१०।५	१४।५४
४	५६।४९	६।१९	१८।४१
५	५८।९।३८	२।३३	२२।२६
६	८४।१७	१८।४०	२८०
७।२५	९०।०	१८४।११ २२६।४२	३०।१९

कुंभ			
०	३६।५७	७७।३०	१४।४ १६।१५
१	३९।४९	८०।१२	१४।४
२	४७।१५	११८।५	१६।१५
३	५७।३३	१३१।३	२८।५७
४	१९।३०	१३९।४९	१५।१२
५	८२।१८	१४७।५३	२१।१७
२।२५	९०।०		१३।१९

क

कन्या २२६।४२			
०	१६।२७	११३।४१	
१			
२	२२।३	११४।१३	७२।४९
३	३३।५०	१७३।१७	१४।२५
४	४७।२०	१।२३	४९।२९
५	६१।२२	५।२८	४२।३४
६	७५।३९	७।२९	४०।३३
७।२५	९०।०	७।२४	४०।१८

मीन १३८।०			
०	२८।३०	६९।०	
१	३१।४६	९७।०	४०।०
२	४०।५२	११५।१९	२।१
३	४२।३०	१२०।३३	१०।३७
४	४५।४०	१३१।४१	१०।१९
५		१३९।४१	१७८।१९
५।४६		१४२।९	१७५।११

तुला २२६।४२			
०	२८।४६ ७	७२६।४२ १११।०।०	
१	३१।४६	१३९	८३।०
२	४०।४२	११७।५९	१४।१
३	५२।३०	१६९।४३	५२।३७
४	६०।४०	१७६।४१	४५।१९
५	७९।१८	१	४०।५९
६	९०।०		३४।५१

मेष १३२।४८			
०	१२।२७	६६।०	
१	२२।३०	८७।११	२५।२७
२	३२।४६	१२४।३५	१।४३
३	४७।२०	१३३।४१	१७८।३७
४	६१।२२	१३७।२६	१७५।१२
५		१३९।२७	१७२।५१
६		१३९।४२	१७२।१६

क

वृश्चिक २२।०			
०	२८।७	दक्षिण १११	
१	३१।४६	१३६।	८३।०
२	४०।५२	१७७।५६	६४।१
३	५२।३०	१६६।२३	५२।२०
४	६०।४०	१७६।४१	४५।१६
५		१।४१	४०।१६
६।२५		७।६	३४।५१

वृष			
०	४।४७	६६।०	१८०।०
१	१५।२०		
२	२६।२३	१४६।०	१८२।०
३	४३।४०	१३८।०	१७०।४४
४	५३।२३	१४६।१६	१७१।२१
५	७२।३७	१४७।१३	१७३।७
६	८६।४१	१४३।३७	१०४।२३
६।१४	६०।०	१४२।६	१२२।१५

धन			
०	३६।४६	८२।१७	
१	३६।४६	१२५।३०	७६।४८
२	४७।१५	१४३।५	६१।५५
३	५७।३३	१५६।३	४८।५४
४	६६।३०	१६४।४८	४०।१२
५	८२।१८	१७१।४७	३३।१७
२५।५	६०	१७४।५१	३०।६

मिथुन ११५।०			
०	४।३	७७।१	१५३।५७
१	१४।२०		
२	२८।४२	३।२८	१६४।३८
३	४२।४३	११५।५	१६४।५४
४	५६।४६	१११।१६	१७१।४१
५	७०।१८	११७।१६	११७।२१
६	८४।१७	११२।०	३१०।०
६।२२	६०।०	१४६।५१	५।६

क

दिनं ३३।४५ अक्षांशाः २३।५१

कर्क

०	०।०	९०।०	३।४५
१	१३।४३	११।१५	६।९
२	२७।२३	१७३।५१	११।४५
३	४१।२०	१६८।४५	१३।९
४	४४।२७	१६६।११	१७।१९
५	६७।४२	१६३।१५	२२।१
६	८०।३६	१५०।५९	
६।१५	९०।०	१६३।४६	२६।१४

मकर

०	४७।१२	९०।०	
१	४९।५२	४८।३	७१।५७
२	५०।५३	०।३१	३६।२९
३	६४।३७	११३।३७	४४।३०
४	७५।७२	११४।५७	३५।३
५	८६।५५	११२।४	२८।०
५।५७	९०।०	११३।४६	३४।१४

सिंह

०	३।२१	८२।३०	२८।५६
१	१४।३८	१७६।४	२०।५६
२	२७।५६	१८०।०	२५।०
३	११।४४	१०९।३	२७।५७
४	५५।१४	१७४।१८	२७।४२
५	६८।४३	१८३।४०	३१।२०
६	८१।५२	१६८।५६	३६।४
६।१८	९०।०	१६६।५३	३७।७

कुम्भ

०	४४।२१	७७।३०	५८।३० ४२।४४
१	४६।४०	९६।३०	३०।३५
२	५६।२१	११२।१६	२२।३
३	६२।१८	१२४।२५	१५।१४
४	७३।२०	१३३।५८	१३।७
५	९०।२३	१३९।४६	
५।२२	९०।०	१४१।५३	

क

कन्या				मीन			
०	१२।२०	११।१०	६३।२०	०	३५।३१	६८।०	
१	१८।४२	११८।४०			४३।२०		
२	३०।५७	१७६।४४	४८।१६	१	४८।३५	९१।१५	४६।४५
३	४४।२२	१७८।३	४३।५७	२	४६।२	४८।१८	२९।४२
४	५८।११	१८०।०	४२।०	३	३६।३०	१६९।४१	२९।१९
५	७१।४३	१७९।१५	४२।४५	४	२८।२१	१२७।५	१०।५०
६।९	१००।२०	१७७।१९	४४।२१	५	८१।२२	१३२।३०	५।३०
	९०।०	१७६।४१	४५।१०	५।३४	९०।०	१२४।४१	३।१९

तुला				मेष			
०	२३।११	११३।११		०	२३।५१	६६।९	
१	३७।५६	१४४।१०	४३।४२	१	२७।५६	६६।२८	३५।५०
२	३७।३६	१६२।५३	६०।२९	२	३७।३६	११४।३१	१७।५४
३	४९।४२	१७१।४२	४७।१७	३	१९।४२	१२४।३	८।४५
४	६२।४७	१७६।५९	५०।४२	४	६२।४७	१२९।१७	३।१
५	७६।२०	१७९।३	४८।३९	५	७६।२०	१३१।२१	०।१७
६	९०।०	१८०।०	४७।४२	६	९०।०	१३२।१८	०।०

क

वृश्चिक			
०	३५।३१	१११।३१	
१	३८।२४	१३३।१५	४८।४५
२	४६।१२	१५०।१८	७१।४२
३	५६।३०	१६१।४१	६०।१९
४	६८।६१	१६९।५	५२।१५
५	८१।२२	१७४।३०	४७।३९
५।३९	९०।०	१७६।०	४५।१४

वृष			
०	१२।४१	६९।०	२१।४०
१	१८।४२	११७।४०	
२	३०।५७	१३१।४४	६।१७
३	४४।२२	१३६।१३	१।५६
४	१८।१	१३८।०	०।०
५	७१।४३	१३७।१५	०।४५
६	१९०।२०	१३०।२८	२।२१
६।९	९०।०	१२२।१८	३।१५

धन			
०	४४।२१	८२।३०	
१	४७।४०	१२१।३०	४८।३०
२	३६।४	१३७।१६	६७।४४
३	४२।१८	१४९।३२	५५।३५
४	७३।२०	११७।१८	४७।१२
५	१००।२३	११४।४६	४०।१४
५।५२	०।०	६६।५३	१८।७

मिथुन			
०	३।२१	७७।३०	
१	१४।१८	१०७।४३	३।१६
२	२७।१६	८२।०	०।०
३	४१।४४	१७४।३	०।१७
४	५५।४४	१५२।५८	२।४४
५	६८।१३	१४८।४०	१।२०
६	८१।१२	११३।५६	११।७
६।८	९०।०	१४१।५३	१३।७

क

दिनं ३५।० अक्षांशाः ३०।३२ कर्क				मकर			
०	६।३१	९०। ०	३०।३१	०	५४।१३	१०। ०	७६।२६
१	१४।५४	१०५। ०		१	५६।१७	१०४।३४	
२	१४।२३	१५३।३८	२२।२३	२	११।२३	११९।२३	३५।३७
३	४०।५९	१६०।३०	१४।२०	३	१९।१७	१३६।४६	४९।१७
४	१३।१४	११८।५६	२५। ९	४	७८।५९	१३९।३०	४०।३२
५	६०।५५	१६। ०	२४। ०	५	६०। ०	१४६।४८	३३।३२
६	७८।४०	१११।४९	२८।११				
७	९०। ०	१४६।२८	३३।२२				

०	९।५२	१०२। ३	५१।४७	०	५०।५२	७७।३०	६१।२०
१	१६।४५	११३।१३		१	५२।१३	९०।३९	
२	२८।४४	१६६।२२	३३।३८	२	५८।२७	१०७।११	४७। ९
३	४१।३१	१६९।२६	३५।३४	३	६६।४४	११९। १	३५।५९
४	५४।२७	१६९। ८	३५।५२	४	७२।५१	१२७।३७	२७।२३
५	७७।७७	१८०। १	३७।५९	५	४८। ९	१३३।४३	२१।१७
६	७९।४८	११३।४६	४१।१४	५			
६।५१	९०। ०	११६।४९	४५।४१	५। ९	९०। ०	१३४।४९	२०।११

क

०	५३।४२	१११। ०	७१।४२	०	४२। २	६९। ०	
१	२३।१८	१४०।१८		१	४४।३६	१०७।३२	५०।२८
२	२३।३०	१६२।२५	५९।३५	२	४९।५८	१०२।३८	२५।२२
३	५५।३१	१६९।३४	५२।३६	३	६०।१९	११३।३३	२४।२७
४	५८।२१	१७२। ०	४९।५०	४	७७।२०	१२०।५६	१७। ४
५	७१।१५	१७२। ५	४९।३२	५	८३।१९		१२। ६
६	८४।१७	१२२।३५	५०।१५	५।३२	९०। ०	१२५।५४	१०। ६
६।५८	९९। ०	१९९।१५	५२। ५				

०	३०।२२	११३।५१	९०।१०	०	३०।२२	६। ९	४२।२८ २५।४१
१	३३।३५	१३७।३२		१	३३।३५	५९।५०	१५।५०
२	४१।३९	११४।१९	७३।२३	२	४१।३९	१०६।३६	१०।१३
३	५२।२५	१६।१०	१३।३२	३	५२।२५	११६।२८	७।३९
४	६४।२८	१६९।४७	५४।५५	४	६४।२८	१२२।४	६।३१
५	७७। ६	१७२।२१	५५।२१	५	७७। ६	१२४।३९	
६	९०। ०	१७३।२९	५४।१३	५।३०	९०। ०	१२५।४७	

क

०	४२। २	११५। ५	
१	४४।२७	१२९।३२	९२।२८
२	५०।४८	१४४।३८	७७।२२
३	६०।१९	११५।३३	६६।२७
४	७२।२०	१५५।५६	३९।४
५	८३।१९	१६७।५४	५४।२
५।३०	९०। ०	१६९।५५	५२।५

०	२८।४२	६९। ०	२४
१	२३।१८	१०३।१८	४२
२	३३।३०	१२०।२५	१७।३५
३	४७।३६	१२४।३४	१०।२७
४	५८।३१	१३०।१०	७।५०
५	३८।१५	१३०।२८	७।३२
६	८४। ७	१३९। ५	८।१५
६।३८	९०। ०	१३६।१५	१०।५

०	५०।५२	१०२।३०	
१	५२।५३	११८।३९	५६।९
२	५८।२७	१३२।५१	७२।९
३	६६।४४	१४४। १	६७।५९
४	७६।५१	१५२।३७	५२।३०
५	८८।९	१५८।४३	४६।१७
५।४९	९०।०	१६९।४९	४५।११

०	९।५२	७७।३०	२६।२७
१	१६७।४५	१२३।१३	
२	२८।४४	१४१।२२	१३।३८
३	४१।३१	१४४।२६	१०।३४
४	५४।२७	१४४। ८	१०।५२
५	६१।१७	१४२। १	१२।५९
६	७९।४८	१३८।४६	१६।५४
६।५१	९०। ०	१३४।४९	२०।४१

क

०	२४।२०	११।१०	४४। ६
१	२७।५१	१३०।१८	·१२
२	३६।३४	११३।५९	१८। १
३	४७।१४	१६२।१०	५९।५०
४	५९। ०	१६०।४०	५६।२०
५	७१। ५	१६६।३४	५०।२६
६	८३। ९	१६६।३०	५६।३०
	९०। ०	१६४। ७	५७।१३

०	४७।४०	२९। ०	५३।१०
१	४९।४२	८४।५०	
२	५०।२६	९८।२०	३९।४०
३	६३।४८	१०८।३४	२९।२६
४	७३।५०	११५।३१	२२। ९
५	८५। ५	१२०।२८	१७।२२
५।२५	९०। ०	१२२। ७	१५।५३

०	३६। ०	११३।४१	९४।१९
१	३८।३७	१३६।२३	
२	४५।३१	१४३।२३	७९।१९
३	५०। ६	११८। ९	६४।४३
४	६६। ९	१६३।५८	६३।५४
५	७७।१६	१६६।३६	६१। ६
६	९०। ०	१६७।५१	५९।५१

०	३६। ०	६६। ९	
१			
२	३८।३७	८०।४१	४६।३७
३	४५।३१	११५।४१	३१।३०
४	५५।६	११०।२७	२१।११
५	६६।९	११६।३६	१६। २
६	७७।५६	११८।५४	१३।२४
६।२५	९०। ०	१२०। ९	१२। ९

क

दिनं ३६।१५ अक्षांशाः ३६।०

कर्क

०	२।९	९०।०	४६
१	१६।४७	१३३।४४	४६
२	२८।२२	१४६।४५	३२।२४
३	४७।२७	१०१।४६	२३।१५
४	५२।३६	१०१।५२	२८।४४
५	६४।३६	१४९।५४	३३। ८
६।७	७६।२३।८७	१६।१४।६२५	२९।६
७।१५	९०।०	१४१।३०	३४।१९।३७

मकर

०	५९।५१	९०। ०	७६।३५
१	६१।३०	१०३।४५	
२	६६।१२	११६।१०	६३।५०
३	७३।२२	१२६।३६	५३।२४
४	५२।२४	१३४।५७	४४। ४ ३
४।४५	९०। ०	१७६। १	३९।५९

०	१५।३०	१०।२।३०	६०।२८
१			४९।४१
२	२०।२०	१३९।३२	६०।२८
३	३०।२८	११५।१९	४९।४१
४	४२। ६	६०।३७	४४।२३
५	५४।१२	१६।२।११	४३।४९
६।३५	६६।१७।७८	७१।६१।५	४३।५६
	४९।२७	११३।२१	४६।५०

०	५६।३०	७७।३०	१३।२१ ५०।३७
१	५८।४४	४१।३९	४०।३३
२	६३।४४	८४।२३	३२।१६
३	७०।४१	११४।४७	
४	८०। २	११२।४७	२६।२४
६	९०। ०	१२८।३६	
६।५९			

क

०	४७।४०	१११। ०	६।१०
	४६। २	१२६। ३	
२	५५।२६	१४०।२०	८१।४०
३	६३।४८	१५५।३४	७१।२६
४	७३।५५	१५७।५१	६४।२६
५	८५। ५	११२।१८	५६।१२
५।२	०। ०	१६४। ७	५७।१३

०	२४।२०	६६। ०	४२।२२
१	२७।५१	६०।३८	
२	३६।२४	१११।५६	२६। १
३	४७।१४	१२०।१०	७।५०
४	५६। ०	१२३।४०	१४।२०
५	७१। ५	१२४।३४	१३।२६
६	८३। ६	१२३।३०	१४।३०
६।२५	६०। ०	१२२। ७	१५।५३

०	५६५।३०	१०२।३०	४८।३१
१	५८।४४	११६।३६	
२	६३।१३	१३६।२३	७५।१६
३	७०।४१	१३७।४७	६०।१३
४		१४७।१७	५७।१३
५			
४।५६		१५३।३६	५१।२४

०	१५।३०	७७।३०	४०।२८
१	२०।२०	११४।२२	
२	३०।२३	१३०।१६	२४।४१
३	४२। ६	१३५।३७	१६।२३
४	५४।१२	१३७।४२	१७।४६
५	६७।१७	१३६। ५	८।५०
६	७८। ७	१३३।१०	२१।५०
७	७६।२७	१३३।१६	२६।५१
७।४	६०। ०	१३८।१६	२६।२४

क

दिनं ३७।३० अक्षांशा: ४०।१६

कर्क

०	१७। ५	९०। १	५७।२८
१	२१। ८	१२२।३५	४१।२१
२	३०।१६	१३८।२९	३५।४२
३	४१।३७	१४५।१८	३४।२२
४	५२।२७	१४५।१८	३५।३२
५	६३।५७	१४४।२८	३८।३०
६	७४।४८	१४१।३०	४२।५५
७	८५। ९	१३७। ५	

मकर

०	६४।४७	९०। ०	
१	६६।१५	८२।२७	७४।१३
		११३।२५	६
२	७०।३०	१२२।१५	६६।३५
३	७७। ४		५७।४५
४	८५।१८	१३०।५८	४९। २
४।३०	९०। ०	१३५।१६	५५।४४

सिंह

०	२०।२६	१०२।३०
१	२६। ५	१२१। ६
२	३२।३७	१४७।१०
३	४३। ८	१५३।५०
४	५४।१९	१५६। ५
५	६०।३६	१५५। ८
६	७६।४६	१५३।२४
७।७	८७।३४	१४९। ६
७।९	०।०	१७८। ६

कुंभ

०	६१।२६	७७।३०	६४।५४
१	१३। ०	९०। ५	
२	६७।२४	१३१।२९	१३।२१
३	७४।१३	१११।१०	४३।५०
४	८२।४३	११८।८५	३७।१५
८ ४४४	९०। ०	१२६।२६	४१।५४

क

कन्या				मीन			
०	२६।३६	११।। ०	५६।३७	०	५२।३६	६६। ०	५५।१४
१	३५। ५	१२२।३०		१	५४।२३	८२।४१	
२	३६।१२	१४७।३०	७४।३०	२	५६।२५	५४।५५	४३। ५
३	५६। २	१५६। ०	४४। ०	३	६६।५८	१८४।२४	३३।३६
४	५६।५०	१६०। ७	६१।५३	४	७६।१५	११४।१०	२६।५०
५	७५। ५	१६१।२४	६०।३६	५	८७।१८	११५।४५	२२।१५
६	८२।२२	१६०।४०	६१।२०	५।५८	६०। ०	११६।५६	२१। २
६।४२	६०। ०	१५३।५६	६३। १				
तुला							
०	४०।१६	११३।११		०	४०।५६	६६। ६	
१	४३। ८	१२६।५७	५७।१५	१	४३। ८	५२।१५	५०।३
२.	४६। ७	१४७।१८	८४। ४	२	४६। ७	६०। ०	३६।२२
३	५७।४२	२५३। ८		३	५७।४२	१६। ०	२७।१२
४	६०।५०	१५८।४७	६८।१५	४	६०।५०	१११। ५	२१।१३
५	७०।४५	१५१।१६	६५।४७	५	७०।४५	११४।१७	१३। १
६।४	१६०। ०	१६२।५०	६८।४७	५।१८	६०। ०	११५।१३	१७। ५

क

वृश्चिक

०	५२।३६	११।१०	
१			
२	५४।२३	१२४।४६	१५७।४४
३	५९।२५	१३६।५६	८६।५
३	६६।१८	१४६।२४	७५।३७
४	७६।५५	११३।१०	६१।५०
५	६६।३८	११७।४५	६४।५५
५।१८	९०।०	११८।५९	६३।१

वृष

०	२९।३६	६९।०	-
१	३२।५	९०।३०	४७।३०
२	१९२२	१००।३०	५२।३०
३	४९।३	११४।०	२४।०
४	५९।५०	११८।७	१९।३
५	७१।५	११९।२४	१८।१६
६	८२।८७	११८।४०	१९।२७
६।४२	९०।०	१५९।५९	२१।१

धन

०	६१।२६	१०२।३०	१०९।१५
१	६३।०	११५।५	
२	६७।२४	१२६।२९	७८।३१
३	७४।१३	१३६।१०	१८।५०
४	८२।४२	१४३।४५	६१।१५
४	९०।०	१४६।६	५६।१८
२			

मिथुन

०	२७।२६	७७।३०	५३।४४
१	२४।५	८६।६	
२	३२।३७	१२२।०	३३।०
३	४३।८	१२८।७	२६।१०
४।३	५४।१४ ६०।३६	१३१।५ १३०।८	२३।१५ २५।१५
६ ७	७६।६	१२८।२४	३६।३०
७।४१	८।७।२४ ९०।०	१२४।६ १२३।६	३०।१४ ३१।५५

क

दिन अक्षांश

३८।४५ ४५।१

कर्क

०	२१।१०	६०।०	६३।५५
१	२५।३२	६६।५	
२	३२।१२	।३०	४८।३०
३	४२।१	३८।१७	४७।४३
४	५२।२६	१४०।३१	३६।२६
५	६३।४०	१४०।२	३६।५३
६	७३।२४	१३७।३२	४२।२८
७	८३।१० ६०।०	१३८।२१	४३।३५

मकर

०	६८।५२	६०।०	
१	७०।१४	८१।४१	७८।२६ ६८।०
२	७४।५	११।३०	६८।४०
३	८०।६	१२०।२६	५६।३१
४	८७।४२	१३८।४३	५१।४७
५।१५	६०।०	१२६।२५	५०।३६

सिंह

०	२४।३१	८२।३०	८०।११
१			६४।४३
२	२७।२४ ३४।४८	१२४।४६ १४०।४७	६६।५५ ५२।५०
३	४४।२०	१४८।५	५३।१३
४	५४।३६	१५१।५	१५।४०
५	६०।१५	१५।७	
६	७५।१६	१४६।२०	

कुंभ

०	६०।३१	७७।३०	६६।१०
१	६६।५५	८८।५०	
२	७०।१८	६६।२१	५५।३६
३	७७।४४	१०८।१६	४६।४१
४	८०।१०	१२२।२०	३६।४०
४।३२	६०।०	११०।२५	३६।३०

क

कन्या			
०	३३।२१	१११। ०	९२।४५
१	३५।४३	१२९।१५	
२	४२। ४	१४२।५०	७९।१०
३	५०।४६	१५१। ९	७०।११
४	६०।४४	१५५।३१	६६।२९
५	७१।१२	१५६। ३	६४। ०
६	८१।४६	१५६।३१	६०।२९
६।४८	९०। ०	१५५।४३	६७।१७

मीन			
०	५६।४१	६६। ९	५२।४१
१	५८।१९	८०।१७	
२	६२।४९	९२।४९	३९।३४
३	६९।४२	१०१।२२	३०।३६
४	७८।१६	१०७। ६	२७।१२
५	७४।५६	११०।१३	२२। ५
५।१२	९०।१०	१११। ८	२१।१०

तुला			
०	४५। १	११३।११	४९।२३
१	४६।५०	१२८।१९	
२	५२।१७	१४०।२६	१०७।१६
३	६७। १	१४९। ४	१४८।३८
४	६९।१९	१५४।४८	११२।१५
५	७९।२८	१५७।५५	६९।४७
६	९०। ०	११८।५०	६८।१२

मेष			
०	४५। १	६६। ९	५१।४
१	४६।५५	८०।३७	
२	५२।५७	९२।४४	३९।३४
३	६०। १	१०१।२२	३०।३६
४	१९।१९	१०७। ६	२७।१२
५	७४।२८	११०।१३	२२। ५
६			
६।४८	९०। १	१११। ८	२१।१०

क

वृश्चिक			
०	५६।४१		
		१११। ०	
१	५८।१९	१४३।२१	५८।२९
२	६२।५९	१३४।३६	६७।४४
३	६९।४२	१४३।१२	७८।४८
४	७८।१६	१३९।३१	७२।२९
५	८६। ०	१५४। ६	६९।५४
६।१२	९०। ०	१५४।४३	६८।१७

वृष			
०	३३।२१	६९। ०	५०।४५
१	३५।४३	८७।१५	
२	४२। ४	१००।५५	३७। १
३	५०।४७	१०९। ९	१८।११
४	६०।४४	११३।३१	२४।२९
५	७१।१२	११५। ३	२२।१७
६	१०१।४६	११४।३१	२३।२९
६।४८	९०	११२।४३	२५।१६

धन			
०	६०।३१	८२।३०	
१	६६।१५	११३।५०	
२	१८।५८	१२४।२१	८०।३०
३	७७।१४	१३३।१९	७१।५१
४	८०।१०	१४०।२०	६४।४०
४।३३	९०। ०	१४३।२५	६१।२५

मिथुन			
०	२४।३१	७७।३०	
१	२७।२९	५९।३९	५६।३०
२	२४।४८	११५।४०	३९।१३
३	४४।२०	१२३। ५	३१।५५
४	५४।३७	१२६। ५	२८।५५
५	७०।१९	१२४।२०	२५।५३
६	७०।१९	१२४।२०	३०।४०
७	६०।३९	१२०।१९	३४।२१
७।२८	९०। ०	११८।२५	३६।३५

क

दिनं ४० अ० ४८।३० कर्क				मकर			
०	२४।४१	९०।०	६३।१६	०	७२।२३	९०।०	७९।५९
१	२७।३०	१११।४४		१	७३।३८	१००।१५	
२	३४।९	१२६।७	५३।५३	२	७७।१०	१०२।४७	७०।१३
३	४३।२	१३३।१८	४६।४२	३	४२।१४	११८।३	६१।५७
४	५२।४४	१३६।६	४३।५४	४	९०।०	१२४।५८	५५।८
५	६२।४६	१३६।४	४३।५६				
६	७२।३४	१३४।१६	४६।०				
७	८१।३८	१३४।५८	४९।५४				
८	९७।०	१६३।१६	५५।२				
सिंह				कुंभ			
०	२८।२	१०४।३०	८२।५१	०	६९।२	७७।३०	६७।११
१				१	७०।२०	८७।४९	
२	३०।३२	१२२।९	१९।६	२	७४।२	९७।३१	५७।२९
३	३६।५५	१३५।५४	६१।३२	३	७९।४८	१००।४९	४९।११
४	४५।३०	१४३।२८	५८।१०	४	८७।१४	११२।१	४२।३५
५	५०।३	१४९।५०	५७।४१	४।२०	९०।०	११४।२०	४०।४
६							
६	६४।५९	१४७।१९	६४।१३				
६।४४	७४।४७	१४५।४६	६४।४०				

क

	कन्या				मीन		
०	३६।५२	१११।०	९०।०	०	६०।१२	६९।०	९७।५५
१	३८।५६	१२३।४५		१	६१।१८	८०।५	
२	४४।३७	१३९।७	८२।१३	२	६५।३६	९०।१६	४७।४४
३	५२।२५	१४०।९	७४।५१	३	७२।५	९८।२६	३९।३४
४	६१।२५	१११।३६	७०।३४	४	८०।३	८४।२८	३३।३२
५	७।२२	११३।२३	६६।३७	५	८९।०	८९।९	२३।५८
६	८१।१७	११२।५८	४९।२	५।६	९०।०	८९।२२	१८।३८
	९०।०	५१।२२	७०।३८				

	तुला				मेष		
०	४८।३२	११३।११	८१।१२	०	४८।३२	७६।९	
१		१२६।३०		१	५०।२१	७८।४८	५३।३०
२	५४।५९	१३७।४	९०।२	२	५४।५९	८९।१८	४२।२०
३	६२।५	१४५।४६	८१।५६	३	६२।५	९८।२५	३४।१४
४	७०।४१	१५१।१८	७६।२४	४	७०।४१	१०३।१६	२३।४२
५	८०।८	१५४।२३	७२।१९	५	८०।८	१०६।४१	२५।३७
६	९०।०	९०।९	७२।२३	६	९०।०	१०७।३७	२६।०

क

वृश्चिक			
०	६०।१२	११।१०	९९।५५
१	६१।१८	१२।१०	
२	६०।३६	१३।१	८९।५०
३	७२।५	१४७।२७	८१।३४
४	८०।३	१४७।२८	७२।३२
५	८९।३	१५१।२	७०।५८
४।२०	९०।०	१५१।२२	७०।३८

वृष			
०	३६।५२	६९।०	५८।४५
१	३८।५६	८४।४५	
२	४५।३५	४७।७	४०।१३
३	५२।२५	१००।९	५२।५१
४	६१।३५	१००।३६	२८।२४
५	७१।२२	१११।२६	२६।३८
६।५४	८७।१७	११०।१८	३२।३
	९०।०	१०९।२२	२८।३६

धन			
०	६९।२	२७।३०	५७।५१
१	७०।२०	९७।९	
२	७४।२	११०।५४	४४।६
३	७९।४८	११८।२८	३६।३२
४	८७।१४	१२१।५०	३४।१४
४।२०	९०।०	१२२।१९	३७।३३

मिथुन			
०	१८।२	७७।३०	५७।११
१	३०।३२	९७।९	
२	३६।५५	११०।५४	४४।६
३	४५।३०	११८।२८	३६।३२
४	५५।३	१२१।५०	३३।३२
५	६६।१९	१३२।१९	३२।४१
६	७४।४७	१३०।१६	२४।१४
७	८४।१०	११७।२७	३७।२३
७।४०	९०।०	११४।२४	४०।४०

ख

दिनं ३२।३० अक्षांशाः १६।२७ कर्क १८०			
होराः	नतांशाः	पूर्वकपाले कोणाः	पश्चिमकपाले कोणाः
०	७।२५	९०।०	
१	१५।३५	२५।५५	११४।४५
२	२९।३	९।१५	१७०।४५
३	४२।४२	१।१८	१०६।२२
४	५६।२५	१७४।	
५	७०।२	२७०।	४।१३
६	८३।२७	१६४।४१	९।१५।४२
६।३०	९०।०	१६१।५७	१८।३।१९
सिं २०५।०			
०	३।३	८२।३०	१००।५७
१	१४।२०	२६।३	८।३४
२	२८।४२	१५।२८	९।३४
३	४२।४३	१०।५	१४।५४
४	५६।४९	६।१९	१८।३१
५	५८।९।३८	२।३३	२२।२६
६	८४।१७	१८४।०	२८।०
७।२१	९०।०	१८४।११	३०।९

दि० ३२।३० अ० १६।२७ वृश्चिक २२२।०			
हो०	न०	पू०	प०
०	२८।७	दक्षिण	
		१११।	
१	३१।४६	१३९।	८३।०
२	४०।५२	१७७।५९	६४।१
३	५२।३०	१६९।२३	५२।३७
४	६०।४०	१७६।४१	४५।१९
५		१।४१	४०।५९
६।१		७।९	३४।५१
धनुः			
०	३६।५७	८२।१७	
१	३९।४६	१२५।३०	७९।४८
२	४७।१५	१४३।५	६१।५५
३	५७।३३	१५६।३	४८।५४
४	६९।३०	१६४।४८	४०।१२
५	८२।१८	१७१।४७	३३।१७
२५।५	९०।०	१७४।५१	३०।९

ख

कन्या २२६।४२			
०	१६।२७	११३।४१	७२।
१			१४।
२	२२।३	११४।१३	७२।४९
३	३३।५०	१७३।१७	१४।२५
४	४७।२०	१।२३	४६।१९
५	६१।२२	५।८	४२।३४
६	७५।३९	७।२९	४०।३३
७।२५	९०।०	७।२४	४०।१८

मकर १८०		
०	४८।१८	९०।०
१	४२।५४	६८।३६
२	४९।४८	२१।९
३	५९।३५	३८।५९
४	७१।९	२८।३१
५	४०।३१	२१।१२
५।२०	९०।०	१३।३

तुला २२६।४२			
०	२८।४६ ७।१	७।२६।४२ १११।०।०	
१	३१।४६	१३९।३	८३।०
२	४०।५२	११७।५९	६४।१
३	५२।३०	१६९।४३	५२।३७
४	६०।४०	१७६।४१	४५।१९
५	७९।१८	१।४१	४०।५९
६	९०।०	७।९	३४।५१

कुंभ ११५।०			
०	३६।५७ ३९।४६	७७।३०	
१	३९।४४	८०।१२	१४।४८
२	४७।१५	११८।५	१६।१५
३	५७।३३	१३१।३	२८।५७
४	६९।३०	१३९।४८	१५।२२
५	८२।१८	१४७।४३	२१।१७
५।२५	९०।०	१४९।५६	१३।९

ख

दिनं ३२।३० अक्षांशाः १६।२७

मीन १३८।०

हो०	न०	पू०	प०
०	२८।३०	६९।०	
१	३१।४६	९७।०	४१।०
२	४०।५२	११५।१९	२२।१
३	५२।३०	१२७।२३	१०।३७
४	४५।४०	१३१।४१	१०।१९
५		१३९।४१	१७८।१९
५।४६		१४२।१९	१७५।११

मेष १३२।४८

हो०	न०	पू०	प०
०	१६।२७	६६।०	
१	२२।३०	८७।११	२५।७
२	३२।४९	१२४।३५	६।४३
३	४७।२०	१३३।४१	१७८।३७
४	६१।२२	१३७।२६	१७४।१२
५		१३९।२७	१७१।५१
६		१३९।४२	१७२।१६

दिनं ३३।४५ अक्षांशाः २३।५१

कर्क

हो०	न०	पू०	प०
०	०।०	९०।०	३।४५
१	१३।४३	११७।१५	६।९
२	२७।२३	१६३।५१	११।४५
३	४१।२०	१६८।४५	१३।९
४	४४।२७	१६६।११	१७।१८
५	६१।४२	१६३।१५	२२।१
६	८०।३६	१५७।५९	२६।१४
६।१५	९०।०	११३।४६	

सिंह

हो०	न०	पू०	प०
०	३।२१	८२।३०	२८।५६
१	१४।३८	१७६।४	२८।५६
२	२७।५६	१८०।०	२५।०
३	४१।४४	१७९।३	२७।५७
४	४४।१४	१७४।१८	२७।४२
५	६७।५३	१८४।४०	३१।२०
६	८०।५२	१६८।५६	३६।४
६।१८	९०।०	१६६।५३	३७।७

ख

वृष

०	४।४७		
१	१५।२०	१६।०	१८०।०
२	२६।३३	१४६।०	१८२।०
३	४३।४०	१३८।०	१७०।४४
४	५३।२३	१४६।१६	१७१।२१
५	७२।३७	.१४७।१३	१७३।७
६	८६।४१	१४३।३७	१७४।२३
४।१४	६०।०	१४२।६	१७२।११

कन्या

०	१२।०	१११।०	
१	१८।४२	११८।४०	६३।२०
२	३०।५७	१७६।४४	४८।१६
३	४४।२२	१७८।३	४३।५७
४	५८।१	१८०।०	४२।०
५	७१।४३	१७६।१५	४२।४५
६।६	१००।२०	१७७।१६	४४।२१
	६०।०	.१७६।४१	४५।१०

मिथुन ११५।०

०	४।३		
१	१४।२०	७७।१	१५३।५७
२	३८।४२	३।२८	१६४।३२
३	४२।४३	११५।५	१६६।४४
४	५६।४६	१११।१६	१७३।४१
५	७०।१८	११७।१६	१७७।२१
६	८४।१७	११२।०	३।०
६।२२	६०।०	१४६।५१	५।६

तुला

०	२३।११	११३।११	
१	२७।५६	१४४।१०	४३।३२
२	३७।३६	१६२।५३	६०।२६
३	४६।४२	१७१।४२	४५।१७
४	६२।४७	१७६।५६	५०।४३
५	७६।२०	१७६।३	४८।३६
६	६०।०	१८०।०	४७।४२

ख

·दिनं ३३।४५ अक्षांशा: २ ।५१

वृश्चिक

हो०	न०	पू०	प०
०	३५।३१	१११।३१	
१	३८।२४	१३३।१५	४८।४५
२	४६।२	१५०।१८	७१।४२
३	५६।३०	१६१।४१	६०।१९
४	६८।३१	१६९।५	५२।१५
५	८१।२२	१७४।३०	४७।३९
५।३०	९०।०	१७६।०	४५।१९

दि० ३३।४५ अक्षांशा: २३।५१

मीन

०	३५।३१	६९।०	
	६६।२०		
१	१८।२५	९१।१५	४६।४५
२	४६।२	४८।१८	२९।४२
३	३६।३०	१६९।४१	२८।१९
४	६८।३१	१२७।५	१०।५०
५	८१।२२	१३२।३०	५।३०
५।३४	९०।०	१३४।४१	३।१९

धनुः

०	४४।२१	८२।३०	
१	४७।४०	१२१।३०	४३।३०
२	३६।४	१३७।१६	६७।४४
३	४२।१८	१४९।३२	५५।३५
४	७३।२०	११७।१८	४७।२
५	१००।२३	१६४।४६	४०।१४
५।२२	९०।०	६६।५३	१८।७

मेष

०	२३।५१	६६।१९	
१	२७।५६	९६।२८	३५।५०
२	३७।३६	११४।३१	१७।४४
३	१९।४२	१२४।३	८।४५
४	६२।४०	१२९।१७	३।१
५	७६।२०	१३१।२१	०।१७
६	९०।०	१३२।१८	०।०

ख

मकर			
०	४७।१२	६०।०	
१	४६।५२	४८।३	७१।५७
२	५०।५२	०।३१	३६।१६
३	४४।३७	१३३।३७	४४।२०
४	७५।१२	१४४।५७	३५।३
५	८६।५५	११२।०	२८।०
५।७	६०।०	११३।४६	२६।१४

वृष			
०	१२।४१	६६।०	
१	१८।४२	११७।४०	२१।२०
२	३०।५७	१३१।४४	६।१७
३	४४।२२	१३६।१३	१।५६
४	१८।१	१३८।०	०।०
५	७१।४३	१३७।१५	०।४५
६	१००।२०	१३१।११	२।२१
६।६	६०।०	१३२।१८	३।१५

कुम्भ			
०	४४।२१	७७।३०	
१	४६।४०	६६।३०	५८।३०
२	५६।२	११२।१६	४२।४४
३	६२।१८	१२४।२५	३०।३५
४	७३।२०	१३२।५८	२२।२
५	१००।२३	१३६।४६	१५।१४
५।२०	६०।०	१४१।५३	१३।७

मिथुन			
०	३।२१	७७।३०	
१	१४।१२	११७।२३	३।१६
२	२७।१६	८२।०	०।०
३	४१।४४	११४।३	०।१७
४	५५।४४	१५२।५८	२।४२
५	६८।१३	१४८।४०	६।२०
६	८१।१२	११३।५६	११।७
६।८	६०।०	१४१।५३	१३।७

ख

दिनं ३५।० अक्षांशाः ३०।२२
कर्क

हो०	न०	पू०	प०
०	६।३१	९०।०	३०।३१
१	१४।५४	१०५।०	२२।२२
२	२४।२३	१५९।३८	२२।२२
३	४०।५९	१६०।३०	१४।२०
४	१३।१४	११८।५९	२१।९
५	६०।५५	११६।०	२४।०
६	७८।४०	१११।४९	२८।११
७	९०। ०	१४६।२८	३३।३२

सिंह

हो०	न०	पू०	प०
०	९।५२	१०२।३०	५१।४७
१	१६।४५	११३।१३	
२	२८।४४	१६६।२२	३३।३८
३	४१।३१	१६९।२६	३५।३४
४	१४।२७	१६९।८	३५।५२
५	७७।१७	१८७।१	३७।५९
६	७९।४८	११३।४६	४१।१४
६।५१	९०।०	११९।४९	४५।४१

दिनं ३५।० अक्षांशाः ३०।२२
वृष

हो०	न०	पू०	प०
०	४२।२	१११।५	
१	४४।२७	१२९।३२	९२।२८
२	५०।४८	१४५।३८	७७।२२
३	६०।१८	१४५।३३	६६।२७
४	७१।२०	१६५।५६	३९।४
५	८३।१९	१६७।५४	५४।६
५।३०	९०।०	१६९।५५	५२।५

धनुः

हो०	न०	पू०	प०
०	५०।५२	१०२।३०	
१	५२।५३	११८।३०	५६।९
२	५८।२७	१३२।५६	७२।९
३	६६।४४	१४४।१	६७।५९
४	७६।५१	१५२।३७	५२।३०
५	८८।९	१५८।४७	४६।१७
५।९	९०।०	१६९।४९	४५।११

ख

कन्या

०	५३।४२	११।१०	७६।४२
१	२३।१८	१४०।१८	
२	३३।३०	१६२।२५	५०।३५
३	४५।३६	१६९।३४	५२।२६
४	५८।२१	१७२।०	४९।५०
५	७१।१५	१७२।५	४९।३२
६	८४।७	१७२।५५	५०।१५
६।५८	९०।०	१६९।५५	५२।४

मकर

०	५४।१३	९०।०	७४।२६
१	५६।७	१०४।३४	
२	६१।२२	११९।२३	६५।३७
३	६९।१७	१३६।४६	४९।१४
४	७८।५९	१३९।३०	४०।३२
५	९०।०	१४६।४६	३३।३२

तुला

०	३०।२२	११७।५	९०।१०
१	३३।३५	१३७।३२	
२	४१।३९	११४।१९	७३।२३
३	५२।२५	१६४।१०	६३।३२
४	६४।२८	१६९।४१	५४।५५
५	७७।६	१७२।७१	५५।२१
६	९०।०	१७३।२९	५४।१३

कुम्भ

०	५०।५२	७७।३०	६१।२१
१	५२।१३	९३।३९	
२	५८।२७	१०७।५१	४७।९
३	६६।४४	११९।१	३५।५९
४	७२।५१	१२७।३७	२७।२३
५	४८।९	१३३।४३	२१।१७
५	९०।०	१३४।४९	२०।११
५।९			

ख

दिनं ३५।० अक्षांशाः ३०।२२

मीन

हो०	न०	पू०	प०
०	४२।२	६९।०	
१	४४।२६	१०७।३२	५०।२१
२	४९।५८	१०२।३८	३५।१९
३	६०।१९	११३।३३	२४।५९
४	७१।२०	१२०।५६	१७।२३
५	८३।१९	१२५।५४	१२।६
५।३२	९०।०	१२७।५५	१०।६

मेष

हो०	न०	पू०	प०
०	३०।२२	६६।९	
१	३३।३५	५९।५०	४२।२८
२	४१।३९	१०६।३६	२५।४२
३	५२।२५	१५६।२८	१५।५०
४	६४।२८	१२२।५	१०।१३
५	७७।६	१२४।३९	७।३९
५।३२	९०।०	१२५।४७	६।३१

दिनं ३६।१५ अक्षांशाः ३६।

कर्क

हो०	न०	पू०	प०
०	२।९	९०।०	४६।
१	१६।४७	१२३।४४	४६।
२	२८।२२	१४६।४५	३२।२४
३	४०।२७	१३१।४६	२३।१५
४	५२।३६	१०१।५२	२८।२४
५	६४।३६	१५९।५४	३३।८
६।७	७६।२३	१४६।२५	३९।६
७।१५	९०।०	१४१।३०	३४।१९

सिंह

हो०	न०	पू०	प०
०	१५।३०	१०२।३०	
१			
२	२०।२०	१३९।३०	६०।२८
३	३०।२८	११५।१९	४९।४१
४	४२।६	१६०।३७	४४।२३
५	५४।१२	१६२।११	४२।४९
६	६६।१७	१६१।५	४३।५६
	७८।७	११३।३१	
६।१५	४९।२७	११८।१०	४६।५०

ख

वृष

०	२८।४२	६९।०	२४।४२
१	२३।१८	१०३।१८	
२	३३।३०	१२०।२५	१७।३५
३	४७।३६	१२४।३४	१०।२७
४	५८।३१	१३०।१०	७।५०
५	७८।१५	१३०।२८	७।३२
६	८४।७	१३९।५	८।१५
६।३८	९०।०	१३६।१५	१०।५

कन्या

०	२४।२०	१११।०	४४।२२
१	२७।५१	१२७।१८	६८।१
२	३६।३४	११३।५९	६८।१
३	४७।१४	१६२।१०	५९।५०
४	५९।०	१६०।४०	६०।२०
५	७१।५	१६६।३४	५०।२६
६	८३।९	१६६।३०	५६।३०
	९०।०	१६४।७	५७।१३

मिथुन

०	९।५२	७७।३०	२६।२७
१	१६।४५	१२३।१३	
२	२८।४४	१४१।२२	१३।३८
३	४१।३१	१४४।२६	१०।३४
४	५४।२७	१४४।८	१०।५२
५	६७।१७	१४२।१	११।५९
६	७९।४८	१३८।४६	१६।१४
६।५१	९०।०	१३४।४९	२०।४१

तुला

०	३६।०	११३।४१	९४।१९
१	३८।३७	१३८।२३	७९।१९
२	४५।३१	१४३।२३	७९।१९
३	५०।६	११८।९	६४।४३
४	६६।९	१६३।५८	६३।५४
५	७७।१६	१६६।३६	६१।६
६	९०।०	१६७।५१	५९।५१

ख

दिनं ३६।१५ अक्षांशाः ३६

वृष

हो०	न०	पू०	प०
०	४७।४०	१११।०	६०।१०
१	४६।२	१२६।३	
२	५५।२६	१४०।२०	८१।४०
३	६३।४८	१५५।३४	७१।२६
४	७३।५५	१५७।५१	६४।६
५	८५।५	१६२।१८	५६।१२
५।२५	६०।०	१६४।७	५७।१३

दिनं ३६।१५ अक्षांशाः ३६।

मिथुन

हो०	न०	पू०	प०
०	४७।४०	६६।०	५३।१०
१	४६।४२	८४।५०	
२	५०।२६	६८।२०	३६।४०
३	६३।४८	१०८।३४	२६।२६
४	७३।५०	११५।५१	२२।६
५	८५।५	१२०।२८	१७।३२
५।२५	६०।०	१२२।७	१५।५३

धनुः

हो०	न०	पू०	प०
०	५६।३०	१०२।३०	४८।२१
१	५८।४४	११६।३६	
२	६३।१३	१३६।२३	७५।१६
३	७०।४१	१३६।४७	६०।१३
४		१४७।४७	५७।१३
४।५६		१५३।३६	५१।२४

मेष

हो०	न०	पू०	प०
०	३६।०	६६।६	
१			
२	३८।३७	८०।४१	४६।३७
३	४५।३१	१०५।४१	३१।३७
४	५५।६	११०।२७	२१।११
५	६६।६	११६।३६	१६।६
६	७७।५६	११८।५४	१३।१२
६।१५	६०।०	१२०।६	२४।६

ख

मकर

०	५९।५१	९०।०	७६।३५
१	६१।३०	१०३।४५	
२	६६।१२	११६।१०	६३।५०
३	७३।२२	१२६।२६	५३।२४
४	५२।२४	१३४।५७	४४।४
४।४५	९०।०	१७६।१	३९।५९

वृष

०	२४।२०	६९।०	४२।२२
१	२७।५१	९०।३८	
२	३६।२४	११५।५९	२६।१
३	४१।१४	१२०।१०	७।५०
४	५९।०	१२३।४०	१४।२०
५	७१।५	१२४।३४	१३।२६
६	८३।९	१२३।३०	१४।३०
६।२५	९०।०	१२२।७	१५।५३

कुम्भ

०	५६।३०	७७।३०	
१	५८।४४	४१।३९	६१।२१
२	६३।४४	८४।२३	५०।३७
३	७०।४१	११४।४७	४०।३३
४	८०।२	१२२।४७	३२।१३
६।५६	९०।०	१२८।३६	२६।२४

मिथुन

०	१५।३०	७७।३०	४०।२८
१	२०।२०	११४।३२	
२	३०।२३	१३०।१९	२४।०१
३	४२।६	१३५।३७	१९।२३
४	५८।१२	१३७।४१	१७।४९
५	६६।८३	१३६।५	८।५०
६	७८।७	१३३।१०	२१।५०
७	७९।२७	१३९।१९	२६।२१
७।४	९०।०	१३८।१६	२६।२४

ख

दिनं ३७।३० अक्षांशाः ४०।१६

कर्क

हो०	न०	पू०	प०
०	१७।५	९०।०	
१	२१।१८	१२२।३५	५७।२८
२	३०।१६	१३८।२९	४१।३१
३	४१।३७	१४५।१८	३५।४२
४	५२।२७	१४५।१८	३४।२२
५	६३।४७	१४४।२८	३५।३२
६	७४।४८	१४१।३०	३८।३०
७	८५।१९	१३७।५	४२।५५

सिंह

हो०	न०	पू०	प०
०	२०।२६	१०२।३०	
१	२६।५	१२२।६	७३।५४
२	३२।३७	१४७।०	१८।०
३	४३।८	१२३।५०	५१।१०
४	५४।१९	१५६।५	११०।५५
५	६०।३६	१५५।८	४९।५२
६	७६।४६	१५३।५४	५१।२६
७	८७।३४	१५९।६	५५।५४
७	९०।०	१७८।६	५६।५४

दिनं ३७।३० अक्षांशाः ४०।१६

वृश्चिक

हो०	न०	पू०	प०
०	१५२।३६	१११।०	
१	५४।२३	१२४।४६	५७।४४
२	५९।२५	१३६।५६	४६।५
३	६१।१८	१४६।२४	७५।३७
४	७६।५५	११३।१०	६१।५०
५	८६।३८	११७।४५	६४।५५
५।१८	९०।०	११८।५९	६३।१

धनुः

हो०	न०	पू०	प०
०	६१।२६	१०२।३०	
१	६३।०	११५।५	१०९।१५
२	६७।२४	१२६।१९	७८।३१
३	७४।१३	१३६।१०	६८।५०
४	८२।४३	१४३।४	६१।१५
४	९०।०	१४३।६	५६।१८
२			

ख

कन्या			
०	२६।३६	१११।०	५६।३७
१	३५।५	१३२।३०	
२	३६।१२	१४७।३०	७४।३०
३	५६।३	१५६।०	६६।०
४	५६।५०	१६०।७	६१।५३
५	७५।५	१६१।२४	६०।३६
६	८२।२२	१६०।४०	६१।२०
६।४२	९०।०	१५३।५९	६३।१

मकर			
०	६४।४७	९०।०	
१	६६।१५	८२।२०	७४।१३
२	७०।३०	११३।२५	६६।३५
३	७७।४०	१२२।१५	५७।५
४	८५।१८	१३०।५८	४९।२
४।३०	९०।०	१३४।१६	४४।४४

तुला			
०	४०।१६	११३।११	५७।१५
१	४३।८	१२९।५७	
२	४९।७	१४०।१८	८४।४
३	५१।२	१५३।८	
४	१६०।५०	१५८।४७	६८।१५
५	१६१।२४	१५१।१९	६५।४७
६	९०।०	१६२।५०	६०।४७

कुंभ			
०	६१।	७७।३०	
१	६३।	९०।५	६४।५५
२	६७।	१०१।२९	१३।३१
३	७४।	१११।१०	४३।५०
४	८२।४३	११८।४५	३७।१५
४	९०।०	१२६।६	४१।५४
४।४४			

ख

दिनं ३७।३० अक्षांशः ४०।१६

मीन

हो०	न०	पू०	प०
०	५२।३६	६९।०	
१	५४।२३	८२।४६	५५।१४
२	५९।२४	५४।५५	४३।५
३	६६।५८	१०४।२४	३३।३६
४	७६।१५	१११।१०	२६।५०
५	८७।१८	११५।४५	२२।१५
५।१८	९०।०	११६।५९	२१।२

दिनं ३८।४५ अक्षांशः ४५।११

कर्क

हो०	न०	पू०	प०
०	२१।१०	९०।०	
१	२५।३२	९६।५	६३।५५
२	३२।१२	।३०	४८।३०
३	४२।१	१३८।१७	४७।४३
४	५२।२९	१४०।३१	३९।२९
५	६३।४०	१४०।२	३९।५३
६	७३।२४	१३७।३२	४२।२८
७	८३।१७	१३८।२२	४३।३५
	९०।०	१३९।२१	

मेष

हो०	न०	पू०	प०
०	४०।५६	६६।९	
१	४३।८	५२।१५	५०।३
२	४९।७	९०।०	३६।२२
३	५७।४२	१६।०	२७।१२
४	६०।५०	१११।५	२१।१३
५	७०।४५	११४।१७	१३।१
५।१८	९०।०	११५।१३	१७।५

सिंह

हो०	न०	पू०	प०
०	२४।३१	८२।३०	
१	२७।२४	१२४।४९	८०।११
२	३४।४८	१४०।४७	६४।४३
३	४४।२०	१४८।५	६६।५५
४	५४।३६	१५१।५	५३।५०
५	६०।१५	१५१।७	१३।१३
६	७५।१९	१४९।२०	१५।४०

ख

वृष

०	२९।३६	६९।०	
१	३२।५	९०।३०	४७।३०
२	१९।२२	१००।३०	३२।३०
३	४९।३	११४।०	२४।०
४	५९।५०	११८।७	१९।३
५	७१।५	११९।२४	१८।१६
६	८२।२७	११८।४०	१९।२७
६।४२	९०।०	१५६।५९	२१।१

मिथुन

०	२७।२६	७७।३०	
१	२४।५	८६।६	४३।५४
२	३२।३७	१२२।०	३३।०
३	४३।८	१२०।७	२६।१०
४।३	५४।१९ ६०।३६	१३१।५ १३०।८	२३।१५ २५।१२
६	७६।६	१२८।२४	२६।३०
७	८७।२४	१२४।६	३०।१४
७।४१	९०।०	१२३।६	३१।५५

कन्या

०	३३।२१	१११।०	
१	३५।४३	१२९।१५	९२।४५
२	४२।४	१४२।५०	७९।१०
३	५०।४६	१५१।९	७०।११
४	६०।४४	१५५।३१	६६।२९
५	७१।१२	१५६।३	६४।७
६	८१।४६	१५६।३१	६०।२९
६।४८	९०।०	१५४।४३	८७।१७

तुला

०	४५।१	११३।११	
१	४६।५०	१२८।१९	९९।२३
२	५२।१७	१४७।२६	१०७।१६
३	९७।१	१४९।४	१४८।३८
४	६९।१९	१५४।४८	११२।१५
५	७९।२८	१५७।५५	१६९।४७
६	९०।०	११८।५०	१६८।१२

ख

दिनं ३८।४५ अक्षांशाः ४५।११

वृश्चिक

हो०	न०	पू०	प०
०	५६।४१	१११।६२	
१	५८।१९	१४३।२१	५८।२९
२	६२।६१	१३४।३६	८७।४४
३	६९।४२	१४३।१२	७८।४८
४	७८।१६	१३९।३१	७२।२९
५	८६।०	१५४।६	६९।५४
६।१२	९०।५६	१५४।४३	६८।१७

धनुः

हो०	न०	पू०	प०
०	६०।३१	१८२।३०	५१।१०
१	६६।१५	११३।५०	
२	१८।५८	१२४।२१	८०।३०
३	७७।५४	१३३।१९	७१।५१
४	८०।११०	१४०।२०	६४।४०
४।३३	९०।०	१४३।२५	६१।३५

दिनं ३८।४५ अक्षांशाः ४५।११

मीन

हो०	न०	पू०	प०
०	५६।४१	६६।९	
१	५८।१९	८०।२७	५१।४१
२	६२।४९	९२।४४	३९।३४
३	६९।४२	१०१।२२	३०।२६
४	७८।१६	१०७।६	२७।१२
५	८४।५६	११०।१०	२२।५
५।१२	९०।०	१११।८	२१।१०

मेष

हो०	न०	पू०	प०
०	४५।१	६६।९	
१	४६।५५	८०।२७	५१।४१
२	५२।५७	९२।४४	३९।३४
३	६०।१	१०१।२२	३०।२६
४	६९।१९	१०७।६	२७।१२
५	७९।२८	११०।१३	२२।५
६	९०।०	१११।८	२१।१०
६।४८			

ख

मकर

०	६२।५२	९०।०	
१	७०।५४	८१।४१	७८।३९ ६८।०
२	७४।५	१११।३०	६८।४०
३	८०।६	१२०।२९	५९।३१
४	८७।४२	१३८।४३	५१।४७
४।१५	९०।०	१२९।२१	५०।३९

कुंभ

०	६०।३१	७७।३०	
१	६६।५५	८८।५०	६६।१०
२	७०।१८	९९।२१	५५।३९
३	७७।४४	१०८।१९	४६।४१
४	८०।१०	११२।२०	३९।४०
४।३२	९०।०	११८।२५	३६।६०

वृष

०	३३।२१	६९।०	
१	२५।४३	८७।१५	५०।४५
२	४२।४	१००।५५	३७।१०
३	५०।४७	१०२।९	१८।११
४	६०।४४	११३।३१	२४।२९
५	७१।१२	११५।३	२२।१७
६	१०१।४६	११४।३१	२३।२९
६।४८	९०।०	११२।४३	२५।१६

मिथुन

०	२४।३१	७७।३०	
१	२७।२९	८९।३९	५६।३०
२	२४।४८	११५।४७	३९।१३
३	४४।२०	१२३।५	३१।५५
४	५४।३७	१२६।५	२८।५५
५	६०।५५	१२६।७	२८।५३
६	७०।१९	१२४।२०	३०।४०
७	८०।३९	१२०।१९	३४।२१
७।२८	९०।०	११८।२५	३६।३५

ख

दिनं ४०।०० अ० ४८।३०

कर्क

हो०	न०	पू०	प०
०	२४।४१	९०।०	
१	२७।३०	१११।४४	६३।१६
२	३४।९	१२६।७	५३।४३
३	४३।२	१३३।१८	४६।४२
४	५२।४४	१३६।६	४३।५४
५	६२।४६	१३६।४	४३।५६
६	७२।३०	१३४।१६	४६।०
७	८२।४८	१३४।५८	४९।५४
८	९०।०	६३।१६	५५।२

सिंह

हो०	न०	पू०	प०
०			
१	२८।२	१०४।३०	८२।५१
२	३०।३१	१२२।९	६९।६
३	३६।५५	१३५।५४	६१।३२
४	४५।३०	१४३।२८	५८।१०
५	५०।३	१४६।५०	५७।४१
६	६४।५९	१४७।१९	६४।१३
६।४४	७४।४७	१४५।४६	६४।४०

दिनं ४०।० अक्षांशा: ४८।३०

वृश्चिक

हो०	न०	पू०	प०
०	६०।१२	१११।०	
१	६१।१८	१२२।०	९९।५५
२	६०।३५	१३२।०	८९।५०
३	७२।५	१४०।२७	८१।३४
४	८०।३	१४७।२८	७२।३२
५	८९।३	१५१।२	७०।५८
४।२०	९०।०	१५१।२२	७०।३८

धनुः

हो०	न०	पू०	प०
०	६९।२	२७।३०	
१	७०।२०	९७।९	५७।५१
२	७४।२	११०।५४	४४।६
३	७९।४८	११८।२८	३६।३२
४	८७।१४	१२१।५०	३४।१४
४।२०	९०।०	१२२।१९	३७।३३

ख

कन्या			
०	३६।५२	१११।०	
१	३८।५६	१२३।४५	९०।०
२	४४।३१	१३९।७	८२।१३
३	५२।२५	१४७।९	७४।५१
४	६१।२५	१११।३६	७०।३४
५	७१।२२	११३।२३	६८।३७
६	८१।१७	११२।५८	४९।२
	९०।०	५१।२२	७०।३८

मकर			
०	७२।२३	९०।०	
१	७३।३८	१००।१५	७२।५९
२	७७।१०	१०२।४७	७०।१३
३	४२।१४	११८।३	६१।५७
४	९०।०	१२४।५८	५५।२

तुला			
०	४८।३२	११३।११	
१	५०।२१	१२६।३०	८१।१२
२	५४।५९	१३७।४०	९०।२
३	६२।५	१४५।४६	८१।५६
४	७०।४१	१५१।१८	७६।२४
५	८०।८	१५४।२३	७३।१९
६	९०।०	९०।९	७२।२३

कुंभ			
०	६९।२	७७।३०	
१	७०।२०	८७।४९	६७।११
२	७४।२	९७।३१	५७।२९
३	७९।४८	१००।४९	४९।११
४	८७।१४	११२।१	४२।२९
४।२०	९०।०	११४।२०	४०।२

ख

दिनं ४०।० अक्षांशाः ४८।३०

मीन

हो०	न०	पू०	प०
०	६०।१२	६९।०	
१	६१।१८	८०।५	९७।५५
२	६५।३६	९०।१६	४७।४४
३	७२।५	९८।२६	३९।३४
४	८०।३	८४।२८	३३।३२
५	८९।३	८९।९	२३।५८
५।६	९०।०	८९।२२	१८।३८

दिनं ४०।० अक्षांशाः ४८।३०

वृष

हो०	न०	पू०	प०
०	३६।५२	६९।०	
१	३८।५६	८४।४५	५८।४५
२	४४।३१	४७।७	४०।१३
३	५२।२५	१००।९	५२।५१
४	६१।३५	१०९।३६	२८।२४
५	७१।२२	१११।२३	३६।३७
६	८१।१७	११०।१८	३२।२
६।५४	९०।०	१०९।२२	३२।३८

मेष

हो०	न०	पू०	प०
०	४८।३२	७६।९	
१	५०।२१	७८।४८	५३।३०
२	५४।५९	८९।१८	४२।२०
३	६२।५	९८।२५	३४।१४
४	७०।४१	१०३।१६	२३।४२
५	८०।८	१०६।४१	२५।३७
६	९०।०	१०७।३७	२६।०

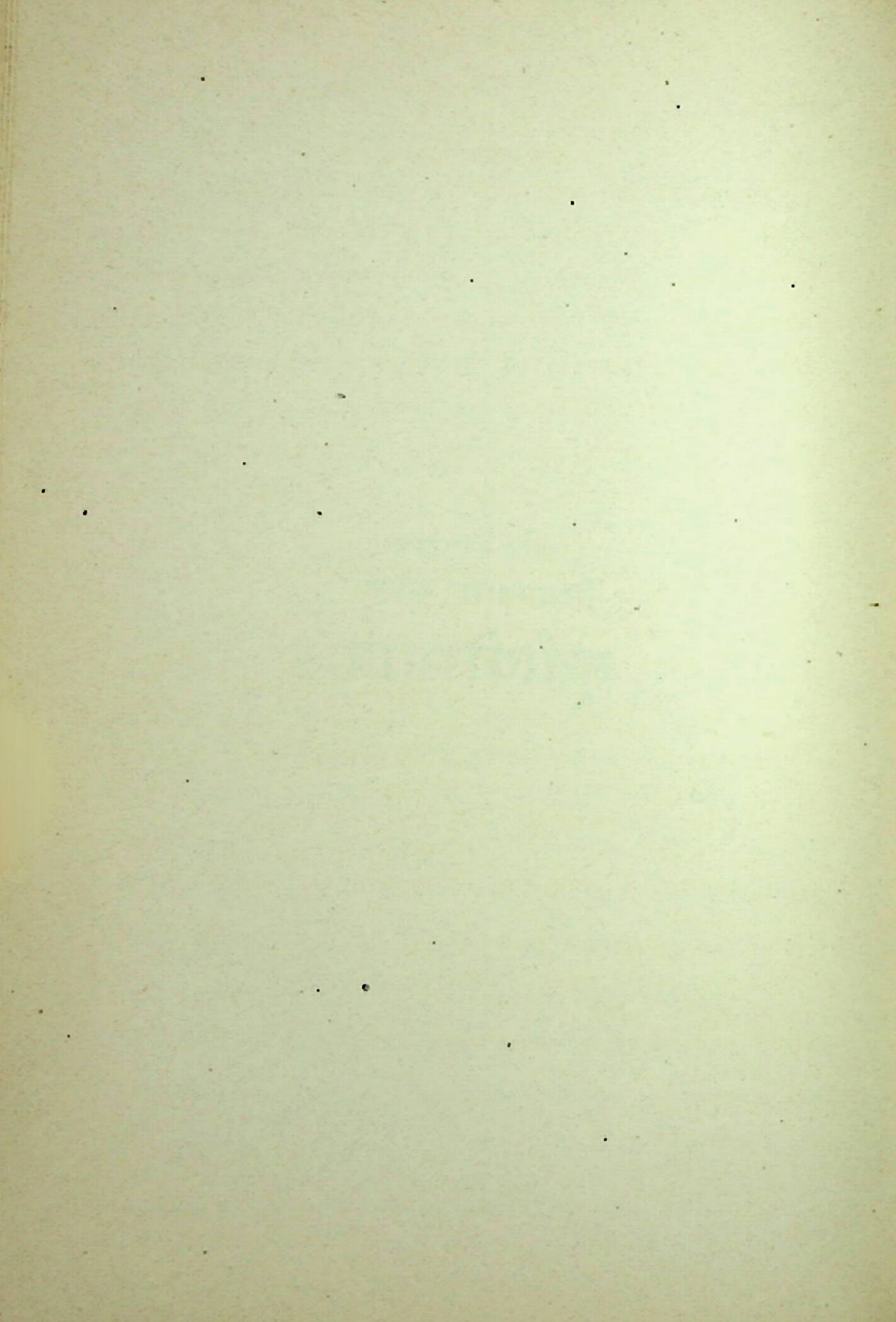
मिथुन

हो०	न०	पू०	प०
०	१८।२	७७।३०	
१	३०।३२	९७।९	५७।११
२	३६।५५	११०।५४	४४।६
३	४५।३०	११८।२८	३६।३२
४	५५।३	१२१।५०	३३।३२
५	६४।१९	१३२।१९	३२।४१
६	७४।४७	१३०।१६	२४।१४
७	८४।१०	११७।२७	३७।३३
७।४०	९०।०	११४।२७	४०।४०

सम्राट् जगन्नाथकृते

सिद्धान्तसार कौस्तुभे

तृतीयोऽध्यायः

अथ तृतीयाध्यायः

तत्र दश प्रकरणानि विंशति क्षेत्राणि च सन्ति । अस्मिन्नध्याये सूर्यचारो निरूप्यते । कुतः चन्द्रधन्यग्रहानी[1] विचारस्य एतदाधीनत्वात् । यतः चन्द्रादि[2]-ग्रहाणां गतिज्ञानं सूर्यगतधीनमस्ति[3] । तत्र सूर्योपकरणेषु तद्वर्षकाल[4]प्रमाण[5]-ज्ञानमावश्यक[6]मस्ति । यतोस्य[7] मध्य[8]मगतिज्ञानं तस्मादेव भविष्यति । प्रथमतः[9] कालेन[10] गति[11]प्रमाणानि ज्ञायंते । बिंबगत्या कालज्ञानं जायते[12] । कालज्ञानं[13] प्रथम[14]-गत्या भवति । यथा दिनरात्रि[15] अन्यैक[16]कालः द्वितीयगत्या भवति । तत्र द्वितीय-गतौ पतत्सूर्यचन्द्रगतिरूपं प्रगल्भेमस्ति[17] तच्च[18]चन्द्रगत्या कालज्ञानं यथा[19] यादृक्[20] बिंब-क्षयवृद्धिमवधीकृत्य[21] पुनस्तादृक्[22] ग्वृद्धिक्षयदर्शनेन भवति[23] । तदन्तर काल[24] मा[25] संज्ञो[26] भवति ।

(क) १. चन्द्राद्यन्यग्रहाणां for (चन्द्रधन्यग्रहानी)
२. चांद्रादिग्रहाणां for (चन्द्रादिग्रहाणां)
३. सूर्यगत्यधीनमस्ति for (सूर्यगतधीनमस्ति)
४. कल for (काल) ५. प्रमाणं for (प्रमाण)
७. यतोस्मि for (यतोस्य) ८. 'म' लुप्त
९. +तत्र+ १०. कालेनाति for (कालेन)
११. 'गति' लुप्त १२. +तत्रः+
१३. कालापानं for (कालज्ञानं) ४१. प्रवहभ्रमगत्या for (प्रथमगत्या)
१५. रात्रिः for (रात्रि) १६. अन्यः for (अन्यैक)
१७. प्रगटमस्ति for (प्रगल्भेमस्ति) १८. तत्र for (तच्)
१९. 'यथा लुप्त २०. यादृश for (यादृक्)
२१. मवधिकृत्य for (मवधीकृत्य) २२. तादृश for (तादृक्)
२४. कालः for (काल) (ख) २५. मास for (मा) (ख)
२६. संज्ञको for (संज्ञो) (ऊ)

(ख) १. चन्द्राद्यन्यग्रहाणां for (चन्द्रधन्यग्रहानी)
६. मावस्यक for (मावश्यक)
१५. रात्री for (रात्रि) १६. अन्यैकः for (अन्यैक)
१७. प्रगटमेवामस्ति for (प्रगल्भेमस्ति)
१८. तत्र चन्द्रगत्या for (तच्चन्द्रगत्या)
२३. +यः कालो+

अथ रविचारेण यथा[1] खमध्यात् याम्योत्तरवृत्ते दूरासन्नगमनेन ज्ञातु[2]-विपर्ययो भवति। एवं पुनः कालांतरे[3] तादृशावलोकनेन[4] वर्षसंज्ञ[5]कालमितिर्ज्ञायिते। तत्र वर्षमितिर्मासमितिश्च दिनरात्रिभ्यां गण्यते[6]। तदा सावयवामिति भवन्ति[7]। यथा मासमध्ये[8] अहोरात्रमितिः[9] एकोनत्रिंशत[10] सावयवास्ति। वर्षे च अहोरात्र-मितिः[11] पंचषष्ट्युत्तरशतत्रयमिता[12] सावयवास्ति। एवमत्र लोकैः लाघवार्थं बहु-प्रकाराणि मतानि कल्पितानि। एके च मासं चान्द्रं वदन्ति वर्षं सौरांश[13] केचन वर्षं[14] सौरमेव वदन्ति। मासं त्रिंशद्दिनात्मकं केचन मासं चान्द्रमेव वदन्ति[15]। वर्षं द्वाद-शमासात्मकं। मासमध्येपि केचन चन्द्रदर्शनेन पूर्णमास्याः दर्शेन च वदन्ति। केचन एकं मासं त्रिंशदिनात्मकं[16] द्वितीयमेकोनत्रिंशद्दिनात्मकं कल्पयन्ति।

अथ च[17] केचन[18] रविभागस्य[19] कालमारभ्य पुनस्तद्भागस्थ[20]कालपर्यन्तं गण-

---

(क) १. 'यथा' लुप्त
२. ज्ञतु for (ज्ञातु)
३. कलांतरे for (कालांतरे)
४. तद्दशावलोकनेन for (तादृशावलोकनेन)
५. वर्श for (वर्ष)
६. गत्याप्ते for (गण्यते)
७. भंवति for (भवन्ति) (ख)
८. मांस for (मास)
९. विसर्ग लुप्त
१०. त्रिंशत् for (त्रिंशत) (ख)
१२. शतत्रयपमिता for (शतत्रयमिता)
१३. सौरं for (सौरांश) (ख)
१५. वदति for (वदन्ति)
१७. 'च' लुप्त
१८. केचित for (केचन)
१९. रविभागस्थ for (रविभागस्य) (ख)
२०. तद्भामस्थ for (तद्भागस्थ)

(ख) २. ऋतु for (ज्ञातु)
११. विसर्ग लुप्त
१४. वर्षं for (वर्ष)
१६. त्रिंशद्दिनात्मकं for (त्रिंशदिनात्मक)

यन्ति, अपरे पंचषष्ठ्युत्तरशतत्रयदिनैव[1] वर्षं कल्पयन्ति । चतुर्थे[2] वर्षे एक दिन-योजनं कुर्वन्ति । केचन पंचषष्ठ्युत्तर शतत्रय दिनैः कल्पयंति । तस्मात् चार ज्ञाने वर्षादि ज्ञानमावश्यकमतः[3] सर्वे[4] पूर्वोत्तर[5] प्रकारेष्वंन्यतम्[6] प्रकार सूरीकृत्य[7] व्यवहरन्ति । अतः वतलमथूशसंज्ञकेन[8] मिशरदेशस्य[9] लोकव्यवहाररीत्यां[10] पंच षष्ठ्यधिक[11] शत अ[12] दिवस मितावर्षमिर्ति[13] त्रिशद्दिनमिता[14] मासमितिश्चोरी कृता[15]।

अथतद्वर्षस्य[16] द्वादश मासानां क्रमेणैतानि नामानि सन्ति । १ तोत्[17] २ वाम्रोप्री[18] ३ अस्तूर[19] ४ पुवाक[20] ५ तुवीदमारवीर[21] ७ फामाभूस[22] ८ फरभूसी[23] ९ माखूर १० वावती[24]

(क) १. दिनैर्वर्षं for (दिनैववर्षं)
३. मावस्यक for (मावश्यक) ४. सर्वेषु for (सर्वे)
५. पूर्वोक्त for (पूर्वोत्तर) (ख)
६. प्रकारेष्वन्यतम for (प्रकारेष्वंन्यतम्) (ख)
७. मुरीकृत्य for (सूरीकृत्य) (ख)
८. मयूप for (मथूश) ९. देशस्थे for (देशस्य)
१०. रीत्या for (रीत्यां) ११. वष्टयाधिक for (षष्ट्यधिक)
१२. त्रय for (अ) (ख)
१४. मितिस्त्रिंशद्दिन for (मिर्तित्रिशद्दिन)
१५. कृतार्थं for (कृता)
१६. तदवर्षस्य for (अथैतद्वर्षस्य)
१७. तौत् for (तोत्) (ख) १८. वाक्कोफी for (वाम्रोप्री)
१९. असूरः for (अस्तूर) २०. पुवार्क for (पुवाक)
२१. तूवीर्द भारः for (तूवीदमारवीर)
२२. फामानूसः for (फामाभूस) २३. फरमूसो for (फरभूसी)

(ख) १. दिनैर्वर्षं for (दिनैववर्षं) २. चतुर्थ for (चतुर्थे)
८. यूश for (थूश) ९. देशस्थ for (देशस्य)
१०. रित्या for (रीत्यां) १३. मितिः for (मिर्ति)
१६. बाब्बोप्री for (वाम्रोप्री) १९. असूर for (अस्तूर)
२०. पुवाक् for (पुवाक) २१. ६ मारवीर for (दमारवीर)
२२. फामानूस for (फामाभूस) २३. फरमूसी for (फरभूसी)
२४. बावनी for (बावती)

११ अनीकी १२ मासुरी[1]। अस्मात् मासूरीमासादनन्तरं पंच दिनान्यं[2] न्यानि सन्ति। तेषामपिधानं[3] लवाहिक्[4] इत्ति एतत् मिसर[5]देशोद्भव[6] वर्षमासादिकं पारशीक वर्षमासादिना[7] तुल्यमस्ति।

अथ पारसी[8] मासनामान्येतानि[9] सन्ति। १ फर्वदी २ अर्दिविहिस्ति[10] ३ खुर्दाद[11] ४ तीर ५ मुर्दाद हशहरेश्वर[12] ६ ७[13] मिहित[14] ८ आवां[15] ९ आजुर १० दैये[16] ११ वहमन् १२ इस्फंदार[17] भुज १३। तत्र प्राचीनानामयं सम्प्रदायः कमप्यवधिमुरीकृत्य[18]

(क) १. मासूरी for (मासुरी (ख)
२. दिनान्यन्यानि for (दिनान्यंन्यानि)
३. तेपामविधानं for (तेपामपिधानं)
४. लम्वाहिक् for (लवाहिक) ६. देसोद्भव for (देशोद्भव)
७. माशादिना for (मासादिना) ८. पारसो for (पारसी)
. मांसनां for (मासनामा)
१०. अर्दिविहीस्त २ for (अर्दिविहिस्ति३)
११. खुरदाद for (खुर्दाद४) १२. शहरेवर६ for (हरेश्वर)
१३. '६७' लुप्त १४. मिहिर ७ for (मिहित ८)
१५. आवं ८ for (आवं ९) १६. दैय १० for (दैये ११)
१७. इस्थिंदारमुज १२ for (इस्फंदार भुज १३)

नोट—मासों के नामांकन नाम के पश्चात् हैं। यथा फर्वदी १, अर्दिविहीस्त २ आदि।

१८. मुररीकृत्य for (मुरीकृत्य)

(ख) ३. विधानं for (तेपामपिधानं) ५. मिशसर for (मिसर)
८. पारशी for (पारसी)
१०. अर्दिवहिस्ति for (अर्दिविहिस्ति)
११. खुर्दाद for (खुर्दाद) १२. ६ शहरेवर for (हशहरेश्वर)
१३. १४: ७ मिहिह for (६७ मिहित)
१७. इिस्फंदारभुज for (इस्फंदारभुज)

प्रसिद्ध नृपराज्या[1] हरन्ति। एवमुत्र[2] वतल मयुसेन नृप[3]राज्यसमया[4]त् वर्षगणना कृता, यस्य राज्यादनन्तरमस्यमेवेद्या[5]दिकं जातं, तस्य नाम बुष्म[6]नस्सर प्रथमः।

अथ च त्व[7]तलमजूसेन मध्य[8]ग्रहाः तस्यैव राज्ञः राज्यसमयादेव लिखिताः। के[9] च वेधाः सिकन्दरभरणसमयात् कृताः। तत्र सिकन्दरावसानसन्नो लिखितः। स[10] च सन्नः ४२४ वर्षाणि मिश[11]रीसंज्ञि[12]कानि बुष्म[13]नस्सरादेरतीतानि आधुनिकैः पा[14]रसीकैः य[15]द्दिजर्दविनिशहरेया[16]रसंज्ञनृपतेः राज्यात् सं[17]वो गृहीतः। अयं नृपः

(क) १. राज्याद्वयवहरन्ति for (राज्याहरन्ति) (ख)
२. मत्रमयालमयूखेन for (मुत्रवतलमयुसेन)
३. +बुप्तनसर+
५. वेधादिकं for (मेवेद्यादिकं) (ख)
६. बुप्तनसर for (बुष्मनस्सर)
७. चवतलमूतुजूसेन for (चत्वतलमजूसेन)
८. मध्यमग्रहास्तस्यैव for (मध्यग्रहाः तस्यैव)
९. केचन for (केच) ११. मिसरी for (मिशरी)
१२. संज्ञकानि for (संज्ञिकानि)
१३. तुष्मनस्सरादे रतीतानी for (बुष्मनस्सरादेरतीतानि)
१४. पारसिकैः for (पारसीकैः) १५. यज्दिजर्द for (यद्दिजर्द)
१६. पार for (यार) १७. सन्नो for (संवो) (ख)

(ख) २. एवमत्र वतलमयूसेन for (एवमुत्रवतलमयुसेन)
४. राज्यधिवृवर्ष for (राज्यसमयात्वर्ष)
६. बुप्तनस्सर for (बुष्मनस्सर)
७. च वतलमजूसेन for (चत्वतलमजूसेन)
८. मध्यमग्रहाः for (मध्यग्रहाः)
१०. संच for (सच)
१३. बुप्तनस्मरादे for (बुष्मनस्सरादे)
१४. पारशीकैः for (पारसीकैः) १५. यदि for (यद्दि)

बुष्टिनस्सर:[1] नृपादे[2] असीत[3] वर्षेषु[4] १३०९ उत्पन्नः। फूर्वर्दि[5]संज्ञमासस्य प्रथम-ता[6]रीक: पु[7]कसंज्ञमा[8]सस्य प्रथम[9]तारी[10]कै लग्नः पुनः तौत्संज्ञमासस्य प्रथमतारीक: द[11]यसंज्ञमासस्य षष्टता[12]रीकै लग्नः। अनयोर्म[13]ध्ये प्रथम द्वितीय तारीक: कस्मिन् समये लग्न इत्यपेक्षिते यो[14]ग्रांतरेण तद्ज्ञानं[15]।

(क) १. विसर्ग लुप्त
२. नृपादतीतवर्षेषु for (नृपादे असीत वर्षेषु)
४. १३७९ for (१३०९) ५. फर्वर्दिशंज्ञ for (फूर्वर्दि)
६. तारीके for (तारीक:) ७. ८. ९. १०. लुप्त
११. दैयं for (दय) १२. तारीके for (तारीकै) (ख)
१३. अनयोरमध्ये for (अनयोर्मध्ये)
१५. +सुगमं+

(ख) १. बुष्तिनस्सर: for (बुष्टिनस्सर:)
२: नृपादे: for (नृपादे) ३. अतीत for (असीत)
४. १३७७।१३७९ for (१३०९)
५. फर्वर्दिसंज्ञ for (फूर्वर्दिसंज्ञ) ७. प्वक्संज्ञ for (पुकसंज्ञ)
१०. तारीके for (तारीकै)
११. दयसंज्ञमाससस्य for (दयसंज्ञमासस्य)
१४. योगान्तरेण for (योग्रान्तरेण)
१५. तद्ज्ञानं सुगमं for (तद्ज्ञानं)

अथ प्रथम प्रकरणम्

तत्र सूर्यवर्षज्ञानं कथ्यते। तत्र प्राचीनाचार्यैः संदिग्धत्वेन तत्[1] ज्ञानं निरूपितं मया निःसंदिग्धतया कथ्यते। तत्र अवरषसनाम्ना[2] सूर्यवर्षज्ञानं मेषतुलयोरंन्यतमसंपातमवधीकृत्य[3] पुनस्तत् संपातर्यन्तं[4] कालो गृहीतः। स च कालः अश्विन्याद्यर्क्षगतसूर्यमारभ्य पुनस्तद्दक्षगतसूर्यकालापेक्षया न्यूनोस्ति। अत एव अवर्पससंज्ञिकेन यवनाचार्येणेत्युक्तं नक्षत्रचक्रस्यापि[5] पूर्वगतिरस्ति।

अथ नक्षत्रचक्रगतिस्तदा विज्ञाता भवति। यदातिसूर्यचन्द्रगतिज्ञानं[6] सम्यग् भवति। सूर्यवर्षज्ञानार्थं मया[7] इदं पुनर्वेधिताग्रा[8] निश्चितं यदा सूर्यस्य प्रथम वोधिताऽग्रा[9] तुल्या[10] भवति। अथवा[11] वेधितमध्योन्नतांशतुल्या पुनर्वेधितं[12] मध्योन्नतांशा[13] भवन्ति। तदा रविवर्षज्ञानं[14] भवति। एतद् ज्ञानसंभावितमस्ति[15]। तस्मात् संपातात् संपातपर्यन्त वर्षज्ञानं सुगमस्ति[16]।

(क) १. तद् for (तत्)   २. अवरस्वसनाम्ना for (अवरषसनाम्ना)
५. चिह्नस्यापि for (चक्रस्यापि)
६. 'ति' लुप्त   ७. इदं मया for (मया इदं)
८. लुप्त   ९. वेधिता for (वोधिता) (ख)
१०. + पुनर्वेधिताग्रा +   ११. अथव for (अथवा)
१२. पुनर्वेधित for(पुन वेंधितं)
१३. मध्योनतांसा for (मध्योन्नतांशा)
१४. वर्शज्ञान for (वर्षज्ञानं)
१५. ज्ञानमसंभावितमस्ति for (एतद्ज्ञानसम्भावितमस्ति) (ख)
१६. सुगममस्ति for (सुगमस्ति) (ख)

(ख) २. अवरखषसनाम्ना for (अवरषसनाम्ना)
३. तुलयोरन्यतम for (तुलयोरंन्यतम)
४. पर्यंतं for (र्यंतं)
६. तिस for (ति)   ७. 'मया' लुप्त
८. 'पुनर्वेधिताग्रा' लुप्त   १०. + पुनर्वेधिताग्रा +

अथ च अवरसस्य[1] वर्षज्ञाने संदेह[2] एवासीत्। यतस्तेनैव स्ववेधे क्वचित् क्वचिदंतरं दृष्टं तद्वे[3]धंतरं मग्रे वक्षामः[4]।

अथ मया बहुधा सावधानतया[5] वेध. कृतस्तत्र वर्षदिनानि लब्धानि[6] ३६५ घटिकाश्च किंचिद्[7]दूनाः पंचदश तस्माद्वयमसंदिग्धा जाताः। अवपसेन[8] वेधांतार[9]-प्राप्तं, तस्माद् ज्ञायते। तद् गोलयन्त्राणि शुद्धानि न सन्ति। एतच्च[10] अववर्षसः[11] स्वयमेव वदति। ममो[12] अर्ष[13]मीदसस्यापि[14] वर्षे[15] न संख्याज्ञानं[16] पंचपष्टु[17] ३६५ त्र हीनो[18]-त्तरं पंचदश घटिकाः सन्ति, न्यूनाधिका वा[19] भवतीति[20]। संदेह एव स्थित इति उक्तः[21] तत्रा[22] वर खं[23] सेननाम्नमयं[24] नाडीवृत्तं कृत्वा इस्कंदरीय पुरे तदक्षंशानु सारेण[25]

(क) १. अवरस्वसस्य for (अवरसस्य) २. सदेह for (संदेह)
३. तद्वेधेंतरमग्रे for (तद्वेधंतरं मग्रे) (ख)
४. वक्ष्यामः for (वक्षामः) ५. सावधांसमया for (सावधानतया)
६. लब्धीनि for (लब्धानि) ७. दूना for (दद्दूनाः)
८. अवरखसेन for (अवपसेन) (ख)
९. वेधेंतरं for (वेधंतरं)
१०. एतश्च for (एतच्च) ११. अवर्षसः for अववर्षसः)
१२-१३-१४ लुप्त १५. वर्षदिन for (वर्षेन)
१६. ज्ञाने for (ज्ञानं) १७. पंचपष्टि for (पंचपष्टु)
१८. दिनोत्तर for (हीनोत्तरं) १९. 'वा' लुप्त
२०. भावन्तीति for (भवतीति) २१. उक्तं for (उक्तः)
२२. तत्र for (तत्रा)
२३. वर्षसेनताम्रमयं for (वरखंसेननाम्नमयं)
२५. तदाक्षासानुसारेण for (तदंशानुसारेण)

(ख) १. अवरखपसस्य for (अवरसस्य)
७. दूना for (दद्दूनाः) ९. वेधेतंर प्राप्तं for (वेधातराप्राप्तं)
११. अवखंसः for (अववपंसः) १२. मम for (ममो)
१५. 'वर्षेन—संदेह' दोनों पंक्तियां लुप्त
२१. 'एव—उक्तः' लुप्त २२-२३. तत्रावर्खरसेन for (तत्रावरखंशेन)
२४. ताम्रमयं for (नाम्नमयं) २५. तदक्षांशानुसारेण for (तदक्षंशानुसारेण)

स्थिरीकृत्य तस्य छायां[1] तदुदरगतामुभयप्राप्तं[2] समानीतरामुपलक्ष्य[3] संपातो ज्ञातः तदा विषुवद्दिनं ज्ञानं ।

अथ तत् कृत[4]तुलासंपातवेधा[5] प्रोच्यंते । तत्र प्रथमतुलासंपातः[6] अस्ता-संन्न[7] समय[8]ज्ञातः पुनः वर्षत्रयानंतरे[9] उदयासन्नस्तुलासंपातो[10] ज्ञातः । अपेक्षित-तस्तु दिनार्द्धसन्नः[11] । पुनस्तत[12] वर्षांतरे दिनार्द्धे जातः पुनस्ततः एकादश वर्षांतरे[13] अर्द्धरात्रौ संपातो ज्ञातः । तत्रापेक्षितस्तूदयासंन्नः[14] अतोत्राप्यंतरं पतितमस्तीति[15] ज्ञातं[16] । पुनस्ततो[17] वद्वर्षांतरे[18] उदये[19] संपातो[20] ज्ञातः पुनस्ततो[21] वर्षत्रयांतरे अस्त समये संपातो ज्ञातः । अपेक्षितस्तद्धरात्रसमये[22] तत्र स्थानत्रये दिनचतुर्थांशरूपमंतरं[23] पतितं ।

अथ मेषसंपातस्थानान्युच्यंते[24] । तत्रैकपंचहोरामितं[25] दिनगतं[26] संपातो

(क) १. तस्थलायां for (तस्य छायां) २. प्रांत for (प्राप्तं)
३. समानांतरा for (समानीतर)
४. कृतु for (कृत) ५. वेधाः for (वेधा) (ख)
६. संपात् for (संपातः) ७. सन्न for (संन्न) (ख.)
८. समये for (समय) ९. वर्षत्रयांतरे for (वर्षत्रयानंतरे) (ख)
१०. संपाते for (संपातो) ११. दिनार्द्धासन्नः for (दिनार्द्धसन्नः) (ख)
१२. लुप्त
१३. वर्षोत्तरे for (वर्षांतरे)
१४. + पुनस्ततः वर्षांतरे दिनार्द्धे जातः पुनस्ततः एकदशवर्षोत्तरे अर्द्धरात्रौ संपाता ज्ञातः अपेक्षितस्तूदया सन्नः +
१५-१६. 'अस्तीति ज्ञातम्' लुप्त १७-१८-१९-२०-२१. लुप्त
२३. चतुर्थांस for (चतुर्थांश) २४. मेख for (मेष)
२५. होरोमितिगतदिने for (होरामितं दिनगतं)

(ख) २. प्रांत for (प्राप्तं) ३. समानांतरा for (समानीतरा)
१२. पुनस्ततः for (पुनस्तत)
२२. अपेक्षितस्तूदूर्ध्वरात्रसमये for (अपेक्षितस्तद्धरात्रसमये)
२५. होरामिते for (होरामितं) २६. दिनेगते for (दिनगतं)

ज्ञातः । अपेक्षितस्तु पूर्ववेधानुसारेण प्रातःकाले पुनः पंचवर्षपर्यन्तं चतुर्थांश[१] प्रमाणेन संपातश्चोपलब्धः । पुनस्तत एव षड्वर्षांतरे अर्द्धरात्रसमये संपातो[२] ज्ञातः । पुनः षड्वर्षान्तरे[३] अस्त समये ज्ञातः एतेषु वेधेष्वंतरं न वहु पतितं एतदंतरं तद्वेधवृत्तजनितं तत्स्थापने वा[४] तन्निर्माणे[५] ।

अथ[६] चास्य स्थापनेन[७] कदाचिद्दनचतुर्थांशांतरे[८] पतति[९] कथं[१०] यदा षट् शताधिकसहस्रत्रयमितकृतांशवृत्ते एकांशमितमवलम्बितं[११] चेत्तदा षड्कलामितं[१२] रविश्चलति[१३] ।

अथ च स्थापनानन्तरमपि[१४] वहुभिर्द्दिनैष्कदाचिदंतरं[१५] पतति । वेधसमये तेन न परीक्षितं[१६] पूर्वस्थापनविश्वासेनैव वेधकृतः[१७], यथा मलवस्थाने पूर्वस्थापितानां ताम्रवृत्तानां स्वाक्षांशानुसारेण[१८] तत्र मपै[१९] वांतरं दृष्टं यतस्तस्मिन्नाडी-[२०] वलये संपातसमये तद्दिने वारं[२१] द्वयं नाडीवृत्तस्योदरे[२२] समानीतरा[२३] छाया पतिता

(क) १. चतुर्थांस for (चतुर्थांश) २. सपातो for (संपातो)
३. षड्वर्षांतर for (षड्वर्षान्तरे)
४. 'वा' लुप्त ५. +वा +
६. अथवास्य for (अथ चास्य) ८. द्दिनचतुर्थांशांतरं for (द्दनचतुर्थांशांतरे)
१०. 'कथं' लुप्त ११. +वृत्तं + (ख)
१२. मित for (मितं) (ख)
१३. + क्रान्त्यन्तरेणचतुर्थांशमितरं +
१४. स्थापनं for (स्थापनानंतर) १५. दिनैः for (द्दिनै) (ख)
१६. परिक्षितं for (परीक्षितं) १७. वेधः कृतः for (वेधकृतः) (ख)
१८. क्षांशा for (क्षाशा) (ख) १९. मयैवांतरं for(मपैवांतरं)
२०. नाडी for (न्नाडी) २१. वारद्वये for (वारंद्वयं)
२२. वृत्तस्य सोदरे for (वृत्तस्योदरे) २३. समानांतरा for (समानीतरा)
(ख) ५. +न + ७. स्थानेन for (स्थापनेन)
९. पतितं for (पतति)
१३. + क्रान्त्यन्तरेण दिन चतुर्थांशमितं +
२१. वारद्वयं for (वारं द्वयं)

तस्मात्[1] ज्ञातमिदमशुद्धं एवं मया स्वकृत वेधे रविवर्षकालस्त्वेतावान्[2] दृष्टः ३६५ किंचिदूनदिनचतुर्थांशश्च[3] ।

अथ च दिनचतुर्थांशे यन्यूनं[4] तत्[5] ज्ञानं दुर्लक्षम् । तस्मात् तत्[6] ज्ञानार्थं तादृश वेधद्वयं कार्यं यथा तदंतरकालो[7] महान् स्यात् । तस्मात्तद्भ्रमणानुपातेन[8] तद्ज्ञानं[9] भवति । यथा वेधे यावत् कालाधिक्यं भवति । तवदेव[10]वरं[11] कुतस्तदंतरं वेधकारकस्य दृगोचरं[12] न[13] भवति । अत एव स्वल्पकालेनुपातेनाप्यंतरं पतति[14] । महति कालेनुपातेन स्वस्यांतरं[15] पतत्यतो[16] वेधांतरकालाधिक्यं समीचीनं ।

अथ च केवलं सूर्यस्यैव गतावंतरं नास्ति, किं च सर्व ग्रहाणामेवैतादृशी रीतिः[17] । अत एव एकवारनिश्चयेन सर्वदैतत् स्वकार्यक्षमं न भवति । ये च एक वारं[18] कृतवेधेन सर्वदैव[19] कार्ययोग्यतामुरीकुर्वन्ति तत् बुधे[20] दुरंतरमस्ति[21] । अत

(क) १. तस्माद्ज्ञात for (तस्मात् ज्ञात)
२. कलस् for (कालस्)   ३. दि for (दिनं)
४. यन्न्यूनं for (यन्यूनं) (ख)   ५. तद्ज्ञानं for (तत् ज्ञानार्थं)
६. तद्ज्ञानार्थं for (तत्ज्ञानार्थं) (ख)
७. तदतर for (तदंतर)   ८. भ्रामणा for (भ्रमणा)
१०. तावदेव for (तवदेव)   ११. चरं for (वरं)
१२. दृग्गोचरं for (दृगोचरं)   १३. 'न' लुप्त
१५. स्वल्पाततरं for (स्वस्यांतरं)   १६. पतप्ततो for (पतत्यतो)
१७. रितिः for (रीतिः)
१९. + गता +   २०. बुद्धे for (बुधे) (ख)
२१. दूरत्तर for (दुरंतर)

(ख) ८. भगणा (भ्रमणा) for (भ्रमणा)
९. तद् ज्ञानं for (तद्ज्ञानं)   १४. 'पतति—पातेन' लुप्त
१५. 'स्वस्यांतरं' लुप्त   १८. अनुस्वार लुप्त
२१. दूंरतर for (दूरंतर)

एव मया[1] अष्टसप्तत्युत्तरैकशतमित १७८ सिकंदरीयं[2] सेन[3] अवर्खं[4] सकृत सूक्ष्मतर वेधद्वयं गृहीतं[5]। तस्मात् पंचाशीत्युत्तरशतद्वयमितं[6] २८५ गतकाले वेधद्वयं मयैव कृतं तत्र सिकंदरीय सन्नेः[7] ४६३ असूरे मासे[8] नवमतारीके[9] सूर्योदयात् गतैकहोरायां किंचिदधिकायां तुलासंपातो[10] ज्ञातः। तस्मिन्नेव सन्ने माखूरसंज्ञे मासि सप्तमा[11]तरीके[12] दिनार्द्धाद् गतैकहोरायां मेषसंपातो[13] ज्ञातः। एवं अवरखस[14]-वेधान्मद्वे[15]धपर्यंतं यदि न गणः तस्मिन् पंचषष्ट्यु[16]त्तरशतत्रयं ३६५ तष्टे सप्तति-दिनानि ७० धद्य[17]श्चाष्टादश एतद् १८ धिकमंतरं प्राप्तं यदि वर्षस्य सपादपंच-षष्ट्यधिकशतं[18]. त्रयदिनानि चेद् भवन्ति। तदा वेधांतरकालेव[19] सपादैक सप्तत्य धिकमन्तरं स्यात्। तयोरन्तरं[20] सप्तपंचांशत्कला[21]मितमन्तरं पतितं तस्मादत्र सप्त[22] पंचाशत[23] निष्पत्तिः[24] पंचाशीत्युत्तरशतद्वयेन तथास्ति यथैकस्य निष्पत्तिः शतत्रयेन[25]

(क) १. माया for (मया) २. सिकन्दरीय for (सिकन्दरीयं)
३. सन्ने for (सेन) ४. अवरख for (अवर्खं)
५. ग्रहीतं for (गृहीतं) ६. मिते for (मितं)
७. विसर्ग लुप्त (ख) ८. मांसे for (मासे)
९. त्तारीके for (तारीके) ११. सप्तम for (सप्तमा) (ख)
१२. तारीके for (तरीके) (ख) १६. त्रय for (त्रयं)
१७. घटच for (धद्य) (ख) १८. शत for (शतं) (ख)
२३. पंचाशतः for (पंचांशत्) २४. निस्पत्तिः for (निष्पत्तिः)
२५. त्रयेन for (त्रयेन)

(ख) ४. अबरखं for (अवर्खं) ५. 'गृहीतं—वेधद्वयं' लुप्त
१०. संपातोद् ज्ञातः for (संपातो ज्ञातः)
१३. संपातोद् ज्ञातः for (संपातो ज्ञातः)
१४. अवरखंस for (अबरखख) १५. ये दिनगणः for (यदि नगणः)
१९. काले for (कालेव)
२०. तयोरंग for (तयोरन्तरं) २१. सप्तपंचाशत्कला for (सप्तपंचांशत्कला)
२२. पंचाशतः for (पंचागत)

तस्मात् शतत्रयै[1]कदिनात्मकमन्तरं प्राप्तं तदत्रैकदिने[2] शतत्रयांश[3]दिनचतुर्थांशे[4] न्यूनो जातः।

अथ च वेधकालयो महदंतरार्थं[5]मतान[6]संज्ञकस्य उक्तिमनसंज्ञकस्य[7] वेधो गृहीतः ताभ्यां लिखितो[8] वेद्यः[9] फामान् रसंज्ञ[10]मासस्य एकविंशति तारीके जातः। मया च त्रिषष्ट्युत्तरचतुःशतमिते ४६३ सिकंदरीय सन्ने मासूरीसंज्ञमास द्वादश-तारीके अर्धरात्राद्धोरा[11] द्वयमित गत[12] समये वेधः कृतः।

अथ च तयोर्वेधात् अरस्तरखस्संज्ञकृतवेधा[13] पर्यंते[14] द्विपंचाशदु १५२[15] त्तरशतवर्षमितं[16] मन्तरं जातं। अथावरखं[17]वेधान्मम[18] वेधपर्यन्तं ऊन विंशत्यधिक-चतुःशत ४१९[19] वर्षमितमन्तरमस्ति। एवमन्तरकालद्वय[20]योगः एकसप्तत्युत्तरं[21] पंचशतवर्षतुल्योस्ति ५७१[22]। एवमेतावदन्तरं[23] कालपर्यन्तं चत्वारिंशदुत्तरै[24] शतमित-दिनानि १४० पंचाशत् षष्टिका[25] ५० मध्यधिका[26] जाताः[27]। संपूर्णो[28] दिन चतुर्थांश[29][30]

(क) १. + वर्षेण ए +
२. दिनस्य for (दिने) ३. त्रयांशः for (त्रयांश) (ख)
७. संज्ञिकस्य for (संज्ञकस्य) ८. लेखितो for (लिखितो)
९. वेधः for (वेद्यः) १०. 'रसंज्ञ' लुप्त
११. होरा for (द्धोरा) १२. 'त' लुप्त
१३. वेध for (वेधा) (ख) १४. पर्यंतं for (पर्यंते) (ख)
१५. '१५२' लुप्त १६. मित for (मितं) (ख)
१७. वरपस for (वरखं) १८. 'म' लुप्त
१९. '४१९' लुप्त २०. द्वयो for (द्वय)
२१. सप्तत्युत्तर for (सप्तत्युत्तरं) (ख)
२२. ५७१। for (५७१) २३. वदन्तर for (वदन्तरं) (ख)
२५. घटिका for (षष्टिका (ख) २६. अधिका for (मध्यधिका) (ख)
२७. जाता for (जाताः) २८. एवं यदि for (संपूर्णो) (ख)
२९. चतुर्थांशः for (चतुर्थांश) (ख) ३०. देखो पृष्ठ २५० (क)
(ख) १. शतत्रयः for (शतत्रय)
४. चतुर्थांशो for (चतुर्थांशे) ५. मंहदंतरार्थं for (महदंतरार्थं)
६. मातन for (मतान) १०. फामानूस्संज्ञ for (फामान् रसंज्ञ)
२४. दुत्तरैक for (दुत्तरै) ३०. देखो पृष्ठ २५० (ख)

(क) ३०. +पूर्णश्चेत्तदेदमन्तरं १४२।४५ दिनादिकं स्यात्, अन्तरद्वयस्यान्तरं दिनादि १५५अस्य निष्पत्तिः भूसप्तवाणैः ५७१ तथाप्यस्ति यथा रूपद्वयस्य निस्पत्तिः षट्शतेन ६०० एतदपि पूर्वगितांकतुल्यं जातं या च निष्पत्तिर्मया पूर्वं कथितास्ति, सैव बहुभिर्वेधै रूपलब्धा ।

अथ च अवरससेनापि इयमेव निस्पत्तिरंगीकृता यतस्तेनैव स्वग्रन्थे लिखितमिति अरस्तखसवेधान्मम वेधपर्यन्तं पंचवेदभूमिताब्दा १४५ अर्द्धदिनमितं अन्तरं जातं ।

अथ च तेनैवान्यस्मिन् ग्रन्थे लिखितमिति अलमीतत उक्तीमसंज्ञिकाभ्यां आचार्याभ्यां दिन चतुर्थांशादधिकांतरं दृष्टं तच्चैक दिनस्य सार्धं सटसप्तत्यंशमित मस्ति ।

अथ च फैल्वस्संज्ञस्य वेधे सम्पूर्णं दिनचतुर्थांश+

(ख) ३० + पूर्णश्चेत्तदेददमन्तरं स्यात् १४२।४५ दिनादिकं स्यात् । अंतरद्वय-स्यांतरं दिनादि १।५५, अस्य निष्पत्तिः भूसप्तवाणैः ५७१ तथास्ति यथा रूपद्वयस्य निष्पत्तिः पट्शतेन ६०० एतदपि पूर्वगितांकतुल्यं जातं । या च निष्पत्तिर्मया पूर्व-कथितास्ति सैव बहुभिर्वेधैरूपलब्धा ।

अथ च अबरखसेनापि इयमेव निष्पत्तिरंगीकृता । यतस्तेनैव स्वग्रन्थे लिखित-मस्ति अरस्तरखसवेधान्ममवेधपर्यन्तं पंचवेदभूमिताब्द १४५ अर्द्धदिनमितांन्तरं जातं ।

अथ च तेनैवान्यस्मिन् स्वग्रन्थे लिखितमस्ति अलमीतन उक्तीमन्संज्ञिकाभ्यां दिन-चतुर्थांशादधिकांतरं दृष्टं । तच्चैकदिनस्य सार्द्धं पट् सप्तत्यंशमितमस्ति ।

अथ च फैल्वस्संज्ञस्य वेधे संपूर्णो दिन चतुर्थांश +

एवं ज्ञातः । एवं[1] अव[2] खः स्वेधानुसारेणैकदिनशतत्रयांशोनदिन चतुर्थांशमित-मन्तरं[3] ज्ञानं[4] ।

यस्माभि[5]शतत्रयं[6] वर्षैरैकदिनमन्तरं ज्ञातं, तदा[7] एकदिनस्य शतत्रयेण[8] विभागे[9] गृहीते लब्धा विकला १२ एवं जातानि वर्षदिनानि ३६५ १५।४८[10] अवया[11] वर्षमित्या सूर्यस्य मध्यम[12]गतिर्ज्ञायते एवमन्येषामपि ग्रहाणां गतिज्ञानं भवति । तस्मात् प्रथमेव[13] मध्यमगतिज्ञानमावश्यकमस्ति । पश्चात् फलज्ञानोपयोगोस्ति[14] ।

(क) १. एव for (एवं) २. अवर्खस् for (अवखः)
३. मन्तर for (मन्तरं) ४. ज्ञातं for (ज्ञानं)
५. यदि अस्माभिः for (यस्माभि) ६. त्रयवर्षांतरैक for (त्रयं वर्षैरैक)
७. तस्मात् for (तदा) ८. शतत्रय for (शतत्रयेण)
९. विना गहते for (विभागे गृहीते)
१०. ३६५।१५।४८ for (३६५।१५।४८)
११. अनय for (अवया) १२. 'ध्यम' लुप्त
१३. प्रथममेव for (प्रथमेव) (ख) १४. योगस्ति for (योगोऽस्ति)

(ख) २. अवरखस् वेधा for (अवखः स्वेधा)
५. यद्यस्माभिः for (यस्माभि) ६. शतत्रयवर्षैरेक for (शतत्रयं वर्षैरैक)
११. अनया for (अवया)

क

रवेर्मध्यमानयन सारणी

वर्षाणि	राशि	अंश	कला	विकला	प्रतिकला	त्रिकला	चौकला	पंचकला
१८	११	२५	२७	२५	३६	२०	३४	३०
३६	११	२१	१४	५१	१२	४१	९	०
५४	११	१६	५२	१६	४९	१	४३	३०
७२	११	१२	२९	४२	२५	२२	१८	०
९०	११	८	७	८	१	४२	५२	३०
१०८	११	३	४४	३	३८	३	२७	०
१२६	१०	२९	२१	४९	१४	२४	१	३०
१४४	१०	२४	५९	२४	५०	४४	३६	०
१६२	१०	२०	३६	५०	२७	५	१०	३०
१८०	१०	१६	१४	१६	३	२५	४५	०
१९८	१०	११	५१	४१	१९	४६	१९	३०
२१६	१०	७	२९	७	१६	६	५४	०
२३४	१०	३	६	३२	५२	२७	२८	३०
२५२	१०	२८	४३	५८	२८	४८	३	०
२७०	९	२४	२१	२४	५	८	३७	३०
२८८	९	१९	५८	४९	४१	२९	१२	०
३०६	९	१५	३६	१५	१७	४९	४६	३०
३२४	९	११	१३	४०	५४	१०	२१	०
३४२	९	६	५१	६	३०	३०	५५	३०
३६०	९	२	२८	३२	६	५१	३०	०
३७८	८	१०	५	५७	४३	१२	४	३०
३९६	८	२३	४३	२३	१९	३२	३९	०
४१४	८	१९	२०	४८	५५	५३	१३	३०
४३२	८	१४	५८	१४	३२	१३	४८	०

क

रवेर्मध्यमानयन सारणी

वर्षाणि	राशि	अंश	कला	विकला	प्रतिकला	त्रिकला	चौकला	पंचकला
४५०	८	१०	३५	४०	८	३४	२२	३०
४६८	८	६	१३	५	४४	५४	५७	०
४८६	८	१	५०	३१	२१	१५	३१	३०
५०४	७	२७	२७	५६	५७	३६	६	०
५२२	७	२३	५	२२	३३	५६	४०	३०
५४०	७	१८	४२	४८	१०	१७	१५	०
५५८	७	१४	२०	१३	४६	३७	४९	३०
५७६	७	९	४७	३९	२२	५८	२४	०
५९४	७	५	३५	४	५९	१८	५८	३०
६१२	७	१	१२	३०	३५	३९	३३	०
६३०	७	३६	४९	५६	१२	०	७	३०
६४८	६	२२	२७	३१	४८	२०	४२	०
६६६	६	१८	४	४७	२४	४१	१६	३०
६८४	६	१३	१२	१३	१७	१	५१	०
७०२	६	९	१९	३८	३	२२	२५	३०
७२०	५	४	५७	४	१३	४३	०	०
७३८	५	०	३४	२९	५०	३	३४	३०
७५६	५	२६	११	५५	३६	२४	९	०
७७४	५	२१	४९	२१	२	४४	४३	३०
७९२	५	१७	२६	४६	३९	५	१८	०
८१०	५	१३	४	१२	१५	२५	५२	३०

क

वर्षराश्यादिक

१	११	२९	४०	२४	४५	३१	८	३७
२	११	२९	३०	४९	३०	४२	१७	१०
३	११	२९	३६	१४	३६	३	२५	१५
४	११	२९	१	३९	१	२४	३४	२०
५	११	२८	४७	३	४६	४७	४२	२५
६	११	२८	३२	२८	३२	६	५१	३०
७	११	२८	१७	५३	१७	२८	०	५
८	११	२८	३	५८	२	४९	८	४०
९	११	२७	४८	४२	४८	१०	१६	२५
१०	११	२७	३४	७	३३	३१	२७	५०
११	११	२७	१९	३२	१८	५२	३४	२७
१२	११	२७	४	५७	४	५३	४३	०
१३	११	२६	५०	५१	४९	३४	११	३५
१४	११	२६	३५	४६	३४	५६	०	१०
१५	११	२६	२१	११	२४	१७	८	४५
१६	११	२६	६	३६	५	३८	१७	२०
१७	११	२५	५२	०	५०	५९	२५	५५
१८	११	२५	३६	२५	३६	२०	३४	२०

राशादिक मास

०	०	२९	३४	८	३६	३६	१५	३०
२	१	२९	८	१७	१३	१२	३१	०
३	२	२८	४२	२५	४९	४८	४६	३०
४	३	२८	३६	३४	२६	२७	२	३०
५	४	२७	५०	४३	३	१	१७	३०
६	५	२७	३५	५१	१९	२७	१३	३०
७	६	२६	५९	०	१६	१३	४८	३०
८	७	२६	३३	८	५२	५०	४	३०
९	८	२६	७	१७	२९	३६	१९	३०
१०	९	२७	४१	२६	६	२	३५	३०
११	१०	२५	१५	३४	४२	३८	५०	०
१२	११	२४	४९	४३	१९	१५	६	३०

क

राश्यादिकदिन								
०	०	०	५९	८	१७	१३	१२	२१
२	०	१	५८	३६	३४	२६	२७	२
३	०	२	५७	२४	५१	३९	३७	१३
४	०	३	५६	१३	८	५२	५०	४
५	०	४	५५	४१	२६	६	२	२५
६	०	५	५४	४९	४३	६	१६	६
७	०	६	५३	५८	५१	३२	२६	३७
८	०	७	५३	६	५६	५	५०	८
९	०	८	५२	१४	३४	५८	५२	३९
१०	०	९	५१	२२	५२	१२	५	१०
११	०	१०	५०	३१	३१	२५	२७	४१
१२	०	११	४९	३९	२६	३८	३०	३२
१३	०	१२	४८	४७	४३	५१	४२	४३
१४	०	१३	४७	५६	१	४	५५	१४
१५	०	१४	४६	४	१८	१८	७	४५
१६	०	१५	४५	१२	३५	३०	२०	१६
१७	०	१६	४४	२०	५२	४४	३२	४७
१८	०	१७	४४	२९	९	५७	४५	१८
१९	०	१८	४३	३७	२७	१०	५७	४९
२०	०	१९	४२	४५	४४	२७	१०	२०
२१	०	२०	४१	५४	१	३७	२२	५१
२२	०	२१	४१	२	१८	५०	३५	२२
२३	०	२२	४०	१०	३६	३	४७	५३
२४	०	२३	३९	१८	१३	१७	०	२४
२५	०	२४	३८	२७	१०	३०	१२	५५
२६	०	२५	३७	३५	२७	४३	३७	५२
२७	०	२६	३६	४३	४५	५६	२७	५६
२८	०	२७	३५	५२	२	९	५०	२८
२९	०	२८	३५	०	१९	२३	२	२९
३०	०	२९	३४	८	३६	३६	१५	३०

क

होराकलादिपष्ट

१	०	०	०	५५	४१	४३	३	१
२	०	०	२	२३	३२	२६	६	२
३	०	०	७			९	९	३
४	०	०	९	५१	२२	५२	१२	५
५	०	०	१२	१९	१३	५५	१५	६
६	०	०	१४	४७	४	१८	१८	७
७	०	०	१७	१४	५५	१	११	९
८	०	०	१९	४२	४५	४४	२७	१०
९	०	०	२२	१०	२६	२६	३४	११
१०	०	०	२४	३८	२७	२०	३०	१२
११	०	०	२७	६	१६	५३	३३	१४
१२	०	०	२९	३४	१८	३३	३६	१५
१३	०	०	३२	१	५९	१९	३९	१६
१४	०	०	३४	२९	५०	२	४२	१८
१५	०	०	३६	५७	४०	४५	४५	१९
१६	०	०	३९	२७	३१	२८	४८	२०
१७	०	०	४१	५३	२२	११	५१	२१
१८	०	०	४४	२१	१२	५४	५४	२३
१९	०	०	४६	१९	३	३७	१७	२४
२०	०	०	४९	१६	५४	२१	०	२५
२१	०	०	५१	४४	४५	४०	३	२७
२२	०	०	५४	१२	२५	४७	६	२८
२३	०	०	५६	४०	२६	३०	९	२९
२४	०	०	५९	८	१७	१७	१२	३०

ख

रवेर्मध्यमानयन सारणी

वर्षाणि	राशि	अंश	कला	विकला	प्रतिकला	त्रिकला	चौकला	पंचकला
१८	११	२५	३७	२५	३६	२०	३४	३०
३६	११	२१	१४	५१	१२	४१	९	०
५४	११	१६	५२	१६	४९	१	४३	३०
७२	११	१२	२९	४२	२५	२२	१८	०
९०	११	८	७	८	१	४२	५२	३०
१०८	११	३	४४	३३	३८	३	२७	०
१२६	१०	२९	२१	५९	१४	२४	१	३०
१४४	१०	२४	५९	२४	५०	४४	३६	०
१६२	१०	२०	३६	५०	३७	५	१०	३०
१८०	१०	१६	१४	१६	३	२५	४५	०
१९८	१०	११	५१	४१	३९	४६	२९	३०
२१६	१०	७	२९	७	१६	६	५४	०
२३४	१०	३	६	३२	५२	२७	२८	३०
२५२	१०	२८	४३	५८	२८	४८	३	०
२७०	९	२४	२१	२४	५	८	३७	३०
२८८	९	१९	५८	४९	४१	२९	१२	०
३०६	९	१५	३६	१५	१७	४९	४६	३०
३२४	९	११	१३	४०	५४	१०	२१	०
३४२	९	६	५१	६	३०	३०	५५	३०
३६०	९	२	२८	३२	६	५१	३०	०
३७८	८	१०	५	५७	४३	१२	४	३०
३९६	८	२३	४३	२३	१९	३२	३९	०
४१४	८	१९	२०	४८	५५	५३	१३	३०
४३२	८	१४	५८	१४	३२	१३	४८	०

ख

रवेर्मध्यमानयन सारणी

वर्षाणि	राशि	अंश	कला	विकला	प्रतिकला	त्रिकला	चौकला	पंचकला
४५०	८	१०	३५	४०	८	३४	२२	३०
४६८	८	६	१३	५	४४	५४	५७	०
४८६	८	१	५०	३१	२१	१५	३१	३०
५०४	७	२७	२७	५६	५७	३६	६	०
५२२	७	२३	५	२२	३३	५६	४०	३०
५४०	७	१८	४२	४८	१०	१७	१५	०
५५८	७	१४	२०	१३	४६	३७	४९	३०
५७६	७	९	५७	३९	२२	५८	२४	०
५९४	७	५	३५	४	५९	१८	५८	३०
६१२	७	१	१२	३०	३५	३९	३३	०
६३०	७	२६	४९	५६	१२	०	७	३०
६४८	६	२२	२७	२१	४८	२०	४२	०
६६६	६	१८	४	४७	२४	४१	१६	३०
६८४	६	१३	५२	१३	१	१	५१	०
७०२	६	९	१९	३८	३७	२२	२५	३०
७२०	५	४	५७	४	१३	४३	०	०
७३८	५	०	३४	२९	५०	३	३४	३०
७५६	५	२६	११	५५	२६	२४	९	०
७७४	५	२१	४९	२१	२	४४	४३	३०
७९२	५	१७	२६	४६	३९	५	१८	०
८१०	५	१३	४	१२	२५	२५	५२	३०

अथ द्वितीय प्रकरणम्

तत्र सूर्यं मध्यमगति सारणी[1] प्रोच्यते यदेको[2] भगणः वर्षमित्या भाज्यते तदैक दिनजा रवेर्गतिर्भवति । सा चैतावती जाता[3] शदि ०।५९।०८।१७।१३।१३।३१।१९[4] इयं चतुर्विंशति भक्तैक[5] होरागतिर्भवति । एक दिनगति स्त्रिंशद्गुणिता मासगतिर्भवति[6] । पंचषष्टयधिकशतत्रयगुणिता मिश्रि[7]संज्ञवर्षस्य[8] गतिर्भवति । पंचषष्टयधिकशते[9] एवमेकवर्षगतिरष्टादशवर्षपर्यन्तं लिखिता ततः अष्टादश[10]-वर्षात्मिका लिखिता एवं[11] मासगति-दिनगति-होरागतयः लिखिताः तत् सारणी[12] काष्टका[13] ।

(क) १. सारिणी for (सारणी) २. यदैको for (यदेको)
३. जातांशादि for (जाताशदि)
४. ०।५९।०८।१७।१३।१२।३।१९ for (०।५९।०८।१७।१३।१३।३१।१९) (ख)
५. भत्तया शत्येक for (भक्तैक) ६. मांस for (मास)
७. मिश्र for (मिश्रि)
८. वर्संस्य for (वर्षस्य) ९. 'संख्या' लुप्त
१०. + अष्टादश + (ख) ११. एवं for (एव)
१२. सारिणी for (सारणी १३. कोष्टकाः for (काष्टका) (ख)

(ख) ९. 'पंच—शते' लुप्त

ख

रवेर्मध्यम सारणी

बर्हगतिः

	राश्यादिः							
१	११	२९	४४	२४	४५	३१	८	३६
२	११	२९	३०	४९	३०	४२	१७	१०
३	११	२९	३६	१४	३६	३	२५	१५
४	११	२९	१	३९	१	२४	३४	२०
५	११	२८	४७	३	४६	४७	४२	५५
६	११	२८	३२	२८	३२	६	५१	३०
७	११	२८	१७	५३	१७	२८	०	५
८	११	२८	३	५८	२	४९	८	४०
९	११	२७	४८	४२	४८	१०	१६	१५
१०	११	२७	३४	७	३३	३१	२७	५०
११	११	२७	१९	३२	१८	५२	३४	२७
१२	११	२७	४	५७	४	५३	४३	०
१३	११	२६	५०	५१	३९	३४	११	३५
१४	११	२६	३५	४६	३४	५६	०	१०
१५	११	२६	२१	११	२०	१७	८	४५
१६	११	२६	६	३६	५	३९	१७	२०
१७	११	२५	५२	०	५०	१९	२५	५५
१८	११	२५	३६	२५	३६	२०	३४	२०

मासगतिः

	राश्यादिः							तृतीयकोष्ठे त्रुटिः
१	०	३४	८	३६	३६	२५	३०	२९
२	१	८	१७	१३	१२	३१	०	२९
३	२	४२	२५	४९	४८	४६	३०	२८
४	३	३६	३४	२६	२७	२	३०	२८
५	४	५०	४३	३	१	१७	३०	२७
६	५	३४	५१	१९	२७	१३	३०	२७
७	६	५९	०	१६	१३	४८	३०	२६
८	७	३३	८	५२	५०	४	३०	२६
९	८	७	१७	२९	२६	१९	३०	२६
१०	९	४१	२६	६	२	३५	३०	२७
११	१०	२५	३४	४२	२८	५०	०	२५
१२	११	४९	४३	१९	१५	६	३०	२४

ख

रवेर्मध्यम सारणी

दिनगतिः राश्यादिक									होरागति कलादिषष्ठः								
१	०	०	५९	८	१७	१३	१२	२१	१	०	०	०	३७	५०	४३	३	१
२	०	१	५८	३६	३४	२६	२७	२	२	०	०	२	५५	४१	२६	६	२
३	०	२	५७	५४	५१	३९	३७	१३	३	०	०	७	२३	३२	९	९	३
४	०	३	५६	१३	८	५२	५०	४	४	०	०	९	५१	२२	५२	१५	५
५	०	४	५५	४१	२६	६	२	२५	५	०	०	१२	१९	१३	५५	१५	६
६	०	५	५४	४९	४३		६	१६	६	६	०	०	१४	४७	४	१८	१८	७
७	०	६	५३	५८	५१	३२	२६	३७	७	०	०	१७	१४	५५	१	२१	९
८	०	७	५३	६	५६	५	५०	८	८	०	०	१९	४२	४५	४४	२७	१०
९	०	८	५२	१४	३४	५८	५२	३९	९	०	०	२२	१०	२६	२६	३४	११
१०	०	९	५१	२२	५२	१२	५	१०	१०	०	०	२४	३८	२७	१०	३०	१२
११	०	१०	५०	३१	१	२५	१७	४१	११	०	०	२७	६	१६	४३	३३	१४
१२	०	११	४९	३९	२६	३८	३०	३२	१२	०	०	२९	३४	१८	३६	३६	१५
१३	०	१२	४८	४७	४३	५१	४२	४३	१३	०	०	३२	१	५९	१९	३९	१६
१४	०	१३	४७	५६	१	४	५५	१४	१४	०	०	३४	२९	५०	२	४२	१८
१५	०	१४	४६	४	१८	१८	७	४५	१५	०	०	३६	५७	४०	४५	४५	१९
१६	०	१५	४५	१२	३५	३०	२०	१६	१६	०	०	३९	२७	३१	२८	४८	२०
१७	०	१६	४४	२०	५२	४४	३२	४७	१७	०	०	४१	५३	२२	११	५१	२१
१८	०	१७	४४	२९	९	५७	४५	१८	१८	०	०	४४	२१	१२	५४	५४	२३

ख

रवेर्मध्यम सारणी

दिनगतिः राश्यादिक									होरागतिः कलादि षष्ठः								
१९	०	१८	४३	३७	२७	१०	५७	४९	१९	०	०	४६	४९	३	३७	१७	२४
२०	०	१९	४२	४५	४४	२७	१०	२०	२०	०	०	४९	१६	५४	२१	०	२५
२१	०	२०	४१	५४	१	३७	२२	५१	२१	०	०	५१	४४	४५	४०	३	२७
२२	०	२१	४१	२	१८	५०	३५	२२	२२	०	०	५४	१२	३५	४६	६	२८
२३	०	२२	४०	१०	३६	३	४७	५३	२३	०	०	५६	४०	२६	३०	९	२९
२४	०	२३	३९	१८	१३	१७	०	२४	२४	०	०	५९	८	१७	१३	१२	३१
२५	०	२४	३८	२७	१०	३०	१२	५५									
२६	०	२५	३७	३५	२७	४३	३७	४२									
२७	०	२६	३६	४३	४५	४६	३७	५६									
२८	०	२७	३५	५२	२	९	५०	२८									
२९	०	२८	३५	०	१९	२३	२	५९									
३०	०	२९	३४	८	३६	३६	१५	३१									

अथ तृतीय प्रकरणम्

तत्र मध्यमगतिस्पष्टगत्योर्विचारो निरूप्यते । तत्र प्रत्येकग्रहः निजस्त[1]-मानैकगत्या सर्वदा भ्रमति यद्दर्शने तद्गते[2] न्यू[3]नाधिक्य[4] द[5]र्शननेदमनुमोयते । ग्रहाधि-ष्टि[6]ता काशानां केन्द्रभूकेन्द्र[7] नास्ति भूस्तद[8]तर्गतास्ति । ए[9]षामाकाशानां केन्द्रं भूकेन्द्रं स्यात् । तत्र गति[10] समानाभवति । अथवा इयं भू[11]स्तमध्यवर्त्ति[12]न नास्ति । स चा काशस्तु भूकेंद्रका काशास्ति[13] । तो[14]स्त[15] पूर्वाकाशस्य प्रतिवृत्तेति संज्ञा द्वितीयस्य नीचो-च्चवृत्तमिति संज्ञा[16] । अनेन प्रकारद्वयेन गतेन्यूं[17]नाधिक्यता दृश्यते । तत्र प्रथम क्षेत्रे

(क) १. समानैक for (स्तमानैक) (ख)
२. +यंन्+
३. न्यूनाधिक्यता for (न्यूनाधिक्य)
४. +भवति तत्तदाकास्याः कारणतास्ति तत्र न्यूनाधिकगतेः करणद्वयमस्ति अथ गतेः न्यूनाधिक+
५. दर्शनेनेदमनुमीयते for (दर्शननेदमनुमीयते) (ख)
६. ग्रहाधिष्ठाता for (ग्रहाधिष्टिता)
७. भूकेन्द्रे for (भूकेन्द्र) ९. येशा for (एषा)
११. भूस्तदाकाशमध्य for (भूस्तमध्य) (ख)
१२. वर्तनी for (वर्त्तिन) १३. काशाश्रितोस्ति for (काशास्ति)
१४. +तन्नीच्चोच्चवृत्तं ज्ञेयं+ १५. एवं for (स्त)
१६. +तेन प्रतिवृत्तेति संज्ञा द्वितीयस्य नीचोच्चवृत्तिमिति संज्ञातेन प्रतिवृत्ते भ्रमतीती ज्ञायते+
१७. न्यूनाक्यता for (न्यूंनाधिक्यता)

(ख) २. +न्यूंनाधिक्यता भवति तत्तदाकाशाकारणमस्ति । तत्र न्यूनाधिकगतेः कारण-द्वयमस्ति । अथ+
६. ग्रहाधिष्ठिता for (ग्रहाधिष्टिता)
८. तदन्तर्गतास्ति for (तदतर्गतास्ति)
१०. गतिः for (गति) १२. वर्तिनी for (वर्तिन)
१३. काशास्रितोस्ति for (काशास्ति)
१५. "तोस्त" लुप्त १६. +तेन प्रतिवृत्ते भ्रमतीति ज्ञायंते+

प्रतिवृत्तजनि[1]गत[2] न्यु[3]नाधिक्यज्ञानं निरूप्यते। अवजदं वृत्तं ह केन्द्र[4] कल्पितं[5] अद-रेखा व्यासः उचिर[6] भूकेन्द्र[7] अचिन्हं[8] गुच्चं दचिन्हं नीचं अवचापं जदचापं च समानं कल्पितं। पुनः वहरेखा व[9]उरेखा जहरेखा[10][11] जउरेखा[12][13] च[14] संयोजिता। तस्मात् अहव कणो जहदकोणौ समानौ स्तः। एतयोः प्रत्येकात्[15] व उ अ कोणा[16]न्यूना[17]स्ति, ज उ द[18] कोण[19]श्चाधिको[20]स्ति[21]। तस्मादेतौ द्वौ कोणौ तुल्य कोणयो-न्यूनाधिकौ जातौ। तस्मात् गते न्यूनाधिक्य[22] दृश्यते।

अथ द्वि[23]तीय क्षेत्रम्

तत्र नीचोच्चवृत्त[24]जनितगते न्यूनाधिक्य[25] निरूप्यते। तत्र भूकेन्द्ररूप ह[26]-चिन्हकेन्द्र[27] अवजदं वृत्तं कल्पितं। तद्वृतपालौ[28] अर्केंद्र[29] कृत्वा उव[30]तकं नीचोच्च-

---

(क) १. जनित for (जनि) (ख) २. गति for (गत)
३. न्यूंनाधिक्य for (न्युंनाधिक्य) (ख)
४. केन्द्रे for (केन्द्र) ६. उ चिन्हं for (उ चिर)
७. भूकेन्द्रं for (भूकेन्द्र) ८. अ चिन्हमुच्च for (अ चिन्हं गुच्चं)
९. ज for (व) १०-११-१२-१३. लुप्त
१४. चं for (च)
१५. प्रेत्येकात् for (प्रत्येकात्) १६. कोण for (कोणा)
१७. न्यूनोस्ति for (न्यूनास्ति) (ख)
१८-१९-२०-२१. लुप्त २३. द्वीतीय for (द्वितीय)
२४. वृत्तं for (वृत्त) २५. न्यूंनाधिक्यं for (न्यूनाधिच्चं)
२६. 'ह' लुप्त २७. केन्द्रे for (केन्द्र)
२८. तावद्वृत्तपालौ for (तद्वृत्तपालौ)
२९. अकेन्द्रं for (अकेन्द्र) (ख) ३०. 'ज' for (व)

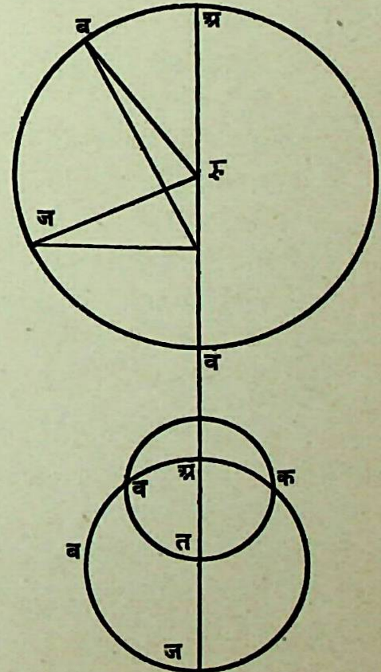
(ख) २. गते for (गत)
४. केन्द्रं for (केन्द्र) ५. "कल्पितं—भूकेन्द्र" लुप्त
८. अचिन्हमुच्चं for (अचिन्हंगुच्चं)
१६. वउ कोणः for (वउअकोणा)
२२. न्यूंनाधिक्यं for (न्यूनाधिक्यं)
२३. द्वितीयं for (द्वितीय)

वृत्तं कार्यं ग्रहबिंबं व[1]उचिन्हे त[2]चिन्हे वा स्यात्। तदा अचिन्हे दृष्टिगोचरो भविष्यति । यदि च[3]उ चिन्हाच्चलित्वा व चिन्हे समायाति तदा वचिन्[4]ह दिशि अ चिन्हगते: सकाशात् ।

अ[5]थ चापतुल्या[6]धि[7]कं दृगो[8]चरो भविष्यति। यदि चउ चिन्हात्[9] कचिन्ह[10] दिशि बिंबं संगच्छति, तदा अक चापमि[11]तान्यू दृष्टिगोचरा भवेत् ।

अथ च प्रतिवृत्तोच्चदिशि सदैव न्यूना गतिरस्ति । नीचदिशि सदैवाधिकास्ति। कुत: अ[12]उ व कोण: ज उ द कोणात् सदैव न्यूनोस्ति। नीचोच्चवृत्ते नीचोच्चदिशि न्यूनाधिका गतिर्भवितुम[13]र्हति । कुत: नीचो[14]च्चवृत्तकक्षावृत्तयोर्गी[15]र्यदैकदि[16]क्का भवति, तदोच्चदिश्यधिका गतिर्भवति । नीचदिशि न्यूना यदि तयो-

(क) २. 'त चिन्हे' लुप्त
४. चिन्हा for (चिन्ह)
५. अव for (अथ) (ख)
६. +एकरूपा+
७. धिक for (धिकं)
८. दृग्गोचरा for (दृगोचरो)
९. +त+
१०. चिन्हा for (चिन्ह)
११. 'ता' लुप्त
१३. मर्हति: for (मर्हति)
१४. नीच्चो for (नीचो)
१५. गंति for (गी)

(ख) १. 'व' लुप्त
३. वउ for (चउ)
११. मिता न्यूनागति: for (मितान्यू)
१२. अउ कोण: for (अउव कोण:)
१३. मर्हति for (र्महति)
१६. ढिक्का for (दिक्का)

गतिर्[1]गतिर्भिन्नदिक्का स्यात् । तदोच्चदिशि न्यूनागतिर्भवति नीच दिश्यधिका च ।

अथ च यय[2] ग्रहप्य[3]कफलमस्ति[4] । त अनयोः प्रकारयोर्मध्यैक प्रकारेण सिद्धि[5]-रस्ति । येषु च फलद्वयं तेषु[6] प्रकारद्वयेन सिद्धिः ।

अथैतत्प्रकारयोरन्तरं नास्ति । यदा भूकेन्द्र[7]प्रवृत्ति[8]केन्द्रातर[9]निष्पत्तिः । प्रतिवृत्त[10] व्यासार्द्धेन तथा भवेत्, यथा उच्चनीचवृत्तव्यासार्द्धनिष्पत्तिः[11] कक्षा व्यासार्द्धेन भवेत् ।

अथ च प्रवृत्ति[12]कक्षावृत्तयोरेकदिशि यदि गतिः स्यात् । पुनरुच्च[13]नीचस्य[14] भिन्नधिक्का[15] गति स्यादित्यपि[16] चिंत्य[17] एवं गतित्रयमेकरूपमिति ध्येयम् ।

अथ परममन्दफलं[18] कदा जायतेति[19] निरूप्यते । यत्र नवत्यंशमितमन्द-स्पष्टो भवति । तत्र परमं मन्दफलमुत्पद्यते[20] तस्मिन्नेव स्थले गतिफलाभावः[21] ।

(क) १. 'गति' लुप्त (ख)
२. येषु for (यय)
३. ग्रहेष्वेक for (ग्रहप्यक)
४. तेषु for (त)
५. सिधि for (सिद्धि)
६. तुषु for (तेषु)
७. केन्द्रं for (केन्द्र)
८. प्रतिव्रत for (प्रवृत्ति)
९. केन्द्रान्तर for (केन्द्रातर)
१०. व्रत for (प्रतिवृत्त)
११. निगत्तिः for (निष्पत्तिः)
१२. प्रतिव्रत्त for (प्रवृत्ति)
१३. पुन उच्च for (पुनरुच्च)
१४. स्पृन्नदिक्क्रा for (स्यर्भिन्नधिक्का)
१६. दित्तपि for (दित्यपि)
१७. चिंत्यं for (चिंत्य) (ख)
१८. 'र' लुप्त
१९. तत् for (ति)
२०. मुप्तद्यते for (मुत्पद्यते)
२१. भावाः for (भावः)

(ख) २-३. यस्य प्रग्रहस्य for (यय ग्रहप्य)
४. तस्य for (त)
८. प्रतिवृत्त for (प्रवृत्ति)
१२. प्रतिवृत्त for (प्रवृत्ति)
१५. भिन्नदिक्कागतिः for (भिन्नधिक्कागति)
१९. इति for (ति)

तत्रोच्चात् कक्षामध्यागतिर्यग्रेखा[1] प्रतिवृत्त[2] सम्पातपर्यन्तं[3] गतिसमंधिकालो[4] महान्[5] भवति, सम्पातत्[6] नीच पर्यंतं गतिकालोल्पो भवति ।

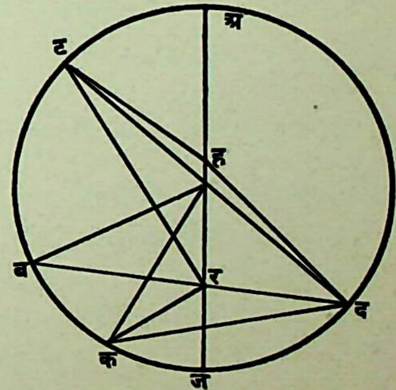
अथ नीचोच्चवृत्त[7]मतिकक्षावृत्त[8]गत्यैरेकदित्के[9] उक्तगतिकालवैपरीत्यं[10] भवति ।

अथ तृतीयक्षेत्रस्य[11] विचारो निरूप्यते

तत्र अवजदं प्रतिवृत्तं[12] हकेन्द्रं[13] अजव्यास[14] उ चिन्हं भूकेन्द्रं[15] कल्पितं पुनर्वद-रेखा अजरेखयोः उचिन्हे सम्पात समकोणा[16] निरूप्य कल्पितः[17] । तत्र ग्रहबिंब कदा[18] दचिन्हे[19] कल्पिनीयं, पुनर्वचिन्हे कल्पनीयं, तदा अचिन्हात् नवत्यंशांतरे[20] तद्बिंबं भवति ।

(क) १. 'र्यग्' लुप्त
२. भ्रत्त for (वृत्तं)
३. सम्बन्धि for (सम्मन्धि)
४. महान् for (महान)
५. सम्पातात् for (सम्पातत्)
७. नीच्चाच्च for (नीचोच्च)
९. गत्यो for (गत्यै)
१०. वैपरित्यं for (वैपरीत्यं)
११. क्षेत्रेस्य for (क्षेत्रस्य)
१२. व्रत्तं for (वृत्तं)
१३. केन्द्रे for (केन्द्रं)
१४. व्यासः for (व्यास) (ख)
८. वृत्तगति for (वृत्तमति)
१५. भूकेन्द्रं for (भूकेन्द्र) (ख)
१६. कोणरूपः for (कोणा)
१७. कल्पनीयः for (कल्पनीयं)
१८. एकदा for (कदा) (ख)
१९. दन्हेचि for (दचिन्हे)
२०. नवत्यंशांतं (नवत्यंशांतरे)

(ख) ६. मध्यगति for (मध्यागति)
२. प्रतिवृत्त for (प्रतिवृत्तं)
८. गति for (मति)
११. क्षेत्रेऽस्य for (क्षेत्रस्य)
१६. कोणारूपकल्पितः for (कोणा-निरूप्यकल्पितः)

पुनर्हवरेखा ह[1]दरेखा च संयोजनीया तस्मात् हवउकोण[2]: समानगति[3] अह[4]कोण स्पष्टगति[5] अ उ[6] व कोणयोरंतर[7]रूपोस्ति । अयमन्तरकोणः सर्वेभ्यो[8]त्तरकोणे-भ्योधिकोस्ति, यथा ह त उ कोण ह क उ कोणौ[9] कल्पितौ । पुनः तदरेखा कदरेखा तत्र संयोजितास्ति । तत्र त उ द त्रिभुजे त[10]उभुजो उदभुजादधि-कोस्ति । तस्मात् तद[11] उ कोणः दतक[12] कोणादधिको भविष्यति । पुनर्ह व उ कोणतुल्य[13] ह द उ [14]कोणादधिकोस्ति । ह क उ कोणादप्यधिक[15]: कुतः यतः उ द क त्रिभुजे उदभुजः उकभुजादधिकोस्ति । तस्मात् उ क द कोणः उ द क कोणा-दधिको भविष्यति । ह क द कोणतुल्य ह द क कोण[16]स्ये शे[17]षरूप[18] ह व द कोण-तुल्य ह द उ कोणः ह[19]क[20]कोणशेषादधिकोस्ति । पुनः न्यूनगतेर्मध्यगतिपर्यंतं यत् अवचा[21]पं मध्यगतेरधिकगतिपर्यंत[22] द्विगुण[23] परम[24] फल तुल्य[25] [26]वज[27]चापाभृधिक-

---

(क) १. दह for (हद)   २. +हकेन्द्र+
३. +रूप+(ख)   ४. अहवकोण for (अहकोण)
५. +रूप+   ६. अजव for (अउव)
८. +ऽधिकोऽस्ति+ ('उत्तर कोणेभ्यो' लुप्त)
९. कोणौ for (कोणौ)   १२. दतउ for (दतक)
१३. तुल्यो for (तुल्य)   १४. +कोणः हतउ+
१५. विसर्ग लुप्त
१६. कोण शेषम् for (कोणस्ये शेष)
१७-१८. लुप्त   १९. +उ+
२०. कोशेशा for (कोणशेषा)   २१. +तत्+
२२. +परमफल द्विगुणित+   २३-२४. लुप्त
२५. +चाप+   २६. वंज for (वज)
२७. चापादधिकमस्ति for (चापाभृधिकमस्ति)

(ख) ७. रूपास्ति for (रूपोस्ति)   १०. "तउ—तस्मात्"
११. तउदउ कोणः for (तदउ कोणः)
१४. +कोणा हतउ+
१६. कोणस्य for (कोणस्ये)   १८. रूपः for (रूप)
२६. 'वज' लुप्त   २७. मधिकमस्ति for (चापाभृधिकमस्ति)

मस्ति । कुल[१] अवकोणः[२] समकोणात् हवउ कोण तुल्योधिकोस्ति । वहज[३] कोणस्तु तावता[४] प्रमाणेन समकोणा न्यूनोस्ति । अनेन प्रकारेणेदं सिद्धं मध्यगति स्थाना-दुभयदिशि[५] अन्तर फल[६]कोणा[७] निकटस्था[८] दूरस्थांता[९] फलाकोणेभ्योधिका[१०] भवन्ति ॥

अथ चतुर्थं[११] क्षेत्रम्

तत्र अवजं कक्षावृत्तं भूकेन्द्रं द चिन्हं हउवं नीचोच्चवृत्तं अकेन्द्रे[१२] कल्प-नीयं । पुनः हव[१३]रेखा केन्द्रद्वये पातनीया, यदा ग्रह[१४]बिंब[१५] उच्चान्नवत्यंशांतरो[१६] भवति, तदा बिंब[१७] व[१८] चिन्हे कल्पितं[१९] । पुनर्हवजरेखा[२०] अवरेखा च संयोज्या[२१] तदा दवज-रेखा नीचोच्चवृत्त[२२]पालिसंलग्ना गमिष्यति । कुतः हअवकोणः समान गति-

---

(क) १. कुतः for (कुल) (ख) — २. अहव for (अव)
३. उ for (ज) — ४. जा for (ता)
५: उभय for (दुभय)
६. रूप for (फल) — ७. कोणाः for (कोणा) (ख)
८. स्थाः for (स्था) (ख)
९. दूरस्थांतरकोणेभ्यो for (दूरस्थांता)
१२. अकेन्द्रं for (अकेन्द्रे) — १३. वह for (हव)
१४. ग्रहः for (ग्रह) — १५. 'बिंब' लुप्त
१६. तरे for (तरो) (ख) — १७. 'बिंब' लुप्त
१८. वह for (व) — १९. कल्पितः for (कल्पितं)
२०. दंवज for (हंवज) (ख) — २१. संयोज्याः for (संयोज्या)
२२. वृत्ति for (वृत्त)

(ख) २. तत् अहवकोणः for (अवकोणः)
६. 'फल' लुप्त
९. दूरस्थांतररूप तत् for (दूरस्थांत)
१०. फलकोणेभ्योधिका for (फलाकोणेभ्योधिका)
११. चतुर्थं for (चतुर्थ)
१५. बिंबं for (बिंब) — १७. बिंबं for (बिंब)

कोणोस्ति[1]। अयं अकेन्द्रे दकेन्द्रे[2] च समानोस्ति। अदवकोणः[3] फलस्य[4] कोरेणोस्ति[5], अद[6] तस्मात् अदव[7]कोणस्पष्टगतेः[8] कोणो जातः। अयं समकोणः कुतः स्पष्ट गतेर्नवतितुल्यत्वकल्पनात् तस्माद्द्व[9]रेखा नीचोच्च वृत्तपालिलग्ना भविष्यति।

अस्मादिदं निश्चितं अवद[10]कोणः सर्वेभ्यो गत्यंतरकोणेभ्यो[11]धिकोस्ति। पुनरपि हअव कोणस्तु न्यूनगतेर्मध्यगतिपर्यं[12]मस्ति। अयं द्विगुण अदवकोण तुल्यं मध्यगतेरधिकगति पर्यंत[13] उ अवको[14]णादधिकोस्ति। यदि त अलम्बः अचिन्हात् हवरेखोपरि निष्कास्यते[15]। तदा[16] व रेखा तच्चिन्ह पर्यन्तं वर्द्धनीया तदा हअवकोणः[17]

(क) १. कोण for (कोणास्ति) २. 'दकेन्द्रे' लुप्त

३. विसर्ग लुप्त

४-५. गत्योत्तरकोणोस्ति for (फलस्य कोरेणोस्ति)

६. 'अद' लुप्त (ख) ७. अवद for (अदव) (ख)

९. दव for (द्दव)

१०. अदव कोणः for (अवदकोणः) (ख)

११. ऽअधिकोस्ति for (धिकोस्ति)

१२. पर्यंतमस्ति for (पर्यमस्ति) (ख)

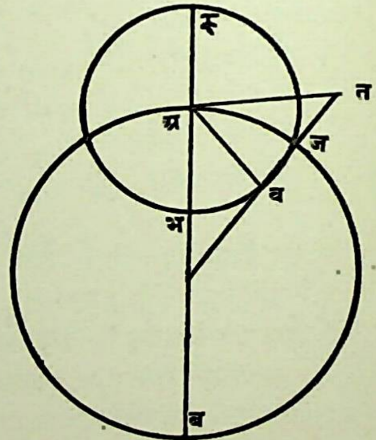
१३. +रूपात्+

१४. 'णा' लुप्त

१५. निस्कास्यते for (निष्काम्यते)

१६. दव रेखा for (तदा व रेखा)

१७. विसर्ग लुप्त

(ख) ५. कोणोस्ति for (कोरेणोस्ति)

८. कोणः for (कोण)

१३. पर्यंतं for (पर्यंत)

१५. निष्कास्यते for (निष्काम्यते)

१६. तदा दवरेखा for (तदाव रेखा)

हअत समकोणात् अदवकोण तुल्य तअवकोण तुल्यं[1] अधिको भविष्यति। उअव[2] कोणो तावत्[3] ज्ञ[4] अतु[5] समकोणा[6]न्यूनो भविष्यति[7]।

अथ पंचम[8] क्षेत्रम्

तत्र द्वयो[9] पूर्वोदितप्रकारयोरतरं[10] नास्तीति निरूप्यते। अवजं कक्षावृत्त[11] दकेन्द्रे[12] ह[13] उवं प्रतिवृत्तं। तत् समानं तकेन्द्रे कल्पनीयं। पुन[14]र्हंज[15]व्यासः केन्द्रद्वय[16]-गतः कल्पनीयः[17]। पुनः[18] अवचापं कक्षावृत्तीयमिष्टचापमस्ति। पुनः वकेन्द्रे तदर्ध[19]-व्यासेन[20] क उं नीचोच्चवृत्तं कार्यं, कवदरेखा च कार्या, तदा ग्रहबिंबप्रकारद्वय-गतिभ्यां प्रतिवृत्त[21]नीचोच्चवृत्तसम्पातं[22] रूप उ चिन्हे प्राप्तं भविष्यति। तदा अव

(क) १. तुल्यादधिको for (तुल्यं अधिको)

२. 'उ' लुप्त

३. तावात् for (तावत्)

४. जअत for (ज्ञ)

५. अत for (अतु)

६. समकोण for (समकोणा)

७. स्यात् for (भविष्यति)

८. पंचमं for (पंचम)

९. द्वयोः for (द्वयो) (ख)

१०. रन्तरं for (रतरं)

११. वृत्तं for (वृत्त) (ख)

१२. 'द' लुप्त

१३. +द+

१४. पुनः for (पुन)

१५-१६-१७-१८. लुप्त

१९. तद अर्द्धव्यास for (तदर्ध-व्यासेन) (ख)

२०. त क उं for (न क उं)

२१. वृत्ति for (वृत्त)

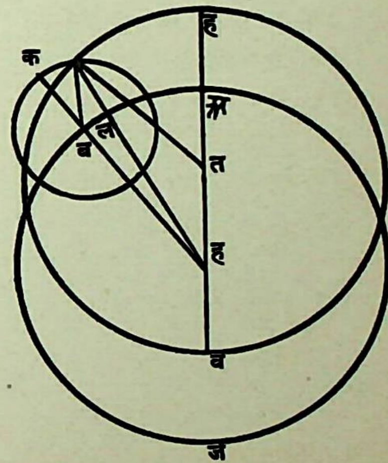
२२. सम्पातरूप for (सम्पातं रूप)

(ख) १. तुल्य for (तुल्यं)

३. तावान् for (तावत्)

४. ज्अत for (ज्ञअतु)

६. समकोणान्न्यूनो for (समकोणान्यूनो)

चाप हउ चाप कञ्च[1] चापानि[2] त्रीण्यपि[3] सजातीयानि भविष्यन्ति । अस्योपपत्तिः[4] । तत्र उतरेखा उवरेखा उदरेखा च संयोज्याः । तस्मात् उवदत चतुर्भुजं समानान्तरभुजं[5] भविष्यति । पुनः हतउ कोण उवक कोणौ[6] प्रत्येकं अदवकोणसमानौ भविष्यतः । तस्मात्[7] चापत्रयमपि सजातीयं भविष्यति । ग्रहबिंबं च प्रकारद्वयेन उ[8] चिन्हे गमिष्यति । पुनः अलचापं[9] ग्रहबिंबस्य स्पष्टं भविष्यति । पुनरपि गत्यंतरं प्रकारद्वयेनाप्येकमेव कुतः गत्यंतरस्य तउदकोण कदउ कोणयोः[10] समान[11] रूपत्वात् अनेनैव प्रकारेण सर्वस्थलेष्वपि बोध्यम् । अयोच्चनीचवृत्तकल्पनया[12] प्रतिवृत्तं[13] प्रकारमुत्पद्येते[14] । प्रतिवृत्त[15]प्रकारे[16] कल्पनया नीचोच्चवृत्तं[17] प्रकारं नैव-सिध्यति[18] । पूर्वोक्तं[19] पंचमक्षेत्रे[20] निरूपितः प्रकार[21]निष्पत्तिः[22] राश्योः[23] साम्ये भवति[24] ।

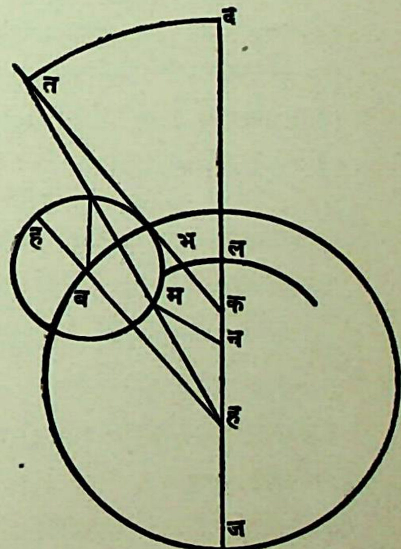
(क) १. ज for (ञ्च) २. चापं for (चापानि)
३. त्रीन्यपि for (त्रीण्यपि)
४. अस्यापपत्तिः for (अस्योपपत्तिः)
५. समानान्तरं for (समानान्तर) ६. कोणौ for (कोण)
७. तस्मत् for (तस्मात्) ८. उह for (उ)
९. अज for (अल) १०. विसर्ग लुप्त,
११. रन्यतर for (समान)
१२. अथोच्च for अयोच्च) १३. वृत्तं for (प्रतिवृत्तं)
१४. उत्पाद्यते for (उत्पद्येते) १५. व्रत्त for (वृत्त)
१६. प्रकार for (प्रकारे) (ख)
१७. वृत्तप्रकारः for (वृत्तप्रकारं) (ख)
१८. स्निह्यति for (सिध्यति)
१९. पूर्वोक्त for (पूर्वोक्तं) (ख)
२०. रनिरूपित for (निरूपितः) २२. विसर्ग लुप्त
२३. रास्योः for (राश्योः)· २४. भविष्यति for (भवति)

(ख) १. कञ्झ for (कञ्च)
१३. प्रतिवृत्त for (प्रतिवृत्तं) १४. मुत्पद्यते for (मुत्पद्येते)
२१. प्रकारः for (प्रकार)

यदि तौ समानौ न[1] भवतः[2]। केवलं[3] सजातीयौ भवतः[4]। द्विचारार्थं षष्ठक्षेत्रं निरू-प्यते। तत्र अवजं कक्षावृत्तं[5] ह[6] केन्द्रे उच्चनीचोपरिगत अजव्यासः व केन्द्रे हउ मुच्चनीचवृत्तं च अवचापं उच्चस्थानात् नीचोच्चवृत्तकेन्द्र[7]पर्यंतं हउचापं च[8] ग्रहगतिरूपं सजातीयं नीचोच्चवृत्ते कल्पितं। पुनर्द्वहरेखा वउरेखा हउ[9]-रेखा च संयोजिता[10]। तस्मात् अदहकोण उवह[11] कोणौ[12] समानौ भविष्यतः। तदा अदरेखा उव[13]रेखा[14] च समानान्तरा भविष्यति। ग्रहबिंबं च दउरेखायां भविष्यति। पुनः कं केन्द्रं कृत्वा वत[15] प्रतिवृत्तं[16] कक्षावृत्तं[17] वृहत् कल्पितं न केन्द्रे लम प्रतिवृत्तं[18] कक्षावृत्ताल्लघु[19] कल्पितं। पुनर्द्द[20]उरेखा दग्र[21]रेखा वर्द्धनीया[22] तकरेखा मनरेखा

(क) १. १-२-३. लुप्त, स्थः किन्तु for (न भवतः केवलं)
४. +स्तत्रत+
५. कक्ष for (कक्षा)
६. द केन्द्र for (ह केन्द्रे)
७. +चिह्न+
८. 'च' लुप्त
९. दउ for (हउ) (ख)
१०. संयोज्य ताः for (संयोजिता)
१२. कोणौ for (कोणौ)
१३-१४. लुप्त
१५. वत् for (वत)
१६. व्रत्तं for (वृत्तं)
१७ वृत्ता for (वृत्तं)
१८. व्रतं for (वृत्तं)
१९. वृत्तात् लघु for (वृत्ताल्लघु)
२०. दंउ for (द्दंउ) (ख)
२२. वर्द्धनीयात् for (वर्द्धनीया)

(ख) ४. भवतस्तद्विचारार्थं for (भवत-द्विचारार्थं)
६. द केन्द्रे for (ह केन्द्रे)
७. 'केन्द्र' लुप्त
११. उव for (उवह)
१७. वृत्ताद्वृहत् for (वृत्तं वृहत्)
२१. "दग्र रेखा—मनरेखा" लुप्त

च संयोज्या। दववउयोर्निष्पत्तिः[1] तक कद निष्पत्तितुल्या[2] वामा[3] ननद निष्पत्ति-तुल्या कल्पिता। पुनः वउह[4] नममकदत[5] त्रिभुजेषु वउदकोणमदनकोण[6] उदक-कोणाः समानाः सन्ति। एतत्कोणातिरिक्तं[7] ज्यकोणभुजाः सजातीयः[8] सन्ति। शेष-कोणाः समकोणा[9] न्यूनाः सन्ति[10]। तस्मात् त्रिण्यपि[11] त्रिभुजानि सजातीयानि[12] जातानि। वदउकोण दमनकोण[13] तककोणाः[14] समाना[15] जाताः[16]। तस्माद्दहनमतक-रेखाः समानीतारा[17] भविष्यति[18]। तस्मात् अदवकोण अनमकोण[19] वकतकोणाः समाना[20] सन्ति। तस्मात् अवचापवत[21] चापलमचापानि सजातीयानि सन्ति। तदा ग्रह-

---

(क) १. निस्पत्तिः for (निष्पत्तिः) २. निस्पत्ति for (निष्पत्ति)
३. वामननद for (वामाननद) (ख)
४. द for (ह) ५. द for (म)
७. रिक्तान्य for (रिक्तंज्य) ८. सजातीयाः for (सजातीयः)
९. ममकोणान्न्यूनाः for (समकोणान्न्यूनाः)
११. त्रीण्यपि for (त्रिण्यपि) १२. 'लुप्त'
१३. +द+दतक for (तक) (ख)
१४. कोणः for (कोणाः)
१५. समानाः for (समाना) (ख) १६. लुप्त
१७. समानातराः for (समानीतरा)
१८. भविष्यन्ति for (भविष्यति) (ख)
१९. त for (न) २०. समानाः for (समाना) (ख)
२१. वत् for (वत)

(ख) ४. बउदनदमकदत for (वउहनममकदत)
६. बद कोण for (वउद कोण)
७. एतत्कोणातिरिक्तान्य कोण भुजाः for (एतत्कोणातिरिक्तं ज्यकोण भुजाः)
८. सजातीया for (सजातीयः)
९. समकोणान्न्यूना for (समकोणा न्यूनाः)
१०. 'सन्ति' लुप्त
१७. समानांतरा for (समानीतरा)

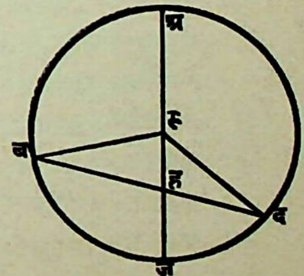
बिंबं प्रतिवृत्तद्वयेपि तच्चिन्हे मचिन्हे च दउरेखायां भविष्यति। पुनर्हद उदमन दतकगत्यन्तरकोणाः[1] समानाः भविष्यति[2]। इदमेवास्मकमिष्टम्[3]।

अथ[4] ग्रहविम्बं[5] मुच्चनीचाभ्यां समानं[6] स्पष्टचापस्थं भवति। तत्फलेपि समाने स्तः।

अथ सप्तमक्षेत्रे एतद्विचारो निरूप्यते

तत्र ह केन्द्रे अवजं[7]प्रतिवृत्तं[8] अजव्यासः उ चिन्हं भूकेन्द्रं च कल्पनीयं वउदरेखा भूकेन्द्रोपरिगता कार्या हवरेखा[9] हदरेखा च[10] संयोज्या[11]। तस्मात् अउवकोणा[12] जउदकोणौ समानौ स्तः। हवदत्रिभुजे वकोण दकोणौ फलकोणौ एतौ मिथः समानौ स्तः[13]। तदा उच्चात् अवचापं स्पृष्टं[14] चापात् फलतुल्यमधिकं स्यात्। नीचादारभ्य दजचापं फलतुल्यं स्पष्टचापात् न्यूनमस्ति[15]। कुतः अहवकोणात् अउवकोणः वकोणं[16] तुल्यं[17] न्यूनोस्ति। पुनः जउद कोणः दहजकोणात्[18] द कोणे तुल्योधिकोस्ति[19]।

(क) १. +फलकोणाः+ २. सन्ति for (भविष्यति)
३. इदमेवास्माकमिष्टम् for (इदमेवास्मकमिष्टम्)
४. अव for (अथ) ५. विंब for (विंबं)
७. +द+(ख) ८. व्रत्तं for (वृत्तं)
९. 'रेखा' लुप्त १०. 'च' लुप्त
११. ज्याः for (ज्या) १२. कोण for (कोणा) (ख)
१३. 'स्तः' लुप्त १४. स्पष्ट for (स्पृष्ट)
१५. मस्तिः for (मस्ति) १६. कोणेन for (कोण)
१७. 'तुल्यं' लुप्त १८. उ for (ज)
१९. द कोणेनाधिकोस्ति for (द कोणे तुल्योधिकोस्ति)

(ख) २. भविष्यन्ति for (भविष्यति)
३. इयमेवास्माकमिष्टं for (इदमेवास्मकमिष्टम्)
६. समान for (समानं)
१७. तुल्य for (तुल्यं)

अथाष्टम[1] क्षेत्रम्

तत्र दकेन्द्रे अवजकक्षावृत्तं अजद व्यासः हउव[2] मुच्चनीचवृत्तं अकेंद्रे[3] कल्प्यं[4], पुनर्द्दंव[5] उरेखा कार्या, पुनः अउरेखा अवरेखा संयोज्या । तस्मात् अवचापं फलं भविष्यति[6] । उ चिन्हं उच्चातव[7] चिन्हं नीचात्[8] समानस्थष्टे[9] चापे स्तः । कुतः[10] अउदः कोण[11] समानगतिरूप उअह कोणगत्यंतररूप हदउ[12] कोणयोरन्तररूपोस्ति । तस्मादयं कोणो[13] स्पष्टकोणो जातः । एवं हि अवस[14] कोणोपि असवं[15]कोणः[16] समानेस्ति[17] । अउरेखा[18] अवरेखयोः समानत्वात् । तस्मात् द्वयोः फले एकरूप[19]जाते हअउ कोण प्रमाणमुच्चचापं अउदकोण प्रमाण स्पष्ट चापात् फलतुल्यमधिकमस्ति । च[20] अदकोण प्रमाणं नीचचापं अवक्ष[21]कोणप्रमाण[22]स्पष्टचापात्[23] फल तुल्यं न्यूनमस्ति । इदमेवास्मकमिष्टम्[24] ।

तृतीय प्रकरणम् समाप्तम्

(क) १. अथाष्टमं for (अथाष्टम) २. हवज for (हउव)
३. अँकेंन्द्रे for (अकेन्द्रे) ४. कल्पां for (कल्प्यं)
५. द for (द्दंव) ६. भविष्यतः for (भविष्यति)
७. उच्चात् for (उच्चात) (ख) ८. नीचत् for (नीचात्)
९. स्पष्ट for (स्थष्ट) (ख) १०. विसर्ग लुप्त (ख)
११. कोणः for (कोण) १२. 'उ' लुप्त
१३. कोण. for (कोणो) १४. उ for (स)
१५. उ for (स) १६. विसर्ग लुप्त (ख)
१७. समांनोस्ति for (समानेस्ति) (ख)
१८. रेखाः for (रेखा) १९. समाने for (एकरूप)
२०. व for (च)
२१. ज for (क्ष)
२२. 'प्रमाण' लुप्त
२३. चापत् for (चापात्)
५. इदमेवास्माकमिष्टम् for (इदमेवास्मकमिष्टम्) (ख)

(ख) १४. अभ for (अवस)
१५. अभवत् for (असवं)
१९. एकरूपे for (एकरूप)
२१. अवउ for (अवक्ष)

अथ[1] चतुर्थं प्रकरणम्

तत्र सूर्यस्य परममन्दफलं निरूप्यते । तत्र सूर्यस्यैकमेव फलं वेधादिनो-[2] पलब्धम् ।

अथ च न्यूनगते र्मध्यगतिपर्यंत[3] य[4] कालः असौ[5] मध्यगतेरधिकगतिपर्यंत-कादधिक[6] उपलब्धः । इदं पूर्वोक्तप्रकारद्वयेमपि[7] सम्भवति । परं च द्वितीयप्रकारे नीचोच्चवृत्तस्या गतिकक्षावृत्तस्य[8] च[9] गतेः[10][11] कल्पनीयं[12] । तथापि प्रथमंप्रकार[13] एव न्यासः[14] कुतस्तत्रैकगत्यैव सिद्धेः द्वितीये तु गतिद्वये न सिद्धिः[15] स्यात् ।

अथ च भूकेन्द्रप्रतिवृत्तकेन्द्रयोरन्तरस्य प्रतिवृत्तव्यासार्द्धेन[16] यादृशी[17] निष्पत्ति[18] तद् ज्ञानं क्रान्तिवृत्ते उच्चस्थानज्ञानं कच[19] व[20] मत्र[21] अवरखसेन मेषसंपातमारभ्य[22] कर्कादिपर्यंतकालः[23][24] सार्द्धवेदांकदिनोन्मितश्चोपलब्धः[25] । पुनः कर्कादिमारभ्य तुला-

---

(क) १. लुप्त
३. पर्यंतं for (पर्यंत) (ख)
४. 'य' लुप्त
५. 'असौ' लुप्त (ख)
६. कलादधिक for (कादधिक)
७. ह्येनापि for (द्वयेमपि)
८. गतिः for (गति)
९. 'च' लुप्त
१०. गते for (गतेः)
११. + विलोमा भवतीति +
१२. कल्पनीया for (कल्पनीयं)
१३. 'म' लुप्त
१४. न्याय्यः for (न्यासः)
१५. विसर्ग लुप्त
१६. व्यासार्द्धेन for (व्यासार्द्धे (ख)
१७. 'दृशी' लुप्त
१८. निष्पत्तिः for निष्पत्ति) (ख)
१९. च कार्यं for (कच) (ख)
२०. एव for (च)
२२. संपासमारभ्य for (संपातमारभ्य)
२४. पंर्यंतं for (पर्यन्त)
२५. + ९४।३० म्नित +

(ख) २. वोधादिनोपलब्धम् for (वेधादिनोपलब्धम्)
४. यः for (य)
६. कालादधिक for (कादधिक)
७. 'प्रकार—द्वितीय' लुप्त
८. वृत्तस्य गतिः for (वृत्तस्यागति)
१०-११. विलोमा भवतीति for (गतेः)
२१. चमत्र for (वमत्र)
२३. ककादि for (कर्कादि)
२५. +९४।३० +

पर्यन्तं कालः साद्धं द्वंकोन्मितः[1] ६२।३०[2] पलब्धः । एतत्[3]कामद्वयेनेदं निश्चितं केन्द्रद्वयं[4] रन्तरं प्रतिवृत्तव्यासार्द्धं[5] चतुर्विंशांशमितस्ति[6]। तत्र सूर्यं[7] मन्दोच्चं सार्द्धा[8]-पंचाशाधिकराशिद्वयमितं[9] पु[10] २।५।३० पलब्धं[11] मयापि त्रिपट्[12]वेदमिते[13] सिकन्दरीय संन्ने तुलासंपातः असूरमास नवमतारीके सूर्योदयसमये उपलब्धः मेषसंपातस्तु माखूरमास[14] सप्तमतारीके[15] अर्द्ध[16] रात्रे उपलब्धः अनेन कालनिष्पतिश्च[17] अवरेख[18] सानीत[19] निष्पत्ति[20]तुल्यैवायाता[21] अनेनास्मकमयं[22] निश्चयो जातः सूयोच्चं[23] स्थिर-मस्ति ।

(क) १. द्वयंकोन्मितः for (द्वंकोन्मितः)
२. उपलब्धः for (पलब्धः) (ख) ३. कल for (काल)
४. न्द्रद्वययो for (केन्द्रद्वयं) ५. व्यासर्द्धस्य for (व्यासार्द्ध)
६. चतुर्विंशांश for (चतुर्विंशांश) (ख)
८. सार्द्धं for (सार्द्धा) १०. मितं for (मित)
११. उपलब्धं for (पलब्धं) १२. + ४६३ +
१४. मासूर for (माखूर) १५. मासस्य for (मास)
१६. + दिनार्द्धं समये उपलब्धः कर्काटिरधिमासूर मासद्वादस तारीके +
१८. अवरख for (अवरेख) (ख) १९. सांनीत for (सानीत)
२०. + काल + २१. निस्पत्तिभ्यां for (निष्पत्ति)
२२. अनेनास्माकमयं for (अनेनास्मकमयं) (ख)
२३. सूर्योच्चं for (सूयोच्चं) (ख)

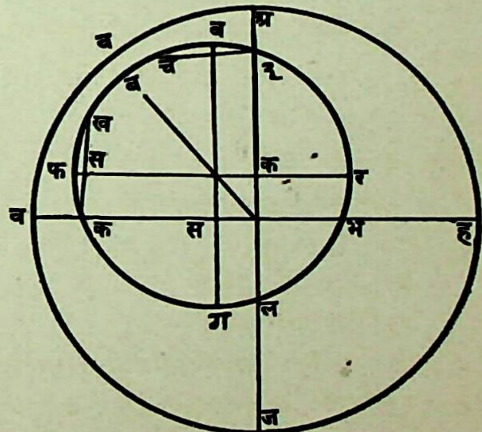
(ख) १. द्वयंकोन्मितः for (द्वंकोन्मितः)
४. केन्द्रद्वयान्तरं for (केन्द्रद्वयंरंतरं) ५. व्यासार्द्ध for (व्यासार्द्धं)
७. सूर्य for (सूर्यं) ९. पंचांशाधिक for (पचांशाधिक)
१०. मितमु for (मितपु) १३. + ४६३ +
१५. मासे for (मास)
१६. + दिनार्द्धं समये उपलब्धः । कर्कादिरपि मासूरमासद्वादश तारीके +
१७. कालः for (काल)
१९. सागनीत for (सानीत)

अथैतद्विचारार्थं नवमक्षेत्रम्[1] निरूप्यते

तत्र ह भूकेन्द्रोपरि अवजदं क्रान्तिवृत्तं कार्यं । अचिन्हं मेषसंपातः वचिन्हं कर्कादिः ज[2] चिन्हं तुलासंपातः दचिन्हं मकरादि[3] अजव्यासः मेष-तुलासंपातरूपः[4] वदव्यासः कर्कादि मकरादि गतः[5] कल्प्यः । एवं मेषसंपातात् कर्कादिपर्यन्तं[6] कालोधिकः[7] उपलब्धः सर्वपदेभ्यः तस्मादत्र क्रान्तिवृत्त सन्मुखप्रति-वृत्तचापं[8] पदादधिकं[9] भविष्यति । तस्मात् ह अरेखा हव[10]रेखांतर्गतः[11], [12]तस्मात् उ चिन्हं प्रतिवृत्तकेन्द्रं द्वय[13] जात[14] केन्द्रद्वयगत ह उ व व्यासः उ[15] केन्द्रे तकलम प्रति-वृत्तं कल्प्यं[16] । पुनर्उ चिन्हात् नसगे[17]रेखा अजरेखायाः समानांतरा कार्या । पुनः फकररेखा वदरेखायाः समानांतरा कार्या । पुनस्तचिन्हात् ताप[18]थलम्बः नसग-रेखोपरि कार्यं[19] । पुनः कचिन्हात् कसखलं वः फकर[20] रेखोपरि निष्काश्यः । तस्मात्

(क) २. क for (ज)
३. मकरादिः for (मकरादि)
४. गत for (रूपः)
५. श्च for (गतः)
६. ककादि for (कर्कादि)
७. विसर्ग लुप्त
८. व्रत for (वृत्त)
९. यथा ऽऽदधिकं for (पदादधिकं)
१०. + रेखयो +
११. रेखयोरन्तर्गतं for (रेखांतर्गतः)
१२. + भविष्यति +
१३. 'द्वय' लुप्त (ख)
१४. जातं for (जात) (ख)
१५. + कल्पितः + (ख)
१६. कार्यं for (कल्प्यं)
१७. नसग for (नसगे) (ख)
१८. श्रत for (तापथ)
१९. कार्यः for (कार्यं) (ख)

(ख) १. क्षेत्रे for (क्षेत्रं)
११. रेखांतर्गतं for (रेखांतर्गतः)
१८. तपथ for (तापथ)
२०. फरकर for (फकर)

प्रतिवृत्तस्य तकचापं मेषसंपातमारभ्य कर्काद्दि[1]संपात पर्यंती[2] नवकलाधिक त्रिन-वत्यंशमितमति[3]। ९३।९ पुनः प्रतिवृत्तस्य कलचापं कर्का[4]दिमारभ्य तुलासंपात-पर्यन्तं एकादश कलाधिकैकनवत्यंशमितमस्ति । तकलचापं विंशतिकलाधिक-वेदाष्ट भूमितमस्ति । तस्मात् तनचापं लगचापं भार्द्धांश[5] तकलचापांयो[6]रन्तरं[7] विंशतिकलाधिकं चतुरं शमितमस्ति। ततचापं[8] च[9] दश कलाधिकांशद्वयमस्ति । अस्य ज्या ह स रेखा षोडशकलाधिकांश द्वयमितास्ति[10]। पुनः तनचाप नफ[11] चापैक-पदयो[12]र्योगः तकचापात् शोध्यते[13]। तदा शेषं फकचापं ०।५९ ऊनषष्टि कलामितं स्यात् । अस्य जा उस[14] रेखा कला[15]द्वयाधिकैं[16]का शमितास्ति । तस्मात् उ ह रेखा २।२९।३० इयं सव[17]रेखाया[18] चतुर्विंशतितम[19] विभागासन्नास्ति[20]। पुनः राप[21] सर[22] उ रेखा उह[23] रेखा[24] निष्पत्तिः पहक[25] कोणज्या व्यासार्द्ध निष्पत्तितुल्यास्ति। तस्मात्

(क) १. दि for (द्दि) — २. पर्यन्तं for (पर्यंती)
४. ककादि for (कर्काद्दि)
६. चापयो for (चापांयो) — ७. रन्तर for (रन्तरं)
९. 'च' लुप्त
११. क for (फ) — १२. + रूप +
१३. छोध्यते for (शोध्येते) — १४. ऊ for (उ)
१६. द्वयाधिकांशमितास्ति for (द्वयाधिकैकाशमिता)
१७. उव for (सव) — १८. श्चतुर्विंशति for (चतुर्विंशति)
१९. 'तम' लुप्त — २०. 'वि' 'गा' लुप्त
२१. रपि for (राप) — २२. 'र' लुप्त
२३-२४. लुप्त — २५. व for (प)

(ख) १. कर्कादि for (कर्काद्दि) — २. पर्यंतं for (पर्यंती)
३. मितमस्ति for (मितमति)
५. + १८० + — ८. तनचापं for (ततचापं)
१०. + २।१६ + — १५. दिका for (कला)
१६. द्वयाधिकैकांशमितास्ति for (द्वयाधिकैद्धाशमितास्ति)
१७. उइयं भव for (इयं सव) — २१. पुनरपि for (पुनः राप)
२२. सउरेखा for (सरउरेखा)

अथ सप्तदशं क्षेत्रम्

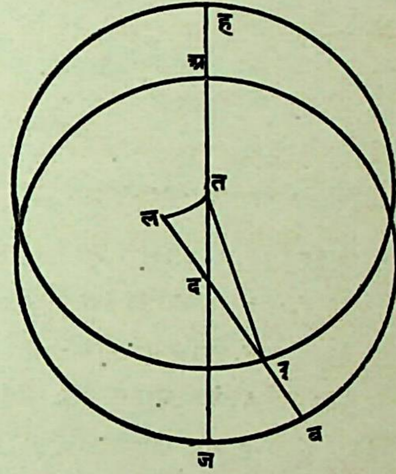
तत्र मन्दस्पष्टं[1] वजचापं[2] ज्ञातं स्यात्[3]। तदा प्रथमक्षेत्रं कार्यं पुनर्वदरेखा वर्द्धनीया। तच्चिन्हात्तललम्बो वदरेखायां संयोज्यः। अस्माल्लंबात् मन्दफलं मन्द केन्द्र[4]पूर्वोक्तप्रकारेण विदितं स्यात्।

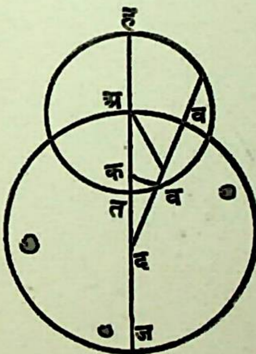
अथाष्टादशैकोनविंशति क्षेत्रे

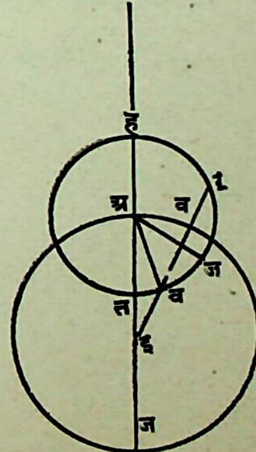
निरूप्यते[5] द्वितीयप्रकारेण। तत्र तृतीयचतुर्थक्षेत्रे च[6] अवल[7] कोण वत-मिष्ट चापं फलनीयं[8]। एतत् चापं वअत कोणप्रमाणं प्रथमक्षेत्रे द्वितीयक्षेत्रे च अवलकोणप्रमाणरूपमस्ति। पुनर्वकलम्ब अदरेखायां[9] प्रथमक्षेत्रे अललम्बस्तु द्वितीयक्षेत्रे दवरेखायां साध्यः[10]। तत्र पूर्वोक्तप्रकारेण शेषकोणज्ञानं कार्यं। एवं मन्द फलज्ञाने मन्दकेन्द्र[11]मन्दस्पष्टस्य च ज्ञानं कार्यं इदमेवास्मकमिष्टम्[12]।

(क) १. 'मन्द स्पष्टं' लुप्त
२. +मन्द स्पष्टं+
३. अस्ति for (स्यात्)
६-७. 'च' लुप्त 'अवल' लुप्त (ख)
८. कल्पनीयं for (फलनीयं) (ख)
९. अदखायां for (अदरेखायां)
१०. याध्यः for (साद्धयः)
११. केन्द्रस्य for (केन्द्र)
१२. इदमेवास्माकमिष्टम् for (इदमेवास्मकमिष्टम्) (ख)

(ख) ४. केन्द्रं for (केन्द्र)
५. निरूप्येते for (निरूप्यते)
१०. साद्धचः for (साद्धयः)

अथ षष्टं[1] प्रकरण

तत्र मन्दफलसारणी साधनं निरूप्यते। तत्र मया[2] मन्दकेन्द्रचापानामुपरि उच्चदिशि षडंशांतरप्रमाणेन नीचदिशि अंशत्रयांतरप्रमाणेन मन्दफलं निष्का-[3]शितमस्ति। यतो नीचदिशि मन्दफलांतरमधिकमस्ति। उच्चदिक्[4]।

अथ[5] चपे[6] समंशानामन्दफल[7]साम्यमस्ति ते तदधोलिखिताः सन्ति।

इति षष्टं प्रकरणं समाप्तम्

अथ सप्तम प्रकरणम्

तत्र सारणी[8] कोष्टका[9] लिख्यंते[10]।

इति सप्तम प्रकरणं समाप्तम्

(क) १. षष्ट for (षष्टं) (ख) २. +मन्दफलस्य+ (ख)
३. निष्कासित for (निष्काशित)
४. दिशि for (दिक्) ५. +स्वल्पांतरितमस्ति+
६. येषा मंशानां for (पेस मंशाना)
८. सारिणी for (सारणी) ९. कोष्ठका for (कोष्टका)
१०. लिख्यप्यंते for (लिख्यंते)

(ख) ७. फलं for (फल)

क

सूर्य मन्दफल सारणी

मन्द केन्द्राशा:	मन्दकेन्द्राशा:	अशाद्यं फलम्	मन्द केन्द्रशा:	मन्दकेन्द्रशा:	अशाद्य फलम्
६	३५४	०।१४	१२०	२४०	।६
१२	३४८	०।२८	१२३	२३७	२।२
१८	३४२	०।४२	१२६	२३४	१।५८
२४	३३६	०।५६	१२९	२३१	।५४
३०	३।३०	१।५९	१३२	२२८	।५९
३६	३।२४	१।२१	१३५	२२५	।४४
४२	३१८	१।३३	१३८	२२२	।२९
४८	३१२	१।४३	१४१	२१९	।३३
५४	३०६	१।५३	१४४	२१६	।२७
६०	३००	२।१	१४७	२१३	।२१
६६	२९४	।८	१५०	२१०	।१४
७२	२८८	।१४	१५३	२०७	।७
७८	२८२	।१८	१५६	२०४	१।०
८४	२७६	।२१	१५९	२०१	०।१३
९०	२७०	।२३	१६२	१९८	०।४६
९३	२६७	।२३	१६५	१९५	।३९
९६	२६४	।२३	१६८	१९२	।३२
९९	२६१	।२२	१७१	१८९	।२७
१०२	२५८	।२०	१७४	१८६	।१६
१०५	२५५	।२०	१७७	१८३	।८
१०८	२५२	।१८	१८०	१८०	०।०
१११	२४९	।१६			
११४	२४६	।१३			
११७	२४३	।१०			

ख

सूर्य मन्दफल सारणी

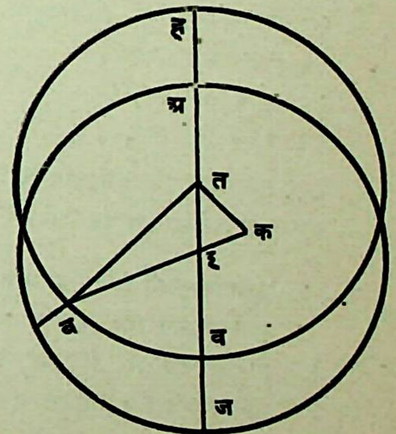
मन्द केन्द्रचापानि फलमृणं	मन्द केन्द्रचापानि फलंधवं	मन्दफलानि	मन्द केन्द्रचापानि फलमृण	मन्द केन्द्रचापानि फलंधवं	मन्दफलानि
६	३५४	०।१४	१२०	२४०	२।६
१२	३४८	०।२८	१२३	२३७	२।२
१८	३४२	०।४२	१२६	२३४	१।५८
२४	३३६	०।५६	१२९	२३१	१।५४
३०	३३०	१।९	१३२	२२८	१।४९
३६	३२४	१।२१	१३५	२२५	१।४४
४२	३१८	१।३३	१३६	२२२	१।३९
४८	३१२	१।४३	१४१	२१९	१।३३
५४	३०६	१।५३	१४४	२१६	१।२७
६०	३००	२।१	१४७	२१३	१।२१
६६	२९४	२।८	१५०	२१०	१।१४
७२	२८८	२।१४	१५३	२०७	१।७
७८	२८२	२।१८	१५६	२०४	१।०
८४	२७६	२।२१	१५९	२०१	०।५३
९०	२७०	२।२३	१६२	१९८	०।४६
९३	२६७	२।२३	१६५	१९५	०।३९
९६	२६४	२।२३	१६८	१९२	०।३२
९९	२६१	२।२२	१७१	१८९	०।२४
१०२	२५८	२।२१	१७४	१८६	०।१६
१०५	२५५	२।२०	१७७	१८३	०।८
१०८	२५२	२।१८	१८०	१८०	०।०
१११	२४९	२।१६			
११४	२४६	२।१३			
११७	२४३	२।१०			

अथाष्टमं[1] प्रकरणम्

तत्र मध्यमखर्ज्ञान[2] लक्षेप[3]ध्रुव[4]कयोर्ज्ञानं[5] च[6] निरूप्यते । तत्र बुस्त्वन[7]नस्सर[8]-संज्ञिक[9]स्य[10] प्रथम सन्ना[11] ध्रुवा[12] स्थापिताः । कुतः यस्मात् बुनष्मनस्सरस्य[13] राज्यसमये वेधाः उपलब्धाः । तत्र विंशतितमं क्षेत्रे[14] मध्यमसाधनाय प्रदर्शंते[15] । तत्र कक्षावृत्तं प्रतिवृत्तं[16] उच्चनीचव्यासश्च निष्कासनीयं[17] व चिन्हं तुलां[18] सम्पातस्थानं कल्प्यं[19], पुनर्वेदरेखा उतरेखा च संयोज्या, पुनस्त[21]कलम्बो निष्काश्यः[22] । तत्र वजचापं तदके[23]

(क) १. अथाष्टम for (अथाष्टमं)
२. मध्यम ज्ञानं for (मध्यम खर्ज्ञान)
३. लक्षेपै for (लक्षेप)   ४. असिलेव for (ध्रुव)
५. सतृज्ञानं for (योर्ज्ञानं)   ६. 'च' लुप्त
७. बुररजन for (बुस्त्वन)   ८. नसर for (नस्सर)
९. संज्ञक for (संज्ञिकस्य)   १०. सर for (स्य)
११. सन्नात् for (सन्ना)   १२. क्षेपाः for (ध्रुवा)
१३. बुरक्तमपानस्सरस्य for (बुनष्मनस्सरस्य)
१४. क्षेत्रं for (क्षेत्रे) (ख)   १६. व्रतं for (वृत्तं)
१७. निष्कासनीयः for (निष्कासनीयं) (ख)
१८. तुला for (तुलां) (ख)   १९. कल्पं for (कल्प्यं)
२१. तु for (त)
२२. निष्कास्यः for (निष्कादयः)
२३. तदेक for (तदके)

(ख) ३. ज्ञानक्षेप for (खर्ज्ञानलक्षेप)
७. बुरक्तनस्सर for (बुस्त्वनस्सर)
११. प्रथसन्नात् for (प्रथम सन्ना)
१२. ध्रुवाः for (ध्रुवा)
१३. बुष्तनस्सरस्य for (बुनष्मनस्सरस्य)
१५. प्रदश्यंते for (प्रदर्शंते)
२३. तदक for (तदके)

कोणोपि[1] ६५।३० तक भुज २।१६।३०[2] तउककोण: २।१०। तस्मात् उतव कोणो[3] उव चापमपि[4] ६३।२० हउ चापं ११६।४० एतत्तुलासम्पातस्य मन्दकेन्द्रमस्ति।

अथ मया अजर्यानुस्सप्तम[5]दशमिते[6] सन्ने[7] असुर[8]संज्ञमासे सप्तमतारीके दिना-र्धात्[9] गतहारा[10]सुरवेध: सम्यक्तया कृतोस्ति।

अथ वुष्मनस्सर[11]संनात् सिकन्दरं[12] संनपर्यन्तं वर्षगण: ४।२४[13] सिकन्दर सन्नात् कग्रस्तस[14] संन्न पर्यन्तं गतावगण:[15] २६४[16] अस्य संन्नान्ममवेधसमयं[17]न्न[18] पर्यन्तं गताब्दा: १६२[19] एवं वुष्मनस्सर[20] संन्नाम[21] मम वेधसमयसन्नपर्यन्तं गताब्दादि[22]

(क) १. कोण प्रमाण मस्ति for (कोणोपि)
२. २।१६।३४ for (२।१६।३०) ३. कोणरूप for (कोणो)
४. +ज्ञातं+
५. अजरियानूसस्य for (अजर्यानुस्सप्तम)
६. 'म' लुप्त ७. +१४+
८. असूर for (असुर) (ख) ९. दिनार्द्धात् for (दिनार्धात्)
१०. होरा for (हारा)
११. वुरव्तनस्सर for (वुष्मनस्सर) १३. ४२४ for (४।२४) (ख)
१४. अवरस्तस for (कग्रस्तस)
१५. गताब्दगण: for (गतावगण:) (ख)
१६. ३६४ for (२६४) १७. समय for (समयं) (ख)
१८. सन्न for (न्न) (ख)
१९. १६१ for (१६२) (ख) २०. वुरव्तनस्सर for (वुष्मनस्सर)
२१. सन्नान्मम for (संन्नाममम) (ख)
२२ गताब्दादि: for (गताब्दादि)

(ख) ५. अजर्यानूस्सस्य for (अजर्यानुस्)
६. सप्तदशमिते for (सप्तम दशमिते)
१०. होरासुरवेध: for (हारासुरवेध:)
११. वुष्तनस्सर for (वुष्मनस्सर) १२. सिकन्दर for (सिकन्दर)
१४. उगस्तस for (कग्रस्तस) १६. १६१२६४ for (२६४)
२०. वुष्तनस्सर for (वुष्मनस्सर)

८८९ दि ६६ होरा २ एतावन्मितकाले भगणंविना रवेर्मध्यमा गति[1] २११।२५ हंशाद्या[2] इयमेतेष्वशेषु[3] ११६।४० शोधिता सती[4] शेषं २६५।१५ एतन्मितमन्दकेन्द्रवुस्त्वनस्स[5] सन्नप्रथमदिनमध्यान्हसमये जातं तद्दिन एव मध्यान्हें मध्यमोऽर्कः ११।००।४५[6]।

अथ वुखनस्सर[7] सन्नादेयज्दिजर्दी[8] सन्नादिपर्यंत[9] मध्यमागतिः[10] सूर्यस्य ११३-।२६ इयं वुस्क्नस्सर[11] सुमय[12]मंद[13]केन्द्रयुता जातांशदि[14] १८।४१ मध्यमश्च २।२४।११।० एतच्चमध्यादि जन्दजर्दीदें[15] प्रथमतारीकस्य मध्यान्हे जातं।

(क) १. +भगणादिमध्यगतौ भगणान् विशोध्येयं लिखितास्ति+
२. रंशाद्या for (हंशाद्या) (ख)
३. इयमेतेष्वंशेपु for (इयमेतेष्वशेषु) (ख)
४. शती for (सती) ५. वुरवतनस्सर for (वुस्त्वनस्स)
६. ११।००।५५ for (११।००।४५)
९. पर्यंतं for (पर्यंत) (ख)
७. वुत्खनस्स for (वुखनस्सर) ८. जदिय for (जर्दी)
११. वुरत्वनर for (वुस्क्नस्सर) १२. समय for (सुमय) (ख)
१३. मन्द for (मंद) (ख)
१४. जातांशादि for (जातांशदि) (ख)
५. यज्द for (जन्द) (ख) १५. जर्दी for (जर्दीद) (ख)

(ख) १. गतिः for (गति)
७. वुष्तनस्सर for (वुस्त्वनस्सर)
४. वुष्तनस्सर for (वुखनस्सर)
१०. मध्यमगतिः for (मध्यमागत्ति)
११. वुष्तनस्सर for (वुस्क्नस्सर)

अथ नवम प्रकरणम्

तत्र सारिण्यां[1] स्पष्टसाधनक्रियोच्यते। तत्र वुस्कृत्[2] नस्सरस्य प्रथमतारीकमारभ्य स्वेष्टकालपर्यंन्तं यावंति वर्षमासदिनानि[3] यातानि तेषां[4] मध्यगतिः कोष्टकेभ्यो आनीय[5] ध्रुवकेषु[6] संयोज्य स्वीयेष्ट दिवसोज[7]मन्दकेन्द्रध्रुवो भवति। पुनरस्मिन्[8] मन्दकेंद्रात् फलमानीय मेषादा[9]वस्मिन् ऋणं[10] तुलादौ धनं कार्यं। तदा स्पष्टमन्दकेन्द्रं[11] स्यात्। तस्मिन् उच्चे[12] योजिते स्पष्टो भवति।

इति नवम प्रकरणं समाप्तम्

(क) १. सारिण्याः for (सारिण्या)

२. वुस्खनस्सस्य for (वुस्कृत् नस्सरस्य)

३. दिनादीनि for (दिनानि) ४. +भवन्ति+

५. आनीयतेषु for (आनीय ध्रुवकेषु)

६. 'षुं' लुप्त

८. रस्मान् for (रस्मन्) (ख) ९. मेखादा for (मेषादा)

११. केन्द्रं for (केन्द्र) १२. उच्चे for (उच्चे)

(ख) २. वुस्तनस्सरस्य for (वुस्कृत्नस्सरस्य)

७. दिवसजो for (दिवसोज) १०. "ऋणं—तस्मिन्" लुप्त

वहक कोणज्या २४।५२ एतावत्यस्ति। अस्य चापं २४।३० एतदुच्च[1]कर्कादिकयो-रन्तर मस्ति। एतदू[2]ननवत्यंशमितं उच्चमेषादि[3]करोरन्तरमस्ति। तस्मात् ल[4]मचापं ८६।५१ एतावन्मितं जातं अस्य काल एक दिनाष्टांशाधिक अष्टाशी[5]तिदिनतुल्योस्ति। मतचापं[6] ८८।४९ अस्य कालः ९०।४[7] एका[8] दिनाष्टांशाधि[9]कं भवतिदिनतुल्योस्ति इदमेवास्माकमिष्टम्।

अयं प्रकारः परमफलसा[10]धनेन तलभू[11]यसपर्यन्तं प्राचीनैः कृतोस्ति। नवी-नैस्तु अमुं प्रका[12]रं त्यक्त्वा[13] प्रकारान्तरेणानीतमस्ति कुतः मकरकर्कयोः क्रांते-रत्यल्पोपचयात् ज्ञातुमशक[14]यत्वात् त[15]स्मात् पूर्वोक्तकर्कमकरयो[16]श्चिन्हं त्यक्त्वां[17][18] यत्र क्रान्त्यंतरं महद् भवति। तादृशं चिन्हत्रयं गृहीतं तत्र चिन्हं[19] द्वयांतरं[20] षड्[21]राश्यंतरितं य[22]था भवति। ता[23]दृशचिन्हद्वयं ग्राह्यं तृतीयचिन्हं अ[24]भिष्टं

(क) १. ककादि for (कर्कादि) ३. मेषादिकयो for (मेषादिकरो)
४. व for (म) ७. ६०।७०।३० for (९०।४)
८. एक for (एका) (ख) ९. शाधिक for (शाधिकं)
१०. सधने for (साधनेव) ११. मयूस for (भूयस)
१२. प्रचारं for (प्रकारं) १३. त्यत्का for (त्यक्त्वा)
१४. शक्यत्वात् for (शकयत्वात्) (ख)
१५. लुप्त १६. 'कर्कमकरयो' लुप्त
१७. त्यत्का for (त्यक्त्वां) १८. + चिह्नं +
१९. चिह्नं for (चिन्हं)
२०. द्वयोरन्तरं for (द्वयांतरं) २१. षड्स्यंतरितं for (षड्राश्यंतरितं)
२२. 'यथा' लुप्त २३. तादृशं for (तादृश)
२४. चिह्नमभीष्टं for (चिन्हं अभिष्टं)

(ख) २. 'एतदून—रन्तरमस्ति' लुप्त
५. +८८।१८ + ६. + च +
७. ९०।१८ for (९०।४)
९. दिनाष्टांशाधिकनवर्ति for (दिनाष्टांशाधिकं भवति)
११. बतलमयूस for (बतलभूयस)
१७. त्यक्त्वा for (त्यक्त्वां) २४. अभीष्टं for (अभिष्टम्)

ग्राह्यं[1] एतच्चिन्हत्रयज्ञानं मध्यान्होन्नतांशाक्षांशं[2] क्रांत्यांशैः[3] भवति[4]। पुनः चिन्ह त्रयस्यान्तर[5]कालो ज्ञेयः। पुनस्तदन्तरकालात् यथा परमफलज्ञानमुच्चज्ञानं च भवति। तथोच्यते द केन्द्रे अवजप्रतिवृत्तं ह चिन्हं भूकेन्द्रं अवजं चिन्हत्रयं अचिन्ह[6] जचिन्हं षड्राश्यंतरितं कल्पितं पुनरजरेखा संयोजनीया। इयं रेखा ह-चिन्हगता भविष्यति। पुनर्दचिन्हा द[7] उ लंबः अजरेखायां संयोज्याः। पुन-र्वजः[8] वहद[9]रेखाः संयोज्याः। पुनर्वहजत्रिभुजे हकोण[10] वचिन्हजचिन्हयोः स्पष्ट-रूपयोरन्तररूपोस्ति। अचिन्हं[11] व चिन्हयोः[12] मध्य[13]गति[14]रूपं अवचापार्द्धं[15] जकोणस्य प्रमाणमस्ति। एतत्[16] कोणद्वयं ज्ञातमस्ति। तदाव कोणोपि ज्ञातः। व कोणज्या ह कोणज्ययोर्निष्पत्तिः हजवजनिष्पत्तितुल्यास्ति वजपूर्णज्या च ज्ञात[17]मस्ति।

(क) १. + ८ +

२. न्नतांसाक्षांश for (न्नतांशाक्षांशं) ३. क्रान्त्यंशै for (क्रान्त्यांशैः)

४. भंवति for (भवति) ५. त्रयस्यांतःर for (त्रयस्यांतर)

८. विसर्ग लुप्त (ख) ९. वहदह for (वहद) (ख)

१०. कोणः for (कोण) ११. अचिह्न for (सचिन्हं)

१२. मंध्ये for (मध्य) १३. मध्यम for (मध्य) (ख)

१४. गतिरूप for (गतिरूपं) (ख) १५. चापार्द्धं for (चापार्द्धं)

१७. ज्ञातारित for (ज्ञातमस्ति) (ख)

(ख) २. मध्यान्होन्नतांशाक्षांश for (मध्यान्होन्नतांशाक्षांश)

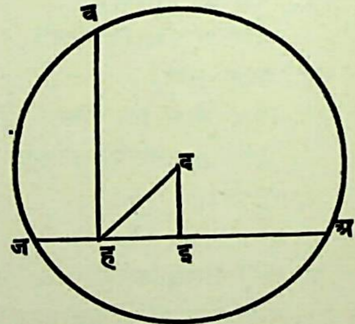
३. क्रान्त्यंशैः for (क्रान्त्यांशैः)

६. अचिन्हं for (अचिन्ह)

७. दउ for (दउ)

१२. + मध्ये +

१६. 'एतत्—मस्ति' लुप्त

तस्मात्[१] हज[२]मपि ज्ञातमस्ति। पुनः उजं [३]अजचापार्द्धस्य कोटिज्या ज्ञातास्ति। तस्मात् हज[४]मिष्टमपि ज्ञातं अस्मायु[५]स्थानमपि ज्ञातं भविष्यति।

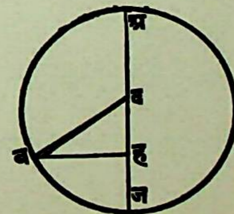
अथ दशम क्षेत्रम्

तत्र परमफलज्ञानं निरूप्यते । तत्र केन्द्रं कृत्वा अवजं प्रतिवृत्तं कार्यं, ह भू[६]केन्द्रद्व[७]केन्द्रयगत अजव्यासश्च अचिन्हमुच्चं च कल्पितं। पुनर्हवलम्बः अज-व्यासोपरि निष्काश्यः[८] दवरेखा संयोज्या । तत्र षष्टिमितवदानुमानेन हदरेखा [९]व्यासार्द्धद्वयमिता २।३० जाता ।

अथ[१०] दशम[११] क्षेत्रम्[१२], अस्या[१३] चापं २।३३ एतत् परमफल[१४]वकोणप्रमाणं अदव कोणस्तु त्रयोविंशति[१५] नव[१६]त्यंशमितोस्ति ९२।२३[१७] एतदस्य मंद्र[१८] केन्द्रं मन्दस्पष्टस्तु नवतिमितः एवं हि द्वितीयदिशि ज्ञेयम् ।

(क) १. तस्मा for (तस्मात्) २. दउ for (हज)
३. + अजचापार्द्ध ज्यापि विदितास्ति । तस्मात् उह मपि ज्ञातमस्ति पुनउंदं +
४. हद for (हज) (ख) ५. अस्मादुच्चस्थान for (अस्मायुस्थान) (ख)
६. 'द्व' लुप्त ७. केन्द्रद्वयगत for (केन्द्रयगत)
८. निष्कास्यः for (निष्काश्यः)
९. 'व्या' लुप्त १०-११-१२. लुप्त (ख)
१३. अस्याः for (अस्या) (ख) १४. फलं for (फल)
१५. +कलाधिकद्वि+(ख) १६. 'व' लुप्त
१७. संख्याएं लुप्त
१८. मन्दमेकेन्द्रमन्द for (मन्द्रकेन्द्रं मन्द)

(ख) ३. +अज चापार्द्धज्यापि विदित-स्ति । तस्मात् उहमपि ज्ञातमस्ति पुनउंदं+
६. हंभूकेन्द्रं for (हभूकेन्द्र)
७. केन्द्रद्वयगत for (केन्द्रयगत)
९. हदरेखात् for (हदरेखाव्या)

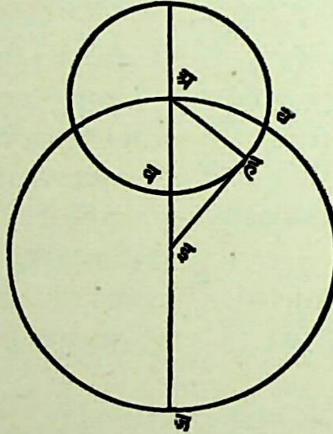

अथैकादशं[1] क्षेत्रम्[2]

तत्र द्वितीयप्रकारो निरूप्यते । अउरेखा उच्चनीचवृत्त व्यासार्द्धरूपा केन्द्र द्वयान्तरतुल्या[3] अदरेखा कक्षावृत्तव्यासार्द्धरूप[4]षष्टिमिता कल्पिता । दउ रेखा भूकेंद्रादुच्चनीचवृत्तपालिलग्ना निष्कासिता । तदा अदउ कोणः परं[5] फलं भविष्यति । हअउ कोणस्तु मन्द्र[6]केन्द्रं भविष्यति । अउद कोणस्तु स्पष्टकेन्द्ररूपो भविष्यति । एतलयाणां[7] प्रमाणानि तान्येवयानि[8] पूर्वं[9]निरूपितानि इदमेवास्मक-मिष्टम्[10] ।

इति चतुर्थ प्रकरणं समाप्तम्

(क) १. अथैकादशम् for (अथैकादशं) २. क्षेत्रं for (क्षेत्रम्)
३. द्वयांतर for (द्वयान्तर) ४. रूपा for (रूप)

५. परम for (परं) (ख) ६. मंद for (मंद्र)
७. एतत्रपाणा for (एतलयाणां) ८. 'नि' लुप्त
९. 'पूर्वं' लुप्त
१०. इदमेवास्माकमिष्टम् for (इदमेवास्मकमिष्टभ्) (ख)

(ख) ६. एतत्रयाणां for (एतलयाणां) १०. पूर्वं for (पूर्वं)

अथ पंचम प्रकरणम्

तत्रेष्टफलसाधनं निरूप्यते। तत्र द्वादशक्षेत्रम्[1], अवजं कक्षावृत्तं द[2]भूकेन्द्रो परिहउव प्रतिवृत्तं तकेन्द्रोपरि केन्द्रद्वयगत हज व्यासः। इष्टमन्द केन्द्रं त्रिंश-दशमितं हउचापं च कल्पितं। तत्र उदरेखा उत्त[3]रेखा च संयोज्या, पुनउंत-रेखा वर्द्धनीया पुनर्द चिन्हादक[4]लम्बः उतरेखोपरि कार्यः। तस्मात् तकद त्रिभुजे त कोण[5]ः ३० द कोणस्तु तद्दू[6]न नवतिः ६० केन्द्रद्वयांतररूप तद भुज-श्चैतत्र[7] यं विदितमस्ति। तस्मात् दक भुजोपि ज्ञातो भविष्यति। स च सपादांश-मितो[8] मितोस्ति[9] १।१५[10] तक भुजोपि ज्ञातोस्ति। सच सषडंशांश[11] द्वयमितोस्ति। २।१० पुनः उक[12]रेखा सषडंशांश[13]द्वि ६२।१०[14] ष्टिमिता भविष्यति। उदरेखा चैकादश कलाधिकद्विषष्टिमिता[15] भविष्यति। ६२।११ पुनर्दक उदयोर्निष्पत्ति[16] तथा भवि-ष्यति, यथा उदक त्रिभुजे उ कोणज्या निष्पत्तिः षष्टिमित दउ भुजेनास्ति। तस्मात् उ कोणज्या[17] १।१२।३० पुनर्उ कोणः १।९। तस्मात् अदवकोण २८।५१।

(क) २. 'द' लुप्त
३. 'त्' for (त्त)
६. तदून for (तद्दून)
४. द्दकलम्बः for (दकलम्बः)
५. कोण for (कोणः)
७. चैतत्त्रयं for (चैतत्रयं)
८. 'मितो' लुप्त (ख)
१०. संख्या लुप्त, (ख)
११. शडंशांश for (सपडंशाश)
१३. शडंशांश for (सषडंशांश)
१४. संख्या लुप्त
१६. +प्रमाण द्वयेन+

(ख) १. द्वादशं for (द्वादश)
९. +१।१५+
१२. उतक for (उक)
१३ शपडंशांश for (सपडंशांश)
१४. "द्विपष्टिमिता —चैकादश" लुप्त।
१५. "कलाधिक" लुप्त
१६. न्निष्पत्तिः for (र्निष्पत्ति)
१७. २८।५१।३० for (ज्या१।१२।३०)

अथ त्रयोदश क्षेत्रम्

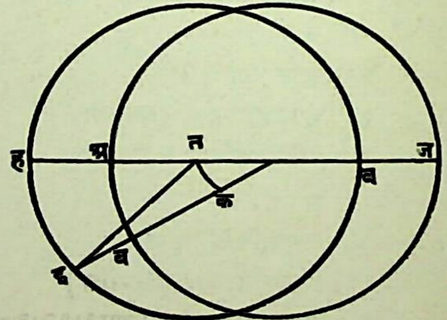
तत्र क्रांतिवृत्तस्य[1] मन्दस्पष्ट चापं अवरूपं ज्ञातमस्ति[2]। तस्मात्[3] चिन्हात् क चिन्होपरि लम्बः कार्यः। तस्मात् तदक त्रिभुजे द कोणस्तदभुजश्च ज्ञातोस्ति तस्मादेतद्वय[4] ज्ञानेन तकभुजो ज्ञातो भविष्यति। अनेन तउ व्यासार्द्धेन च तउक कोणरूपमिष्टं[5] फलं वि[6]ज्ञातं भविष्यति। अनेन अदवकोणेन च हतउ[7] कोणरूप-मन्द्रकेन्द्रं[8] ज्ञातं भविष्यति। पुनः[9] यदि तउककोणरूपमिष्टं[10] फलं ज्ञातं स्यात्। अनेन उत व्यासार्द्धेन च तक भुजोपि ज्ञातो भविष्यति। अनेन तदभुजेन च अदव कोणोपि[11] ज्ञातो भविष्यति। अनेन इष्टफलेन च ह त उ कोणो ज्ञातो भविष्यति।

अथ चतुर्दंश[12] क्षेत्रम्

तत्र द्वितीय[13]प्रकारस्वेष्ट[14]फलं[15] निरूप्यते। तत्र दचिन्ह भूकेन्द्रोपरि अवजं कक्षावृत्तं पुनः अकेन्द्रोपरि हउ[16] वतं उच्चनीचवृत्त[17]केन्द्र द्वयगतहज[18]व्यासश्च

(क) १. ज्ञानमस्ति for (ज्ञातमस्ति)
२. तस्मात् for (तस्मात्त)
५. मिष्टफलं for (मिष्टं फलं)
६. 'वि' लुप्त
७. द for (त)
८. मन्द for (मन्द्र) (ख)
९. 'पुनः' लुप्त
११. 'पि' लुप्त
१२. चतुर्दशं for (चतुर्दंश) (ख)
१३. प्रकारो for (प्रकार)
१४-१५. लुप्त
१७. वृत्तं for (वृत्त)
१८. उ for (ज)

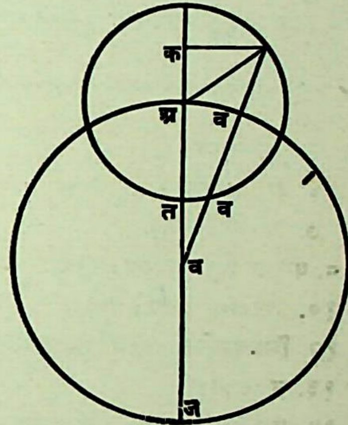
(ख) ३. वृत्त for (वृत्तस्य)
४. द्द्वय for (द्वय)
५. मिष्ठः for (मिष्टं)
७. हतउत for (हतउ)
१०. मिष्ट for (मिष्टं)
१३ प्रकारेण for (प्रकार)
१६. हवतं for (हउवतं)

मन्दनीचोच्चवृत्तस्य हउमिष्ट[1] चापं त्रिंशदंश मितं च कल्पितं। पुन उंकलं द्रो[2]ह[3]उ रेखोपरि तेयः[4] पुनउंअरेखा संयोज्या[5] । पुनः अकोण उ कोणयो[6] ज्ञानेन उअ व्यासार्द्धो[7] तउक अ त्रिभुजस्य उक[8] अभुजौ ज्ञातौ भविष्यतः । उकक[9] भुजाभ्यां च उद[10] कर्णो ज्ञातो भविष्यति । अन[11] कर्णेन उक भुजेन च उदक कोणो अव चापं च विदितं स्यात् ।

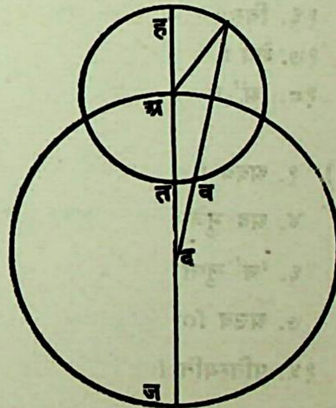
अथ पंचदश[12] क्षत्रम्

तत्र यदि अउद कोणो ज्ञातो भवति । तदा अ चिन्हात् उद रेखायां लम्बो नेयः[13] तस्मात् उ कोण अउ भुजाभ्यां अल भुजोपि ज्ञातः[14] भविष्यति[15] ।

(क) १. मिष्टचापं for (मिष्टं चापं)
२. बो for (द्रो) (ख)
३. ज for (उ)
५. ज्याः for (ज्या)
६. कोणयोः for (कोणयो) (ख)
७. व्यासार्द्धेन for (व्यासार्द्धोत)(ख)
८. +भुज क+(ख)
९. +द+(ख)
१०. क for (उ)
११. अनन for (अन)
१२. पंचदशं for (पंचदश) (ख)
१४. ज्ञातो for (ज्ञातः) (ख)
१५. +अनेन अदभुजेन च अदवकोणो ज्ञातो भविष्यति+(ख)

(ख) ४. नेयः for (तेयः)
११. अनेन for (अन)
१३. न्नेयः for (नेयः)

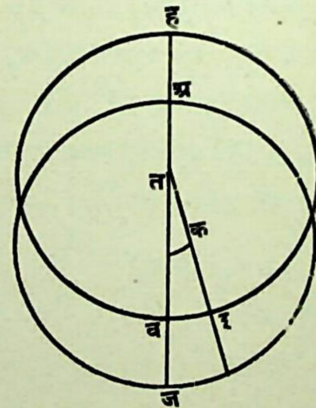
अथ च अदवं[1] कोण अउव कोणाभ्यां हअउ[2] कोणः[3] हउचापे ज्ञाते भविष्यतः। पुनरपि यदि अवचापं ज्ञातं स्यात्। तदा तेन अदभुजेन[4] च अलभुजो ज्ञातो भवति[5]। पुनः अनेन उअ भुजेन च[6] अ उद वकोणस्य[7] हअउ कोणस्य च ज्ञानं स्यात्।

अथ षोडष[8] क्षेत्रम्

प्रथमं[9] प्रकारेण निरूप्यते। यदि इष्टं[10] चापं प्रतिवृत्तस्य नीचादिमारभ्य स्यात्। तदास्मिन् प्रकरणे प्रथमं[11] क्षेत्रं करणीयं उवमिष्ट चापं विशदं[12] शमितं कार्यं। तदा दकलम्बः[13] उतरेखायां[14] पतिश्यति[15]। पुनः पूर्वोक्तप्रकारेण दकलम्बः[16] सपादांश १।१५ मितो भविष्यति। तक रेखा च २।१० कउ शेषः[17] ५७।५० उदरेखा च ५७।५१ मन्दफलज्या १।१७ मन्दफलं १।१४ मन्द स्पष्टं वज चापं अं[18] ३१।१४।

(क) २. 'अ' लुप्त
३. विसर्ग लुप्त
४. अ for (आ)
५. भविष्यति for (भवति)
७. 'द' लुप्त (ख)
८. षोडशं for (षोडष) (ख)
९. प्रथम for (प्रथमं)
१०. इष्टं for (इष्टं) (ख)
११. प्रथमं for (प्रथमं) (ख)
१२. त्रिंशदंशमितं for (विशदंशमितं)
१३. त for (ड)
१४. द for (त)
१५. प निष्पत्तिः for (पतिश्यति)
१६. विसर्ग लुप्त
१७. शेषं for (शेषः)
१८. 'अं' लुप्त

(ख) १. अदव for (अदवं)
४. अद भुजेन for (आद भुजेन)
६. 'च' लुप्त
७. अउव for (अउदव)
१५. पतिस्यति for (पतिश्यति)

अथ दशम प्रकरणम्

तत्र स्पष्टमध्यमदिनयोरन्तरसाधनं[1] विधीयते। तत्र कोष्टकेषु यागतपः[2] लिखितास्ता[3] एकरूप[4] दिनप्रमानेन[5] मध्यमदिनार्द्ध[6]पर्यंत[7]कालांतरेण लिखिताः। तच्चैक[8]रूपदिनं मध्यमसंज्ञकं ज्ञेयं, स्पष्टदिनप्रमाणेन गतयः समाना[9] न भवन्ति। कुतः, यतः एकस्मात्प्रदेशात् याम्योत्तर[10]वृत्ता[11] क्षितिजवृत्ता[12] सूर्यश्चलित्वा यावता कालेन तं प्रदेशं आयाति, स कालो दिनसंज्ञो ज्ञेयः। स च कालः रविगतिसुयुतः[13][14] मभ्रमरूपोस्ति[15]। मध्यमगतितुल्या[16] सुयुतो भभ्रमः[17] मध्यमदिनसंज्ञिको भवति[18]। तयोरन्तरं द्विविधं भवति। एकं मध्यस्पष्टगत्यंसर[19]रूपं द्वितीयं राश्युदय[20]भेदजनितं इदमन्तरद्वयमेकमस्मिन् दिने स्वल्पं भवति[21]। महता कालेन महत्तरं भवति।

(क) १. अहोरात्रस्यांतर for (दिनयोरन्तर)
२. या गतयः for (यागतपः) (ख)
३. 'स्ता' लुप्त ४. एव for (एकरूप)
५. प्रमाणेन for (प्रमानेन) (ख)
६. दिनार्द्ध for (दिनार्द्ध) ७. पर्यंतं for (पर्यंत)
८. तच्चिक for (तच्चैक)
११. वृत्तात् for (वृत्ता) १२. वृत्ताद्वा for (वृत्ता) (ख)
१३. +तुल्या+ १४. +६०१०+
१५. भभ्रमरूपोस्ति for (मभ्रमरूपोस्ति) (ख)
१६. तुल्याः ३६४।५६८ for (तुल्या)
१७. +श्चेन्+
१८. एवं स्पष्टगत्युत्पन्न विशुवांशयुतो भभ्रमः स्पष्टदिनसंज्ञको भवति+
१९. तर for (सर) (ख)
२०. रास्यदय भेदजनितं for (राश्युदय भेदजनितं)
२१. महति for (भवति)

(ख) ६. दिनार्द्धदिनार्द्ध for (दिनार्द्ध)
९. समा न for (समाना न) १०. "याम्योत्तर" लुप्त
१३. रविगतिजनितासु युतः for (रविगतिसुयुतः)
१८. +एवं स्पष्टगत्युत्पन्नासु युतः भभ्रमः स्पष्टदिनसंज्ञको भवति+

अथ प्राप्तिवृत्तं[1][2] प्रांगीकारेणोक्तप्रकारेण[3][4] उच्चदिशि मध्यमपदं स्पष्टपदात् परमफलतुल्यमधिकं भवति। नीचदिशि च मध्यमपदद्वयं[5] स्पष्टपदद्वयात् द्विगुणपरमफलतुल्यं न्यूनं भवति। एवमुच्चदिशि मध्यमपदद्वयस्याधिक्यं नीचदिश्युत्पन्नमध्यमपदद्वयाच्चतुर्गुणितपरमफलतुल्यं[6][7][8] भवति। एतदेव प्रथमांतस्य[9] परमत्वं[10]।

अथ द्वितीयांतरविचार:

यद्युदयादुदयपर्यंतमथवास्तादस्तपर्यंत[11] निरक्षक्षितिजातिरिक्तं दिनं गृह्यते। तदा तत्र क्रांतिवृत्तस्य[12] पदं आयनवृत्त[13][14] संसक्तं[15] मकरादिस्वकालांशेभ्य:[16][17] अधिकं भवति। कर्कादि तुलादि[18] वा[19] परं[20] च स्वकालांशेभ्य परमचरकालतुल्यं प्रत्येक-

---

(क) १-२-३. लुप्त ४. पूर्वोक्त for (प्रांगीकारेणोक्त)

५. +म पदं स्पष्टपदात् परमफलतुल्यं न्यूनं भवति। तस्मात् उच्चदिशि मध्यमपदद्वयं स्पष्टपदद्वयात् द्विगुणपरमफलतुल्यमधिकं भवति। नीच दिशि च मध्य+

६. दिस्युत्पन्न for (दिश्युत्पन्न)

७. द्वयात् चतुर्गुणित for (द्वयाच्चगुणित)

८. 'फल' लुप्त

९. प्रथमांतरस्य for (प्रथमांतस्य) (ख)

१०. च for (त्वं) ११. य for (दय)

१२. व्रतस्य for (वृत्तस्य) १३. अयन for (आयन)

१४. वृत्त for (वृत्तं) (ख) १६. +मेखादि वा+

१७. +परमचर कालांश तुल्यं+

१८. कर्क तुलादि for (कर्कादि तुलादि)

१९. 'वा' लुप्त २०. पदं for (परं)

(ख) १-२. प्रतिवृत्त for (प्राप्तिवृत्त)

३. भंगी प्रकारेण for (प्रांगीकारेण)

४. प्रथमोक्त for (क्त)

५. +मध्यमपदं स्पष्टपदात् परमफलतुल्यं न्यून भवति। तस्मात् उच्चदिशि मध्यम पदद्वयं स्पष्टपदद्वयात् द्विगुणपरमफलतुल्यमधिकं भवति। नीचदिशि च+

१६. +मेषादि वा+ १७. "अधिकं—स्वकालांशेभ्य:" लुप्त

१५. संसक्तं for (संसक्त)

मूनं भवति । नि[1]रक्षादक्षि[2]णतः वैपरी[3]त्येन भवति । तस्मात् यस्य क्रांतिवृत्तार्द्धस्य मध्ये सम्पातोस्तिस्तत्का[4]लांशस्याधिक्यमा[5]र्द्धांशेभ्यः द्विगुणपरमचरकालतुल्यमस्ति । अयं द्विगुणचरकालः स्वकीयपरमदिनस्य निरक्षादिनादधि[6]कं रूपोस्ति ।

अथ तस्यैव कालांशस्याधिक्यं द्वितीया[7]र्द्धं कालांशेभ्यः चतुर्गुणपरमचरकालतुल्यमस्ति । अयं चतुर्गुणितपरमचरकालः स्वकीयपरमदि[8]नस्य निरक्ष[9]दिना[10]दधि[11]कं रूपो[12]स्ति ।

अ[13]थ तस्यै[14] परमाल्पदि[15]नायोत्तरमस्ति । य[16] दिनं मध्यान्हात् गृह्यते, तदा द्वितीयांतरस्थे दृग्विचारो भवति[17]। तत्र यस्य पदस्य मध्ये सम्पा[18]तस्त क्रांतिवृ[19]त्तस्य दं ख[20] विशुवांशेभ्यः सार्द्धचतुरं शासन्नाधि[21]क भवति । यस्य[22] पदस्य च मध्ये कर्क-

---

(क) १. सिरक्षा for (निरक्षा) २. दक्षणतः (दक्षिणतः)
३. वैपरीव्येन for (वैपरीत्येन)
४. कालांगश्याधिक्यं for (कालांशस्याधिक्य) (ख)
५. भार्द्धांशेभ्यः १८० for (मार्द्धांशेभ्यः)
६. दधिक for (दधिकं) ७. द्वितीयार्द्ध for (द्विनीयार्द्ध)
८. दिनस्व for (दिनस्य) (ख) ९-१०-११-१२-१३-१४. लुप्त (ख)
१५. दिनयोरन्तर for (दिनायोत्तर)
१६. यदि दिनं for (य दिनं) (ख)
१७. +तद्यथा+
१८. तत् for (त) (ख) १९. व्रतस्य for (वृत्तस्य)
२०. स्वविषुवांशेभ्यः for (खविशुवांशेभ्यः) (ख)
२१. धिकं for (धिक) (ख) २२. अस्य for (यस्य)

(ख) २. द्क्षिणतः for (दक्षिणतः)
६. निरक्षदिनादधिक for (निरक्षादिनादधिकं)
७. वि० द्वितीया (तुलासम्पातयुतार्द्धसम्बन्धिनः) र्द्धकालांशेभ्यः । (तस्यैवेत्यस्यार्थः)
१५. दिनायोरन्तर for (दिनायोत्तर)

मकरौ भवतः, तत्पदं स्वविषुवांशेभ्यः सार्द्ध चतुरंशै[1] न्यूंनं[2] भवति । तस्मात्[3] विपु-
वांशयोरन्तरं [4]तस्मादन्तरात् [5]द्विगुणितं भवति । तस्मात् एवं कथितांतरद्वयेन
मध्यमस्पष्टसावनयोरन्तरं भुजांतरो दयांतरसंज्ञं स्यात् ।

अथ चास्माभिः दिनादिर्मध्यान्हान्निरूपितः[6] नोदयात् यतः[7] क्षितिजांनामां[8]-
तरं अक्षांशवसात्[9] प्रतिदेशे भिन्नं भिन्नमस्ति । एवं यथा यथाक्षांशा अधिका भवन्ति,
तथा[10] तथा चरांतरमप्यधिकं भवति । मध्याह्नादिन[11]प्रारम्भगृहणे[12] सर्वक्षितिजेष्वे-
करस[13]मस्ति । अयास्माभि[14]रूच्चं मिथुनराशा[15]वुपलक्षित[16] । तस्मात् स्पष्टदिनस्य[17]
न्यूनत्वं मध्यद्दिनापेक्षया[18] प्रथमो[19] क्रीतरानुसारेण मीनादेः कन्यांतपर्यंतं भवति ।
तस्यैव स्पट दिनस्याधिक्य मध्यं[20] दिनापेक्षया द्वियार्द्धे[21]स्ति । एतदन्तरद्वयं मिथः

(क) १. चतुरंशासन्नं for (चतुरंशै) २. न्यूनं for (न्यूंनं)
३. तस्मात् द्वयो for (तस्मात्)
४. एतस्मादंतरात् for (तस्मादंतरात्) (ख)
६. निरूपितः for (न्निरूपितः)
७-८. यदस्तंत्रांतरं for (यतः क्षितिजां नामांतरं)
९. वशात् for (वसात्) (ख) १०. 'तथा' लुप्त
११. द्दिन for (दिन) (ख) १२. ग्रहणे for (गृहणे)
१३. रूप for (रस) (ख) १५. राश्या for (राशा)
१६. लक्षितं for (लक्षित) (ख) १८. प्रेक्षया for (पेक्षया)
१९. प्रथमोक्तां for (प्रथमोक्री—) (ख)
२०. मध्य for (मध्यं) (ख) २१. द्वितीयार्द्ध for (द्वियार्द्धे)

(ख) ३. द्वयोर्विपु for (विपु)
५. 'द्वि' लुप्त
८. क्षितिजानामन्तरं for (क्षितिजांनामांतरं)
१४. अथास्माभि for (अयास्माभि)
१७. +दिनस्याधिक्य मध्य+
२१. द्वितीयार्द्धेस्ति for (द्वियार्द्धेस्ति)

संयोज्यते । तदा मीनादे[1]र्वृ[2]षमध्यपर्यन्तं प्रोक्तप्रकारद्वयेन न्यूनं भवति[3]। पुन वृ[4]ष-मध्यात् सिंहमध्यपर्यन्तं प्रथमप्रकारेण[5] वृद्धिर्भवति[6] । पुन[7]: सिंहार्द्धात् क[8]न्यादि-पर्यन्तं प्रकारद्वयेनापि न्यूनमस्ति । पुनः कन्यादेः प्रथमप्रकारेणाधिकं भ[9]वति । द्वितीयप्रकारेण न्यूनं स्यात्, यावत् द्वयं समानं भवति । सा समता तु[10]लांते भवति । पुनरितो वृद्धिर्भवति । वृश्चिकादेः कुंभमध्यपर्यंतं प्रकारद्वयेनाप्याधिक्यं भवति । पु[11]नस्ततः द्वितीयप्रकारेण न्यूनता भवति । तस्मादनेन विचा[12]रे तत्र[13] क[14]खण्डं ताद्दृ-म[15]स्ति । यत्र प्रकारद्वयेन न्यूनतैव भवति, तत् ख[16]ण्डं कुं[17]भमध्यात् तुलांतपर्यंत-मस्ति, द्वितीये चाधिक्यं भवति । त[18]त् ख[19]ण्डे वृश्चिकादेः कुंभमध्यपर्यन्तमस्ति । तत्र प्रत्येकखण्डे परमन्तरं प्रथमप्रकारेण एता[20]द्दशं ३।४०[21] भवति । द्वितीयप्रका-

---

(क) २. वृप for (वृंष)   ३. भवन्ति for (भवति)
४. वृप for (वृंष)
५. प्रकारेणापचितं for (प्रकारेण वृद्धि)
६. भवति for (भंवति)
७. +द्वितीय प्रकारेण वर्धिष्णुर्भवति+
८. कमादि for (कन्यादि)   ९. भवती for (भवति)
१०. तुल्यांते for (तुलांते)
११. पुनः स्ततः for (पुनस्ततः)   १२. विचारेण for (विचारे) (ख)
१३. +खण्डद्वय मुत्पन्नं क्रान्तिवृत्तस्य+
१४. तत्रंक for (तत्रंक)   १५. मस्तिः for (मस्ति)
१६. खंड for (खंडं)   १७. कुंभ for (कुभ) (ख)
१८-१९. तत् खण्डं for (तत्खण्डे)
२०. एताद्दश for (एताद्दशं)

(ख) १. मीनादि for (मीनादे)
५. +अपचितं द्वितीय प्रकारेण+
१३. +खण्डद्वयमुत्पन्न क्रांतिवृत्तस्य+
१९. खंडं for (खंडे)   २१. +अं+

रेणौतन्मितं ४।४० भवति । ततः[१] कुंभमध्यात् तुलांतपर्यंतं[२] पंच पंचनेत्रा[३] २५५ शा[४] भवन्ति विषुवांशाश्च २५०।१९ उभयोरन्तरं[५] ४।४१ अस्मिन् खण्डे मध्यमोर्कः २५८।४२ । अस्य स्पष्टस्य[६] चांतरं ३।४२ पुनर्वृंश्चिकादे[७] कुंभमध्यपर्यंतमंशाः १०५ विषुवांशाश्च १०९।४१ उभयोरन्तरं ४।४१ । अस्य[८] खण्डस्य[९] मध्यमोर्कः १०१।१८ स्पष्टांतरं[१०][११] च ३।४२ । तस्मादधिक[१२] दिनानां मध्यदिनापेक्षया परममन्तरं[१३] न्यून[१४] दिनानां[१५] च[१६] ८।३२[१७] एतच्च अर्द्धं होरातुल्यं होराष्टादशाशाधिकदिनानां[१८][१९][२०] न्यूना[२१] प्रक्षयाधिक्यं[२२] एतद्विगुणं[२३] तुल्यं भवति[२४] । एतदंतर[२५]त्यागेन सूर्यस्य भौमादि च[२६] स्वल्पमन्तरं पतति परं च चन्द्रे बह्वंतरं षड्[२७]विंशत्कला पर्यंतं पतति ।

(क) १. २. कुन्तः for (ततः)

२. पंयतं for (पर्यंत) — ३. नेत्रः for (नेत्रा)

४. तुल्यांशा for (शा) — ५. अंतरं for (रन्तरं)

६. स्पष्टः २५५ स्य चांतरं for (स्पष्टस्य चांतरं)

७. वृंश्चिकादेः for (वृंश्चिकादे) (ख)

८. अत्र for (अस्य) — ९. लुप्त

१०. +स्पष्टः १०।५।०+ — ११. उभयोरन्तरं for (स्पष्टांतरं)

१२. दधिकं for (दधिक) — १३. +न्यूनाधिक्यं+

१४-१५-१६. लुप्त — १८. होरो for (होरा)

१९. धिकं for (धिक) — २०. +जातं पुनरधिक+ (ख)

२१. +न्यूनदिनापेक्षया+ — १२. 'प्रक्षया' लुप्त

२३. गुण for (गुणं) — २४. भविष्यति for (भवति)

२५. +१ई ४ई+ — २६. +ग्रहाणां+(ख)

(ख) ३. नेत्रां for (नेत्रा)

१७. ८।२३ for (८।३२)

१९. दशांशाधिकं for (दशाशाधिक)

२१. न्यूनदिनापेक्षयाधिक्यं for (न्यूनाप्रक्षयाधिक्यं)

२३. एतद्द्विगुणतुल्यं for (एतद्विगुणंतुल्यं)

२७. षट्त्रिंशत्कला for (षड्विंशत्कला)

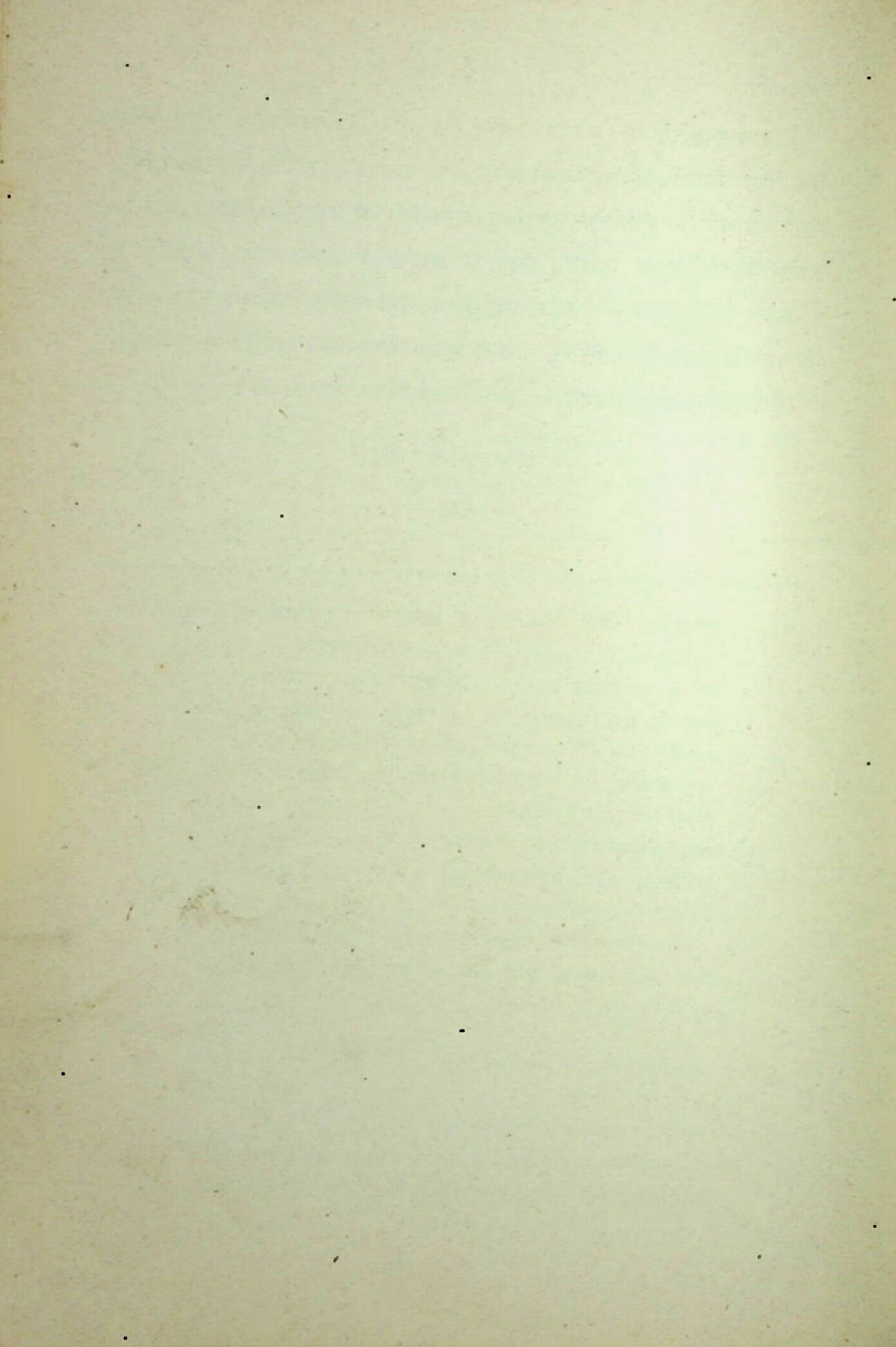
अथ स्पष्टदिनेभ्यः मध्यदिनानयनं चेत् साध्यते । तदानेन प्रकारेण साधनीयं तथा[1] स्पष्टदिनानामाद्यंतयो[2] ऽस्पष्टोऽर्कः कार्यः[3]। मध्यमोपि स्पष्टस्य[4] च विपुवांशाः[5] कार्याः[6] । पुनर्मध्यम[7]स्पष्ट[8]विपुवं[9]शयोरन्तरं च ग्राह्यं । एतदन्तरयोरन्तरं[10] स्पष्टमध्यदिनयोरन्तरं भवति[11]। एतदन्तरं स्पष्टदिने योज्यं, यदि विषुवांशांतरं मध्यमांतरादधिकं स्यात्। यद्यूनं तदा शोध्यं[12], तदा मध्य[13]दिनानि स्युः मध्यदिनेभ्यः एते[14] वैलोम्येन स्पष्टदिनानि स्युः। यथा[15] वुष्मनस्सरस्य प्रथमतारीके मध्याह्नसमये मध्यमोर्कः ११।०।४५ स्पष्टश्च ११।३।८[16]। अस्य विषुवांशाः ३३४।५९।३०।[17]

इति[18] तृतीयो[19]ऽध्यायः[20]

—oOo—

(क) १. तयथा for (तथा)
२. माद्यंतयोः for (माद्यंतयो) (ख)
३. 'कार्य' लुप्त
४. +कार्यः विपुवांश+
५. वांशान् for (वांशाः)
६. कुर्यात् for (कार्याः)
७. मध्यमयोः for (मध्यम)
८. स्पष्टयो for (स्पष्ट)
९. मध्यमोपि for (विपुवंश)
१०. रंतर for (रंतरं)
११. 'भवति' लुप्त
१२. शाध्यं for (शोध्यं)
१३. मध्यम for (मध्य) 'ख)
१४. एतदवैलोम्येन for (एते वैलोम्येन)
१५. वुष्तनस्सरस्य for (वुष्मनस्सरस्य)
१६. ११।२८ for (११।३।८)
१७. +राजाधिराज प्रभुतोपणार्थे सम्राट् जगन्नाथकृते सुसिल्पे ।
सिद्धांतसारे खलु कौस्तुभेस्मि अध्याय आगाद्विरतिं तृतीयः ॥+
१८-१९-२०. लुप्त

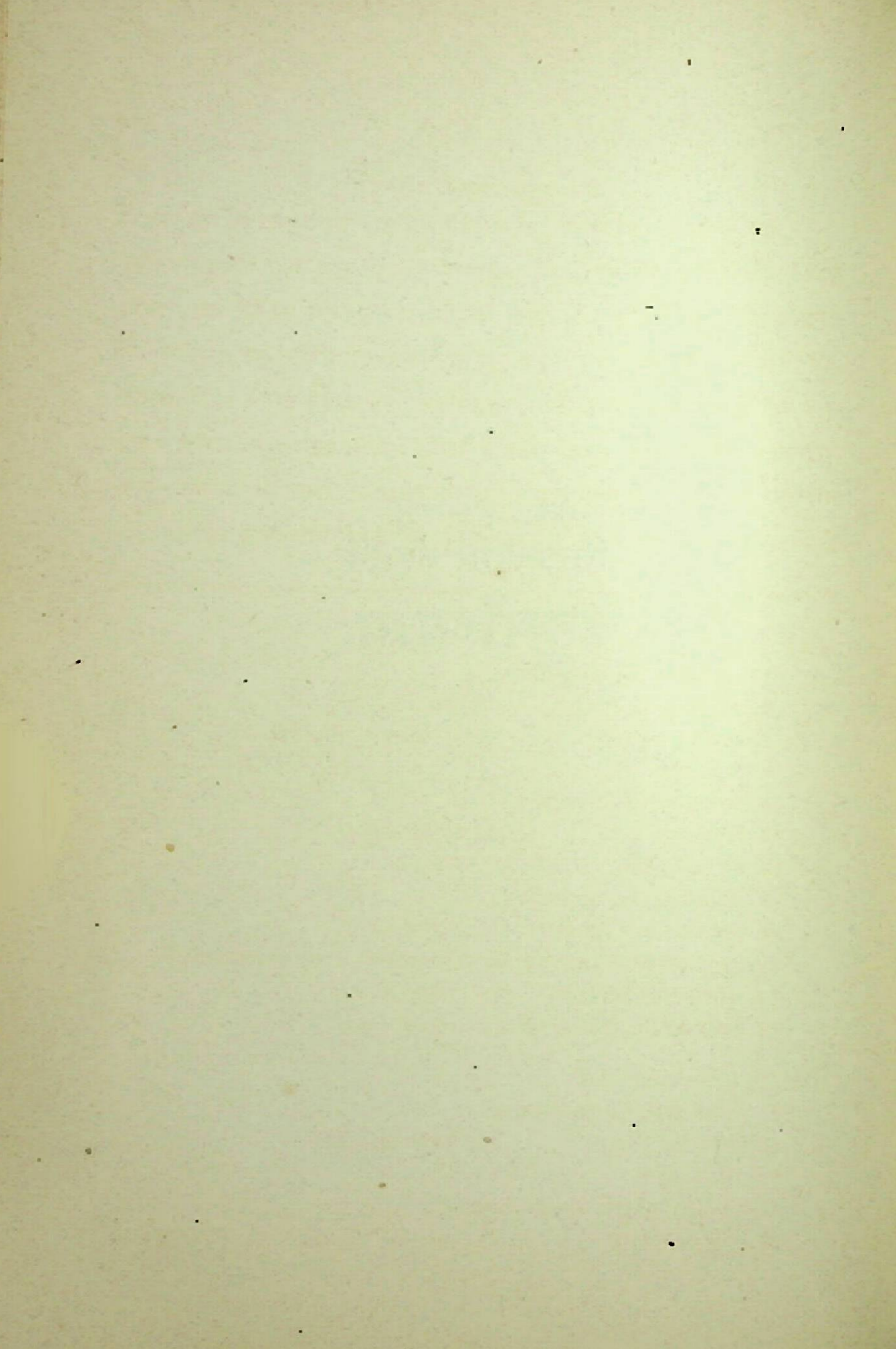
(ख) ७. मध्यमयोरंतरं for (मध्यम)
१४. एतद् for (एते)
१५. वुष्तनस्सरस्य for (वुष्मनस्सरस्य)
१७. +राजाधिराज प्रभुतोपणार्थे सम्राट् जगन्नाथकृते सुशिल्पे ।
सिद्धांतसारे खलु कौस्तुभेस्मिन्नध्याय आगाद्विरतिं तृतीयः ॥+

सम्राट् जगन्नाथकृते

सिद्धान्तसार कौस्तुभे

चतुर्थोऽध्यायः

अथ चतुर्थो[1]ऽध्याय: प्रारभ्यते[2]

अत्र एकादश प्रकरणानि नवक्षेत्राणि सन्ति। तत्र प्रथम प्रकरणे[3] चन्द्रस्य वेधो[4] निरूप्यते[5][6]। चन्द्रस्य गोल:[7] भूमे: सकाशान्निकटोस्ति[8]। तेन वेधितचन्द्रगणितागतचन्द्रयोरन्तरं पतति। भूपृष्ठात्[9] चन्द्रोपरिगतं दृक्सूत्रं भगोले यत्र लगति, तत्र वेधित:[10] चन्द्रस्थानं ज्ञेयं। एवं भूगर्भात् चन्द्रबिंबोपरिगतं सूत्रं भगोले यत्र[11] लग्नं तद्गणितागतचन्द्रस्थानं ज्ञेयं। चन्द्रगतिस्तु भूकेन्द्रादेव[12] ज्ञायते। गणितागतचन्द्रस्थानं[13][14] खसस्तिकात् सर्वदा निकटं भवति। वेधितस्थानं दूरे भवति। यदा चन्द्रबिंब[15] खस्वस्तिके भवति, तदा गणितागतवेधितयो[16] स्थानमेव[17] भवति। अनयोर्यदन्तरं तल्लंबनं भवति। वेधितगतिरपि[18][19][20] गणितगते विलक्षणा[21] भवति। एषां[22]

(क) २. लुप्त
१. चतुर्थाध्याय: for (चतुर्थोऽध्याय:)
३. प्रकारणेते for (प्रकरणे) ४. वेधा: for (वेधो)
५. निरूप्यंते for (निरूप्यते) ६. +पैश्चन्द्रस्य गतिज्ञ यिते+
७. विसर्ग लुप्त
८. न्निकटेस्ति for (न्निकटोस्ति)
१०. विसर्ग लुप्त ११. यंत्र for (यत्र)
१२. एवं for (देव) १३. +ज्ञेयं+
१४. स्वस्तिकार्तृ for (खसस्तिकात्)
१६. वेधितयो: for (वेधितयो) १७. +मेकमेक+
१८. +गणितागत स्पष्टचद्रौ यथा भिन्नौ भवतस्तथैव वेधिता गणितागतयो+
१९. गंतिरपि for (गतिरपि) २०. 'गणितगते' लुप्त
२१. विलक्षणा for (विलक्षणा) २२. एशां for (एषां)

(ख) ९. पृष्ठात् for (पृष्टात्)
१३. खस्वस्तिकात् for (खसस्तिकात्)
१५. बिम्बं for (बिंब) १७. मेकमेव for (मेव)
१८. 'वेधित' लुप्त
१९-२०-२१. "गतिरपि—भवति" लुप्त
२२. येषां for (एषां)

ग्रहाणामाकाशगोला: अतिदूरत[1]रा भ[2]वति । ते[3]षा पृष्टगर्भसूत्रयोरैक्यमिव भवति । अतस्ते[4]शा लंवना भ[5]वतः, चन्द्रे लम्वनं महत् भ[6]वति, तेन सूर्य ग्रहणस्य काले ।

अथ च[7] ग्रासे चांतरं भवति । चन्द्रग्रहणस्य कालग्रासयोरन्तरं त[8]न्न पतति । कुतः चन्द्रग्रहणं तु चन्द्रे सूर्यात् षड्राश्यं[9]तरि सति भवति । अ[10]त्र पेक्षनास्ति चन्द्र ए[11]व छा[12]यांतर्गतो भवति । तस्मात् चन्द्रगतिज्ञानं वा[13]स्तवस्थान[14]ज्ञानेन भवति । दृक् स्थानज्ञोन [15]न भवति । [16]चा[17]स्तवस्थान[18]मंगीकृतं, कुतः यतस्तत्र चन्द्र ग्रह[19]णं [20]न सूर्यात् भार्द्धांतरितमस्ति । पूर्ववेध[21]न सूर्यस्थानं निश्चितमस्ति । तस्मात् चन्द्र ह[22]न-मपि ज्ञानं भ[23]विष्यति ।

(क) १. अतिदूरतराः for (अतिदूरतरा)

२. भवन्ति for (भवति) (ख) ३. तेषां for (तेषा) (ख)

४. अतस्तेषां for (अतस्तेशा) ५. भाव: for (भवत:) (ख)

७. 'वा' लुप्त ८. न for (न्न)

९. रास्यंतरे for (राश्यंतरि) १०. +लम्बनापेक्षा+

११. +भू+ १२. छायायां for (छायां)

१४. स्थानेन for (स्थानज्ञोन) १५. 'न' लुप्त

१६. वास्तव for (चास्तव) (ख)

१८. +ज्ञानं सूर्यग्रहणेन नक्षत्रैश्च न भवति । कुतः चन्द्रस्य लम्बितत्वात् । तस्मात् चन्द्रग्रहण वास्तव स्थान+

२०. ग्रहणमध्यस्थानं for (ग्रहणं न सूर्यात्)

२१. वेधेन for (वेधन) (ख) २२. स्थानमपि for (हनमपि) (ख)

२३. ज्ञातं for (ज्ञानं) (ख)

(ख) ६. महद्भवति for (महत् भवति)

८. रन्तरन्नपतति for (रंतरंतन्नपतति)

९. षड्राश्यंतरे for (षड्राश्यंतरि)

१०. दृष्टरपेक्षा for (पेक्ष)

१३. वासव for (वास्तव) १५. ज्ञानेन न for (ज्ञोन न)

१७. +स्थानज्ञानं सूर्यग्रहणेन न नक्षत्रैश्च न भवति । कुतः चन्द्रस्य लम्बितत्वात् । तस्मात् चन्द्रग्रहणं वास्तव+

१९-५. गृहणमध्यमस्थानं for (ग्रहणं न)

अथ द्वितीयं[1] प्रकरणम्

तत्र चन्द्रभगणस्य कालज्ञानं निरूप्यते। चन्द्रस्य गतिर्द्विधोपलक्षिता[2]। एका पूर्वापरा अन्या याम्योत्तरा[3]। तत्रापि पूर्वापरा[4] स्पष्टगति[5]याम्योत्तर[6]गतिश्चैकरूपा न भवति[7]। स्पष्टगतिः कुतस्त्वेकरूपा न लक्षिता, यतः क्रान्तिवृत्तस्य समानानि चापानि समान कालेन न भुनक्ति, प्रत्यंशमस्य गतिः न्यूनाधिकोपलक्षिता। याम्योत्तर-गतावप्येक[8]रूपत्वं न लक्षितं, यतः यस्मिन् स्थाने शरारम्भः। पुनस्तत् स्थाने[9] शरा[10]-रम्भः, पुनस्तत् स्थानं समानकालेन नै[11] किंच क्रांतिवृत्तस्य प्रत्यंशे[12] प्रत्यंशे शरस्य न्यूनाधिक्यं याम्योत्तरत्वं च विलक्षणमुपलब्धं। तस्मादस्य स्पष्टगतिः[13] पूर्वाक्त[14]-सूर्यगतेरानयनप्रकारद्वयैकतरप्रकारेण निश्चित[15][16]। अस्य गतेर्न्यूनाधिक्यं क्रांति-वृत्तस्य सर्वेष्वंशेपु[17] भवति। अपि चैकः प्रकारस्तस्य न्यूनाधिकगतिसाधनार्थमपे-क्षितः द्वितीय प्रकारस्तु न्यूनाधिकरूप सर्वगत्यर्थमपेक्षितः।

अथास्य शरगतिर्विमण्डलक्काति[18] वृत्तसम्पातकल्पनया ज्ञायते। तदास्य

(क) १. द्वितीय for (द्वितीयं) (ख)
२. द्विविधोपलक्षिता for (द्विधोपलक्षिता)
३. +भवति+ ४. 'पूर्वापरा' लुप्त
६. र्याम्योत्तर for (याम्योत्तर) ७. +पूर्वापर+
८. चापि एक for (गतावप्येक) ११. नैति for (नै) (ख)
१२. प्रत्यंश for (प्रत्यंशे) १५. निश्चिता for (निश्चित)
१६. +न भवति कुतरूनाधिक रूपम्+
१७. सर्वेष्वेशेपु for (सर्वेष्वंशेपु) १८. क्रांति for (क्काति) (ख)

(ख) ५. गतिः for (गति)
९. स्थानं for (स्थाने)
१०. "शरारम्भः – पुनस्तत्स्थानं" लुप्त
१३. विसर्ग लुप्त १४. पूर्वोक्त for (पूर्वाक्त)
१५. निश्चितं for (निश्चित) १६. न भवति कुतः+

शरस्य[1] न्यानाधिक्यं[2] परमात्वमभावश्च[3][4] भवितुमर्हति[5][6][7]। पुनः सम्पातश्चेत्तदा[8] क्रान्तिवृत्तस्य सर्वांशेषु सर्वे शरप्रकारा[9] भवितु महंति[10]। अस्य न्यूनाधिकगति-साधनार्थमुच्चनीचोच्चमुरी[11][12][13][14] कृतं। नीचौच्चवृत्ते[15] या चन्द्र गतिः सा मंद केन्द्र गति-रित्यदिधीयते[16] यया गत्यास्य मन्दनीचोच्चवृत्तं क्रांतिवृत्तस्यैकं परिवर्त्तनं करोति। सा मध्यमा गतिरित्युच्यते। यद्वृत्ते चन्द्रो भ्रमति, क्रांतिवृत्ते[17] सम्पातं करोति[18], तस्य विमण्डलमितिसंज्ञास्ति। तस्य सम्पातगते[19] पातगतिरितिसंज्ञास्ति। यातगति-[20] मध्यमगत्योर्योगः शरकेन्द्रगतिर्भवति। तस्मात् प्रथमः[21] एता[22] गतय[23] ज्ञातव्या-स्ततः फल साधनं कर्त्तव्यं। तत्र पूर्वाचार्यैः[24] चन्द्रगतिज्ञानार्थं तादृशकालस्यापेक्षा

(क) १. शरः for (शरस्य) २-३-४-५-६. लुप्त
७. +परमदिग्द्वयं प्राप्यते+
८. सम्पातश्चलश्चेत्तदा for (सम्पातश्चेत्तदा) (ख)
९: प्रकाराः for (प्रकारा) ११. साधनार्थं for (साधनार्थं)
१२. उच्च for (मुच्च) १३. नीचवृत्तम् for (नीचोच्च)
१४. उररीकृतं for (मुरीकृतं)
१५. नीचोच्चवृत्ते for (नीचोच्चवृत्ते) (ख)
१६. रित्यभिधीयते for (रित्यदिधीयते)
१७. +त+ १८. करिष्यति for (करोति)
१९. गतेः for (गते) (ख) २०. पात for (यात) (ख)
२१. प्रथमतः for (प्रथमः) (ख)
२२. एताः for (एता) २३. गतयः for (गतय) (ख)
२४. पूर्वाचार्यः for (पूर्वाचार्यैः)

(ख) २. न्यूनाधिक्यं for (न्यानाधिक्यं)
३-४. परमत्वमभावश्च for (परमात्वमभावश्च)
१०. मर्हति for (महंति)
१२-१३-. १५मुच्चनीचमुरीकृतं for (मुच्चनीचोच्चमुरीकृतं)
१६. रित्यभिधीयन्ते for (रित्यदिधीयते)
१७. +तद्+

कृता यत्र यादृशी गतिर्यादृशं[1], शरच्च[2] दृष्टः पुनस्तादृशी गतिस्तादृशः शरश्च यावत[3] कालेन दृश्यते, तत्कालस्य परिवर्त्त इति संज्ञा कृता।

अथ चास्य मध्यमा गतिः केन्द्रगतिश्चैक[4]रूपा नास्ति। किंच यस्मिन् राश्यंशे चन्द्र स्थितः, तत्र या स्पष्ट[5]गतिरूपलब्धा, पुनस्तस्मिन्नेवांशे चन्द्रस्य वेधेन सा गतिन्नेपि[6] लब्धा, तेनेदं ज्ञातं मध्यमगतिभगणकालात् केन्द्रगतिभगणकालोधिकोस्ति। तस्मात् मध्यमभगण[7]केन्द्रभगणाश्च पूर्णभगणा[8]ः मध्यमस्य च पूर्णभगणा[9] किंचिच्चापाधिकाश्चोपलब्धाः।

अथ यत्र केन्द्र ध[10] (भ) गणा[11] पूर्णा[12]रूपलब्धा[13] चन्द्रस्य च पूर्ण[14]भगणो किंचि[15] सावयवा पुनस्तादृशा एव यावता कालेन भवन्ति[16]। एतादृशे समाने काले पूर्वं यस्मिन् मन्द्र[17]केन्द्रराश्यंशे यादृशी गति[18] पूर्वमस्ति, तादृशश्चंद्रस्तादृशी गतिस्तादृशकाले भविष्यति। तादृशाः कालश्चंद्र[19]ग्रहणं[20] विना न हस्तगता भवन्ति।

(क) १. यादृशः for (यादृशं) (ख) २. शरश्च for (शरच्च) (ख)
३. यावता for (यावत) (ख) ४. इतिश्चैक for (गतिश्चैक)
५. स्पष्टा for (स्पष्ट) (ख) ६. नोंपलब्धा for (न्नेपिलब्धा) (ख)
७. भगणाः for (भगण)
८. यस्मिन् काले समानाः भवति । सकालो ऽस्माभिर्नोपलब्धः परच्च केन्द्रस्य + (ख)
१०. 'ध' लुप्ता ११. भगणाः for (भगणा)
१२. पूर्णाः for (पूर्णा) १३. उपलब्धां for (रूपलब्धा)
१४- १५. 'पूर्ण—किंचि' लुप्त (ख)
१६. +ते कालाः समाना एव उपलब्धाः+
१७. मन्द for (मन्द्र) (ख) १८. गतिः for (गति) (ख)
१९. कालाश्चन्द्र for (कालश्चन्द्र) (ख)

(ख) ७. भगणा for (भगण) ९. पूर्णभगणां for (पूर्णभगणा)
१६. +ते कालाः समाना एव भवन्ति+
२०. गृहणं for (ग्रहणं)

यतश्चंद्र ग्रहणे[1] स्पष्टचन्द्रज्ञानं भवति। तेषु ग्रहणेषु[2] चन्द्रमासाः पूर्णा भवन्ति। अत एव पूर्वाचार्यैस्तादृशानां ग्रहणानां[3] अपेक्षा कृता[4]। ये[5] च समानांतरकाला[6] भवन्ति[7]। यदि च एतादृशा[8] ग्रहणा लभ्यंते येष्वंतरकालाः[9] स[10] नो भवति। ग्रासोपि स्पर्शमोक्षादि दिगपि समाना चेत्तदादिषु[11] शरकेन्द्र गतिर्यथाऽपि[12] समाना भवन्ति। यस्मिं[13] विमंडलस्य राश्यंशे चन्द्रः पूर्वमस्ति, तस्मिन्नेव राश्यंशे पुनर्भविष्यति। तादृशः कालः पूर्वाचार्यैः दिन त्रिंशाधिकं[14] पंचाष्ट पंचत्तु मित[15] ६५८५।१३[16] उपलब्धः तेषु दिनेषु चन्द्रमासाः २२३ मन्द केन्द्र भगणाश्च २३९ शरकेन्द्रभगणाः[17] २४२[18] मध्यभगणाश्च[19] २४१[20] सूर्येष्टादश[21] परिवर्त्ताद्याचता[22] चापेन चलित आवताधिकाः[23] ज्ञच्च[24] पंचत्वारिंशत्कलाधिक दृशांश[25]मितमस्ति। एवं मध्यमभगणाः[26] २४१।१०।४०

(क) १. चन्द्र गृहणे for (चन्द्र ग्रहणे)
४. +पेक्षा कृता+ ५. ए for (ये)
६. समानन्तर for (समानांतर) ७. भवति for (भवन्ति)
८. येतादृशा for (एतादृशा) ९. कालः for (कालाः)
१०. समानो for (सनो) (ख) ११. तेषु for (दिषु) (ख)
१२. पर्यायाऽपि for (यंथाऽपि) १३. यस्मिन् for (यस्मिं)
१४. त्र्यंशाधिक for (त्रिंशाधिकं) (ख)
१५. इतः for (मित) १७. भगणाश्च for (भगणाः)
१८. २४ for (२४२) १९-२०. लुप्त
२१. सूर्योष्टादश १८ for (सूर्येष्टादश) (ख)
२२. द्यावता for (द्याचता) (ख)
२३. स्तावता for (आवता) (ख)
२४. तावच्चापं for (ज्ञच्चपं) २५. दशांश for (दृशांश) (ख)
२६. 'म' लुप्त

(ख) २. गृहणेषु for (ग्रहणेषु) ३. गृहणानां for (ग्रहणानां)
१२. पर्ययाऽपि for (यंथाऽपि)
१६. ६५८५ उपलब्धः for (६५८५।१३ उपलब्धः)
२४. तच्चापं २२३१८९ for (ज्ञच्चपं)

कुतः यतश्चन्द्रमासा सूर्यभगणाः[1] अधिकचापं चैषामैक्य[2]ंतो[3] दिनेषु चन्द्रगतिः यतश्च[4] प्रतिमासे स्वभग[5]भोगात् सूर्यस्य[6] मासगति तुलयेनाधिको[7] गच्छति[8]।

अथ च तृतीयांशसाधनार्थं सर्वे त्रिघ्नाः[9] कृताः[10]। एवं जाताः[11] दिनानि १९७५६[12] चन्द्रमासा ६६९ मन्दकेन्द्रभगणाः ७१७ शरकेन्द्रभगणाश्च ७२६ मध्यम-चन्द्रभगणाश्च सूर्यस्य चतुष्पंचाशत् भगणाः[13] यावानधिकश्चलितः। तच्चापेना-धिकाः[14] चं[15] मध्यमाः ७२३।३२[16]।

अथ च अर्वखंसेन[17]किल्दानीसंज्ञकस्य आचार्यस्य वेधात्स्ववेधपर्यन्तं यो गणितः[18] कालः[19], स चाशुद्धः[20] सकाल[21]शुद्धश्चैतावान् १२६००७[22] होरा १ अस्मिन्

(क) १. भगणाधिक for (भगणाः अधिक)
२. चैशामैक्य for (चैषामैक्यंतो)
३. तेषु for (तो)
४. चन्द्रः for (च) (ख)
५. भगण for (स्वभग)
६. सूर्यमांसगति तुल्ये for (सूर्यस्य मासगति तुलये)
८. गछति for (गच्छति)
९. विसर्ग लुप्त
१०. +ताः+
१२. १८७५६ for (१९७५६)
१३. भगणा for (भगणाः)
१४. नाधिकां for (नाधिकाः)
१५. चन्द्र for (चं)
चं०रा०अं०
१६. ७२३।१।२ for (७२३।३२)
१७. अवर्ष सेन for (अर्वखं सेन)
१८. विसर्ग लुप्त
१९. +आनीतः+
२०. +इति अवर्षसेन कथितं+
२१. 'सकाल' लुप्त
२२. +दिनानि+

(ख) २-३. चैपामैक्यतोनु for (चैपामैक्यंतो)
६. सूर्यमासस्य for (सूर्यस्य मास)
७. तुल्येनाधिको for (तुलयेनाधिको)
११. विसर्ग लुप्त
१६. ७२३।१।२३२ for (७२३।३२)

चन्द्रमा:[1] ४२६७ मन्द कन्द्रभगणा: ४५७३ मध्यमभगण:[2] ४६१२ द्वाविति[3] कलादि-[4] कांश त्रयेणेना:[5] ४६१२।३।२२। तत्रैकचान्द्रमासा[6] दिनानि २९।३१।५०।८।९।२०।१२[7] एतावता कालेन यानि[8] ग्रहणानि[9] भवन्ति[10]। तेषां[11] ग्रासस्त्वेकरूपो[12] न भवति। अत्र एवोदित:[13] अत्र[14]शरकेन्द्र[15]भगणा: पूर्णा न जाता:।

अथ च यदि ग्रहणाद् ग्रहणपर्यन्त[16]काले[17] समानो[18] न गृह्यते[19], चेत्तदा चंद्र-मासमंदम[20]केंद्रभगणा: अल्पेनैव[21] कालेन पूर्णा[22] भवंति। कुत: यत: चंद्रमास[23]मंदकेंद्र-भगणाश्च सप्तदशभुक्ता:[24] शुध्यंते। ते सप्तदश भक्ता: जाता: चंद्र मास[25] २५१ मंद

(क) १. चन्द्रमासा: for (चन्द्रमा:)
२. भगणा: for (भगण:) (ख)
३. द्वाविंशति कलाधिकांश त्रयेणोना: for (द्वाविति कलादिकांश त्रयेणेना:)
६. मांस for (मासा)
८. ये for (यानि)
९. ग्रहणे for (ग्रहणानि)
१०. स्त: for (भवन्ति)
११. तयो for (तेषां)
१२. ग्रासस् for (ग्रासस्)
१३. 'उदित:' लुप्त
१४. 'अत्र' लुप्त
१५. 'केन्द्र' लुप्त
१६. पर्यंतं for (पर्यंत)
१७. कालो for (काले)
१८. 'समानो' लुप्त
१९. ग्रह्यते for (गृह्यते) (ख)
२०. 'म' लुप्त, 'मंदम' के अन्तिम 'म' का लोप (ख)
२२. पूर्णा: for (पूर्णा)
२३. मासा for (मास)
२४. भक्ता: for (भुक्ता:) (ख)
२५. मास: for (मास)

(ख) ३. द्वाविंशति for (द्वाविति)
४. कलाधिकांश for (कलादिकांश)
५. त्रयेणोना: for (त्रयेणेना)
६. चान्द्रमास दिनानि for (चान्द्रमासा दिनानि)
७. २ for (१२)
१३. एवोदितं for (एवोदित:)
१७. काल for (काले)
२१. अंत्येनैव for (अल्पेनैव)
२३. चन्द्रमासा: for (चन्द्रमास)

केंद्र भगणा[1] ६९[2] दिनानि ७४।१२।[3]१०।४४ मध्यभगणा[4] २७१।३।१५।२६ सूर्यभगणाः २०।३।१५।२६ पुनरवरखसेन[5] मद्रकेन्द्रभगणानां[6] कालं प्रसाध्य[7] शरकेंद्र भगणकाल[8] न वालग्रहणैः[9] कालदिक्[10] ग्रासै समसाधितः[11]। तेन[12] इदभुक्तं[13] अष्टेषु वेदपंचतुल्यचन्द्र-[14] मासैः ५४५८ त्रियुग्मं[15] नव पंच ५९२३ मिताः[16] शरकेन्द्र भगणा[17] भवंति। एतादृशी रीतिश्चंद्रगतिसाधने पूर्वाचार्याणामस्ति[18]। इयं च कठिन[19]तरास्ति। कुतः ग्रहणानां अन्तरकालसाम्येन चन्द्रभगणाः पूर्णानिं[20] भवति। सूर्यस्य[21] ग्रहणा[22]द्यंतयोः[23] गतिसाम्येन[24] विना[25] चंद्रगतिसाम्यं[26] च[27] भवति। पुनरपि चन्द्रगतिसमानत्वेन[28] मन्दकेन्द्रभगणानां पूर्णत्वं

(क) १. भगणाः for (भगणा) २. २६९ for (६९)
४. भगणाः for (भगणा)
५. पुनरवरखंसेन for (पुनरवरखसेन)
६. मन्द for (मन्द्र) ७. प्रशाध्य for प्रसाध्य)
८. कालस्तु उक्तप्रकारे for (काल न)
९. प्राचीननवीनवग्रहणैः for (वालग्रहणैः)
१०. समकालदिक्ग्रासैः for (कालदिक्ग्रासै) (ख)
११. 'सम' लुप्त (ख) १२. +च+ (ख)
१३. इदमुक्तं for (इदभुक्तं) (ख)
१४. चान्द्रमासैः for (चन्द्रमासैः)
१५. त्रियुग्म for (त्रियुग्मं) १६. विसर्गलुप्त
१७. भगणाः for भगणा १७. मस्तिः for (मस्ति)
१९. कठिनं for (कठिन)
२०. न भवन्ति for (नं भवति) (ख)
२३. आद्यंतयोः for (द्यंतयोः) २२. वक्ष्यमाणविधिनाग्रहणानां for (ग्रहणा)
२४. 'गति' लुप्त २५. विधिना for (विना)
२६.'चन्द्र' लुप्त २७. न for (च)

(ख) ३. ७४१२।१०।४४ for (७४।१२।१०।४४)
११.+उक्तप्रकारेण च+
८. कालस्तु for (काल) ९. प्राचीननवीन for (नवाल)
२८. चन्द्रगतेः for (चन्द्रगति) २१. "सूर्यस्य—च भवति" लुप्त

न[1] भवति। यदा चन्द्रो[2] सूर्यसंस्थायाः विलोमसंस्थश्चेत्तदा भवति। ता[3] संस्थाः सूर्ये चन्द्रे च अति क्लिष्टेनापि हस्त[4]गता[5] न[6] भवं[7]ति।

अथ[8] सूर्य[9]संस्था[10]नो नि[11]रूप्यंते

[11]यदि सूर्यस्य मन्दफलं तत् कालाद्यन्तयो[12] समंन्न[13] चेत्तदा सूर्यस्पष्टगतिः समाना[14] न[15] भ[16]विष्यति। यथा प्रथमकालादौ मध्यम सूर्यः मीने परमफलस्थले[17] च भवति। तत् कालांते च कन्[18]यायां परमफलस्थानस्थः यदा भवति।

अथ द्वितीयकाले पूर्वो[19]क्तं विलोमस्थो यदा भवति तदा सूर्यस्य स्पष्टगतिः प्रथम-काले भग[20]णां भोगा[21]नंतरं द्विगुणफलन्यूनेन भागा[22]र्द्धेन तुल्या भविष्यति। द्वितीयकाले [23]च द्वि[24]गुणां फला[25]धिका भगणा[26]र्द्धे[27]न तु भविष्यति। त[28]दा या चन्द्रगतिः सूर्य[29]स्थानात्

(क) २. चन्द्रः for (चन्द्रो) — १. 'न' लुप्त
३. ताः for (ता) (ख) — ४. न for (स्त)
५. प्राप्यं for (गता) — ६-७. (लुप्त)
८-९-१०-११. लुप्त — ११. तत् for (यदि)
१२. कालाद्यंतयोः for (तत्कालाद्यंतयो) (ख)
१३. न for (न्न) — १४.१५-१६. लुप्त
१७. चेद्भवति for (च भवति)
१८. कन्यायं for (कन्यायां)
१९. पूर्वोक्त for (पूर्वोक्तं) — २०. भगण for (भगणां)
२१. भोगाद् for (भोगानंतरं) — २२. भगणार्द्धेन for (भागार्द्धेन)
२३.+ भगणार्द्धा + — २४. द्विगुण फलतुल्या for (द्विगुणांफला)
२५. ऽधिका for (धिका)
२६-२७. लुप्त — २८. तथा for (तदा)
२९ + ध्रुवकात् +

(ख) १०. संस्थानानि for (संस्थानो)
१३. समन्न for (समंन्न) — १७. चेत्भवति for (च भवति)
२४. द्विगुण for (द्विगुणां)
२७. तुल्यो for (तु)

ग्रहणेषु[1] ज्ञायते, साप्येतादृश्येव भवति । तस्मात् सूर्यस्य तत्कालाद्यंतयो[2] फलाभावत्वं[3] वाभमानफलत्वं[4] भवति । तदेदमुपपन्नं स्यात् । तदा[5] भावस्य स्वरूपद्वयं तत्रैकं भगण-पूर्णलक्षणं द्वितीयं तु भगणोपरि यानि समानानि चापानि[6] वृत्तार्द्ध रूपाणि[7] भवन्ति । सूर्यश्च[8] आद्यंते उच्चनीचस्थितो भवति । पुनः समानफलस्यापि स्वरूपद्वयं तत्रैक-स्मिन् रूपे तत्कालानामादौ यस्मिन् अंशे[9] स्थितः[10] [11]तस्मिन्नेवांशे पुनरन्यकालादौ तेषामेव कालानामंते यस्मिन् मन्शे[12] स्थितः पुनस्तस्मिन्नेवांशे[13] भवति । तदा प्रथम[14] प्रकारोक्तं संभवति । द्वितीये तु प्रथमकालादौ उच्चात् नीचाद्वा[15] एक दिश्यैकांतर-[16]स्थश्चेत् पुनस्तत्कालांते उच्चानीचाद्वा[17][18][19] द्वितीयदिशि पूर्वान्तरतुल्येश्चेत्[20] तदा[21] द्वितीय प्रकारोक्तं भवति ।

(क) २. द्यंतयोः for (द्यंतयो) (ख) ४. वासमान for (वाभमान) (ख)
५. तदभावस्य for (तदाभावस्य) (ख)
७. सूर्याणि for (रुपानि) ८. सूर्यस्य for (सूर्यश्च)
१२. यस्मिन्नंशे for (यस्मिन्मंशे) (ख)
१३. पुनरन्ते for (पुनस्तस्मिन्)
१४. 'प्रथम' लुप्त
१६. दिश्येकांतरस्थश्चेत् for (दिश्येकान्तरश्चेत्)
१७. उच्चे वा for (उच्चा) (ख)
१८. नीचे वा for (नीचाद्वा) (ख)
१९. + भवति चेत् प्रथम कालांत एव द्वितीयकालादिश्चेत् द्वितीय कालांते उच्चा नीचाद्वा + (ख)
२१. मदा for (तदा)

(ख) १. ग्रहणेषु for (ग्रहणेषु) ३. कलाभावत्वं for (फलाभावत्वं)
६. + यानि +
९. अशे for (अंशे)
१०. स्थितं for (स्थितः) ११. + अपेक्षितः +
१५. नींच्चाद्वा for (नीच्चाद्व)
२०. तुल्यश्चेत् for (तुल्येश्चेत्)

अथ[1] चन्द्र[2] गतिः[3] एतैः प्रकारैःचन्द्रगति[4] एतेषु[5] सूर्यमन्दफलादिव शादंतरं युक्ता[6] न भविष्यति[7]। समानभावित्वेन तस्य मन्दकेन्द्रभगणा[8] पूर्णा न[9] भवन्ति। कुतः कदाचिदेवं स्यात्, तत् कालानामाद्यंतयोः चन्द्रमन्द्रफलाभावश्चेत् वा सूर्यप्रकारोक्त प्रकारत्वेन[10] एकरूपश्चेत्, तेच्च[11] त्रयो[12] प्रकारा यथा आदावधिकगतिश्चेत् नीचोच्च वृत्ते[13] नीचस्यश्चेत्[14] [15] अंते च न्यूनगतौ उच्चासन्नस्थश्चेत् द्वितीयकाले च एतद्वै लोम्यस्यश्चेत्[16] [17]।

अथ द्वितीये च कालानामादौ एकरूपगतिस्थश्चेत्, तेषामन्ते च एकरूपान्य-गतिस्थश्चेत् तदा नीचोच्चवृत्तांशा आद्या एकरूपां अंत्याश्चैकरूपा[18] भवन्ति, तदा द्वितीयोक्तं भवति। तृतीये च प्रथमकालादौ द्वितीय[19]कालांते च अधिकगतेर्न्यूनगतेर्वा दिग्द्वये एकरूपांतरस्थश्चेत् पुनः प्रथमकालांते द्वितीयकालादौ अधिकगतौ वा स्थितश्चेत् तदा एतेषु प्रकारेषु चन्द्रमन्दकेन्द्रभगणा[20] पूर्णा इव दृश्यते[21], परंच

(क) १-२-३. लुप्त ५+कालेषु+
६+चन्द्रगतिर्+ ७+चन्द्रगतेः+
८. भगणाः for (भगणा) ९+एव+
१०. प्रकारैक रूपश्चेत् for (प्रकारत्वेन एकरूपश्चेत्)
११. ते च for (तेच्च) (ख) १२. त्रयः for (त्रयो)
१३. वृत्त for (वृत्ते)
१४. नीचस्थश्चेत् for (नीचस्यश्चेत्)
१५. चन्द्रश्चेत् for (श्चेत्)
१६. एतद्वै लोमस्थः for (एतद्वै लोमस्यश्)
१७. 'चेत्' लुप्त
१८. रूपा for (एक रूपां) (ख) १९. द्वितीये for (द्वितीय)
२०. भगणाः for (भगणा) (ख) २१. दृश्यंते for (दृश्यते) (ख)

(ख) ३. गतेः for (गतिः) ४. चन्द्रगतिः for (चन्द्रगति)
१६-१७. लोम्यस्थश्चेत् for (लोम्यस्यश्चेत्)

पूर्णा[1] न जाता[2], तस्मात् पूर्वोक्तकालेष्वेते प्रकाशः[3] न भवति[4]। अपि च[5] न्यूनगतेः[6] रा दा स्यात्[7], अधिका[8] गतिवर्तेन[9][10] स्यात्[11]। द्वितीय[14] काले चादि[12]रधिकगतेः[13] स्यात्। अन्तश्च न्यूनगते र्न भवति चेत् द्वितीयं[14] च मध्ये[15] गतेरादि[16] द्वितीये[17] द्वितीयदिशि मध्यगतिश्चेत् तदैतत्प्रकारद्वये मन्दकेन्द्रभगणाः पूर्णा न चेत् तदा चन्द्रगतेरंतरं[18] फलैः प्रकटीभविष्यति।

अथ च यदि अधिक चापं राशि त्रयमितं नवराशिमितं[19] चा[20]त्तरांतर[21]द्वि[22]गुण-परमफलतुल्यं भविष्यति।

अथ द्वितीय प्रकारे यदि षड्राशितुल्यं तदांतरं चतुर्गुणपरमफलं[23] तुल्यं स्यात्। एवं प्रकारद्वयेपि चन्द्रगति[24]कालद्वयेपि[25] स्तदैव[26] तुल्या भविष्यति, यदा मन्द-

---

(क) १. पूर्णा for (पूर्णान)
३. प्रकाराः for (प्रकाशः) (ख)
४. भवन्ति for (भवति) (ख) ५. चैवं for (च)
६. विसर्ग लुप्त
७. रादिः स्यात् for (रादा स्यात्)
८-९-१०-११. लुप्त १२. वादि for (चादि)
१३. गते for (गतेः) १४. द्वितीये for (द्वितीयं) (ख)
१५. मध्यगतेः स्यात् for (मध्येगते) १६. +मध्यगतेः स्यात्+
१७. द्वितीयकाले for (द्वितीये)
१९. नवरात्रिमितं for (नवराशिमितं)
२०. वा for (चा) (ख) २१. तदांतरं for (तरांतर)
२२. यदि for (द्वि) २३. फल for (फलं) (ख)
२५. 'पिस्' लुप्त

(ख) २. जाताः for (जाता)
६. न्यूनागति रादे स्यात् for (न्यूनगतेः रादा स्यात्)
८. अधिक for (अधिका) १०. रत्तेन for (वतेन)
१८. रन्तरै for (रन्तरं)
२४. गति for (गति) २६. तदैव for (स्तदैव)

केन्द्रभगणाः[1] समानाः भविष्यन्ति[2]। अनेनैव प्रकारेण[3] अवर्खसेन तादृशं कालद्वयं गृहीतं[4] यत्रैककालादौ चन्द्रोधिकगतावास्ति[5]। अन्ते च न्यूनगतौ नास्थितः[6] द्वितीय कालौ[7] न्यूनगतौ स्थितः। अन्ते चाधिक गतौ नास्ति[8]। यदन्तरं च सूर्यफलात् भवति। तदन्तरं तत्र स्वल्पं तदपि तेन साधितं। एतत्कयने[9] स्माकमिदं प्रयोजनं मदुक्तं[10] विशेषो[11] विना पूर्वाचार्योक्तं[12] न[13] विदितो भवति।

अथ च[14] वर्खसेन[15] चान्द्रमासाः ये कथितास्ते शुद्धाः परं च चन्द्रमन्दकेन्द्रघ्न[16]-केन्द्रभगणाः[17] शुद्धा न जाताः। मया[18] च वक्ष्यमाणप्रकारेण[19] शुद्धाः साधिताः।

इति द्वितीय प्रकरणं समाप्तम्

(क) १. केन्द्वं for (केन्द्र)
३. भविष्यति for (भविष्यन्ति) ४. ग्रहीतं for (गृहीतं)
४. गतावस्ति for (गतावास्ति) (ख)
६. न स्थितः for (नास्थितः) (ख)
७. कालादौ for (कालौ)
८. न स्थितः for (नास्ति) (ख)
९. तत्कथनेऽस्माक for (एतत्कयनेस्माक)
१०. मदुक्त for (मदुक्तं) (ख) ११. विशेषं for (विशेषो)
१२. 'न' लुप्त १३. +न+ (ख)
१४. वा for (च) (ख) १५. वर्षसेन for (वरवंसेन)
१६. 'घ्न' लुप्त १७. 'केन्द्र' लुप्त
१८. यया for (मया) १९. वक्षमाण for (बक्ष्यमाण)

(ख) ३. कारेण for (प्रकारेण)
७. कालादौ for (कालौ)
९. एतत्कथने for (एतत्कयने) ११. विशेषो विदितो for (विशेषो)
१६. 'केन्द्रघ्न' लुप्त

अथ तृतीय प्रकरणम्

तत्र चन्द्रगतयो निरूप्यंते । तत्रैकचन्द्रमासे सूर्यगतिरेकस्मिन्[१] भगणे योज्यते । तदैक[२]चन्द्रमास[३]मध्यमगतिर्जायते । सा च चान्द्रमाससंख्यया[४] भाज्यते । चेतदैक[५] दिनजा गतिर्ज्ञायते । सा चैतावती[६] जाता १३।१०।३४।५८[७]।३३।३०।३० अंशादिका । पुन[८]र्मंद[९]केन्द्र[१०]भगणाः २६९ षष्ट्यधिकशतत्रय ३६० गुणिताः[११] ९६८४० चन्द्रमास २।५१[१२] दिनै ७४।१२।१०।४४[१३] भंक्तै[१४] लब्धैवा दिसजा मन्दकेन्द्रगति[१५]: सा चैतावत्यंशादि १३[१६]।३।५३।५६।२९।३८।३८ । पुनः शरकेंद्रभगणाः[१७] ५९९३[१८] षष्टचा[१९]-धिकशतत्रय[२०]यघ्ना[२१] २१।३२।२८० । चन्द्रमास ५।४।५८[२२] दिनैः १६४१७७।५८।५८।-३।२० भक्त[२३] लब्धैक[२४]दिनजा शरकेन्द्रगतिः अंशादि १३।१३।४५।३९।४०।१७।१९ ।

(क) १. +एक चान्द्र मासे+ २. तदैव for (तदैक)
३. चान्द्रमास for (चन्द्रमास) ४. संख्याया for (संख्यया)
५. चेत् for (चेतदैक) ६. चैतावन्ती for (चैतावती)
७. ४८ for (५८)
८. पुनः for (पुन) ९. +चन्द्र+
१०. मन्द for (मंद) ११. विसर्ग लुप्त
१२. २५१ for (२।५१) १३. +७।३।४।३७+
१४. भंक्तेलब्धैक दिवसजा for (भंक्तेलब्धैवादिसजा)
१५. गति for (गति)
१६. ३ for (१३)
१७. विसर्ग लुप्त १८. ५९।२३ for (५९९३)
१९. षष्टचधिक for (षष्टयाधिक) (ख)
२०. त्रयेण for (त्रय) २१. गुणयित्वा for (यघ्ना)
२२. ५४५८ for (५।४।५८) २३. भंक्ते for (भक्त)
२४. लब्ध्वैक for (लब्धैक)

(ख) १६. १३।०३।३५।५६।२९।३८।३८ for (१३।३।५३।५६।२९।३८।३८)
१८. ५९२३ for (५९९३)
२०-२१. शतत्रयघ्ना for (शतत्रययघ्ना)

अथ च वक्ष्यमाणप्रदुक्तप्रकारेण[1] या मध्यमगतिर्निष्काशिता[2] वत्येव जाता या च मन्द केन्द्रगतिर्मदुक्त प्रकारेण जाता। सा चैतन्मन्दकेन्द्रगतेः किंचिन्यूना[3] जाता। सा च मन्द केन्द्रगतिरेतावती जाता १३।३।५३।५६।१७।५१।५९। शर-केन्द्रगतिरपि यदुक्तप्रकारेण[4] शरकेन्द्रगतेरधिका जाता १३।१३।४५।३६।४८।५६।-३७। पुनश्चन्द्रमध्यगतिसूर्यमध्यमगत्योरन्तरं[5] गृहीतं[6] मंशादि १२।११।२६।११।२०।-१७।५९। मया च एतासां गतीनां सारणी[7] कृत्वा कोष्टेपु[8] लिखिताः।

इति तृतीय प्रकरणं समाप्तम्

अथ चतुर्थं प्रकरणम्

तत्र सारणी कोष्टका स्थाप्यंते।

(क) १. मदुक्त for (प्रदुक्त) (ख)   २. +सैता+(ख)

४. मदुक्त for (यदुक्त) (ख)

६. गृहीत for (गृहीतं)

(ख) ३. किंचिन्यूना for (किंचिन्यूना)

५. मध्यगतिः for (मध्यगति)

७. सारणीं for (सारणी)   ८. कोष्ठेपु for (कोष्टेपु)

क

वर्ष	चन्द्रमध्यगतिः							
१८	५	१८	४९	१२	९	९	४५	
३६	११	७	३९	२४	१८	१९	३०	चन्द्रमध्य गतिः
५४	४	२६	२९	३६	२७	२९	१५	चन्द्रमध्य गतिः
७२	१०	११	१९	२८	३६	५९	०	
९०	४	४	[illegible]	२७	४५	४८	४५	
१०८	९	२२	५९	१२	५४	५८	३०	
१२६	३	११	४९	५	४	८	१५	
१४४	९	०	३८	५७	१३	१८	०	
१६२	२	१९	२८	४९	२२	२७	४५	
१८०	८	८	१८	४१	३१	३७	३०	
१८८	१	२७	८	३७	४	४७	४७	
२१६	७	१५	५८	२५	४९	५७	०	
२३४	१	४	४८	५७	५९	६	४५	
२४२	६	२३	३८	१०	८	१६	३०	
२७०	०	१२	२८	२	१७	२६	१५	
२८८	६	१	१७	५६	२६	३६	०	
३०६	७	२०	७	४६	३५	४५	४५	
२२४	५	८	५७	३८	१४	५५	३०	
३४२	१०	२७	४७	३०	५४	५	१४	
३६०	४०	१६	३७	२३	३	१५	०	
३७८	१०	५	२६	१५	१२	२४	१५	
३९६	३	२५	१६	२	२१	३४	३०	
४१४	९	१३	६	५९	३०	१८	४५	
४३२	३	१	५६	५१	३९	५४	०	

क

वर्ष	चन्द्रमध्यगतिः							
४५०	८	२०	४६	४३	४६	३	४५	
४६८	२	६	३६	३५	५८	१३	३०	चन्द्रमध्य गतिः
४८६	७	२८	२६	४८	७	२३	१५	चन्द्रमध्य गतिः
५०४	१	१७	१६	२०	३६	३३	०	
५२२	७	६	६	१२	३५	४२	४५	
५४०	४	२४	५६	४	३४	५२	३०	
५५८	६	१३	४५	५६	४४	२	१५	
५७६	०	२	३५	३५	५३	१३	०	
५९४	५	३१	२५	२५	२	२१	४५	
६१२	११	१०	१५	३३	११	५	३०	
६३०	४	६	५	२५	२०	४१	१५	
६४८	१०	१७	५५	१७	३७	५१	०	
६६६	१०	६	४५	६	३६	०	४५	
६८४	६	२५	३५	१	४८	१०	३०	
७०२	३	२४	२४	५३	५२	२०	१५	
७२०	६	३	१४	४६	६	३०	०	
७३८	२	२२	४	३८	१५	३६	४५	
७५६	८	१०	५४	३०	२४	४६	३०	
७७४	१	२६	४४	२२	३३	३६	१६	
७९६	७	४३	३४	१४	४३	४१	०	
८१०	१	६	२४	६	५२	१८	४५	
१६२०	२	१४	४८	४३	४४	३७	३०	

ख

चन्द्रमन्द केन्द्रगतिः

वर्ष									
१८	५	६	५	५४	३६	२२	१०	३०	शर० मं०
३४	१०	१२	१२	२९	१२	४४	२१	०	
५४	३	२७	४८	४३	४९	६	३१	३०	कें० ग०
	८	२७	४५	१८	२५	२८	४२	०	चं० मं०
	३	४	४१	१३	१	५०	५३	३०	
	७	११	३७	२७	३८	१३	३	०	कें० ए०
	०	१८	२३	४२	१४	२५	१३	३०	
	५	२०	२९	५६	५७	५७	२४	०	
	०	२	२६	११	२७	१९	३४	३०	
	४	९	२२	२६	३	४१	४५	०	
	९	१८	१८	४०	४०	३	५५	३०	
	२	२३	१४	५५	१६	२६	६	०	
	८	०	११	९	५२	४८	१६	३०	
	१	७	७	२४	२९	१०	२७	०	
	६	१४	३	३९	५	३२	३७	३०	
	२१	२०	५९	५३	४१	५४	४८	०	
	४	२७	५६	५	१८	३६	५८	३०	
	१०	७	२२	२२	५४	३९	९	०	
	३	१०	४८	३७	३१	१	१९	३०	
	८	०	४५	५२	७	२३	३०	०	
	१	२५	४१	८	४३	४५	४०	३०	
	७	२	३७	११	२०	७	११	०	
	५	९	२३	३५	५६	३०	१	३०	
	०	३६	२९	५०	३२	५२	१२	०	

ख

वर्ष	चन्द्रमन्द केन्द्रगतिः							
	१०	२३	२६	५	९	१४	२२	३०
	४	०	२२	१९	४५	१६	३३	०
	९	७	१८	३४	२१	१८	४३	३०
	२	१४	१४	१८	५८	२०	५४	०
	४	२१	११	३	३४	४३	४	३०
	०	२८	७	८	११	५	१५	०
	६	५	३	३२	४७	२७	५	३०
	११	११	५९	४७	२३	४९	३६	०
	५	१८	५६	२	०	४१	४६	३०
	९	२५	५२	३६	३६	३६	५७	०
	३	२	४८	३०	५६	५६	७	३०
	८	७	४४	४५	१८	१८	१८	०
	१	३६	४१	०	२५	४०	२८	३०
	१	२७	३७	१५	२	२	३९	०
	०	०	३३	२९	३८	२८	४९	३०
	५	७	२९	४२	१४	४७	०	०
	१०	१४	२५	१०	११	९	११	३०
	३	२१	२२	१३	२७	२१	२१	०
	८	२८	१८	२८	३	४३	३१	३०
	२	५	१४	४२	४०	१५	४२	०
	७	१२	१०	५७	३६	३७	५२	३०
	२	२४	२१	५४	३३	१५	४५	०

क

वर्ष	मध्यचन्द्र मध्यसूर्ययोरन्तरगति								
१८	५	२३	१२	२६	३२	४९	१०	३०	चन्द्रमध्य सू० रंत०
३६	११	१६	२४	५६	५	३८	२१	०	
५४	५	९	३७	४९	३८	१७	३१	३०	मध्यम
	११	२	४९	४६	११	१६	४२	०	मध्यम
	४	२६	२	१२	४४	५	५३	३०	चन्द्रमध्यसूर्ययोरंतरगतिः
	१०	१९	१४	३९	१६	५५	३	०	
	४	१२	२७	५	४९	१४	१३	३०	
	१०	५	३९	३२	२२	१३	२४	०	
	३	२८	५१	५८	५५	२२	३४	३०	
	९	२२	४	२५	२६	४१	४५	०	
	३	१५	१६	५२	१	०	५५	३०	
	९	८	२९	१८	३३	५०	६	०	
	३	१	४१	४५	६	६	४८	३०	
	८	२४	५४	४१	३६	५५	५८	०	
	२	१८	६	३८	१२	५५	९	३०	
	८	४१	१९	६	४५	६	४८	०	
	२	७	३१	३१	१७	५५	५८	३०	
	७	२७	१३	१७	५०	५५	९	०	
	१	२०	५६	२४	३३	३४	१९	३०	
	७	१४	८	५०	५३	२३	३०	०	
	१	७	२१	१७	२९	१२	४०	३०	
	७	०	२३	४४	२	१	५१	०	
	०	२३	४६	१०	३४	५१	१	३०	
	६	१६	१८	२७	७	४०	१२	०	

क

वर्ष	मध्यचन्द्रमध्यसूर्ययोरन्तरगतिः							
	०	१०	४१	३	३	४०	२९	३०
	६	३	२३	३०	५३	१८	१३	०
	११	१६	३०	५६	४६	७	३०	३०
	५	१९	४८	२३	१८	५३	१४	०
	११	१३	०	४९	५१	४६	४	३०
	५	६	१२	१६	२४	१५	३५	३०
	१०	२९	२५	४२	५७	२४	२५	३०
	४	१९	३८	९	३०	१३	३६	०
	१०	१५	५०	३६	३	२	४६	३०
	४	९	३	२	३५	५१	५७	०
	१०	२	१७	२९	८	४१	७	३०
	३	२५	२७	५५	४१	३०	८	०
	९	१८	४०	२२	१४	१९	३९	३०
	३	११	५७	४८	४७	८	१९	०
	९	५	५	१५	१९	५७	१९	३०
	२	२८	१७	४१	५२	४७	०	०
	८	२१	३०	८	२५	३६	१०	३०
	२	१४	४२	३४	५८	२५	२१	०
	८	७	५५	७	१	३१	१४	३०
	२	१	७	१८	४	३	४२	०
	७	२४	२९	५४	३६	५२	५७	३०
	३	१८	३९	४९	१३			०

खं

वर्षं				शरकेन्द्रगतिः				
१८	५	६	५५	९	४९	१९	३१	३०
३६	१०	१३	४०	१९	१८	३७	३	०
५४	३	२०	३०	२९	२७	५८	२४	३०
	८	२७	२०	३९	१७	१८	६	०
	२	४	११	४९	५	३७	३७	३०
	७	११	०	५८	५५	५७	९	०
	०	१७	५१	८	४५	३६	४०	३०
	५	२४	४१	१८	३४	३६	१२	०
	११	१	३१	२८	२३	१८	१३	३०
	४	८	२१	३८	१३	१५	१५	०
	९	१५	४१	४८	२	३४	४६	३०
	२	२२	१	५७	५७	५४	१८	०
	७	२८	५२	७	४०	१३	४९	३०
	१	५	२	१७	३०	३३	२१	०
	६	१२	२२	२८	१९	५२	५२	३०
	११	२९	२२	३७	९	१२	२४	०
	४	२६	१२	४६	५८	११	५५	३०
	१०	३	२	५७	४७	२१	२७	०
	३	९	५३	६	३७	१०	५८	३०
	८	१६	४३	१६	२६	५०	३०	०
	१	२३	३३	३६	१५	५०	१	३०
	४	०	२३	३६	५	९	३३	०
	१०	७	१३	४५	५४	२९	४	३०
	५	१४	३	५५	४३	४८	३६	०

ख

वर्ष			शरकेन्द्रगतिः				
१०	२०	५४	५	३३	८	७	३०
१	२७	४५	१५	२२	२७	३९	०
९	४	३४	२४	११	४७	१०	३०
१	११	२४	३५	१	६	४२	०
७	८	१५	४५	५०	२६	१३	३०
५	२५	४	५४	३९	४५	४५	०
६	१	५५	४	२९	५	४६	३०
११	८	४६	१४	१८	२०	४८	०
४	१५	३६	२४	७	४४	१९	३०
९	२२	२५	३३	५७	३	११	०
२	२९	१५	४३	४६	२३	२२	३०
८	१	५	५३	४२	४२	५४	०
१	१२	५६	३६	५५	२	२५	३०
८	१९	४३	१३	४४	११	५७	०
११	२६	३६	३	३	४१	३३	३०
५	३	२६	३२	५३	१	०	०
१०	१०	१६	४२	४३	२०	३१	३०
३	१७	६	५२	३१	४०	३	०
८	२३	५७	३	२०	५९	३४	३०
२	०	४७	१२	१०	१९	६	०
७	७	२७	२१	५९	३८	३६	३०
२	४४	५४	४३	५९	१७	१५	०

क

वर्षं	एकमारभ्याष्टादशवर्षं पर्यंतम्							
१	४	६	२२	४६	१३	५०	३२	३०
२	८	८	४५	३१	२७	४१	५	०
३	०	२८	८	१०	४१	३१	३७	३०
४	५	७	३१	४	५५	२१	१०	०
५	६	१६	५३	५१	६	५२	४२	३०
६	१	२६	४६	३७	२३	३	१५	०
७	६	५	२६	२३	३६	१३	४०	३०
८	१०	१५	२	६	५०	४८	२०	०
९	२	२४	२४	५६	४	२४	५२	३०
१०	७	७	४	४२	२८	२५	२५	०
११	१२	१३	१०	१८	३२	५७	५७	३०
१२	३	२२	३३	१४	४६	३०	३०	०
१३	८	१	५६	०	५९	५६	२	३०
१४	०	११	१८	४७	१३	१७	३५	०
१५	४	२०	४१	३३	२७	२८	७	३०
१६	९	०	४	१६	४१	२६	४	०
१७	१	९	२७	५	५५	१६	४७	३०
१८	५	१८	४९	५२	९	९	४५	०

मध्यमचन्द्रगतिः

मन्दकेन्द्र गतयः					एक वर्षमारभ्याष्टादश पर्यंतम्			
१	२	२८	४३	७	२८	४१	१३	५५
२	५	२७	२६	१४	५७	३२	२७	५५
३	८	५६	९	२२	२६	३	४१	४५
४	११	२४	५२	२९	५४	४४	५५	४५
५	२	२३	३५	३७	२३	२६	९	३५
६	५	२२	१८	४५	५३	७	२३	३०
७	८	२१	१	५२	३०	४८	३७	२५
८	११	१९	४४	५९	४९	२९	५१	२०
९	२	१८	२८	७	१८	११	५	१५
१०	५	१७	४१	५४	४६	१२	१९	१०
११	८	१५	५४	२९	१५	३३	१३	५
१२	११	४४	३७	२९	४४	१४	२९	०
१३	२	१३	२०	३७	१२	५६	०	५५
१४	५	१२	३	४४	३१	३७	१४	५०
१५	८	६	४६	५२	१४	१८	२८	४४
१६	४१	९	२६	५९	१८	१९	४२	४०
१७	२	८	१३	७	७	४०	५६	३५
१८	५८	६	५६	१	१	२२	१०	३०

ख

१	४	२८	४२	४७	१२	४४	२५	५
२	९	२५	२६	३४	२८	२८	५०	१०
३	२	२६	८	२१	३८	१५	१३	१४
४	७	२४	५१	८	५०	१७	४०	२०
५	०	२३	३३	५६	३	४२	५	२५
६	५	२२	१६	४३	१६	२६	३०	३०
७	१०	२०	५९	३०	२९	१०	१५	३५
८	३	१९	४२	१७	४१	५५	२०	४०
९	८	१८	२५	४	५४	३९	४५	४२
१०	१	१७	७	५२	७	३४	१०	५०
११	६	१५	५०	१९	२०	८	३५	५५
१२	७	१४	३३	२६	३२	५३	१	३१
१३	४	१३	१६	१३	४५	३७	२७	५
१४	९	४१	५९	०	५८	२१	५१	१०
१५	२	१०	४१	२८	४१	६	४६	१५
१६	२	९	२४	२५	२३	१०	४१	२५
१७	०	८	७	३२	१६	३५	६	२५
१८	५	६	५०	४	४९	१९	३६	३०
०	०	०	०	०	०	०	०	०

१	४	९	३७	२१	२८	२९	२३	५५
२	८	१९	१४	४२	५६	५८	३३	५०
३	०	२८	५२	४	२७	२८	४१	४५
४	५	३	२९	२५	५३	५७	३५	४०
५	९	१८	६	४७	२२	२६	५९	३५
६	१	२७	४४	८	५०	२३	२३	३०
७	६	७	२१	३०	१९	२५	४७	२५
८	१०	५६	५८	५१	४७	५५	११	२०
९	१२	२६	३६	१३	१६	२४	३५	१५
१०	७	६	१३	३४	४४	५४	१९	१०
११	११	१५	५०	५६	१३	२३	२३	५
१२	३	२५	२८	१७	४१	५२	५२	०
१३	८	५	५	३९	२०	२२	२०	२५
१४	०	१७	४३	०	३८	५१	५१	५०
१५	४	२४	२०	२२	७	२०	२०	४५
१६	९	२	५७	४३	३५	१५	५०	४५
१७	१	२५	२५	५	४	१९	१९	३५
१८	५	१२	१२	२६	३२	४९	४९	३०

क

होरागति			चन्द्रमध्यगतिः					
१	०	०	३२	५६	२७	२६	२३	
२	०	१	५	५२	५४	५२	४७	
३	०	१	३८	४९	२२	१९	११	
४	०	२	११	४५	४९	५४	३५	५
५	०	२	४४	४२	१७	३८	१८	५१
६	०	३	१७	३८	४४	३८	२२	२७

ख

७	०	३	५०	३५	१२	४	४६	२३
८	०	४	२५	३१	३९	३१	१०	१०
९	०	४	५६	१८	६	१७	३३	५६
१०	०	५	२९	२४	३४	५३	५२	४२
११	०	६	२	२१	१	१५	२१	२८
१२	०	६	२५	१७	२९	१९	४५	१५
१३	०	७	८	२३	५६	४३	९	१
१४	०	७	४१	०	२४	९	३१	४
१५	०	८	१४	६	५१	३५	५६	२३
१६	०	८	४३	३	१९	१२	२०	२०
१७	०	९	१९	५९	४६	२८	४४	६
१८	०	९	५२	५६	१२	५५	७	५२
१९	०	१०	२४	५२	४१	२०	२१	३८
२०	०	१०	४९	५८	८	४०	५५	५
२१	०	११	३७	४५	३६	१०	१९	५१
२२	०	१२	४	४२	३	४०	४२	१७
२३	०	१२	३७	३८	३१	५	६	४३
२४	०	०	१३	१०	३४	४८	३०	३०
१	०	०	३२	३९	४४	५५	४४	४०
२	०	१	५	१९	२९	४१	२९	२०
३	०	१	३७	५९	१४	३२	१४	०

क

४	०	२	१०	३८	५९	२२	१८	४०
५	०	२	४३	१८	४४	५३	४३	२०
६	०	३	१५	५८	२९	४	१८	१०
७	०	३	४८	१८	१३	५५	५२	४०
८	०	४	२१	१७	१८	४५	१७	२०
९	०	४	५३	१७	४३	३६	४२	०
१०	०	५	२६	३७	२८	२७	२३	४०
११	०	५	५९	१७	१३	१८	११	१९
१२	०	६	३१	५६	५८	८	५५	५९
१३	०	७	४	३६	४२	१९	४०	३९
१४	०	७	३७	१६	१७	५०	२५	१९
१५	०	८	९	५६	१२	४१	९	१९
१६	०	८	४२	३५	५७	३१	५४	४१
१७	०	९	५५	१४	४२	२२	३९	१९
१८	०	९	४७	१५	२७	१३	२३	५९
१९	०	१०	२०	३३	१२	४	८	१९
२०	०	१०	१३	१४	५६	५४	५३	१९
२१	०	११	२५	५४	४१	४५	३७	५९
२२	०	११	५८	३४		१९	२२	३९
२३	०	१२	३१	१४	४१	२७	७	१९
२४	०	१२	३	५३	३६	५६	५१	५९

ख

शर कें० हो	१	०	०	३३	४	२४	९	३२	२७
	२	०	१	६	१८	४८	१८	४	३
केन्द्रगतिः	३	०	१	३९	१३	१७	२८	१३	५
	४	०	२	१२	५७	३६	३८	९	२६
	५	०	२	४५	२२	०	४७	४१	४८
	६	०	३	३९	२६	२४	५७	२६	९
	७	०	५	५१	३०	४९	६	४६	३१
	८	०	६	२४	३४	१३	१६	१८	५३
	९	०	६	५७	३९	२७	२५	५१	१४
	१०	०	७	४०	४४	१	३५	२३	३५
	११	०	७	३	४८	२५	४४	५५	५७
	१२	०	८	३६	५२	४९	५४	२८	४४
	१३	०	८	९	५७	१४	५	०	४०
	१४	०	९	४३	१	३८	१३	३३	४२
	१५	०	९	१६	६	२	२३	५	२३
	१६	०	१०	४९	१०	२२	२२	३०	४५
	१७	०	१०	२२	१४	५०	४२	१०	६
	१८	०	१६	५५	१९	१४	५१	४२	२८
	१९	०	११	२८	२६	३९	१०	१४	४९
	२०	०	११	१	२८	३	१०	४७	४१
	२१	०	१२	२८	३२	२०	२०	१९	३२

होरा	१३	०	१२	७	३६	५१	२९	५१	१४
	२३	०	१२	४०	४१	१५	३९	२४	१५
अंतर	२५	०	१३	१३	४५	३९	४८	५६	३७
गति	१	०	०	२१	२८	३६	४३	२०	४५
	२	०	१	०	५४	१३	२६	४१	३०
	३	०	१	३१	२५	५०	३०	२	१५
	४	०	२	१	५४	३६	५३	२३	०
	५	०	२	३२	२३	३	३६	२३	४५
	६	०	३	२	५१	४०	३१	४	३०
	७	०	३	३३	२०	१७	३	१५	१५
	८	०	४	३	४८	१३	४६	४६	०
	९	०	४	३४	१७	३०	३०	६	४५
	०	०	५	४	४६	७	५३	२७	३०
	११	०	५	३५	१४	४३	४६	४८	१५
	१२	०	६	५	४३	२०	३०	९	०
	१३	०	६	३६	४१	५७	१३	३९	२५
	१४	०	७	६	४	३४	५६	४९	४
	१५	०	७	३७	२९	१०	४०	९	१५
	१६	०	८	७	...	४७	२६	२९	०
	१७	०	८	३८	...	२३	६	५०	४५
	१८	०	८	८	२५	१	५०	५१	३०

	१८	०	९	१९	३	३७	४३	३१	१५
	३०	०	१०	९	३२	१४	२६	५२	
माता:	२१	०	१०	४०	०	५१	२०	१३	४५
प्रथम	२२	०	११	१०	२९	२७	५३	३६	३०
	२३	०	११	४०	५८	४	२६	५७	१५
	२४	०	१२	११	२६	४१	९	१७	०
चन्द्र-	१	१	५	१७	२९	३६	२५	१५	
मास	२	२	१०	३४	५८	३३	३०	३०	५
गतय:	३	३	१५	५२	२७	५०	४४	४५	
	४	४	२१	९	५७	७	१	०	
	५	५	२६	३७	२४	२३	४६	३५	५
प्रथम	६	७	१	४४	५५	४०	३१	३०	
दिनानि	७	८	७	२	२४	५७	३६	४४	
	८	९	१२	१९	५४	१४	१	०	५
पंचम	९	१०	१७	३७	२३	३०	४०	१५	
	१०	११	७	२	२४	५७	३६	४४	
	११	०	१२	१९	५४	१४	२	०	५
	१२	२	१७	३७	२३	३०	४७	१५	
	१	०	१३	१०	३४	५८	३३	३०	३०
	२	०	२६	२०	९	५७	७	१	०
	३	१	९	३१	४४	५५	४०	३१	३०

४	१	२२	४२	१९	५४	१४	२	०
५	२	५	५२	५४	५२	४७	३२	३०
६	२	१९	३०	२९	५१	२१	३	०
७	३	२	१०	५	४९	५४	३३	३०
८	३	४५	२४	३९	४८	२८	४	०
९	३	२८	३५	१४	४७	१	३४	३०
१०	४	११	४६	४४	४५	३५	४	०
११	४	२४	५६	२९	४४	८	३५	३०
१२	५	६	६	५९	५२	५२	६	०
१३	५	२१	१७	३७	४१	१५	३६	३०
१४	६	४	२८	९	३९	४९	७	०
१५	६	१७	३७	४४	३८	२२	३७	३०
१६	७	०	४९	१९	३६	३७	८	०
१७	७	१३	५९	५४	३५	२९	३८	३०
१८	७	२७	१०	२९	३६	३	९	०
१९	८	१०	२१	४	३२	३६	२९	३०
२०	८	२३	३१	३९	३१	४	४	०
२१	९	६	४२	१२	२९	३३	४०	३०
२२	९	१९	५२	४९	२८	३६	१२	०
२३	१०	३	३	२४	२६	५०	४१	३०
२४	१०	१६	१३	५९	२५	२४	१२	०

२५	१०	२	२४	३४	२३	१७	४२	३०
२६	११	१२	३५	९	२२	३१	१३	०
२७	११	२५	५५	५४	२१	४	४३	३०
२८	०	८	५६	१९	१४	१८	५६	०
२९	१	२२	६	५४	१८	११	४७	३०
३०	१	५	१७	२९	१६	४५	१५	०
१	१	१	५६	५८	८	५५	५९	३०
२	३	३	३०	५६	१७	५१	५९	०
३	३	५	५०	५४	२६	४७	५८	३०
४	४	७	४७	५२	४५	४३	५८	०
५	५	९	४४	५०	४४	३९	५७	३०
६	६	११	४१	४८	५३	३५	५७	०
७	७	१३	३८	४७	३१	३१	३६	३०
८	८	१५	३५	४५	२७	२७	५६	०
९	९	१७	३३	४३	२३	२३	५५	३०
१०	१०	१९	२९	४१	१९	१९	५५	०
११	११	२१	२१	४९	५५	५५	५४	३०
१२	०	२३	२३	३७	११	११	५४	०
१	१	६	५२	४९	५४	२८	४८	३०
२	१	१३	४५	३९	४८	५६	३७	०
३	२	२०	४८	२९	४३	२४	५५	३०

माशेषु शरकेन्द्रगतिः

मासाः	४	४	२७	३१	१९	३७	५३	४४	०	
	५	६	४	२४	९	३२	४१	३२	३०	
	६	७	१२	१६	५९	२६	४९	५१	०	
	७	८	१८	९	४९	२१	१८	९	३०	
	८	९	२५	२	३९	१५	४६	२८	०	
मासा सू-	९	११	१०	५५	२९	१०	१४	४६	३०	
र्यचन्द्रयो	१०	०	८	४८	१९	४	४३	५	०	
	११	१	१५	४१	८	५९	४१	२३	३०	चतुर्थं
मंध्ये यो	१२	२	२२	३३	५८	५३	३९	४२	०	
रंतरगतिः	१	०	५	४३	२०	४०	८	३०		
	२	१	४१	२६	२६	२०	१७	०		
	३	२	४७	१०	१०	०	२६	३०		
	४	०	२२	१३	२२	४०	४५	०		
	५	०	२८	३६	४३	२०	४४	३०		
	६	१	४	२०	७	०	५३	०		
	७	१	१०	०	२४	४१	२	३०		
	८	१	१५	४६	४५	२०	४१	०		
	९	१	२१	३०	६	१	२०	३०		
	१०	१	२७	१३	२६	४१	२९	०		
	११	२	२	५६	२१	२१	३८	३०		
	१२	२	८	४०	१	१	४७	०		

मन्दकेन्द्रगतयः दिनानि

षष्टः	१	०	१३	३	५३	५६	१५	५१	५९
	२	०	२६	७	४७	५२	३५	४३	५८
	३	१	९	११	११	४८	५३	३५	५७
	४	१	२२	१५	३५	४१	११	२०	५६
	५	१	५	१९	२९	४१	१९	३१	५५
	६	२	१८	२३	४७	३७	४७	११	५४
	७	३	१	२७	१७	३४	५	३	५३
	८	३	१४	३५	११	३०	२२	५५	५२
	९	३	२७	५५	५	२६	४०	४७	५१
	१०	४	१०	३८	५९	२२	१८	२९	५०
	११	१०	२३	४२	५३	१९	१६	४२	४९
	१२	५	६	४६	४७	१५	२४	२३	४८
	१३	५	१९	५०	४१	४१	५२	१५	४७
	१४	६	२	५४	३५	८	१०	७	४६
	१५	६	१५	५८	२९	४	२७	५९	४५
	१६	६	२८	२	२३	०	४५	५१	४४
		७	१२	६	१६	५७	३	४३	४३
		७	२५	१०	१०	५३	२१	३४	४२
	१९	८	८		४	४९	३९	२७	४१
	२०	८	२१		५८	४५	५७	१९	४०
	२१	९	४		५२	४२	१५	४१	३९

	२२	९	१७		४०	३८	४३	३	३८
	२३	१०	०		४०	४५	५०	१५	३७
	२४	१०	१३		३४	४२	८	४७	३६
	२५	१०	२६		२८	१८	२६	१९	३५
	२६	११	९		२२	३४	४४	२१	३४
दिनानि	२७	११	२२		१६	२१	२	२३	३३
	२८	०	५		१०	३६	२०	१५	३२
	२९	०	१८		४	१२	३८	७	३१
	३०	१	१		५८	८	५५	५९	३०
	१	०	१३	१३	४५	३९	४८	५६	३७
	२	०	२६	२७	३१	१९	२३	५३	४४
	३	१	९	४१	३६	५९	२६	४९	५१
	४	१	२२	५५	२	१९	१५	५६	२८
	५	२	६	८	४८	४९	४	५३	५
	६	२	१९	२२	३३	५८	५३	४९	४२
	७	३	२	३६	४९	३८	४२	३६	३९
	८	३	१५	६	५	१८	३१	३२	५६
	९	३	२९	३	६	१८	२०	२९	३३
	१०	४	१२	१७	५६	३८	९	२६	१०
	११	४	२५	३१	२२	१७	१८	२२	४७
	१२	५	८	४५	३०	५७	४७	९	२४
	१३	६	२१	५८	५३	३६	३५	१६	१
	१४	६	५	१२	३९	१६	२५	१२	३८
	१५	६	१८	२६	३४	५६	१४	९	१५

	१६	७	१	४०	१०	३६	३	५	५५	
	१७	७	१४	५३	५६	१६	५२	२	२९	
	१८	०	२८	७	४१	५६	४०	५९	६	
	१९	८	११	२१	२७	१६	२९	५५	४३	
	२०	८	२४	३५	१३	१६	१८	१७	२०	
	२१	९	७	४८	५८	५६	७	४८	५७	
	२२	९	२१	२	४४	३५	५६	४५	३४	
	२३	१०	४	१६	३०	१५	४५	४२	४१	
अष्टम	२४	१०	१७	३०	१५	५५	३४	३८	४८	अंत-
दिनानि	२५	११	०	४४	१	३५	२३	३०	२७	रत-
सूर्यचन्द्रयो	२६	११	१३	५७	४७	१५	५३	३२	७	तयः
	२७	११	२७	४१	३२	५५	१	२८	३९	
र्मध्ययो	२८	०	१०	२५	१८	३४	५०	२०	१६	
रंतरगति	२९	०	२३	३९	७	१४	३९		५३	
	३०	०	६	५२	४९	५४	४८		३०	
र्दिनेषु	१	०	१२	४२	२६	४१	२०	१७	५९	
	२	०	२४	२२	१३	२२	४०	३५	५८	
	३	१	६	३४	२०	७	०	५३	५७	
	४	१	१८	४५	४६	१५	२१	४१	५६	
	५	२	०	५७	१३	२६	४१	२९	५५	
	६	२	१३	८	४०	८	१	४७	५४	
	७	२	२५	२०	६	४९	२२	५	५३	
	८	३	७	३१	३३	३०	४२	१३	५२	
	९	३	१९	३३	०	५२	७	४१	५१	

१०	४	१०	५४	२६	५२	२२	५९	५०
११	४	४४	५	५३	३४	४३	१७	४९
१२	४	२६	१७	२०	१६	३	३५	४८
१३	५	८	२८	४४	५७	२३	५३	४७
१४	५	२०	४०	१३	३८	४४	४१	४६
१५	६	२	५१	४०	२०	४	२९	४५
१६	६	४५	३	३७	१	२४	४७	४४
१७	६	२७	१४	३०	४४	४५	५	४३
१८	७	९	३६	०	२४	५	२३	४२
१९	७	२१	३७	२७	५	२५	४१	४१
२०	८	३	४८	५७	४६	४५	१९	४०
२१	८	१६	०	२०	२८	६	१७	३९
२२	८	२८	११	४७	९	२६	३५	३८
२३	९	१०	२३	१३	५०	४७	५३	३७
२४	९	२२	३४	४०	३२	७	११	३७
२५	१०	४	४६	३०	१३	२७	२९	३५
२६	१०	१६	५७	३३	५५	४७	४७	३४
२७	१०	२९	९	०	१६	४८	५	३३
२८	११	११	२०	२७	१७	२८	२३	३२
२९	११	२३	२१	६३	५८	४८	४१	३१
३०	०	५	४३	२०	२०	८	५९	३०

ख

सूर्यचन्द्रान्तरगतिः

व०	रा०	अं०	क०	वि०	प्र०	त्रि०	चं०	पं०
१८.	५	२३	१२	२६	३२	४९	१०	३०
३६	११	१६	२४	५३	५	३८	२१	०
५४	५	९	३७	४९	३८	२७	३१	३०
	११	२	४९	४६	११	१६	४२	०
	४	२६	२	१२	४४	५	५२	३०
	१०	१९	१४	३९	१६	५५	३	०
	४	१२	२७	५	४९	१४	१३	३०
	१०	५	३९	३२	२२	१३	२४	०
	३	२८	५१	५८	५५	२२	३४	३०
	९	२२	४	२५	२८	४१	४५	०
	३	१५	१६	५२	१	०	५५	३०
	९	८	२९	१८	३३	५०	६	०
	३	१	४१	४५	६	३९	३६	३०
	८	२४	५४	४१	३९	२८	२७	०
	२	१८	६	३८	१२	१६	३७	३०
	८	४१	१९	६	४५	६	४८	०
	२	७	३१	३१	१७	५५	५८	३०
	७	२७	१३	१७	५०	५५	९	०
	१	२०	५६	२४	२३	३४	१९	३०
	७	१४	८	५०	५६	२३	३०	०
	१	७	२१	१७	२९	१२	४०	३०
	७	०	३३	४४	२	१	५१	०
	०	२३	४६	१०	३४	५१	१	३०
	६	१६	१८	३७	७	४०	१२	०

ख

सूर्यचन्द्रांतरगतिः

व० रा०	अं०	क०	वि०	प्र०	त्रि०	चं०	पं०
०	१०	४१	३	३	५०	२९	३०
६	३	२३	३०	५३	१८	१३	०
११	१६	३०	५५	४६	७	३०	३०
५	१९	४८	२३	१८	५३	१४	०
११	१३	०	४९	५१	४६	४	३०
५	६	१२	१६	२४	१५	३५	०
१०	२९	२५	४२	५७	२४	२५	३०
४	१९	३८	९	३०	१३	३५	०
१०	१५	५०	३६	३	२	४६	३०
४	९	३	२	३५	५१	५७	०
१०	२	१७	२९	८	४२	७	३०
३	२५	२७	५५	४१	३	८	०
९	१८	४०	२२	१४	१९	३८	३०
३	११	५७	४८	४७	८	१९	०
९	५	५	१५	१९	५७	१९	३०
२	२८	१७	४१	५२	४७	०	०
८	२१	३०	८	२५	३७	१०	३०
२	१४	४२	३४	५८	२५	२१	०
८	७	५५	७	१	३१	१४	३०
२	१	७	१८	४	३	४२	०
७	२४	१९	५४	३६	५२	५५	३०
३	१८	३९	४९	१३			०

ख
चन्द्रकेन्द्रगतिः

व०	रा०	अं०	क०	वि०	प्र०	त्रि०	च०	पं०
१८	५	६	५५	९	४९	१९	३१	३०
३६	१०	१३	४०	१९	१८	३९	३	०
५४	३	२०	३०	२९	२७	५८	३४	३०
	८	२७	२०	३९	१७	१८	६	०
	२	४	१०	४९	६	३७	३७	३०
	७	११	०	५८	५५	५०	९	०
	०	१७	५१	८	४५	३६	४०	३०
	५	२४	४१	१८	३४	३६	१२	०
	११	१	३१	२८	२३	५५	४३	३०
	४	८	२१	३८	१३	१५	१५	०
	९	१५	४१	४८	२	३४	४६	३०
	२	२२	१	५७	५७	५४	१८	०
	७	२८	५२	७	४१	१३	४९	३०
	१	५	२	१७	३०	३३	२१	०
	६	४२	३२	२८	१९	५२	५२	३०
	११	१९	२२	३७	८	१२	२४	०
	४	२६	१२	४६	५८	११	५५	३०
	१०	३	२	५७	५७	२१	२७	०
	३	९	५३	६	३७	१०	५८	३०
	८	१६	४३	१६	२६	५०	३०	०
	१	२३	३३	३६	१५	५०	१	३०
	४	०	२३	३६	५	९	३३	०
	०	७	१३	४५	५४	२९	४	३०
	५	४४	३	५५	४३	४८	३६	०

ख

चन्द्रकेन्द्रगतिः

व०	रा०	अं०	क०	वि०	प्र०	त्रि०	च०	पं०
	१०	२	५४	५	३३	८	७	३०
	३	२७	४५	१५	२२	२७	३९	०
	९	४	३४	२४	११	४७	१०	३०
	२	११	२४	३५	१	६	४२	०
	७	१८	१५	४५	५०	२६	१३	३०
	५	२५	४	५४	३९	४५	४५	०
	६	१	५५	४	१९	५	४६	३०
	११	८	४६	१४	१८	२०	४८	०
	४	१५	३६	२४	७	४४	१८	३०
	९	२२	२५	३३	४७	३	११	०
	२	२९	१५	४३	४६	२३	२२	३०
	८	१	५	५३	१	४२	५४	०
	१	१२	५६	३	५५	२	२५	३०
	६	१९	४३	१३	४४	२१	५७	०
	११	२६	३६	३	३	४१	३०	३०
	५	३	२६	३२	५३	१	०	०
	१०	१०	१६	४२	४३	२०	३१	३०
	३	१७	६	५२	३१	४०	३	०
	८	२२	५७	२	२०	५९	३४	३०
	२	०	४७	१२	१०	१९	६	०
	७	७	२७	२१	५९	३८	३६	३०
	२	४४	५४	४३	५९	१७	१५	०

ख

चन्द्रकेन्द्रगतिः

व	रा	अं	क	वि	प्र	त्रि	च	पं
१८	५	६	५६	५४	३६	२२	१०	३०
३६	१०	१३	५२	२९	१२	४४	२१	०
५४	३	२७	४८	४३	४९	६	३१	३०
	८	२७	४५	१८	२५	२८	४२	०
	२	४	४१	३७	१	५०	१३	३०
	७	११	३७	२७	३८	१३	३	०
	०	१८	३३	४२	१४	२५	१३	३०
	५	२०	२९	५६	५५	५७	२४	०
	०	२	२६	११	२७	१९	३४	३०
	४	९	२२	२६	३	४१	४४	०
	९	१८	१८	४०	४०	३	५५	३०
	२	२३	१४	५५	१६	२६	६	०
	८	०	११	९	५२	४८	३६	३०
	१	७	७	२४	२९	१०	२७	०
	६	१४	३	३९	५	३२	३७	३०
	११	२०	५९	५३	४१	५४	४८	०
	४	२७	५४	५	१८	३६	५८	३०
	१०	७	५२	२२	५४	३९	९	०
	३	११	४८	३७	३१	१	१९	३०
	८	०	४५	५२	७	२३	३०	०
	१	२५	४१	८	४३	४५	४०	३०
	७	२	३७	२१	२०	७	११	०
	५	९	३३	३५	५६	३०	१	३०
	०	३६	२९	५०	३२	५२	१२	०

ख

चन्द्रकेन्द्रगतिः

व	रा	अं	क	वि	प्र	त्रि	च	पं
	१०	२३	२६	५	९	१४	२२	३०
	४	०	२२	१९	४५	१६	३३	०
	९	७	१८	३४	२१	१८	४३	३०
	२	१४	१४	१८	५८	२०	५४	०
	४	२१	११	३	३४	४३	४	३०
	०	२८	७	८	११	५	१५	०
	६	५	३	३२	४७	२७	५	३०
	१२	११	५९	४७	२३	४९	३६	०
	५	१८	५६	२	०	४१	४६	३०
	९	२५	५२	३६	३६	३६	५७	०
	३	२	४८	३०	१२	५६	७	३०
	८	७	४४	४५	४९	१८	१८	०
	१	३६	४१	०	२५	४०	२८	३०
	६	२३	३७	१५	२	२	३९	०
	०	०	३३	२९	३८	२४	४९	३०
	५	७	२९	४२	१४	४७	०	०
	१०	१४	२५	५८	११	९	११	३०
	३	२१	२२	१३	२७	२१	३१	०
	८	२८	१८	२८	३	५३	२१	३०
	२	५	१४	४२	४०	१५	४२	०
	७	१२	१०	५७	३६	३७	५२	३०
	२	२४	२१	५४	३३	१५	४५	०

ख

चन्द्रस्य मध्यमानयनसारणी

वर्षाणि	रा०	अं०	क०	वि०	प्र०	त्रि०	च०
१८	५	१८	४९	१२	९	९	४५
३६	११	७	३९	४४	१८	१९	३०
५४	४	२६	२९	३६	२७	२९	१५
७२	१०	११	१९	२८	३६	५९	०
९०	४	४	९	२७	४५	४८	४५
१०८	९	२२	५९	१२	५४	५८	३०
१२६	३	११	४९	५	४	८	१५
१४४	९	०	३८	५७	१३	१८	०
१६२	२	१९	२८	४९	२२	२७	४५
१८०	८	८	२८	४१	३१	३७	३०
१९८	१	२७	८	३७	४	४७	४७
२१६	७	१५	५८	२५	४९	५७	०
२३४	१	४	४८	५७	५९	६	४५
२५२	६	२३	३८	१०	८	१६	३०
२७०	०	१२	२८	२	१७	२६	१५
२८८	६	१	१७	५६	२६	३६	०
३०६	११	२०	७	४६	३५	४५	४५
३२४	५	८	५७	३८	१४	५५	३०
३४२	१०	२७	४७	३०	५४	५	१५
३६०	४	१६	३७	२३	३	१५	०
३७८	१०	५	२६	१५	१२	२४	४५
३९६	३	२४	१६	२	२१	३४	३०
४१४	९	१३	६	५९	३०	१४	४५
४३२	३	१	५६	५१	३९	५४	०

ख

चन्द्रस्यमध्यमानयनसारणी

वर्षाणि	रा०	अं०	क०	वि०	प्र०	त्रि०	चं०
४५०	८	२०	४६	४६	४३	४९	४५
४६८	२	९	३६	३६	४५	५८	३०
४८६	७	२८	२६	२६	४८	७	१५
५०४	१	१७	१६	१६	२०	३६	०
५२२	७	६	६	६	१२	३५	४५
५४०	०	२४	५६	५६	४	३४	३०
५५८	६	१३	४५	४५	५६	४४	१५
५७६	०	२	३५	३५	१८	५३	०
५९४	५	३१	२५	२५	४१	२	४५
६१२	११	१०	१५	१५	३३	११	३०
६३०	४	२९	५	५	२५	२०	१५
६४८	१०	१७	५५	५५	१७	३७	०
६६६	१०	६	४५	४५	९	३९	४५
६८४	९	२५	३५	३५	१	४८	३०
७०२	३	१४	२४	२४	५३	५२	१५
७२०	९	३	१४	१४	४६	६	०
७३८	२	२२	४	४	३८	१५	४५
७५६	८	१०	५४	५४	३०	२४	३०
७७४	१	२९	४४	४४	२२	३३	१५
७९२	७	४३	३४	३४	१४	४३	०
८१०	१	७	२४	२४	६	५२	४५
१६२०	२	१४	४८	४८	४३	४४	३०

ख

चन्द्रवर्षगतिः

व०	रा०	अं०	क०	वि०	प्र०	त्रि०	चं०	पं०
१	४	९	२२	४६	१३	५०	३२	३०
२	८	८	४५	३२	२७	४१	५	१
३	०	२८	८	१८	४१	३१	३७	३०
४	५	७	३१	४	५५	२२	१०	०
५	९	१६	५३	५१	९	५२	४२	३०
६	१	२६	४६	३७	२३	३	१५	०
७	६	५	२९	२२	३६	१३	४७	३०
८	१०	१५	२	९	५०	४४	२०	०
९	२	२४	२४	५६	४	३४	५२	३०
१०	७	३	४७	४२	१८	२५	२५	०
११	११	१३	१०	२८	३२	१५	५७	३०
१२	३	२२	३३	१४	४६	६	३०	०
१३	८	१	५६	०	५९	५६	२	३०
१४	०	११	१८	४७	१३	१७	३५	०
१५	४	२०	४१	३३	२७	३८	७	३०
१६	९	०	४	१९	४१	२८	४	०
१७	१	९	२७	५	५५	१९	१७	३०
१८	५	१८	४९	५३	९	९	४५	०

केन्द्रस्य वर्षगतिः

व०	रा०	अं०	क०	वि०	प्र०	त्रि०	च०	पं०
१	२	२८	४३	७	२८	४१	१३	५५
२	५	२७	२६	१४	५७	२२	२७	५५
३	८	२६	९	२२	२६	३	४१	४५
४	११	२४	५२	२९	५४	४४	५५	४५
५	२	२३	३५	३७	२३	२६	९	३५
६	५	२२	१८	४५	५२	७	२३	३०
७	८	२१	१	५२	२०	४८	३७	२५
८	११	१९	४४	५९	४९	२९	५१	२०
९	२	१८	२८	७	१८	११	५	१५
१०	५	१७	४१	५४	४६	१२	१९	१०
११	८	१५	५४	२९	१५	३१	१३	५
१२	११	४४	३७	२९	४४	१४	२९	०
१३	२	१३	२०	३७	१२	५६	०	५५
१४	५	१२	३	४४	३१	३७	१४	५०
१५	८	६	४६	५२	१०	१८	२८	४४
१६	४१	९	२९	५९	१८	१९	५२	४०
१७	२	८	१३	७	७	४०	५६	३५
१८	५८	६	५६	१४	१	२०	१०	३०

ख

शरकेन्द्रगतिः वर्षस्य

१	४	२८	४२	४७	१२	४४	२५	५
२	९	२५	२६	३४	२५	२८	५०	१०
३	२	२६	८	२१	३८	१५	१३	१४
४	७	२४	५१	८	५०	१७	४०	२०
५	०	२३	३३	५६	३	४२	५	२५
६	५	२२	१६	४७	१६	२६	३०	३०
७	१०	२०	५९	३०	२९	१०	१५	३५
८	३	१९	४२	१७	४१	५५	२०	४०
९	८	१८	२५	४	५४	३९	४५	४२
१०	१	१७	४	५२	७	२४	१०	५०
११	६	१५	५०	१९	२०	८	३५	५५
१२	७	१४	३३	२६	३२	५३	१	३१
१३	४	१३	१६	१३	४५	३७	२७	५
१४	९	४१	५९	०	५८	२१	५१	१०
१५	२	१०	४१	२८	४१	६	४६	१५
१६	२	९	२४	३५	२३	५०	४१	२०
१७	०	८	७	२२	१६	३५	६	२५
१८	५	६	५०	९	४९	१६	३६	३०

सूर्य चन्द्रांतरगतिः

१	४	९	३७	२१	२८	२९	२३	५५
२	८	१९	१४	४२	५६	५८	३३	५०
३	०	२८	५२	४	२७	२८	४१	४५
४	५	३	२९	२५	५३	५७	३५	४०
५	९	१८	६	४७	२२	२६	५९	३५
६	१	२७	४४	८	५०	५६	२३	३०
७	६	७	२१	३०	१९	२५	४७	२५
८	१०	५६	५८	५१	४७	५५	११	२०
९	१२	२६	३६	१३	१६	२४	३५	१५
१०	७	६	१३	३४	४४	५४	१९	१०
११	११	१५	५०	५६	१३	२३	२३	५
१२	३	२५	२८	१७	४१	५२	५२	०
१३	८	५	५	३९	२०	२२	२०	२५
१४	०	१७	४३	०	३८	२१	५१	५०
१५	४	२४	२०	२२	७	२०	२०	४५
१६	९	३	५७	४३	३५	५०	५०	४५
१७	१	१३	२५	५	४	१९	१९	३५
१८	५	२३	१२	२६	३२	४९	४९	३०

ख

मध्यगतिर्होरास्तु

१	०	०	३२	५६	२७	२६	२३	
२	०	१	५	५२	५४	५२	४७	
३	०	१	३८	४९	२२	१९	११	
४	०	२	११	४५	४९	४५	३५	५
५	०	२	४४	४३	१७	३८	२८	५१
६	०	३	१७	३८	४४	३८	२२	२७
७	०	३	५०	३५	१२	४	४६	२३
८	०	४	२३	३१	३९	३१	१०	१०
९	०	४	५६	२८	६	१७	३३	५६
१०	०	५	२९	२४	३४	२३	४७	४२
११	०	६	२	२१	१	१५	२१	२८
१२	०	६	३५	१७	२९	१६	४५	१५
१३	०	७	८	१३	५६	४३	९	१
१४	०	७	४१	१०	२४	९	३२	४
१५	०	८	१४	६	५१	३५	५६	३३
१६	०	८	४३	३	१९	१२	२०	२०
१७	०	९	१९	५९	४६	२८	४४	६
१८	०	९	५२	५६	१३	५५	७	५२
१९	०	१०	१४	५२	४१	११	२१	३८
२०	०	१०	४९	५८	८	४७	५५	५
२१	०	११	३७	४५	३६	१९	१९	४१
२२	०	१२	४	४२	३	४०	४२	१७
२३	०	१२	३७	३८	३१	५	६	४७
२४	०	०	१३	१०	३४	५८	३०	३०

ख

होरागतिर्मन्दकेन्द्रस्य

१	०	०	३२	३९	४४	५५	४४	४०
२	०	१	५	१९	२९	४१	२९	२०
३	०	१	३७	५९	१४	३२	१४	०
४	०	२	१०	३८	५९	२२	१८	६०
५	०	२	४३	१८	४४	५३	४३	२०
६	०	३	१५	५८	२९	४	१८	१०
७	०	३	४८	१८	१३	५५	५२	४०
८	०	४	२१	१७	१८	४५	१७	२०
९	०	४	५३	१७	४३	३६	४२	०
१०	०	५	२६	३७	२८	२७	२३	४०
११	०	५	५९	१७	१३	१८	११	१९
१२	०	६	२१	५६	५८	८	५५	५९
१३	०	७	४	३६	४२	१९	४०	३९
१४	०	७	३७	१६	२७	५०	२५	१९
१५	०	८	९	५६	१२	४१	९	१९
१६	०	८	४२	३५	५७	३१	५४	४१
१७	०	९	५५	१४	४२	२२	३९	१९
१८	०	९	४७	१५	२७	१३	२३	५९
१९	०	१०	२०	३०	१२	४	८	१९
२०	०	१०	१३	१४	५६	५४	५३	१९
२१	०	११	२५	५४	४१	४५	३७	५९
२२	०	११	५८	३४	२७	१९	२२	३४
२३	०	१२	३१	१४	४१	२७	७	१९
२४	०	१३	३	५३	३६	५७	५१	५९

ख

होरागतिः शरकेन्द्रस्य

१	०	०	३३	४	२४	९	३२	२७
२	०	१	६	८	४८	१९	४	४३
३	०	१	३९	१३	१७	२८	३७	५
४	०	२	१५	५७	३६	३८	९	२६
५	०	२	४५	२२	०	४७	४१	४८
६	०	३	३९	२६	२४	५७	२६	९
७	०	५	५१	३०	४९	६	४६	३१
८	०	६	२४	३४	१३	१६	१८	५२
९	०	६	५७	३९	३७	२५	५१	१४
१०	०	७	४०	४४	१	३५	२३	३५
११	०	७	३	४८	२५	४४	५५	५७
१२	०	८	३६	५२	४९	५४	२८	४४
१३	०	८	९	५७	१४	४	०	४०
१४	०	९	४३	१	३८	३३	३३	०
१५	०	९	१६	६	२	२३	५	२३
१६	०	१०	४९	१०	२६	२२	३७	४५
१७	०	१०	२२	१४	५०	४२	१०	६
१८	०	११	५५	१९	१४	५१	४२	२८
१९	०	१०	२८	२६	३९	१	१४	४९
२०	०	११	१	२८	३	१०	४७	४१
२१	०	११	३४	३२	२७	२०	१९	३२
२२	०	१२	७	३६	५१	२९	५१	१४
२३	०	१२	४०	४१	१५	३९	२४	१५
२४	०	१३	१३	४५	३९	४८	५६	३७

ख

होरागतिः सूर्यचन्द्रगत्यंतरस्य

१	०	०	३१	२८	२६	४३	२०	४५
२	०	१	०	५४	१३	२६	४१	३०
३	०	१	३१	२५	५०	२०	२	१५
४	०	२	१	५४	२६	५३	२३	०
५	०	२	३२	२३	३	३६	२३	४५
६	०	३	२	५१	५०	२१	४	३०
७	०	३	३३	२०	१७	३	१५	१५
८	०	४	३	४८	१३	४६	४६	०
९	०	४	३४	१७	३०	३०	६	४५
१०	०	५	४	४६	७	५३	२७	३०
११	०	५	३५	१४	४३	४६	४८	१५
१२	०	६	५	४३	२०	३०	९	०
१३	०	६	३६	४१	५७	१३	४९	२५
१४	०	७	६	४	३४	५६	४८	४
१५	०	७	३७	९	१०	४०	९	१५
१६	०	८	७	३७	४७	२३	२९	०
१७	०	८	३८	६	२४	६	५०	४५
१८	०	९	८	३५	१	५०	११	३०
१९	०	९	१९	३	३७	४३	३१	१५
२०	०	१०	९	३२	१४	२६	५२	०
२१	०	१०	४०	०	५१	१०	१३	४५
२२	०	११	१०	२९	२७	५३	३६	३०
२३	०	११	४०	५८	४	३६	५७	१५
२४	०	१२	११	२६	४१	९	१७	०

ख

मासगतिश्चन्द्रस्य

१	१	५	१७	२९	३६	४५	१५	
२	२	१०	३४	५८	३३	३०	३०	५
३	३	१५	५३	२७	५०	४४	४५	
४	४	२१	९	५६	७	१	०	
५	५	२६	१७	२६	२३	४६	१५	५
६	७	१	४४	५५	४०	३१	३०	
७	८	७	२	२४	५०	३६	४५	
८	९	१२	१९	५४	१४	२	०	५
९	१०	१७	३७	२३	३०	४७	१५	
१०	११	१२	२४	५२	४७	३७	३०	
११	०	२८	१२	२२	४	१७	४५	५
१२	२	३	१९	५१	२१	३	०	

मासगतिर्मन्दकेन्द्रस्य

१	१	१	५६	५८	८	५५	५९	३०
२	२	३	५३	५६	१७	५१	५९	०
३	३	५	५०	५४	२६	४७	५८	३०
४	४	७	४७	५२	३५	४३	५८	०
५	५	९	४४	५०	४४	३९	५७	३०
६	६	११	४१	४८	५३	३५	५७	०
७	१०	१३	३८	४७	२	३१	५६	३०
८	८	१५	३५	४५	११	२७	५६	०
९	९	१७	३२	४३	२०	२३	५५	३०
१०	१०	१९	२९	४१	२९	१९	५५	०
११	११	२१	२६	३९	३८	५५	५४	३०
१२	०	२३	२३	३७	४७	११	५४	०

ख

मासगतिः शरकेन्द्रस्य

१	१	६	५२	४९	५४	२८	४८	३०
२	२	१३	४५	३९	४८	५६	३७	०
३	३	२०	४८	२९	४३	२४	५५	३०
४	४	२७	३१	१९	३७	५३	४४	०
५	६	४	२४	९	३२	२१	३२	३०
६	७	११	१६	५९	२६	४९	५१	०
७	८	१८	९	४९	२१	१८	९	३०
८	९	२५	२	३९	१५	४६	२८	०
९	११	१०	५५	२९	१०	१४	४६	३०
१०	०	८	४८	१९	४	४३	५	०
११	१	१५	४१	८	५९	४१	२३	३०
१२	२	४२	३३	५८	५३	३९	४९	०

मासगतिः सूर्यचन्द्रान्तरस्य

१	०	५	४३	२०	४०	८	५९	३०
२	०	४१	२६	४१	२०	१७	५९	०
३	०	१७	१०	२	०	२६	५८	३०
४	०	२२	१३	२२	४०	४५	५८	०
५	०	२८	३६	४३	२०	४४	५७	३०
६	१	४	२०	७	०	५३	५७	०
७	१	१०	०	२४	४१	२	५६	३०
८	१	१५	४६	४५	२०	४१	५६	०
९	१	२१	३०	६	१	२०	५५	३०
१०	१	२७	१३	२६	४१	२९	५५	०
११	२	२	५६	४७	२१	३८	५४	३०
१२	२	८	४०	८	१	४७	५४	०

अथ यदा[1] चन्द्रः याम्योत्तरमण्डले भवति । तदा लघुभुज द्वययुक्तभुजेन[2] चन्द्रो वेध्यः । तृतीयभुजस्[3]तस्य[4] प्रांते निवेश्यः[5] यतोस्मिन्[6] प्रांतयोरन्तरं वेधिनतांशानां[7] पूर्णंज्या भवति । अस्याः[8] पूर्णं[9] जीवायाः प्रमाणं षष्टि[10]विभागांकित रेखानुसारेण ज्ञेयं । अस्याश्चापं च[11] वेधितनतांशा भवन्ति[12] ।

अथ यदा चन्द्रः मकरस्थो[13] कर्कस्यो[14] भवति । तदा वेधः कर्त्तव्यः[15] यतस्तत्र याम्योत्तरवृत्तं कदंबवृत्तं[16][17] ध्रुववृत्तं[18] दृग्मण्डलं[19] चैकमेव[20] भवति । एवं अक्षांशाश्चन्द्रस्य क्रांतिः शरः[21] नतांशाश्च सर्वे एकवृत्तस्यैव चापानि भवन्ति । एवं चन्द्रस्य परम शरानयनार्थं मया मुहुर्मुहुर्वेधः कृतः । यदा चन्द्रः कर्कस्थः उत्तरपरमशराग्रस्य[22] आयनवृत्तयाम्योत्तरवृत्तशरवृत्तानि चैकस्यानि[23] तदा स्वमध्यात्[24] कलाष्टाधिकः[25]

(क) १. +च+
२. कृतवेधार्थं पट्टक्या for (भुजेन)
३. पट्टी for (भुजस्)
४. तस्याः for (तस्य)
५. निवेश्या for (निवेश्यः)
६. यतोष्यां for (यतो ऽस्मिन्)
७. वेधितनतांशानां for (वेधिनतांशानां) (ख)
८. विसर्ग लुप्त
९. अनुस्वार लुप्त (ख)
१०. शष्टि for (षष्टि)
११. 'च' लुप्त
१२. भवति for (भवन्ति) (ख)
१३. +वा+
१४. कर्क टस्थो for (कर्क स्थो)
१५. लुप्त
१६. कदवंब for (कदम्ब)
१७. व्रत्तं for (वृत्तं)
१८. व्रत्तं for (वृत्तं)
१९. दृग्मण्डलं for (दृग्मडलं)
२०. चैकत्रैवं for (चैकमेव)
२१. शरो for (शरः)
२२. शरा ग्रस्थश्च for (शराग्रस्य)
२३. चैकस्थानि for (चैकस्यानि)
२४. क for (स्व)
२५. विसर्ग लुप्त (ख)

(ख) १८. "ध्रुववृत्त" लुप्त
२१. शराग्रस्थः for (शराग्रस्य)
२४: ख मध्यात् for (स्व मध्यात्)

अंश[1] द्वयमिता नतांशाः प्राप्ताः । तत्रा[2] स्मद्वेधानुसारणी परमः क्रांतिः २३।५१ तद्दे-शीयाक्षांशाः ३०।५८। तस्मात् परमशरः ५ एतावानेव[3] पूर्वैरूपलब्धः ।

अथयो वेधः लम्बनार्थमपेक्षते स च मकरस्थे ज्वे[4] कार्यः[5] ।

इति द्वादशप्रकरणम् समाप्तम्

(क) १. +२।८+

२: तस्माद स्मद्वेधानुसारणी for (तत्रास्मद्वेधनुसारणी)

३. एतावावानेव for (एतावानेव)

४. ब्जकार्यः for (ज्वेकार्यः)

५. + यतस्तत्र खमध्यात् महदन्तरं भवति । +

(ख) ४: +२।६+ १. ब्जे for (ज्वे)

—:०:—

अथ त्रयोदश[1]प्रकरणम्

तत्र चन्द्रकर्णानयनं निरूप्यते ।

अथ अजर्यात्[2] स संज्ञिकस्य[3] विंशति[4]संन्ने असु[5]र मा[6]सस्य त्रयोदशे[7] तारीके दिनार्धग्दि[8]तहोरा ५।५० सु सूर्यस्यास्तासन्ने च चन्द्रवेध[9]कृतः। तत्र नतांशपूर्ण-ज्या ५१।२५[10] उपलब्धाः[11] नतांशाः ५०।५५ ।

अथ वु[12]प्तनस्सरसन्नादेः तत्समयपर्यंतमन्तरकालो वर्षादिः[13] ८८२ दि० ७२[14] हो० ५ क० ५० मध्यम होरा[15] ५२०[16] तत्कालीनमध्य[17]सौकर्द ७।३१ स्पष्टोर्कः ६।५।३८[18] मध्यमश्चन्द्रः ८।२५।४४ मन्दकेन्द्रं २६२।२० सूर्यचन्द्रयोर्मध्यमांतरं ७८।८३[19] शर केन्द्रं ३५४।४० मन्दफलं धनं ७।२६ स्पष्टः ६।३।१० स्पष्टश[20]रकेन्द्रं २।६। अस्यो-तरः शरः[21] ४।५८ दक्षिणाः[22] क्रान्ति[23] २३।४६ अक्षांशाः[24] ३०।५८ गणितागत नतांशाः

(क) २. अजर्यान्तिस for (अजर्यात्स)
३. संज्ञकस्य for (संज्ञिकस्य)   ४. विशति २० सन्ने for (विंशति संन्ने)
५. असूर for असुर (ख)   ६. मांसस्य (मासस्य)
७. + १३ +   ८. दिनार्द्धाउत for (दिनार्धग्दित)
९. वेधः for (वेध) (ख)   १०. ५१।३५ for (५१।२५)
११. विसर्ग लुप्त   १२. वुख्तनस्सर for (वुप्तनस्सर)
१३. वपादिः for (वर्षादिः)   १४. '२' लुप्त
१६. ५।२० for (५२०)
१७. मध्यमोर्कः ६।७।३१ for (मध्य सौकर्द ७।३१) (ख)
१८. ६।५।२८ for (६।५।३८) (ख)
१९. ७८।१३ for (७८।८३)   २०. सरकेन्द्रं for (शरकेन्द्रं)
२१. ४।५६ for (४।५८) (ख)   २२. विसर्गलुप्त (ख)
२३. क्रांतिः for (क्रान्ति) (ख)   २४. विसर्गलुप्त

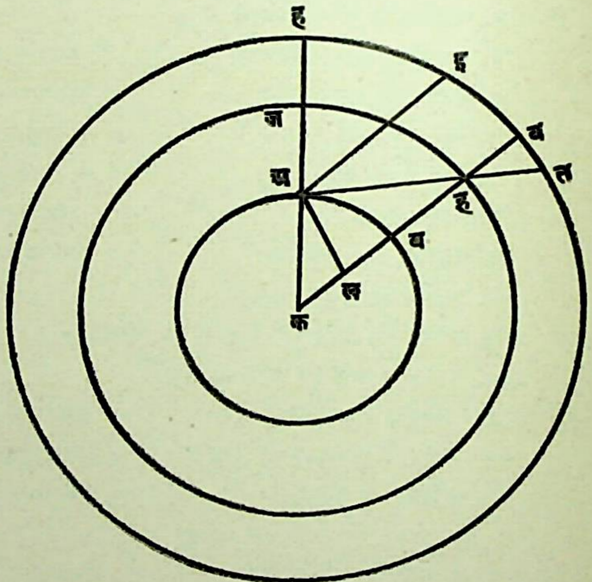
(ख) १. त्रयोदशं for (त्रयोदश)   २. अजयानूस् for (अजर्यात्स)
८. दिनार्धाद्गतहोरा for (दिनार्धग्दितहोरा)
१२. वुप्तनस्सरादेः for (वुख्तनस्सर)
१५. होराः for (होरा)   १६. ७८।१२ for (७८।८३)

४९।४८ एते[1] नतांशाः वेधितनतांशेभ्यो १।७ एतावता न्यूना जाताः[2] । इदमेव तत्कालीनं दृग्लम्बनमस्ति ।

अथ दशम क्षेत्रम्[3]

तत्र अववृत्तं पृथिव्युपरि याम्योत्तरवृत्तोद[4]रंगकल्पितं[5], पुनर्जदवृत्तं चन्द्रगतं कल्पनीयं । द चिन्हं चन्द्रविंबकेन्द्रं कल्पितं । तादृश[6]मेकं[7] हभ[8]वृत्तं [9]कल्पितं । यदग्रे पृथ्वी चिह्नरूपास्ति । कचिह्नं च वृत्तत्रयस्य केन्द्रं कल्पितं ५ खमध्यगतं कह व्यासार्द्धं अ चिन्हं दृष्टिस्वलम्ब[10] पुनः कदरेखा अदरेखा च संयोजिता । एते रेखे व चिह्ने[11] त चिह्नपर्यंतं वर्द्धिते अ चिह्नात् वव[12]करेखोपरि अललम्बः कार्यः । वर्द्धिते[13] अचिन्हात् वकरेखोपरि अललम्बः[14] पुनरंभरे[15] कवरेखायाः समानांतरा

(क) १. एतेन नतांशाः for (एतेननतांशाः)
२. विसर्गलुप्त
३. क्षेत्रम् for (क्षेत्रम्)
४. याम्यो तोद- for (याम्योत्तरवृत्तोद)
५. दरगं कल्पितं for (दरंग कल्पितं) (ख)
६-७. लुप्त
८. हउ for (हभ) (ख)
९. + तत् +
१०. स्थलं पुनः for (स्वलम्ब पुनः) (ख)
११. चिह्न for (चिन्हे) (ख)
१२. 'व' लुप्त (ख)
१४. + कार्यः +
१५. उरेखा for (अंभरेकव)

(ख) १३. 'वर्द्धिते—अललम्बः' लुप्त
१५. अंउरेखा for (अंभरेखा)

कार्या[1]। तत्र हभ्र[2]भ कोणतुल्यो हकवकोणः गणितागतनतांशकोणोस्ति । ह[3]-भ्रतकोणश्च वेधितनतांशकोणोस्ति । वतचापं दृग्लम्बनमस्ति । तच्च वेधेन १।७ एतावदुपलब्धं ।

अथ वतचापे मत[4]चापे च किंचिदन्तरं नास्ति । दृग्लम्बनज्या ११।०।३०[5] अस्य कोटिज्या षष्टे[6]रासन्नास्ति । एतत् अदेषष्टिस्तत्प्रमा[7]णेन अलरेखा लदरेखायाः प्रमाणं जातं । पुनरपि हकवकोणः ४६४८[8] एतावन्मितोस्ति ।अस्य ज्या४५।४९।३० कोटिज्या च ३८।४३।३० । इदं अकेषष्टिस्तत्प्रमाणेन अल रे[9]खाया लक रेखा[10]याश्च प्रमाणं जातं ।

अथ अकं भू[11]व्यासार्द्ध[12]रूपे मितं कल्पि[13]तम् । तदा अलरेखा ०।४६ कले[14] रेखा च ०।[15]३८ अनेन प्रमाणेन दलरेखा ३९[16]द एतावत्यस्ति । तस्मात् सम[17]ग्रादक-रेखा चन्दस्य भूगर्भ[18]कर्णः ३९।४५ भू व्यासा[19]र्द्ध रूपमितं तत्प्रमाणेन जातः ।

अथैकादश क्षेत्रम्

तत्र दकेन्द्रे अवजप्रतिवृत्तं अजव्यासे ह चिन्हं भूकेन्द्रं भ[20] चिन्हमभिमुख-केन्द्रं व[21] केन्द्रे वकतनीचोच्चवृत्तं ल चिन्हं च बेधसमये चन्द्रस्थानं च[22] कल्पितं । पुन-

---

(क) १. कार्याः for (कार्या) — २. उ for (भ) (ख)
३. उत for (मत) (ख) — ४. 'ह' लुप्त
५. ११।१०।३० for (११०।३०) — ६. + ६० +
७. 'न' लुप्त — ८. ४६।४८ for (४६४८)
९. 'रेखाया' लुप्त — १०. रेखयोश्च for (रेखायाश्च)
११. व्यासार्द्ध for (व्यासार्द्ध) (ख) — १२. रूपमितं for (रूपेमितं)
१३. कल्प्यते for (कल्पितम्) — १४. कल for (कले)
१५. ०।३९ for (०।३८) — १६. ३९।६ for (३९।द)
१७. समग्रालकरेखा for (समग्रादकरेखा) (ख)
१८. विसर्ग लुप्त — १९. व्यासार्द्ध for (व्यासार्द्ध)(ख)
२०. उ for (भ) (ख) — २१. 'व' लुप्त
२२. 'च' लुप्त

वं वहरेखा[1] वदरेखा वभरेखा[2] रेखालव संयोज्या[3]। पुनर्दचिन्हात् भचिन्हात्[4] दभ[5] लम्बो[6] मनलम्बश्च ववह[7] रेखोपरि निष्काश्यः। तस्मात् ग्रहवकोणः पाक्षकेन्द्र[8] १५६।२६। अस्यज्या २३।५९।३० कोटिज्या ५५।० एतद्वयं प्रत्येकं[9] हृदरेखा हभ[10] रेखयोः षष्टिस्तत्[11]प्रमाणेन प्रत्येकं दभ[12] रेखामनरेखयोः[13] प्रमाणं हभरेखा हनरेखयोश्च प्रमाणं जातम्। यदि प्रत्येकं हृदं[14] हभ[15] १०।१९ तदा प्रत्येकं दभरेखा[16] मनरेखा[17] ४।८ प्रत्येकं हभरेखा[18] हनरेखा च ९।२७। अनेन प्रमाणेन दवं[19] ४९।४१ दवरेखा[20] दभ-रेखयोर्वर्गांतरमूलं[21] ४८।३१ वमरेखा जाता। वहरेखा ४०।४ वनरेखा ३०।३७ तस्मात् वनरेखा नखरेखयो[22] र्वर्गयोगमूलं ३०।५४। तस्मात् मनरेखावभे[23][24] षष्टि-स्तत्प्रमाणेन इयं मन रेखा[25] ८।१ जाताः। अस्याः चापं ७।४० इदं तक चापं[26] मन्द-केन्द्रं[27] २६२।२० । तस्मात् तल चापं ९०।० तवलकोणः समकोणो जातः।

(क) १. पुन ववह for (पुनर्ववह) २. उ for (भ) (ख)
३. संयोज्याः for (संयोज्या) ४. उ for (भ) (ख)
५. दमलम्बव for (दभलम्बो) ६. उन for (मन) (ख)
७. ववह for (ववह)
१०. हुउ for (हभ) (ख) ११. 'स्तत्' लुप्त
१२. दम for दभ (ख) १३. उन for (मन) (ख)
१४. हृदहुउ for (हृदं हभ) १६. दम for (दभ) (ख)
१७. उन for (मन)
१८. हमरेखां for (दभरेखा) १९. दव ३९।४१ for (दवरेखादभ)
२०. दम for (दभ) २१. वंर्गांतर ४९।३१ for (वर्गांतरमूलं ४८।३१)
२२. नउ for (नख) २३. उम for (मन)
१४. वउ for (वभे) (ख) २५. उन for (मन)
२६. + ७।४७ + २७. + च +

(ख) ५. दमलम्बो for (दभलम्बो) ८. केन्द्रं for (केन्द्र)
९. 'प्रत्येकं' लुप्त १५. हुउं for (हभ)
१८. हम for (हभ)
२१. वंर्गांतर मूल ४९।३१ for (वर्गांतरमूलं ४८।३१)
१३. उन for (मन) २७. २६२।२ for (२६२।२०)

अथ वहरेखावलयोर्वर्ग[1]योगमूल हलरेखा जाता ४०।२५[2]। इयं चन्द्रस्य भूगर्भकर्णो जातः। अहे षष्टिस्तत्प्रमाणेन वलरेखा[3] ५।१५[4] अस्मिन् वेधे पृथ्वी[5] वृत्तव्यासार्द्धे रूपप्रमाणेन चन्द्रकर्णः ३६।४५। तस्मात् ह अ रेखा ५६।० हज रेखा च ३८।४३ नीचोच्चवृत्तव्यासार्द्धं ५।१० इदमेवास्माकमिष्टं।

इति त्रयोदशप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. वलरेखायो for (वलयोर्वर्ग)
   ३. + हजरेखा ३६।२२ +
   ४. + च +
   ५. भू for (पृथ्वी)

(ख) २. ४।२५ for (४०।२५)

—०O०—

अथ चतुर्दश[1] प्रकरणम्

तत्र चन्द्रार्कयोर्भूछायायाश्च अमायां पूर्णिमायां च क्रमेण विंबव्यासो निरूप्यते। तत्रादौ यन्त्र[2] एतत्[3] ज्ञानार्थं क्रियते[4]। तस्य नाम यवन[5]भाषया जातुः शुक वैतैन[6] तत्र चतुर्दंडमितं वा सुसरलं स्निग्धं काष्टमादाय चतुरस्रं कार्यं। अस्य[7] काष्ट-स्यायाम[8]पिंडे च दण्डचतुर्थांशमिते यथा भवतः तथा कार्यं। अस्य मध्ये मूलांदग्र-[9]पर्यंत निखात्वा[10] प्रणालि[11] कार्या। अस्याः[12] विस्तारः यष्टिविस्तारतृतीयांशतुल्यः कार्यः, अस्याः[13] पिंडश्चकांगुल[14]तुल्यः कार्यः। अस्या[15] प्रणिलिकायाः[16] अभ्यन्तरविस्तारः[17] किंचिदधिकः[18]कार्यः।[19] यथा तत्र आरोपितं[20] सत्[21] निरन्तरं तिष्टति[22]। यथा चाकर्षणे क्रियमाणे[23] प्रणालिकामार्गेण आर्कर्षितो[24] भवति, अपकर्षणे चापकर्षितो[25] भवति, तथा

(क) २. यन्त्रं for (यन्त्र) (ख) ४. कियते for (क्रियते)
६. शुवतैन for (शुकवैतैन)
७. +दैर्घ्यं चतुर्दंडमितं चापं च मितं कार्यं अस्य+
८. विस्तार for (आयाम) ९. मूलादग्रपर्यंतं for (मूलांदग्रपर्यंत)
१०. +तलं+ ११. प्राणाली for (प्रणालि)
१२. यस्याः for (अस्याः) १३. यस्याः for (अस्याः)
१४. पिंडश्चार्द्धांगुल for (पिंडश्चैकांगुल)
१५. अस्याः for (अस्या) १६. प्रणालिकायाः for (प्रणिलिकाथाः) (ख)
१७. +आभ्यंतविस्तारः किंचिदीर्घ. कार्यः अथान्पावितस्तिमितातात्रपट्टी कार्या तस्याः बहिस्थो विस्तारः प्रणालिबाह्य विस्तार तुल्यः कार्यः+
२०. आरोपिता for (आरोपितं)
२१. सती for (सत्) २३. कियमाणे for (क्रियमाणे)
२४. आर्कषिता for (आर्कर्षितो) २५. चापकर्षता for (चापकर्षितो)

(ख) १. चतुर्दशं for (चतुर्दश) ३. एतद् for (एतत्)
५. यमन for (यवन) ६. शुक्वतैनं for (शुकवैतैन)
११. प्रणाली for (प्रणालि) १८. किंचिद्दीर्घः कः for (किंचिदधिकः)
१९. +अथान्यो वितस्तिमितः लघुभुजः कार्यः तस्य च बहिस्थो विस्तारः किंचिद-धिकः कार्यः+
२२. तिष्ठति for (तिष्टति)

ख

दिनगतिश्चन्द्रस्य

१	०	१३	१०	३४	५८	३३	३०	३०
२	०	२६	२१	९	५७	७	१	०
३	१	९	३१	४४	५५	४०	३१	३०
४	१	२२	४२	१९	५४	१४	२	०
५	२	५	५२	५४	५२	४७	३२	३०
६	२	१९	३०	२९	५१	२१	३	०
७	३	२	१४	४	४९	५४	३३	३०
८	३	४५	२४	३९	४८	२८	४	०
९	३	२८	३५	१४	४७	१	३४	३०
१०	४	११	४५	४४	४५	३५	५	०
११	४	२४	५६	२९	४४	८	३५	३०
१२	५	६	६	५९	४२	४२	६	०
१३	५	२१	१७	३७	४१	१५	३६	३०
१४	६	४	२८	९	४९	४९	७	०
१५	६	१७	३८	४४	३८	४२	३७	३०
१६	७	१२	४९	१९	३६	३७	८	०
१७	७	१३	५९	५४	३५	२९	३८	३०
१८	७	२७	१०	२९	३४	३	९	०
१९	८	१०	२१	४	३२	३६	२९	३०
२०	८	२३	३१	३९	३१	४	४	०
२१	९	६	४२	१२	२९	३२	४०	३०
२२	९	१९	५२	४९	२८	३६	१२	०
२३	१०	३	३	२४	२६	५०	४१	३०
२४	१०	१६	१३	५९	२५	२४	१२	०
२५	१०	२९	२५	३४	२३	१७	४२	३०
२६	११	१२	३५	९	२२	३१	१३	०
२७	११	२५	४५	४४	२१	४	४३	३०
२८	०	८	५६	१९	१९	१८	५६	०
२९	०	२२	६	५४	१८	११	४७	३०
३०	१	५	१७	२९	१६	४५	१५	०

ख

दिनगतिर्मंदकेन्द्रस्य

१	०	१३	३	५३	५६	१७	५१	५६
२	०	२६	७	४७	५२	३५	४३	५८
३	१	६	११	११	४८	५३	३५	५७
४	१	२२	१५	३५	४४	११	२६	५६
५	२	५	१६	२६	४१	१६	३१	१६
६	२	१८	२३	४७	३७	४७	११	५४
७	३	१	२७	१७	३४	५	३	५३
८	३	१४	३१	११	३०	२२	५५	५२
६	३	२७	५५	५	२६	४०	४७	५१
१०	४	१०	३८	५६	१२	५८	२६	५०
११	१०	२३	४२	५३	३६	१६	४२	४६
१२	५	६	४६	४७	१५	३४	२३	४८
१३	५	१६	५०	४१	४१	५२	१५	४७
१४	६	२	५४	३५	८	१०	७	४६
१५	६	१५	५८	२६	४	२७	५६	४५
१६	६	२६	२	२३	०	४५	५१	४४
१७	७	१२	६	१६	५७	३	४३	४३
१८	७	२५	१०	१०	५३	२१	३४	४२
१६	८	८		४	४६	२६	२७	४१
२०	८	२१		५८	४५	५७	१६	४०
२१	६	४		५२	४२	५०	४१	३६
२२	६	१७		४६	३८	४३	३	३८
२३	१०	०		४०	४५	५०	१५	३७
२४	१०	१३		३४	४२	८	४७	३६
२५	१०	२६		२८	१८	२६	१६	३०
२६	११	६		२२	३४	४४	३१	३४
२७	११	२२		१६	२१	२	२३	३५
२८	०	५		१०	३६	२०	१५	३२
२६	०	१८		४	१२	३८	७	३१
३०	१	१		५८	८	५	५६	३०

ख

शरकेन्द्रस्य दिनगतिः

१	०	१३	१३	४५	३९	४८	५६	३७
२	०	२९	२७	३१	१९	२३	५३	४४
३	१	६	४६	३६	५९	२८	४९	५१
४	१	२२	५५	२	१९	१५	५६	२८
५	२	६	८	४८	४९	४	५३	५
६	२	१९	२२	३३	५८	५३	४९	४२
७	३	२	३६	५९	३८	४२	३६	३९
८	३	१५	६	५	५८	३१	३२	५६
९	३	२९	३	६	१८	२०	१९	३३
१०	४	१२	१७	५६	३८	९	२६	१०
११	४	२५	३१	२२	१७	१८	२२	४७
१२	५	८	५५	३०	५७	४७	१९	२४
१३	५	२१	५८	५३	३६	३६	१६	१
१४	६	५	१२	३९	१६	२५	१२	३८
१५	६	१८	३६	२४	५६	१४	९	१५
१६	७	१	४०	१०	३६	३	५	५५
१७	७	२४	५३	५६	१६	५२	२	२९
१८	७	२८	७	४१	५६	४०	५९	६
१९	८	११	२१	२७	१६	२९	५५	४३
२०	८	२४	३५	१३	१६	१८	१२	२०
२१	९	७	४८	५८	५६	७	४८	५७
२२	९	२१	२	४४	३५	५६	४५	३४
२३	१०	४	१६	३०	१५	४५	४२	४१
२४	१०	१७	३०	१५	५५	३४	३८	४८
२५	११	०	४४	१	३५	२३	३०	२७
२६	११	१३	५७	४७	१५	५२	३२	७
२७	११	२७	४१	३२	५५	१	२८	३९
२८	०	१०	२५	१८	३४	५०	२०	१६
२९	०	२३	३९	७	१४	३९	२९	५३
३०	०	६	५२	४९	५४	४८	१८	३०

ख

सूर्यचन्द्रगत्यन्तरस्य दिनगतिः

१	०	१२	११	२६	४१	२०	१७	५९
२	०	२४	२२	१३	२२	४०	३५	५८
३	१	६	३४	२०	७	०	५३	५७
४	१	१८	४५	४६	१५	२१	४१	५६
५	२	०	५७	१३	२६	४१	२९	५५
६	२	१३	८	४०	८	१	४७	५४
७	२	२५	२०	६	४९	२२	५	५३
८	३	७	३१	३३	३०	४२	२३	५२
९	३	१९	४३	०	५२	७	४१	५१
१०	४	१	५४	२६	५२	२२	५९	५०
११	४	४४	५	५३	३४	४३	१७	४९
१२	४	२६	१७	२०	१६	३	३५	४८
१३	५	८	२८	४६	५७	२३	५३	४७
१४	५	२०	४	१३	३८	४४	४१	४६
१५	६	२	५१	४०	२०	४	२९	४५
१६	६	४५	३	७	१	२४	४७	४४
१७	६	२७	१४	३०	४४	४५	५	४३
१८	७	९	२६	०	२५	५	२३	४२
१९	७	२१	३७	२७	५	२५	४१	४१
२०	८	३	४८	५७	४६	४५	१९	४०
२१	८	१६	०	२०	२८	६	१७	३९
२२	८	२८	११	४७	९	२६	३५	३८
२३	९	१०	३३	१३	५०	४६	५३	३७
२४	९	२३	३४	४०	३२	७	११	३६
२५	१०	४	४६	३०	१३	२७	२९	३५
२६	१०	१६	५७	३३	५५	४७	४७	३४
२७	१०	२९	९	०	१६	८	५	३३
२८	११	११	२०	२७	१७	२८	२३	३२
२९	११	२३	३१	५३	५८	४६	४१	३१
३०	०	५	४३	२०	२०	८	५९	३०

अथ पंचम प्रकरणम्[1]

तत्र चन्द्रस्य मन्दफलं प्रतिवृत्तप्रकारेण[2] भवितुमर्हति। नीचोच्चवृत्ते नापि[3] भवितुमर्हति। इदं मन्दफलं पूर्वाचार्यै एक[4]रूपमेव लब्धं [5]मया न्यूनाधिकं मन्दफलं प्राप्तं। अमावस्या पौर्णमास्योः यथावस्थितमेव मन्दफलं लब्धं। तदनन्तरं प्रतिपदादिषु अधिकं लब्धं, यावत्सूर्यचन्द्रयोरन्तरं त्रिराशिमितं[6] अष्टम्यर्द्ध-पर्यंतमित्यर्थः। पुनः[7] तदनन्तरमयचीयमानं दृष्टं। पुनः पौर्णमांते[8] अमांते व[9] यथावस्थितं दृष्टम्।

अथ [10]मन्दपूर्वाचार्यैर्लब्धं मन्दफलं[11]मदावुच्यते[12]। इदं मन्दफलं नीचोच्चवृत्त-प्रकारेण साधनीयमिति निश्चितमस्ति। द्वितीयप्रकारेण[13] फलसाधनार्थं मया प्रति-वृत्तमत्र नियोजितमस्ति। यदा भूकेन्द्रप्रतिवृत्तकेन्द्रांतस्य[14] निष्पत्तिः प्रतिवृत्त-व्यासार्द्धेन[15] तादृशी भवति। यथा नीचोच्चवृत्त व्यासार्द्धस्य निष्पत्तिः। कक्षावृत्त-व्यासार्द्धेन तदा मन्दफलं प्रतिवृत्ते[16] प्रकारेण नीचोच्चवृत्तप्रकारेणापि समान-

---

(क) १. क्षेत्रम् for (प्रकरणम्) २. प्रकारेणापि for (प्रकारेण)
३. 'न' लुप्त (अतः—वृत्तेपि)
४. रैक for (एक) ५. +तु+ (ख)
६. त्रिरात्रिमितं for (त्रिराशिमितं)
६. च for (व) (ख)
१०. 'मन्द' लुप्त (ख) ११. फलं for (ख)
१२. आदौ उच्यते for (मदावुच्यते)
१३. 'प्रकारेण' लुप्त
१४. केन्द्रांतरस्य for (केन्द्रांतस्य) (ख)
१५. "व्यासार्द्ध" लुप्त १६. वृत्त for (वृत्ते) (ख)

(ख) ४. रेकरूप for (एकरूप)
८. पौर्णिमांते for (पौर्णमांते) ७ "पुनः" लुप्त
१२. प्रथम प्रकारेणादावुच्यते for (मदावुच्यते)

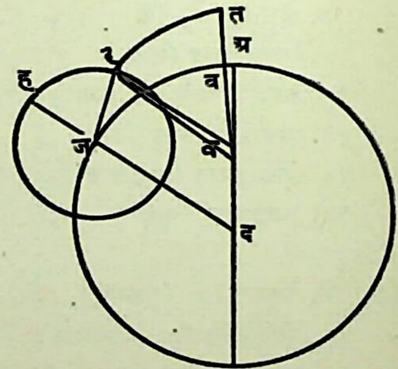
मेवायाति । तत्र कक्षावृत्ते [1]केन्द्रनीचोच्चवृत्तं[2] चन्द्रमध्यमगत्या [3]पूर्वतः भ्रमति। नीचोच्चवृत्ते [4]बिंबचन्द्र[5]मध्य[6]मगत्या[7] पूर्वतः[8] भ्रमति । प्रतिवृत्तप्रकारे तु प्रतिवृत्ते चन्द्रगतिः मन्दकेन्द्रतुल्या भवति। [9]प्रतिवृत्तस्य [10]गतिः [11]भूकेन्द्रोपरि [12]उच्चतुल्यास्ति । गतिद्वयमपि[13] एकस्यां दिशि भवति च ।

[14]प्रथमं क्षेत्रम्

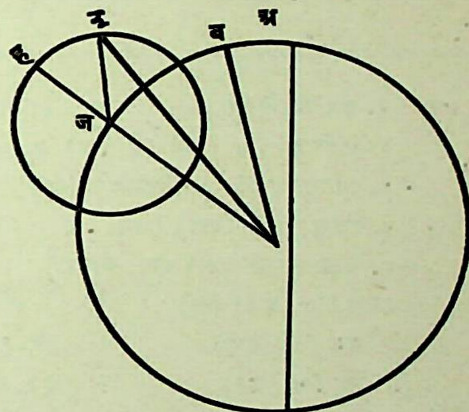
तत्र द भूकेन्द्रोपरि अवजं कक्षा वृत्तं । तस्य अदव्यासः [15]हउं नीचोच्चवृत्तं ज केन्द्रोपरि ह [16]चिन्हं [17]तुच्चं तत्रैव चन्द्रस्थानं [18]कदा यदा [19]नीचोच्चवृत्तकेन्द्रं[20] अ

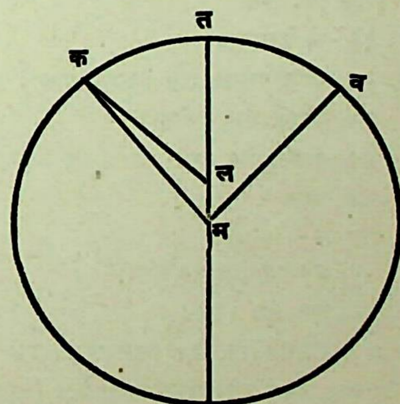
(क) १. 'केन्द्र' लुप्त (ख) ३. पूर्वतो for (पूर्वतः) (ख)
४. बिंवं for (बिंब)
६. मन्द केन्द्रगत्या for (मध्यमगत्या)
७. +त दिनर दिशि+ ८. पश्चिमो for (पूर्वतः)
६. युतिः for (गतिः)
१२. मध्यमगति मन्दकेन्द्रगत्योरन्तररूप for (उच्चतुल्यास्ति)
१४. प्रथम for (प्रथमं) (ख) १५ उ for (उं)
१६. चिह्नं for (चिह्न) (ख) १७: उच्चं for (तुच्चं) (ख)
१८. 'कदा लुप्त १६. वृत्तं for (वृत्त)
२०. +ज+

(ख) २. वृत्तकेन्द्रं for (वृत्तं)
५-६. केन्द्रगत्या for (चन्द्रमध्यमगत्या)
७-८. तदितरदिशि पश्चिमतो भवति for (पूर्वतः भ्रमति)
१०. प्रतिवृत्तगति for (प्रतिवृत्तस्य गतिः)
११. भूंकेन्द्रोपरि for (भूकेन्द्रोपरि)
१२. उच्चगति for (उच्च)
१३. मध्येकस्या for (मपि एकस्यां)

चिन्हे भवति । पुनः एकेन समानेन कालेन चन्द्रः हझचापतुल्यश्चलितः । नीचोच्च-वृत्तं च अज चापं[1] तुल्यं चलितं । पुनर्दजहरेखा संयोज्या । उजरेखा च संयोज्या । तत्र अजचापं हउचापादधिकं भविष्यति । पुनर्जवचापं हउचापतुल्यं पृथक्कार्य[2] वदरेखा च संयोज्या । तस्मात् अदवकोणतुल्या[3] प्रतिवृत्तगतिः द केन्द्रे भविष्यति । पुनः प्रतिवृत्त केन्द्रं उच्चं च दवरेखायां भविष्यति । पुनरियदं[4] वरेखा वर्द्धनीया । पुनर्दवरेखा जउ तुल्या प्रथत्कार्या[5] । पुनर्वं[6] केन्द्रोपरि वउ व्यासार्द्धेन उतचापं कार्यं उवरेखा च संयोज्या । तदा उववद निष्पत्तिः जदजउनिष्पत्ति तुल्या भविष्यति[7] । कुतः उजदवक्षेत्रस्य समानांतर[8]भुजत्वात् चन्द्रोपि प्रतिवृत्तप्रकारेण उचिन्हे भविष्यति । चन्द्रोपि प्रति[9]कुतः[10] उजहतवउ[11] कोणयोः समानत्वात् एतच्चापयोरपि समानत्वं[12] ।[13]

(क) १. चाप for (चापं)

२. प्रथमाकार्यं for (पृथक्कार्यं)

३. तुल्य for (तुल्या)

२. प्रथवकार्या for (प्रथत्कार्या) (ख)

८. समांतर for (समानांतर)

९-१०. लुप्त (ख)

११. यतः for (कुतः)

१२. सजातीयत्वात् for (समानत्वं)

१३. + तस्मात् प्रतिवृत्त प्रकारेण नीचोच्चवृत्त प्रकारेणापि एकैव गतिर्जाता +

(ख) ३. पृथक्कार्यं for (पृथक्कार्यं)

४. पुनरियं दवरेखा for (पुनरियदंवरेखा)

६. पुनर्वं केन्द्रोपरि for (पुनर्वं-केन्द्रोपरि)

७. भविष्यतीति for (भविष्य-ति)

अथ द्वितीय क्षेत्रम्

यदि निष्पत्तयः सजातीयाः तासां राशयः समाना न भवन्ति । तदा कक्षा-वृत्तं उच्चनीचवृत्तं[1] च पूर्वोक्त प्रकारेण प्रकल्पं[2] पुन र्वतक प्रतिवृत्तं ल केन्द्रोपरि कार्यं । त[3] व्यासे भचिह्नं[4] भूकेन्द्र[5] प्रतिवृक्षे[6] कचिन्ह[7] चन्द्रः कल्प्यः[8] । पुनर्दल[9]रेखा वभ-रेखा[10] कभरेखा[11] कलरेखा[12] च[13] संयोज्या । पुनर्दजरेखा जहरेखा[14] निष्पत्तितलरेखा[15] लमरेखा[16] निष्पत्तितुल्या[17] कल्पनीया । तत्रैकस्मिन्नेव काले नीचोच्च त[18] केन्द्र गत्या अदज कोणः नीचोच्चवृत्ते केन्द्र हजउ कोणः प्रतिवृत्ते[19] तलकककोण[20] एते समान-कालोत्पन्नः[21] प्रतिवृत्तकेन्द्रगत्या भूकेन्द्रोपरि अदवकोणतुल्य तमवकोणः कल्प-नीयः । तस्मात् हजउ कोण वदजकोण तलककोणाः समाना भविष्यन्ति । पुनः अदजकोणः वमतकोण[22] तलकोपायोगतुल्यो[23] भविष्यति । पुनर्वद रेखा उज[24]

(क) १. व्रतं for (वृत्तं) ३. तल for (त) (ख)
४. म चिह्नं for (भ चिह्नं (ख) ५. भूकेन्द्रं for (भूकेन्द्र) (ख)
६. प्रतिवृतेक for (प्रतिवृक्षेक) (ख)
७. चिह्नं for (चिह्न) (ख)
८. चन्द्र कल्प्यः for (चन्द्रः कल्प्यः)
९. कंल for (दंल) (ख)
११. मक for (कम) १२-१३. लुप्त
१४. उह for (जह) १५. निष्पत्तिः for (निष्पत्ति) (ख)
१६-१७. लुप्त १८. वृत्त for (त) (ख)
१९. +केन्द्रगत्या+ २०. 'क' लुप्त
२१. कालोत्पन्नाः for (कालोत्पन्नः)
२२. कोणः for (कोण)
२३. तलक योग तुल्यो for (तल कोपायोग तुल्यो)
२४. लुप्त

(ख) २. प्रकल्प्यं for (प्रकल्पं)
१०. वम for (वभ) ११. कम for (कभ)
२०. तलककोणः for (तलकककोण)
२३. तलक कोणयोग तुल्यो for (तल कोपायोग तुल्यो)

रेखा[1] च समानांतरा भविष्यति । पुनः दजउत्रिभुज कलभ[2]त्रिभुजे सजातीये भविष्यतः । कुतः जकोणलकोणयोः समान[3]त्वमस्ति । पनरेतयोः कोणयोर्द्वौद्वौ भुजावेकरू[4]पनिष्पत्तिस्थौ[5] स्तः । तस्मात् वदउकोणतुल्यजउदकोणः लमक-कोणेन तुल्यो भविष्यति । तस्मात् अदउ कोणः[6] वमक कोणेन समानो भविष्यति । तत्र कुत्रचित्काले[7] दौद अरेखा[8] स्थितः चन्द्रोस्तीति प्रकटमेव पुनस्तस्यैव कालस्यांते दउरेखा मकरेखास्थः । तस्मात्प्रकारद्वयेनापि चन्द्रस्यैकरूपा गतिः सिद्धा इद-मेवास्[9]मकमिष्टं ।

इति पंचमप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. लुप्त — २. कलम for (कलभ) (ख)

३. 'त्व' लुप्त

४. रूपा for (रूप) — ५. स्थौ for (स्यौ) (ख)

६. विसर्ग लुप्त — ७. कालादौ for (कालेदौ)

८. +मव रेखा+

९. इद मेवास्माक मिष्टम् for (इद मेवास्मक मिष्ट')

८. +वम रेखा+

(ख) ९. इद मेवास्माकमिष्टं for (इद मेवास्मकमिष्टं)

अथ षष्टं[1] प्रकरणम्

तत्र चन्द्रपरममन्दफलसाधनं निरूप्यते । तत्र नीचोच्च[2]वृत्तव्यासार्द्ध[3]निष्पत्तिः कक्षावृत्तव्यासार्द्धेन यादृशी भवति । तत्[4] ज्ञानं अथवा या[5] केन्द्र[6]द्वयांतरनिष्पत्तिः प्रतिवृतव्यासार्द्धेन तद्[7] ज्ञानं आभ्यां च परममन्दफलप्रमाणज्ञानं निश्चियंते[8] । पुनरिष्टफलप्रमाणज्ञानं चन्द्र मध्यमस्थानज्ञानं च ग्रहणत्रयोण[9] मंदकेन्द्र[10]स्थान-ज्ञानं यथा भवति, तथा निरूप्यते । यतः मध्यगतिमन्दकेन्द्रगत्यो[11] ज्ञनिं[12] भवति ।

अथादौ चन्द्र कक्षा नीचोच्चवृ[13]त्तप्रकारेण दृशी[14] कल्प्या । एकं वृत्तं[15] भूकेन्द्रे[16] कृत्वा कक्षावृत्तमिति संज्ञा कार्या पुनर्द्वितीयवृत्तकेन्द्र[17]भूकेन्द्र[18] कृत्वा यथा कच्छा[19] वृत्ते न संपातो भवति, तथा वृत्तं कार्यं । तस्य विमंडे[20] प्रतिसंज्ञा कार्या अनयोरंतर[21]-

---

(क) २. नीचौच्च for (नीचोच्च) ३. व्यासार्द्धस्य for (व्यासार्द्ध)
४. त for (तत्)
५-६. फलेन्द्र for (या केन्द्र) ७. त for (तद्)
८. निश्चित्वांते for (निश्चियंते)
९. त्रयमध्ये for (त्रयोण)
१०. +मध्ये+ ११. +ग्रहणत्रयेण+
१२. ज्ञानं for (ज्ञनिं) १३. 'वृ' लुप्त
१४. 'दृशी' लुप्त १५. व्रतं for (वृत्तं)
१६. भूकेन्द्रं for (भूकेन्द्रे)
१७-१७: 'केन्द्रभू' लुप्त १९. कक्षा for (कच्छा) (ख)
२०. विमंडलमिति for (विमंडे प्रति) (ख)
२१. रन्तरं for (रन्तर) (ख)

(ख) १. षष्ठं for (षष्टं) ४. तद् for (तत्)
९. त्रयेण for (त्रयोण)
१४. प्रकारेणे दृशी for (प्रकारेण दृशी)
१७. केन्द्रं for (केन्द्र)

परमशरतुल्यं कार्यं । तयोः सपातस्य[1] पातसंज्ञा कार्या । पुनर्विंमंडले नीचोच्चवृत्तं कल्प्यं चन्द्रोपि नीचोच्चवृत्ते कल्पनीयः । पुनः[2] नीचोच्चवृत्ते चन्द्रगति[3]मंद[4]केन्द्रः[5] गति-तुल्या पश्चिमदिशि कल्प्या । पुनर्नीचोच्च[6]वृत्तकेन्द्रगतिर्विंमंडले पूर्वदिशि शरकेंद्रगति-तुल्या प्रकल्प्या[7] । पुनरस्य विमंडलगतिः पातगति[8]संज्ञा च[9] कदा[10] वृत्तजनितपश्चिम-दिशि मध्यमगति शरकेन्द्रं[11] गत्यंतरतुल्या प्रकल्प्या[12] । तस्मान्नीचोच्चवृत्तकेन्द्रगति[13] क्रांतिवृत्तगत्यनुसारेण मध्यमगतितुल्या भवति । इयं च विमण्डल[14] एव भवति । न तु कक्षावृत्ते यदि कक्षावृत्ते गृह्यन्ते[15] तदा किञ्चित् सांतरा भविष्यति ।

अथ यत्[16] नीचोच्चवृत्त[17]चापं प्रतिवृत्त[18]चापं वा स्पष्टति[19]तुल्यं[20] स्यात् । तच्चापं यदि भार्द्धांशा न्यूनं[21] स्यात् । तदैतच्चापं उच्चस्थाने नीचस्थाने वा न गच्छति । यदि भार्द्धांश[22]तुल्यं[23] तदा नीचोच्च लग्नां[24] प्रांतं च[25] भविष्यति । यच्चापं स्पष्टगतौ न्यूनमन्तर

(क) १. सम्पातस्य for (सपातस्य)
२. पुनर्नीचोच्च for (पुनः नीचोच्च) ३-४-५. लुप्त
६. व्रत for (वृत्त) ७. प्रकल्पा for (प्रकल्प्या) (ख)
८. रूपा for (संज्ञा) ९. 'च' लुप्त
१०. कक्षा for (कदा) ११. केन्द्र for (केन्द्रं) (ख)
१२. प्रकल्पा for (प्रकल्प्या) (ख) १४. विमंडले for (विमंडल)
१५. गृह्यते for (गृह्यंते) १६. यन्नीचो— for (यत् नीचोच्च)
१७. व्रत for (वृत्त) १८. व्रत for (वृत्त)
१९. स्पष्टगति for (स्पष्टति) २०. तुल्यं for (तुल्य)
२१. न्यूनं for (न्यूनं) (ख)
२२. +भार्द्धांशादधिकं तदा नीचोच्चगं भविष्यति+
२३. भार्द्ध for (भार्द्धांश) २४. लग्न for (लग्नां) (ख)
२५. 'च' लुप्त (ख)

(ख) ४. मंदकेन्द्रगति for (मन्दकेन्द्रः गति)
१३. गतिः for (गति)
१९. वातिस्पष्ट तुल्यं for (वास्पष्टति तुल्या)
२२. भार्द्धांशादधिकं तदा नीचोच्चगं भविष्यति यदि+

मुत्पादयति[1]। तच्चापं यदि भार्द्धांशतुल्यं वा तन्न्यूनं तदा नीचोपरि कदापि न गतं भविष्यति। यदि भार्द्धांशतुल्यं वा भार्द्धांशादधिकं, तदा उच्चोपर्यवश्यं गमिष्यति। पुनर्न्यूनचापस्थोपरिगतत्वं[2] अधिक चापस्य[3] नीचोपरिगतत्वं। कदाचिद्भ[4]विष्यति कदाचिंन[5] भविष्यति।

अथ यच्चापमन्तरमधिकमुत्पादयति, तद्यदि भार्द्धांशमितं वातं[6] न्यूनं। तत् कदाचिदप्युच्चगतं न भवति। यदि च भार्द्धांशतुल्यं[7] वा तदधिकं तन्नीच गतमवश्यं स्यात्।

अथ न्यूनचापस्य नीचोपरिगतं[8] न[9] अधिकचापस्य[10] उच्चोपरिगमनं च कदाचिद्भविष्यति। कदाचिन्न भविष्यति। यथा अवजदं प्रत्तिवृत्तं[11] वा नीचोच्चवृत्तं प्रकल्प्यं। ह चिह्नं भूकेन्द्रं अजव्यास[12]श्चोच्चनीचगतं[13] कल्प्यः[14]। हव हद रेखे च[15]

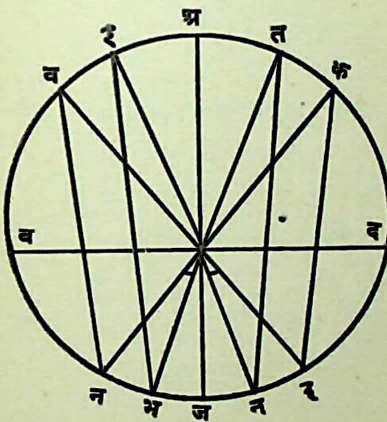
(क) १. मुपाद पति for (मुत्पादपति)
२. न्यूंनत्वापस्योच्चो for (न्यूनचापस्थो)
३. अधिक त्वापस्य for (अधिक चापस्य)
४. लुप्त
६. वात for (वातं) ७. भाद्धांश for (भार्द्धांश)
८. परिगमनं for (परिगतं) (ख)
९. 'न' लुप्त (ख)
१०. अधिकत्वा यस्य for (अधिक चापस्य)
११. व्रतं for (वृत्तं) १२. व्यासं for (व्यास)
१३. चोच्चनीचगतं (श्चोच्चनीचगतं)
१५. 'कल्प्यः' लुप्त

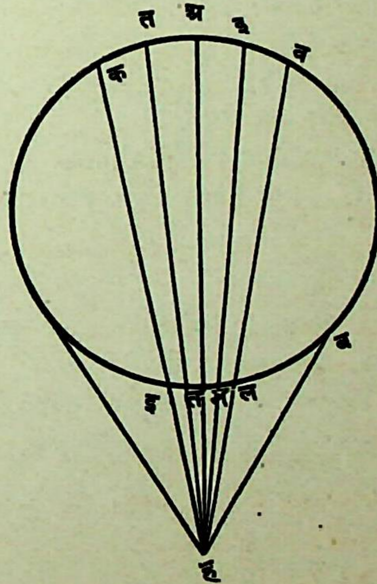
(ख) २. न्यूंन चापस्योच्चोपरिगतत्व for (न्यूंन चापस्थोपरिगतत्वं)
५. कदाचिन्न for (कदाचिंन)
६. तन्न्यूनं for (तंन्यूनं)
१४. गतः for (गत)

परम फलसंलग्ने कार्ये पुनर्ग्रहगतिः अ चिह्नात् [1]वा चिह्नादिशि कल्प्या । पुन [2]उंभ-
[3]रेखा वलरेखा तनरेखा [4]कस रेखाश्च [5]संयोज्यः । [6]एत रेखा तादृशचिह्नगताः सन्ति
येषां फलं समं इदं प्रकटमेव । यानि चापानि अन्तरं [7]न जनयन्ति, तानि एताभि
रेखाभि [8]व्यासेन[9] [10]खण्डितानि चापं [11]यद्भार्द्धांशान्न्यूनं यथा [12]ववल चापं उच्चनीच[13] गतं
न भविष्यति । यच्चाधिकं चापं [14]यदा [15]तदव [16]नीचोच्चगं भविष्यति । यच्च भार्द्धांश-

(क) १. व चिन्ह for (वा चिन्हा) २. उंम for (उंभ) (ख)
३. 'रेखा' लुप्त ५. संयोज्या for (संयोज्यः)
७. र for (न) ९. व्यसिन for (व्यासेन)
१०. पंडितानि for (खण्डितानि)
११. यद्वार्द्धांशान्न्यूनं for (यद्भार्द्धांशान्न्यूनं) (ख)
१२. च for (व) १३. नीचं for (नीच)
१४. यथा for (यदा) (ख) १५. लदवं for (तदव)
१६. एतन्नीचोच्चगं for (नीचोच्चगं)

(ख) १. व चिन्हदिशि for (वा चिन्हादिशि)
४. वस for (कस) ५. संयोज्याः for (संयोज्यः)
६. एता for (एत) ८. +र्वा+
१५. लदव for (तदव)

तुल्यं यथा अवजं एतत्स्थानद्वयेपि संलग्नं भविष्यति । यच्चापं न्यूनमन्तरं उत्पादयति तदादिर्द[1]दिश्या संन्नो भविष्यति । त[2]च्चापं यदि भार्द्धांशतुल्यं वा तन्न्यूनं तदा ज चिह्नगतं न भविष्यति । कुतः ज चिह्नं यद्यादिगतं स्यात् । तच्चापं यथा जदउं यद्यतगतं स्यात्, तदा यथा तवजं[3] एतच्चापद्वयं भार्द्धांशादधिक[4] यच्चापं भा[5]र्द्धांशतुल्यं[6] वा[7] भार्द्धांशादधिकं तच्चापमचिन्हगतमवश्यं भवति । कुतः यदि न गतं स्यात्, तदा भार्द्धांशतुल्यं वा अधिकं भार्द्धांशान्न्यूनं भविष्यति । एतदशुद्धं यच्चापं भार्द्धांशान्न्यूनं तत्कदा[8] चिह्नगतं भविष्यति, यथा त[9]गउचापं वा तवलचापं कदा[10]चिन्न गतं स्यात् । यथा उवचा[11]पं कदाचिन्न गतं स्यात् । यथा कवम चापं यच्चापमधिकमन्तरं जयनतितदा[12]दिः वदित[13] स्या[14]सन्नो भविष्यति ।[15] शे[16]षं विचारस्तु पूर्वो[17]क्त वत् ज्ञेयः ।

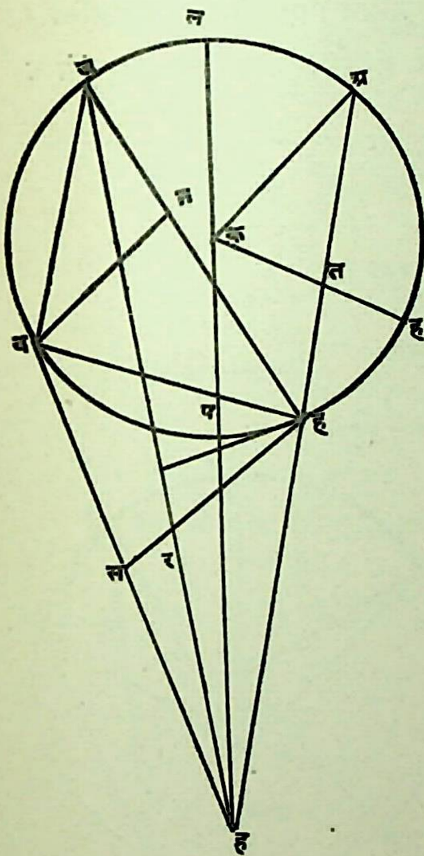
अथ ग्रहणत्रयेणास्य प[18]रं मन्दफलज्ञानं निरूप्यते । तत्र अवजं ग्रहणत्रय-

---

(क) १. दंदिष्यासन्नो for (दंदिश्यासंन्नो)
२. +अन्तः दूरतरो भवति+
३. त व व जं for (त व जं)   ४. दधिकं for (दधिक) (ख)
५.६.७. लुप्त
८. +चित् अ+(ख)   ९. 'ग' लुप्त
१०. कद चिन्हं for (कदा चिन्न)
११. +यच्चभार्द्धांशादधिकं तच्चापं ज चिन्हे गमिष्यति । यथा कवज चापं+ (ख)
१२. विसर्ग लुप्त
१३. वदिक्त for (वदित)   १४. आसन्नो for (स्यासन्नो)
१५. +अन्तो दूरे भवति+
१६. शेष विचारस्तु for (शेषं विचारस्तु)
१७. पूवव ज्ञेयः for (पूर्वोक्तवत् ज्ञेयः)
१८. परम for (परं) (ख)

(ख) १३-१४. वदिश्यासन्नो for (वदितस्यासन्नो)

स्थानं प्रतिवृत्ते वा नीचोच्चवृत्ते कल्पितं। पुनश्चंद्रः[1] अचिह्नात् वचिह्नानामन्तर[2] चापानि मन्दकेंद्राणि ग्रहणानामन्तरकालेन साध्यानि । पुनः पूर्वोक्तप्रकारेण उच्चस्थानं नीचस्थानं[3] च चापत्रयमध्यैक[4]चाप[5]गतं कल्पनीयं। पुनर्भूकेन्द्रं गत्य-धिकदिशि कल्पनीयं। तस्माभि[6]रस्मिन् क्षेत्रे दचिह्नं[7] भूकेन्द्र[8]कल्पितं। पुनः अद-रेखा वदरेखा जद रेखाश्च संयोज्याः[9]। पुनः अद रेखा वर्द्धनीया। यथा अवजवृत्ते हचिह्नलग्ना भवति। पुनर्वजरेखा हवरेखा[10] हजरेखाश्च[11] संयोज्याः[12]। पुनः[13] वतह

(क) २. +चिन्ह दिशि व चिन्हाज्ज चिन्हदिशि गच्छतीति च कल्पितं पुनरेषां+

३. लुप्त

४. मध्यै कस्मिन् for (मध्यैक)

५. चापे for (चाप)

७. चिह्ने for (चिह्नं) (ख)

८. भूकेन्द्रं for (भूकेन्द्र) (ख)

९. विसर्ग लुप्त

१०-११. लुप्त

१२. विसर्ग लुप्त

(ख) १. विसर्ग लुप्त

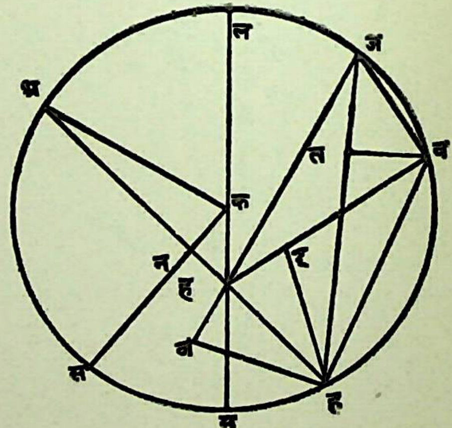
६. तदस्माभि for (तस्माभि)

१३. पुनर्वत for (पुन. वत)

उह[1] वलं वा हजरेखा वदरेखा जद[2]रेखानामुपरि नेयाः । तदा अदजको[3]णो जअ चापस्य फलं[4] वा स्पष्टगतिरस्ति । अहजकोणस्तु[5] जअचापप्रमाणमस्ति । वृत्त-पालौ एतत्कोणद्वयं विदतमस्ति[6] । ततः हज दउ कोणोपि[7] ज्ञातो भविष्यति । पुन हंदव त्रिभुजे हजव त्रिभुजे च सर्वे कोणाः ज्ञाताः भविष्यन्ति । तस्मात्[8] शेषं भुजा-ऽपि जहरेखा हदरेखयोः[9] प्रत्येकस्य[10] षष्टिमितानुसारेण ज्ञाताः[11] भविष्यन्ति । तस्मात्[12] शेषभुजाऽपि[13] [14] जहरेखा[15] हदरेखयोः[16] प्रत्येकस्य[17] षष्टिमितानुसारेण[18][19] ज्ञाताः[20] भविष्यन्ति[21] । पुन दंह रेखां षष्टितुल्यां प्रकल्प्य प्रमाणद्वयेन ज्ञातया हवरेखया[22] जह-रेखाप्रमाणज्ञानं कार्यं ।[23] पुन अंदवकोणो[24] अवचापस्य फलमस्ति । वा स्पष्टगतिः तत्र[25] अवकोणो वृत्तपालौ[26] अजवचाप[27] प्रमाणमस्ति । एतत्कोणद्वयं[28] [29] [30] ज्ञातमस्ति[31] । तदा हदव[32] कोणोपि विदितो भविष्यति । पुन हंदउ[33]त्रिभुजस्य हवउत्रिभुजस्य च

(क) १. उः for (उ) २. त for (ज)
४. +प्रतिवृत्ते+
६. विदित for (विदत) (ख) ७. 'उ' लुप्त (ख)
८. शेष भुजा अपि for (शेषं भुजाऽपि)
९. रेखायोः for (रेखयोः) १०. 'स्य' लुप्त
११. विसर्ग लुप्त (ख) १२—२१, लुप्त (ख)
२२. +जहरेखाया+ २३. पुनः for (पुन)
२४. अ for (अं)
२५. अहव for (अव) (ख)
२६. व्रत for (वृत्त)
२७. चापस्य for (चाप)
२८.-२९-३०-३१. लुप्त
३२. हवद for (हदव) (ख)
३३. दंहउ for (हंदउ)

(ख) १. उहव लम्बाः for (उहव लम्बा)
३. "कोणो—रस्ति" लुप्त
५. 'अहज' लुप्त
८. शेष for (शेषं)

सर्वे कोणाः ज्ञाताः भविष्यन्ति[1]। तस्मात् प्रमाणद्वयेन ज्ञातया हज्ञरेखया[2] दहषष्टिप्र माणानुसारेण वहरेखाज्ञानं भविष्यति। पुन वंहतकोणः[3] वजचापः[4] प्रमाणं ज्ञातमेवास्ति। तस्मात् वह षष्टि प्रमाणानुसारेण प्रत्येकं वतत हरेखे ज्ञाते भविष्यति[5] पुन दंह षष्ट्यनुसारेण ज्ञानं भविष्यति।

अथ हजरेखापि ज्ञातास्ति। प्रत्येकं जतरेखा[6] वतरेखा[7][8] च ज्ञातास्ति। तस्मात् हद षष्टिप्रमाणानुसारेण वज रेखापि ज्ञाताः[9] भविष्यति। इयमेव वतरेखा[10] ऽवज[11]वृत्तव्यासार्द्धं[12] षष्टिमितं[13] ज्ञातास्ति[14][15]। ततः प्रत्येकं हदरेखा च[16] अनेन प्रमाणेन ज्ञाता भविष्यति। तस्मात् हव चापमपि विदितं स्यात्। अव चापं[17] विदितमस्ति[18]।

(क) १. +एवं वह हद रेखयोः प्रत्येकषष्टिप्रमाणेन सर्वे भुजाः ज्ञाता भविष्यति+
२. हउ for (हज्ञ)
४. चापस्य for (चापः) ५. भविष्यतिः for (भविष्यति)
६. +च+ ७-८. 'वतरेखा' लुप्त
९. विसर्ग लुप्त १०. वज for (वत) (ख)
११. अज बृज for (अवज) १२. व्यासार्द्ध for (व्यासार्द्धं)
१३. लुप्त १४. +'६०'+
१६. +वह रेखा च वह रेखा+ १७. चाप for (चापं)
१८. ज्ञान मस्ति for (विदित मस्ति)

(ख) १. +एवं वहरेखाहृदरेखयोः प्रत्येकषष्टिप्रमाणेन सर्वे भुजाः ज्ञाताः भविष्यंति+
२. हझ for (हज्ञ)
३. कोणं for (कोणः) ४. चाप for (चापः)
५. भविष्यतः for (भविष्यति)
११. ऽजवज वृत्त for (ऽवज वृत्त)
१४. +तत्प्रमाणेन ६०+ १५. ज्ञातोस्ति for (ज्ञातास्ति)
१६. +वह रेखा+ १७. भविष्यन्ति for (भविष्यति)

तस्मात् अह चापं अस्य पूर्णज्या चैतद्वयं विदितं स्यात् । तस्मात् अह[1] चापं[2] अस्य[3] पूर्णज्या[4] चैतद्वयं[5] विदितं[6] स्यात्[7] । तस्मात्[8] सा अदरेखा अवजवृत्त[9]षष्टिमितानुप्रमा-[10][11]णेन ज्ञाता[12] भवि‌ष्यति । पुनः कचिह्ने[13] अवजवृत्तस्य केन्द्रं कल्पनीयं । दकरेखा संयोज्या । पुनर्वर्द्धनीया च यथा वृत्तपातौ[14] लमचिह्नलग्ना भवति । एतच्चिह्न-द्वयं उच्चनीच संज्ञं भविष्यति । पुनः कनसलम्बः अदरेखाया[16] कार्यः, अकरेखा च संयोज्या । तस्मात् लददमघातः[17] अद दह घाततुल्यो विदितो[18] भविष्यति । अस्मात् कम वर्गाच्च कदवर्गः कदरेखा च ज्ञाता भविष्यति । पुनः[19] कदरेखा कमरेखा च[20] द्वितीय[21] परवायोः[22] षष्टिमितप्रमाण[23]ज्ञाता भविष्यति । इदं उच्चनीचवृत्तस्य[24] व्या-सार्द्धं वा[25] केन्द्रद्वयान्तरं । इयमेव परमफलज्या पुनः अहरेखार्द्धं रूपया[26] नह-रेखया हद रेखया[27] च नद रेखा ज्ञाता भविष्यति । इयं दकस कोणस्य जीवास्ति

(क) १-२-३-४-५-६-७-८. लुप्त (ख)

९. + प्रमाणेन + (ख)

१०. षष्टिमितेन for (षष्टिमितानु प्रमाणेन)

११. लुप्त

१५. मालौ लमचिन्ह for (पातौ लमचिन्ह)

१६. अद रेखायां for (अद रेखाया) (ख)

१७. पात for (घात) | १८. वदितो for (विदितो)

२०. प्रत्येकं य for (च) | २१. द्वितीये for (द्वितीय)

२२. लुप्त | २३. प्रमाणेन for (प्रमाण)

२४. व्रतस्य for (वृत्तस्य) | २५. ना केन्द्र for (वा केन्द्र)

२६. रूपमान for (रूपया) | २७. रेखा याइच for (रेखया च)

(ख) १२. + न + | १३. चिन्हं for (चिन्हे)

१५. पालौ for (पातौ)

१९. "पुनः—द्वितीय" लुप्त

२२. "परवायोः—भविष्यति" लुप्त

तस्मादयपि कोणो ज्ञातो भविष्यति । तस्मात् भसचापं[1] लसचापं च द्वयमपि ज्ञातं भविष्यति । पुनः असचापं ग्रहचापार्द्धं ज्ञातमस्ति । तस्मात् लअ चापं[2] चन्द्र-स्थानयोरन्तररूपं ज्ञातं भविष्यति । पुन र्दकसकोणात् कदनकोणज्ञानं[3,4] भविष्यति । अस्मात् कोणात् स्पष्टमध्यमचन्द्ररन्तरज्ञानं[5] भवति[6] । परं च यदि चन्द्रः अ चिन्हस्थो भवति, तदैव स्यात् । तस्मात् तत्तत्कालींनमध्यमस्यापि ज्ञानं भविष्यति[7] । इदमेवास्मकमिष्ट । अनेनैव प्रकारेण सूर्यस्य मध्यमं परममन्द फलज्याज्ञानं सूर्यस्य वर्षमध्ये वेधत्रयेण भवति ।

अथ च पूर्वाचार्यैः बाबुलदेशे चन्द्रस्य[8] ग्रहणैः[9] वेधत्रयं कृतं । तद्वेधत्रयेण चन्द्र-मध्यमज्ञानं च परमफलज्ञानं[10,11,12] च[13] निरूप्यते । तत्र प्रथमचन्द्रग्रहणे मर्दकवाज-[14] संज्ञकस्य प्रथमसंवत्से तौत्संज्ञमासस्य त्रिंशत्तारीके रात्रौ सार्द्धवेदहोरामितगत-[15] काले ।

अर्थ[16] द्धरात्रात्[17]प्रागेव[18] स्पर्शो जातः । पुनश्च मध्यरात्रात्[19] सार्द्ध[20]द्वयमित[21] २।३० कालेन प्रागेव मध्यग्रहणं जातं ।

(क) १. मस for (भस) (ख)
३. कोणो for (कोण) ४. ज्ञातो for (ज्ञानं)
५. चन्द्रयो for (चन्द्र) (ख) ६. भविष्यति for (भवति)
७. इदमेवास्मकमिष्टम् for (इदमेवास्मकमिष्टं)
८. चन्द्र for (चन्द्रस्य) ९. ग्रहणस्य for (ग्रहणैः)
१०-११-१२-१३. लुप्त
१४. वाद for (वाज) १५. +४।३०+
१६-१७-१८. लुप्त १९. रात्रा for (रात्रात्)
२०. स्यार्द्ध for (सार्द्ध) २१. द्वयमिति for (द्वयमित)

(ख) २. +उच्च+
१४. वाज् for (वाज)
१५. मितगत होरा काले for (होरा मितगत काले)
१६. अर्द्ध रात्रात् for (अर्थर्द्ध रात्रात्)

अथ च इस्कंदरीयदेशे अर्द्धरात्रात्प्रागेव सत्रं[१]शहोरात्र[२]मितकाले ३।२० स्पर्शो जातः । यतः उभयोद्दे[३]शयोरन्तरे[४] देशांतरका[५]लप[६]लानि पंचा[७]शत्[८]मितानि[९] सन्ति[१०] [११] ५०[१२]। तत्समये स्पष्टोर्कः ११।२४।३० । पुनर्बाबुलदेशे द्वितीयसन्ने तौत्संज्ञ-मासे एकोनविंशति[१३]यतारीकार्द्ध रात्र[१४]मये द्वितीयचन्द्रग्रहणं जातं । तत्र दक्षिण-दिशि अंगुलत्रयमितो ग्रासो वृत्तः[१५] ।

अथ इस्कन्दरीयदेशे अर्द्धरात्रात् प्रागेव पंचाशत् पलैः ५० इदमेव ग्रहणं[१६] जातं । तत्समये सूर्यस्य[१७] पृष्टः ११।१३।४५ । तृतीय ग्रहणं[१८] च बाबुल[१९]देशे द्वितीयसन्ने[२०] फामानुस[२१]संज्ञमासे षड्विंशतितारीके रात्रौ उत्तरदिशि अर्द्धग्रहणं[२२] जातं । तत्रै-कादश[२३]होरामितं रात्रिमानमस्ति । अर्द्धरात्रात्प्रागेव पंचहोरामितं काले[२४] स्पर्शो

(क) १. सत्र्यंश होरा for (सत्रंश होरा)
२. त्रयमित काले for (त्रमित काले)
३. देंशयो for (द्दे शयो) ४. रन्तरं for (रन्तरे)
५. कालो for (काल) ६. लुप्त
७. पञ्चाशत्पल for (पञ्चाशत्)
८. +५०+ ९. मितोस्ति for (मितानि)
१०-११. लुप्त
१२. +होरा अंश तुल्यो ऽस्ति+
१३. 'य' लुप्त १४. रात्र समये for (रात्रमये)
१५. दृष्ट for (वृत्तः)
१७. सूर्य स्पष्टः for (सूर्यस्य पृष्टः) (ख)
२०. शन्ने for (सन्ने) २१. फामानूस for (फामानुस)
२३. +११+ २४. +५+

(ख) ३. द्दें शयोरन्तरे for (द्दे शयोरन्तरे)
१४. तारीकात्यर्द्ध रात्रसमये च for (तारीकार्द्धरात्रमये च)
१६. गृहणं for (ग्रहणं) १८. गृहणं for (ग्रहणं)
१९. बाबुल् for (बाबुल) २१. फामानूस् for (फामानुस)
२२. गृहणं for (ग्रहणं) २४. होरामित for (होरामितं)

जातः। पुनरर्द्धरात्रात्प्राक् सार्द्धत्रयहोरामित ३।३० काले मध्यग्रहणं जातं। इस्कन्दरीयदेशे च मध्यरात्रात्प्रागेव सार्द्धचतुर्मित ४।३० होराकाले स्पर्शो जातः। तस्मिन्समये स्पष्टोर्कः ५।३।१५। तस्मात् प्रथमग्रहणात्[1] द्वितीयग्रहणपर्यन्तं[2] सूर्यचन्द्रयोः स्पष्टा गतिरंशाद्याः ३४६।१५। द्वयोर्[3]ग्रंहणयो[4] स्पष्टं[5] कालांतरं ३५४।हो २।३० मध्यम कालश्च ३५४ होरा २।३४ एतन्मध्यमकाले च[6] मन्द केन्द्रगतिः ३०६। २५ मध्यम गतिश्च ३४५।५१।

अथ मध्यमचापांतरं स्पष्टचापादेतावन्मित ३।२४ माधिकं[7] जातं।

अथ द्वितीयग्रहणात्[8] तृतीयग्रहणपर्यन्तं चन्द्रसूर्ययोः स्पष्टगतिः १६९।३० स्पष्ट कालश्च १७६ सो[9] २०।३० मध्यमकालश्च १७६[10] हो २०।१२। अस्यमध्यम-कालस्य केन्द्रगति[11] १५०।२६ मध्यमगतिश्च १७०।७। अस्यां[12] स्पष्टगतेरन्तरं च ०।३७।

अथ तृतीय[13] क्षेत्रम्

तत्र अवजं[14] उच्चनीचवृत्ते ग्रहणत्रयस्थानं चन्द्रस्य च गति[15] व चिन्हात्[16] अ[17] चित्त्रदिशि कल्पिताः[18]।

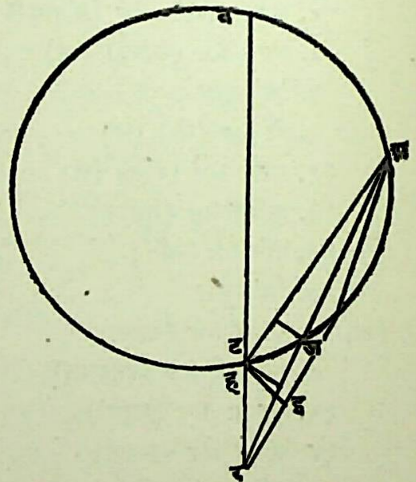
(क) १. गृहणात् for (ग्रहणात्) (ख)
३. 'द्वयोर्' लुप्त
४. ग्रहण योरपि for (ग्रंहणयो)
५. स्पष्ट for (स्पष्टं) (ख)
६. 'च' लुप्त
७. मधिकं for (माधिकं) (ख)
९. हो for (सो) (ख)
१०. १७।६ for (१७६)
११. गतिः for (गति) (ख)
१२. अस्य for (अस्यां)
१३. तृतीयं for (तृतीय)
१४ अवजउ for (अवजं)
१५. गतिं for (गति)
१६. लुप्त
१७. 'अ' लुप्त
१८. विसर्ग लुप्त

(ख) ५. गृहण for (ग्रहण)
३. ग्रंहयोः for (ग्रंहणयो)
८. गृहणात् for (ग्रहणात्)
१२. अस्याः for (अस्यां)
१४. अंवजं for (अवजं)
१५. गतिः for (गति)

अथ नीचोच्चवृत्तस्य चिन्हत्रये[1] चापत्रये[2] चापत्रयमपि[3] ज्ञातमस्ति। कुतः अजवचापं प्रथमद्वितीय ग्रहणांतर[4]कालजनितकेन्द्रगतिरूपमस्ति । अस्य चापस्य फलमधिकमुपलब्धं। पुन र्वअज चापं द्वितीयतृतीयग्रहणांतर[5]गत[6]काले केन्द्रगति रूपमस्ति। अस्य चापस्य च फलं न्यून[7]मुपलब्धं। तस्मात् अचजचापं[8] ९६।५१ एतावन्मितं जातं। अस्य चापस्यात्[9] धिक फलं २।४७ एतावन्मितं जातं।

अथ च वअज चापं भार्द्धांशान्न्यूनमस्ति। फलमपि च[10] न्यूनमस्ति । तेन[11] तच्चापं नीचोपरि गतं न भविष्यति। तस्मान्नीचस्थानं जहवचापगतं भविष्यति। पुनर्दचिह्नं भूमिकेन्द्र[12] कल्पितं । पुनर्दअरेखा दवरेखा[13] दज[14] रेखाश्च[15]चन्द्र[16] संयोज्याः[17]।[18] पुन हंचिन्हात् हउलम्बहवलम्बौ दअरेखादजरेखयोरुपरि[19] कार्यौ।

(क) १. त्रयोपरि for (त्रये) २-३. लुप्त (ख)
६. 'गत' लुप्त ७. 'न्यून' लुप्त
८. 'च' लुप्त
९. चापस्य for (चापस्यात्) १०. 'च' लुप्त
११. तदैतच्चापं for (तेन तच्चापं)
१२. केन्द्रं for (केन्द्र) (ख) १३. रेखाश्च for (रेखा)
१४-१५-१६. लुप्त १७. संयोजिताः for (संयोज्याः) (ख)
१८. +पुन र्दवरेखा वृत्तपाली हचिह्नलग्ना जातेति कल्पितं। पुन अंजरेखा हअरेखा हजरेखा च संयोज्या+
१९. उ for (ज)

(ख) ४. गृहणांतर for (ग्रहणांतर)
५. गृहणान्तर for (ग्रहणान्तर)
८. अज चापं for (अचज चापं)
९. चापस्या for (चापस्यात्)
११. तेनैतच्चापं for (तेन तच्चापं)
१५. रेखाश्च for (रेखाश्चन्द्र)
१८. +पुन र्दवरेखा वृत्तपाली ह चिह्न लग्ना जातेति कल्पितं। पुन अजरेखा हअरेखा हजरेखा च संयोज्या+

पुन जंचिन्हात्[1] ग्रह रेखायां कार्यः । तस्मात् वदग्र कोणज्या ३।[2]३३।३० । इयं उह रेखाया[3]: प्रमाणमस्ति[4] दहे षष्टिस्तन्माने न जाता । पुन ग्रंहव कोण[5] केन्द्रोपरि ५३।३५ वृ[6]त्त पालौच २६।४७।३० । पुन वंद अ[7]प्पीण ३।२४ । तस्मात् हग्र[8]द कोणः शेषमितः ३[9]३।३० । अस्यज्या २३।४९।१५ । इदं अहे षष्टिस्तन्मानेन उह रेखाप्रमाणं जातं दहे षष्टिस्तन्मा[10]नेन ग्रह प्रमाणं जा[11]तं ८।५७।४६ । पुनरपि वदज कोणज्या ०।३८।४५ । इयं दहे षष्टिस्ततप्रमाणेन हवरेखाप्रमाणं जातं । पुन वं[12]हज कोणः केन्द्रोपरि १[13]५०२६ वृ[14]त्त पालौ च ७५।१३ वदज कोणश्च ०।३७ । तस्मात् शे[15]ष हजद कोणः ७[16]४।३६ अस्यज्या [17]५७।५०।४२ । इदं जहे षष्टिस्ततप्रमाणेन हवरे[18]खा प्रमाणं जातं । तस्मात् दहे षष्टिस्ततप्रमाणेन जहरेखा प्रमाणं जातं [19]४०११ । पुनरपि ग्रहज कोणः केन्द्रोपरि ९६।५१ वृत्तपाल्युपरि ४८।२५।३० । अस्यज्या ४४।५३।७ कोटिज्या ३९।४८।५७।३० ज[20]दे षष्टिस्ततप्रमाणेन जतरे[21]खाया [22]दतरेखायां प्रमाणं जातं यदि च

(क) १. +जत लम्ब+ (ख) २. ३३ ३ ३० for (३।३३।३०)
३. 'या:' लुप्त ५. कोणः for (कोण) (ख)
६. +मितोस्ति+
७. ग्रकोणः for (अप्पीण) (ख) ८. ग्रह for (ह ग्रद)
९. २३।२३।३० for (३३।३०) (ख)
१०. 'न' लुप्त ११. 'जातं' लुप्त
१२. हे for (ह) १४. व्रत्त for (वृत्त)
१५. शेपं for (शेष) १६. ७४।२६ for (७४।३६)
१७. ५७।५०४२ for (५७।५०।४२)
१९. ०।४०।११।३० for (४०११)
२१. रेखायां for (रेखाया) २२. हत रेषायाः for (दत रेखायां)

(ख) ४. उदहे for (दहे) १३. १५०।२६ for (१५०२६)
१५. शेष हदज for (शेष हजद) १६. १७४।३६ for (७४।३६)
१८. हवरेखा for (जहरेखा) १९. ०।४०।११ for (४०११)
२०. जहे for (जदे)
२१. जत रेखायाः for (जत रेखाया)
२२. हत रेखायाः for (दत रेखायां)

दहरेखा षष्टिमिता ६० तदा[1] जतरेखा एतावती भवति ।[2] ३०।४ हतरेखा च ०।२६-४०।३० । पुन र्हग्ररेखा ऽनेनैव प्रमाणे नैतावत्य ८।५७।४६ । स्ति । तस्मात् शेष[3] ऽतरेखा ८३[4]१।५।३० । अस्याः वर्गः ७२।३३।३४।४५ उत[5] वर्गश्च ०।१५।४।१५ अनयो र्योगः ७२[6]।७२।४८।४६ अयमजवर्गः । अस्य मूलं च[7] ८।३१।५८।३० । इयमेवा[8] ऽज-रेखा जाता दहरेखा षष्टिप्रमाणेन जहरेखा चानेनैव प्रमाणेन जाता ०।४०।११-३० । अथा ऽजपूर्णाज्या[9] नीचोच्च व्यासार्द्ध[10] षष्टिप्रमाणेन जाता ८६।४६।१४ । अने-नैव प्रमाणेन दह रेखा जाता ६३[11]१।१३।४८। जह पूर्णज्या चानेनैव प्रमाणेन जाता ७।२०।०८[12] । तस्मात् जह चापं जातं ६।४४।३० । पुन र्वग्रज चापं १५०।२६ वजह चापं च १५७।११ । अस्य पूर्णज्या वह रेखास्ति ११[13]७।३७।३२ । तस्मात्[14] लघु वत्त[15] केन्द्र[16] वग्रह क्षेत्र[17] द्वितीय क्षेत्रे भविष्यति ।

(क) १. तत्तदा for (तदा)
३: शेषा for (शेष) ४. ८।३१।५।३० for (८३१।५।३०)
५. जत for (उत वर्गश्च)
६. '७२' लुप्त (ख) ८. दूपमेवाज for (इय मेवाऽज)
९. पूर्णज्या for (पूर्णाज्या) (ख)
१०. व्यासार्द्धं for (व्यासार्द्ध)
११. ६।३१।१३।४८ for (६३१।१३।४८)
१२. ७।२।५०।८ for (७।२०।०८)
१३. +इयं व्यासा १२० न्न्यूना जाता तस्मादियं व्यासरेखा न जाता+
१४. तस्माल्लघु for (तस्मात् लघु) १५. वृत्त for (वत्त) (ख)
१६. केन्द्रं for (केन्द्र) (ख)
१७. क्षेत्रा द्वितयक्षेत्रे for (क्षेत्र द्वितीयक्षेत्रे)

(ख) २. ०।३०।४ for (३०।४)
३. शेषां ऽतरेखा for (शेष ऽतरेखा)
४. ८।३।५०।३० for (८३१।५।३०)
७. 'च' लुप्त
१२. ७।२।०८ for (७।२०।०८)

अथ चतुर्थं क्षेत्रम्

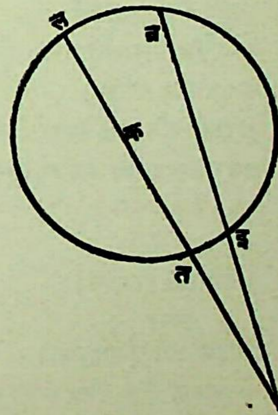
तत्रेदं कल्पते[1], तत्केन्द्रं क चिह्नेऽस्ति। पुनर्दं चिन्हादेका रेखा केन्द्रं संलग्ना[2] निष्काशिता[3]। पुनरियं रेखा नीचोच्चवृत्ते ल चिन्ह[4] भचिन्हे सम्पातं[5] करिष्यति। ततः एतच्चिन्हद्वयं नीचोच्चसंज्ञं भविष्यति। यदि च हदरेखा ६३१।१३।४८[6] वदरेखया ७४८।५१।२० गुणिता जाता ४७२७००[7]।५।३२। एतत्[8] महलरेखयोर्घातं[9]-समानं जातं। यद्यस्मिन्घाते मक वर्गो ३६०० योज्यते, तदा दकवर्गो भविष्यति[10]। स च जातः ४७६३००।५।३२। अस्य मूलं ६९०।८।४२। इयं कमषष्टिप्रमाणेन कदरेखा प्रमाणं सिद्धं यदि कदं[11] षष्टिमितं तदा कमं ५।१३॥

अथ पंचम क्षेत्रम्

तत्र पूर्वक्षेत्र एव कन सं[12] लम्बः ककेन्द्रात् वह रेखायां निष्काश्यः, पुनर्वक रेखा संयोज्या।

अथ यदि वहे[13] रेखार्द्धं ५८।४८।४६ दह रेखायां योज्यते[14] ६३१[15]।१३।४८ तथा[16]

(क) २. केन्द्र for (केन्द्रं) (ख) ३. निष्कासिता for (निष्काशिता)
४. म चिह्नोपरि for (भ चिह्नं) ५. सन्तापं for (संपात)
६. ६३।१।१३।४८ for (६३१।१३।४८)
७. ४७।२७०००।५।३२ for (४७२७००।५।३२)
८. एतन्मद लखरेखयो for (एतत् महलरेखयो)
९. र्घातिन for (र्घातं) १०. +३६०० योज्यते तदा दक वर्गो+
११. कं for(कदं)
१२. लम्बष्क for (लम्बःक)
१३. वह for (वहे) (ख)
१४. +६।३१।४८ +
१५. संख्याएं लुप्त
१६. तदा for (तथा)
(ख) १. कल्प्यते for (कल्पते)
४. म चिह्नं for (भ चिह्नं)
६. ६३।१३।४८ for (६३१।१३।४८
८. एतन्मदल दरेखयो for (एतन्महलरेखयो)
९. र्घतिन for (र्घातं)

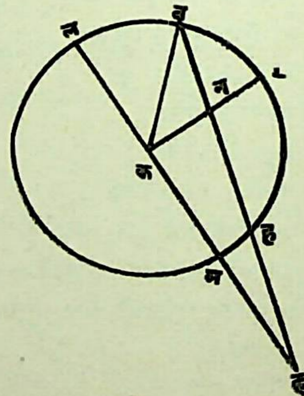

नद[1] रेखा एतावती ६९०।२।३४ स्यात्[2]। कदे[3] रेखा ६९०।८।४२ प्रमाणेन जातं। यदि कदरेखा षष्टि[4]मितास्ति। तदैतत्प्रमाणं एतावन्मितं ५९।२९।२८।३० भवति। एतच्च सकम कोणज्या जाता। अस्याः चापं ८९।१ इदं मस[5] चापं लस चापं च ९०।५९ पुनर्वह चापं [6]१५७।१० च पूर्वमेवास्ति। तस्मात् वसचापं ७८।५३ एतज्जातं[7]। शेषं वलचापं च १२।२४ एतच्च मध्यग्रहणे[8] उच्चाच्चन्द्रस्थानं[9] पर्यंतमन्तरं[10] [11] जातं। इदमेव तत् समयजनितचन्द्रस्य मन्दमस्ति[12]। पुनर्दकको[13]ण एतावन्मितोस्ति ८९।१। तदा कदन कोणो जातः ०।५९। इदमेव तत्समये मन्दफलं ऋणमस्ति। एतच्च सषड्भा[14] सूर्ये योजितं जातो मध्यमश्चन्द्रः ५।१४।४४।

अथ तद्ग्रहण[15]त्रयं येषां वेधोमया इस्कन्दरीयदेशे कृतः तेषां प्रथम गृहणं[16] सम्पूर्णमभवत्। अस्य मध्ये[17] कालोर्द्धरात्रात् पूर्वमेव संपाद[18]होरामित[19]काले ऽभवत्। एतद्ग्रहणं[20] अजर्यानूस्[21]संज्ञिकस्य राज्ञः सप्त[22]दशमिते सन्ने मासे वावून्संज्ञिके

(क) १. नर for (नद)
२. + इयं +
३. कद for (कदे) (ख)
४. + ६० +
५. चमस for (मस चापं)
६. ५७।१० for (१५७।१०)
७. एतत् जातं for (एतज्जातं) (ख)
८. ग्रहेणे for (ग्रहणे)
९. स्थानान्तरं for (स्थानं)
१०-११. लुप्त
१२. + केन्द्र +
१३. + न + (ख)
१४. सषड्भस्पष्ट for (सषड्भा)
१६. ग्रहणं for (गृहणं)
१७. मध्य for (मध्ये) (ख)
१८. सपाद for संपाद)
१९. होरार्द्धमिति for (होरामित)
२१. अजरयानूस् for (अजर्यानूस्)
२२. + १७ +

(ख) २. + ५७ +
९. स्थान for (स्थानं)
१२. + स्पष्ट +
१४. सषड्भ for (सषड्भा)
१५. तद्गृहण for (तद्ग्रहण)
२०. एतद्गृहणं for (एतद्ग्रहणं)

एकविंशत्तारीके[1] रात्रौ च जातं। तत्र स्पष्टोऽर्कः १।१३।१५ ।

अथ द्वितीय ग्रहणं[2] च उत्तरतः दशांगुलमितं छंनं जातं। अस्य मध्यकालोप्यर्द्धरात्रात्प्रागेव एकहोरामितकाले जातं[3] । एतद् ग्रहणं[4] उन्ननविंशतिमिते[5] सन्ने खुवाक् संज्ञमासे तृतीयतारीके रात्रौ जातं। तत्र स्पष्टोऽर्कः ६।२५।१० ।

अथ तृतीयग्रहणं[6] मुत्तरदिक्तोर्द्ध च्छंन्नमभवत्[7] । अस्य मध्यकासोर्द्ध[8]-रात्रादुपरि चतुर्मितहोरासु ४ जातः। इदं च विंशन्मिते सन्ने फर्मूंस्[9] संज्ञमासे विंशति[10] तारीके रात्रौ जातं। तत्र तत्कालिकस्पष्टोऽर्कः[11] ११।१४।५ । तत्र प्रथम ग्रहण[12] मारभ्य द्वितीयग्रहण[13] पर्यन्ते[14] सूर्यचन्द्रयोः स्पष्टा गतिः १६१।५५ अंशाधा[15] अन्तरकालः वर्ष १ दिनादि[16] १६६ होरा २३ कला ४५ मध्य होरा कलाश्च ३७।३० मन्दकेन्द्रगतिः ११०।२१ मध्यम गतिश्च १६९।३७[17]। अस्य मध्यमचापस्य[18] ऋणफलं ७।४२ एतावन्मितमंशादिक मुपलब्धं पुनर्द्वितीयग्रहणमारभ्य[19] तृतीयग्रहणपर्यन्तं[20] सूर्यचन्द्रयोः स्पष्टगतिः[21] १३८।५५ कालांतरं च वर्षं १ दिनानि १३७ स्पष्ट होरा[22]

(क) १. तारीके for for (त्तारीके)
३. जातः for (जातं) (ख) ५. 'न्न' लुप्त (ख)
७. छन्न for (छन्नं) (ख) ८. कालो for (कासो) (ख)
९. फर्मूंसी for फर्मूंस्) १०. विंशती for (विंशति)
११. तात्कालिक for (तत्कालिक) (ख)
१४. पर्यंतं for (पर्यंते) (ख) १५. अंशाद्या for (अंशाधा)
१६. दिनानि for (दिनादि)
१७. १६।९।३७ for (१६९।३७) १८. 'म' लुप्त
२०. ग्रहण for (ग्रहण) (ख) २१. स्पष्टा for (स्पष्ट)
२२. होराः for (होरा)

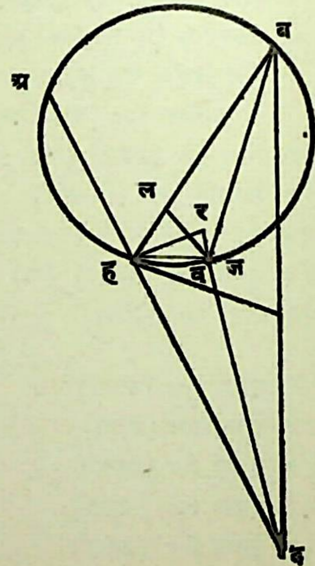
(ख) २. ग्रहणं for (ग्रहणं)
४. ग्रहणं for (ग्रहणं)
६. ग्रहणं for (ग्रहणं)
१२. ग्रहण for (ग्रहण) १३. ग्रहण for (ग्रहण)
१९. ग्रहण for (ग्रहण)

५ मध्यमाश्च ५।३० मन्दकेन्द्रगतिस्तत्कालीना ८१।३६ मध्यमगतिः १३७।३४ अस्य मध्यमचापस्य १[1]।२१ फलं धनमुपलब्धं।

अथ षष्ट[2] क्षेत्रम्

तत्र अवजं ग्रहणानां[3] स्थानः[4] अयं नीचोच्चवृत्ते कल्पितं। अचिन्ह व चिन्ह-योरन्तरचापं[5] च व चिन्ह ज चिन्हयोरप्यन्तरचापं च एतच्चापद्वयफलं च पूर्वं निरूपितमेव शेषं। ज अ चाप मंशादि १६८।३। अस्य फलं धनं ६।२१[6] तदा वज चाप ज अ चापे उच्चं भवितुं नार्हति। यतः एतच्चापद्वयं भार्द्धांशान्यूनमस्ति[7]। फलानि च धनानि सन्ति। तस्मात् उच्चं[8] अव चापेस्ति[9], द चिन्हं भूकेन्द्रं कल्प-यित्वा[10] पूर्वोक्तप्रकारेण क्षेत्रं सम्पूर्णं कार्यं। अदरेखा च वृत्तपातौ[11] ह चिन्हलग्ना कल्प्या। तस्मात् अदव कोणज्या ८।२।२१ इयं दह षष्टिप्रमाणेन हउ रेखाप्रमाणं जातं।

अथ च केन्द्रोपरि ग्रहव कोणः ११०।२१ वृत्तपाल्युपरिच ५५।१०।३० तदा शेषो हवउ कोणः ४७।२८।३०, अस्य ज्या ४४।३३।८।३०, इदं वह षष्टि प्रमाणेन हउ रेखा[12] रेखा[13] प्रमाणेन[14] हउ रेखा[15] प्रमाणं जातं। दहरेखा षष्टिप्रमाणेन वहरेखा

(क) १. १२१ for (१।२१)
२. षष्टं for (षष्ट)
४. विसर्गलुप्त (ख)
५. 'चिह्न व' लुप्त
६. दा२१ for (६।२१)
१०. कल्पइत्वा for (कल्पयित्वा)
११. पालौ for (पातौ) (ख)
१२-१३. लुप्त (ख)
१४-१५. लुप्त (ख)

(ख) २. षष्ठ for (षष्ट)
३. गृहणानां for (ग्रहणानां)
७. भांर्द्धांशान्यून for (भार्द्धांशान्यून)
८. तस्मादुच्चं for (तस्मात् उच्चं)
९. अवचापोस्ति for (अवचापेस्ति)

प्रमाणं १०।५४।२९।३० पुनरपि अदजकोणज्या[1] ६।३८।१।३०। इदं दह षष्टि प्रमाणेन वहरेषाप्रमाणं[2] जातं। पुनः अहज कोणो[3] केन्द्रोपरि १९१।५७ वृत्त-पाल्युपरि ९५।५८।३०, तदा[4] वशिष्टो[5] हवजकोणः[6] ८९।३७।३०। अस्य ज्या ५९।५९।५५ इदं जह षष्टिप्रमाणेन हव रेखा प्रमाणं जातं।

अथ दह षष्टिप्रमाणेन जहरेखा ६।३८।१० पुनरपि वहज कोणः केन्द्रो-परि ८१।३६ वृत्तपाल्युपरि च ४०।४८। अस्य ज्या ३९।१२।१८।३०कोटिज्या ४५।-२५।११, एत द्वयं जहषष्टिप्रमाणेन जल[7]रेखा हतरेखा प्रमाणं जातं[8] ४।२०।१०, हत रेखा च ५।१।२४।३० वह रेखा प्रमाणं[9] १०।५४।२९।३० मस्ति। तस्मात् वत रेखा ५।५३।५ अस्या वर्गं[10] ३४।३७।४४।४५ जतवर्गश्च १८।४[11]८।६।४५ वर्गद्वययोगो वज-वर्गो जातः ५३।२५।५४।३० तस्मात् दहे षष्टिस्तन्माने वज[12] रेखा जाता ७।१८।३५। जह रेखा च ३८।१०[13] एतावत्यस्ति।

अथ च उच्चनीचवृत्तव्यासार्द्धषष्टिप्रमाणेन वज[14] पूर्णज्या ७८।२४।३७

(क) १. 'ज' लुप्त २. रेखा for (रेषा) (ख)
३. कोणः for (कारणो)
४. + अस्मात् अहजकोणः ६।२१ शोधितः +
६. विसर्ग लुप्त
७. जत for (जल) (ख)
८. + यदा दहप्रमाणं षष्टिमितं तदा जतरेखाप्रमाणं जातम् +
९. +पूर्वानीत + १०. वर्गः for (वर्गं)
११. ४७ for (४४) (ख) १२. नवजरेखा for (वजरेखा)
१३. ६।३८।१० for (३८।१०) (ख)
१४. नवजपूर्णज्या for (वजपूर्णज्या)

(ख) ३. कोणे for (कोणो) ५. तदावसिष्टो for (तदावशिष्टो)
८. + यदा हदप्रमाणं षष्टिमितं जतरेखा प्रमाणं जातं +

दह[1] रेखा चह ४३।३६।३९ । जह पूर्णज्या ७१।११।४, अस्याः चापं ७२।४६।१० जह अ चापं १६८।३ एतावदासीत् ।[2] तस्मात् शेषं[3] हअ चापं ९५।१६।५० । हअ पूर्णज्या च ८८।४०।१७ तस्मादुच्चनीच केन्द्र[4] अवह क्षेत्रे जातं ।

अथ सप्तम क्षेत्रम्

तत्र कचिन्हं केन्द्रं कल्पितं । दकरेखा संयोजिता । पुनस्तथा वर्द्धनीया यथोच्चनीचवृत्ते ल[5] चिन्हं म[6] चिन्हं संलग्ना स्यात् । एतच्चिन्हद्वयं उच्चनीच संज्ञकं[7] भविष्यति । यदि अदरेखा ७३२[8]।१६।५६ दह रेखया द[9].४३।३६।३९ गुण्यते ४७१३०४। ४६।१७ तदा अयं लददम घात तुल्योस्ति । पुनरस्मिन् घाते मकवर्गः[10] योज्यते । तदा-दक वर्गः[11][12] स्यात् ४७४९०४।४६।१७ । अस्य मूलं ६८[12]९।८ । उच्चनीच व्यासार्द्धं षष्टि[13]प्रमाणेन उच्चनीच व्यासार्द्धं जातं ५।१४ ।

(क) १. च ६।४३।३६।३९ for (च ह ४३।३६।३९)

२. + अत्र जह चापं ७२।४१।१० शोधितं +

३. शेष for (शेषं) ४. केन्द्रं for (केन्द्र)

५-६. लुप्त

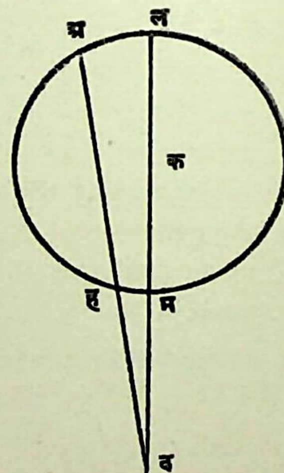
७. सज्ञिकं for (संज्ञकं)

९. हृ for (द)

१०. वर्गो for (वर्गः)

११. विसर्ग लुप्त

१३. +प्रमाणेनेदं दकरेखाप्रमाणं जातं पुनर्दकरेखाषष्टि+ (ख)

(ख) १. च ६४३।३६।३९ for (चह ४३।३६।३९)

५. चिन्ह for (चिन्हं)

८. ७३२।५६ for (७३२।१६।५६)

९. ६४३।३६।३९ for (द ४३।३६ ।३९)

१२. ६६९।८ for (६८९।८)

अथ[1] अष्टम क्षेत्रम्

तत्र पूर्वोक्तप्रकारेण कनसलम्ब: कार्य:। अकरेखा संयोज्या। यदि अह रेखार्द्धं[2] ४४।२०।८ हद रेखार्हं ४३।३६।३९ योज्यते द ७[3]।५६।४७। इयं षष्टि-व्यासार्द्धं नीचोच्चवृत्तप्रमाणेन दनरेखा जाता। कदषष्टिप्रमाणेन इयमेवैता[4] जाता ५९।५३।४८। इयं दकन कोणज्या अस्या[5] ऽ चापं ८६।३८।३० इदं महसचापं इदं भार्द्धांशाच्छुद्धं[6] शेषं ९३।२१।३०[7] इदं[8] लअस चापं जातं। अस्माच्चापात्स अ चापं ४७।३८।३० शोधितं। शेषं लव[9] चापं ६४।३८ इदं मन्दकेन्द्रं[10] जातं पुनर्दकनकोणो नवति शुद्ध:। शेषं अदक कोण ३।२२। अदवकोणश्च पूर्वं एतावन्मितोस्ति ७।४२। तस्मात् शेषो लदव कोण: ४।२० इदं तत्कालीन मन्दफलं ऋणं जातं। सषड्भ सूर्ये योजितं तदा मध्यमश्चन्द्रो जात: ०।२९।३०॥

(क) १. अथाष्टम क्षेत्रम् for (अथ अष्टम क्षेत्रं)
२. हदरेखया ६४३।३६। ९ for (हद रेखार्हं ४३।३६।३९) (ख)
३. ६८७।५६।४७ for (द ७।५६।४७) (ख)
४. इयमेवैतावति जाता for (इयमेवैता जाता)
५. लुप्त
७. ९३।२१।३१ for (९३।२१।३०)
८. इलं for (इदं)
९. +४५।४३ अल चापं अव चापं च ११०।२१ एतावत्पूर्वमस्ति शेषं+

(ख) ४. इयमेवं तावती जाता for (इयमेवैता जाता)
५. अस्या: चापं for (अस्याऽचापं)
६. भार्द्धांशाच्छुद्धं for (भार्द्धांशाच्छुद्धं)
९. +४५।४३ अल चापं अव चापं च ११० एतावत्पूर्वमस्ति शेषं+
१०. मन for (मन्द)

अथ सप्तम प्रकरणम्

तत्र मध्यमगति[1]मन्दकेन्द्रगतिश्च निरूप्यते ।

अथ च प्र[2]थमोक्तग्रहणत्रयमध्ये यन्मध्यमग्र[3]हणीतमारभ्य[4] नव्यग्रहणत्रयमध्ये मध्य[5]ग्रहणपर्यन्तं चन्द्रमध्यमगतिः २२४।४६ मन्दकेन्द्रगतिश्च ५२।१४ [6]ग्रहणद्वयांतर कालश्च ८५४ दिनानि ७३। एतद्व[7]र्षाणां दिनानि ३११७८३ होरा २३ कला २०[8], एतेषु दिनेषु मध्यग[9]ति भ[10]क्त तदा मध्यमैक दिवसजा गतिः पू[11]र्वानीत मध्यघात[12] तुल्यैव जाता ।

अथ चैतेषु दिनेषु अ[13]वरसानीत मन्दकेन्द्रगतेः सकाशात् सप्तदशकलाधिका[14] [15]मन्दकेन्द्रगतिरूपलब्धा । ए[16]तदधिककलाः अन्तरकालदिनैर्भक्ता एक दिनांतरमुपलब्धं ०[17]।०।०।०।११।४६।३९ इयं मेक[18] केन्द्रगतौ शोधिता सत्यव[19]शिष्टा मन्द[20]केन्द्रागति नि[21]श्चिता जाता ॥

(क) २. 'उक्त' लुप्त   ३. ग्रहणं for (ग्रहणी)
५. मध्यम for (मध्य)
७. वर्षाना for (वर्पाणां)   ९. गत्या for (गति)
१०. भक्तेपु for (भक्त)   ११. विसर्ग लुप्त
१२. गति for (घात) (ख)
१३. अवरखसानीत for (अवरसानीत)
१६. एतादधिककलाः for (एतदधिककलाः)
१७. '०' लुप्त
१९. सत्यावशिष्टा for (सत्यवशिष्टा)
२०. केन्द्र for (केन्द्रा) (ख)   २१. निश्चिता for (निश्चिता)

(ख) १. मंद for (मन्द)   ४. गृहण for (ग्रहण)
५. 'मध्य' लुप्त
६. गृहण for (ग्रहण)   ८. २०२२४।२४ for (२०)
९-१०. मध्यगतिर्विभक्ता for (मध्यगति भक्त)
१३. अवरखासानीत for (अवरसानीत)
१४. कलाधिक for (कलाधिका)
१५. "मन्द—एतदधिक" लुप्त   १८. इयमेक for (इयं मेक)
१९. सत्यवसिष्टा for (सत्यवशिष्टा)

अथाष्टम[1] प्रकरणम्

तत्र चन्द्रमध्यममन्दकेन्द्रयोः क्षेपाः निरूप्यंते । तत्र वुषनस्सरादेः[2] निरूपिते[3] मध्यग्रहणपर्यन्तं गतकालो वर्षादिः व० २७ दि० १७ हो० ११ क० १० । एतत् कालजा मध्यमगति[4] १२३।२२ रंशादि मन्दकेन्द्र गतिश्च १०३।३५ एतद्वयं मध्यग्रहणकालीनमध्यमचन्द्रात् मन्दकेन्द्राच्च शोधितं । अवशिष्टा[5] वुषनस्सरादौ[6] जातो मध्यमः १।११।२२[7] । मन्दकेन्द्रं च २६८।४९ मध्यसूर्य[8] मध्यमचन्द्रयोः[9] वृषनस्सरादावन्तरं[10] ७०।३७ अंशादि ।

अथ[11] वुष्तनस्सरादिमारभ्य[12] यज्दे[13] जर्द्दादिपर्यन्तं मध्यमचन्द्रगति ३२०।१३ रंशादिमन्दकेन्द्रगतिश्च ३९१०। एतद्वयं[14] वुष्तनस्सरादि[15] क्षेपयुतं सत्[16] जातं[17] यज्दिजर्द्दादौ मध्यमचन्द्र[18]स्पर्शादि[19] ०।१।३५[20] मन्दकेन्द्र[21] च ३१७।४९[22] सूर्य[23] चन्द्रान्तरं[24] २७।७।२४[25]।

(क) १. अथाष्टमं for (अथाष्टम) २. विसर्ग लुप्त (वुखनस्सरादे)
३. निरूपित for (निरूपिते) ४. गतिः for (गति)
५. अवशिष्टं for (अवशिष्टा) ६. वुरत्लनस्सरादौ for (वुषनस्सरादौ)
८. 'मध्य" लुप्त ९. चद्रमध्यमयोः for (मध्यमचन्द्रयोः)
१०. वुरवतनस्सरावंतर for (वुषनस्सरादावन्तरं)
११. अत्र for (अथ) १२. वुस्व्लनस्सरादि for (वुषनस्सरादि)
१३. यज्दि for (यज्दे) १४. दयं for (द्वयं)
१५. वुरवतनस्सरादि for (वुष्तनस्सरादि) १६-१७. लुप्त
१८. चन्द्रः for (चन्द्र) १९. 'स्पर्शादि' लुप्त
२०. ७१।३५ for (०।१।३५) २१. मन्दकें for (मन्दकेन्द्र)
२२. ३०७४९ for (३१७।४९) २३. +मध्य+
२४. +मध्यम+

(ख) २. वुष्तनस्सरादेः for (वुषनस्सरादेः)
५. अवसिष्टं for (अवशिष्टा) ६. वुष्तनस्सरादौ for (वुषनस्सरादौ)
७. १।११।२३ for (१।११।२२)
१०. वुष्तनस्सरादावन्तरं for (वुषनस्सारादावन्तरं)
१५. वुष्तनस्सरादि for (वुषनस्सरादि) २५. २७७।२४ for (२७।७।२४)
१८. चन्द्रस्यांशादि ०।१।३५ for (चन्द्रस्पर्शादि) २१. केन्द्रं for (केन्द्र)

अथ नवम प्रकरणम्

तत्र शरकेन्द्र[1]गतिर्निरूप्यते ।

अथ पूर्व[2]चन्द्रगति[3]शुद्धा पाता[4] यतः अवर्खसोक्त प्रकारेण तदानयनं कृतं । अतोस्माभि[5] वक्ष्यमाण प्रकारेण तदानयनं शुद्धमुपनिवद्धं । तदा नयनप्रकारो यथा तत्र तादृशं ग्रहणं[6] द्वयवेध्यं ययोरन्तरे महान[7] कालो भवति । ग्रहणद्वयमपि एक सम्पाततमपेक्षितं[8] एक दिस्[9] जातं छत्रमप्यपेक्षितं[10] । एकरूपो ग्रासश्च तत्रापेक्षणीयो भवति । उच्चात् चन्द्रश्च एकरूपांत्तरितो ग्राह्यः । यतस्तादृश[11] चन्द्रस्य शरस्त्वेकरूप एक दिग्जश्च भवन्ति[12] ।

अथैतादृशग्रहण[13]कालेषु शरकेन्द्रभगणाः पूर्णा[14] भवन्ति । एतादृशग्रहणेषु[15] प्रथमग्रहणं[16] वाबुलदेशे[17] जातं । तत्र तदा[18] स संज्ञकस्य संन्नः[19]३१ ज्ञ तूवी[20] संज्ञ

(क) १. केन्द्र for (केन्द्रं) (ख)
२. शरच्चन्द्र for (पूर्वंचन्द्र)
३. रशुद्धा for (शुद्धा) (ख) ४. आपाता यतः for (पाता यतः)
५. अतोस्माभिः for (अतोस्माभि) ७. 'न' लुप्त
८. जातमपेक्षितं for (तमपेक्षितं) (ख)
९. दिग्जातं for (दिस् जातं) १०. +तुल्यं+
११. यतस्तत्र for (यतस्तादृश)
१२. भवति for (भवन्ति) (ख) १४. 'पूर्णा' लुप्त
१७. वाविल देशे for (बाबुल देशे) (ख)
१९. रत्नः for (संन्नः) २०. रूवी for (तूवी)

(ख) २. पूर्वंचन्द्र for (पूर्वंचन्द्र)
४. यातायतः for (पातायतः)
६. गृहण द्वयं for (ग्रहण द्वयं)
७ महान्कालो for (महान कालो)
१०. छन्नमप्यपेक्षितं for (छत्रमप्यपेक्षितं)
१३. गृहण for (ग्रहण) १५. गृहणेषु for (ग्रहणेषु)
१८. तत्र दारा for (त दास) १६. गृहणं for (ग्रहणं)

मासस्य चतुर्थस्तारीकः[1] अर्द्धरात्रात् प्रागेवार्द्धहोरा च तस्मिन् काले अवशिष्टास्ति । तदा[2] दक्षिणदिक्तः अंगुलद्वयमित चित्र[3] जातं । द्वितीयग्रहणं[4] च इस्कन्दरयपुरे[5] अजर्यानूससंज्ञकस्य नवम सन्ने क्क्यारवूरसंज्ञमासे[6] अष्टादशमिततारीके अर्द्धरात्रात्प्रागेव होरात्रये[7] ३।५० पंचाशतकलायुते[8] काले[9] मध्यग्रहणं जातं । तच्च पूर्वोक्त[10]प्रथमग्रहण[11]तुल्यमेव जातं । एतद् ग्रहणं[12] द्वयं नीचोच्चयोः मध्यात् किञ्चित् नीचदिशि आसभं[13] जातं ।

अथ बुष्तनस्सरादेः[14] मध्यग्रहण[15]पर्यंन्तं अन्तरकालो वर्षादिः २५६ दि १२२ हो १० कला ४० स्पष्टकला[16] १५[17] तत्कालीन चन्द्रमन्दकेन्द्रमंशादि १०५।१९[18] ऋणं मन्दफल मंशादि ५।०।

अथ बुष्तनस्सरादेः[19] द्वितीयग्रहण[20]मध्यपर्यन्तं वर्षादि[21] कालः १८७१[22] दि २५६ हो० ८ क० २४ स्पष्ट कलाश्च ५। तत्र मन्दकेन्द्र[23] २५१।५३ मन्दफलं धनमंशादि एवं

(क) १. चतुर्थस्तारीकः for (चतुर्थस्तारीकः) (ख)
२. तत्र for (तदा) (ख) ३. छन्नं for (चित्र) (ख)
५. इस्कंदरीय for (इस्कंदरय) (ख)
६. माखूर for (क्क्यारवूर) (ख)
७. होरात्रयं for (होरात्रये)
८. पंचाशत्कला for (पंचाशतकला)
९. मितकाले for (युते काले) १०. लुप्त
११ गृहण for (ग्रहण) (ख)
१२. ग्रहणा द्वय for (ग्रहणं) १३. आसन्नं for (आसभं) (ख)
१४. बुस्तनस्सरादेः for (बुष्तनस्सरादेः)
१६. स्पष्टाकल for (स्पष्टकला) १७. २१५ for (१५)
१९. बुस्तनरादेः for (बुष्तनस्सरादेः)
२१. वर्षादिः for (वर्षादि) (ख) २२. '१' लुप्त
२३. केन्द्रं for (केन्द्र) (ख)
(ख) ४. गृहणं for (ग्रहणं) १२. ग्रहण द्वयं for (ग्रहणं द्वयं)
१५. गृहण for (ग्रहण) १८. १०५।क १९ for (१०५।१९)
२०. गृहण for (ग्रहण) २२. ८७१ for (१८७१)

ग्रहणद्वयकालांतरं वर्षादि ६१५।९३[1]३ हो० २१ क० ५० गृहं[2]णद्वयोत्थमध्यम-चन्द्रयोरन्तरं मन्दफलद्वययोगतुल्यं भगणात् न्यूनमस्ति । तत् फलद्वययोगस्त्वे-तावन्मितोस्ति ९ । क० ५३ अवर्खसोक्तप्रका[3]रेण च १०।२ । एवं चन्द्रशर केन्द्र-गति [4]खर्खसोक्त प्रकारान्नवकलाभिर[5]धिकोपलब्धाः । इयमन्तरकालेन २२।४६०९[6] भक्तानात[7]ैकदिनकेंन्द्रगतिव[8]ंशादि ०।०।०।८[9]।०।३९।५८ । एतत् अवर ख[10]सानीत गतौ[11] संयोज्य सारणी कृता । पुनः शरकेन्द्रार्थं ग्रहं[12]णद्वयं मया[13] गृहीतं पूर्वोक्तं[14] लक्षणयुक्तं तद् [15]ग्रहणद्वयं एकसम्पातस्थं नास्ति । तत्र प्र[16]थमगृहणं[17] तदेव यद्वा-[18]वुलदेशे जातं यस्मात् परमफलं साधितमस्ति । तत्र मन्दकेन्द्र [19]१२।२४ मन्[20]शादि मन्दफलं ऋणं ०।५९ द्वितीयग्र[21]हणमपि वा[22]वुल देशे जातं । दारासंज्ञिकस्य पड्वि-[23]शतिमितसन्ने अनीकीसंज्ञमासे एकोन[24]त्रिं[25]शता[26]रीके गतहोरासुद[27] क २० । तत्र[28]

(क) १. १३३ for (९३३) २. ग्रहण for (गृहण)
४. रवर्ख for (खर्ख) ५. रधिका लब्धा for (रधिकोपलब्धाः)
८. रन्शादि for (वन्शादि) (ख)
९. ०।०।०।०।८।३९।५८ for (०।०।०।८।०।३९।५८)
१०. खा for (ख) ११. गसौ for (गतौ)
१३. मय for (मया) (ख)
१४. पूर्वोक्त for (पूर्वोक्तं) (ख) १७. ग्रहणं for (ग्रहण)
२३. षडिशति २६ मित सन्ने for (षड्विंशतिमित सन्ने)
२४. +२९+ २५. तारीक for (तारीके)
२६. +रात्रि+(ख)
२७. ६ क २० for (दक २०) (ख)
२८. तत् for (तत्र)

(ख) ३. "प्रकारेण—सोक्त" लुप्त ६. २२४६०९ for (२२।४६०९)
७. जातैक for (नातैक) १२. गृहण द्वयं for (ग्रहण द्वयं)
१५. तद्गृहण for (ग्रहण द्वयं) १६. पृथम for (प्रथम)
१८. यद्वावुल् for (यद्वावुल) १९. +मंशादि+
२०. 'मंशादि' लुप्त २१. गृहण for (ग्रहण)
२२. बावुल् for (बावुल) २५. त्तारीकै for (तारीके)

ग्रहणं[1] जातं । तच्च मध्यरात्रात् प्रागेव चतुर्विंशतिकलासु मध्यगृहणं[2] जातं । इसक-[3]न्दरीय पुरे च अर्द्धरात्रात् होरा १ क १५ लासु मध्यगृहणं[4] जातं ।

अथ[5] वुष्तनस्सरादेः[6] मध्य[7]ग्रहण[8] पर्यन्तमन्तरकालः[9] २४५ दि० ३।२७[10] । होः १० मध्यमकला ४५ स्पष्ट १५ तत्कालीनकेन्द्रमंशादि[11] २।४४ मन्दफलं[12] १३।[13] ग्रहणं[14] द्वयोरन्तर[15] काल व० २१८ दि० ३०६ हो० २३ क० ५ एतत् कालांतरजा शरकेन्द्र-गतिरन्शादि[16] या ६०[17] क० ४ एतद्ग्रहण[18]द्वयेपि[19] चन्द्रः उच्चासन्नोस्ति । ग्रहणद्वयेपि[20] दक्षिणदिक्तः[21] व्यास चतुर्थांशमितं क्षनं[22] जातं प्रथम ग्रहणं[23] राहुसमीपे[24] द्वितीय ग्रहणं[25] च केतुसमीपे जातं ।

(क) २. ग्रहणं for (गृहणं) ४. ग्रहणं for (गृहणं)
५. लुप्त
६. वुश्तनस्तरादेः for (वुष्तनस्सरादेः)
९. +व+ (ख) १०. ३२ for (३।२७)
११. २४४ for (२।४४)
१२ ०।१३ for (१३।) (ख)
१४. द्वययोरंतरकाल for (द्वयोरंतरकाल)
१६. रंशाद्या for (रंशादि) (ख) १७. १६० for (या ६०)
१९. द्वयोपि for (द्वयेपि) २१. दिकः for (दिक्तः)
२२. छत्रं for (क्षनं) २४. राहू for (राहु)

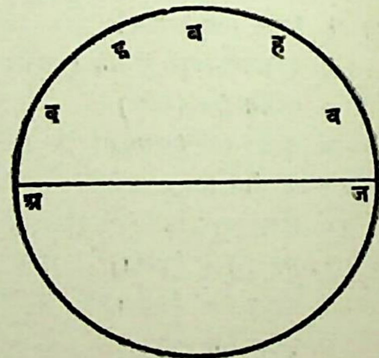
(ख) १. गृहणं for (ग्रहणं)
३. इस्कंदरीय पुरे च for (इसकंदरीय पुरे च)
७. मध्यम for (मध्य)
८. गृहण for (ग्रहण) १०. ३२७ for (३।२७)
११- कालीनं for (कालीन) १३. गृहण for (ग्रहण)
१८. एतद्गृहण for (एतद्ग्रहण)
२०. गृहण for (ग्रहण) २२. छन्नं for (क्षनं)
२३. गृहणं for (ग्रहणं)
२. गृहणं for (ग्रहणं)

अथ नवम क्षेत्रम्

तत्र अवजं विमण्डले[1] अजव्यासं अ चिन्हं राहु जचिन्हं केतु[2] व चिन्हं परमशस्थानमुत्तरदिशि कल्पितं । पुनः अदचापं जहचापसमान[3] प्रथक्कार्यं[4] द-चिन्हं चन्द्रस्थानं प्रथमग्रहणे[5] ह चिन्हं द्वितीयग्रहणे चन्द्रस्थान[6] उ चिन्हं प्रथम गृह[7]मध्यम स्थानं व चिन्हं द्वितीयग्रहणे[8] मध्यमचन्द्रस्थानं पुनः[9] उव[10] चापं १६०।४ पुनः दउ चाप ०।५९ पुनः हवचापं १३[11] तदा दहचापं १६०।५ शेष अदचाप ह-चाप[12] जयोग[13] १९।१० प्रत्येकं चापं ९।३५ पुनः अउ चापं १०।३४ पुनः जव चापं ९।२२ प्रथमग्रहणे[14] शरकेन्द्र[15] वजअ उ चापं २८।३४[16] द्वितीयग्रहणे[17] वव चापं ८०।३८ बुप्तनस्सरादेः[18] प्रथमग्रहणपर्यन्तं[19] शरकेन्द्रगतिः २८६।१९ । इयं प्रथम शर केंद्रात् शोधिता । अवशिष्टा[20] बुप्तनस्सरादौ[21] शरकेन्द्रगतिः ३५८।१५[22] ।

(क) १. विमण्डलं for (विमण्डले) (ख)
- ३. समानं for (समान) (ख)
- ४. पृथक्कुर्यं for (प्रथक्कार्यं)
- ६. स्थानं for (स्थान) (ख)
- ७. ग्रहणे for (गृह)
- ९. 'व' लुप्त
- १२. 'चाप' लुप्त
- १३. जहजत्वाप योगः for (ज योग)
- १८. बुख्तनस्सरादेः for (बुप्तनस्सरादेः)
- १६. २८०।३४ for (२८।३४) (ख)
- २१. बुख्तानस्तरादेः for (बुप्तनस्सरादेः)
- २०. अवसिष्टा for (अवशिष्टा)
- २२. ३५४।१५ for (३५८।१५) (ख)

(ख) २ः केतुं for (केतु)
- ४.पृथक्कार्यं for (प्रथक्कार्यं)
- ५. गृहणे for (ग्रहणे)
- ७. गृहणे for (गृह)
- ८. गृहणे for (ग्रहणे)
- १०. चापं for (चाप)
- ११. ०।१३ for (१३)
- १२-१३. हजचाप योग for (हचा-पजयोग)
- १४. गृहणे for (ग्रहणे)
- १५. केन्द्रं for (केन्द्र)
- १७. गृहणे for (ग्रहणे)
- १९. गृहण for (ग्रहण)

अथ बुष्तनस्सरादेः[1] यज्जिदजद्दीय[2] सनादि[3] पर्यन्तं शरकेन्द्रगतिरंशाद्या ३४६।२ तस्मात् यज्जिदजद्दादौ शरकेन्द्रं[4] ३४०१०[5]।

इति नवमप्रकरणं समाप्तम्

अथ दशम प्रकरणम्

तत्र मन्दफलसारणी निरूप्यते। तत्र यथा सूर्यस्य मन्दफल सारणी कृता तथैवास्य कृत्वा[6] इयं च अमांतपौर्णमांत कालीनस्पष्टचन्द्रस्य[7] फलदानयोग्या भवति। नान्यत्र यतस्तत्रान्यत् फलं न भवति। एतत् फलं भार्द्धांशपर्यन्तं ऋणं परतो धनमस्ति।

इति दशम प्रकरणम् समाप्तम्

(क) १. बुख्तनस्सरादेः for (बुष्तनस्सरादेः)
३. सन्नादि for (सनादि) ४. शरकैन्द्रं for (शरकेन्द्रं)
५. ३४०।१७ for (३४०१०)
६. कार्या for (कृत्वा) ७. स्पष्टं for (स्पष्ट)

(ख) २. जर्दीय for (जद्दीय) ५. ३४०७७ for (३४०१०)
६. कृता for (कृत्वा)

—oOo—

अथैकादश प्रकरणम्

अथ चाऽवर्खसेन[1] यन्मंदफलं साधितं। तत्र यत् किंचिदन्तरं तद्गणित-[2] जनितं आनयनप्रकारवासनाजातमस्ति। तत्र अवर्खसेन परमन्दफलनिष्कासने[3][4] यत् गणितं कृतं तत् प्रतिवृत्तप्रकारेण व्यासार्द्धस्य केन्द्रवयांतरेण[5] निष्पत्तिः[6] सास्ति, या[7] एतदंक ३१४४ स्य ३१७।४[8] केनास्ति[9]। इयं षष्टेर्निष्पत्तिः ६।५ एत-दंकेन यावत्यस्ति।

अथोच्चनीचवृत्तप्रकारेण[10] व्यासार्द्धस्य निष्पत्तिः उच्चनीचवृत्तव्यासा-र्द्धेन तादृशी निष्पत्तिरस्ति, यादृशी अस्यांकस्य ३१२२।३०[11] निष्पत्ति द्वितीयांकेन[12] २४७।३० या दृश्यस्ति तादृश्येव षष्टे[13] अनेनांकेन[14] ५।१५ निष्कासितास्ति[15]। तस्मात् प्रथमप्रकारेण[16] परममन्दफलं ५।४६ जातं। द्वितीय प्रकारेण[17] च ४।३४ मया च परम मन्दफलं एतावन्मितं ५१[18] निष्कासितं तस्य च प्रकार द्वयं मिथः समानं न[19] जातं न च अस्मदानीतसमानं[20] जातम्। एषः संदेहः

(क) १. वर्षसेन for (ऽवर्खसेन) २. गुणित for (गणित)
३. मदफले for (मन्दफल) ४. निष्काशने for (निष्कासने)
५. द्वयांतरेण for (वयांतरेण) ६. + या +
७. पा for (या) ८. '।४' लुप्त
९. अनेनांकेनास्ति for (केनास्ति)
११. ३११२२।३० for (३१२२।३०) १२. द्वितीयांकेन for (द्वितीयांकेन)
१३. षष्टेः for (षष्टे)
१४. + अ ने ६० नांके ४।४६ नास्ति मया च षष्टे निष्पत्तिः +
१५. निष्काशितास्ति for (निष्कासितास्ति (ख)
१६. 'ण' लुप्त १७. 'ण' लुप्त
१८. ५।१ for (५१) २०. + प्रकारेण +

(ख) ३. परममन्द for (परमन्द) ८. ३१७ अनेन for (३१७।४)
१०. 'नीच—उच्च' लुप्त
१३. षष्ठे for (षष्टे)
१४. + अनेनांके ४।४६ नास्ति। मया च षष्टे निष्पत्तिः +
१९. 'न' लुप्त

प्रकार [१]जनितो नास्ति । यथा लोकै[२]र्ज्ञातं प्रकारद्वयेन गणितं चेत्क्रियते त[३]देकरूपा निष्पत्तिरेव स्यात् । यदि ते प्रमाणे एकरूपे भवतः । यदि प्रमाणे सांतरे भवतः । यथा [४]ऽवर्खसेन कृते तदैकरूपा न भवति । यतः [५]ग्रहणसाधने अन्तरजनितमन्तरं पतति [६]चाये [७]ध जनितं [८]पतति । एवं [९]अवर्खसानीतग्रहणं [१०]वेध्यः [११]समीचीना [१२]सन्ति । तेन [१३]ग्रहणांतरकालाः [१४]समीचीना [१५]न [१६]ज्ञाता यथा [१७]मया शुद्धाः ज्ञाताः । तत्र तानि [१८]त्रीणि [१९]ग्रहणानि यानि वावुलदेशे [२०]जातानि । तेषु प्रथमग्रहणं[२१] [२२]वुष्त-नस्सरीय [२३]३६ [२४]दसन्ने तौत्संज्ञमास सप्तविंशति तारीखे रात्रौ जातं सर्व [२५]ग्रहण [२६]कालः हो १।३० [२७]तत्रण त्रिमानं [२८]हो १४।२४ ।

(क) १. जनितेनास्ति for (जनितो नास्ति)
२. लौकैर्ज्ञानं for (लोकैर्ज्ञातं) ३. तदैक for (तदेक)
४. लुप्त ६-७-८ लुप्त
९. सन्नात् for (सानीत) १०. ग्रहणवेधाः for (गृहणंवेध्यः)
११. समिचीनाः for (समीचीना)
१२. + मध्यगति स्पष्टगतयः निरन्तराः सन्ति +
१४. सांतरा for (समीचीना) (ख) १५. जाताः for (न) (ख)
१६. निरन्तरा for (ज्ञाता) (ख) २१. गृहणं for (ग्रहणं)
२२. वुखुतनस्सरीय for (वुष्तनस्सरीय)
२३. ३६६ for (३६द) (ख) २४. 'द' लुप्त
२६. 'हो' लुप्त २७. रात्रि for (रात्रि) (ख)

(ख) १. जनितोऽस्ति for (जनितो नास्ति)
५. गृहण for (ग्रहण) ६. वा वेधजनितं for (चायेध)
९. सान्नीत for (सानीत) १०. गृहणवेधा for (गृहण वेध्यः)
११-१२. 'समीचीना सन्ति' लुप्त १३. गृहणांतर for (ग्रहणांतर)
१७. + मध्यगति स्पष्टागतयोपि निरन्तराः सन्ति +
१८. त्रीनि for (त्रीणि) १९. गृहणानि for (ग्रहणानि)
२०. ज्ञातानि for (जातानि)
२५. गृहण for (ग्रहण) २८. होरा for (हो)

अथ च अर्द्ध रात्रादुपरि हो ६। क ३६[1] लासु स्पर्शो जातः। द्वितीय ग्रहणं[2] च तस्मिन्नेव संने फामान् स्[3] संज्ञ मासस्य पंचविंशति[4] तारीके। तत्र सर्वग्रहणकालः[5] हो ३ अत्र स्पर्शः अर्द्ध रात्रात्प्रागेव होरा ४ कला २४ सुजातं तृतीय ग्रहणं[6] च तस्माद्वितीयवर्षे[7] तौथ[8] संज्ञमासस्य सप्तदश तारीके जातं। तत्र सर्वग्रहण[9]-कालः हो[10] अस्य स्पर्शः[11] अर्द्ध रात्रात्प्रागेन होरा ३ सु।

अथ वुष्तनस्सरादेः[12] प्रथमग्रहणं[13] मध्यपर्यंतं वर्ष[14] ३६५ दिन २५ होरामध्यम १८।३० स्पष्टा १८।२५ स्पष्टोर्कः ८।२८।१८ मध्यमश्चन्द्रः २।२४।२० मन्दकेन्द्र[15] २२७।४८ मंशादिस्पष्टश्चन्द्रः[16] २।२८।१७[17] पुनर्वक्षनसरादेः[18] द्वितीयमध्यमहोरा[19] ७। क० ५० स्पष्टोर्कः २।११।४६[20] मध्यमश्चन्द्रः ८।२३।५८[21] मन्द केन्द्र[22] २७।३७ स्पष्ट-

---

(क) १. '३६' लुप्त
३. फामानूस for (फामान् स्) (ख)
४. 'ति' लुप्त, (३।२५)
५. विसर्गलुप्त
८. तौत for (तौथ)
१०. होरासु ४ जातः for (हो अस्य)
११. विसर्गलुप्त
१२. वुख्तनस्सरादेः for (वुप्तनस्सरादेः)
१५. केन्द्रं for (केन्द्र)
१६. लुप्त
१७. २१२८।१७ for (२।२८।१७)
१८. वुख्तनस्सरादेः for (वंक्षनसरादेः)
१९.+ मध्य ग्रहणपर्यंतं वष ३६५ दिन ३ होरा ८।१५ +
२०. २।२१।४६ for (२।११।४६)
२२. केन्द्रं for (केन्द्र(ख)

(ख) १. ६।क।३६ दला सुस्पर्शो for (६।क ३६ लासु स्पर्शो)
२. गृहणं for (ग्रहणं)
५. होरा ३ for (हो ३)
६. गृहणं for (ग्रहणं)
७. दि्द्वतीय for (द्वितीय)
९. गृहणं for (ग्रहण)
१०. हो ४ for (हो)
१३. ग्रहण for (ग्रहणं)
१४. + ५ +
१८. पुनर्वुष्तनस्सरादेः for (पुनर्वक्षनसरादेः)
१९. + मध्यगृहण पर्यंतं वर्ष ३६५।२०३ होरा ८।क १५ +
२१. २३।५८ for (८।२३।५८)

श्चन्द्रः ८।११।४८ पुनर्वुं[1]प्तनस्सरादेः तृतीयग्रहणपर्यं[2]तं वर्षादिं[3] ३६६ दिन १५ हो १०।११ म० हो० ६।५०[4] स्पष्टो ऽर्कं[5] ८१७।३०[6] मध्यमश्चन्द्रः २।१७।२० मन्द-केंद्रं १८१।१२ स्पष्टश्चन्द्रः २।१७।२८। तस्मात् प्रथममध्यग्रहणात् द्वितीय मध्य-ग्रहण[7]पर्यन्तमन्तरकालदिनानि १७।७[8] हो १३।३५। एतदंतरकालजा स्पष्टगतिः सूर्यस्य[9] १७३।२८। तंत्र[10] अवरखसे[11]नांतरकालो गृहीतः हो० १३।४५ स्पष्टगतिः सूर्यस्य १७२।५२।३०।

अथ द्वितीयग्रहणमध्यात् तृतीयग्रहणपर्यन्तं अन्तरकालः १७७ हो २ स्पष्ट-गतिः १७५४४[12] अवरखसेनात्र[13] कालांतर[14]गृहीतं हो १।४० स्पष्टान्तरं च १७५।७-।३० एवं प्रथमांतरकाले दशकालामित[15]मन्तरं पतितं। द्वितीयांतरकाले दशकाला[16]-मितमन्तरं पतितं। स्पष्टगतौ च षट्त्रिंशतकालामित[17]मन्तरं पतितं। एत दंतरजनितं[18] निष्पत्तावतरं पतितं।

(क) १. बुक्तनः सरादेः for (वुंप्तनस्सरादेः)
३. वर्षनि for (वर्षादि) ४. ६।१०५० (६।५०)
५. ऽर्कः for (ऽर्कं)
७. ग्रहणा for (ग्रहण) ८. १७७ for (१७।७)
९. सर्यस्य for (सूर्यस्य) ११. अवरष for (अवरख)
१४. कालांतरं for (कालांतर)
१५. कलामित for (कालामित) (ख)
१६. विंशतिकला for (दशकाला) (ख)
१७. कला for (काला) (ख)
१८. + नितं +

(ख) २. पुसर्वुंक्तनः सरादेः for (पुनर्वुंप्तनस्सरादेः)
२. + मध्य + ३. वर्षानि for (वर्षादि)
६. ६।१७।२० for (८१७।३०)
१२. १७५।४४ for (१७५४४)
१०. अत्र for (तत्र) १३. अवखसेनात्र for (अवरखसेनात्र)
१८. निष्पत्तावन्तरं for (निष्पत्तावतरं)

अथ इस्कंदरीरापुरे[1] येषां ग्रहणानां वेधः[2] कृतः[3], तेषु प्रथमग्रहणं कैलवंस्संज्ञकस्य[4] चतुः पंचाशत्[5] तुल्ये संज्ञे[6] तत्र जातं, अर्द्धरात्रात्प्रागेव हो ५ सुजातं, द्वितीयग्रहणं च पंचपंचाशन्मितसन्ने[7] जातं, रात्रेर्गतहोरा ५।२० सुस्पर्शो जातं[8]। तत्र[9] रात्रेर्गत[10] होरा[11]"[12] मध्यान्हात् गतहोरा ११।२०।

अथ तृतीयग्रहणमध्यस्मिन्नेव[13] वत्सरे जातं। तत्र रात्रेर्गतहोरासु ६।४० स्पर्शो जातः ।अर्द्धरात्रादुपरि हो[14] २।१५[15] सुमध्यग्रहणं जातं।

अथ प्रथमग्रहणं[16] वुप्तन[17] स्सरीय षड्वे[18] ५।४६[19] द पंचमिते[20] सन्ने मासूरी संज्ञमासे[21] सप्तदश[22] तुल्यतारीके मध्यन्हात्[23] ग्रहणमध्यपर्यंतं हो ७ कलामध्यम हो ६।३० स्पष्टोर्कः ५।२६।३० मध्यमश्चन्द्रः ११।२२।० केन्द्रं ३००। कं०[27] १५ स्पष्टश्चन्द्रः ११।२६।७।

(क) १. इस्कन्दरीयपुरे for (इस्कंदरीरापुरे) (ख)
२. वेधाः for (वेधः) ३. कृताः for (कृतः)
४. फैलवस्संज्ञकस्य for (कैलवंस्संज्ञकस्य)
५. + ५४ + ६. सन्ने for (संज्ञे)
७. + ५५ + ८. जातः for (जातं) (ख)
९-१०-११-१२. लुप्त (ख) १३. मध्यस्मिन्नेव for (मध्यस्मिन्नेव) (ख)
१७. वुत्तनस्सरीय for (वुप्तनस्सरीय)
१९. लुप्त २०. + ५४६ +
२१. मासै for (मासे) २२. + १७ +
२३. मध्याह्नात् for (मध्यन्हात्) (ख)
२६. होरा for (हो) (ख)

(ख) ४. फलकसन्नेस्संज्ञकस्य for (कैलवंस्संज्ञकस्य)
१४. होरा for (हो) १५. २।२५ for (२।१५)
१६. गृहणं for (ग्रहणं) १८. षड्वेदपंच ५४६ for (षड्वे ५।४६ द पंच)
२४. गृहण for (ग्रहण) २५. होरा (हो)
२७. ३००। क ११५ for (३०० क १५)

अथ द्वितीयग्रहणं[1] बुष्तनस्सरीय[2] समाब्धिपंच[3] ५४६ तुल्ये सन्ने माखीर संज्ञमासे दशमतारीके[4] रात्रौ[5] जातं। तत्र मध्यान्हात् मध्यग्रहणपर्यंतं[6] होरा १३ क० २० स्पष्टोर्कः ११।२६।२७[7] मध्यमश्चन्द्रः ६।१।७[8] केन्द्रं १०९।२८ मंशादि स्पष्टश्चन्द्रः ५।२६।१६।

अथ तृतीयग्रहणं[9] बुष्तनस्सरीयसमये[10] ५४७[11] द[12] पंचतुल्ये[13] सन्ने मासूरी संज्ञमासे षष्टतारीके रात्रौ जातं। तत्र मध्यन्हात्[14] मध्यग्रहणपर्यंतं[15] होरा १४ क० १५ मध्य होरा १३ क० ४५ स्पष्टोर्कः ५।१५।१२ मध्यमश्चन्द्रः ११।१०।२४ केंद्रं २००।४९ कला ९ स्पष्टश्चद्रः ११।१५।१३।

अथ प्रथमग्रहणमध्यान्हात्[16] द्वितीयग्रहणमध्यपर्यन्तं कालांतरं १७८।६।५० अशांतरं[17] १८०।११[18] अथाचाऽवर्खसेन[19] एतावा १७८।६।० नन्तरकालो गृहीतः[20]। अंशांतरं १८०।२०।

(क) २. बुख्तनस्सरीय for (बुष्तनस्सरीय)
 ३. सप्ताब्धि for (समाब्धि) (ख) ४. + १० +
 ७. १।२६।२७ for (११।२६।२७)
 १०. बुरव्तनस्सरीय for (बुष्तनस्सरीय)
 ११. सप्तवेद पंच for (समये ५४७ द पंच) (ख)
 १२-१३. लुप्त १४. मध्याह्नात् for (मध्यन्हात्) (ख)
 १५. + रात्रा +
 १६. मध्यात् for (मध्यान्हात्) १७. अंशांशांतरं for (अंशातरं)
 १९. 'अवग्रह' लुप्त २०. ग्रहीतः for (गृहीतः)

(ख) १. गृहणं for (ग्रहणं)
 ५. + ४ + ६. गृहणपर्यंतं (ग्रहणपर्यंत)
 ८. ५।२६।१।७ केन्द्र for (६।१।७ केन्द्रं)
 ९. गृहणं for (ग्रहणं)
 ६. मध्यगृहणपर्यंतं होराः for (मध्यग्रहणपर्यंतं होरा)
 १६. गृहणमध्यात् for (ग्रहणमध्यान्हात्)
 १८. १८०।११ for (१८०।११)
 १९. अथ चाऽवर्खसेन for (अथाचाऽवर्षसेन)

अथ द्वितीयग्रहण[1]मध्यात् तृतीयग्रहण[2]मध्यपर्यन्तं कालांतरं १७६।०।२४ अंशांतरं १६८।५५। अवखंसेन कालांतरो[3] १७६।१।२०[4] अंशांतरं १६८।३३।

अथ प्रथमांशांतरे एकांशषडंशतुल्यमन्तरं द्वितीयांशांतरे अंशतृतीयांश-तुल्यमन्तरं प्रथमकालान्तरे पंचाशत् ५० कला तुल्यमन्तरं द्वितीयकालांतरे षड् पंचाशत्[5] कलातुल्यमन्तरं[6] ५६। अस्मादेव कारणात् अवखंसानीत निष्पत्तावंतर पतितं।

राज्याधिराज[7][8] प्रभुतोषणार्थे संम्राट् जगन्नाथकृते सुशिल्पे
सिद्धांतसारे[9] खलु कौस्तुभे स्मिन्नध्याय[10] आगाद्विरतिं[11] चतुर्थः।

इति चतुर्थोऽध्यायः[12]

—oOo—

(क) ३. कालांतरं for (कालांतरो) ४. १७६।१०।२० for (१७६।१।२०)
५. + ३।५६।- (पंचा ३।५६ त्कला) +
६. त्कलातुल्य for (कलातुल्य) ८. राजाधिराज for (राज्याधिराज)
१०. स्मिन् अध्याय for (स्मिन्नध्याय)
११. आग द्विरतिं for (आगाद्विरतिं)
१२. चतुर्थध्यायः for (चतुर्थोऽध्यायः)

(ख) १. गृहण for (ग्रहण) २. गृहण for (ग्रहण)
७. + इति चतुर्थाध्यायः ॥४॥
अथ पंचमाध्याय आरभ्यते +
८. 'राज्याधिराज—सुशिल्पे' लुप्त
९. 'सिद्धांत—इति—चतुर्थोध्यायः' लुप्त

—oOo—

सम्राट् जगन्नाथकृते

सिद्धान्तसार कौस्तुभे

पंचमोध्यायः

अथ पंचमाध्यायं[1] आरभ्यते[2]

तत्र एकोनविंशति प्रकरणानि[3] विंशति[4] क्षेत्राणि सन्ति । तत्र प्रथमतः गोलयन्त्रं निरूप्यते ।

अथ चन्द्रस्य यत्पूर्वं[5]मन्दफलं[6]मातीते[7] तत् दर्शे पूर्णिमासे[8] वा मिलति । सूर्य-चन्द्रान्तरकाले प्रतिपादादिकेन[9] मिलति । तन्त्रान्यत्[10]फलमपेक्षितं भवति । एवं यत्र सूर्यान्निवर्ति[11]भगांतरे[12] विधुर्भवति । तत्र परममन्तरं पतति । पश्चात् फलमपचितं भूत्वा पूर्णिमांते पूर्वानीतत्फल[13]समानं भवति । ततः पूर्णिमां तत्[14] सूर्याच्चन्द्रस्य नवत्यंशां-तरपर्यंतमुपचीयमानं[15] परमं भवति । पुनरपचीयमानं फलमांते[16] पूर्वातीत[17]फलसमं भवति । तदंतरोपलब्धिर्मया[18] अवर्खसवेधेनोपलब्धाः खकृत[19]यन्त्रवेधेन च[20] तत[21]व[22]

(क) १. पंचमाध्यायः for (पंचमाध्याय)
२. प्रारभ्यते for (आरभ्यते)
३. प्रतिकरणानि for (प्रकरणानि)
४. +२०+ ६. फलं for (फल)
७. मातीतं for (मातीते) ८. पूर्णिमांते for (पूर्णिमासे)
९. प्रतिपदादिकेन for (प्रतिपादादिकेन) (ख)
१०. तत्रान्यत् for (तन्त्रान्यत्) (ख) ११. +६०+
१२. भागांतरे for (भगांतरे) (ख)
१४. पूर्णिमांतात् for (पूर्णिमां तत्) (ख)
१६. फलममांते for (फलमांते) (ख)
१७. पूर्वानीत for (पूर्वातीत) (ख)
१८. भवत् लमपूसेनया for (मंया अवर्खसवेधेन)
२०. 'च' लुप्त २१. तत् for (तत) (ख)
२२. 'व' लुप्त

(ख) ५. यत्पूर्वं for (यत्पूर्वं) ७. मानीतं for (मातीते)
८. पूर्णिमांते for (पूर्णिमासे)
१३. फल for (त्फल)
१५. मुपनीयमानं for (मुपचीयमानं) १९. स्वकृत for(खकृत)

यन्त्रसाधनमनया रीत्या [1]कार्यं, [2]तद्यथा वृत्तद्वयं समानं कार्यं एकरूपं [3]समा च कार्यं। तद्वृत्तद्वयं मिथः भाद्धांशांतरितं [4]तथा योजनीयं [5]यथा समकोण चतुष्टयं स्यात्। तयोर्मध्ये एकं क्रांतिवृत्तं कल्पनीयं द्वितीय[6]मायनवृत्तं। तत्र अयनवृत्ते [7]कन्दं वद्वयस्थाने तथा कील द्वयं दृढं स्थापनीयं यथोभयतः किंचि[8]द्वहिस्यं [9]स्यात्। पुनस्तस्मिन्नेवायनवृत्ते ध्रुवस्थाने [10]कीलद्वयं तथा संयोज्यं यथा किंचिद्वृत्ताद्वहिस्थं स्यात्। कदं व द्वय कीले एकं वृत्तं [10]आयन वृत्तान्तर्गतं द्वितीय[11]मायन वृत्ताद्वहिर्गतं यथा भवति। तथा [12]प्रोतर्गतं [13]द्वितीयमा[14]यनवृत्तांतरगतं वृत्त बहिर्गतं च आयनवृत्तेन क्रांतिवृत्तेन [15]च संलग्नं [16]भ्रम[17]माणं [18]भवति। तथा शिल्पविदा कार्य एतदेव अन्तर्गत [19]वहिर्गतद्वयं कदंव [20]वृत्तं कल्पनीयं।

अथ च एकं वृत्तं पूर्ववृत्तेभ्यः किंचिदधिकं ध्रुवद्वयकीले तथा प्रोतं कार्यं यथा सर्वाण्येतानि वृत्तानि [21]तदुदसातानि भवन्ति। एतद्वृत्तं याम्योत्तरसंज्ञं कल्पनीयं।

(क) १. कार्यं for (कार्य)
२. गोलयन्त्रमिदम् for (तद्यथा) ३. समान पिंडं for (समा) (ख)
४. +यथा भवति+ ५. +च+
६. मयन वृत्तं for (मायन वृत्तं)
८. द्बिहिः स्थ for (द्वहिस्यं) ९. +निः सृतं+
१०. अयन for (आयन) ११. मयन for (मायन)
१२. प्रोतं कार्यं for (प्रोतर्गतं) (ख)
१३. यथा च for (द्वितीय) (ख) १४. अयन for (मायन)
१५. +संल+ १६. +भ्रमति सति+
१७. भ्रममाणे for (भ्रममाणं) १८. 'भवति' लुप्त
१९. +वृत्त+ (ख) २०. वृत्त for (वृत्तं)
२१. तदुदरगतानि for (तदुदसातानि) (ख)

(ख) ७. कदंब for (कंदंव)
१४. आयन for (मायन)
१६. +स्वतः+

अथ चांतर्गतं च यत्कदम्ववृत्तं तदुदरगतमन्यल्लघुवृत्तं कील[१]रहितं स्था[२]पनीयं तथा य[३]था तदुदरगतमेव याम्योत्तरत्वेन भ्रमति । एतद्वृत्तं श[४]रवेधार्थंकृत्त[५]मस्ति। अस्य वृत्तस्योपरि षड्[६]राश्यांतरितं कृतछिद्रं भुजद्वयं समव्यासगतं दृढ[७] नी[८]खात्वा [९]स्थापनीयं । एवं वृत्त षट्केन एतत् यन्त्रं सिद्धयति ।

अथ च क्रांतिवृत्ते तदुदर[१०]गतकदंबवृत्ते च यथासम्भवमंशाः । कला[११]श्चांकयाः अथवाकदंबवृत्तद्वयं क्रांतिवृत्तांतरगतमेव कार्यं य[१२]थैतद्वृत्तद्वयभ्रमणं पू[१३] क्रांति[१४] वृत्त[१५]स्य स[१६]र्वांशलग्नमनिवा[१७]रितं [१८]भवेत् [१९]भ[२०]वति। ध्रुवकील जनितमन्तरायो न स्यात्। अयं प्रकारो रमणीयः ।

अथ याम्यो[२१]त्तरवृ[२२]त्तं [२३]पूर्वं[२४]याम्यो[२५]त्तरवृत्तं [२६]संलग्नं [२७]भ्रमणशीलब[२८]हिः[२९]स्थं द्वितीयं का[३०]र्यं वहिस्थयाम्योत्तरवृत्ते अंशाः कलाश्चां[३१]कयाः यथोपरितनयाम्योत्तरवृत्तां[३२]तरगतद्वितीययाम्योत्तरवृत्तं कीलरहितं तथा स्थापनीयं यथा याम्यो[३३]त्तरत्वेन भ्रम-

---

(क) १. तथा for (कीलरहितं) २. प्रोत्तं for (स्थापनीयं)
३. कार्यं for (कार्यं) ४. वेधार्थं for (वेधार्थं)
५. लुप्त ६. षड्राश्यतंरितं for (षड् राश्यांतरितं)
७. लुप्त ८. निखात्व for (नीखात्वा)
९. दृढं for (दृढ) (ख) १०. गते for (गत) (ख)
११. कलाश्चांक्याः for (कलाश्चांकयाः)
१२. 'द्वय' लुप्त १३. पूर्णं भवति for (पूर्णं भवति)
१४-१५-१६-१७-१८-१९-२०. लुप्त २१. वृत्त for (वृत्तं) (ख)
२३-२४-२५-२६-२७-२८.—लुप्त २९. द्वयं for (द्वितीयं)
३०. (कार्यं for कार्यं) ३१. चांक्याः for (चांकयाः)
३२. व्रतांतर्गत for (वृत्तांतरगत)

(ख) ५. कृतमस्ति for (कृत्तमस्ति)
१३-१४-१५-१६-१७-१८-१९. लुप्त तथा इसके स्थान में—"+पूर्वंयाम्योत्तरवृत्त-संलग्नं भ्रमणशीलं बहिः स्थं द्वितीयं पूर्णं (भवति)+
२२. क्रान्तिवृत्तस्य सर्वांशलग्नमनिवारितं कार्यं+
२३-२४-२५-२६-२७-२८-२९-३०. लुप्त

माएां स्वाक्षांशतुल्यरंशै ध्रुवमु[1] नमयति च[2] तथा[3] स्थापनीयं[4]। एवं समभिवृत्तै[5]-रेतत्[6] यन्त्रं सिद्धयति[7]। एतत् यन्त्रयाम्योत्तरवृत्तं[8] आकाश याम्योत्तरांतरगतं[9] स्थापनीयं। तद्देशाक्षांशतुल्यांशतुल्यांशैः[10] ध्रुवमुत्तर[11] उन्नतं दक्षिणतश्च नतं[12] स्थाप्यं तदाकाशगत्यनुकारै[13] तत् यन्त्र गति[14] स्यात्। यदि सूर्य चन्द्रौ दृश्यौ[15] स्तः तदा क्रांति वृत्तं तथा भ्रामणीयं[16] यथात छाया तदन्तरगतैरेव[17] स्यात्।

अथ क्रांतिवृत्तबहिर्गतं कदंबवृत्तं तथा भ्रामणी[18] स्थापनीयं[19], यथा तस्यापि छाया तदन्तरगतै[20] एव[21] स्यात्। यत्रै तद्वृत्तद्वयसम्पातो जातस्तत्रैव स्पष्टोऽर्कः।

(क) १. मुहमपति for (मुंनमयति)
२-३-३. लुप्त
५. सप्त ७ भिवृंत्तै for (समभिवृत्तै)
६. रेतद्यंत्रं for (रेतत् यन्त्रं) ७. सिध्यति for (सिद्धयति) (ख)
८. यन्त्रं for (यन्त्र) ९. गंतं for (गतं)
१०. 'तुल्यांश' लुप्त (ख)
११. मुत्तरत for (मुत्तर) (ख)
१२. +कृत्वा+ (ख)
१३. गत्यनुसारै for (गत्यनुकारै)
१४. गतिः for (गति) (ख) १५. दृशौ for (दृश्यौ)
१६. +छायाक्रांति वृत्त +
१७. तदंतर्गतै व स्यात् for (तदन्तर गतैरे व स्यात्)
१८. भ्रामणीयं for (भ्रामणी) १९. लुप्त
२०. तदन्तर्गतैव for (तदन्तर गतै एव)

(ख) १. ध्रुंवमुं for (ध्रुवमुं)
५. सप्तभिवंत्तै for (समभिवृत्तै)
१७. गतैव for (गतै रेव) २१. गतैव for (गतै एव)

अथ तस्मिन्नेव काले तदन्तरगतं[1] कदंबवृत्तं भ्रामणीयं, तदन्तरगतं[2] च वेधवलयं तथा भ्रामणीयं यथा तद्भु[3]जाद्वय गतरंधेन[4] चन्द्र दर्शनं[5] स्यात्। एवमन्तर[6]-गतकदंबवृत्तस्य[7] क्रांतिवृत्तस्य च चन्द्रसन्मुखदिशि यत्र सम्पातः तत्र स्फुट-श्चन्द्रः। तत्र[8] यत्र क्रांतिवृत्तात् यावद्भिरंशैः वेधस्थानं तावान् शरः[9]।

इति प्रथम प्रकरणं समाप्तम्

(क) १. तदन्तर्गतं for (तदन्तर गतं)।
२. तदन्तर्गतं for (तदन्तर गतं)
३. तद्भुज for (तद्भुजा) (ख)
४. रन्ध्रेण for (रन्धेन)
६. 'स्य' लुप्त
७. एवमन्तर्गत for (एवमन्तर गत)

(ख) ५. दर्शणं for (दर्शनं)
८. 'तत्र' लुप्त (ख)
९. + क्रांतिवृत्तादुत्तरे उत्तरः याम्ये याम्या +

—oOo—

अथ द्वितीय प्रकरणम्

तत्र चन्द्रस्य द्वितीयफलं निरूप्यते ।

अथास्माभिः[1] अवर्खसवेधानुसारेण स्वकृतवेधानुसारेण च क्वचि-[2] त्स्पष्ट[3]श्चन्द्रो[4]धिको न्यूनो[5] वा[6] लक्षितः[7]। क्वचित्समाने[8] उपलक्षिते[9] तः[10] एतदन्तर-मप्येकरूपं नोप[11]लक्षितं । एतदंतरज्ञानार्थं मुहुर्मुहुः[12] कृतवेधेन अमायां[13] पूर्णिमायां अंतराभावत्वं क्वचित्स्वल्पांतरत्वं चोपलब्धं । एवमेव सूर्यंन्नवत्यंशांतरे[14] सोच्चस्थे[15] नीचस्थे चा[16] चन्द्रे अंतराभावो दृष्टः यदा[17] उच्च[18]नोचेन स्थितः किंच मध्यगतौ वा स्थितः तदातरं[19] परममुपलब्धं । तदंतरं मन्दफलस्याधिक्ये अधिकं भवति । न्यूनत्वेन न्यूनं भवति । एवं विचारेणेति ज्ञातं । यस्मिन्प्रति[20]वृत्ते चन्द्रमन्दनीचोच्चवृत्तमवृत्त[21]मस्ति तत्केन्द्रं भूकेन्द्रे नास्ति[22]। एवं अमायां पूर्णिमायां वा तन्मन्दनीचोच्चवृत्तं प्रतिवृत्ते[23]च्चे[24] भवति । यतस्तत्र[25] कर्णो

(क) १. तत्रास्माभिः for (अथास्माभिः)
२-३-४-५-६-७. लुप्त
८. समान for (समाने)
९. उपलक्षितः for (उपलक्षितेतः) (ख)
१०. + क्वचित्सा उर उपलब्ध +
११. 'प' लुप्त
१२. + स्व +
१३. समायां for (अमायां)
१४. सूर्या न्नवत्यंशां ९० तरे for (सूर्यंन्नवत्यंशांतरे)
१५. स्वोच्चस्थे for (सोच्चस्थे) (ख)
१६. वा for (चा)
१७. यदि for (यदा)
१८. उच्चे for (उच्च)
१९. तदांतरं for (तदातरं)
२०. 'प्रति' लुप्त
२१. 'मवृत्त' लुप्त (ख)
२२. + अतो ज्ञातं चन्द्रमंद नीचोच्चवृत्तं प्रतिवृत्तेस्ति +
२३. वृत्त for (वृत्ते)
२४. नीचोच्चे for (च्चे)
२५. तपस्तत्र for (यतस्तत्र)

(ख) ८. समानो for (समाने)
१४. सूर्यान्नवत्यंशांतरे for (सूर्यंन्नवत्यंशांतरे)
२३-२४. वृत्तोच्चे for (वृत्तेच्चे)

महानुपलब्धः। यदा च सूर्याद्राशित्रयांतरे मन्दनीचोच्चवृत्तं भवति, तदा प्रतिवृत्तं[1] नीचस्थं स्यात्। यतस्तत्र[2] कर्णो लघुरस्ति[3]। तत्र प्रथमक्षेत्रं तद्विचारार्थं निरूप्यते अवजदं हृ केन्द्रोपरि ग्रहजव्यासेन विमण्डलं कल्पितं। अचिन्हे च प्रतिवृत्तस्योच्चं नीचोच्चवृत्तस्य च केन्द्रं मध्यमसूर्यस्थानं च मेषसम्पातस्थानं च उत्तर-दिकं[4] च परमशरस्थानं चैंतत्सवं[5] अ चिन्हे कल्पनीयं। एवं एकस्मिन्दिने एतद्वृत्त-[6] केन्द्रे पातगत्याददिशि भ्रमणं करिष्यति। तदोत्तरदिक्कं मीनराशेः सप्त पंचशक्कलाधिकैः[7] कोणत्रिंशद्दंशैः[8] ११।२९।५७ तुल्यं भविष्यति। एतद्विमण्डलगत्या चददिशि नवकलाधिकैकादशांशैः[9] ११।९ गमनं करिष्यति। तस्मात् उच्चरि-[10] दिशि दहरेखोच्चस्थानलसा[11] मीनराशेरष्टादशांशैरष्ट[12] चत्वारिशंत् कलाभिश्च भविष्यति। मन्दकेन्द्रं व दिशि त्रयोदशांशैः चतुर्दशकलाभिः चलितमिति कल्पितं, या रेखा केन्द्रोपरि गतास्ति, सा हववसंज्ञा ज्ञेया। इयं रेषा[13] मेषस्य त्रयोदशांशेषु एकादशकलासहितेषु भविष्यति। इयमेव मध्यमगतिः इयमेव रेखा उत्तरदिगवस्थितपरमशरस्थानात् त्रयोदशांशेषु चतुर्दशकलासहितेषु १३।१४ भविष्यति। इयं शरकेन्द्रगतिर्ज्ञेया उच्चोपरिगता दहरेखा केन्द्रगता वह-

---

(क) १. वृत्त for (वृत्तं) २. ततस्तत्र for यतस्तत्र)
४. दिक्कत्व for (दिकं) ५. वैतत्सवं for (चैंतत्सवं)
६. एतद्वृत्तं for (एतद्वृत्त) (ख)
७. पंचाशत्कलाधिकैः for (पंचशक्कलाधिकैः)
८. कोनत्रिंशदंशैः for (कोण त्रिंशद्दंशैः)
९. दशांशैः for (दशांशैः) (ख)
१०. तस्मादुच्चदिशि for (तस्मात् उच्चरिदिशि) (ख)
११. लग्ना for (लसा) (ख)
१३. रेखा for (रेषा) (ख)

(ख) ३. लघु उपलब्धोस्ति for (लघुरस्ति)
४. दिक्कं for (दिकं)
१२. + ११।१८।४८ +

रेखास्ति। अनयो रेषयोरन्तरं[1] चतर्विंशत्यंशाः त्रयोविंशति कला[2] २४।२३। इदं सूर्यचन्द्रांतरं चतुर्विंशद्विगुणमस्ति[3]। सूर्यः[4] द्वयो[5]रेखयोर्मध्ये[6] स्थास्यति। त[7] रेखे पौर्णमांते अ[8]मांते च एकत्र भविष्यति[9]। पुनः सूर्यचन्द्रातरं राशित्रयमितं नष[10]-राशिमितं वा भवति। तदा रेखाद्वयं परस्परं सन्मुखां[11] भवति। तस्मात् तस्मिन् समीपे[12] नी[13] उ[14] वृ[15] केंद्रे[16] नीचे भविष्यति। यदा केन्द्र मध्यमांते[17] मध्यमपौर्णमांते चा[18] भवति, तदा सू०[19] च० अंतरं[20] न भवति।

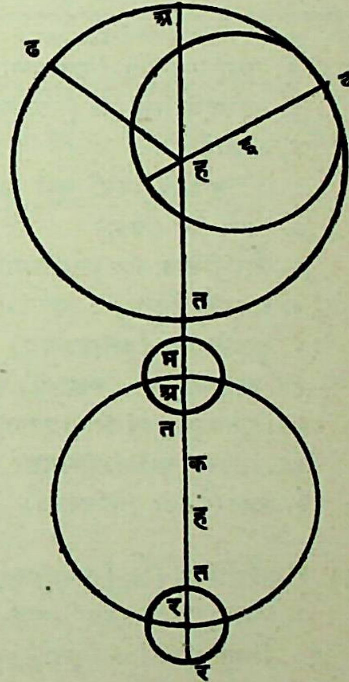
(क) १. रेखयां for (रेषयो) २. कलाः for (कला)
३. 'चतुर्विंश' लुप्त (ख) ४. विसर्ग लुप्त
५. + एकोनषष्टिकलाः चलिष्यति तस्मात् +
६. रेखारोर्मध्ये for (रेखयोर्मध्ये) ७. एते for (त) (ख)
८. लुप्त ९. भविष्यतः for (भविष्यति) (ख)
१०. नवराशित्रिमितं for (नषराशिमितं)
११. सन्मुखं for (सन्मुखां)
१२. समये for (समीपे) १३-१४-१५. लुप्त
१६. केन्द्रं for (केन्द्रे) १७. मध्यमामांते for (मध्यमांते)
१८. वा for (चा) १९. सूर्यचन्द्रयो for (सू० चं० यो)
२०. रंतरं for (अंतरं)

(ख) ५.+ मेषादेः एकोनपष्ठिकलाः चलिष्यति। तस्मात्सूर्यः +
१३-१४. नी० उ for (नीउ) १९. सू० चं० योः for (सू० चं०)

अथ द्वितीय क्षेत्रे[1]

एतद्विचारो निरूप्यते। मनमुच्चनीचवृत्तमुच्चोपरि कार्यं। तत्र हअ रेखा अमरेखयोर्निष्पत्तिः[2] सैव भवति, या ग्रहण[3]त्रये भवति। द्वितीय फलस्य परममन्तरं तदा भविष्यति, यदा नीचोच्च वृत्तकेन्द्रं व चिन्हे भविष्यति। त समुच्चनीचवृत्तं प्रकल्पितं। तत्र सर्वं कालै[4] एकरूपा[5] वसरेखास्ति। सर्वकालैकरूपायाः[6] तस्याः ह चिन्हादुच्चनीचकेन्द्रगामि रेखाभ्यो न्यूना या वहरेखाया[7] निष्पत्तिः[8] सर्वकालजनितान्यनिष्पत्तिभ्योधिकास्ति[9]।

इति द्वितीय प्रकरणम् समाप्तम्

(क) १. क्षेत्रे एतद्विचारो for (क्षेत्रे एत द्विचारो)
२. निष्पत्तिः for (निष्पत्तिः)
४. सर्वकालैक for (सर्वकालै)
५.एकरूपायावस for ((एकरूपावस)
८. निस्पत्तिः for (निष्पत्तिः)
७. रेखातया for (रेखाया)
९. निस्पत्तिभ्योधिकास्ति for (निष्पत्तिभ्योधिकास्ति)

(ख) ३. गृहण for (ग्रहण)
४. सर्वकाले for (सर्वकालै)
६. रूपया for (रूपायाः)

—:०:—

अथ तृतीय प्रकरणम्

तत्र परममन्तरसाधनं निरूप्यते । यस्मिन् समये उच्चनीचवृत्तं भूमेः निकटे भवति। तत्र यत्परममन्तरमुपलभ्यते तद्ज्ञानार्थं चन्द्रवेधः कृतः तस्मिन् समये चन्द्रोपि परमफलासन्नास्थितः[1] सूर्याच्चनवत्यंशांतरितश्च[2] वा नवराश्यंतरिता[3] यतस्तस्मिन्[4] समये नीचोच्चवृत्तं प्रतिवृत्तनीचे भवति। तस्मिन् समये चन्द्रोपि[5] परमवेधः[6] कृतः[7] । तत्र[8] लम्बनाभावः[9] कुतः[10] चन्द्रस्य[11] दृग् क्षेपवृत्तस्थानात्[12] । अनेन[13] वेधेन मध्यमस्पष्टयो[14] परममन्तर ७।४० । एतावदुपलब्धं[15] परमन्तर कलांतरं[16] च २।४० एतावज्जातं ।

अथास्य विचारार्थं वेधास्तु वहवः कृताः । तन्मध्ये वेधद्वयं प्रदर्शते[17] । तत्रैव[18] वेधः अन्तूनीस संज्ञिकस्य[19] द्वितीयसन्ने फामानूस[20] संज्ञमासस्य पञ्चविंशतितमतारीके

(क) १. फलासन्नो for (फलासन्ना) २. भवति for (तरित)
३. नवराश्यंतरित for (नवराश्यंतरिता)
४. +आसीत्+
५-६. "चन्द्रोपि परम" लुप्त (ख)
७. कार्यः for (कृतः) ८. यत्र for (तत्र)
९. लम्बनाभावः for (लबनाभावः) (ख)
१०. अत्र for (कुतः) ११. लुप्त
१२. वृत्तस्थे for (वृत्तस्थानात्) १३. +चन्द्र भवति+
१४. स्पष्टयोः for (स्पष्टयो) (ख)
१५. एतवदुप लब्धं for (एतावदुप लब्धं)
१६. फलांतरंच for (कलांतरं च) (ख)
१९. संज्ञकस्य for (संज्ञिकस्य)

(ख) १. सन्नास्थित for (सन्नास्थितः) २. तरिता आसी for (तरितश्च)
३. "वा नवराश्यंतरिता" लुप्त
१०. स्थितः कुतः for (कुतः)
१२. वृत्तस्थत्वात् for (वृत्तस्थानात्)
१७. प्रदश्यंते for (प्रदर्शते) १८. तत्रैको for (तत्रैव)
२०. कामानूसूसंज्ञ for (फामानूससंज्ञ)

दिनार्धा[1]त्प्रागेव ह्रो० ५ क० १५ सुकृतः[2] तत्रैव तत्रैव गोलयन्त्रेण स्पष्टोर्कश्चोपलब्धः[3] १०।१८।५० स्पष्टश्चन्द्रः ७।१९।४० दशम लग्नं ८।४ । एवं वृ[4]ष्तनस्सरादेः एतत्कालपर्यन्तं गतं[5] कालो वर्षा[6]दिः वट[7] ८५ दि० [8]३०३ ह्रो० १८ क० ४५ मध्यमोऽर्कः[9] १०।१६।२७ गणिता गतस्पष्टोर्कः १०।१८।५० । एवं गणितागतस्पष्टो[10]र्कः वेधितार्कश्च तुल्य एवोपलब्धः । तत्कालीनमध्यमश्चन्द्रः ७।१७।२० । अयं सूर्यान्निवर्त्यंशांतरासंन्नोस्ति । तस्मिन् काले मन्दकेन्द्र[11] ८७।१९ । तत्र चन्द्रः परमफलासन्नोस्ति । एवं मध्यमश्चन्द्रो वेधित चन्द्रात् ७।४० एताव[12]दधिकोस्ति । एतत्परममन्दफलं पंचां[13]शमित्यपरमं[14]फलं स्थाने ह्यु पलब्धम् ।

अथावर्बसेनफै[15]लूसंज्ञ[16]कस्य तृतीययुगस्य पंचाशतवर्षे[17] अ[18]नीकीसंज्ञमासस्य षोड[19]शतारीके चत्वा[20]रिंशत्कलातुल्यदिनगते स्पष्टोर्कश्चोपलब्धः ८।३५[21] स्पष्टश्चन्द्रः १।१२।२० । एवं स्पष्टयोरन्तरं ८६।१५ तत्कालीनदशमलग्नं ०।१९ तद्वेधस्थाने रूजस् दे[22]शे एक ह्रोरा प्रमाणमंशाः १७ क० २० वेधकालाद्दिनार्धपर्यन्तं

(क) १. दिनाद्धात्प्रागेव for (दिनार्धात्प्रागेव)
२. लुप्त (ख) ३. श्चप लब्धः for (श्चोपलब्धः)
४. वुरव्तनस्सरादेः for (वुष्तनस्सरादेः)
५. अनुस्वार लुप्त ६. विसर्ग लुप्त
७. व ८८५ for (वट ८५) (ख) ८. ३० for (३०३)
१०. स्पष्टार्क for (स्पष्टोर्कः) ११. केन्द्रं for (केन्द्र) (ख)
१२. एतावधिकास्ति for (एतावधिकोस्ति)
१३. पचाशन्मित for (पंचांशमित्य)
१४. अनुस्वार लुप्त (ख) १५. फलैवसू for (फैलूसंज्ञस्य)
१६. संज्ञकस्य for (संज्ञस्य) (ख) १७. पंचाशत् ५० for (पंचाशत) (ख)
१८. अनाकी for (अनीकी) १९. +१६+
२०. +४०+ २१. ४।८।३५ for (८।३५)

(ख) ९. मध्यमार्कः for (मध्यमोऽर्कः) १३. पंचाशमित for (पंचाशमित्य)
२२. दशे for (देशे)

हो० ६ क० १०[1] वुष्तनस्सरादेः तत्कालपर्यंतं ग वर्षं[2] ६१९ दि० ३१४ हो० १७ क० ५० मध्यमकला ४५ रूजस्यदेशस्य[3] इस्कंदरीयस्य च याम्योत्तर वृत्तं एकमेव[4] तत्र मध्यमोर्कः ४।१०।२७ स्पष्ट ४।८।२० मध्यमश्चन्द्रः १।४।२५ मन्दकेन्द्रं २१७। क० ४७ मध्यमचन्द्रस्पष्टार्कयोरन्तरं ९३।५५। एवं मध्यमस्पष्टयोरन्तरं[5] ७।४० एतावदधिकमुपलब्धं, यथा मया वेधेनोपलब्धं एतद्वेध द्वयं एकस्मिन्नेव पक्षे जातं[6]। तत्र एकस्मिन् धनमुपलब्धं[7] परस्मिन्नेणमुपलब्धं[8] एवमेव द्वौ[9] वेधा श्चोपलब्धाः।

इति तृतीयप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. वुरव्तनस्सरादेः for (वुष्तनस्सरादेः)
२. गतवर्षं for (गवर्षं) (ख) ३. दशस्य for (देशस्य) (ख)
४. अनुस्वार लुप्त
५. स्पष्टमध्ययोरन्तरात् for (मध्यमस्पष्टयोरन्तरं)
६. 'तत्र' लुप्त
८. परस्मिन् ऋणम् for (परस्मिन्नेण)
९. बहवो for (द्वौ)

(ख) १. तत्रै कस्मिन् for (तत्र एकस्मिन्)
७. धनमुपलब्धाः for (धनुमुपलब्धं)
८. "परस्मि—चोपलब्धाः" लुप्त

—:०:—

अथ चतुर्थं प्रकरणम्

तत्र भूकेन्द्रप्रतिवृत्तकेन्द्रयोरन्तरस्य निष्पत्तिः[1] विमण्डलव्यासार्द्धेन[2] या भवति, स[3] निरूप्यते। तत्र तृतीयक्षेत्रं[4] द केन्द्रे[5] व्यासे च अवजं प्रतिवृत्तं कार्यं। ह-चिन्हं तस्मिन् व्यासे भूकेन्द्रं कल्पनीयं। पुनः[6] चिन्हमुच्चं जचिन्हं नीचं प्रकल्पितं। उवतं नीचोच्चवृत्तं ज चिन्होपरि कल्पनीयं। हतव्व[7]रेखा उच्चनीचवृत्ते त चिन्ह-लग्ना निर्गता कार्याः[8]। जतरेखा च योज्या। तत्र जहव[9]कोण ७।४०। अस्य ज्या ८।० इयं जहषष्टिप्रमाणेन जतरेखा[10] आ[11] १ शयदि[12]जतरेखा ५।१५ तदा जहरेखा ३९।२२ हअरेखा[13] केन्द्रद्वयांतरमिता १०।१९ इदमेवास्मकमिष्टं[14]।

इति चतुर्थप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. विसर्ग लुप्त

२. व्यासार्द्धन for (व्यासार्द्धेन) ३. सा for (स) (ख)

४. तृतीय य क्षेत्रं for (तृतीय क्षेत्रं)

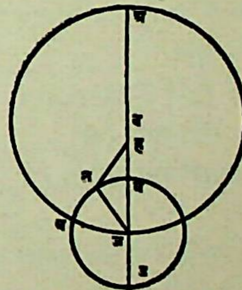
६. +अ+ (ख) ७. ब for (व्व)

८. विसर्ग लुप्त (ख) ११. जाता for (आ १) (ख)

१२. यदि for (शयदि) (ख)

१३. +षष्टि मितास्ति तस्मात् अजरेखा ६९।२२ अस्यार्द्धं अदरेखा ४९।४१ हदरेखा +(ख)

१४. इदमेवास्माकमिष्टम् for (इद-मेवास्मकमिष्टं)

(ख) ५. द केन्द्र for (द केन्द्रे)

७. हतब for (हतव्व)

९. कोणः for (कोण)

१०. जल रेखा for (जत रेखा)

—:०:—

अथ पंचम प्रकरणम्

तत्राभिमुखाव्यकेन्द्रसाधनं[1] ।

अथ चन्द्रमध्ये एकमन्यदन्तरमप्यस्ति[2] । सूर्याद्राशिद्वयांतरां[3] सन्ने राशि-चतुष्टयांतरासंन्ने चन्द्रे परममन्तरं भवति । अमायां पौर्णिमास्यां[4] राशित्रयांतरे चांतराभावो भवति ।

अथास्य विचारः तत्र[5] तत्र यस्माच्चिन्हात् मन्दकेन्द्रं[6] उच्चनीचवृत्ते[7] त[8] चिन्हं सर्वदैकरूपमपेक्षितं भवति[9] । नीचोच्चवृत्तं यच्चिंन्हसन्मुखं[10] भ्रमति[11], तच्चिन्हगत-[12]रेखा[13] लघुवृत्तं[14] सम्पाते[15] उच्चं[16] नीचं[17] वा[18] सर्वदा[19] तदा[20] भवति[21] । यस्माच्च[22] चिन्हः परितः

(क) १. तत्राभिमुखकेन्द्र for (तत्राभिमुखा व्यकेन्द्र)
२. मपि वेधेनोपलब्धं for (मप्यस्ति)
३. द्वयांतरा for (द्वयांतरां) (ख)
४. पौर्णिमायां for (पौर्णिमास्यां) (ख)
५. 'तत्र' लुप्त (ख)
६. मन्द केन्द्रादिः for (मन्द केन्द्रं)
७. वृत्तः for (वृत्ते त) ८. तच्चिन्हं for (त चिन्हं)
९. +त च्चिन्हमस्माभिरुच्चनीचवृत्ते उच्चस्थानं कल्पितं । इदमुच्चनीच सर्वदैव तस्यां रेखायामेव स्थितमपेक्षितं परेसां त च्चिन्हा त्रिर्नस्ति यत्संखं+
१०-११. लुप्त
१२-१३-१४-१५-१६-१७-१८. लुप्त
१९-२०-२१. लुप्त (ख)
२२. यस्माच्चिन्हात्परितः for (यस्माच्च चिन्हः परितः) (ख)

(ख) १. मुखाख्य केन्द्र for (मुखाव्यकेन्द्र)
६. मन्द केन्द्रं गृह्यते for (मन्द केन्द्रं)
९. +तच्चिन्हमस्माभिरुच्चनीचवृत्ते उच्चं नीचमुरी कृतं । इदमुच्चनीचं सर्वदैव तस्यां रेखायामेव स्थितमपेक्षितं, नीचोच्चवृत्तं य च्चिन्हसन्मुखं भ्रमति तच्चिन्ह गरेखालघु वृत्तसम्पाते उच्चनीचं वा सर्वदा भवति+
९-१०-११-१२-१३-१४-१५-१६-१७-१८—लुप्त

चन्द्रनीचोच्चवृत्तकेन्द्रं भ्रमति तच्चिन्हं चन्द्रे भूकेन्द्रमेव अन्येष्वन्यत्[1] यथाग्रे प्रकटी भविष्यति।

अथ[2] उच्चनीच[3] संलग्नो यो उच्चनीचव्यास: स: सदैव तच्चिह्नाभिमुखो-भविष्यतीत्यपेक्षित[4] एव[5] सर्वगृहे[6] [7] तादृशमेवोपलब्धं[8]।

अथ चन्द्रे यत्रोच्चनीचवृत्तकेन्द्रं[9] प्रतिवृत्तोच्चनीचव्यासे[10] [11] [12] भवति। तदा नीचोच्चव्यासो प्रतिवृत्तोच्चनीचव्यासे भवति। अन्येषु कालेषु भूकेन्द्रसन्मुखो न भवति। न च प्रतिवृत्तकेन्द्राभिमुखो भवति। अपि चान्यकेन्द्राभिमुखो भवति। तच्चिन्हं च प्रतिवृत्तनीचोच्चगतव्यासेऽस्ति। भूकेन्द्रात् तन्नीचदिशि भूकेन्द्र[13] प्रति-वृत्तकेन्द्रांतरतुल्यमस्ति[14]। ध[15] अनेनैव कारणेन[16] स्पष्टोच्चस्थानं[17] भिन्नं[18] भिन्नं भवति। त[19] चिह्न स्पष्ट[20] केन्द्रादिसंज्ञं भवति। यं[21] नीचोच्चवृत्ते[22] भूकेन्द्राभिमुखमस्ति[23] [24]। य[25]

(क) १. अन्येष्वन्यतमं for (अन्येष्वन्यत्) २. लुप्त

३. +नीचोच्च वृत्तं यच्चिन्ह सन्मुखं भ्रमति तच्चिन्हगतरेखा लघुवृत्तसम्पाते उच्चनीचं वा सर्वदैव भति अ+

४. भवत्यपेक्षितं for (भविष्यतीत्यपेक्षित)

६. एवं for (एव) ५. ग्रहे for (गृहे)

८. पञ्चादशमेवोपलब्धं for (तादृशमेवो पलब्धं)

९. यद्यु च्च for (यत्रोच्च) १०. वृत्तोच्चे for (वृत्तोच्च) (ख)

११. नीचे for (नीच) (ख) १२. वा for (व्यासे)

१३. 'भूकेन्द्र' लुप्त १४. +केन्द्रभू+

१५. 'ध' लुप्त १६. प्रकावेण for (कारणेन)

१७. +मध्यमोच्च स्थानं+ १८. च for (भिन्नं)

१९. तच्चिन्हं for (त चिन्ह) २०. यद्रूप केन्द्र सन्मुखं तत+

२१. 'यं' लुप्त २२. 'च्च' लुप्त

२३-२४. लुप्त

(ख) ५. तीत्यपेक्षितं for (तीत्यपेक्षित)

५. गृहेष्वेतादृश for (गृहे तादृश)

९. यदोच्च for (यत्रोच्च) २५. य च्चिन्हं for (य चिन्हं)

चिह्नं[1] तत्स्पष्टं[2]च्च अ[3]भिमुखाख्य[4]सन्मुखमस्ति तच्चं[5] भवति[6]। यदा[7] एवं स्पष्ट नीचो-च्च[8]चिन्हं नीचोच्चवृत्त[9]तुल्यचिह्नेभ्यः पृथक्[10] पृथक् उपलभ्यते यतश्चन्द्रस्पष्टः[11] नीचो-च्चचिह्ने यदा[12] भवति। तदा फलाभावो दृष्टः, यदा च तस्मादंन्यस्थले[13] भवति, तदा धनं ऋणं वा फलमुपलब्धं। अत एव कारणात् मध्यमनीचोच्चव्यासश्च भूकेन्द्रा-भिमुखं न प्रतीयते। यतः गणितागत फलाभावो[14]पलब्धि[15] भंवति। फलं[16] संभवे च फला-भावोपलब्धिर्भवति। यदि च गणितागतेन ऋणफलमागतं तदा क्वचित् वेधेन[17] धनफलोपलब्धि[18] यदा धनमागतं तदा ऋणफलोपलब्धिः तदैवं कल्पना क्रियते। अमायां उच्चनीच वृत्त केन्द्र प्रति वृत्तोच्चस्थले भवति। अग्रे[19] गच्छे[20] ततः[21] नीचोच्च[22]-

---

(क) १-२. लुप्त

५. तन्मध्यम केन्द्रस्याधि for (तच्चं)

६. भवति for (भवति) ५. लुप्त (ख)

८. वृत्तान्य चिन्हेभ्यः for (वृत्त)

९. लुप्त

११. यदा चन्द्रस्पष्ट for (यतश्चन्द्रस्पष्टः)

१२. लुप्त

१३. तस्मादन्यस्थले for (तस्मादंन्यस्थले) (ख)

१६. फल for (फलं) (ख) १७. 'न' लुप्त

१८. लब्धिः for (लब्धिः)

१९-२०-२१. लुप्त

२२. तन्नीचोच्च वृत्तस्योच्च स्थानं for (नीचोच्च वृत्तस्यच्च स्थानं)

(ख) १-२. तत्स्पष्टोच्चं for (तत्स्पष्टं च्च)

३. +यत्+

४. अभिमुखास्य for (अभिमुखाख्य)

५. तत् मध्यमोच्चं for (तच्चं) १०. प्रथक् for (पृथक्)

११. यतश्चन्द्रः स्पष्ट for (यतश्चन्द्र स्पष्टः)

१४. फलाभावे for (फलाभावो)

१५. फलोपलब्धिः for (प लब्धि)

२०. गच्छतः for (गच्छे)

वृत्तस्यच्च[1] स्थानं[2] प्रतिवृत्तस्योच्च[3] दिशि[4] भवति[5]। नीच[6]भिन्नादिति[7] भवति[8]। यदा वा[9] नीचोच्चवृत्तकेन्द्रं प्रतिवृत्तोच्च[10] चिन्हात्[11] प्रथग्[12]भवति, तदा नीचोच्चवृत्ते[13] मध्य-[14]मोच्चचिन्हं[15] प्रतिवृत्तोच्चचिह्न[16] दिशि भवति[17]। नीचं[18] च[19] नीच[20] दिशि[21] भवति[22]।[23] ताव-द्भवति यावंवन्नीचोच्च[24] वृत्तकेन्द्रं सूर्याद्राशिद्वयांतरितं भवति। यदा च सूर्याद्राशि-द्वयांतराधिकं भवति। तदा नीचोच्च पूर्वस्थानादिश्यवलम्ब्यते[25]। यावत्केन्द्रं सूर्या-द्राशित्रयांतरितं भवति। अस्मिन् समये केन्द्रं[26] प्रतिवृत्त[27]नीचे भवति। नीचोच्च-वृत्तस्य नीचोच्चचिन्हं प्रतिवृत्तस्य नीचोच्च व्यासे भवति। पुनरग्रे नीचोच्चवृत्तं चलितं तदा मध्योच्चं[28] नीचात् दुरे[29] भवति। नीचं च नीचदिशि भवति। यावत् केन्द्रं[30] सूर्याद्राशि चतुष्टयांतरितं भवति। पुनरग्रे यदा चलति तदा स्वकीयदिशि

(क) ३. प्रति वृत्तस्य for (प्रति वृत्तस्योच्च)
४. नीचो for (दिशि) ५. यो for (भवति)
६. व्यासो for (नीच) ७. स्ति for (भिन्नादिति)
८. तत्रास्ति for (भवति) ९. च for (वा) (ख)
१०. प्रतिवृत्तोच्चा for (प्रतिवृत्तोच्च)
११. च्चलति for (चिन्हात्) १२. लुप्त
१३. वृत्तोच्च स्थानं for (वृत्ते) १४. मध्ममं for (मध्ममोच्च)
१५. लुप्त १६. लुप्त
७. चलति for (भवति)
१८-१९-२०-२१-२२-२३. लुप्त
२४. यावनींचोच्च for (यावंवन्नीचोच्च) (ख)
२५. स्थानदिश्यवलम्ब्यते for (स्थानादिश्यवलम्ब्यते)
२६. केन्द्रे for (केन्द्रं) २७. प्रतिव्रत for (प्रति वृत्त)
२८. मध्योच्चनीचात् for (मध्योच्चं नीचात्)
२९. दूरे for (दुरे) (ख) ३०. केन्द्रं for (केन्द्र) (ख)

(ख) १. +तदा नीचोच्च वृत्तव्यासः प्रतिवृत्तव्यासे भवति+
२. मध्योच्च स्थानं for (च्चस्थानं)
७. भिन्नदिशि for (भिन्नादिति)

भवति । यावत्केन्द्रं पुनरूच्चस्थान[1] भवति । तदा पूर्वरित्यैव[2] गच्छति । एतदन्तरं अवर्खस[3]वेधद्वयेन मया प्रदर्श्यते । तस्मिन्वेधद्वये नीचोच्चवृत्तं प्रतिवृत्तनीचोच्च-स्थानयो[4]र्मध्ये[5] स्थितं[6] चन्द्रश्चैकस्मिन् वेधे उच्चासंन्न पलब्धः[7] । द्वितीये च नीचा-सन्नः[8] वेधद्वयमपि रूजसस्थले जातं । तत्र इस्कन्दरीय सन्न[9] १७७ प्रथमवेधः फर्मू सी संज्ञमासस्यैकादशतारीके[10] द्वितीय होरादौ जातः । तदा वेधितोर्कः १।७।४५ वेधित-श्चन्द्रः ११।२१।४० लम्बनसंस्कृतः ११।२१।२७ ।

अथेष्ट कालादीनार्थं[11] पर्यंतं शेष होरा ५। क ४० ।

अथ बुखनस्सरादेः[12] तत्कालपर्यंतं गतकालो वर्षादिः ६२० दि० २१९ हो० १८ क० ४० मध्यहोरा[13] १८।० तत्कालीनोर्कः[14] मध्यम[15] १।६४१ स्पष्टोर्कः[16] १।७।४५[17] मध्यम-श्चन्द्रः ११।२२।१३ मन्दकेन्द्र[18] १८५।३० मध्यमयोरन्तरं ३१५।३२।

(क) १. स्थाने for (स्थान) (ख)   २. रीत्यैव for (रित्यैव)
३. अवर्षस for (अवर्खस)
४. लुप्त   ५. मध्ये for (मंध्ये)
६. उपलब्धं for (स्थितं)
७. सन्नोपलब्धः for (संन्नपलब्धः)
८. विसर्ग लुप्त   ९. सन्नः for (सन्न) (ख)
१०. +११+
११. कालादिना for (कालादीनार्थं)
१२. बुरव्तनस्सरादेः for (बुखनस्सरादेः)
१३. मध्यम होरा for (मध्य होरा) (ख)
१४. +मध्यम+   १५. लुप्त
१६-१७. लुप्त
१८. केन्द्रं for (केन्द्र) (ख)

(ख) ७. सन्न उपलब्धः for (संन्नपलब्धः)
११. कालाद्दिनार्द्धं पर्यंतं for (कालादीनार्थं)
१२. बुष्तनस्सरादेः for (बुखनस्सरादेः)
१५. मध्यमः for (मध्यम)

अथ मध्यम[1]चन्द्रस्पष्ट[2]स्तयोरन्तरं ३१४।२८ स्पष्टसूर्यचन्द्रयोरन्तरं ३१३। ४२। तत्र ऋणफलं चन्द्रस्योपलब्धं ०।४६।

अथ वावनीसंज्ञमासस्य सप्तदशतारी[3]कें उदयाद्गत होरासु[4] ९।३१८। तत्र वेधितोर्कः ३।१०।५४ वेधितश्चन्द्रः ४।२९।०। अयमेव लम्बनसंस्कृत[5] यतस्तत्र लम्बनाभावः। तत्र बु[6]ष्तनस्सरादेः तत् समयपर्यंतं गतकालो वर्षादिः[7] ६।२०।२८६।४।०[8]। मध्यम होरा[9] ३।४० मध्यमोर्कः ३।[10]१२।५ [11]स्पष्ट ३।१०।४० मध्यमश्चन्द्रः ४।२७।२० मन्दकेन्द्र[12] ३३३।१२[13] [14]मध्यमद्वयोरन्तरं [15]४५।५५ मध्यमश्चन्द्रस्पष्टार्[16]कयोरन्तर ४६।४० स्पष्टचन्द्रार्[17]कयोरन्तरं ४८।६ चन्द्रस्य फलं धनं[18] १।२६।

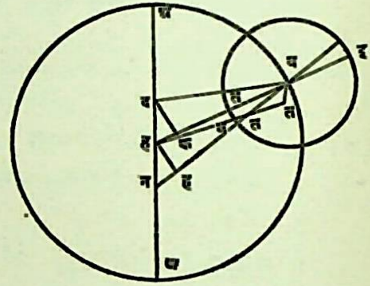
अथ [19]चतुर्थपंचमक्षेत्रे[20] तत्र द केन्द्रे अवजप्रतिवृत्तं कल्पितं। अज व्यासः

(क) १. मध्यमश्चन्द्र for (मध्यम चन्द्र)
२. स्पष्टसूर्ययोरन्तरं for (स्पष्टस्तयोरन्तरं)
३. +१७+ ४. ९।२० for (९।३१८)
५. संस्कृतः for (संस्कृत)
६. बुरब्तनस्सरादेः for (बुप्तनस्सरादेः)
८. ६२०।२८६।४।० for (६।२०।२८६।४।०) (ख)
९. ४० for (३।४०) १०. '५' लुप्त
११. +यं (स्पष्टः)+ १२. केन्द्रं for (केन्द्र) (ख)
१३. ३३।१२ for (३३३।१२)
१४. मध्यमयोर्द्वयोरन्तरं for (मध्यमद्वयोरन्तरं)
१५. १५।५ for (४५।५५)
१६. रन्तरं for (रन्तर) (ख) १७. 'तरं' लुप्त
१८. 'धनं' लुप्त
१९. क्षेत्र for (क्षेत्रे)

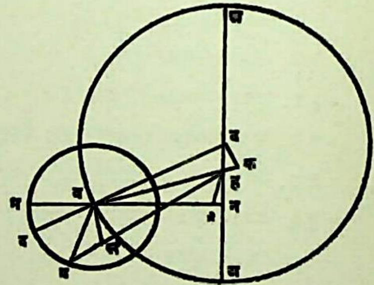
(ख) ४. ९।१८३ for (९।३१८)
७. वर्षादेः for (वर्षादिः) ११. स्पष्टः for (स्पष्ट)
२०. +क्षेत्रं चतुर्थ+

ह चिह्नं भूकेन्द्रवकेन्द्रे [1] ९ [2] उवतमुच्चनीचवृत्तं [3] प्रथमवेधे प्रथमक्षेत्रे [4] उच्चात् पृष्टतः व चिह्ना दचिह्न दिशि गच्छति ।

अथ द्वितीयवेधात् द्वितीयक्षेत्रे उच्चादग्रतः अ चिह्ना ज [5] चिह्नं [6] दिशि चलति । पुन र्दवरेखा हवउरेखा च संयोज्या । पुनर्दचिह्नात् [7] दकलम्बो वहरेखायां कार्यः । अयं लवः प्रथम क्षेत्रे वह रेखायां पतिष्यति । तत्र अहवकोणमध्यमा [8] सू० [9] च० योरन्तरं द्विगुणतुल्यः [10] प्रथम क्षेत्रे ८८।५६ द्वितीय क्षेत्रे [11] ९०।३० । तत्र प्रथमज्या [12] ५९।५९।३० द्वितीयस्य [13] ०।३१।३० । एतद्वयं दहेषष्टिस्तन्मानेन [14] दकःरेखा [15] हकरेखा

(क) १. केन्द्रं for (केन्द्र) (ख)
३. अनुस्वार लुप्त
४. क्षेत्र (क्षेत्रे).
५. दृग for (ज)
६. +दिशि+
७. दृद for (त्)
८. कोणो for ((कोण)
९. मध्यम सूर्यचन्द्रयो for (मध्यमा सू० चं० यो)
१०. मस्ति for (तुल्यः)
११. +च+
१२. प्रथमस्य for (प्रथम) (ख)
१३. +द्वितीयस्य ज्या ५९।५९।३० प्रथम कोटिज्या १।७+ (ख)
१५. विसर्ग लुप्त

(ख) २. '९' लुप्त
५. अ चिन्ह दिशि for (अ चिन्हाज चिन्हं दिशि)
८. कोणः for (कोण)
१४. दुहे for (दहे)

प्रमाणं जातं । यदा[1] ह रेखा १०।१९ एतावति[2] तदा[3] दवरेखा[4] ४९।४१ चैतावति[5] तदा दकरेखा प्रथम क्षेत्रे[6] ०।१२ द्वितीय क्षेत्रे च ०।५ एतावती भवति । यदा दकवर्गः दव वर्गात्[7] शोध्यते तदा वसिष्टो[8] वक वर्गः स्यात् । अस्य मूलं वकरेखा जाता । प्रथम क्षेत्रे ४८ । ३६ द्वितीय क्षेत्रे[9] ४८ । ४८ द्वितीये च ४८।३१ ।

अथ प्रथमवेधे फलं ऋणमुपलब्धं । चन्द्रश्च नीचासंन्नेस्ति[10] द्वितीय वेधे फलं[11] धनमुपलब्धं[12] ।[13] चन्द्रश्चोच्चा[14] संन्नेस्ति[15] । तस्मात् व चिन्हं चन्द्रबिंबं कल्पितं हव रेखा ववरेखा च संयोज्या पुनर्वचिन्हात् हव रेखोपरि वल[16] लंब योज्या[17] पुन[18] कार्यः । तस्मात्[19] हल कोणः फलं प्रथमं ०।४६ द्वितीयं[20] च १।१६ ।

(क) १. दह for (ह) (ख)
२. एतावती for (एतावति) (ख)
३. लुप्त   ४. दवरखा for (दवरेखा)
५. चैतावती for (चैतावति)
६. +१०।१९ द्वितीये च १०।१९ भवति । हकरेखा प्रथमक्षेत्रे+
७. वर्गाद्धोध्यते for (वर्गात् शोध्यते)
८. वशिष्टो for (वसिष्टो)
९. +च ४८३६ वहरेखा प्रथम क्षेत्रे+
१०. सन्नोस्ति for (संन्नेस्ति) (ख)
११. फल मधिकं for (फलं धनम्)
१२-१३. लुप्त   १४. चन्द्रः for (चन्द्रश्)
१५. उच्चासन्नोस्ति for (उच्चासन्नेस्ति)
१६. वललम्बः for (वल लम्ब) (ख)
१७-१८. लुप्त (ख)
१९. बहल for (हल) (ख)   २०. विसर्ग लुप्त

(ख) ६. +च १०।१२ द्वितीयें च १०।१९ भवती । हकरेखा प्रथम क्षेत्रे+
८. वसिष्ठात् for (वसिष्ठो)
९. +च ४८३६ । तस्मात् हवरेखा प्रथम क्षेत्रे+
११. "द्वितीय—संन्नेस्ति" लुप्त

अथ प्रथमज्या ०।४८ द्वितीयज्या १।२६।३०। इयं वहे[1] षष्टिः तत्प्रमाणेन वलरेखा जाताः। यदा[2] प्रथम[3] वहरेखा ४८।४८ द्वितीये ४८।३१ तदा वलरेखा प्रथमा ०।३२[4] द्वितीया १।१२।२० वव रेखा अनेन मानेन ५।१५ यदि वव रेखा ६० तदा वल रेखा प्रथमा ७।७६[5] द्वितीया १३।४७।[6] इयं ववल कोणज्या जाता। अस्याः[7] चापं प्रथमं ७।७ द्वितीयं १३।१७। अयं च[8] वलकोणो जातः। तस्मात् वहव[9]कोणववल[10]कोणाभ्यां[11] ववत कोणः ६।२१ ववमकोणः[12] १४।४३ जाता[13]। एतौ[14] वतचाप[15]वभचाप[16]संज्ञौ ज्ञेयौ[17]। तस्मात् चन्द्रः प्रथम क्षेत्रे त स्पष्ट[18] च चिह्नात् पश्चादस्ति। षड्भिरंशै[19] एकविंशतिकलाभिः ६।२१। पुनः मध्यमनीचचिन्हादग्रे पंचभिरंशै[20] त्रिंशत्कलाभि-[21]रस्ति[22]। मध्यमोच्चादपि षड्विंशतिभिरंशै[23] नगवेदकलाभिरग्रे[24]स्ति। तस्मात्

(क) २. प्रथमे for (प्रथम) (ख)
४. ०।३१ for (०।३२) (ख) ५. ७।२६ for (७।७६)
७. विसर्ग लुप्त
८. ववल for (चवल) (ख) ९-१०. लुप्त
१२. उ for (म) (ख) १३. जातः for (वम)
१५. उ for (भ) (ख) १६. चापौ for (चाप)
१७. लुप्त १८. +नी+
२०. रंशैः for (रंशै) (ख) २१. +५।३०+
२२. +पुनः द्वितीय क्षेत्रे उ चिन्ह स्पष्टोच्च चिन्हादग्रे चतुर्दश १४भिरंशैः त्र्यब्धि ४३ कलाभिरस्ति+
२३. +२६+ २४. +४८+

(ख) ३. "द्वितीयं—०।४८" लुप्त १. हब for (वहे)
६. १३।१७ for (१३।४७)
११. बवल for (बवत) ५. ज्ञातः for (जाता)
१४: +स्पष्ट+
१२. तन्नी च for (त स्पष्ट च)
१९. रशैः for (रंशै)
२२. +पुनः द्वितीय क्षेत्रे उ चिह्न स्पष्टोच्चचिन्हादग्रं चतुर्दशभिरंशैः अब्धि कलाभिरस्ति+

मध्यमनीचं मध्यमोच्चं च मचिह्नं कल्पितं । वमरेखा च योचनीया[1] । इयं न चिन्ह पर्यंतं नेया । तत्र न चिन्हं अभिमुखाख्यकेन्द्रं भवति । पुनः ह चिन्हात् हसलम्बः वन रेखायां कार्या[2] । पश्चात्[3] हचिन्हात् हसलम्बः वनरेखायां कार्यः । पश्चात् हवन कोणः प्रथमः[4] ११।५१ द्वितीयः १२।५ अस्य ज्या[5] प्रथमे[6] १२।१८।३० द्वितीये १२।३३।-३० । इयं हसरेखा वहिषष्टिस्तस्मान्मानेन[7][8] यदि वहरेखा प्रथमा ४८।४८ द्वितीया ४८।३१ भविष्यति । तदा हसंरेखा[9] प्रथमा[10] १०।२ द्वितीया १०।८ जाता[11] । पुनरपि अहव कोणः प्रथमः ८८।५६ द्वितीयः ९०।३० । पुनः हवन कोणः प्रथमः[12] ११।११[13] द्वितीयः १२।५ । तस्मात् शेषं अनव कोणः[14] प्रथमः ७७।५ द्वितीय[15] ७८।२५ अस्य ज्या प्रथमा ५८।२८ द्वितीया ५८।४६।३०[16] इयं हस रेखास्ति । हने षष्टिस्तन्मानेन यदि हसरेखा प्रथमा १०।२ द्वितीया १०।८ तदा हनरेखा प्रथमा १०।१८ द्वितीया १०।२१[17] दहरेखा अनेन प्रमाणेन १०।१८[18] अस्ति । तस्मात् एतौ द्वौ समानौ जातौ । पुनः बहुभिर्वेधैः[19] इयमेव निष्पत्तिर्लब्धास्ति । तस्मादभिमुखकेन्द्रं विहितं[20] जातं । इदमेवास्मक-मभीष्टं ।

(क) १. योजनीया for (योचनीया) २. कार्यः for (कार्या)

वि० ऐसा प्रतीत होता है कि 'ह चिन्हात्—से—पश्चात्' तक दोबारा लिखा गया ।

४. लुप्त ६. १२।१९।३० for (१२।१८।३०) (ख)

७. वहिः for (वहि) ८. तन्मानेन for (तस्मान्मानेन)

९. अनुस्वार लुप्त (ख) १०. प्रथमे for (प्रथमा)

१२. "प्रथमः" लुप्त १३. ११।५१ for (११।११)

१४. मनव कोणः for (अनव कोण)

१५. द्वितीयः for (द्वितीय) (ख)

१६. ५८।२९ for (५८।२८) १७. १०।२० for (१०।२१)

१८. १०।१९ for (१०।१८) (ख)

१९. वेधैरियमेव for (वेधैः इय मेव) २०. विदितं for (विहितं) (ख)

२१. इद मेवास्माकमभीष्टं for (इद मेवास्मकमभीष्टं)

(ख) ३. ह चिह्नात्—कार्यं ५. ज्याः for (ज्या)

७. बहुषष्टिस्तन्मानेन for (बहिषष्टिस्तस्मान्मानेन)

११. जाताः for (जाता) १९. बहुभिर्वेधैरियमेव for (बहुभिवेधैः इय मेव)

अथ षष्टं प्रकरणम्

तत्र[1] रेखागणितेन स्पष्टचन्द्रः साध्यते । तत्र मन्दकेन्द्रं अंशादि ३३३।१२[2] पाक्षकेन्द्र ६।३०[3] यथा द्वितीय वेधे स्थितं तथा कल्पितं ।

अथ षष्ट क्षेत्रम्

पूर्वक्षेत्रवत् हसलम्बवललम्बं स्थाने[4] न स लम्ब वल लम्बौ कार्यौ । तस्मात् अवहकोणः भवव[5]कोणौ दहरेखा हनरेखा[6] दवरेखा ववरेखा[7] ज्ञाता[8] सन्ति । पुनः महवुकोणः[9] मध्यमस्पष्टयोरन्तररूपः वेदितव्योस्ति । प्रत्येकं हकरेखा हस-रेखा चैतावत्य[10] ०।५ स्ति । प्रत्येकं नसरेखा दकरेखा[11] चैतावत्यस्ति[12] १०।१८[13]। तस्मात् वक रेखा ४८।३६[14] वहरेखा ४८।३१[15]।४८।३६ तस्मात् वनरेखा ४८।३१[16] सन-रेखा १२।३० वने षष्टि[17] तन्मानेन इयं नवसकोणज्यास्ति । भवमकोणज्याप्यस्ति[18] ।

(क) २. ३३१।३।१२ for (३३३।१२) ३. ६०।३० for (६।३०) (ख)
४. लंबयो for (लंबं) ५. मबव for (भवव) (ख)
७. + श्च +
८. ज्ञाताः for (ज्ञाता) (ख)
९. उहवकोणः for (महवुकोणः)(ख)
१०. चा for (चै)
११. रखा for (रेखा)
१२. च for (चै)
१३. १०।१९ for (१०।१८)
१४. ४९।३६ for (४८।३६)
१५. + वसरेखा + (ख)
१६. ४९।३१ for (४८।३१) (ख)
१७. षष्टिस्तन्मानेन for (षष्टितन्मानेन) (ख)
१८. उबम for (भवम) (ख)

(ख) १. 'तत्र—साध्यते' लुप्त
४. लंब for (लम्बं) ६. हल रेखा for (हनरेखा)

तस्मात् [1]भभ चापं १२।१ [2]चमचापं [3]६।४८ पूर्वं स्थितं शेषं [4]वभचापं १४।४७ अस्य ज्या १५।१८।३० कोटिज्या ५८।१। इयं वलरेखा लवरेखा चास्ति। ववे षष्टिस्तन्मानेन यदि वव[5]व रेखा ५।१५ तदा वलरेखा १।२१ लव [6]रेखा ५।५ तस्मात् हलरेखा ५३।३६ हव रेखा ५३।३७ [7]पुनर्वलरेखा [8]१।१८।३० वहे ६० षष्टिस्तन्मानेन [9]इयं भहवु कोणज्यास्ति। [10]अस्या चाप [11]१।२६ १।२६ इदं मन्दफलं धनमस्ति, यथा [12]वेधेन प्राप्तं स्थितं [13]इदमेवास्मकमिष्टमस्ति।

इति षष्टप्रकरणम् समाप्तम्

(क) १. उम for (भभ) (ख)
२. वम for (चम) ३. २६।४८ for (६।४८)
४. वउ for (वभ) (ख)
५. 'व' लुप्त ७. पुनर्वलरेखा for (पुनवलरेखा)
८. १।२६।३० for (१।१८।३०) (ख)
९. उहव for (भहवु) (ख) १०. अस्माच्चापं for (अस्याचाप)
१२. वेधन for (वेधेन)
१३. इयमेवास्माकमिष्टमस्ति for (इदमेवास्मकमिष्टमस्ति)

(ख) ६. बलरेखा for (लवरेखा) ७. पुनः बलरेखा for (पुनवलरेखा)
१०. अस्याश्चापं for (अस्या चापं) ११. '१।२६' लुप्त
१३. इदमेवास्माकमिष्टमस्ति for (इदमेवास्मकमिष्टमस्ति)

—:०:—

अथ सप्तमं प्रकरणम्

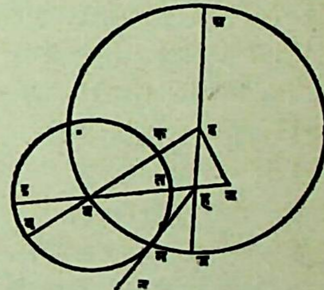
तत्र मन्दफलसारिणीसाधनं क्रियते । प्रथमद्वितीयकोष्टकयो:[1] केद्रांशाः[2] स्थापनीयाः[3] । तृतीयकोष्टे[4] पाक्षफलं[5] स्थापितमस्ति । तत्पाक्षकेन्द्रात्[6][7] ग्राह्यं इदं मध्यममन्दकेन्द्रे धनं कार्यं । यदि पाक्षकेन्द्रे[8] प्रथमकोष्टे[9] स्यात्, द्वितीय कोष्टेस्थे[10] पाक्षकेन्द्रे ऋणं कार्यं, तदा मन्दस्पष्टकेन्द्रं[11] भवति । चतुर्थकोष्टे[12] मन्दफलं लिखितमस्ति । इदं मन्दफलं यदानीचोच्चवृत्तकेन्द्रप्रतिवृत्तोच्च[13] स्थाने भवति । तदा साधितमस्ति । तत्र परमं[14] मन्दफलज्या ५।५१ उच्चकर्णे षष्टिस्तन्मानेन पंचमकोष्टे[15] उच्चस्थमन्दफलानां[16] नीचस्थमन्दफलानां चांतरं लिखितमस्ति[17] । इदं फलांतरं ज्ञेयं मन्दफलं फलांतरं च स्पष्टमन्दकेन्द्रात् ग्राह्यं । यदा मन्दनीचोच्च-वृत्तं उच्चस्थान्नीचस्थानादन्यत्र[18] भवति । तदर्थं षष्टकोष्टे[19] कलाभिधं स्थापितमस्ति । इदं कलाभिधं पाक्षकेन्द्राद् ग्राह्यं । इदं फलांतरेण गुणनीयं मन्दफले युक्तं कार्यं तदा स्वाभीष्ट[20] मन्दफलं भवति ।

(क) १. कोष्टयो for (कोष्टकयो:) २. विसर्ग लोप
३. स्तापनीयाः for (स्थापनीयाः) ५. पात्तफलं for (पाक्षफलं)
८. केन्द्रं for (केन्द्रे) (ख) ११. स्पष्टमंदकेन्द्र for (मन्दस्पष्टकेन्द्रं)
१३. केन्द्रं for (केन्द्र)
१४. प्रथम for (परमं) १६. स्थं for (स्थ)
१८. स्थानान्नीच for (स्थान्नी च) (ख)
२०. स्वाभिष्टं for (स्वाभीष्ट)

(ख) १. कोष्ठयो: for (कोष्टकयो:) २. केन्द्रांशा: for (केन्द्रांशाः)
४. कोष्ठे for (कोष्टे) ६. + प्रथम
७. + शीघ्र केन्द्रे केन्द्राद् +
९. कोष्ठे for (कोष्टे) १०. कोष्टस्थे for (कोष्टस्थे)
११. स्पष्टं मन्दकेन्द्रं for (मन्दस्पष्टकेन्द्रं)
१२. कोष्ठे for (कोष्टे)
१४. परम for (परमं) १५. कोष्ठे for (कोष्टे)
१७. 'लिखित—फलांतरं' लुप्त
१९. षष्ठकोष्ठे for (षष्टकोष्टे) २०. स्वाभीष्टं for(स्वाभीष्ट)

अथ सप्तम क्षेत्रम्

तत्र कलाभिधसाधनं निरूप्यते। दकेन्द्रं कृत्वा अवजं[१] वृत्तं कार्यं, अवचापं १२० एतावन्मितं कार्यं, व चिन्हे वतमुच्चनीवृत्तं कार्यं, अज व्यासे ह चिन्हं भूकेन्द्रं कल्प्यं। पुनर्हंवभरेखा[२] कार्या। द चिन्हादस्या[३] रेखाया[४] दललम्बो निष्कास्यः[५] ह-चिन्हात् हमनुरेखा[६] नीचोच्चवृत्ते[७] मचिन्हं[८] संलग्ना कार्या। पुनर्वंभरेखा[९] योज्या। एवं अहव कोणे[१०] पाक्षकेन्द्रज्या एतावती जाता। ५१।५४।३० कोटिज्या ३०।० एत-द्द्वयं दलरेखा लहरेखा च दहे षष्टिस्तत्प्रमाणेन जाता। यदि दहरेखा १०।१८[११] एता-वती स्यात्, तदा दलरेखा ८।५६ लहरेखा ५।१० वलरेखा ईदृशी[१२] जाता। ४८।५३ वहरेखाशेषं ४३।४३ एतत्प्रमाणे च[१३] नवमरेखा च ५।१५ एतावत्यासीत्। यदि च वहरेखा षष्टिमिता कल्प्यते, तदा वमरेखा ७।१२।३०। इयं भहनकोणज्या[१४] जाता। अस्याः चापं ६।५४। इदं अस्य कर्णस्य परमफलं उच्च कर्णस्य च परमफलं ५।१[१५]

(क) २. उ for (भ)
३. दस्यां for (दस्या) (ख)
४. रेखायां for (रेखाया)
५. निष्काश्यः for (निष्कास्यः)
६. त for (नु)
७. वृत्त for (वृत्ते)
८. मचिह्न for (मचिह्नं) (ख)
९. वंम for (वंभ) (ख)
१०. कोणः for (कोण)
११. १०।१६ for (१०।१८) (ख)
१२. इदृशी for (ईदृशी)
१३. 'च' लुप्त (ख)
१४. उहन for (भहन) (ख)
१५. ५।१० for (५।१)

(ख) १. अवजवृत्तं for (अवजंवृत्तं)
२. हंवरेखा for (हंवभरेखा)
६. हमनरेखा for (हमनुरेखा)

अंतर[1] १।५३[2] नीचोच्चस्यांतर[3] फल[4]परमं २।३८[5]। यदि एतत् षष्टितुल्यं कल्प्यते[6] तदांतरं फलं[7] १।५३ एतावत् ४२।४८[8] भवि[9]खित[10]मस्ति। अनेनैव प्रकारेण सर्वा निष्क[11]-लाभिधफलानि निष्कास्य[12] काष्टकेषु लिखितानि। सप्तमकोष्टे चन्द्रस्य शरोस्ति यथा क्रांति निष्कासिता[13] तथैव शिरो[14] निष्कासितः[15] परमशरश्च पंचांशमितोस्ति। यतोभया[16] वर्षसेन चैतावन्मिता[17] एवोपलब्धः।

इति सप्तमप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. अंतरं for (अंतर) (ख)
२. २।५३ for १।५३
३. स्यांतरं फलं for(स्यांतर)
५. २।३९ for (२।३८) (ख)
६. कल्पते for (कल्प्यते)
७. तदांतर फलं for (तदांतरं फलं) (ख)
९. भविष्यति for (भवि) (ख)
१०. + एतदेव विंशोत्तरशतमितस्य केन्द्रस्य सन्मुखषष्टकोष्टे लि + (ख)
१२. निष्काश्य for (निष्कास्य)
१३. निष्काशिता for (निष्कासिता)
१४. शरो for (शिरो) (ख)
१५. निष्काशितः for (निष्कासितः)
१६. मया for (भया) (ख)
१७. मितमेवोपलब्धं for (मिता एवोपलब्धः)

(ख) २. १।४३ for (१।५३)
४. फलं for (फल)
८. ४२।३८ for (४२।४८)
११. निकलाभिध for (निष्कलाभिध)
१२. निष्कासिता for (निष्कासिता)
१७. चैतावन्मित for (चैतावन्मिता)

—oOo—

अथाष्टम प्रकरणम्

तत्र सारिणी लि[1]ख्यते। च[2]न्द्रस्य म[3]न्दफलं पाक्षफलं पाक्षकेन्द्रात् ग्राह्यं कलाभिधं [4]स्पष्टं मन्दकेंद्रांत् मन्दफलं फलांतरं च ग्राह्यं। फलांतरं कलाभिधेन गुणनीयं, म[5]न्दफल योज्यं।

इति अष्टम प्रकरणं समाप्तम्

(क) १. लिप्यते for (लिख्यते)
विशेष—'चन्द्रस्य—से—मन्दफलयोज्यं' तक सब लुप्त

(ख) २. 'चांद्रस्य' लुप्त
३. 'मन्दफलं' लुप्त
४. + च +
५. मन्दफले for (मन्दफल)

—०O०—

केंद्रांशा	पाक्षकेन्द्रात् पाक्ष-फलं	मन्द-फलं	फलांतर	कलाभिघं	चन्द्रस्य शरः
६ ३५४	०।५३	०।२८	०।५४	०।१२	४।५८
१२ ३४८	१।४९	०।५७	०।२८	०।२४	४।५६
१८ ३४२	२।३८	१।२५	०।४२	१।२०	४।४४
२४ ३३६	३।३१	१।४३	०।१६	२।१६	४।३४
३० ३३०	४।२३	२।१८	०।१०	३।२४	४।२०
३६ ३२४	५।१५	२।१४	१।२३	३।३२	४। ३
४२ ३१८	६। ७	३।३१	१।३५	६।३५	४।४३
४८ ३१२	६।५८	३।२४	१।४४	८।१८	३।२०
५९ ३०६	७।४८	३।२४	१।५४	१०।२२	२।५६
६० ३००	८।३६	४।१८	२।१३	१२।२६	२।३०
६६ २८९	९।२२	४।५६	२।११	१५।३०	२। २
७२ २८८	१०। ६	४।५८	२।१८	१७।४४	१।२३
७८ २८२	१०।४८	४। ०	२।२५	२०।३४	१। ३
८४ २७३	११।२७	२। १	२।३१	२३।२४	०।३२
८० २७०	१२। ०	४। ०	२।३५	२६।३७	०। ०
८३ २६७	१२।१५	५।५८	२।३७	२८।१२	०।१६
८६ २६९	१२।२८	५।५७	२।३८	२८।१८	०।३२
८८ २६१	१२।३८	५।५३	२।३८	३१।२५	०।४८
१०२ २४९	१२।४८	४।४८	२।३८	३४। १	१। ४
१०५ २४६	१२।५६	४।१०	२।३८	३४।३७	१।४६
१०८ २४३	१७। २	४।१८	२।३८	३६।४४	१।३३
१११ २४०	१३। ६	४।३६	२।३८	३७।२६	१।४८
११४ २३७	१३। ८	४।३४	२।३६	३८।५०	२। २
११७ २३४	१३। ०	४।१६	२।३५	४१। २	२।१६

केंद्रांश	पाक्षकेन्द्रात् पाक्ष-फलं	मन्द-फलं	फलांतर	कलाभिषं	चन्द्रस्य शरः
१२० २३१	१३। ९	४। ४	२।३२	४२।१८	२।३०
१२३ २२८	१२।५८	३।५७	२।२८	४४। ३	२।४३
१२६ २२५	१२।५०	३।५०	२।२४	४५।२८	२।५६
१२८ २२२	१२।३६	३।३५	२।२०	४६।३३	३। ८
१३२ २१८	१२।१६	३।२३	२।१६	४८।१८	३।२०
१३५ २१६	११।५४	३।१०	२।१५	४८।३२	३।३२
१४७ २१३	११।२८	३।५७	२। ५	५०।४५	३।४३
१५० २१०	११। २	३।४३	१।५८	५१।५८	३।५३
१५३ २०७	१०।३३	३।२८	१।५१	५५।१२	४। ३
१५६ २०४	१०। ३	२।१३	१।४३	५६। ३	४।११
१५८ २०१	८।२२	२।५७	१।३५	५७।१५	४।२०
१६२ ११८	८।३३	२।२८	१।२७	५७।४५	४।२७
१६५	७।४८	२।१३	१।३८	५८।३६	४।३४
१६८ १८०	६।४८	२।५७	१।४१	५८।१४	४।४०
१७१	६।१६	१।४१	१। २	५८।५५	४।४५
१७४ १८२	५।१८	१।२५	०।५२	५८।३०	४।५०
१७४ १८८	४।११	१। ८	०।४२	५८।१४	४।५४
१७०	३।१२	०।५२	०।३१	५८।३६	४।५८
१७७ १७३	२।४१	०।३४	०।२१	५८।२७	४।१८
१८० १८०	१। ७	०।१८	०।१०	५८।४८	४।१८
	०। ०	०। ०	०। ०	६०। ०	५। ०

क

कें द्रां शा	कें द्रां शा	पा फ	मं फ	फलां तरं	कला भिधं	शर
६	३५४	०।५३	०।२९	०।५४	०।१२	४।५८
१२	३४८	१।४६	०।५७	२।२८	०।२४	४।५४
१८	३४२	२।३९	१।२५	०।४२	१।२०	४।४४
२४	३३६	३।३१	१।५३	०।१६	२।१६	४।३४
३०	३३०	४।२३	२।१९	०।२०	३।२४	४।२०
३६	३२४	५।२५	२।१४	१।२३	३।३१	४। ३
४२	३१८	६। ७	३।३१	१।३५	६।३५	४।४३
४८	३१२	६।५८	३।२४	१।४४	८।१६	३।२०
५४	३०६	७।४८	३।२४	१।५४	१०।२२	२।५६
६०	३००	८।३६	४।१९	२। ३	१२।२६	२।३०
६६	२९४	९।२२	४।५६	.२।११	१५।३०	२। २
७२	२८८	१०। ६	४।५९	२।१८	१७।४४	१।१३
७८	२८२	१०।४८	४। ०	२।२५	२०।३४	१। ३
८४	२७६	११।१७	२। १	२।३१	२३।२४	०।३२
९०	२७०	१२। ०	४। ०	२।३५	२६।३६	०। ०
९३	२६७	१२।१५	५।५९	२।३७	२८।१२	०।१६
९६	२६४	१२।२८	५।५७	२।३८	२९।१९	०।३२
९९	२६१	१२।३८	५।५३	२।३९	३२।२५	०।४८
१०२	२४९	१२।४८	४।४९	२।३९	२४। १	१। ४
१०५	२४६	१२।५६	४।१०	२।३९	३४।३४	१।४६
१०८	२४३	१२। २	४।१८	२।३८	३।४४	१।३७
१११	२४०	१३। ६	४।३६	२।३८	३७।३६	१।४८
११४	२३७	१३। ९	४।३६	२।३६	३८।५०	२। २
११७	२३४	१३। ०	२।३५	२।३५	४१। २	२।१६

क

कें द्रां शा	कें द्रां शा	पा फ	मं फ	फलां तरं	कला भिवं	शर
१२०	२३१	१३।	४। ४	२।३२	३१।१८	२।३०
१२३	२२८	११।५९	३।५७	२।२८	४४। ३	२।४३
१२६	२२५	१२।५०	३।४०	२।२४	४५।२८	२।५६
१२९	२२२	१२।३६	३।२५	२।१०	४६।३३	३। ८
१३१	१२९	१२।१६	३।२३	२।१६	४८।१८	३।१७
१३५	२१६	१०।५४	३।१०	२।११	४९।३२	३।३२
१३८	२१३	११।२९	३।५७	२। ५	५०।४५	३।४३
१४१	२१०	११। २	३।४३	१।५८	५१।५९	३।५३
१४४	२०७	१०।३३	३।२८	१।५३	५५।१२	३। ३
१४७	२०४	१०। ३	२।१३	१।४३	५६। ३	४।११
१५०	२०१	९।२२	२।५७	१।५३	५७।१५	४।२०
१५३	१९८	८।३३	२।२८	१।२०	५७।४८	४।२७
१५६	१९०	७।४८	२।१३	१।३९	५८।३०	४।३४
१५९		६।४८	२।५७	१।४१	५९।१४	४।४०
१६२		६।१६	१।४१	१। २	५९।५५	४।४५
१६५	१९२	५। ८	१।२८	०।५२	५९।३०	४।५०
१६८	१८९	४।१२	१। ९	०।४२	५९।४७	४।५९
१७१	१७९	३।१२	०।५२	०।३१	५९।२६	४।५८
१७४	१७३	२।४१	०।३५	०।२१	५९।२७	४।५८
१७७	१७०	१। ७	०।१८	०।१०	५९।४९	४।५९
१८०		०। ०	०। ०	। ०	६०। ०	५। ०

ख

चन्द्रस्य मन्दफलम्

केंद्रांशा		पाक्षकेन्द्रात्				
		पाक्ष-फलं	मन्द-फलं	फलांतरं	कलाभिधं	चन्द्रस्य शरः
६	३५४	०।५३	०।२९	०।५४	०।१२	४।५८
१२	३४८	१।४६	०।५७	०।२८	०।२४	४।५६
१८	३४२	२।३९	१।२५	०।४२	१।२०	४।४४
२४	३३६	३।३१	१।५३	०।१६	२।१६	४।३४
३०	३३०	४।२३	२।१९	०।१०	३।२४	४।२०
३६	३२४	५।१५	२।१४	१।२३	३।३२	४। ३
४२	३१८	६। ७	३।३१	१।३५	६।३५	३।४३
४८	३१२	६।५८	३।२४	१।४४	८।१८	३।२०
५४	३०६	७।४८	३।२४	१।५४	१०।२२	२।५६
६०	३००	८।३६	४।१९	२। ३	१२।२६	२।३०
६६	२९४	९।२२	४।५६	२।११	१५।३०	२। २
७२	२८८	१०। ६	४।५९	२।२८	१७।४४	१।२३
७८	२८२	१०।४८	४। ०	२।२५	३०।३४	१। ३
८४	२७६	११।२७	२। १	२।३१	२३।२४	०।३२
९०	२७०	१२। ०	४। ०	२।३५	२६।२६	०। ०
९३	२६७	१२।१५	५।५९	२।३७	२८।२२	०।१६
९६	२६४	१२।२८	५।५७	२।३८	२९।१९	०।३२
९८	२६१	१२।३९	५।५३	२।३९	३१।२५	०।४८
१०२	२४९	१२।४८	४।४९	२।३९	२४। १	१। ४
१०५	२४६	१२।५६	४।१०	२।३९	३४।३७	१।४६
१०८	२४३	१३। २	४।१८	२।३८	३६।४४	१।३३
१११	२४०	१३। ६	४।३६	२।३८	३७।२६	१।४८
११४	२३७	१३। ९	४।३४	२।३६	३८।५०	२। २
११७	२३४	१३। ०	४।१६	२।३५	४१। २	२।१६

ख

चन्द्रस्य मन्दफलम्

केंद्रांश	पाक्षकेन्द्रात् पाक्ष-फलं	मन्द-फलं	फलांतरं कलाभिन्नं	चन्द्रस्य शरः
१२० २३१	१३। ४	४। ४	२।३२ ४२।१८	२।३०
१२३ २२८	१२।५९	३।५७	२।२८ ४४। ३	२।४३
१२९ २२५	१२।५०	३।४८	२।२४ ४५।२८	२।५६
१२६ २२२	१२।३६	३।२५	२।२० ४६।३३	३। ८
१३२ २१९	१२।११	३।२३	२।१६ ४८।१८	३।२७
१३५ २१६	११।५४	३।१०	२।११ ४९।३२	३।३२
१४७ २१३	११।२९	३।५७	२। ५ ५०।४५	३।४३
१५० २१०	११। २	३।४३	१।५८ ५१।५९	३।५३
१५३ २०७	१०।३३	३।१८	१।५१ ५५।१२	४। ३
१५६ २०४	१०। ३	२।१३	१।४३ ५६। ३	४।११
१५९ २०१	९।२२	२।५७	१।३५ ५७।१५	४।२०
१६२ १९८	८।३३	२।२८	१।२७ ५७।४५	४।२७
१६५	७।४८	२।१३	१।३९ ५८।३६	४।३४
१६८ १९०	६।४८	२।५७	१।४१ ५९।१४	४।४०
१७१	६।१६	१।४१	१। २ ५९।५५	४।४५
१७४ १९२	५। ८	१।२५	०।४२ ५९।३०	४।५०
१७४ १८९	४।११	१। ९	०।४२ ५९।१४	४।५४
१७६	३।१२	०।५२	०।३१ ५९।२६	४।५८
१७७ १७३	२।४१	०।३५	०।२१ ५९।२७	४।१८
१८० १८०	१। ७	०।१८	०।१० ५९।५९	४।५९
	०। ०	०। ०	०। ० ६०। ०	५। ०

अथ नवम प्रकमणम्

तत्र सारणीतः स्पष्टचन्द्रसाधनं निरूप्यते। तत्राभीप्सितसमये[1] मध्यान्तरं[2] मन्दकेन्द्रमध्यमचन्द्रचारकेन्द्रमपि[3][4][5] चत्वारि सारणीतः साध्यानि[6]। पुनर्मध्यमांतरं द्विगुणं क्रियते तदा पाक्षकेन्द्रं भवति। अस्मात् पाक्षकेन्द्रात् पक्षफलं[7] साध्यं, तत्[8] मंदकेन्द्रे[9] संस्कार्यं। मंदस्येष्टं[10] केन्द्रं[11] भवति[12]। अस्मात् मंदस्पष्टात् चतुर्थकोष्टकेभ्यः पंचकोष्टकेभ्यः[13] पाक्षकेन्द्रात् षष्टकोष्टकेभ्यः[14] फलानि ग्राह्यानि[15]। पुनः षष्टपंचमेन[16] संगुण्य चतुर्थे[17] योज्यं। पुनः[18] तत् मध्यमचन्द्रशरकेन्द्रे[19] च शोध्यं। यदि स्पष्टमंदकेन्द्रं प्रथमकोष्टे लभ्यते। यदि द्वितीयकोष्टे लभ्यते, तदा[20] संयोज्यं अयं स्पष्टं[21] चन्द्रो भवति। स्पष्टशरकेन्द्रं[22][23] च[24] स्यात्[25]। पश्चात् स्पष्टशरकन्द्रात्[26][27] सप्तम कोष्टेभ्यः चन्द्रशरो ग्राह्यः। एतत् शरकेन्द्रं प्रथमं[28] पंचदश पंक्तिस्यंते,[29][30] तत् तदा[31]

(क) १. समए for (समये)
२. मध्यमांतरं for (मध्यातरं) (ख)
३. मध्यकेन्द्रं for (मन्दकेन्द्रं)
४. मध्यचन्द्रश्च for (मध्यमचन्द्र)
५. शरकेन्द्र for (चारकेन्द्र)
६. मध्यानि for (साध्यानि)
७. पाक्ष for (पक्ष) (ख)
८. 'तत्' लुप्त
१०. मन्दस्पष्टं for (मन्दस्येष्टं)
११. कार्यं for (केन्द्रं)
१२. 'भवति' लुप्त
१३. पंचमकोष्टेभ्यः for (पंचकोष्टकेभ्यः)
१४. कोष्टेभ्यः for (कोष्टकेभ्यः)
१५. ग्राह्यानि for (ग्राहयानि)
१६. षष्टं for (षष्ट) (ख)
१७. चतुर्थो for (चतुर्थे)
१८. पुनरेतत् for (पुनः तत्) (ख)
१९. + शर +
२०. चतुर्थफले +
२१. अनुस्वार लुप्त
२२-२३-२४-२५-२६-१७. लुप्त
२८. पंचदश for (प्रथमं च श)
२९. पंक्तिस्थं for (पंक्तिस्यं) (ख)
३०. चेत् for (ते) (ख)
३१. 'तत्' लुप्त (ख)

(ख) ५. चन्द्रश्च शर for (चन्द्रचार)
९. "मन्द-मन्द" लुप्त
१०. स्पष्टं for (स्येष्टं)
१३. "पंच—षष्टकोष्टकेभ्यः" लुप्त
१९. चन्द्रे for (चन्द्र)
२१. स्पष्टश्चन्द्रो for (स्पष्टं चन्द्रो)
२८. प्रथमपंचदश for (प्रथमं च श)

शरश्चोत्तरो ज्ञातव्य: । यदि पंचदशपंक्तिभ्य:[1] अधस्थं चेत् तदा दक्षिणो[2] ज्ञातव्य: । यदि च प्रथमपंक्तिस्थं चेत् तदोत्तरत:[3] दक्षिणगमनं भवति । यदि द्वितीय पंक्तौ चेत् तदा दक्षिणत: उत्तरदिक्कं[4] भवंति[5] ।

इति नवम प्रकरणं समाप्तम्

(क) २. दक्षिणे for (दक्षिणो)
३. तदोत्तराद्दक्षिण for (तदोत्तरत: दक्षिण)
४. दिक्स्थं for (दिक्कं) ५. भवति for (भवंति) (ख)

(ख) १. विसर्ग लुप्त
३. तदोत्तर for (तदोत्तरत:) ४. दिल्कं for (दिक्कं)

—०O०—

अथ दशम प्रकरणम्

तत्र अमायां पूर्णिमायां[1] चन्द्रगणिते प्रतिवृत्तजनितमन्तरं स्वल्पं स्यादिति निरूप्यते । तत्र पूर्वं[2]लिखितमिति[3] मध्यम अमायां पूर्णिमायां[4] च नीचोच्च वृत्तकेन्द्रं प्रतिवृत्तस्योच्चे भवति । तस्मात्[5] स्पष्टमायां[6] पूर्णिमायां च नीचोच्चवृत्तकेन्द्रं प्रतिवृत्तोच्चस्थानात् परममतरिगं[7] चन्द्रसूर्यपरममन्दफलयोगद्विगुणतुल्यं[8] भवेत्[9] । तस्मात् मनसि पूर्वपक्षो जातः । प्राङ् निरूपितं[10] मन्दफलं[11] किंचिदन्तरमेतद्वशाद् भविष्यति । तस्मात् पुनर्मया विचार्यते तत्र स्वल्पांतरं भवति ।

अथ च एतदन्तरस्य कारणं[12] द्वयं नीचोच्चवृत्तस्य भूमेरासनत्वादेकं कारणं द्वितीयं च नीचोच्चवृत्तस्य मध्यमनीचोच्चं वृत्तस्य[13] मध्यमनीचोच्च[14][15]भूकेन्द्रस्य[16] मुखादन्यच्च भवंति[17] । प्रथमकारणेन परममंतरं तदा भवति यदा प्रथमफलं परमं स्यात्, द्वितीय कारणेन तदा भवति यदा चन्द्रः नीचोच्चवृत्तस्योच्चे नीचे वा स्यात् । यदि प्रथमफलं परमं स्यात्, तदा द्वितीय कारणेन[18] जनितस्वल्पमन्तरं[19] भवति, अस्मिन्

(क) १. पूर्णमायां for (पूर्णिमायां) — २. पूर्व for (पूर्वं) (ख)
३. मिदं for (मिति) (ख) — ४. पूणिमायां for (पूर्णिमायां)
५. तृणात् for (तस्मात्) — ६. स्पष्टायां for (स्पष्टमायां)
७. मन्तरं for (मतरिगं) — ८. +परममन्तरं+
९. भवति for (भवेत्)
१०. निरूपित for (निरूपितं) (ख)
११. फले for (फलं) (ख) — १२. कारण for (कारणं) (ख)
१३-१४-१५. लुप्त (ख)
१६. भूकेन्द्रसन्मुखादन्यत्र for (भूकेन्द्रस्यमुखादन्यच्च) (ख)
१७. भवति for (भवंति) (ख)
१८. करणेन for (कारणेन)
१९. +मन्तरं+

(ख) ६. स्पष्टामायां for (स्पष्टमायां) — ७. परममन्तरितं for (परममतरिगं)
१८. कारणेनांतरजनितं for (कारणेन जनित) (ख)

समये नीचोच्चवृत्तकेन्द्रस्य प्रतिवृत्तस्योच्चस्यान्तरं[1] सूर्यचन्द्रयोः[2] द्विगुणः[3] परम मन्दफलयोगः[4] तुल्यमन्तरं भवति। इदमपि तदा[5] भवति यदैकस्य[6] फलं धनं द्वितीयस्य ऋणं भवति। यदि च चन्द्रनीचोच्चवृत्तस्योच्चे[7] नीचे वा भवति, तदा प्रथमकारणेन स्वल्पमतरं[8] भवति। अस्मिन् समये नीचोच्चवृत्तकेन्द्रस्य प्रति वृत्तोच्चादन्तरं सूर्यमन्द फलद्विगुणतुल्यं[9] भवति।

अथाष्टम क्षेत्रम्

तस्यांतरस्य[10] विचारो[11] निरूप्यते। तत्र दकेन्द्रे[12] अवज प्रतिवृत्तं कार्यं अजव्यास हे[13] चिन्हं भूकेन्द्रं भचिन्हं[14] अभिमुखसंज्ञकेन्द्रं[15] च कार्यं। वचिन्हे च[16] वतक नीचोच्चवृत्तं कार्यं। पुनर्वदरेखा व वहरेखा च संपूज्या[17]।

अथ प्रथमकारणार्थं[18] अवचापं द्वयोः परममन्दफलं[19] योगद्विगुणतुल्यं

(क) १. तरं for (तर) (ख)
३. विसर्गलुप्त
४. योगात्तुल्य for (योगः तुल्य)
५. ददा for (तदा)
६. 'स्य' लुप्त
७. चन्द्रोच्च for (चन्द्रनीचोच्च)
८. मन्तरं for (मतरं) (ख)
९. द्विगुणे for (द्विगुण)
१०. तत्रास्यांतरस्य for (तस्यांतरस्य) (ख)
११. विचोरो for (विचारो)
१२. दकेन्द्रे for (दकेन्द्र) (ख)
१३. व्यासे ह for (व्यास हे) (ख)
१४. उचिह्नं for (भचिन्हं) (ख)
१५. अभिमुखं for (अभिमुख)
१६. 'च' लुप्त
१७. संयोज्या for (संपूज्या) (ख)
१८. प्रकारार्थं for (कारणार्थं)
१९. अनुस्वार लुप्त (ख)

(ख) २. +द्विगुण+
३. 'द्विगुण' लुप्त
४. विसर्गलुप्त

कार्यं, तच्च एतावत् १४।४८[1] भवति, पुनः[2] हतरेखा[3] चोच्चवृत्त[4]संलग्ना कार्या। वतरेखा च संयोज्या। दचिन्हादमलंबः[5] वह रेखायां निष्काश्यः[6]। तत्र अहवकोणज्या १५।१८।३०[7] कोटिज्या ५८।०।३०। इदं दहे षष्टितत्प्रमाणेन दमरेखामहरेखयोः प्रमाणं। यदि दहरेखा १०।१८[8] एतावती[9] स्यात्। तदा दमरेखा २।३८ भवति। महरेखा ८।५८[10] दवरेखा दमरेखयो[11] वर्गान्तरमूलं प्रवरेखा[12] ४९।३७ वहरेखा ५८।३६[13] अनेन[14] प्रमाणेन[15] वतरेखा[16] ५।१७ एतावती भवति। इयमेव वहतकोणज्या। अस्याः चापं ५।३ इदं परममन्दफलात्[17] ५।१ कलाद्वयाधिकमुपलब्धं। इदं परममन्तरं[18] प्रथमकारणजनितं[19][20]। एतत् कालद्वयमितमन्तरं[21] चन्द्रश्चैकहोरायाः षो[22] अंशेनः सार्द्धकला[23] त्रयेन[24][25] भुनक्ति।

(क) २. पुनर्हत for (पुनः हत)
३. +नी+ (ख)
४. प्रत्तपालि for (वृत्त)
७. १५।१९।३० for (१५।१८।३०) (ख)
८. १०।१९ for (१०।१८)
९. एतावती for (सत्वावती)
१०. ९।५९ for (८।५८)
११. दमरेखयोः for (दभरेखयोः)
१२. मवरेखा for (प्रवरेखा)
१३. ५९।३६ for (५८।३६) (ख)
१४. +वतरेखा+
१५. +५।१५ एतावत्यस्ति पदावहरेखा षष्टिमिता स्यात् तदा+
१७. फलं for (फलात्)
१८. परममन्तर for (परममन्तरं)
१९-२०. लुप्त
२१. कलाद्वय for (कालद्वय) (ख)
२२. षोडशांशेन for (षो अंशेनः) (ख)
२३. कल for (कला)
२४. +३।३०+
२५. त्रयोन for (त्रयेन)

(ख) १. १४।४९ for (१४।४८)
५. द्मलंबः for (दमलम्बः) (ख)
६. निष्कास्यः for (निष्काश्यः) (ख)
१६. +५।१५ यदा वह रेखा षष्टि मिता स्यात् तदा वत रेखा+

अथ नवम[1] क्षेत्रम्

द्वितीयकारणजनितांतरज्ञानार्थं निरूप्यते। तत्र[2] अवचापं सूर्यस्य मन्द[3]-फलं[4] द्विगुणं[5] तुल्यं कल्पितं। तच्चै तावत् ४४६[6] नीचोच्चवृत्तस्य मध्यमनीचचिन्हे ल चिन्हं चन्द्र[7] कल्पनीयः[8]। पुनर्हलरेखा संयोज्या। पुनर्लंचिन्ह दचिन्ह[9] भ[10] चिन्हेभ्यः[11] वहरेखायां नललम्ब[12] दमलम्ब[13][14] सलम्बश्च[15] निष्काश्यः[16]। तत्र[17] अहव[18] कोणज्या ४।५८।३०[19][20] कोटिज्या ५८।४४।३०[21]। एतद्वयं दमसहमहसानी[22] प्रमाणं जातं[23]। हदह सह[24] प्रत्येक[25] षष्टिप्रमाणेन जातं[26], यदि प्रत्येकं हदह[27]संस्मित[28] एतावत्[29] १०।१८[30], तदा प्रत्येकं दभ भसरेखे[31] ०।५१ प्रत्येकं हम हसरेखे १०।१७।

(क) १. नवमे for (नवम)

२. अत्र च for (तत्र) ३. +परम+(ख)

४. अनुस्वार लुप्त (ख) ५. अनुस्वार लुप्त

६. ४।४६ for (४४६) (ख) ७. चन्द्रः for (चन्द्र)

९. उ चिह्नेभ्यः for (द चिह्न)

११. लुप्त १२. लन for (नल)

१३. दमं for (दम) १४. वउ for (लम्ब)

१५. सलंबाश्च for (सलंबश्च) १६. निष्काश्याः for (निष्काश्यः)

१७. अत्र for (तत्र) १८. 'अ' लुप्त

१९. ४।५।९।३ for (४।५८।३०)

२०. राकोटिज्या for (कोटिज्या) २१. ५९।४४।३० for (५८।४४।३०)

१२. दमउ सहमहसातां for (दमस हमहसानी)

२३. ज्ञातं for (जातं) २४. उ for (सह)

२५. प्रत्येकं for (प्रत्येक) २६. ज्ञातं for (जातं)

२७. हद हजं १०।१९ for (हदह) २८-२९-३९. लुप्त

३१. दमउस for (दभभस)

(ख) २. अत्र for (तत्र) ८. कल्पनीयं for (कल्पनीयः)

१०. उ for (भ)

१५. भ्रस लम्बश्च for (सलम्बश्च)

१९. ४।५९।३० for (४।५८।३०) २२. दमभ्रसहमहसानां for (दमसहमहसानी)

२४. भ्रयोः for (सह)

२५. प्रत्येक स्मिन् for (प्रत्येक) २७. हदंहभ्रं for (हदह)

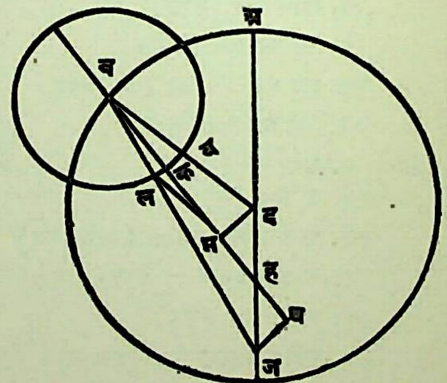
३०. १०।१९ for (१०।१८) ३१. दम भ्रस रेखे for (दम भ्रस्)

अथ दमदवयो वर्गांतर[1]मूलं[2] वभ रेखा ४८।४१[3] वंसरेखा[4] ७०।१५ वस-सभ[5]वर्गयोगमूलं वभ[6]रेखा सा चैतावत्येव[7]।

अथ वलनत्रिभुज वभ[8]सत्रिभुजे सजातीये रतः[9]। तदा प्रत्येकं लननवयो[10] वल रेखाया[11] निष्पत्तिस्तथा भवति, यथा प्रत्येकं भ सप्त[12] व निपत्ति[13] भव[14] रेखाया तस्मात् वत्[15] रेखायाः ५।१५ प्रमाणेन[16] लनरेखा[17] ०।४ तजरेखा[18] ५।१५[19] च जाता[20]। यदि[21] नषरेखा[22][23] वहुरेखायाः[24] ५८।५८[25] शोध्यते। तदा[26] शेषं हतरेखा[27] ५४।४३ भवति। लननं[28] ह वर्गयोगमूलं[29] लहरेखा तावल्पे[30] जाता।

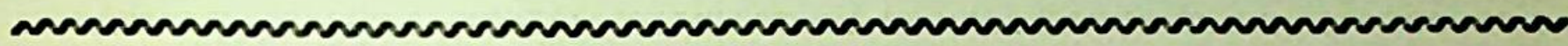
(क) २. मूलं for (मूल)
४. 'वं' लुप्त
५. उ for (भ) (ख)
६. उ for (भ) (ख)
७. +४०।१५+
८. उ for (भ) (ख)
९. स्तः for (रतः) (ख)
१०. नषयो for (नवयो)
११. रेखया for (रेखाया) (ख)
१२. उ स सव for (भ सप्तव)
१३. निस्पत्ति for (निपत्ति)
१४. उंव रेखाया for (भव रेखाया) (ख)
१५. वल for (वत्) (ख)
१६. 'न' लुप्त
१७. लत for (लन)
१८. तव for (तज)
१९. +नवरेखा ५।१५+
२०-२१-२२-२२. लुप्त
२४. बह for (बहु) (ख)
२५. ५९।५८ for (५८।५८)
२६. त्तदा for (तदा)
२८. लतत for (लनन)
२९. लहं for (लह)
३०. तावत्येव for (तावल्पे)

(ख) १. वंर्गांतरे for (वर्गांतर)
३. ४९।४१ for (४८।४१)
४, वसरेखा for (वंसरेखा)
१०. लन नवयोः for (लन नवयो)
१३. निष्पत्ति for (निपत्ति)
१८. नवरेखा for (तजरेखा)
१२. नवरेखा for (नषरेखा)
२७. हनरेखा for (हतरेखा)

अथ लहे षष्टि तत्प्रमाणेन तलरेखा वेद ४ कला तुल्या भवति । इयं[1] लहन कोणज्या[2] अस्य[3] चापमध्ये तावदेव[4] भवति[5] । इदं द्वितीयकारणेन परममन्तरं जातं । अनेनापि अमायां पूर्णिमायां वा[6] नान्तरं भविष्यति[7] ।

इति दशमप्रकरण समाप्तम्

(क) १. +०।४+ २. +स्मि+

३. अस्याश्चापं for (अस्य चापमध्ये)

४. ०।४ for (देव) ५. लुप्त

६. +एक होराया: अष्टमांशास ७।३० न्नं कालेन भुनक्ति तस्मात् +

७. जय निष्पत्तिः for (भविष्यति)

(ख) ७. पतिष्यति for (भविष्यति)

—:०:—

अथैकादश[1] प्रकरणम्

तत्र लम्बनानयनं निरूप्यते[2]। तत्र चन्द्रस्य स्पष्टीकरणं शरनयनं[3] च[4] अभीष्टं[5] काले यथा याति तथा निरूपितं[6]।

अथ च पृथ्वी चन्द्राकाशापेक्षया चिन्हरूपा न भवति। किंच लक्षणीय-व्यासा भवति। अत एव भूकेन्द्रभूपृष्ठ[7]स्पष्टयोरन्तरं तति[8]। तस्मात् भूपृष्ठानुसारेण[9] चन्द्रस्थानं[10]मावश्यकं भवति, सूर्यग्रहणे नितांतमावश्यकं भवति। अत एव प्रतिकाले भूकन्द्रं[11] चन्द्रं[12] चिन्हभूपृष्टचन्द्रचिन्हयोरन्तरज्ञानं यथा भवति, तथा निरूप्यते। एतत्स्थानद्वय[13]जनित[14]मन्तरं लम्बनं सञ्ज्ञं[15] भवति। अस्य गणितेनानयनं पृथिव्याः[16] चन्द्रकर्णाधीनं भवति। एतत् कर्णज्ञानं तदा भवति, यदा यन्त्रेण[17] लम्बनज्ञानं भवति। तस्माच्चैकश्चन्द्रः लम्बनवेध[18] आवश्यको जातः[19]।

इति एकादशप्रकरणम् समाप्तम्

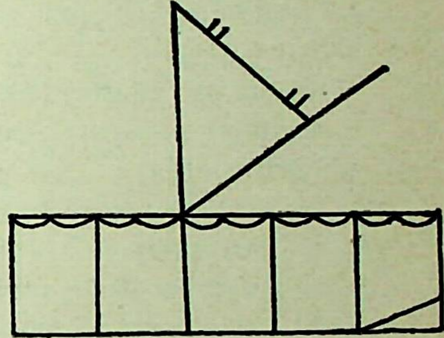
(क) २. निरूपप्यते for (निरूप्यते) ३. शरानयनं for (शरनयनं)
४. चाभीष्ट काले for (च अभीष्टं काले)
६. निरूपितमेव for (निरूपितं)
७. प्रष्ट for (पृष्ट) ८. 'तति' लुप्त
९. भूपृष्टनुसारेण for (भूपृष्टानुसारेण)
१०. +ज्ञान+ १२. चन्द्र for (चन्द्रं) (ख)
१३. द्वययो for (द्वय) १४. जंनित for (जनित)
१५. संज्ञकं for (संज्ञं)
१८. वेधश्चावश्यकोपक्षितः for (वेध आवश्यको)
१९. 'जातः' लुप्त

(ख) १. अथै कादशं for (अथैकादश)
५. अभीष्ट काले for (अभीष्टं काले)
८. पतति for (तति) ११. भूकेन्द्र for (भूकेन्द्रं)
१५. लम्बन संज्ञकं for (लम्बनं संज्ञं)
१६. +सकाशात् एतत्+
१७. यन्त्रेणेष्टलम्बन for (यन्त्रेण लम्बनं ज्ञानं)

अथ द्वादश प्रकरणम्

तत्र चन्द्रस्य लम्बनबोधार्थं[1] यन्त्रं निरूप्यते। अस्य यन्त्रस्याऽ[2]भिधानं[3] यवनवान्याजातु[4]श्वोवर्तैन[5] तत्र[6] भुजद्वयं तथा करणीयं यथा तयो[7]रायाव्यासौ चतुस्त्रौ[8] भवतः, सरलौ[9] यथा भवतः[10]। दीर्घता चतुर्दंडादनल्पा[11] यथा भवति, तथा कार्या[12]। यतस्ताहृशो[13] विभागा[14] स्पष्टा भवन्ति[15]। स्थूलावपि[16] तथा[17] कार्यौ यथा गुरुत्वेन नानम्रो[18] भवतः।

अथ भुजद्वये[19] च सरलैका रेखा[20] कार्या[21]।

(क) १. वेधार्थं for (बोधार्थं)
२. 'अवग्रह' लुप्त
३. पवन वास्था for (यवन वान्या)
४. जातुःशुवर्वतैतत् for (जातुश्वोवर्तैन)
६. अघटी द्वयं for (तत्र भुजद्वयं)
७. राया मव्यासौ for (रायाव्यासौ)
९. +च+
११. चतुदण्डानल्पा for (चतुर्दंडादनल्पा)
१३ + यन्त्रे+(ख)
१५. भवति for (भवन्ति)
१६. स्थूले अपि for (स्थूलावपि)
१७. +पट्टके+
१८. नानम्रे for (नानम्रौ) (ख)
१९. घटिकाद्वयमध्ये for (भुजद्वये)
२०. रैका for (रेखा)
२१. कार्याः for (कार्या)

(ख) ३. यवनवाण्या for (यवनवान्या)
५. यवर्तैन् for (वर्तैन)
८. चतुरस्त्रौ for (चतुस्त्रौ)
१०. "भवतः—यथा" लुप्त
१२. कार्याः for (कार्यां)
१४. विभागाः for (विभागा)

अथैकभुजस्योभयप्रांते[1][2] सच्छिद्रौ लघुभुजौ निवेष्यो[3] समौ समानांतरौ यथा भवतस्तथानिश्यौः[4] छिद्रोचोन्नतांस[5][6] वेधार्थं तथा कार्यौ यथा भुजमध्यरेखां[7] प्रांत-लग्नविव[8] भवतः। तत्राभिनैत्रयछिद्र[9][10]ं भवति[11]। तत् सूक्ष्मं कार्यं यंचन्द्रदिशि भवति। तत्किं[12]चित्स्थूलं कार्यं। तथास्य[13] समग्रं बिंबं दृश्यं भवति। यद्दिशि स्थूलं छिद्रं तद्दशि भुजस्य[14] संयोजयेत्[15][16]। द्वितीयभुजस्य[17] प्रांतेन कीलेन[18] कर्काटकवं[19] यथा आकुंचने[20] प्रसार-णेत्र[21] च संकुचितो विस्तीर्णो[22] भवति, तथा कार्यः[23] यथा[24] भुजद्वय रेखा सम्पाते[25] लया[26] भवति।

(क) १. पट्टिकाया उभयप्रांते for (अथैक भुजस्योभयप्रांते)
३. निवेश्यौ for (निवेष्यो) (ख)
४. विसर्ग लुप्त ५. सच्छिद्रौ for (छिद्रो) (ख)
६. चोन्नतांश for (चोन्नतांस) (ख)
७. पट्टिकामध्यरेखा प्रांतलग्ना for (भुजमध्यरेखां)
९. नेत्रोपरि for (नैत्र) ११. भवन्ति for (भवति)
१३. तथा यथास्य for (तथास्य) (ख)
१४. प्रान्तं for (भुजस्य) १६. पट्टिकाया: for (संयोजयेत्)
१७. द्वितीय पट्टिका for (द्वितीय भुजस्य)
१८. +संयोज्य+ १९. +त्प्रोत्तव्यं+
२०. कुंचन for (आकुंचने) २१ प्रसारणेन for (प्रसारणेत्र) (ख)
२२. +न+ २३. कार्यं for (कार्यः)
२४. पट्टी for (भुजद्वय) २५. सम्पातो for (सम्पाते) (ख)
२६. 'लया' लुप्त

(ख) २. प्रांतरे for (प्रांते) ४. निवेश्यौं for (निश्यौः)
७. भुजमध्यरेखा for (भुजमध्यरेखां)
८. लग्नाविव for (लग्नविव)
९. तत्राभि नेत्र द्वय for (तत्राभि नैत्र)
१०. 'य' लुप्त १२. +तत्किं+
१५. +प्रांत द्वितीयभुजस्य प्रांतेन कीलेन कर्काटकवत्+
५. "द्वितीय—प्रांतेन" लुप्त
१८. "कीलेन—कर्काटकव" लुप्त २६. लयग्रा for (लया)

अथ कीलरेखासम्पाते[1] भुजद्वयेपि[2] रेखादिः कल्पः तुल्यांतरेणैव तयोः[3] समाप्तिः[4]। कल्पाया[5] रेखा चा[6]नानांगंश[7] वेधार्मं[8] कृतः[9] लघुभुजद्वयरहितास्तस्या[10] आदिम-प्रदेशाद्रेखांतपर्यंतं षष्टि विभागाः कार्या[11]। प्रतिविभागे यावत्यः कला[12] स्फु[13]तावत्यः[14] कार्याः। सः भुजः[15] याम्योत्तररेखायां[16] सरलो[17] यथा[18] भवति, तथा भूमौ स्थिरः[19] कार्यः[20]। तस्य[21] कीलप्रांतं[22] उपरीतनो[23] कील[24] प्रोतः[25] यो[26] भुजोस्ति[27], तत्समानांतर[28] वाधः[29]प्रदेशे[30] तावा-[31]

(क) १. सम्पातात् for (सम्पाते) २. पट्टी for (भुज द्वये)
३. तयौः for (तयोः) ४. सने for (समाप्तिः)
५. कल्प्याया for (कल्पाया) (ख)
६. उप्ततांस for (चा) ७. 'लुप्त'
८. वेधार्थं for (वेधार्मं) (ख) ९. विसर्ग लुप्त (ख)
१०. सहिताकृता तस्या for (रहितास्तस्या)
११. कार्याः for (कार्या) १३. स्युः for (स्फु) (ख)
१४. तावंत्यः for (तावत्यः) (ख)
१५. सर्पट्टी for (सः भुजः)
१६. +लम्बवद् तथा निषण्णा कार्या यथास्याः सरल स्तस्यां कियतद्विभागो+
१७-१८. लुप्त १९. स्थिरी for (स्थिरः) (ख)
२०. कार्या for (कार्यः) २१. तस्याः for (तस्य)
२२. प्रोतं for (प्रांतं) २३. उपरितनं for (उपरीतनो)
२४. +भवति अथ स्थिरीकृत मट्टकायां उपरितने लघुभुज स्थाप्यः+
२५-२६-२७-२८. लुप्त २९. एवाधः for (वाधः)
३१. तावातेव for (तावानेव)

(ख) १. सम्पातो for (सम्पाते)
६-७. उनगंश for (चानांगंश)
१०. रहिता तस्या for (रहिता स्तस्या)
१२. कलाः for (कला) २३. उपरितनो for (उपरीतनो)
२४. +भवति अथ स्थिरीकृत उपरितने+
२६. प्रोतयोः for (प्रोतः यो) २८. 'भुजोस्ति' लुप्त
२९. एवाधः for (वाधः) ३०. प्रदेशो for (प्रदेशे)

नैव [1]भुजः स्थिरीकार्यः । यत्रोपरितनभुजात्सूत्रलम्बः समा[2]नीतर एव लगति तथा कार्यः ।

अथ प्रथमरचित[3]भुजद्वयात् [4]किंचिदस्थूलाः [5]तृतीय[6]भुजो [7]कर्त्तव्यः । [8]अयं [9]भुजः [10]तथा [11]दीर्घः [12]कार्यः, यथा [13]समकोणप्रसारित [14]प्राग्भुज[15]द्वयं [16]मध्ये [17]कर्ण[18]रूपो भवति । [19]अयं स्थिरीकृत[20]भुजे अधःप्रदेशरेखाप्रांत[21]स्थूले [22]प्रोतव्यः । [23]तथा [24]प्रोतव्यः यथा कर्का[25]टकवत [26]प्रसारांकुं[27]चनाभ्यां [28]प्रसारितश्चाकुं[29]चितो भवति । [30]अनेन [31]भुजेन प्रसारित-[32]प्राग्भुजद्वयप्रांतयोरन्तरं ज्ञायते ।

(क) १. +लघु+
२: समानान्तर for (समानीतर) (ख)
३. पट्टी for (भुज)
४. विसर्ग लुप्त
५: तृतीया for (तृतीय)
६. पट्टी for (भुजो)
७. कर्तव्या for (कर्तव्यः)
८. दीर्घा for (अयं:)
९. च for (भुजः)
११. दीर्घा for (दीर्घः)
१२. कार्या for (कार्यः)
१३. समकाण for (समकोण)
१५. प्राकद्विका द्वय for (प्राग्भुज)
१७. +इयं+
१८. कर्ण रूपा for (कर्णरूपो)
१९. इयं for (अयं)
२०. पट्टिकाया मधः for (भुजे अधः)
२१. स्थले for (स्थूले)
२२. प्रतव्याः for (प्रोतव्यः)
२३. +परं च+
२४. प्रोतव्या for (प्रोतव्यः)
२५. कर्काटकवत् for (कर्काटकवत)
२६. प्रसारिता for (प्रसारां)
२७. कुंचिताभ्यां for (कुंचनाभ्यां)
२८. प्रसारिता for (प्रसारितश्)
२९. चाकुंचिता for (चाकुंचितो)
३०. अनया for (अनेन)
३१. पट्टचा for (भुजेन)
३२. प्राक्पट्टी द्वय for (प्राग्भुजद्वय)

(ख) १. +भुजोऽस्ति+
४. किंचिदस्थूलः for (किंचिदस्थूलाः)
१०. +दीर्घश्च+
१४. +दीर्घश्च+
१६. द्वय for (द्वयं)
२६. प्रसारा for (प्रसारां)

कार्यः[1] अस्य[2] लघुभुज[3]प्रांते धातुमयः[4] लघुभुजः[5] कार्यः। अस्य[6] विस्तारः काष्ट[7]भुज[8]-विस्तारात्किंचिदधिकः कार्यः[9] यथा भ्रममाणं सत् सुखेन[10] आकर्षणापकर्षणं[11] भवति। तस्याधो विस्तारप्रांतयोः चंचुकार्ये[12] यथा आकर्षिते[13]पकर्षिते[14] च यष्टिलिखितांक-संलग्नं[15] चंचुर्भवति, पुनः[16] एतद्भुजतुल्य एवान्यो[17] भुजः कार्यः, स च यष्टेः[18] आदि[19]विभागे संलग्न[20] कार्यः[21], अयं च स्थिरोस्ति, अस्य मध्येति सूक्ष्मं छिद्रं कार्यं, द्वितीय[22]भुजे पृथु[23] छिद्रं[24] कार्यं[25], भुजद्वयछिद्रे[26] पणालिका[27] या[28] तया[29] उच्चसमानांतरे यथा भवतः तथा कार्ये। एतद्वयं च सन्मुखं सरलैकरेखास्थं यथा भवति तथा कार्यं।

(क) १. कार्या for (कार्यः) २. पुनरस्याः for (अस्य)
३. सिरसि for (प्रांते) ४. एको for (धातुमयः)
५. 'लघु' लुप्त ६. अस्या for (अस्य)
७. 'काष्ट' लुप्त ८. पट्टी for (भुज)
९. +यथा+
१०. सुषेणैवा for (सुखेन)
११. कपणापकर्षणं for (आकर्षणापकर्षणं)
१२. चंचू for(चंचु) (ख)
१३. आर्कापित for (आर्कापिते)
१४. लुप्त
१५. संलग्न for (संलग्नं) (ख)
१६. पुनरेतद्भुजतुल्य for (पुनः एतद्भुजतुल्य)
१७. एवान्याभुजः for (एवान्योभुजः) १८. षष्टेः for (यष्टेः)
१९. अदि for (आदि)
२०. संलग्नः for (संलग्न) (ख)
२१. विसर्ग लुप्त २२-२३-२४-२५. लुप्त
२६. भुजद्वयोत्थछिद्रे for (भुजद्वयछिद्रे) (ख).
२७. प्रणालिकाया for (पणालिकाया)
२९. उच्चते या for (तया)

(ख) २७. प्रणालिकायाः for (पणालिकाया) २८. +सकाशात्+
२९. उच्चतया for (तया उच्च)

अथ यष्टेर्उंभयपार्श्वे[1] समानांतरा[2] विंशत्यधिक[3] शतद्वयतुल्या, विंभागाः कार्याः यष्टि मूलान्[4] तस्या[5] एकादिकांश्चाकया:[6] एतत् त्रिभागा[7] तुल्यप्रणालीस्थचर[8]भुजे छिद्रं[9] कार्यं, अनेन[10] यंत्रेणभया[11] उच्चस्थेनीचस्थे च रवौ वेधः कृतः, तत्रांतरं नोपलब्धं, अस्य[12] च[13] व्यासः[14] पौर्णमास्यां खनीचोच्च[15]वृत्तोच्चस्थचन्द्रव्या[16]स[17]तुल्योपलब्धः[18] ।

अथ च पूर्वाचार्यानीत[19]विंवात्मया किंचद्रन[20] उपलब्धः । येषु[21] ग्रहेषु[22] सूर्य[23] चन्द्रये[24] विंबें[25] समाने[26] आस्तं[27] ।

(क) १. रुभय for (उंभय)
२. समानांतराः for (समानांतरा)
३. विशत्यधिक for (विंशत्यधिक)
४. मूलात् for (मूलान्) (ख) ५. 'तस्या' लुप्त
६. एकादिगुणनयाश्चांक्या: for (एकादिकांश्चाकया·)
७. विभाग for (विभागा) (ख) ८. चतुर for (चर)
९. +तथा+
१०. +यथा पूर्वकृत विभागमध्ये एकविभागप्रमाणतुल्यो भवति+
११. मया for (भया) (ख)
१२. अथ for (अस्य) १३-१४. लुप्त
१५. स्व for (ख) (ख) १६. व्यासः for (व्यास)
१७. +सूर्य व्यास+
१८. तुल्य एवोपलब्धः for (तुल्योपलब्धः)
१९. पूर्वाचार्यातीत for (पूर्वाचार्यानीत)
२०. किंचिद्गूनोपलब्धः for (किंचद्रनउपलब्धः)
२२-२३-२४-२५।२६-२७. लुप्त

(ख) १. उभयपार्श्वे for (उंभयपार्श्वे) ५. तस्यां for (तस्या)
६. एकादिकां काश्चांक्या: for (एकादिकांश्चाकया:)
९. किंचिदून उपलब्धः for (किंचद्रन उपलब्धः)
२१. +अथ सूर्यस्य विंबव्यासः मया तादृशग्रहणेरुपलब्धः+
२३. ग्रहणेषु for (ग्रहेषु) २४. सूर्यचन्द्रयोः for (सूर्यचन्द्रये)
२६. समान for (समाने) २७. आस्तां for (आस्तं)

अथ [1]सूर्यस्य विंवव्यासः मया तादृशग्रहणैरूपलब्ध[2] [3] [4]५ रक्षनसरीय १२७ भ चन्द्र तुल्ये [6]सन्ने त्वसूरसंज्ञमासस्याष्टा[7]विंशतितुल्य[8]तारीके रात्रौ गतहोरासु ११ चन्द्र ग्रहणं जातं, तत्रास्य दक्षिणदिक्त[9]: [10]विंवचतुर्थांशो ग्रस्तः।

[11]अथार्धरात्रात् [12]मध्यग्रहणपर्यंतं विषम[13]होरा [14]६ समहोराश्च [15]५।५० वाबुलदेशे [16]इस्कंदरीय देशे च पंचहोरा एव तत्र [17]वुस्त्वनः सरादे[18]र्मध्यग्रहणपर्यंतं गतकालो [19]वर्षादिः [20]१२६ दि०६ हो० १७ म० हो० [21]१६४५ तत्र स्पष्टोर्कः ०।२७।३ मध्यमश्चन्द्रः [22]६।२५।३२ [23]मन्दकेन्द्रं ३४०।७ [24]स्पष्टः ६।२७।५ [25]स्पष्टशर केंद्रं [26]९०।४०, अस्मात् एतद् ज्ञातं यदा

(क) २. रुपलब्धः for (रुपलब्ध)
३. +येषु ग्रहणेषु सूर्यचन्द्रयोः बिंबे समाने स्तः+
४. अथ बक्तनस्सरीय for (५) ६. असूर for (त्वसूर) (ख)
७. विशतितुल्यः for (विंशतितुल्य)
८. +२८+ ९. विसर्ग लुप्त
११. अथोर्द्धरात्रान् for (अथार्धरात्रात्)
१२. मध्यग्रहणापर्यंतं for (मध्यग्रहणपर्यंतं)
१३. होरार्द्ध for (होरा) १४. '६' लुप्त
१५. ५०।५० for (५।५०)
१७. बुक्तनस्सरादे for (वुस्त्वनः सरादे)
१८. रमध्यग्रहणपर्यंतं for (र्मध्यग्रहणपर्यंतं)
१९. विसर्गलुप्त २०. ८६ for (दि० ६)
२२. ६।१५।३२ for (६।२५।३२) २३. +मध्यमश्चन्द्रः+
२४. स्पष्टचं for (स्पष्टः) २५. स्पष्टसरकेन्द्रं for (स्पष्टशरकेन्द्रं)
२६. ८०४० for (९०४०)

(ख) १. "सूर्यस्य—रुपलब्ध ५" लुप्त
५. बुक्तनसरीय for (रक्षनसरीय)
१०. बिंब for (विंव) १५. ५।५ for (५।५०)
१६. ईस्कंदरीय for (इस्कंदरीय)
१७. बुक्तनः सरादे for (वुस्त्वनः सरादे)
२०८. दहो for (६ हो) २१. १६।४५ for (१६४५)
२६. ९०।४० for (९०४०)

चन्द्रः[1] ६।२५।३२[2] मंदकेन्द्र[3] ३४०।७ स्पष्टः[4] ६।२७।५[5] स्पष्टशर[6] केंद्रं[7] ६०४०[8]। अस्माद्[9] एतत्[10] ज्ञातं,[11] यदा[12] चंद्रः[13] नीचोच्चवृत्ते उच्चासनो भवति, पाताच्च विंशति कलाधिकनवांशांतरितो भवति, तदा बिंबचतुर्थांशमितं[14] ग्रहणं भवति,[15] पुनश्च वुस्त्वनः[16] सरीय तत्वनेत्रमिते सन्ने २२५ कामान्[17] संज्ञमासस्या[18]ष्टादशम[19] तारीके चंद्रग्रहणं जातं, तत्रोत्तरदिक्तः चंद्रस्य बिंबार्धग्रस्तं[20] ग्रहणकालादर्द्ध रात्र पर्यंतं वाबुलदेशे होरैका अवसिष्टा इस्कंदरीय देशे च होरैका[21] १ कलां[22] ५० तत्र वुस्त्वनसरादे[23]तत्कालपर्यंत[24] गतकालो[25] वर्षादि २२७[26] दिन १६६ होरा १० कला[27] १० मध्यम होरा ६।५० स्पष्टोर्कः ३।१८।१२ चन्द्रमध्यश्चन्द्र[28] ६।२०।२२ मन्दकेन्द्रं २८।५[29] स्पष्टश्चन्द्रः ९।१८।१४ स्पष्टशरकेंद्रं[30]

(क) १-२-३--४-५-६-७-८-६-१०-११-१२-१३. लुप्त (ख)

वि० ऐसा प्रतीत होताहै कि यहां यह दोबारा लिखा गया।

१४. मित for (मितं) १५. भवतिः for (भवति)

१६. वुस्तनस्सरीय for (वुस्त्वनः सरीय)

१७. फामानु for (कामान्) (ख) १८. मांसस्या for (मासस्या)

१६. 'म' लुप्त

२०. बिंबार्द्धग्रस्तं for (बिंबार्धग्रस्तं)

२१. होरैकाला for (होरैकाकलां) २२. 'कलां' लुप्त

२३. वुस्तनस्सरादेः for (वुस्त्वनसरादे)

२४. पर्यंतं for (पर्यंत) (ख)

२५. 'गत' लुप्त २६. २२ for (२२७)

२७. 'कला १०' लुप्त

२८. मध्यमचन्द्रः for (मध्यमश्चंद्र)

३०. स्पष्टमंदकेन्द्रं for (स्पष्टशरकेन्द्रं)

(ख) १६. वुस्तनः सरीय for (वुस्त्वनः सरीय)

२०. बिंबार्धं for (बिंबार्धं)

२३. वुस्तनसरादे for (वुस्त्वनसरादे)

२६. २२४ for (२२७)

२६. २६।५ for (२८।५)

२६२।१२। अस्मात्[1] इदं[2] ज्ञानं[3] [4]चंद्रो नीचोच्चवृत्ते यदोचासन्नो[5] भवति। पातात्[6] अष्ट-चत्वारिंशदुत्तर शतद्वयांशांतरितो भवति। तदा व्यासार्द्धं[7] ग्रस्तं[8] भवति।

अथ प्रथमग्रहणे शरः ०।४९।३०[9] द्वितीये[10] ग्रहणे चन्द्र शरः ०।४०।४० द्वयोः[11] शरयोरन्तरं ०७।५०, एतत् चन्द्रस्य व्यासचतुर्थांशप्रमाणमस्ति। अस्मात् संपूर्ण व्यासो जातः ०।३१।२०। एतावानेव सूर्यस्यापि व्यास[12] उपलब्धः। अस्माच्च भूछाया व्यासा[13] द्वितीय[14]ग्रहणे[15] ०।४०।४० उपलब्धः[16] यतः भूछाया विंबपालिश्चन्द्रस्य द्वितीयग्रहणे केन्द्रसंलग्नास्ति। तस्मात् भूछाया सम्पूर्णव्यासः चन्द्रस्य द्विगुणात्[17] व्यासह्लसस्वत्रिगुणित[18] पचमांशात्[19] किंचिन्न्यून[20] उपलब्धः स[21] तदेव मया [22]बहुभिर्वेधैरुपलब्धः[23]। तस्माद्[24]त देव मया लिखितं।

अथ च वतल[25]मजूसादनन्तरं ग्रस्तं सूर्यश्च[26] विंवलयाकारं[27] दृष्टं। तस्मिन् ग्रहणे नीचोच्च वृत्तोच्चस्थितश्चन्द्रोस्ति सूर्यश्चा[28]स्य[29] नीचेस्ति।

(क) १. अस्मा for (अस्मात्)
२. दिदं for (इदं) ३. ज्ञातं for (ज्ञानं) (ख)
४. +यदा+ ५. यदोच्चासन्नो for (यदोचासन्नो) (ख)
७. व्यासार्द्धं for (व्यासार्द्धं) ८. +वृत्त+
९. ०।४८।३० for (०।४९।३०)
११. विसर्ग लुप्त १२. व्यासोपलब्धः for (व्यास उपलब्धः)
१३. व्यासार्द्ध for (व्यासा) १४-१५. लुप्त (ख)
१६. उपलब्धं for (उपलब्धः) १७. द्विगुव्यासात् for (द्विगुणात्)
१८. 'व्यास ह्ल' लुप्त २०. न्यूनापलब्धः for (न्यूनउपलब्धः)
२१. एतदेव for (स तदेव) २३. रुपलब्धं for (रुपलब्धः)
२४. तस्मादेतदेव for (तस्माद्देतदेव)
२६. 'श्च' लुप्त २७. विंबं for (विंब)
२८. सूर्येश्च for (सूर्यश्चा) २९. स्व for (स्य)

(ख) ६. यातात् for (पातात्) १०. द्वितीय for (द्वितीये)
१३. व्यासार्द्धं for (व्यासा) १८. व्यासात् for (व्यासह्ल)
१९. पंचमांशान् for (पंचमांशात्) २२. "बहुभि—तदेव मया"-लुप्त
२५. वृतल for (वतल) २६-२७. सूर्यबिंबं for (सूर्यश्च विंबं)
२८. सूर्यश्च स्वनीचेस्ति for (सूर्यश्चास्य नीचेस्ति)

अथ च[1] सूर्यविवकिंचित्काल पर्यंतं सम्पूर्णं[2] ग्रस्तमपि दृष्टं। तदा सूर्यः[3] नीचोच्चं[4] वृत्तेस्तोच्चस्थः[5][6] चन्द्रश्च नीचोच्चवृत्तनीचस्थः तेनेदं ज्ञातं सूर्यविवस्याप्युपचयापचयौ स्वकर्णवशेन[7] भवतः। यदा च चन्द्रनीचोच्चवृत्ते[8] स्वाच्चस्थो[9] भवति। तदा सूर्यविव[10] चन्द्रविवात् महद्भवति अन्यथा न्यूनं।

इति चतुर्दशप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. विवं for (विव) (ख) — २. अनुस्वार लुप्त
३. सूर्यो for (सूर्यः) — ४. अनुस्वार लुप्त (ख)
५. स्वोच्चस्थ for (स्तोच्चस्थ) (ख) — ६. विसर्गलुप्त
७. वेशेन for (वशेन) — ८. चन्द्रः for (चन्द्र)
९. स्वोच्चस्थो for (स्वाच्चस्थो) — १०. विवं for (विव)

(ख) ३. सूर्य for (सूर्यः)

—०O०—

अथ पंचदशप्रकरणम्[1]

तत्र सूर्यकर्णसाधनं तदुपकरणानि[2] च निरूप्यते[3]। तत्रैकं त्रिभुजं[4] अवजं कल्पितं। अवभुजात् अदं दहं समानं खण्डद्वयं पृथक्[5] कार्यं। पुनर्दभरेखा[6] हवरेखा अजरेखायाः समानान्तरा कार्या[7]। तस्मात्[8] अजहवरेखयोर्योगदभरेखाद्विगुण[9][10][11] तुल्यो भवति। कुतः[12] यदा हतदरेखा[13] वजरेखाया[14] समानान्तरा क्रियते, तदा यज-रेखा हवरेखयोर्योगः तग्ररेखाद्विगुणतुल्यो[15] भवति[27]। अवरेखा[16] च रतरेखाया[17] द्विगुण[18]-तुल्यास्ति[19]।

अथ द्वादशं क्षेत्रं

तत्र केन्द्रे[20] अवजवृत्तं सूर्यबिंब कल्पितं। त चिन्हे भव[21] वृत्तं परमोच्चकण[22] चन्द्र विंव[23] कल्पितं। तच्चिन्हे[24] कलभवृत्तं[25] भूः कल्पिता। पुनः असजत्रिभुजं[26] सूर्य-

---

(क) १. पंचदशं for (पंचदश) (ख) २. तदुपकर्णानि for (तदुपकरणानि)
३. निरूप्यन्ते for (निरूप्यते) ५. प्रथक् for (पृथक्)
६. उ for (भ) (ख)
१०. र्योग; for (र्योगः) (ख) ११. उ for (द)
१३. य for (य) १४. रेखाय for (रेखाया)
१५. तउ for (तग्र)
१६. अय for (अव) (ख) १७. दतरेखाया for (रतरेखाया) (ख)
१८. रेखायाः for (रेखाया) १९. तुल्यात्सि for (तुल्यास्ति)
२०. दकेन्द्रं for (केन्द्रे) २१. हउव for (भव) (ख)
२२. + ष + २३. बिंबं for (विंवं) (ख)
२४. नचिह्ने for (तच्चिन्हे) २५. कलम for (कलभ) (ख)

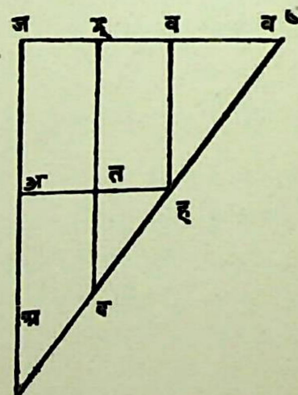
(ख) ४. + यथा +
७. क्रियते for (कार्या) ८. तदा for (तस्मात्)
९. यजरेखा for (अज) ११. तउ for (दभ)
१२. 'कुतः—द्विगुण' लुप्त २७. 'तुल्यो भवति' लुप्त
२०. दकेन्द्रे for (केन्द्रे) २६. अनज for (असज)

भूम्यो[1] संलग्नं । पुनः[2] अनजत्रिभुजं चन्द्रसूर्यबिंबसंलग्नं कल्पितं । पुनर्दसरेखा त्रिभुजे लम्बरूपा केन्द्रत्रयता[3] कल्पिता । अजरेखा हव[4]रेखा[5] कमरेखाः वृत्तत्रिभुजे[6] सम्पातसंलग्ना[7] कार्याः[8] । खगरेखा च छाया बिंबसंलग्न[9] कल्पिता, यदि चन्द्रः परमोच्चकर्णो[10] भवति[11] ।

अथैताः सर्वा अ ऽपि[12] रेखाः मिथः[13] समानान्तराः सन्ति । लम्बोपि सर्वासु[14] रेखासु[15] लवरूप[16] एव[17] एता रेखाः प्रोक्तबिंबानां व्यासरूपा ।

अथ च नलरेखा च यदा रूपमिता तदा पूर्वोक्तप्रकारेण नतरेखा ज्फरेखा[18] च प्रत्येकं ६४१०[19] एतावत्यस्ति । पुनर्हवरेखा २ चिन्ह पर्यंतं वर्द्धनीया । तस्मात् तनवकोणः[20] ०।१५।४०। अस्य ज्या ०।१६।२४ । अस्य कोटिज्या षष्टेरासं-[21]न्नास्ति । इयं वनरेखायां[22] षष्टिस्तत्प्रमाणेन वतरेखा[23] तनरेखा च जाता । यदा

(क) १. स्संलग्नं for (संलग्नं) २. + कल्पितं + (ख)
३. अयगता for (त्रयता) (ख)
४-५. लुप्त ६. त्रिभुज for (त्रिभुजे)
७. संलग्नाः for (संलग्ना) (ख) ८. काया: for (कार्याः)
९: संलग्ना for (संलग्न) (ख) १०. कर्णांतरे for (कर्णो)
११. भूकेन्द्रात् कल्पितः for (भवति)
१२. 'अवग्रह चिह्न' लुप्त (ख) १३. 'मिथः' लुप्त
१४. सवासु for (सर्वासु)
१५. 'रेखासु' लुप्त
१६. लम्बरूप for (लवरूप) (ख)
१७. 'एव' लुप्त
१८. नफ रेखा for (ज्फरेखा) (ख)
२०. 'त' लुप्त
२१. सष्टे for (षष्टे)
२२. चन (वन)
(ख) १. भूम्योः for (भूम्यो)
१९. ६४।१० for (६४१०)
२३. वतरेखायाः for (वतरेखा)

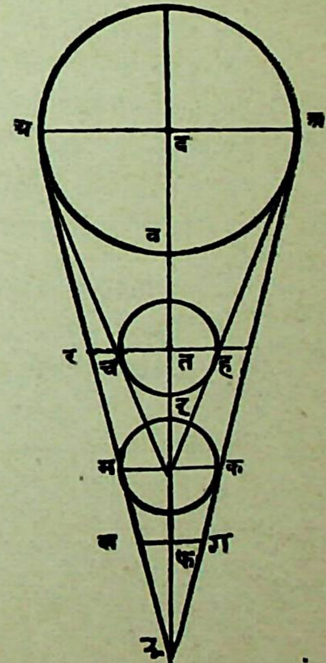

तन रेखा ६४।१० तदा वतरेखा ०।१७।३३ पुनरपि तव रेखया[1] तथास्ति, यथैकस्य[2] निष्पत्तिः[3] षड्त्रिंशत्कलाधि[4]रूपद्वये[5]नास्ति[6] पुनस्तररेखाफक[7]रेखयोर्योगः । अनेन प्रमाणेन द्विमितोऽस्ति । यतो नभ[8]रेखा द्विगुणतुल्योस्ति । तस्मात् वररेखा शेषं ५६।४९ ।

अथ नभ[9]रेखावररेख[10]योर्निष्पत्तिः नजरेखा जव[11]रेखा निष्पत्ति[12]तुल्यास्ति ।

अथ नदरेखाहत[13]रेखयोरपि निष्पत्ति[14]तुल्यास्ति । तस्मात् यदि नदरेखा रूपामितास्ति[15], तदा हत[16]रेखा० ५६।४९ तनरेखा च ३।११[17] यदा तनरेखा ६४।१० तदा नदरेखा १२१० नतरेखायां[18] षष्टिस्[19]तत्[20]प्रमाणेन[21] ।

(क) १. + रेखाया निस्पत्तिः खफ +
३. मिष्पत्तिः for (निष्पत्तिः) ५. कलाधिक for (कलाधि)
६. + तस्मात् फखरेखा अनेन प्रमाणेन एतावती जाता ०।४५।३८ +
७. फख for (फक)
८. नम for (नभ) (ख)
९. नम for (नभ) (ख)
१०. रेखः for (रेखयो)
११. यव for (जव)
१२. निस्पत्ति for (निष्पत्ति)
१३. दत for (हत) (ख)
१४. निस्पतिः for (निष्पत्ति)
१५. रूपमितास्ति for (रूपामितास्ति) (ख)
१६. दत for (हत) (ख)
१७. ०।३।११ for (३।११)) (ख)
१८. यैर्भागैर्नतरेखा for (नतरेखायां)
१९. रूपमितास्ति for (षष्टिस्)
२०. तद्भाग for (तत्)
२१. प्रमाणेयं १२१० जाता for (प्रमाणेन)
(ख) १. तवरेखायाः for (तवरेखया)
२. + निष्पत्तिः खपरेखया +
४. षट्त्रिंशत्कला for (षड्त्रिंशत्कला-)

अथ यदि नभरेखा[1] रूपमिता भवति। तदा फकारेखा[2] ०।४५।३८। पुन-र्नभरेखा[3]फखरेखयोर्त्रिष्यभि[4]: नसरेखा[5] फसरेखयो र्त्रिष्पत्या[6] तुल्यास्ति।

अथ यदि नसरेखा रूपमिता कल्प्यते, तदा फमरेखा ४५।३८[7] नफरेखा च ०।१४।२२ यदा च नफरेखा ६४।१० एतावती कल्प्यते[8] तदा फसरेखा २०३।५०।

अथ च समग्रा नसरेखा ३६८[9]। तस्मात् अमायां पूर्णिमायां[10] वा[11] चन्द्रस्य मध्यकर्णः एकोनषष्टि ५९ भूव्यासार्द्ध[12] सूर्यस्य च कर्णः १२१[13] खभू[14]भास्करगुणित-भू व्यासार्द्ध[15] तुल्योस्ति[16]।

इति पंचदशप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. नम for (नभ)   २. फख for (फका)
३. पुनर्नम for (पुनर्नभ)   ४. निंस्पत्तिः for (त्रिष्यभिः)
६. निंस्पत्या for (त्रिष्पत्या)
७. ०।४५।३८ for (४५।३८) (ख)
८. कल्पते for (कल्प्यते)   ९. २६८ for (३६८) (ख)
१०. पूर्णिमायां for (पूर्णिमायां)   ११. य for (वा)
१३. १२१० for (१२१) (ख)   १४. स्वभू for (खभू)
१५. व्यासार्द्धे for (व्यासार्द्ध)
१६. + छायाकर्णश्चाष्टांगलोचन २६८ गुणितभूव्यासार्द्ध तुल्योस्ति। (ग)

(ख) २. फक for (फका)   ४. निंष्पत्तिः for (त्रिष्यभिः)
५. 'रेखाफस' लुप्त   ६. न्निष्पत्या for (त्रिष्पत्या)
१२. + रूपं तत्प्रमाणेन +

—:o:—

अथ षोडष[1] प्रकरणम्

तत्र चन्द्रार्कभूछायां[2] बिंबप्रमाणानि निरूप्यंते[3]।

अथ नतरेखा ६४।१०[4] तवरेखा०[5] १७।३३ योन्निष्पत्तिः[6] नदरेखा १२।१०[7] दज रेखयोन्निष्पत्ति[8] तुल्यास्ति तस्मात् दजरेखा ५।३० ।

अथ चन्द्रव्यासो रूपमितश्चेत्कल्प्यते[9]। तदा भूव्यासः ३।२४ सूर्यव्यासश्च १८।४८ यद्येषां[10] धनाः[11] क्रियंते तदा पृथ्वी सापादैको[12] नवचत्वारिंशत्[13] गुणितचन्द्रबिंब[14] तुल्योस्ति[15]। सूर्यश्च ६६।४४[16] वेद वेदांगांगगुणितचन्द्रबिंबतुल्योस्ति । तस्मात् सूर्यः[17] खाद्रिभूगुणितं[18] १७०[19] भूसमोस्ति[20] इदमेवास्मकमिष्टं[21]।

इति षोडषप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. शोडश for (षोडष) — २. भूमा for (भूछायां)
३. निप्यन्ते for (निरूप्यन्ते) — ६. योर्निसपत्तिः for (योन्निष्पत्तिः)
६. कल्पते for (कल्प्यते) — १०. यद्येतेषां for (यद्येषा)
११. घनाः for (धनाः) — १३. 'व' लुप्त·
१४. + ३६।१५ + — १५. तुल्यास्ति for (तुल्योस्ति)
१७. सूयः for (सूर्यं) — १८. गुणित for (गुणितं)
२०. भूमिसमोस्ति for (भूसमोस्ति) (ख)
२१. इदमेवास्माकमिष्टम् for (इदमेवास्मकमिष्टं) (ख)

(ख) १. षोडश for (षोडष) — २. भूछाया for (भूछायां)
४. ६४।१ for (६४।१०) — ५. रेख ०।१७।३३ for (तवरेखा ०।१७।३३)
६. न्निष्पत्तिः for (न्निष्पत्तिः) — ७. १२१० for (१२।१०)
८. न्निष्पत्ति for (न्निष्पत्ति) — १०. यद्येषां for (यद्येषा)
१२. सपादैकोनचत्वारिंशत् for (सापादैकोनवचत्वारिंशत्)
१६. ६६४४ for (६६।४४) — १९. १७ for (१७०)

—oOo—

अथ सप्तदश प्रकरणम्

तत्र चन्द्रार्कयोर्दृग् लम्बनं निरूप्यते। तत्रेदं प्रसिद्धं[1] कर्णयो ह्रासवृद्धिभ्यां[2] दृग्लम्बनमपि उपचितापचितं भवति। तत्र सूर्ये कर्णांतरवशेन[3] दृग्लम्बन-जनितमन्तरमल्पं भवति। यतोर्कः[4] भूमे दूरेस्ति,[5] चन्द्रे च कर्णांतरवशेन दृग् लम्बनमहदन्तरं[6][7][8] पतति[9]। अतोर्के[10] पकर्णोपलब्धः[11][12]। स्तत्[13] जनितमेव[14] दृग् लम्बनं[15] कृतं[16]। चन्द्रे च चतुःकर्णजनित दृग्लम्बनं कृतं। यदा चन्द्रः नीचोच्चवृत्तस्योच्चप्रतिवृत्त-[17] स्योच्चे[18] भवति। तदा यः कर्णः समायाति ६४।१० सचैको[19]गृहीतः, यदा च नीचोच्च-वृत्तस्य नीचे भवति। प्रतिवृत्तस्योच्चे[20] तदा यः कर्णः[21] समायाति ५३।५० स द्वितीयो[22] गृहीतः। यदा च नीचोच्च वृत्तस्योच्चे भवति। प्रतिवृत्तस्य च नीचे तदा यः कर्णो भवति। ४३।५३ तृतीयो[23] गृहीतः। यदा च वृत्तद्वयस्य[24] नीचे भवति। तदा यः कर्णः समायाति ३३।३३ स एव चतुर्थो गृहीतः। एते कर्णाभूव्यासार्द्धस्य[25] रूप प्रवचतु-[26] माणेनोक्ता।

(क) १. 'प्रसिद्ध' लुप्त २. ह्लांस for (ह्रास) (ख)
३. कार्णांतरवशेन for (कर्णोतरवशेन)
४. येतोर्कः for (यतोर्कः)
५. दूंरेस्ति for (दूरेस्ति) (ख) ७. +कृतं +
८-९-१०-११-१२-१३-१४. लुप्त १५-१६. लुप्त
१८. प्रतिवृत्तस्य चोच्चे for (प्रतिवृत्तस्योच्चे) (ख)
१९. चैकौ for (चैको) २१. कर्णः for (कणः) (ख)
२३. सस्तृतीयो for (तृतीयो) २४. द्वयेस्य for (द्वयस्य)
२६. प्रप्राणेनोक्ताः for (प्रवचतुमाणेनोक्ता)
२५. कर्णाः for (कर्णा)

(ख) ३. कर्णांतरवशेनं for (कर्णोतरवशेन)
११. लम्बने for (लम्बन) ६. यः for (प) (ख)
१२. कर्ण उपलब्धः for (कर्णोपलब्धः)
१७. वृत्तस्योच्चे for (वृत्तस्योच्च) २०. + भवति प्रतिवृत्तस्य च नीचे +
२१. 'कर्णः—५३।५०' लुप्त २२. 'सद्वितीयो—तदा यः' लुप्त
२६. रूपप्रमाणेनोक्ताः for (रूपप्रवचतुमाणेनोक्ता)

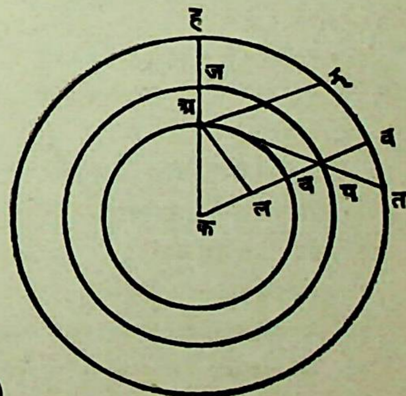
अथ त्रयोदशं क्षेत्रम्

तत्रास्मिन्नध्याये यद्दशमं[1] क्षेत्रं कथितं तदेव कार्यं । पुनः[2] दंभूगर्भे[3] नतांशाः अभीष्टकालजा[4] ३० कल्पिताः[5] । एषां ज्याः[6] ३० कोटिज्या ५१।५४।३० अंके[7] षष्टिस्तत्प्रमाणेन अलरेखालकारेखयोः[8] प्रमाणं[9] जातं[10] । यदि अकरेखा रूपमिता भवति । तदा अलरेखा ०।३० लकरेखाच ०।५२ अनेनैव प्रमाणेन कदरेखा पंच कर्णमध्ये[11] एकक[12]-कर्णरूपास्ति । तदा सूर्यलदरेखाशेषं १२०।१८ चन्द्रे च प्रथमकर्णेः[13] । लदं ६३।१८ द्वितीयेः[14] ५२।५८ तृतीयेः[15] ४३।१ चतुर्थेः[16] ३२।४१ ।

अथ यद्यदरेखा लदरेखायाः आसन्ना षष्टिमिता कल्प्यते, तदा अंतरेखा[17] सूर्यदृग्लंवनज्यारूपा[18] १।२९।२० चन्द्रे च प्रथमकर्णे[19] ०।२९।३०[20] द्वितीयकर्णे च

(क) १. अनुस्वार लुप्त
२. पुनः for (पुन) (ख)
३. जकदभूर्गर्भ for (दंभूगर्भे)
४. अभिष्ट for (अभीष्ट)
५. विसर्ग लुप्त
६. विसर्ग लुप्त
७. अक for (अंके)
८. लक for (लका) (ख)
९-१०. लुप्त
११. मध्य for (मध्ये)
१२. 'क' लुप्त (ख)
१३. कर्णः for (कर्णेः)
१४. द्वितीयः for (द्वितीयेः)
१५. तृतीयः for (तृतीयेः)
१६. चतुर्थः ३३।४१ for (चतुर्थेः ३२।४१)
१७. अलरेखा for (अतरेखा) (ख)
१८. लंवनं for (लंबन)
२०. ०।२८।३० for (०।२९।३०)

(ख) ३. जदंभूगर्भ नतांशाः for (दंभूगर्भेनतांशाः)
१३. कर्णे for (कर्णेः)
१४. द्वितीये for (द्वितीयेः)
१५. चतुर्थे for (चतुर्थेः)
१९. ०।१।२५ for (१।२९।३०)
२०. ०।२८।२९।३० for (०।२९।३०)

३३[1]।५९ तृतीय कर्णे च ४९[2]।५०।३० चतुर्थ कर्णे च ०।५९।३०। एवं सूर्ये दृग्लंवन[3] ०।१।२५ चन्द्रे प्रथमकर्णे ०२७।९ द्वितीय कर्णे ०।३२।२७ तृतीय कर्णे ०४०।[4] चतुर्थ कर्णे ०।५२।३०। अनेनैव प्रकारेण [5]द्वचषडाशांतरितनतांशेभ्यो दृग्लंवनं निष्काश्यः[6] सारणी[7]कोष्टकेषु लिखितं[8] सारण्यं[9] विस्तारे षट् कोष्टका[10]द्दैर्ध्ये[11] पंचचत्वारिंशन्मिताः कोष्टका[12] अंशद्वयांतरिता[13] सन्ति। तत्र विस्तारप्रथमकोष्टेपु[14] ध्वादितो[15] नवति पर्यंतमंका लिखिता। द्वितीय[16]कोष्टकेषु सूर्यदृग्लंवनं। द्वितीये[17] चन्द्रस्य प्रथमकर्ण[18]दृग्लंवननांतर[19]पंचमकोष्टकेषु तृतीय कर्ण[20]जनित[21] दृग् लंवना-

---

(क) २. ४१।५०।३० for (४९।५०।३०)
३. लंबनं for (लंवन) (ख)
४. ०।४०।० for (०४०)
५. अशांतरित for (षडाशांतरित)
६. निष्कास्य for (निष्काश्यः)
७. सारिणी for (सारणी)
८. लुप्त
९. सारिण्यां for (सारण्यं)
१३. द्वयांतरिताः for (द्वयांतरिता) (ख)
१४. कोष्टकेषु for (कोष्टेषु)
१५. द्वयादितो for (ध्वादितो (ख)
१७. तृतीये for (द्वितीये) (ख)
१८. +दृग्लंबनं+
+चतुर्थकोष्टकेषु चन्द्रस्य प्रथमकर्ण द्वितीय कर्णजनित+
१९. दृग्लम्बनान्तरं for (दृग्लम्बनान्तर)
२०. 'जनित' लुप्त (ख)
२१. +दृग्लम्बनं षष्टकोष्टकेषु तृतीयचतुर्थकर्णजनितजनित+

(ख) १. ०।३३।५९ for (३३।५९)
२. ०।४१।५०।३० for (४९।५०।३०)
४. ०।४०।१० for (०४०।)
५. द्वयंशांतरित for (द्वचषडाशांतरित)
९. सारण्यां for (सारण्यं)
१०. कोष्ठका for (कोष्टका)
११. दैर्घ्ये for (द्दैर्ध्ये)
१२. कोष्ठका for (कोष्टका)
१६. कोष्ठकेषु for (कोष्टकेषु)
१८. +दृग्लम्बनं चतुर्थ कोष्ठकेषु चन्द्रस्य प्रथमकर्णः द्वितीयकर्णजनित+
२१. + दृग्लम्बनं षष्ठ कोष्ठकेषु तृतीय चतुर्थ कर्ण जनित+

न्तरं पुनरन्यकर्णदृग्लंबनार्थ[1]विस्तारे कोष्टकत्रयं[2] वर्द्धितं[3] तेषु कलाभिधं[4] लिखितम्[5]। तच्चानेन[6] प्रकारेण निष्कासितं[7]।

अथ चतुर्दश क्षेत्रम्

तत्र ह केन्द्रं कृत्वा अवजं नीचोच्चवृत्तं प्रतिवृत्तोच्चे कल्पनीयं। पुनर्भ-चिन्हं[8] भूकेन्द्र[9] कल्पनीयं,अहभ[10]रेखा च संयोज्या, पुनर्भंजव[11]रेखा कार्या[12], पुनर्वचिन्हात्[13] ज चिन्हाच्च अभ[14]रेखोपरि ववलंब जतलंबौ च कार्यौ। हवरेखा[15] संयोज्या। पुनः अवचापं स्पष्टमंदकेन्द्रं[16] ६० कल्पितम्[17]। अस्य ज्या[18] कोटिंज्या[19] च[20] वहे षष्टिस्तत्प्रमाणेन

(क) १. लम्वनार्थं for (लम्बनार्थं) ३. वद्धितं for (वर्द्धितं)
४. कालाभिधा for (कलाभिधं)
५. लिखिता: for (लिखितम्)
६. ते चानेन for (तच्चानेन)
७. निष्काशिता: for (निष्कासितं)
८. चिन्ह for (चिन्हं) ९. भूकेन्द्रं for (भूकेन्द्र) (ख)
१०. अहभे for (अहभ) ११. पुनर्भं for (पुन भंज)
१२. कर्ा for (कार्या)
१३. पुर्वं चिन्हत् for (पुनर्वं चिन्हात्)
१४. अभ for (अभ)
१५. +हजरेखा+ (ख)
१६. +षष्टि+
१७. +तुल्यं+
१८. +भूज+
१९. +५१।५४।३०+
२०. +३०+

(ख) २. कोष्ठकत्रयं for (कोष्टकत्रयं)
८. पुनर्क चिन्हं for (पुनर्भ चिन्हं)
१०. अहउ for (अहभ)
११. पुन उंजव for (पुन भंजव)
१२. कार्या:‌ for (कार्या)
१४. अउ for (अभ)

वव रेखा च[1] भविष्यति। [2]पुनर्भंह रेखावहरेखयो[3]र्न्निष्प[4]त्तिः तथास्ति यथा षष्टे [5]न्निष्पत्तिः सपाद पंचकेन[6] ५।१५ स्ति यदि च वहरेखा ५।१५ एतावत्यस्ति, तदा वव रेखा ४।३३ [7]वहुरेखा [8]६२।४८ [9]वभ रेखा[10] ६२।४८ अनेन प्रमाणेन [11]अभरेखा ६५।१५। तस्मात् [12]अभरेखा वभरेखांतरं [13]२।३७ अनेन प्रमाणेन [14]अदरेखा १०।३०। [15]यदा अद रेखा [16]षष्टिमिता भवति। [17]तदांतरं १४।० इदं [18]सप्तमे कोष्टके [19]त्रिंशदंशसन्मुखे लिखितम्। यतः प्रथम कोष्टकांका [20]अवज दव पांशार्द्धमिताः संति। तस्मात्

(क) २. पुनर्भ्रंह for (पुनर्भंह)
३. न्निस्पत्तिः for (र्न्निष्पत्तिः)
४. +प्रथम कर्णो+
६. 'न' लुप्त
७. वहरेखा for (वहुरेखा)
८. २।३८ for (६२।४८)
९. वभ्र for (वभ)
१०. +६२।३८ वभ्ररेखा+
११. अभ्र for (अभ)
१२. अभ्ररेखाया वभ्र रेखोपर्यन्तरं for (अभरेखा वभ रेखांतरं)
१३. २।२७ for (२।३७) (ख)
१५. यदि for (यदा) (ख)
१७. तदातरं ०।१४।० for (तदांतरं १४।०)
१८. सप्तम कोष्टम कोष्टके for (सप्तमे कोष्टके)
१९. त्रिशदं राम सम्मुखे for (त्रिंश दंश)
२०. अवजद चापांशार्द्धमिताः for (अवजदव पांशार्द्ध मिताः)

(ख) २. +वहरेखा+
१. पुन उंह for (पुन भंह)
५. षष्ट्रे न्निष्पत्तिः for (षष्टे न्निष्पत्तिः)
६. पंचकेना for (पंचकेन)
९. वउ for (वभ)
१. ६२।३८ वउरेखा ६२।४८ for (६२।४८।)
११. अजरेखा for (अभरेखा)
१२. अउरेखा वउ रेखांतरं for (अभरेखा वभ रेखांतरं)
१४. हृदरेखा for (अदरेखा)
१६. षष्ट्रिता for (षष्टिमिता)
१८. सप्तम कोष्टके for (सप्तमे कोष्ठके)

प्रत्येकचापविभागा[1] तदर्धांशसन्मुखा विलेख्याः पुनरपि यदि जदं[2] चापं[3] षष्टिमितं[4] तदा[5] जातं[6] ४।३३ तहं २।३८। तस्मात् मतशेषं[7] ५७।२२ भजं[8] ५७।३३ तदा अभरेखायाः[9] अंतरं भजेन[10] ७।४२,[11]अनेन षष्टे विभागाः[12] ४४।० एतत् षष्टेरभिमुखं[13] लिखितम् । तच्च अवजचापस्यार्द्धांशतुल्यमस्ति, पुनर्हकेन्द्रं प्रतिवृत्तनीचे कल्पितम् । तदा भहरेखा-[14] हवरेखयो र्निष्पत्तिः[15] तथास्ति, यथा षष्टेर्निष्पत्तिरष्टभिरस्ति । पुनः अवचापं जदचापं प्रत्येकं षष्टितुल्यं कल्पितम् । एवं[16] हवस्याष्टप्रमाणेन प्रत्येकं[17] ववरेखा जत[18] रेखा[19] ६।५६ प्रत्येकं हवरेखा हत रेखा च ४।०,[20] तस्मात् भवरेखा[21] ६४० मतरेखा[22]

(क) १. विभागाः for (विभागा)
२. जदे for (जदं) ३. 'चापं' लुप्त
४. मिदं for (मितं) ५. 'तदा' लुप्त
६. यतं for (जातं) ७. भ्रत for (मत)
८. भ्रजं for (भजं) ९. अभ्र for (अभ)
१०. भ्रदेन for (भजेन) १२. विभागो for (विभागाः)
१३. रेभिमुखं for (रभिमुखं)
१४. भ्रह for (भह) १५. र्न्निस्पतिः for (र्न्निष्पत्तिः)
१६. पुनर्हं वेतन्मानेन for (एवं हवस्याष्ट प्रमाणेन)
१७. लुप्त १८-१९. लुप्त
२०. ४।४० for (४।०) २१. भ्रवरेखा for (भवरेखा)
२२. भ्रत for (मत)

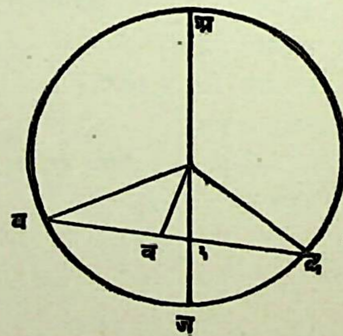
(ख) २. जद for (जदं)
११. +उजं ५७।३३ तदा अउरेखायाः अन्तरं उजेन ७।४२।+
६. जतं for (जातं) १०. षष्टे विभागः for (षष्टे विभागाः)
७. उत शेषं for (मत शेषं)
८. उजं for (भजं)
९. अउ रेखायाः for (अभ रेखायाः)
१०. उजेन for (भजेन)
१४. उह for (भह) १५. र्न्निष्पतिः for (र्न्निष्पत्तिः)
२०. ४०।० for (४।०) २१: उवरेखा for (भवरेखा)
२२. ६४।० उतरेखा for (६४० मतरेखा)

५६०[1] [2] भंवरेखा ६४।२३ भं[3]जरेखा ५६।२६ भं[4]ग्ररेखा तृतीय कर्णः[5], अनेन प्रमाणेन ६८।० । तस्मात् भ[6]ग्ररेखापर्यंतरं[7] ३।३७ भं[8]जरेखोपरि च ११।३४ ग्रदरेखा ग्रनेन प्रमाणेन १६।० यदि इयं षष्टिमिता क[9]ल्प्यते । प्रथममंतरं ०।१३।३३ द्वितीयांतरं ०।४३।२४। एतद्वयं ग्रष्टमकोष्टकस्य त्रिंशदंशस्य[10] [11] षष्टिमिनांकस्य[12] च सन्मुखे लिखितं ।

ग्रथ पंचदश[13] क्षेत्रम्

तत्र प्रतिवृत्तं[14] जनियं[15] दृग्[16] लंवनेतरं पतति । तत् साधनं निरूप्यते, तत्र दृकेंद्रो परि ग्र[17]वदप्रतिवृत्तं[18] कल्पितं । ग्रज[19] व्यासे च स[20] चिन्हं भूकेन्द्रे[21] कल्पितम् । पुनर्भंवद[22]-

(क) १-२. लुप्त　३. भ्रज for (भज)
४. 'भ' लुप्त　५. कर्णे for (कर्णः)
६. भ्रग्र रेखाया for (भग्र रेखा)
७. + जवरेखो +　८. भ्रज for (भज)
९. कल्पते for (कल्प्यते)
१०-११. लुप्त
१२. षष्टिमितांकस्य for (षष्टिमिनांकस्य)
१३. पंचदशं for (पंचदश)　२४. वृत्त for (वृत्त)
१५. जनितं for (जनियं)
१६. य दग्लम्बनेन्तरं for (दृग्लम्बनेतरं)
१७. ग्रवदं for (ग्रवद)　१८. प्रतिव्रतं for (प्रतिवृतं)
१९. ग्रभ्र for (ग्रज)　२०. क for (स)
२१. केन्द्रं for (भूकेन्द्रे)
२२. पुनर्भंवद for (पुनर्भंवद)

(ख) १. ५६।० for (५६०)
३. उजरेखा for (भजरेखा)
४. उग्र for (भग्र)
६. उग्र for (भग्र)
८. उज for (भज)
२०. भ्र चिह्नं for (स चिह्नं)
२२. पुन उंवद for (पुन भंवद रेखा)

रेखा कार्या, ह चिन्हात्[1] लंबः कार्यः। पुनर्वहरेखा[2] च[3] संयोज्या। अवचापं जद चापं प्रत्येकं षष्टिमितं कल्पितम्। अस्य ज्या कोटिज्या च हभे[4]षष्टिस्तत्प्रमाणेन ह व रेखा वभ[5] रेखयोः प्रमाणमस्ति[6]। यदि च हभं[7] १०[8]१९ एतावन्मितं भवति, तदा हव रेखा ८।५६ वभ[9]रेखा च ५।१०, अनेनैव प्रमाणेन हव रेखा [10]४६।४१ एतावत्स्यति[11]। प्रत्येकं[12] ववरेखा वदरेखा च ४८।५३, तस्मात् भव[13]रेखा ५४।३ भद[14]रेखा ४३।४३, अनेन प्रमाणेन भ[15] अ रेखा षष्टिमितास्ति। तस्मात् भअ[16]रेखाया भ[17]व रेखयांतरे[18] ५।५७ भद[19] रेखायां च १६।१७।

(क) १. +हव+(ख)

२. +रेखाहद+

४. हभ्रे for (हभे) ५. वभ्र for (वभ)

६. मस्तिः for (मस्ति) ७. हभ्रं for (हभं)

९. वभ्र for (वभ)

१०. लुप्त

११. एतावत्यस्ति for (एतावत्स्यति) (ख)

१२. प्रेकं for (प्रत्येकं) १३. भ्रव for (भव)

१४. हृद for (भद) १५. भ्र for (भ)

१६. भ्रअ रेखायाः for (भअ रेखाया)

१७. भ्रव रेखयांतरं for (भव रेखयांतरे)

१९. भ्रद for (भद)

(ख) ३. +हदरेखा+

४. हउे for (हभे) ५. वउ for (वभ)

७. हउं for (हभं) ८. १०।१६ for (१०१६)

९. वउ for (वभ)

१३. उव for (भव) १४. उद for (भद)

१५. उअ for (भअ) १६. उअ for (भअ)

१७. उव for (भव)

१८. रेखयान्तरं for (रेखयान्तरे)

१९. उद for (भद)

अथ प्रथमकर्णो द्वितीयकर्णो भरेखायाः[1] तृतीयचतुर्थकर्णो[2] भजरेखोपरि[3] हज[4] रेखा द्विगुणतुल्यमंतर[5]मस्ति, तच्च २०।३८[6] एतावन्मितं[7] भविष्यति, तच्च नवम-कोष्टे त्रिंशन्मितस्य षष्टिमितस्य चांक[8]लिखितमस्ति।

इति सप्तदशप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. झद रेखायाः for (भरेखायाः)
२. कर्णोत्पन्न झज for (कर्णो भज)
३. +अन्तरं+ ४. हझ for (हज) (ख)
५. 'मन्तर' लुप्त
६. +एतावन्मितमस्मि यद्येतत् षष्टिमितं कल्प्यते। तदा प्रथमान्तरं ०।१७।२८ द्वितीयांतरं च ०।४७।२१+
८. चांके for (चांक)

(ख) १. उग्र रेखायाः for (भरेखायाः)
२. उज for (भज)
७. +मस्ति। यद्येतत् षष्टिमितं कल्प्यते। तदा प्रथमान्तरं ०।१७।१८ द्वितीयांतरं च ०।४७।२१ एतावन्मितं+

—०O०—

अथाष्टादशं[1] प्रकरणम्

तत्र दृग्लंवनसारणी[2] लिख्यते[3]। तत्र पूर्वोक्तप्रकारेण [4]षडंशांतरेषांकानुत्पाद्य पुनरंशद्व[5]यांतरेणानुपातं विधाय लि[6]खिता।

इति अष्टादशं प्रकरणं समाप्तम्

(क) १. अथाष्टादश for (अथाष्टादशं)

२. सारिणी for (सारणी)   ३. लिष्यते for (लिख्यते)

४. +=+

५. द्वयोतरेणानुपातं for (द्वयांतरेणानुपातं)

६. लिखितं for (लिखिता) (ख)

(ख) ४. षडंशांतरेणार्कानुत्पाद्य for (षडंशातरेषांकानुत्पाद्य)

—०O०—

नतांशाः	सू० दृग्लंब०	च० अ० क०	प्रकद्वि केन्द्र-दृग्लं० लंबनांतरं	तृतीय क० दृग्लांबन	तृ. क. चक्र दृग्लंबनातरं	प्रकला	द्वितीय कला	तृतीय कलाभिधं
२	०। ७	१।५४	०।२३	०। ३।००	०।४०	०।१४	०।१४	१।३३
४	०।१३	२।४८	०।४५	०। ६।०	१।४०	०।२४	०।२२	२।२१
६	०।१९	५।४१	१। ७	०। ९।०	२।३०	०।४२	०।३३	३। ९
८	०।२५	७।३४	१।२९	०।११।४०	३।२०	१।२४	१। ७	४।२२
१०	०।३१	९।२७	१।११	०।१४।२०	४।१०	२। २	१।१२	५।४४
१२	०।३७	११।१९	२।१२	०।१७।००	५। ०	३।४२	२।१५	६।४८
१४	०।४२	१३।१०	२।१३	०।२०।४०	५। ५	३।३५	३।१३	८।२५
१६	०।४८	१५।००	२।५४	०।२२।२०	६।४०	४।३८	४।११	१। २
१८	०।५३	१६।४९	३।३५	०।२५। ०	७।३०	५।२१	५। ९	११।३९
२०	०।५८	१८।३६	३।३६	०।२७।४६	८।२०	६।३४	६।२५	१३।२७
२२	१। ४	२०।२२	३।५७	०।३०।३०	९।१०	७।५७	७।४१	१५।३५
२४	१। ९	२२। ६	४।१८	०।३३। ०	१०। ०	९।१५	८।१७	१७।१८
२६	१।१७	२३।४९	४।३९	०।३४।२०	११।५०	१०।५०	१०।२७	१९।२३
२८	१।२०	२७।३७	४।४९	०।३७।४०	११।४०	१२।३५	१२। १	२१।२८
३०	१।२५	२७। ९	५।५८	०।४०। ०	१२। ३	१४। ०	१३।३३	२३।३३
३२	१।३१	२८।४६	५।३७	०।४२।२०	१३।२०	१५।१७	१५।२२	२४।४०
३४	१।३५	३०।२१	५।५५	०।४४। ०	४।१०	१७।१४	१७।१०	२७।४७
३६	१।४०	३१।५४	६।१३	१।४७। ०	१५। ०	१९।३६	१९। ०	२९।५४
३८	१।४४	३३।२४	६।३०	०।४९। ०	१४।४०	२१।३६	२०।५९	३२। ०
४०	१।४९	३४।५१	६।४७	०।५१। ०	१६।२०	२३।३६	२२।५८	३६। ९
४२	१।५४	३६।१४	७। ४	०।५२। ०	१७। ०	२५।३१	२४।५७	३६।१२
४४	१।५८	३७।३४	७।२०	०।५४। ०	१७।४०	२७।४०	२७। १	३८। ९
४६	२। ३	३८।५४	७।३५	०।५७। ०	१८।२०	२९।४४	२९। ५	४०। ६
४८	२। ८	४०।१४	७।४९	०।५९। ०	१९। ०	३१।४८	३१। ९	४२। ३

नतांश	सू० हग्लव०	च० ग्र० क० हग्लं	प्रकद्वि केन्द्र लंवनांतरं	तृतीय क० हग्लांवन	तृ. क. चक हग्लंवनातरं	प्रकला	द्वितीय कला	तृतीय कलाभिघं
५०	२।१२	४१।२३	८। ३	१। ०।४०	१९।४०	३३।४२	३३।१४	४३।१९
५२	२।१६	४२।३४	८।१६	१। २।२०	२०।२०	३५।५६	३५।१९	४७।३५
५४	२।२०	४३।४५	८।२९	१। ४। ०	२१। ०	३८। ०	३७।२१	४७।२१
५६	२।२३	४४।४८	८।४२	१। ५।२०	२१। ४	४०। ०	३९।२४	४८।४८
५८	२।२६	४५।४८	८।५३	१। ६।४०	२१।४०	४२। ०	४१।२४	२०।१७
६०	२।२९	४६।४६	८। ३	१। ८। ०	२२। ०	४४। ०	४३।२४	५१।१५
६२	२।३२	४७।४०	९।१३	१। ९।२०	२२।१०	४७।५०	४५।१३	५२।५७
६४	२।३४	४८।३०	९।२२	१।१०।४०	२२।४०	४७।४६	४७। २	५८। ८
६६	२।३६	४९।१५	९।३१	१।१२। ०	२३। ०	४९।३०	४८।५१	५५।२१
६८	२।३८	४९।४७	९।३९	१।१३। ०	२३।१०	५०।५६	५०।२४	५६।१२
७०	२।४०	५०।३६	९।४६	१।१४। ०	२३।२०	५२।२२	५१।२०	५७। ३
७२	२।४२	५१।४१	९।५३	१।१५। ०	२३।३०	५३।४८	५३।३०	५७।१४
७४	२।४४	५१।४४	९।५८	१।१५।४०	२३।४०	५४।५७	५४।४१	५८।२६
७६	२।४६	५२।१२	१०। ४	१।१६।२०	२३।५०	५६। ६	५५।१२	५८।२८
७८	२।४७	५२।३५	१०। ८	१।१७। ०	२४। ०	५७।१५	५७। ३	५८।३०
८०	२।४८	५२।५३	१०।११	१।१७।२०	२४।१०	५७।१७	५७।४७	५८।३०
८२	२।४९	५३।२१	१०।१४	१।१७।४०	२४।२०	५८।५९	५८।३१	५८।२६
८४	२।५०	५३।२५	१०।१६	१।१८। ०	२४।३०	५९।२१	५९।१५	५८।३०
८६	२।५०	५३।२१	१०।१६	१।१८।२०	२४।४०	५९।३४	५९।३०	५९।५०
८८	२।५०	५३।२२	१०।१६	१।१८।४०	२४।५०	५९।४७	५९।४५	५९।४०
९०	२।५१	५३।३४	१०।१७	१।१९। ०	२५। ०	६०।_०	६०। ०	६०। ०

नतांश	सू० दृग्लम्बन	चं. अक. दृग्लंबन	प्र द्विक.	तृ० क०वं दृग्लम्बन	तृ. क. दृग्लम्बनोतर	चक उच्चक. कलाभिध	नी. क. कलाभिध.	प्रतिस्ते कलाभिध
२	०। ७	१।५४	०।२३	०। ३। ०	०।५२	०।१४	०।१४	१।३३
४	०।१३	३।४८	०।४५	०। ६। ०	१।४०	०।२८	०।१२	२।२१
६	०।१९	५।४१	१। ७	०। ९। ०	२। ३	०।४२	०।३३	३। ९
८	०।२५	७।३४	१।२९	०।११।४०	३।२०	१।२४	१। ७	४।२२
१०	०।३३	८।२७	१।११	०।१४।२०	४।१०	२। २	१।११	५।४५
१२	०।३७	११।१९	२।१२	०।१७। ०	५। ०	२।४२	२।१५	६।४८
१४	०।४२	१३।१०	२।१३	०।२०।४०	५।५०	३।३५	३।१३	८।२५
१६	०।४८	१५। ०	२।५४	०।२२।४०	६।४०	४।२८	४।११	१०। २
१८	०।५३	१९।४९	३।३५	०।२५। ०	७।५०	५।२१	५। ९	११।३९
२०	०।५८	१८।३६	३।३६	०।२४।४६	८।२०	६।२९	६।२६	१३।१७
२२	०। ४	२०।२२	३।५७	०।३०।३०	९।१०	७।५७	७।४१	१५।३५
२४	०। ९	२२। ६	४।१८	०।३३। ०	१०। ०	९।१५	८।१७	१७।१८
२६	१।१७	२३।४९	४।३९	०।३५।२०	१०।५०	१०।५०	१०।२९	१९।२३
२८	१।२०	२७।३७	४।४९	०।३७।४०	११।४०	१२।२५	१२। १	२१।२८
३०	१।२५	२७। ९	५।२८	०।४७। ०	१२।३०	१४। ०	१३।३३	२३।३३
३२	१।३०	२८।४६	५।३७	०।४२।२०	१३।२०	१५।१७	१५।२२	२५।४०
३४	१।३५	३०।२१	५।५५	०।४४।४०	१४।१०	१७।१४	१५।११	२५।४७
३६	१।४०	३१।५४	६।१३	०।४७। ०	१५। ०	१९।३६	१९। ०	२९।५४
३८	१।४४	३३।२४	६।३०	०।४९। ०	१५।४०	२१।३६	२०।५९	३२। ०
४०	१।४९	३४।५४	६।४७	०।५१। ०	१६।२०	२३।३६	२२।५८	३६। ६
४२	१।५४	३६।१४	७। ४	०।५२। ०	१७। ०	२५।३१	२४।५७	३६।१२
४४	१।५८	३७।१४	७।२०	०।५४। ०	१७।४०	२७।४०	२७। १	३८। ९
४६	२। ३	३८।५४	७।३५	०।५७। ०	१८।२०	२९।४४	२९। ५	४०। ६
४८	२। ८	४०।१४	७।४९	०।५९। ०	१९। ०	३१।४८	३१। ९	४२। ३

नतांशा	सू० दृग्-लम्वनं	चं. अक. दृग्लम्वन	प्र द्विक.	तृ० क०वं दृग्लम्वन	तृ. क. दृग्लम्वनोतर	चक कलाभिघ	उच्चक. नी. क. कलाभिघ.	प्रतिस्ते कलाभिघ
५०	२।१२	४१।२३	८। ३	११ ०।४०	१६।४०	३३।५६	३३।१४	४३।१६
५२	२।१६	४२।३४	८।१६	११ २।२०	२०।२०	३५।३६	३५।१६	४७।३५
५४	२।२०	४३।४५	८।२६	११ ४। ०	२१। ०	३८। ०	३७।२१	४७।२१
५६	२।२३	४४।४८	८।४२	११ ५।२०	२१।४०	४०। ०	३६।२४	४८।४६
५८	२।२६	४५।४८	८।५३	११ ६।४०	२१।२०	४२। ०	४१।२४	५०।१७
६०	२।२६	४६।४६	८। ३	११ ८। ०	२२। ०	४४। ०	४३।२४	५१।१५
६२	२।३२	४७।४०	६।१३	११ ६।२०	२२।१०	४७।५०	४५।१३	५२।५७
६४	२।३४	४८।३०	६।२२	११।१०।४०	२२।४०	४७।४६	४७। २	५४। ६
६६	२।३६	४६।१५	६।३१	११।१२। ०	२३। ०	४६।३०	४८।५१	५५।२१
६८	२।३८	५६।५७	१०।३६	११।१३। ०	२३।१०	५०।५६	५४।४१	५८।२६
६६	२।४०	५०।३६	६।४६	११।१४। ०	२३।२०	५६। ६	५५।१२	५८।२८
७०	२।४२	५१।४१	६।५३	११।१५। ०	२३।३०	५७।१५	५७। ३	५८।३०
७४	२।४४	५१।४४	६।५६	११।१५।४०	२४।४०	५७।१७	५७।४७	५८।३०
७६	२।४६	५२।१२	१०। ४	११।१६।२०	२४।५०	५८।५६	५८।३१	५८।२६
७८	२।४७	५२।३५	१०। ८	११।१७। ०	२४। ०	५६।२१	५६।१५	५६।३०
८०	२।४८	५२।५३	१०।११	११।१७।२०	२४।१०	५६।३४	५६।३०	५६।५०
८२	२।४६	५३।२१	१०।१४	११।१७।४०	२४।२०	५६।	५६।४५	५६।४०
८४	२।५०	५३।२५	१०।१६	११।१८। ०	२४।३०	६०। ०	६०। ०	६०। ०
८६	२।५०	५३।२१	१०।१६	११।१८।२०	२४।४०			
८८	२।५१	५३।२३	१०।१६	११।१८।४०	२४।५०			
६०	२।५१	५३।	१०।१७	११।१६। ०	२४। ०			

ख

नतांशाः	सू० दृग्लंवनं	च० प्रक० दृग्लं०	प्रक०द्वि० दृग-लंवनांतरं	तृतीय क० दृग्लंवनं	तृक० चक दृग्लंवनातरं	प्रकला	द्वितीय-कला	तृतीय-कलाभिधं
२	०। ७	१।५४	०।२३	०। ३।०	०।५०	०।२४	०।१४	१।३३
४	०।१३	३।५८	०।४५	०। ६।०	१।४०	०।२८	०।२२	२।२१
६	०।१९	५।४१	१। ७	०। ९।०	२।३०	०।४२	०।३३	३। ९
८	०।२५	७।३४	१।२९	०।११।४०	३।२०	१।२४	१। ७	४।२२
१०	०।३१	९।२७	१।११	०।१४।२०	४।१०	२। २	१।११	५।४५
१२	०।३७	११।१९	२।१२	०।१७।००	५। ०	३।४२	२।१५	६।४८
१४	०।४२	१३।१०	२।१३	०।२०।४०	५।५०	३।३५	३।१३	८।२५
१६	०।४८	१५।००	२।५४	०।२२।२०	६।४०	४।२८	४।११	१०। २
१८	०।५३	१६।४९	३।३५	०।२५। ०	७।३०	५।२१	५। ९	११।३९
२०	०।५८	१८।३६	३।३६	०।२७।४६	८।२०	६।३९	६।२५	१३।२७
२२	१।-४	२०।२२	३।५७	०।३०।३८	९।१०	७।५७	७।४१	१५।३५
२४	१। ९	२२। ६	४।१८	०।३३। ०	१०। ०	९।१५	८।१७	१७।१८
२६	१।१७	२३।४९	४।३९	०।३५।२०	१०।५०	१०।५०	१०।२९	१९।२३
२८	१।२०	२७।३७	४।४९	०।३७।४०	११।४०	१२।२५	१२। १	२१।२८
३०	१।२५	२७। ९	५।५८	०।४०। ०	१२।३०	१४। ०	१३।३३	२३।३३
३२	१।३।	२८।४६	५।३७	०।४२।२०	१३।२०	१५।१७	१५।२२	२५।४०
३४	१।३५	३०।२१	५।५५	०।४४।४०	१४।१०	१७।१४	१७।११	२७।४०
३६	१।४०	३१।५४	६।१३	१।४७। ०	१५। ०	१९।३६	१९। ०	२९।५४
३८	१।४४	३३।२४	६।३०	०।४८। ०	१४।४०	२१।३६	२०।५९	३२। ०
४०	१।४९	३४।५१	६।४७	०।५१। ०	१६।२०	२३।३६	२२।५८	३६। ९
४२	१।५४	३६।१४	७। ४	०।५२। ०	१७। ०	२५।३५	२४।५७	३६।१२
४४	१।५८	३७।३४	७।२०	०।५४। ०	१७।४०	२७।४०	२७। १	३८। ०
४६	२। ३	३८।५४	७।३५	०।५७। ०	१८।२०	२९।४४	२९। ५	४०। ६
४८	२। ८	४०।१४	७।४९	०।५९। ०	१९। ०	३१।४८	३१। ९	४२। ३

ख

नतांशा	सू० दृग्लंबनं	च० प्रक० दृग्लं०	प्रक०द्वि० दृग- लंबनांतरं	तृतीय क० दृग्लंबनं	तृक० चक दृग्लंबनातरं	प्रकला	द्वितीय- कला	तृतीय- कलाभिघं
५०	२।१२	४१।२३	८। ३	११ ०।४०	१९।४०	३३।५२	३३।१४	४३।१९
५२	२।१६	४२।३४	८।१६	११ २।२०	२०।२०	३५।५६	३५।१९	४७।३५
५४	२।२०	४३।४५	८।२९	११ ४। ०	२१। ०	३८। ०	३७।२१	४७।२१
५६	२।२३	४४।४८	८।४२	११ ५।२०	२१। ४	४०। ०	३९।२४	४८।४९
५८	२।२६	४५।४८	८।५३	११ ६।४०	२१।४०	४२। ०	४१।२४	५०।१७
६०	२।२९	४६।४६	९। ३	११ ८। ०	२२। ०	४४। ०	४३।२४	५१।१५
६२	२।३२	४७।४०	९।१३	११ ९।२०	२२।२०	४७।५०	४५।१३	५२।५७
६४	२।३४	४८।३०	९।२२	११।१०।४०	२२।४०	४७।४६	४७। २	५४। ९
६६	२।३६	४९।१५	९।३१	११।१२। ०	२३। ०	४९।३०	४८।५१	५५।२१
६८	२।३८	४९।४७	९।३९	११।१३। ०	२३।१०	५०।५६	५०।२४	५६।१२
७०	२।४०	५०।३६	९।४६	११।१४। ०	२३।२०	५२।२२	५१।२०	५७। ३
७२	२।४२	५१।४१	९।५३	११।१५। ०	२३।३०	५३।४८	५३।३०	५७।१४
७४	२।४४	५१।४४	९।५९	११।१५।४०	२३।४०	५४।५७	५४।४१	५८।२६
७६	२।४६	५२।१२	१०। ४	११।१६।२०	२३।५०	५६। ६	५५।१२	५८।२८
७८	२।४७	५२।३५	१०। ८	११।१७। ०	२४। ०	५७। १	५५ ३	५८।३०
८०	२।४८	५२।५३	१०।११	११।१७।२०	२४।१०	५७।१७	५७।४७	५८।३०
८२	२।४९	५३।२१	१०।१४	११।१७।४०	२४।२०	५८।५९	५८।२१	५८।२६
८४	२।५०	५३।२४	१०।१६	११।१८। ०	२४।३०	५९।२१	५९।१५	५९।३०
८६	२।५०	५३।२१	१०।१६	११।१८।२०	२४।४०	५९।३४	५९।३०	५९।५०
८८	२।५१	५३।२३	१०।१६	११।१८।४०	२४।५०	५९।४७	५९।४५	५९।४०
९०	२।५१	५३।३४	१०।१७	११।१९। ०	२५। ०	६०। ०	६०। ०	६०। ०

अथैकोनविंशतितमं[1] प्रकरणम्

तत्र सारणी[2] दृग्लम्बनसाधनं निरूप्यते । तद्यथा—

अथ दिनार्धादिष्टकालपर्यंतं यत्र तत्र देशे यावत्यः होराः सम्भवन्ति, ताभिः पूर्वलिखितदृग्वृत्तक्रान्तिवृत्तसम्पातकोणज्या[3] सारणी[4] ताश्च[5] नतांशा[6] गाहय[7] ।

अथ[8] चन्द्रे च याम्योत्तरवृत्तान्नतहोराभिन्नतांशा[9] ग्राहयास्तान्[10][11] दृग्लम्बनं[12][13] सारण्यां[14] प्रथमकोष्ठे[15] गृहीत्वा[16][17] द्वितीयकोष्टकेषु[18] चन्द्रदृग्लम्बनं[19] ग्राहयं[20] । तत्रापि[21] चन्द्रो[22] परतश्चतुर्षु कोष्टकेषु चन्द्रदृग्लम्बनं ग्राहयं । तत्रापि चन्द्रो यदि प्रथमकर्णे भवति । तदा तृतीयकोष्टे यत्किंचिल्लब्धं तदेव चन्द्रदृग्लम्बनं[23] स्यात् ।

(क) १. 'तमं' लुप्त २. सारणीतो for (सारणी)
३ 'ज्या' लुप्त
४. सारिणीतो for (सारणी ताश्च)
५. 'च' लुप्त ६. नतांशाः for (नतांशा)
७. कोणाश्च for (गाहय)
८: ग्राह्याः for (अथ) ९. न्नतांशाः for (न्नतांशा)
१०. ग्राह्याः for (ग्राह्या) ११. तेभ्यो for (तान्)
१२. +नतांशेभ्या+
१३. लम्बन सारिणी for (लम्बनं सारण्यां)
१४. +स्थान+ १५. कोष्ठ for (कोष्टे)
१६. +नतांशान्+
१७. ग्रहीत्वा for (गृहीत्वा) (ख) १८. कोष्टे सूर्ये for (कोष्टकेषु)
१९. 'चन्द्र' लुप्त २०. ग्राह्यं for (ग्राहयं)
२१-२२. लुप्त (ख) २३. च for (चन्द्र)

(ख) ६. कोणाः नताँशाश्वग्राह्याः for (नतांशा गाहय)
९. र्न्नतांशाद्गाह्यास्तान् for (र्न्नतांशाग्राह्यास्तान्)
१३. दृग्लम्बन for (दृग्लम्बनं)
१५. कोष्ठे for (कोष्टे) १८. कोष्ठे for (कोष्टकेषु)
१९. सूर्य for (चन्द्र)

अथ यदि तृतीयकर्णे भवति, तदा पंचमकोष्टे[1] यल्लब्धं[2] तदेव चन्द्रदृग्लम्वनं स्यात् । यदि द्वितीयकर्णे भवति, तदा तृतीयकोष्टे चतुर्थे[3] कोष्टकेषु यल्लब्धं[4] तयो-र्योगतुल्यं दृग्लम्वनं स्यात् । यदि च चतुर्थकर्णे भवति, तदा पञ्चमषष्टकोष्ट-[5]केषु यल्लब्धं तद्योगः[6], तत्[7] दृग्लम्वनं भवति ।

अथ च चन्द्रो यद्यन्यकर्णे भवति, तदा चन्द्रस्य स्पष्ट[8]शीघ्र[9]केन्द्रार्धं[10] ग्राह्यं[11] । यदि च भार्द्धांशेभ्योधिकं[12] तदा चक्रांश शुद्धं कृत्वार्द्धं[13] ग्राह्यं[14] । तत्तुल्येनांकेन सारणीतः सप्तमकोष्टकेषु अष्टमकोष्टकेषु चा[15]कल्पभिधं[16] ग्राह्यं[17] ।

अथ मध्यमचन्द्रमध्यमसूर्ययोश्चांतरं[18] ग्राह्यं[19] ।

(क) ३ चतुर्थ for (चतुर्थे)
४. यदि किंचिल्लब्धं for (यल्लब्धं)
५. 'कोष्ठ' लुप्त ६. तयोगेन for (तद्योगः)
८. मन्दस्य for (स्पष्ट) ९. कोष्ट for (शीघ्र)
१०. केन्द्रार्द्ध for (केन्द्रार्ध) (ख)
११. ह्यं for (ग्राह्यं)
१२. +ऽ+
१३. कृत्वा ऽर्द्ध for (कृत्वार्द्धं) (ख)
१४. ग्राह्यं for (ग्राह्यं) १५. च for (चा)
१६. कलाभिधं for (कल्पभिधं)
१७. ग्राह्यं for (ग्राह्यं)
१८. चांतरं for (चांतर) (ख)
१९. ग्राह्यं for (ग्राह्यं) (ख)

(ख) १. कोष्ठे for (कोष्टे) २. यद् लब्धं for (य ल्लब्धं)
७. तदृग्लम्वनं for (तत् दृग्लम्वनं)
८. स्पष्टा शीघ्र for (स्पष्ट शीघ्र)
१५. वा for (चा) १६. कलाभिधं for (कल्पभिधं)
१७. ग्राह्यं for (ग्राह्यं)

अथवा चन्द्रसषड्भमध्यार्कयोश्चांतरं ग्राह्यं । परं च पूर्वापरप्रकारेण यथांतरं नवत्यूनं भवति तथा[1] ग्राह्यं तदन्तरतुल्यांक[2]सन्मुखाद[3]नवमकोष्टकात् कलाभिधं ग्राह्यं । तच्च सप्तमकोष्टकलाभिधं चतुर्थकोष्टजनित[4]दृग्लम्बने[5] संयोज्य[6] तस्याभिधानं[7] प्रथममिति[8] कार्यं । पुनरष्टमकोष्टकस्य[9] कलाभिधं षष्टकोष्टकस्थ[10] दृग्लम्बनान्तरेण गुणनीयं,[11] पंचमकोष्ठकस्थ[12] दृग्लम्बनं[13] संयोज्यं। तस्याभिधानं द्वितीयमिति[14] ।

अथ प्रथमद्वितीयांतरं नवमकोष्टांकोनेषु[15] [16] गुणनीयं। प्रथमे संयोज्यं, तदेतत्[17] कर्णदृग्लम्बनं भवति। यदि च नीचोच्चवृत्तं प्रतिवृत्तोच्चे[18] भवति, तदा प्रथम-

---

(क) १. यथा for (तथा)
२. तुल्य सन्मुखाकेन for (तुल्याक सन्मुखाद)
४. +दृग्लम्बनेन गुणनीयं तृतीय कोष्ठस्थ+
५. दृग्लम्बनं for (दृग्लम्बने)
६. संयोज्यं for (संयोज्य) (ख)
७. तस्मा ऽभिधानं for (तस्याभि धानं)
८. प्रथमपिति for (प्रथममिति)
९. पुनरष्ट कोष्टकस्थ for (पुनरष्टम कोष्टस्य)
१२. कोष्ठस्थ for (कोष्टकस्थ)
१३. दृग्लम्बने for (दृग्लम्बनं) (ख)
१४. मिमि for (मिति)
१५. कोष्टकेषु for (कोष्टांकोनेषु)
१६. +यत्कलाभिधं तेन+ १७. तदेष्ट for (तदे तत्)

(ख) २. तुल्यांक for (तुल्याक)
३. सन्मुखां for (सन्मुखाद)
४. +दृग्लम्बनांतरेण गुणनीयं तृतीय कोष्ठकस्य+
१०. "दृग्लम्बनांतरेण" लुप्त ११. "गुणनीयं—कोष्ठकस्थ" लुप्त
१५. कोष्ठांकेन for (कोष्टांकोनेषु)
१७. तदेष्टमन्दकर्ण for (तदेतत्कर्ण)
१८"प्रतिवृत्तोच्चे—वृत्तं" लुप्त

मेव[1] दृग्लम्बनं भवति। यदि च नीचोच्चवृत्तं प्रतिवृत्तस्य नीचे भवति, तदा द्वितीयमेव दृग्लम्बनं भवति।

अथ क्रान्तिवृत्ते यत् स्पष्टलम्बनं तस्य नतेश्च साधनं क्रियते। तत्र क्रांति-वृत्तदृग्वृत्त[2]सम्पातजनितकोणसारणी तृतीयकोष्टके[3]भ्यो चन्द्र[4]स्य याम्योत्तर-वृत्तान्नतहोराभिः मध्याह्नात्पूर्वं[5]तृतीयकोष्टकात् कोणाः ग्राह्याः[6]। एते पूर्वदिक्काः कोणा[7] दिक्काः[8] भवन्ति। यदि च मध्यान्हात् परत्र नत[9]होरा भवन्ति, तदा चतुर्थ कोष्टकेषु कोणाः ग्राह्याः[10]। ते च पश्चिमा ज्ञेयाः[11]। एते नवतेर्यदाधिका भवति[12]। तदा भार्द्धांशेभ्यः शोध्याः[13]। ते शरकोणा भवन्ति[14]। शरकोणान्नवति[15]शुद्धा[16] स्पष्टकोणा[17] भवन्ति[18]।

(क) १. मेक for (प्रति)
३. कोष्टकेभ्यः for (कोष्टकेभ्यो) ४. 'स्य' लुप्त
७. कोणाः for (कोणा) (ख)
८. 'दिक्काः' लुप्त (ख) ९. 'नत' लुप्त
१०. ग्राह्याः for (ग्राहयाः) (ख)
११. पश्चिमाग्नेयाः for (पश्चिमा ज्ञेयाः)
१२. भवन्ति for (भवति) (ख)
१४. शोध्यास्ते for (शोध्याः ते) (ख)
१४. भवति for (भवन्ति)
१५. शरकोणाः for (शरकोणा)
१७. कोण संज्ञा for (कोणा)
१८. भवति for (भवन्ति)

(ख) २. 'वृत्त' लुप्त
५. पूर्वं for (पूर्वं)
६. ग्राह्याः for (ग्राहयाः)
१५. शरकोणा नवति for (शर कोणान्नवति)
१६. शुद्धां for (शुद्धा)
१७. स्पष्टकोणसंज्ञाः for (स्पष्ट कोणा)

अथ शरकोणज्या दृग्लम्बनं[1] गुणा षष्टिभन्ना[2] स्पष्ट[3] लम्बनं भवति। अत्र दृग् लम्बनं[4] ज्यया गुणितं[5] युक्तं, न दृग्लम्बनेनैव[6] गुणितम्।

अथ नते दृक्[7] दशम[8] दिक्तो ज्ञेया।

अथ नतिर्यदि खमध्यादुत्तरदिक्का भवति[9]। सारणीतः[10] प्रथम गृहीत[11]कोण-श्चोत्तरदिक्कः[12] समकोणान्न्यूनो यदि भवति, तदा स्पष्टलम्वनं तदा[13] स्पष्ट[14] योज्यं। स स्पष्टः[15] चन्द्रो भवति। यदि च समकोणादधिक[16]कोणो भवति। तदा स्पष्टलम्वनं स्पष्टचन्द्रे शोध्यं। यदि च नतिर्दक्षिण[17]दिक्का भवति। सः[5] कोणः[6] समकोणा[18]-दधिको भवति। तदा स्पष्टलम्वनं संयोज्यं समकोणान्न्यूनश्चेत्तदा विशोध्यं।

(क) १. लम्वन गुणा for (लम्वनं गुणा) (ख)
२. षष्टि भक्ता for (षष्टि भन्ना) (ख)
३. +नति भंवति स्पष्ट कोणज्या दृग्लम्वन गुणा षष्टि भक्ता+ (ख)
४. लम्वन for (लम्वनं) (ख)
६. +दृग्लम्वनेन परं चात्र स्वल्पमन्तरमायाति कृत्वा+
७. दृंक् for (दृक्)
८. स्वमध्याद्दशमदिक्तो for (दशम दिक्तो)
९. +पुनः+
१०. सारणीतो for (सारणीतः)
११. ग्रहीत for (गृहीत)
१२. दिक्काः for (दिक्कः)
१३. 'तदा' लुप्त
१४. +चन्द्रे+
१५. स स्पष्टश्चन्द्रो for (स्पष्टाः चन्द्रो)
१६. दधिकः for (दधिक) १७. दक्षिण for (दंक्षिण)
१८. समकणा दधिको को for (समकोणा दधिको)

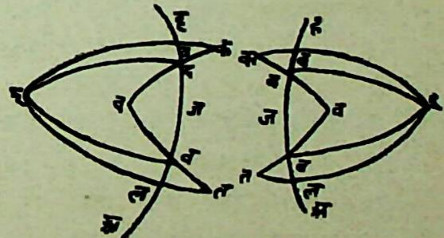
(ख) ५. गुणितुं for (गुणितं)
+दृग्लम्वनेन परं चात्र स्वल्पमंतरमायातीति कृत्वा+
७. दृिक् दृशम for (दृक् दशम)

अथैत[1] द्विचारार्थं क्रांतिवृत्तस्यैकं चापं अवदहं[2] कल्पितं[3]। द्वितीयक्षेत्रे[4] उत्तर[5]-ध्रुवस्थानं[6] कल्पितं[7]। द्वितीयक्षेत्रे[8] दक्षिणध्रुवस्थानं[9] कल्पनीयं[10]। व चिन्हं[11] खमध्यं ज-चिन्हं मध्यान्हचिन्हं कल्पितं। पुनर्वचिन्हदचिन्हं च पश्चिमदिशि पूर्वदिशि च चन्द्रस्थानं कल्पितं।

अथ[12] भावचाप[13]मदचाप[14]भलतचाप[15]भभकचापानि[16] कदंववृत्तस्य कल्पितानि। तस्मात् तल चापं[17] भविष्यति। वलचापं दभचापं[18] च स्पष्टलम्वनं भविष्यति।

(क) १. अथैतद विचारार्थं for (अथैतद्विचारार्थं)
 ३. अवज दहं कलितं for (अवदहं कलितं)
 ४. पुनर्भ चिह्नं प्रथम क्षेत्रे for (द्वितीय क्षेत्रे)
 ५. उत्तर कन्दव for (उत्तर) ६-७-८-९-१०. लुप्त
 ११. चिन्हं for (चिन्ह) (ख)
 १२. +पुनर्ववत्तचापं वदकचापं च दृक् वृत्तस्य कल्पितं वतचापं दकचापं च दृग्लम्वन-चापं कल्पितं+
 १३. भव for (भाव) १४. भद for (यद)
 १५. भलत for (भलत)
 १६. भमक for (भभक)
 १७. +कम चापं नति चापं+ (ख)
 १८. दम for (दभ) (ख)

(ख) २. अवजदहं for (अवदहं)
 ४. पुनर्उ चिन्हं प्रथमक्षेत्रे for (द्वितीय क्षेत्रे)
 १२. +पुनर्वनृत चापं वदक चापं दृग्वृत्तस्य कल्पितं वतचापं दकचापं च दृग्लम्वनचापं कल्पितं+
 १३. उव चाप for (भाव चाप)
 १४ उद चाप for (मदचाप)
 १५. उलत for (भलत)
 १६. उमक for (भमक)

तस्मात् षतलत्रिभुजे[1] दकभत्रिभुजे[2] व[3] कोण दकोणौ[4] स्तः। त कोणक[5] कोणौ च[6] स्पष्टकोणौ भवतः। लकोण[7] भकोणौ। समकोणौ[8] स्तः।

अथ शरदिक् वचिन्हाज्ज चिन्हदिश्यस्तीति प्रकरमैकवाजचिन्हात्[9] व[10] चिन्हविलोम दिशि।

अथ क्रांतिवृत्तस्य क्रमचापं अवजं कल्पितं।

अथ प्रथमक्षेत्रे वजकोणः[11] समकोणान्न्यूनोस्ति। द्वितीय क्षेत्रे च[12] तवज-कोणः[13] समकोणादधिकोस्ति[14]। तदा[15] वलचापं स्पष्टलम्बनं ऋणं[16] भवति।

अथ प्रथम क्षेत्रं[17]

वदहकोणः[18] समकोणादधिकोस्ति[19]। f तीयक्षेत्रे कदहकोणः समकोणा-न्न्यूनोस्ति। तदा दमचापं स्पष्टलम्बनं धनं पतिष्यति। अत्र[20] चन्द्रस्थानं[21] क्रांति-वृत्ते[22] कल्पितं। यतः[23] सूर्यग्रहणे चन्द्रशरः स्वल्पो भवति।

(क) १. वतल for (षतल त्रिभुजे) (ख)
२. दकम for (दकभ) (ख) ३. व for (व)
४. +शरकोणौ+ (ख) ५. तकोणक for (तकोणक)
७. म for (भ) (ख) ८. सप्त for (सम)
९. प्रकटमेव for (प्रकरमैक) ११. ववज for (वज) (ख)
१२. 'च' लुप्त
१३. कोणोऽधिकोऽस्ति for (कोणः समकोणादधिकोस्ति)
१४. 'लुप्त' १६. विलोमं for (ऋणं)
१७. क्षेत्रे for (क्षेत्रं) १८. 'द' लुप्त
२०. अथ for (अत्र) २१. +यत्+
२२. +तत्स्वल्पान्तरत्वत्+ २३. +चणे+

(ख) ६. त कोण म कोणौ for (त कोण क कोणौ)
९. सम for (च स्पष्ट) १०. 'त्रि' लुप्त
१५. "तदा—वदह कोणः" लुप्त
१९. "समकोणादधिकोस्ति" लुप्त

अथ ग्रहणादन्यत्र चन्द्रशरवशात् एतद्विलोमं स्यात्। तद्यथा[1] चन्द्रस्थान-दिक्चन्द्रदिक् च क[2] च[3] श्व[4] मध्या[5]भिन्न दिशि यदा भवति। तस्मान्नतिदिक् सध्य-स्थानदिक्तो विलोमा भवति।

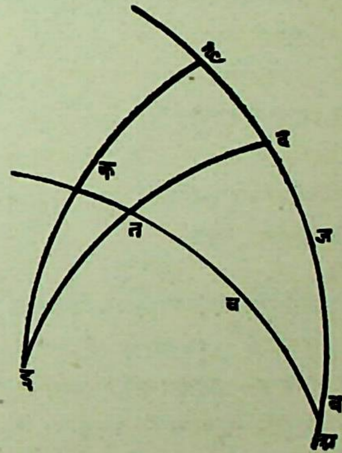
अथैतद्विचारार्थं ववतवृत्ते तचिन्हे चन्द्रबिंबं कल्पितं। दृष्टौ कचिन्ह[6]कल्पितं।

अथ वचिह्नं[7] तचिह्नं[8] वचिह्नमध्ये खमध्यं कल्पितं। पुनः मतदचापं[9] मकहचापं[10] कदं व वृत्तस्य कल्पितं। तस्मात् दहचापं स्पष्टलम्वनं भविष्यति[11]। तद चापं शरो भविष्यति[12]। कह चापं स्पष्ट शरो भविष्यति[13]।

अथैतच्चापद्वयांतरं नति[14] भविष्यति। तत्र नति दिक् व चिह्नात्[15] ज दिक्तो विलोमा भविष्यति।

(क) १. 'त' लुप्त   २-३-४. 'कचश्व'. लुप्त
५. मध्यात् for (मध्या)
६. चिह्नं
७-८. अनुस्वार लुप्त
९. भतद for (मतद)
१०. भकह for (मकह)
११ +कहचापं स्पष्टशरो+
१२. ऽस्ति for (भविष्यति)
१३. ऽस्ति for (भविष्यति)
१४. नति भंविष्यति for (नति भवि-ष्यति) (ख)

(ख) २-३-४-५. खमध्याद्भिन्न दिशि for (कचश्वमध्याभिन्न दिशि)
६. चिन्हे for (चिन्ह)
९. उतद for (मतद)
१०. उकह for (भकह)
१५. य for (ज)

अथ पूर्वं[1] चन्द्रसूर्यं[2] वेधेषु तत्र[3] लम्बनं संस्कोनकृतः[4]। इह तु लम्बनं निरूपितं। तत्र स्वल्पांतरत्वात् पूर्ववेधेष्वन्तरं[5] न पततीति कृत्वा[6] न कृतं।

अथ च ग्रहणे चन्द्रदृग्लम्वने जीवास्थाने चापानि गृहीतानि विमण्डलं[7] दृग्वृत्तसम्पातस्थले क्रांतिमण्डल दृग् मण्डलं[8] सम्पातो गृहीतः। तत्रापि स्वल्पांतरं पतिष्यतीति[9] कृत्वा तथा[10] न कृतं।

अथैतत्साधने प्रयास वाहुल्यं भवति।

अथैतत्[11] साधनार्थं षोडशं क्षेत्रम्[12] निरूप्यते। अचिह्नं पातः कल्पितः। अवजं क्रान्तिवृत्तं[13] खण्डं कल्पितं। अदं विमण्डलखण्डं कल्पितं। दचिन्हं चन्द्रविबं[14] कल्पितं। तदवचिन्हं[15] कदंववृत्तखण्डं कल्पितं। हचिन्हं च खमध्यं कल्पितं। हदभ[16]चन्द्रवृत्तगतं[17] दृग्मण्डल[18]खण्डं कल्पितं[19]। हव[20] चन्द्र[21]स्थान[22]तं[23] दृग्वृत्तखण्डं

(क) १. पूर्वं for (पूर्वं) (ख) २. अनुस्वार लुप्त (ख)
३. +सूर्यं+ (ख) ४. संस्कारो for (संस्को)
५. वेधेश्वन्तरं for (वेधेष्वन्तरं)
८. दृग्मण्डल for (दृग्मण्डलं)
९. भविष्यतीति for (पतिष्यतीति)
१०. 'तथा' लुप्त
११. 'अर्थे' लुप्त १२. क्षेत्र for (क्षेत्रम्)
१३. अनुस्वार लुप्त
१५. 'त' लुप्त १६. हृदभ्र for (हृदभ)
१८. वृत्त for (मण्डल) २०. हवमपि for (हवं)
२१-२२-२३ लुप्त

(ख) ४. सूर्य लम्बनसंस्कारो for (लम्बनं संस्को)
६. कृत्वा for (कत्वा) ७. विमण्डल for (विमण्डलं)
१४. "चन्द्र— तदव चिन्हं" लुप्त १६. हृदउं for (हृदभ)
१७. "गतं—दृग्मण्डल" लुप्त १९. +दृग्मण्डल खण्डं कल्पितं+
२०. हवं च for (हवं) २२. स्थान गतं for (स्थानतं)

कल्पितं[1]। दवं[2] दालं[3] वनं वतं[4] हवोपरि[5] वकं अवोपरि लम्ब: कल्पित:[6]। तस्मात् अव[7] चन्द्रस्थानं[8] पातादस्ति अकं च[9] दृष्टिस्थानांतरं तवतुल्यं वकं स्पष्टलम्बनमस्ति। दवं चन्द्रस्य शरोस्ति[10] दन्तं[11] नति।

अथ हद चापं हभज[12] कोणतुल्य दवतकोणश्च[13] ग्राह्य इत्ति स्पष्टमेवास्ति। अथास्माभिरत्र हव चापं हवज कोणश्च गृहीत:।

अथ[14] सप्तदशं क्षेत्रम्

अत्र अवजं क्रान्तिवृत्तखण्डं दवहं कदंबवृत्तखण्डं कल्पितं। द चिन्हं वा ह-चिन्हं क्रांतिवृत्तस्योभयदिशि[15] चन्द्रचिन्हं कल्पितं[16]। वदं वहं चन्द्रशर: कल्पितं। अयं शरो ज्ञात एवास्ति। वचिन्हस्य चापाणि[17] कोणाश्च[18] ज्ञाता: द चिन्हं[19] हचिन्हस्य कोणज्ञानमपेक्षितं[20]।

(क) १. +चन्द्र स्पष्ट चिह्नोपरि क्रान्तिवृत्ते गत मस्ति+
२. 'कल्पितं' लुप्त
३. दृग्लम्बनं for (दालं वनं)
४. +कल्पितं+
५. वतदवोपरि for (वतं हवोपरि)
६. 'कल्पित:' लुप्त
७. अवं for (अव) (ख)
८. चन्द्र स्थानान्तरं for (चन्द्र स्थानं)
९. चं for (च)
१०. +शरवकं स्पष्ट+
११. दतंनति: for (दन्तंनति)
१२. हऋज for (हभज)
१३. कोणो for (कोणश्च)
१४. अथैत द्विचारार्थं for (अथ)
१६. वल्पितं for (कल्पितं)
१७. चापानि for (चापाणि) (ख)
१८. कोणश्च for (कोणाश्च)
१९. अनुस्वार लुप्त
२०. मपेक्षित: for (मपेक्षितं)

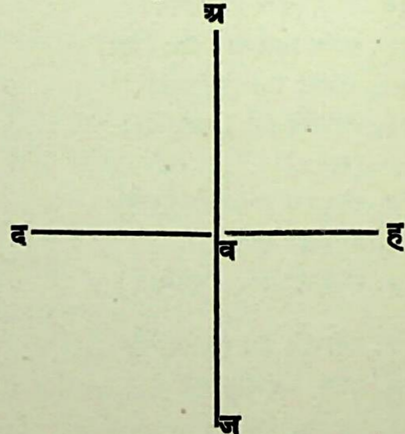
(ख) ५. दवोपरि for (हवोपरि)
१२. हउह for (हभज)
१५. भव for (भय)

अथाष्टादशे[1] क्षेत्रे[2]

अस्य विचारो निरूप्यते[3] ।

अथ क्रान्ति वृत्तं[4] भ चिन्हं[5] ख मध्योपरि गतं[6] समकोण सम्पातः कृतः[7], तदा दचिन्ह हचिन्ह[8] वचिन्हानि एक कदंववृत्त[9]गतानि[10] भविष्यन्ति। तस्मात्ते कोणाः[11] ज्ञाताः[12] भविष्यन्ति। ते[13] के[14] कोणाः[15] व चिन्हे[16] ये कोणाः सन्ति त एव वेद्याः। पुनर्मंदचापं[17] महचापं[18] च[19] विदितं भविष्यति। कुतः भवचापस्य[20] वद चापं वह[21] चापयोरपि[22]

(क) १. अथाष्टादश for (अथाष्टादशे)
२ः क्षेत्रस्य for (क्षेत्रेस्य)
३. लिख्यते for (निरूप्यते)
४. वृत्ते for (वृत्तं) (ख)
५. अनुस्वार लुप्त
६. +दृग्वृत्तेन+
७. कृतस्तदा for (कृतः तदा)
८. 'ह चिन्ह' लुप्त
९. वृत्ते for (वृत्त)
१०. 'गतानि' लुप्त
११-१२ः विसर्ग लुप्त
१३. 'ते' लुप्त
१४. +ये+
१५. विसर्ग लुप्त
१६. 'ये' लुप्त
१७. पुनर्भंद चापं for (पुनर्मंदचापं)
१८-१९. लुप्त
२०. भ्रव for (भव)
२१. +प्रत्येक+
२२. अनुस्वार लुप्त (ख)

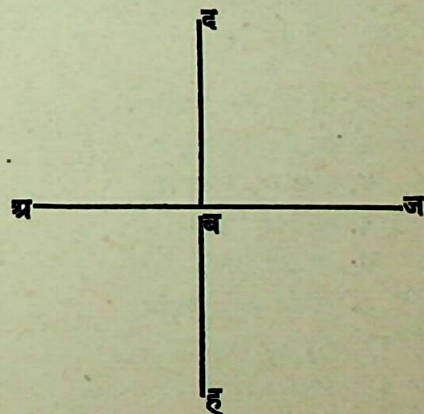

(ख) ५. उ चिन्ह for (भ चिन्हं)
६. +दृग्वृत्तोन+
१७ पुनर्उंव चापं for (पुनर्मंदचापं)
१८-१९. उह चापं for (महचापं)
२०. उब for (भव)

ज्ञानात् इदं तदा भवति । यदा चन्द्रोदृक्षेप[1][2] वृत्तस्थो भवति, अस्मिन् समये दृग्लम्बन मेव नतिर्भवति[3] । स्पष्ट लम्बनाभावो भवति[4], यदि च क्रांतिवृत्तं दृग्वृत्तमेकमेव भवति, तदा अचिन्हं खमध्यं कल्पितं । अदं अहं[5] च दृग्वृत्त कल्पितं । तदा अवचापस्याद-चापेन अहचापेन चांतरं भविष्यति[6] । आतो ऽद चापा ऽह चापयोर्ज्ञानं भविष्यति । कुतः[7] अवचाप वदचापयोर्ज्ञानात्[8] वा[9] अवचाप[10] वहचाप ज्ञानात्[11] पुनर्दकोणहकोणौ च समकोणस्य समानौ न स्तः । तदा[12] तावपि कोणौ चापज्ञानात् विदितौ भविष्यतः । इदमपि समकोणत्वं[13] तदा भविष्यति, यदा कदंबवृत्तं क्षितिजस्थं[14] भवति[15] । अस्मिन् समये यदि चन्द्रशरो न स्यात्, तदा दृग्लम्बनमेव स्पष्टलम्बनं भविष्यति । नतेरभावः यदि च शरो भवति । तदा पूर्वोक्तप्रकारो भविष्यति ।

(क) १. चन्द्रोदिक् for (चन्द्रोदृ)
२. क्षेप वृत्ते भवति for (क्षेप वृत्तस्थो भवति)
४. भवेति for (भवति)
५. अहं अदं for (अदं अहं)
६. भविष्यत्यतो for (भविष्यति आतो)
७. 'कुतः' लुप्त
९. अथवा for (वा)
१०. चापयोर्ज्ञानात् for (चाप ज्ञानात्) (ख)
११. +यदि चापे सरलरेखकल्पिते भवतः+
१३. समकोणोत्वं for (समकोणत्वं)
१४. 'जस्थं' 'भवति' लुप्त
१५. तद for (तदा)

(ख) ३. "र्भवति" लुप्त
८. वह for (वद)
१२. नस्तस्तदा for (नस्तः तदा)

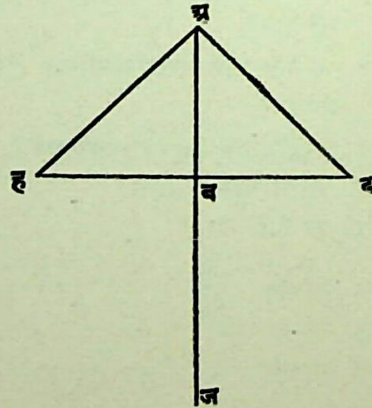
अथ विंशतितमं क्षेत्रम्[1]

तत्र यदि क्रांतिवृत्तं दृग्वृत्ते सम्पातं करोति । यथा समकोणो न भवति । तदा[2] भ चिन्हं ख मध्यात् [3]भवचापं [4]भजद[5]चापं च निष्काश्यते । तदा [6]भवचापं [7]भव अकोणो विदितो [8]भवति । [9]पुनर्मंदचाप[10]कहचापयोर्जिज्ञासास्ति । [11]भज अकोण [12]भत [13]अकोणयो[14]र्जिज्ञासास्ति । तत्र दचिह्नात् ह चिन्हाच्च [15]भवोपरि दक लम्बो [16]हक-

---

(क) १. अस्तः for (क्षेत्रम्)
२. भ for (भ)
३. भव for (भव)
४. भजद for (भजद)
५. +भहत+
६. भव for (भव)
७. भव for (भव)
८. विदितोस्ती for (विदितो भवति)
९. भद for (मंद)
१०: भह for (कह)
११. भज for (भज)
१२. भत for (भत)
१३. अकोणयोरपि for (अकोणयोर्) (ख)
१४. विज्ञासाऽस्ति for (जिज्ञासास्ति) (ख)
१५. भवोपरि for (भवोपरि)
१६. हल for (हल)

(ख) २. उचिह्न for (भचिह्न)
३. उव for (भव)
४. उजद for (भजद)
६. उव for (भव)
७. उव for (भव)
९. पुनर्उंद for (पुनर्मंद)
११. उज for (भज)
१२. उत for (भत)
१५. उवोपरि for (भवोपरि)

लम्बश्च निष्काश्यः[1]। तस्मात्[2] वदकत्रिभुजे वहलत्रिभुजे समकोणः[3] भव[4][5] अकोणस्य[6][7] कोटिरूपः[8] वदभुजवहभुजौ चन्द्रशरतुल्यौ स्तः[9]। तदा शेषभुजा अपि ज्ञाता भविष्यन्ति। वकभुजवलभुजाभ्यां भकभुजभल[10][11] भुजावपि ज्ञातौ भविष्यतः[12]। पुनरेताभ्यां भव[13] अकोणेन[14] वभज[15] अकोण[16] भत[17] अकोणावपि ज्ञातौ भविष्यतः।

(क) १. निष्कास्यः for (निष्काश्यः) २. तस्मत् for (तस्मात्)
३. समकोणो for (समकोणः)
४. +अत्र ज्ञात+ ५. ऋव for (भव)
६. अकोणः for (अकोणस्य)
७. +हव असमकोणे शोधितः शेषं हवलकोणो विदितो भविष्यति। तत्सम: कवद कोणश्च+
८. विसर्ग लुप्त ९. +विदितौ+ (ख)
१०. ऋक for (भक) ११. ऋल for (भल)
१२. +पुनर्दक भुजहल भुजाभ्यां ऋदभुजऋहभुजौ ज्ञातौ भवतः वभजकोणवभत-कोणावपि ज्ञातौ भविष्यतः+
१३. ऋअव for (भव) १४. कोण ज्ञानेन for (कोण ज्ञानेन)
१५. ऋज for (भज) १६. अकोणः for (अकोण)
१७. ऋत for (भत)

(ख) ३. समकोणे for (समकोणः)
४. +वकोणः+ ६. उव for (भव)
१०. उक for (भक) ११. उल for (भल)
१२. +पुनर्दक भुज हलभुजाभ्यां उदभुजउहभुजौ बडज कोण वडत कोणावपि ज्ञातौ भविष्यतः+
१३. उव for (भव)
१५. चउज for (वभज) १७. उत for (भत)

यदि वचिह्नं खमध्ये भविष्यति, तदा कोणयोश्चापयोश्च[1] तवद्वंरं[2] द[3] चिन्ह[4] पुनरूभयत्र[5] चन्द्रशरतुल्यो[6] भविष्यति[7]। दचिन्हहचिन्हयोर्दृग्वृत्तमेव कदंबवृत्तं भवति। तस्मात् चापयोः कोणयोः परमन्तरं[8] भवति। एतच्च दृग्वृत्तं[9] क्रांतिवृत्ते समकोणसम्पातं[10] करिष्यति। व चिन्हस्याप्यन्यद्दृग् वृत्तं नास्ति। तस्मात् समकोण[11] जातं।

अथ चापयोरन्तरं अस्मात्कारणाद्भवति यतः द चिन्हहचिन्हयोर्न्नतांशाः चन्द्रशर तुल्या एव वचिन्हस्य[12] च नतांशा न सन्ति। तस्मादन्तरं शरतुल्यं जातं। अस्मिन्[13] स्थले परमदृग्लम्बनं दशकलामितं भवति। यदि परमशरस्यात्[14] चन्द्रोपि नीचकर्णं भवति[15]।

अथ सूर्यग्रहणे ऽर्द्धांशात्[16] शरोधिको न भवति। अस्य दृग्लम्बनं सार्द्धं[17]-कलातुल्यं भवति।

(क) २. वह्वंतरं for (तव द्वंरं) (ख) ३. भविष्यति for (द)
४. अत्रोपपत्तिः for (चिन्ह)
५. पुनरुभयतश्चन्द्र for (पुनरुभयत्र चन्द्र)
६. तुल्यः कल्पितो for (तुल्यो)
७. स्ति for (भविष्यति)
८. परमांतरं भवति for (परमन्तरं भवति) (ख)
९. 'दृग्वृत्त' लुप्त १०. कोणे for (कोण)
११. सर्वकोणेभ्योऽस्यान्तरं महज् for (समकोण)
१२. अस्मि स्थले for (अस्मिन् स्थले)
१४. शरः for (शर) (ख) १५. कर्णे for (कर्ण) (ख)
१६. द्वादशात् for (ऽर्द्धांशात्) १७. साद्ध for (सार्द्ध)

(ख) १. +परमं+ ४. "चिन्ह" लुप्त
११. समकोणांतरं for (समकोण)
१३. +तुल्यं+

अथ चन्द्रविंवनतांशचन्द्रस्थानं[1] नतांशयोश्चापेष्वन्तरं शरादल्पं भवति। यदा चन्द्रस्थानं ख[2] मध्ये नभवति । यतस्त्रिभुजभुजद्वययोगस्तृतीयभुजादधिको भवति । कोणयोरप्यन्तरं यथानेन कल्पितं । तत् कल्पनायां[3] तादृशमेव[4] भवति । यतः व चिन्हे[5] यः कोणः यश्च क्रांतिवृत्त चन्द्रविंव दृग्वृत्तसम्पाते अस्ति[6] । तयोरन्तरं ख[7] मध्यकोण तुल्यं भवति । एतत्समकोणान्न्यूनं[8] भवति ।

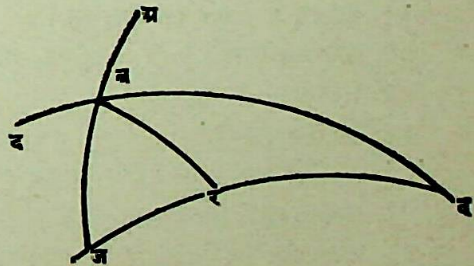
अथ मदुक्तकल्पनायां[9] चन्द्रदचिन्हं[10] वचिन्हं चन्द्रस्थानं भचिन्ह[11] खमध्यात् दिग् द्वये भवति । एवमस्मिन् जभव[12] कोणो भव[13] अभ[14] जअ कोणयोरन्तररूपः समकोणादधिको भवति । तस्मादन्तरं[15] महज्जातं ।

अथ पूर्वोक्तगणितप्रकारो लिख्यते[16] । तत्र ज्ञातकोणस्य[17] जीवा कोटिज्या च कार्याः[18] । प्रत्येकं च चन्द्रशरेण गुणयित्वा[19] भुजज्यागुणितफलं चन्द्रस्थाननतां-

---

(क) १. नसांश for (नतांश)
२. स्व for (ख)
३. अनुस्वार लुप्त
४. तदृश for (तादृश)
५. चिन्हो for (चिन्हे)
६. 'अ' लुप्त (ख)
७. 'ख' लुप्त
८. समकोण न्यूनं for (समकोणान्न्यूनं)
९. मदुक्त for (मदुक्त)
१०. चन्द्रः for (चन्द्र)
११-१२-१३-१४. भ for (भ)
१५. +तं+
१६. लिष्यते for (लिख्यते)
१७. ज्ञति for (ज्ञात)
१८. विसर्ग लुप्त (ख)
१९. +तत्र+

(ख) ११. उ चिन्ह for (भचिन्ह)
१२. जउव for (जभव)
१३. उव for (भव)
१४. अउ for (अभ)

शात् शोधनीयं यदि चन्द्रः खमध्यचिन्हं च क्रांतिवृत्तादेकदिशि भवति। यदा भिन्नदिशि भवति[1]। तदा योगः[2] कार्यः, पुनर्योगस्य[3] अन्तरस्य चा[4] वर्गः कार्यः। पुनः कोटिज्या शरघातस्य[5] च वर्गः कार्यः । वर्ग द्वय योगस्य मूलं ग्राह्य ते। चन्द्रस्य नतांशाः भवन्ति[6]।

अथ कोटिज्या शरघातः[7] षष्ट्या[8] गुणनीयः । मूलेन भाज्यः फलमन्तरजीवा भवति । अस्य चापं ज्ञातकोणे संयोज्यं यदि चन्द्रबिंबनतांशाः[9] चन्द्रस्थानं[10] नतां-[11] शादधिकाश्चेद् भवन्ति[12]। न्यूनाश्चेत्तदा शोध्याः[13]। तदेष्ट कोणो ज्ञातो भवति । अस्योदाहरणं तत्र पूर्वक्षेत्रे भव[14] चापं ४५ कल्पितं, अवभ[15] कोणश्च ३० प्रत्येकं दव-चापं वहचापं च ५ कल्पितं। कोणज्या ३० कोटिज्या ५२[16] एतद्वयं पंचभिरंशैः[17] गुणितं २।३० इदं प्रत्येकं वक[18] वलयोः प्रमाणं जातं । द्वितीय[19] फलं च ४।२० इदं प्रत्येकं दहलयोः[20] प्रमाणं जातं। तस्मात्तमलं[21] ४२।३० भकं[22] च ४७।३० महं[23] ४२।५६

(क) १. भवत: for (भवति) (ख) २. तदा योग:+
४. 'चा' लुप्त
५. घातस्य for (घातस्य) (ख) ६. ज्ञातव्या: for (भवन्ति)
७. शरघात: for (शरघात:) (ख)
८. षष्टचा for (षष्टया) (ख) ९. नतांश for (नतांशा:)
१०. अनुस्वार लुप्त (ख) ११. नताशा for (नतांशा)
१२. भवति for (भवन्ति) १३. शोध्य: for (शोध्या:)
१४. भ्रव for (भव) १५. भ्र for (भ)
१६. '५२' लुप्त
१७. पचभि for (पंचभि) १९. द्वीतीय for (द्वितीय)
२०. दकहलयो: for (दहलयो:) (ख)
२१. तस्मात् भ्रलं for (तस्मात्तमलं)
२२. भ्रक for (भकं) २३. भ्रहं for महं)

(ख) ३. "पुनर्योग—कार्य:" लुप्त
१४. उव for (भव) १५. अबउ for (अवभ)
७. भ्रदं for (भदं) १८. "वक" लुप्त
२१. तस्मात् उलं for (तस्मात् मलं)
२२. उकंच for (भकंच) २३. उहं for (महं)

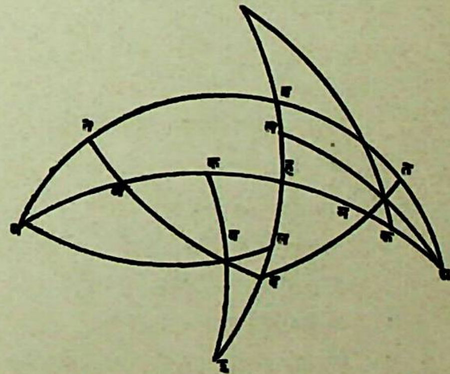
[1]भदं ४७।५४ यदि द्वितीयफलं षष्ट्या गुण्यते। [2]एतद्वयेन भाज्यते तदा हल चापं लभ्यते ६।४ दकं ५।२५ एतद्वयस्य चापं चेत्क्रियते तदा हम[3]लकोण ५।४८ व[4]मद कोणः ५।१० अलभ[5] कोण[6]: २४।१२ अजभ[7]कोणश्च ३५।१०।

अथ नव्यैराचार्यै[8] लम्बना[9]र्थं यः सूक्ष्मप्रकारः कृतोस्ति, सोपि निरूप्यते। तत्र चन्द्रनतांशज्ञानार्थं अवजं क्षितिज चापं कार्यं। द चिन्हं ख मध्यं कल्पनीयं। [10]अहजं क्रान्तिवृत्तचापं [11]भचिन्हं कदम्वं [12]भदहवं दृग्क्षेपवृत्तचापं हचिन्हं [13]चित्रभं वचिन्हं [14]चन्द्रविंवभ[15]वकं चन्द्रगतकदम्बवृत्तस्य चापं क्रान्तिवृत्ते क-

---

(क) १. भदं for (भदं)
२. एद्वयेन for (एतद्वयेन)
३. भ for (म)
४. वभद for (वमद)
५. अतभः for (अलभ)
६. 'कोणः' लुप्त
७. अभज for (अजभ)
८. राचार्यें for (राचार्यै)
९. लम्बनानयनार्थं for (लम्बनार्थं)
१०. अहज for (अहजं)
११. भ चिह्नं for (भ चिह्नं)
१२. जदहवं for (भदहवं)
१३. वित्रिभं for (चित्रभं)
१४. चन्द्रं चन्द्रविंवं for (चन्द्रविंव)
१५. भवकं for (भवकं)

(ख) १. उदं for (भदं)
३. हउल for (हमल)
४. वउद for (वमद)
५. अतउ for (अलभ)
६. अजउ for (अजभ)
९. लंबनानयनार्थं for (लम्बनार्थं)
११. उचिन्हं for (भचिन्हं)
१२. उदहवं for (भदहवं)
१३. चित्रिभं for (चित्रभं)
१४. चन्द्रविंवं for (चन्द्रविंव)
१५. उवकं for (भवकं)

चिन्हं[1] चन्द्रस्थान दवतचन्द्रदृग्वृत्तचापं[2] दवचापं चन्द्रनशाश्चैता[3] ज्ञाताः सन्ति । कुतः भव[4] चन्द्रशरकोटिज्या वलचापज्ययोन्निष्पत्ति[5] भकचापज्या[6][7] वित्रिभ चंद्र स्थानान्तरकहचापज्या[8][9][10][11] निष्पत्तितुल्यास्ति[12] । तदा वलचापं ज्ञातं भविष्यति । पुनरपि जव चापज्ययाः[13] वलकोटे[14] अवचापज्यायाः वकचापज्या[15] चन्द्रशरेन[16] निष्पत्तिः जल चापज्याया[17] अथवा[18] अलचापज्यायाः[19] हलचापज्यया[20] या निष्पत्ति[21] तुल्यास्ति । तस्मात् हलचापमपि विदितं स्यात् । हव चापं दृग्गतिः सा पूर्वोक्त-प्रकारेण ज्ञातास्ति । तस्मात् लवचापमपि विदितं भविष्यति । जव चापज्यायाः[22] अथवा अवचापज्यायाः[23] वातचापज्यया[24] निष्पत्तिः जल चापज्याया अथवा अलचाप-

---

(क) २. दवतं for (दवत) (ख)
३. नतांशाश्चैते for (नशाश्चैता)
४. भक for (भक)
५. निस्पत्तिः for (न्निष्पत्ति)
६. भव for (भव)
७. ज्यायाः for (ज्या)
८. स्थानांतरे for (स्थानांतर)
९. + रूप +
१०. ज्यायाः for (ज्या)
१२. निस्पत्तिः for (निष्पत्ति)
१३. ज्यायाः for (ज्ययाः) (ख)
१४. कोटिरूप for (कोटे)
१५. ज्यया for (ज्या)
१६. शररूपया for (शरेन)
१७. जीवायाः for (ज्याया)
१८. 'अथ' लुप्त
१९. जीवायाः for (ज्यायाः)
२०. जाया for (ज्याया)
२२. विसर्ग लुप्त
२३. वत for (वात)
२४. निस्पत्तिः for (निष्पत्तिः)

(ख) १. चिन्हे for (चिन्हं)
३. नतांशाश्चैते for (नशाश्चैता)
४. उव for (भव)
५. न्निष्पत्तिः for (न्निष्पत्ति)
६. उक for (भक)
११. + वित्रिभ चन्द्र स्थानांतर कह चापज्या +
१४. अथ वावलकोटे for (वलकोटे)
१६. चन्द्रशरेण for (चन्द्रशरेन)
१७. ज्यायाः for (ज्याया)
२१. निष्पत्तिस्तत्तुल्यास्ति for (निष्पत्ति तुल्यास्ति)

ज्याया: लव चापज्यया निष्पत्ति[1] तुल्यास्ति। तस्मात् वत चापमपि ज्ञातं भविष्यति। अस्य चापस्य कोटिरूपं हव[2] चापमपि ज्ञातं भविष्यति।

अथ यदि चन्द्रविंव[3]क्रान्तिवृत्तस्य म चिन्हे भवति। तदा दभ[4]चापं सुखेनैव ज्ञातं भविष्यति। कुतः जभ[5] चापज्यायाः अथवा अभ[6] चापज्याया[7] दभ[8]चाप[9] कोटिरूप[10] मत[11] चाप[12]ज्यया निष्पत्तिः[13] जह[14] चापज्ययाः[15] अथवा[16] अह[17] चाप[18]ज्याया[19] हवचापज्या निष्पत्तितुल्यास्ति[20]।

अथ स्पष्टलम्वनमत्यो[21]र्ज्ञानार्थं पूर्वोक्तमेव क्षेत्रं कार्यं। न चिन्हं दृष्टिस्थाने चन्द्रविंवं कल्पितं। तस्मात् वनचापं चन्द्र[22]दृग् लम्वनं भविष्यति। एतत्पूर्वोक्तप्रकारेण ज्ञातमस्ति।

अथ जनसचापं अथवा अनसचापं भनग[23]चापं च चंद्रगं[24] कल्पितं।

अथ दवचाप[25]ज्या वल[26]चापज्या च पूर्वोक्तक्षेत्रेण ज्ञातास्ति। अनयोर्निष्पत्तिः[27] दनचापज्या नसचापज्ययोर्निष्पत्ति[28]तुल्यास्ति। तस्मान्न समपि[29]

(क) १. + ष्पत्ति + | २. दव for (हव) (ख)
४. दम for दभ (ख) | ५. जमचाम for (जभचाप)
६. ह for (भ) | ७. ज्याया: for (ज्याया)
८-९-१०-११-१२-१३-१४-१५. लुप्त
१६-१७-१८-१९. लुप्त | २१. नत्यो for (मत्यो) (ख)
२२. 'द्र' लुप्त | २४. चन्द्रगतं for (चन्द्रगं)
२७. न्निष्पत्तिः for (र्निष्पत्तिः) | २८. निस्पत्ति for (र्निष्पत्ति)
२९. तस्मान्नसमापि for (तस्मान्नसमपि)

(ख) ३. बिंव for (विंव)
५. जमचाप for (जभचाप) | ६. अम for (अभ)
८. दमचाप for (दभचाप) | १५. ज्याया: for (ज्ययाः)
१९. ज्याया: for (ज्याया)
२०. निष्पत्तिस्तत्तुल्यास्ति for (निष्पत्तितुल्यास्ति)
२३. उनग for (भनग) | २५-२६. 'चाप—वल' लुप्त

ज्ञातं भविष्यति। पुनर्जन चापज्याया[1]: अथवा अन चापज्याया: दनचापकोटिरूप-नत चापज्यया निष्पत्तिः जस चापज्याया[2] अथवा असचापज्याया: सव चापज्यया निष्प[3]त्तिस्तुल्यास्ति। तस्मात् सवचापमपि ज्ञातं भविष्यति। पुनर्हव चापं च ज्ञातमेवास्ति। तस्मात् स[4]त चापमपि ज्ञातं भविष्यति। पुनर्जनचापज्याया[5]: [6]अथवा अस चापज्याया: सह चापज्या[7]या निष्प[8]त्तिः तुल्यास्ति। तस्मान्न[9]गचापमपि विदितं स्यात्। [10]इदं स्पष्टशरो[11]स्ति अस्य वकचापस्यांतरं ना[12]स्ति। पुनर्मन[13] चाप नस-चापज्ययो[14] निष्प[15]त्तिः भग[16]चापज्यागह चापज्ययोर्न्नि[17]ष्पत्तिः तुल्यास्ति। तस्मात् गह चापमपि ज्ञातं भविष्यति। कह चापं च ज्ञातमस्ति। तस्मात् गक चापमपि ज्ञातं भविष्यति। इदं स्पष्टं लम्बनं।

(क) १. 'याः' लुप्त

२. ज्यायाः for (ज्याया) (ख)

३. निस्पत्तिस्त तुल्याऽस्ति for (निष्पत्तितुल्यास्ति)

४. ह for (त)

५. 'या' लुप्त

६. + अथवा अनचापज्यानगचापज्यया निष्पत्तिः जसचापज्याया +

७. ज्यया for (ज्याया) (ख)

८. निस्पति for (निष्पत्तिः)

९. तस्मान्नगचापमपि for (तस्मान्नागचापमपि)

१०. अयं for (इदं)

११. सरोस्ति for (शरोऽस्ति)

१२. ननिः for (नास्ति)

१३. पुनर्भन for (पुनर्मन)

१४. ज्यया for (ज्ययो)

१५. निप्पत्ति for (निप्पत्तिः)

१६. भग for (भग)

१७. निष्पति for र्न्निष्पत्तिः)

(ख) ३. निष्पत्तिस्ततुलास्यास्ति for (निष्पत्तिस्तुल्यास्ति)

६. +अथवा अनचापज्यायाः नगचाप ज्यया निष्पत्तिः जसचापज्यायाः +

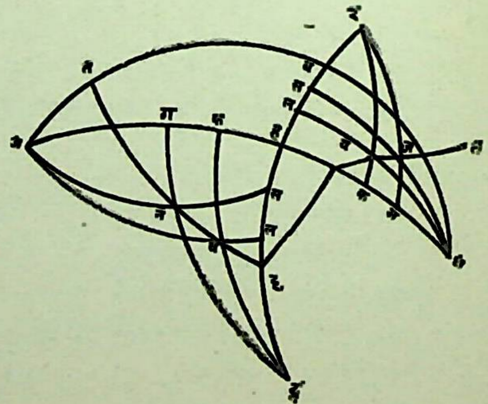
८. विसर्गलुप्त

१२. नतिः for (नास्ति)

१३. पुनर्उन for (पुनर्मन)

१६. उग for (भग)

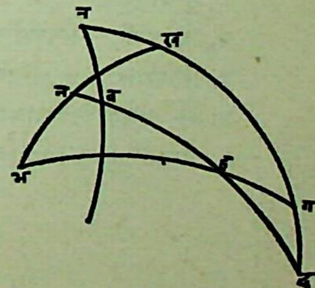
१७. विसर्ग लुप्त

अथ च यदि चन्द्रचिन्हं भ[१]चिन्हे[२] क्रान्तिवृत्तं[३][४] भवति । दृष्टिस्थान[५]-[६]विंवं च न चिह्ने भवति। तदा दृग्लम्वनरूपमनचापज्यायाः नग चापज्यया[७] निष्पत्तिः भूगर्भनतांश मद चापः[८] ज्यादृग्[९] क्षेपरूप दह[१०] चापज्ययोर्निष्पत्तिः[११] तुल्यो[१२]स्ति । तस्मा[१३]न्नग[१४]चापमपि ज्ञातं भविष्यति[१५] । इयं[१६] च नतिः पुनरपि नग कोटिज्ययाः[१७] मनः[१८] कोटिज्यया निष्पत्तिः त्रिज्याभग[१९]कोटि ज्ययो न्निष्पत्ति[२०]तुल्यास्ति । तस्मात् भग[२१]चापमपि ज्ञातं भविष्यति। इदमेव स्पष्टलम्वनं क्रांतिवृत्तस्य अवजचापं अ चिन्ह खमध्यगतं भवति, तदा चन्द्रविंव[२२] दचिन्ह[२३] कल्पितं वद चाप[२४] शरः हचिन्हं चन्द्रविंव[२५] दृष्टिस्थानं[२६] जहचापं[२७] स्पष्टशरः तस्मात् स्पष्टशरोपि ज्ञातो भविष्यति। कुतः भूगर्भनतांश अदचापज्या चन्द्रशर[२८]रूप[२९]दवचापज्ययो निष्पत्तिः[३०] भूपृष्ट[३१]

(क) १-२. लुप्त (ख)
३. वृत्त for (वृत्तं)
४. + मचिह्ने + (ख)
५. स्थानं for (स्थान)
७. ज्याया for (ज्यया)
८. विसर्गलुप्त (ख)
९. दृक् for (दृग्)
१०. + प +
११. विसर्गलुप्त (ख)
१२. तुल्यास्ति for (तुल्योस्ति) (ख)
१३. तस्मात् for (तस्मा)
१४. गह for (न्नग)
१५. + अयमेव स्पष्टशरः +
१६. अयं for (इयं)
१७. ज्यायाः for (ज्ययाः)
१८. विसर्गलुप्त (ख)
१९. मग for (भग) (ख)
२०. न्निष्पत्ति for (न्निष्पत्ति) (ख)
२१. मग for (भग) (ख)
२२. विंवं for (विंव)
२३. चिह्नं for (चिन्ह) (ख)
२४. चापं for (चाप)
२५. विंवं for (विंव)
२६. दष्टि for दृष्टि)
२७. चाप for (चापं)
२८. शरः for (शर)
२९. 'रूप' लुप्त
३०. न्निष्पत्तिः for (निष्पत्तिः)
३१. भूप्रष्ट for (भूपृष्ट)

(ख) ६. 'विंव'—दृग्लम्वन' लुप्त
१७. ज्यया for (ज्ययाः)
३१. भूपृष्ठ for (भूपृष्ट)

नतांश अह चापज्या स्पष्ट शरहज चापज्ययोन्निष्पत्ति[1] तुल्यास्ति तस्मात् हज चापं ज्ञातं भविष्यति । पुनरपि अह[2] कोटिज्या हजकोटिज्ययोन्निष्पत्तिः[3] अज कोटिज्या त्रिज्ययोन्निष्पत्तिः[4] तुल्यास्ति[5] । तस्मात् अज चापं ज्ञातं भविष्यति । अव-चापं च ज्ञातमेवास्ति । तस्मात् वजचापमपि ज्ञातं भविष्यति । इदं स्पष्ट लम्बनं ।

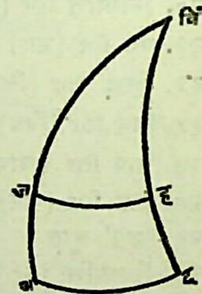
अथ चन्द्रे[6] शराभाव[7] अथवा[8] दृग्[9] क्षेप वृत्ते भविष्यति[10] । तत्रापि[11] स्पष्ट-लम्वनज्ञातं भविष्यति ।

राजाधिराज प्रभुतोषणार्थे सम्राट्[12] जगन्नाथकृते सुशिल्पे ।
सिद्धांतसारे खलु कौस्तुभेस्मिन्नध्याय[13] आगाद्विरति शराख्यः[14] ॥

इति[15] पंचमो[16]ऽध्यायः[17]

(क) १. निष्पति तुल्याऽस्ति for (न्निष्पत्तिः तुल्यास्ति)
३. निष्पति for (न्निष्पत्तिः)
४. निष्पति for (न्निष्पत्तिः)
६. चन्द्रः for (चन्द्रे)
७. शरा भवे भवति for (शराभाव)
८. + चन्द्रो +
९. दृक् for (दृग्)
१०. भवति for (भविष्यति)
११. तत्र for (तत्रापि)
१२. सम्राट् for (सम्राट)
१३. कौस्तुभेस्मिन् अध्याय for (कौस्तुभेस्मिन्नध्याय)
१४. + ५ +
१५-१६-१७. लुप्त (ख)

(ख) १. न्निष्पत्ति तुल्यास्ति for (न्निष्पत्ति-तुल्यास्ति)
२. 'अहकोटि—न्निष्पत्तिः' लुप्त
४. न्निष्पत्तिः for (न्निष्पत्तिः)
५. + अजकोटिज्यात्रिज्ययो न्निष्पत्ति +
६. चन्द्रशराभावे for (चन्द्रे शराभाव)

— ०O० —

सम्राट् जगन्नाथकृते

सिद्धान्तसार कौस्तुभे

षष्ठोध्यायः

अथ षष्टाध्याय:

तत्र दश प्रकरणानि सं[1]प्रक्षेत्राणि सन्ति। त[2]त्र प्रथमप्रकरणे अमा[3]वस्या पूर्णि[4]मास्योत्साधनं निरूप्यते।

अथ ग्रहणानां साधनं अमाव[5]स्या पूर्णमा[6]सी साधनादनन्तरं भवति। अमा[7]-पूर्णिमास्यो[8]: साधनं पूर्वों[9]दीरितं। सूर्या[10]चन्द्रमसो [11]मध्यमगतिस्पष्टगतिभ्यां भवितु-मर्हति। परं च मया सुखेनैवामा[12]वस्या पूर्णमा[13]सिज्ञानार्थं सारणी क्रियते।

अथ द्वितीय प्रकरणे सारणी साधनं निरूप्यते।

[14]अथ [15]वुष्तस्सरासन्नप्रथमता[16]रीके सूर्यचन्द्रयो[17] मध्यमामावस्या[18] पूर्णमासी[19]-मध्यमा[20]न्तरं [21]७।३७ पूर्वोक्तप्रकारेण जातं। एतत् सूर्यचन्द्रम[22]ध्यमगत्यंतरेण भक्तं लब्धं दिनादि ५।४७।३३ इदं च [23]वुरत्वनस्सरसंन्नात्प्रागेव या मध्यमा मा[24]वस्या

(क) १. सप्त for (सप्र) (ख) २. तत्रापि for (तत्र)
३. अमावास्या for (अमावस्या) ४. पूर्ण मास्यो: for (पूर्णिमास्योत्)
६. पूर्णिमासी for (पूर्णमासी) ७. अमावास्या for (अमा)
८. पूर्णिमास्योस्साधनं for (पूर्णिमास्यो: साधनं)
९. पूर्वोदीरित for (पूर्वोंदीरितं) ११. मंध्यम for (मध्यम)
१२. सुखेनैवामावास्या for (सुखेनैवामावस्या)
१३. पूर्णमास्योर्मानार्थं for (पूर्णमासि)
१५. वुस्तनस्सरादिसन्न for (वुष्तस्सरासन्न)
१६. तारीखे for (तारीके)
१७. चन्द्रथोर्मध्यमान्तं ७०।३७ for (चन्द्रयो मध्यमा)
१८-१९-२०-२१. लुप्त २२. 'म' लुप्त
२३. वुस्तनस्तरसन्नात् for (वुरत्वनस्सर संन्नात्)
२४. वास्याऽभूत्तस्या: for (वस्याभूत्तस्या:)

(ख) ५. अमावास्या for (अमावस्या) ९. पूर्वोदित for (पूर्वो दीरित)
१०. सूर्याचन्द्रमसो: for (सूर्याचन्द्रमसो)
१३. पूर्णमासी for (पूर्णमासि) १४. +मध्यमामावास्या पूर्णमासी+
१५. अथ वुष्तनस्सरसन्न for (अथ वुष्तस्सरासन्न)
१८-१९. "मध्य—पूर्णमासी" लुप्त २१. ७०।३७ for (७।३७)
२३. वुरक्तन्नस्ससन्नात् for (वुरत्वनस्सरसन्नात्)
२४. मावास्याभूत् for (मावस्याभूत्)

भूत्। तस्याः सकाशात् तत्प्रथमसंन्न[1]प्रथमतारीकपर्यंतं कलान्त[2]रमुपलब्धं। एक[3]स्मिन्[4] चान्द्रमासे[5] शोधितं[6] शेषं[7] २३।४४।१७ तत्संन्ना[8]देश गामि अमावस्या[9]पर्यंतं कालान्तर[10]मुपलब्धं[11]। एतत्कालजा सूर्यस्य मध्यमा गतिः २३।२३।५० चन्द्रस्य[12] मन्द-केन्द्रगतिः ३१०।८१५[13] शरकेन्द्रगतिः ३१४।२।२१।

अथ वुस्त्वनस्सर[14] प्रथमसंन्न[15]प्रथमतारीके[16] मध्यमार्कक्षेपः ११।०।४५ सूर्यमन्द-केन्द्रक्षेपकः २६५।१५[17] चन्द्रमन्दकेन्द्रक्षेपकः २६८।४९ चन्द्रशरकेन्द्रक्षेपः ३५४।१५।

अथ वुस्त्वनस्सर[18]प्रथमसंन्नागम्यमावस्यायां[19] सूर्यमन्दकेन्द्रक्षेपकः २८८।-३८।५० चन्द्रमन्दकेन्द्रक्षेपकः २१८।५७।१५ शरकेन्द्र क्षेपकः ३०८।१७।२१।

अथ सारणी कोष्टकार्थं पंचोर्द्धरेखा[20] कृताः। पंच चत्वारिंशत्[21] तिर्यग्रेखाः कृताः। प्रथमकोष्टे[22] वुस्त्वनस्सरीय[23] प्रथम संन्नादितः[24][25]। द्वितीय कोष्टे तौथ[26]संज्ञमासस्य चतुर्विंशतारीके[27] प[28] मध्याह्नात् अमावस्या[29] पर्यंतं घटी पलानि[30] तृतीय कोष्टके[31] सूर्यक्षेपः

(क) १. सन्न for (संन्न) (ख) २. कालान्तर for (कलान्तर) (ख)
३-४-५-६-७ लुप्त ८-९-१०-११ लुप्त
१२. 'स्य' लुप्त १३. ३१०८।१५ for (३१०।८१५)
१४. वखनस्तर for (वुस्त्वनस्सर) १६. तारीखे for (तारीके)
१७. २६।५।१५ for (२६५।१५) १८. वुरव्तनस्सर for (वुस्त्वनस्सर)
१९. सन्नादागाम्यमावस्यायां for (संन्नागम्यमावस्यायां)
२०. रेषा for (रेखा) २१. 'त्' लुप्त
२३. वुरव्तनस्सरीय for (वुस्त्वनस्सरीय) (ख)
२५. +सन्नः+ २६. तौद् for (तौथ)
२७. चतुर्विंशतारीकः for (चतुर्विंशतारीके)
२८. तस्य for (प) २९. अमावास्या for (अमावस्या) (ख)
३०. घटिपलानि for (घटीपलानि)

(ख) १३. ३१०।८।१५ for (३१०।८१५)
१४. वुरव्तनस्सर for (वुस्त्वनस्सर) १५. "प्रथमसंन्न" लुप्त
१९. सन्नागाम्यमावास्यायां for (संन्नागम्यमावस्यायां)
२२. कोष्ठे for (कोष्टे) २४. सन्नादितः for (संन्नादितः)
२७. चतुर्विशत्तारीके for (चतुर्विंश तारीके)
२८. 'प' लुप्त ३१. कोष्ठके for (कोष्टके)

चतुर्थ कोष्टके चन्द्रमन्दकेन्द्रक्षेप: पंचमकोष्टे[1] चन्द्रशरकेन्द्रक्षेप: ।

अथ चन्द्रमासार्द्ध[2]काल: १४।४५।५५ एक[3] द्वितीय मध्यमसूर्यगति: १४।-३३।१२ चन्द्रमन्दकेन्द्रगति: १।१६२।५४।३०[4] शरकेन्द्रगति: १६५।२०[5] द[6] एतागतय: पूर्वक्षेपकेषु शोधिता: कालाश्च कालेषु शोधिता:[7] । तेन्य[8] सारणीकोष्टकेषु[9] पौर्ण-मास्यार्थं[10] लिखिता[11] । तत्र प्रथमकोष्टके[12] प्रथमसंन्ने[13] उदित: सन्नो[14] लिखित:[15] । द्वितीय-कोष्टके शिदं[16] ६।५८।२२ तृतीये च २७४।५।३८[17] चतुर्थे २६।२।४५ पंचम कोष्टके ११२।५७।१५।

अथ घटी २ पल० ४७ विपल ५ । एतद्रन[18] पंचविंशति मिश्रि[19]संज्ञवर्षे चान्द्र[20]-मासपूर्त्ति भवति[21] ।

अथ सूर्यस्य भगाणान्[22]विहाय मध्यमा गति: ३५३।५२।३४।३३ चन्द्रमन्दकेन्द्र-

---

(क) ३. एत for (एक) (ख)
४. १६२।५४।३० for (१।१६२।५४।३०) (ख)
६. ६ for (द) (ख) ७. विसर्ग लुप्त
८. तदन्य सारिणीषु for (तेन्यसारणी कोष्टकेषु)
९. लुप्त ११. लिखितं for (लिखिता)
१३. सन्नादित: for (सन्ने उदित:) १४-१५. लुप्त
१६. कोष्टकेष्विदं for (कोष्टकेशिदं) (ख)
१७. २७४५।३८ for (२७४।५।३८) १८. एत द्रून for (एत द्रन) (ख)
१९. मिसिरी for (मिश्रि) २०. चन्द्रमांस for (चांद्रमास)
२१. भंवति for (भवति) २२. भगणान् for (भगाणान्) (ख)

(ख) १. कोष्ठे for (कोष्टे) २. चान्द्र मासार्द्ध for (चन्द्र मासार्द्ध)
५: १६५।२०।६ for (१६५।२०।द)
९. कोष्ठकेषु for (कोष्टकेषु)
१०. पौर्णमास्यर्थं for (पौर्णमास्यार्थं)
१२. कोष्ठके for (कोष्टके) १ . विसर्ग लुप्त

गति[1] ५७।३[2]०।४४।१ शरकेन्द्र गतिः ११७।१२।४९।५४। एवं पंचविंशति वर्षान्तरितानि संन्[3]नानि लिखितानि ।

अथ द्वितीयकोष्टके प्रथमकाले ०।२४[4]७।५ विशोध्य शेषं लिखितं । शेष[5] कोष्टकेषु एता गतयः क्षेपकेषु संयोज्य लिखितं ।

अथ चतुर्विंशति वर्षेपु[6] द्वादशमासेषु च अन्ये[7] कोष्टा[8] कृताः । तत्रापि प्रथम कोष्ठके[9] मासा लिखिता । द्वितीयकोष्टके[10] २९।३१।५०।८।२० । एतल्लिखितं तृतीयकोष्टके २९।६[11]।२३३० चतुर्थे २५।४९।०।८ पंचमे ३०।४[12]०।१९।१ । पुनरेतदधस्थले[13][14] एतैव[15] संयोज्य[16] लिखिता[17] ।

अथ चतुर्विंशति वर्षार्थं[18] ये कोष्टाः[19] कृताः[20] तेषु प्रथमकोष्टके[21] वर्षाणि[22] लिखितानि । द्वितीयकोष्टके १८।५३।५१।४८ तृतीयकोष्टके[23] च १८।२२।५९।१८ चतुर्थे ३३५।३७।१५१।

(क) १. गतिः for (गति) २. ५७।२१।४४।१ for (५७।३०।४४।१)
६. वर्षेप for (वर्षेपु) ७. अन्ये for (अन्ये)
८. कोष्टाः for (कोष्टा) १०. कोष्टकेपु for (कोष्टके)
११. २९।६।३३।३० for (२९।६।२३३०)
१२. ३०।४०।१४।१ for (३०।४०।१९।१) (ख)
१३. पुनरेतदग्रस्थले for (पुनरेतदधस्थले)
१५. एते एव for (एतैव) १८. वर्षार्थं for (वर्षार्थं) (ख)
२०. कृतास्तेषु for (कृताः तेषु) २१. कोष्टक for (कोष्टके)
२२. वर्षान्येव for (वर्षाणि) २३. कोष्टे च for (कोष्टके च)

(ख) ३. सन्नानि for (संन्नानि)
४. ०।२।४७।५ for (०।२४७।५) ५. "शेष—लिखितं" लुप्त
६. कोष्ठाः for (कोष्टा) ९. कोष्ठके for (कोष्टके)
१४. +२०+ १५. एते च for (एतैव)
१६. +द्वयादिगुणिताः+ १७. लिखिताः for (लिखिता)
१९. कोष्ठाः for (कोष्टाः) २१. कोष्ठके for (कोष्टके)
२३. कोष्ठे च for (कोष्टके च)

अथ पंचमे ३८।४३[1]।३।५१ शेष कोष्टेषु। एत एव संयोज्य लिखिता क्वचित् मासगति[2]: ३५४।२२।१।४० एतद्वितीयकोष्टार्थं तृतीयकोष्टे च ३४९।१६[3]।३६।१६ चतुर्थे ३१९।४८।१।४२ पंचमे ८।२।४९।४२ यज्दिजर्दीय[4] तारीकार्थं प्रथमतारीके सूर्यचन्द्रयोर्मध्यांतरं[5] गृहीतं २७७।२३।३५।४८ । पुनरेकदिनीय[6]सूर्यचन्द्रमध्यम[7]-गत्यंतरेण भक्तं लब्धं २२।४५।१५।५३। एतत् यज्दिजर्दीयप्रथमतारीकात् प्रागेव अमावास्याया[8] कालांतरं जातं ।

अथ तारीकादे रागाभ्यमावस्यापर्यंतं[9] कालांतरं ६।४६।३४।१५ ।

[10]अथ पूर्णिमापर्यंतं २१।३२।११।१९[11] ।

अथ तारीकादेस्तत्कालपर्यंतं कालांतरं ६।४०।४३।५० चन्द्रमन्दकेन्द्रगति[12]: ८८।३१।५०।२६ शरकेन्द्रगतिः ८९।३८।४० । तदा अमायां मध्यमार्कक्षेपः २५।२२।८ चन्द्रमन्दकेन्द्रक्षेपः ३६२०[13]।३७ शरकेन्द्रक्षेपक[14] ६९।५५।१६ ।

अथ पूर्णमास्यर्थं मध्यमक्षेपः ३९।५५।२० मन्दकेन्द्र क्षेपः[15] २२९।१५।४[16] शर-केन्द्रक्षेपः[17] २६५।५५।२२[18] ।

(क) १. ३८।४३।५१ for (३८।४३।३।५१)
२. मासा for (मास)
४. यज्दि जदीय for (यज्दिजर्दीय)
५. मंध्यमान्तरं for (मध्यान्तरं) (ख)
६. द्वितीय for (दिनीयं) ७. 'म' लुप्त
८. अमावास्यायाः for (अमावास्याया)
९. रागाम्यमावास्या पर्यंतं for (रागाम्यमावस्या पर्यंतं) (ख)
१०. +गत + ११. '१९' लुप्त
१२. विसर्ग लुप्त १३. ३६।२०।२७ for (३६२०।३७)
१४. क्षेपकः for (क्षेपक) (ख) १५. 'क्षेपः' लुप्त
१६. २२९।१५।७ for (२२९।१५।४)
१७. क्षेपः for (क्षेप) (ख) १८. २६०।५५।२२ for (२६५।५५।२२)

(ख) ३. २६ for (१६)
७. मध्यगत्यंतरेण for (मध्यमगत्यंतरेण)

अथ अमावस्या[1] सारण्या[2] द्वितीयकोष्टे १६।५७।४३ तृतीयकोष्टे २६३।१६।४२ चतुर्थकोष्टे १८२[3]।३६।३८ पंचमकोष्टे २३८[4]।२२५ । एतत् शोध्यं पूर्णमासी सारिण्यां १२।३४।७ तृतीयकोष्टे १२५।४६।४२ चतुर्थे २०३।१२[5]।२२ पंचमे १५२।५८७[6]। एतत् योज्यते तदा यज्दियदीय[7] तारीके[8]। एतत् सारणी कोष्टका लिख्यन्ते[9]।

(क) १. अमावास्या for (अमावस्या) २. सारिण्यां for (सारण्या)
४. २३८।२२।५ for (२३८।२२५) (ख)
५. २०।३।१२।५२ for (२०३।१२।२२)
६. १५२।५८।७ for (१५२।५८७) ७. यज्दि जर्दीय for (यज्दियदीय)
८. +भवति+ (ख) ९. लिप्यन्ते for (लिख्यन्ते)

(ख) २. सारण्यां for (सारण्या) ३. २८२ for (१८२)

—॰O॰—

अमावस्यायां सारणी

१	२	३	४	५
सन्न	तारीकय	सूर्य क्षे०	चन्द्र क्षे०	शर कें० क्षे०
१	२४।४४।१७। ०	९।१८।३८।५०। ०	७। ८।५३।१५। ०	१। ८।१७।३२। ०
२६	२४।४१।२९।५५	९।१२।३१।५०।१३	९। ६।१८।५९। १	२। ५।३०।१०।५४
५१	२४।३८।४२।५०	९।०६।३३।५८।२७	११। ३।४०।४३। ४	६। २।४३। ४।४८
७६	२४।३४।५०।४५	९। ६।१६।३२।३९	१। १। २।२७। ३	९।२९।५५।५०।४२
१०१	२४।३३। ८।४०	९।२४। ९। ६।५२	२।२८।२४।४१। ४	१।२७। ८।४०।३४
१२६	२४।३०।२१।३१	९।१८।१४। ५	४।५५।४५।५५। ५	५।२४।२१।३०।३०
१५१	२४।२७।३४।३०	८।११।५४।१५।१८	६।२३। ७।३९। ६	९।२१।३४।२०।२१
१७६	२४।२४।४७।२५	८। ५।४६।४८।३१	८।२०।२९।२३। ७	१।१८।३७।१०।१८
२०१	२४।२२। ०।२०	७।२९।३९।२२।४४	१०।१७।११। ७। ८	५।१९। ०। ०।१२
२२६	२४।१९।१३।१५	७। ५। ९।४०।३६	६। ७।१८। ३।१२	९। ४।५१।४९।४८
२५१	२४।१४।२६।१०	७।२९। २।१४।४९	८। ४।१९।४७।१३	१। २। ४। ९।४२
२७६	२४।१३।१९। ५	७।२२।१४।४९। २	१०। २। २।३१।१४	५।२९।१६।५९।३६
३०१	२४। ४।५२। ०	७।२३।२१।५६।५७	०।१५।१७।५१। ९	९।१३।१२।५०। ६
३२६	२४। ८। ४।५५	७।१७।२४।३२।१०	२।१२।३४।३५।१०	१।१०।२५।४०। ०
३५१	२४। ४।१७।२०	७।४१।१७। ६।२३	४। ९।५६।१८।११	५। ७।३८।२९।९४
३७६	२४। २।३०।४५	६।१६।४७।२३।१५	११।२९।२३।१५।१५	८।१८। ८।१९।१२
४०१	२३।५९।४३।४०	६।१०।३९।१७।२८	१।२६।४४।५९।१६	०।५६।२१। ९। ६
४२६	२३।५६।५६।३५	६। ४।३२।३१।४१	३।२४। ९।४३।१७	४।१२।२३।५९। ०
४५१	२३।५४। ९।३०	५।२८।२५। ५।४४	५।२१।२८।२७।१८	८।२७।२९।१९।३०
४७६	२३।५१।२२।२५	५।२२।१७।४०। ७	७।१८।५०।११।१२	०।२१।४२।१९।२४
५०१	२३।४८।३५।२०	५।१६।१०।४४।२०	९।१६।११।५५। ५	४।२०। ५।२९।१८
५२६	२३।४५।४८।१५	५।१०। २।४८।३३	११।१३।३३।३९।२१	८। ९।४९।४८।५४
५५१	२३।४३। १।१०	५। ३।५५।२२।४७	१।१०।५५।२३।३२	०। ६।५९।३८।४८
५७६	२३।४०।१४। ५	४।२७।४७।५६।५९	३। ८।१६। ७।२३	४। ४।१२।३८।४२

अमावस्यायां सारणी

१ सन्न	२ तारीकथ	३ सूर्य क्षे०	४ चन्द्र क्षे०	५ शर कें० क्षे०
६०१	२३।३६।२७। ०	४।२१। ४।३१।१५	५। ५।३८।५१।२५	८। १।२५।१८।३६
६२६	२३।२४।३८।५०	४।१५।३३। ५।२५	७। ३। ०।२५।२५	११।१८।३८। ८।३०
६५१	२३।३१।५२।५५	४। ९।२५।३९।३८	९। ०।२२।१९।२६	१४।२५।५०।२८।५४
६७६	२३।३६।२७। ०	४।२१। ४।३१।१५	५।५।३८।५१।२४	८। १।२५।१८।६६
७०१	२३।३४।२८।५०	४।१५।३३। ५।२५	७।३। ०।२५।२५	११।१८।३८। ८।३०
७२६	२३।३१।५२।५५	४। ९।२५।३९।३८	९।०।२२।१९।२६	१४।२५।५०।२८।५४
७५१	२३।२०।४४।३०	३।१४।५५।१४।३०	४।१९।४९।१५।३०	७।१४।४२।१८। ०
७७६	२३।१७।५७।२५	३। ८।४८।३०।४३	६।१७।१०।१९।३१	११।११।१५। ७।१४
८०१	२३।१५।१०।२०	३। २।४१। ४।५६	८।१४।३०।४८।३३	३। ९। ५।१७।४८
८२६	२३।१३।२३।१५	२। ६।२३।३९। ९	१०।११।५४।२७।३३	७। ६।२०।४०।४२
८५१	२३। ९।३६।१०	२।२०।२६।१७।२२	०। ९।१६।११।३४	११। ३।३३।२७।३६
८७६	२३। ९।४९। ५	२।१४।१६।४७।३५	२। ६।३७।१५।३४	३०।४६।२७।३०।
९०१	२३। ४।२०।	२। ८।११।२१।४८	४। ३।५९।३९।३६	६।२७।१९।१०।२४
९२६	२३। १।१४।५५	२। २। ३।५६। १	६।२१।२३।२७।	१०।२४।१२। ७। ८
९५१	२२।५७।२७।५०	१।२५।५६। ३।१४	७।२८।४३। ०।३८	२।२२।२४।१७।१२
९७६	२२।५५।४६।४५	१।१९।४८। ४।२७	९।२६। ४।५१।३९	६।१९।३७।४०। ६
१००१	२२।५२।१३।४०	१।१३।४०।३८।४०	११।२३।२६।३५।४०	१०।१०।५६।३७। ०
१०२६	२२।५०।२०।३५	१। ७।३४।१२।५३	१।२०।४८।१९।४१	२।१४। ३।२६।५४
१०५१	२२।४७।१९।३०	१। १।२६।४७। ७	३।१३।१०। ३।४२	६।११।१६।३६।४८
१०७६	२२।४४।३२।२५	०।२५।१९।२१।१९	५।१२।३१।४७।४५	१०। ८।२९। ६।४२
११०१	२२।४१।४५।२०	०।१८।११।५४।३२	७।१५।५३।३२।४४	२। ५।४१।१६।३६

क

वर्ष गुच्छ	दिनादि	सू० चं० मध्यमं	चं० मं० के०	श० के०
१	२४।४४।१७। ०	९।१८।३८।५०।	७। ८।५७।१५। ०	१। ८।१७।२१। ०
२६	२४।४१।२९।५५	९। ९।३१।५०।१३	९। ६।१८।१९। १	२। ५।३०।१०।५४
५१	२४।३८।४२।५०	९। ६।२३।५८।२७	११। ३।४०।४३।४६	२।४३। ०।४८।
७६	२४।३४।५०।४५	९। ६।१६।२२।३९	१। ७। २।२७। ३	९।२९।५५।५०।४२
१०१	२४।३३। ८।४०	८।२४। ९। ६ ५२	२।१८।२४।४१। ४	१।२७। ८।४०।३४
१२६	२४।३०।२१।३१	८।१८।१४। १। ५	४।५५।४५।५५। ५	५।२४।२१।३०।३०
१५१	२४।२७।३४।३०	८।११।५४।१५।१८	६।२३। ७।३९। ६	९।२१।३४।२०।२४
१७६	२४।२४।४७।२५	८। ५।४६।४९।३१	८।२०।२९।२३। ७	११।१८।४७।१०।१८
२०१	२४।२२। ०।२०	७।२९।३९।२३।४४	१०।१७।११। ७। ८	५।१६। ०। ०।१२
२२६	२३।१९।१३।१५	७।२३।२१।५६।५७	०।१५।१२।५१। ९	९।१३।१२।५०। ६
२५१	२४।१६।२६।१०	७।१७।२४।३२।१०	२।१२।३४।३५।१०	११।१०।२५।४०। ०
२७६	२९।१३।१९। ५	७।४१।१७। ६।२३	४। ९।५६।१९।११	५। ७।३८।२९।५४
३०१	२४। ४।५२। ०	७। ५। ९।४०।३४	६। ७।१८। ३।१२	९। ४।५१।४९।४८
३२६	२४। ४। ५। ५	७।२९। २।१४।४९	८। ४।१९।४७।१३	१। २। ४। ९।४२
३५१	२४। ५।१७।५०	७।२२।५४।४९। २	१०। २। २।३१। ४	४।२९।१६।५९।३६
३७६	२४। २।३०।४५	६।१६।४७।२३।१५	११।२९।२३।१५।१५	८।१८। ८।१९।१२
४०१	२३।५९।४३।४०	६।१०।३९।१७।२८	१२।१६।४४।५९।१६	०।५५।२१। ९। ६
४२६	२३।५६।५६।३५	६। ४।३२।३१।४१	२।२४। ६।४३।१७	४।१२।३३।३८। ०
४५१	२३।५४। ९।२०	५।५८।२५।५४। ४	५।२१।२८।२७।१८	८।२७।२९।१९।३०
४७६	२३।५१।२२।२५	५।२२।४०। ७।	७।१८।५०।११।२२	०।२३।४२।१९।२४
५०१	२३।४८।३५।२०	५।१६।१०।४४।२८	९।१६।१३।५५। ५	४।२०।५५।२९।१८
५२६	२३।४५।४८।१५	५।१०।४८।२३।	११।२३।२३।३९।२१	८। ९।४६।४८।५४
५५१	२३।४३। १।१०	५। ३।५५।२२।४७	२।१०।५५।२३।३२	०। ६।५९।३८।४८
५७६	२३।४०।४४। ५	४।२७।४७।५६।५९	३। ८।१६।२३।	४। ४।१२।३८।४२

क

वर्ष गुच्छ	दिनानि	सू० चं० मध्यमं	चं० मं० के०	श० के०
६०१	२३।३६।२७। ०	४।११। ४।३३।१५	५। ५।३८।५१।२४	१८। १।२५।१८।३६
६२६	२३।३४।३९।५०	४।१५।३३। ५।२५	७। ३।२५।२५	११।१८।३८।३०
६५१	२३।३१।५२।५५	४।९।२५।३९।३८	९। ०।२२।१८।२६	१४।२५।५०।२८।५४
६७६	२३।२९। ५।४५	४। ३।१८।१३।५१	१०।२७।४४। ३।२७	७।२३। ३।४८।१८
७०१	२३।३६।३८।४०	३।२७।१०।४३।२०	०।२५।५।५।५७।२८	११।२०।१६।३८।१२
७२६	२३।२३।३१।३५	३। २।२१। ३।२२	१। ७।२२।३६।२९	३।१७।२९।२८। ६
७५१	२३।२०।४४।३०	३।१४।५५।१६।३०	४।१९।४९।२५।३०	७।१४।४२।१८। ०
७७६	२७।१७।५७।२५	३। ८।४८।३०।४३	६।१७।१०।१९।३१	११।११।१५। ७।१४
८०१	२२।१५।१०।२०	३। २।४१। ४।५६	८।१४।३०।४८।३२	३। ९। ७।१७।४८
८२६	२३।१२।१३।१५	२। ६।३९। ९।	१०।११।५४।२७।३३	७। ६।२०।४७।४७
८५१	२३। ९।३६।१०	२।२०।२६।१३।२२	०। ९।१६।११।३४	११। ३।३३।२७।३६
८७६	२३। ६।४९।५०	२।१४।१८।४७।३५	२। ६।३७।१५।३४	३। ०।४६।२७।३०
९०१	२३। ४। २। ०	२। ८।११।२१।४८	४। ३।५९।३९।३६	६।२७।१९।१७।२४
९२६	२३। १।१४।५५	२। २। ३।५६। १	६।२१।२३।३७।	१०।२४।१२। ७। ८
९५१	२२।५८।२७।५०	१।२५।५६।३०।१४	७।२८।४३। ७।३८	२।२२।२४।१७।१२
९७६	२२।५५।४६।४५	१।१९।४९। ४।२७	९।२६। ४।५१।३८	६।१९।३७।४७। ६
१००१	२३।५२।१३।४०	१।१३।४१।३८।४०	११।२३।३६।३५।४०	१०।१९।५६।३७। ०
१०२६	२२।५०।२०।३५	१। ७।३४।१२।५३	१।२०।४८।१९।४१	१२।५४। ३।३६।५४
१०५१	२२।४७।१९।३०	१। १।२६।४७। ७	३।१३।१०। ३।४२	६।११।१६।३६।४८
१०७६	२२।४४।३२।२५	०।२५।१९।२१।१९	५।१२।३१।४७। ४	१०। ८।२९। ६।४२
११०१	२२।४१।४५।२०	०।१९।११।५४।३२	७।१५।५३।३२।४४	२। ५।४१।१६।३६

पौर्णमास्यर्थं सारणी

१	२	३	४	५
तारीक	घ० प०	सू० क्षे०	चं० के०	श० के०
१	९।५८।२२। ०	९। ४। ५।३८। ०	०।२६। २।१५। ०	७।२२।५७।४५। ०
२६	९।५५।३४।५५	८।२७।५८।१८।३३	२।२३।२४।२९। १	७।२०।१०। ४।५४
५१	९।५२।३७।५०	८।२१।५०।५५।३७	४।२०।४०।१३। २	११।१७।२८।५४।४८
७६	९।५०।०।४५।६	८।१४।४३।२०।३९	६।१८। ७।१७। ३	३।१४।३५।४४।४२
१०१	८।४०।१३।४०।८	८। ९।३५।५४।१२	८।१४।२९।४१। ४	७।४१।४८।३४।३६
१२६	९।५४।२६।३०।८	८। ३।२८।२९। ५	१०।१२।५१।२५। ५	११। ९ ।१।२४।३०
१५१	९।४१।३९।३०	७।२७।२१। ३।१८	०।१०।१३। ९। ६	३। ६।१४।१८।१४
१७६	९।३८।५२।२५	७। २।११।२०।१०	२। ७।३४।५३। ७	४। ३।२७। ६।१८
२०१	९।३६। ५।२०	६।२६।४३।५४।२३	४। ४।५६।३७। ८	११। ०।३९।५४।४२
२२६	९।३३।१८।१५	६।२०।३६।२८।३६	६। २।१८।११। ४	२।४९।३१।१३।४८
२५१	९।३०।३१।१०	६।१४।२९। २।४९	७।२९। ४। ५।१०	६।१६।४४। ३।४२
२७६	९।२७।४४। ५	६। ८।२१।३७। २	९।२७।१४। ९।११	१०।१३।५६।५३।५६
३०१	९।२४।५७। ०	६। २।४४।११।१५	११।२४।२३।१३।१२	२।४९।३१।१३।४८
३२६	९।२२। ९।५०	५।२४। ६।४५।४८	१।२१।१५।१०।१३	२।१६।४४। ३।४२
३५१	९।१९।२२।५०	५।१९।५९।५९।२१	३।१९। ७। १	४।१३।५६।५३।५६
३७६	९।३६।३५।४५	५।१३।५१।१३।५४	५।१६।२८।४५।१४	२।११। ८।४३।३०
४०१	९।१३।४८। ५	५। ७।४४।२८। ७	७।१३।५०।२९।१५	६। ८।२१।३८।२४
४२६	९।११। १।३५	५। १।३७। २।२०	९।११।१२।१३।१७	१०। ५।३५।३३।१८
४५१	९। ८।१४।३०	४।२५।२९।३६।३३	११। ८।३३।५७।२८	२। २। ८।१३।१२
४७६	९। ५।२७।३५	४।१९।२२।१०।४५	१। ५।५५।४१।१९	६। ०। १। ३। ६
५०१	९। २।४०।२५	४।१३।४४।४४।५९	३। ३।१७।२४।२०	९।२७।१२।५३। ०
५२६	८।४९।५३।६।५	४। ७।७।३९। २	५। ४।३९। ९।२१	१।१६। ५।४२।३६
५५१	८।५७। ६।१०	४। ०।५९।५३।२५	६।२८। ०।५३।३२	५।१३।१८।४५।३०
५७६	८।५४।५९। ५	३।२४।१२।२७।३८	८।२५।२२।२७।२३	९। १।३०।५२।५४

पौर्णमास्यर्थं सारणी

१	२	३	४	५
तारीक	घ० प०	सू० क्षे०	चं० के०	श० के०
६०१	८। ५।३२। ०	३।२८।४५। १।५०	१०।२२।४४।२१।२४	१। ७।४३।४२।१८
६२६	८।४८।४४।५०	३।१२।३७।३६। ४	०।२०। ६। ५।२५	५। ४।३६।३२।१३
६५१	८।४५।४७।५०	३। ६।३०।१०।१७	२।१७।२७।४९।२६	९। २। २।२२। ६
६७६	८।४३।१०।४५	३। ३।२२।४४।३०	४।१४।४९।३३।२६	०।२९।२२।१२। ०
७०१	८।४०।२३।४०	२।२४।१५।१८।४३	६।१२।११।१७।२८	४।२६।३५। १।५४
७२६	८।३७।३६।३५	२।१८। ७।५२।५६	४। ९।३३। १।२९	८।२३।४७।५१।४८
७५१	८।३४।४९।३०	२।१२। ०।२७। ९	१०। ६।५४।१२।३०	०।२१। ०।४१।४२
७७६	८।३०। २।२५	२। ५।५३। १।२१	१०। ४।१६।२९।३१	४।१८।१३।३१।३६
८०१	९।२९।१५।२०	१।२९।४५।३५।३५	२। १।३८।१३।३०	८।१५।२६।२१।३०
८२६	८।२६।२८।१५	१।२३।३८। ९।४८	३।२८।५९।५८।५७।३३	०।४२।३९।५१। ४
८५१	८।२३।४१।१०	१।१७।३०।४४। १	५।२६।२१।४१।३४	४। ९।५२। १।१८
८७६	८।२०।५४। ५	१।११।२३।१८।४४	७।२३।४३।३५।३०	८। ५।२१।५१।११
९०१	८।१८। ७। ०	१। ५।४४।५२।२७	९।२१। ५। ९।३६	०। ४।२७।४१। ६
९२६	८।१५।१९।५५	०।२९। ८।२६।४६	११।१८।२६।५३।३७	४। १।३०।३१। ०
९५१	८।१२।३२।५०	०।२३। १। ५।५३	१।१५।४६।४३।३८	७।२८।४३।३०।५४
९७६	८। ९।४५।४५	०।१४।४३।३५। ६	३।१३।१०।२१।३९	१।२४।२६।४२।५४
१००१	८।२०।५८।४०	०।२९। ८।२६।४०	५।१०।३२। ५।४०	५। २।३९।३२।४८
१०२६	८। ४।११।३५	०।२३। १। ५।५३	७। ७।५३।४९।४१	९।१०।३०।४२।२४
१०५१	८।१८। ४।३०	०।१६।५३।३५। ६	९। ५।११।३३।४३	१३।२५।५६।१०।४८
१०७६	७।५८।२७।३५	०।१०।४६। ९।४९	११। ७।३७।१७।४३	३।२३। ९। ०।४२
११०१	७।५५।५०।२०	९। ४।३८।४३।३२	०।२९।५९।५९।४४	७।२०। २।५०।३६

क

सन्नादितारीकपूर्णमास्योरन्तरं

वर्ष	पौर्णमासी	सूर्यः मध्यमः	क० पूर्णिमा	चन्द्रशरकेन्द्र
गुच्छ	दिनादि	सूर्यः मध्यमः कलादि	चं० मन्दकेन्द्र	
१	९।५८।२२। ०	९। ४। ५।३८। ०	०।१६। २।४५। ०	३३।२२।५७।५५। ०
२६	९।५५।३४।५५	८।२७।५८।३२।१३	२।२३।२५।२९। १	७।२०।१०। ४।५४
५१	९।५२।३७।५०	८।२१। ५।४६।२०	४।२०।४०।१३। २	११।१७।२२।५४।४८
७६	९।५०। ०।४५।६	८।१४।४३।२०।३९	६।१८। ७।१७। ३	३।१४।३५।४४।४२
१०१	९।४७।१३।४०।६	८। ९।३५।५४।१२	८।१४।२९।४१। ४	७।४।४१।४८।३४।३९
१२६	९।५४।२६।३०।८	८। ३।२८।२९। ५	१०।१२।५१।२५। ५	११। ९। १।२४।३०
१५१	९।४१।३९।३०	७।२७।२१। ३। ८	८।१०।१३। ९। ६	३। ६।१४।१४।१४
१७६	९।३८।५२।२५	७। २।११।२०।१०	२। ७।३४।५३। ७	४। ३।२७। ६।१८
२०१	४।२६। ५।२०	६।२६।४३।२३	४। ४।५६।३७। ८	११। ०।३९।५४।५२
२२६	९।३३।१८।१५	६।२०।३६।२८।३६	६। २।१८।११। ९	२।२७।५२।४४। ६
२५१	९।३०।३१।१०	६।१४।२९। २।४९	७।२९।४०। ५।१०	६।२५। ५।३४। ०
२७६	९।२७।४४। ५	६। ८।२१।३७। २	९।२७। १।४९।११	१०।२२।१८।२३।५६
३०१	९।२४।५७। ०	६। २।४४।११।१५	११।२४।२३।२३।१२	२।४९।३१।१३।४८
३२६	९।२२। ९।५०	५।२६। ६।४५।४८	१।२१।१५।१७।१३	२।१६।४४। ३।४२
३५१	९।१९।२२।५०	५।१९।५९।५९।२१	३।१९। ७। १।	५।१३।५६।५३।५६
३७६	९।१६।३५।४५	५।१३।५१।१३।५४	५।१६।१८।४५।१४	९।११।०९।४३।३०
४०१	९।१३।४८। ५	५। ७।४४।२८। ७	७।१३।५०२९।१६	६। ८।२२।३८।२४
४२६	९।११। १।३५	५। १।३७। २।२०	९।११।१२।१३।१७	१०। ५।३५।२२।१८
४५१	९। ८।१४।३०	४।२५।२९।३९।३३	११। ८।३३।५७।२८	२। २।५८।१३।१२
४७६	९। ५।२७।३५	४।१९।२२।१०।४६	१। ५।५५।४१।१९	६। ०। १। ३। ६
५०१	९। २।४०।२०	४।१३।४४।४४।५६	३। ३।१७।२४।३०	९।२७।१३।५३। ०
५२६	८।५९।५३।४५	४। ७। ७।३९। २	५। ४।३९। ९।२१	१।१६। ५।४२।३६
५५१	८।५७। ६।१०	४।१०।५९।५३।२५	६।२८। ०।५४।२२	५।१३।१८।४५।३०
५७६	८।५४।५९। ५	३।२४।५२।२७।३८	८।२५।२२।२७।२३	९।१०।३०।५२।५४

क

वर्ष गुच्छ	सन्नादितारीकपूर्णं मास्योरन्तरं — पौर्णमासी दिनानि	कलादि — सूर्यः मध्यमः सूर्यः मध्यमः	चं० मन्दकेन्द्र क० पूर्णिमा	चन्द्रशरकेन्द्र
६०१	८।५१।३२। ०	३।१८।४५। १।५०	१०।२२।४४।२१।२४	१। ७।४३।४२।१८
६२६	८।४८।४४।५०	३।१३।३७।३६। ४	१०।२०। ६।५२। ५	५। ४।३६।३२।१२
६५१	८।४५।५७।५०	३। ६।३०।१०।१७	२।१७।२७।४९।२६	९। २। २।२१। ६
६७६	८।४३।१०।४५	३। ३।४४।३०।	४।१४।४९।३३।२६	०।२९।२२।१२। ०
७०१	८।४०।२३।४०	२।२४।२५।११।४३	६।१२।११।३०।२८	४।२६।३५। १।५४
७२६	८।३७।३६।३५	३।१८। ७।५२।५६	८। ९।३३। १।२९	८।२३।४७।५१।४८
७५१	८।३४।४९।३०	२।१२। ०।२७। ९	१०। ६।५४।१२।३०	०।२१। ०।४१।४२
७७६	८।३०। २।२५	२। ५।५३। १।२२	०। ४।१६।२९।३१	४।१८।१३।३१।३६
८०१	९।२९।१५।२०	१।२९।४५।३५।३५	२। १।३८।१३।३०	८।१५।२६।२६।३०
८२६	८।२६।२८।१५	१।३३।३८। ९।४८	३।२८।५९।५७।३३	४।४२।३९।५२। ४
८५१	८।२३।४१।१०	१।१७।३०।४४। १	५।२६।२१।४१।३४	४। ९।५२। १।१८
८७६	८।३०।५४। ५	१।११।२३।१८।४४	७।२३।४३।३५।३०	८। ७। ४।५१।१२
९०१	८।१८। ७।१०	१। ५।४४।५२।२७	९।२१।५९।३६।	०। ४।१७।४१। ४
९२६	८।१५।१९।५५	०।२९। ८।२६।४६	११।१८।२६।५३।३७	४। १।३०।३१। ०
९५१	८।१२।३२।५०	०।२३। १। ५।५३	११।१५।४६।४३।३०	७।२८।४३।२०।५४
९७६	८। ९।४५।५५	०।१६।५३।३५। ६	३।१३।१०।२१।३९	१।२४।२६।४२।५४
१००१	८।२०।५८।४०	०।२९। ८।२६।४०	५।१०।३२। ५।४०	५।२१।३९।४२।४८
१०२६	८। ४।१०।३५	०।२३। १। ५।५३	७। ७।५३।४९।४१	९।१०।३०।५२।२४
१०५१	८। १।४९।३०	८।१६।५३।३५। ६	९। ५।१५।३३।४२	११।२५।५६।१०।४८
१०७६	७।५८।१४।२४	०।१०।४६। ९।४९	१०। २।३७।१७।४३	३।२३। ९। ०।४२
११०१	७।५५।५०।२०	०। ४।३८।४३।३२	०।५९।५६।४४।	७।२०।२१।५०।३६

वर्षेषु सारणीकोष्टकाः

वर्षा	दिना० दि	सू० के० क्षे०	चं० कें० क्षे०	श० के०
१	१८।५३।५१।४८	०।१८।२२।५९।१८	११। ५।२७। १।५१	१। ८।४३। ३।५९
२	८।१५।५३।२८	०। ७।३९।३५।३७	९।१५।२५। ३।३३	१।१६।४५।५३।३३
३	२७। ९।४५।३६	०।२६। २।३६।५२	८।२१। २। ५।२५	२।२५।२८।५८।२४
४	१६।३१।४९।३६	०।१५।१९।११। ८	७। ०।५०। ७। ६	३। ३।३१।१७। ६
५	५।५३।४८।३६	०। ४।३५।४७।२४	५।१०।३८। ८।४३	३।११।२४।३६।४९
६	२४।४७।४०।२४	०।२२।५८।४६।४२	४।१६।१५।१०।३९	४।२०।१७।४०।३९
७	१४। ९।४३। ४	०।२२।५५।२२।५८	२।२६। ३।१२।२१	४।२८।२०।३१।७।६
८	३।३१।४३।४४	०। १।३१।१९।४४	१। ५।५१।१४। ३	५।६।२३।२३।३६।४८
९	२२।२५।३४।३२	०।१९।५४।५८।३२	११।१२।२८।४५।५४	६।१५।६।६।४०।३८
१०	११।४७।३७।१२	०। ९।११।३४।४८	१०।२१।१६।१७।३६	६।२३। ९।५३।३६
११	१। ९।३८।१२	०।२८।२८।११। ४	०। १। ४।१९।१८	७। १।१२। ३।१८
१२	२०। ३।३०।४०	०।१६।५१।१०।२२	८। ६।४१।२१। ९	८। ९।५५। ७। ०
१३	९।२२।३२।२०	०। ६। ७।४६।३८	६।१८।२९।२२।५१	८।१७।५७।५६।४२
१४	१८।१९।२४। ८	०।२४।३०।४५।५६	५।२२। ६।२४।४२	९।२६।४१। ०।३३
१५	१७।४१।२५।४८	०।१३।४७।२२।१३	४। १।५४।२६।२४	१०। ४।४३।५०।१५
१६	७। ३।२७।२८	०। ३। ३।५८।२८	२।४१।४२।२८। ६	१०।१२।४६।३९।५७
१७	२५।१७।१९।५६	०।२१।२६। ७।४६	१।१८।१९।२९।५७	११।२१।२९।४३।४१
१८	८।१९।२०।५६	०।१०।४४।३३।२०	११।२७। ७।३१।३९	११।२९।३२।४३।३०
१९	४।४१।२२।३६	०। ०।१०।१८	१०। ६।२५।३३।२१	०। ७।३५।२३।१२
२०	२३।३५।१४।२४	०।१८।२३। ९।३६	९।१२।३२।३७।१२	१।१४।१८।२७। ३
२१	१२।१७।१४। ४	०। ७।३९।१५।५२	७।२२।२०।३६।५२	१।२४।२१।१४।४५
२२	२।१९।३७।४४	०।१८।२३। ९।३६	४। २। ८।३८।३६	२। २।२४। ३।३७
२३	२१।१३।४१।३२	०।१५।१९।२१।२६	५। ७।४५।४०।२४	३।११। ३।१०।४८
२४	१०।३५।१०।१२	०। ७।३५।५७।४२	३।१७।३३।४२। ९	३।१९।१०। ०। ०

क

अथ तारीकपौर्णमास्योरन्तरं कदि

वर्ष को	दिनादि कालः	मध्यमोऽर्क	चं॰ मं॰ के॰	चं॰ श॰ के॰
१	१८।५३।५१।३८	०।१८।२२।५९।१८	११। ५।१७। १।५१	१। ८।४३। ३।५१
२	८।१५।१३।१८	०। ७।३९।३५।३७	९।१५।२५। ३।३३	१।१६।४५।५३।३३
३	२७। ९।५४।३६	०।३६।३४।५२	८।२१। २। ५।२४	२।२५।२८।२८।५७।२४
४	१६।३१।४६।३६	०।१५।१९।११। ८	७। ०।५०। ७। ६	३। ३।३१।१७। ६
५	५।५३।४८।३६	०। ४।३५।४७।२४	५।१०।३८। ८।४३	३।११।२४।३६।४८
६	२४।४७।४०।२४	०।२२।५८।४६।४२	४।१६।१५।१०।३९	४।२०।१७।४०।३९
७	१४। ९।४२। ४	०।१२।५५।२२।५८	२।२६। ३।१२।२१	४।२८।२०।३१।१७।६
८	३।३१।४३।४४	०। १।३१।५९।४४	३। ५।५१।१४। ३	५।६।२३।२३।३६।४८
९	२२।२५।३५।३२	०।१९।५४।५८।३२	०।११।२८।४५।५४	६।१५।६।१६।४०।३९
१०	११।४७।३७।१२	०। ९।११। ४।४८	१०।२१।१६।२७।३६	६।२३। ९।५३।३६
११	१। ९।३८।१२	०।२८।२८। १। ४	९। १। ४।१९।१८	७।११२।३।३।१८
१२	२०। ३।३०। ४	०।१६।५१।१०।२२	८। ६।४१।११। ९	८। ९।५५।७०
१३	९।२२।३२।२०	०। ६। ७।४६।३८	६।१६।२९।२२।५१	८।१७।५७।५६।४२
१४	१८।१९।२४। ८	०।२४।३०।४५।५६	५।२२। ६।२४।४२	९।२६।४१। ०।३३
१५	१७।४१।२५।४८	०।१३।४७।३२।१२	४। १।५४।२६।२४	१०। ४।४३।५०।१५
१६	७। ३।२७।२८	०। ३। ३।५८।२८	२।४१।४२।२८। ६	१०।१२।४६।३९।५७
१७	२५।१७।१९।५६	०।२१।२६।२७।४६	११।१६।१९।२९।५७	११।२१।१९।४३।४१
१८	९।१९।२०।५६	०। १।४४।३३।२०	११।२७। ७।३१।३९	११।२९।३२।४३।३०
१९	४।४१।२२।३६	०। ०।१०।१८।	१०। ६।२५।३३।२१	०। ७।३५।२३।१२
२०	२३।३५।१४।२४	०।१८।२३। ९।३६	९।१।२२।३७।१२	१।१६।१८।२७। ३
२१	१२।१७।१६। ४	०। ०।१०।१८।	७।२२।२०।३६।५२	१।२४।२११६।४५
२२	२।१९।३७।५५	०।१८।२३। ९।३६	६। २। ८।३८।३६	२। २।२४।३७।२७
२३	२७।१३। ९।३२	०।१५।१९।२१।२६	५। ७।४५।४०।२४	३।११। ४।१०।४८
२४	१०।३५।१०।१२	१०।७।३५।५७।४२	३।१७।३३।४२। ९	३।१९।१०। ०। ०

मासेषु सारणी कोष्टक:

१ मासि	२ तारीक घादि	३ सू० के० क्षे०		४ चं० कें० क्षे०		५ शर केंद्र क्षेत्र
१	२९।३१। ०।३९	०।२९। ६। ३।३१		०।२५। ०। ८	१	०। ०। ५।१४। ९
२	५९। ३।४०।१७	१।२८।१२।४६।		२१।२१। ०।१६	२	२। १२०।२८।१८
३	५८।३५।३०।२५	२।२७।१९।९३।		२।१६। ०।२४	३	३। ०। ०।४२।२७
४	११८। ७।२०।३३	३।२६।२५।३२।	४	३।१३।०।३२।४	४	४।४०।५६।३३।
५	१४७।३९। १।४२	४।२५।३१। ५।	५	४। ९। ०।२४	५	५। ३।२१।१०।४५
६	१७५।११। ०।५०	१।२४।३८।१६।	६	५। ४। ०।४८	६	६। ६। १।२४।५४
७	२०६।४२।५०।१८	६।२३।४४।४१।	७	६। ३। ०।५६	७	७। ४।४१।३९। ५
८	२१६।४४।४१। ७	७।२२।५१। ४।	८	६।२६। १। ४	८	८। ५।२१।१३।५२
९	२६०।४७।२१।१५	८।२१।५७।२७।	९	७।२२। १।१२	९	९। ६। २। ७।२१
१०	२९०।१८।२१।३३	९।२१। ३।५०।१०		८।३८। १।२०	१०	१०। ६।४२।२१।३०
११	३२४।५०।११।३२	९।२०।१०।१३।११		९।१३। १।२८	११	११। ७।२२।३५।३९
१२	३५४।२०। १।४०	११।१९।३६।३६।१२		१०। ९। १।३६	१०	०८। २।३९।४७।

क

कालांतरपौर्णमास्यो

मास:	अमावास्योश्च	मध्यमोऽर्क:		चं० मं० के०		चं० श० के
१	२९।३१।१०।१८	०।२९। ६।२३।	१	०।२५। ०। ८।	१	१ ०। ५।१४। ९। ०
२	५९। ३।४०।१७	२८।१२।४६।	२	१।२१।४०।१६।	२	२ २। १२०।२८।१८
३	५८।३५।३०।२५	२।२७।१९। ९।	३	२।१६। ०।२४।	३	३ ३। ०। ०।४२।२७
४	११८। ७।२०।३३	३।२६।२५।३२।	४	३।१३। ०।३२।	४	४ २।४०।५६।३६।
५	१४७।३९।१०।४२	४।२५।३१। ५।	५	४। ९। ०।२४।	४	५ ३।२१।१०।४५।
६	१७५।११। ०।५०	५।२४।३८।१८।	६	५। ४। ०।४८।	६	६ ६। १।२४।५४।
७	२०६।४२।५०।१८	६।२३।४४।४१।	७	६। ३। ०।५६।		७ ४।४१।३९। ३।
८	२१६।४४।४१। ७	७।२२।५१। ४।	८	६।२६। १। ४।	८	८ ५। २।१३।५२।
९	२६०।४७।२७।१५	८।२१।५७।२७।	९	७।२३। १।१२।	९	९ ६। २। ७।२१।
१०	२९०।१८।२१।	९।२१। ३।५०।१०		८।३८। १।२०।१०		१० ६।४२।२१।३०।
११	३२४।५०।११।३२	१०।२०।१०।१३।११		९।१३। १।२८।११		११ ७।२२।३५।३६।
१२	३५४।२२। १।४०	११।१९।३६।३६।१२		१०। ९। १।२८		० ८। २।३९।४८।

ख

अमावास्यार्थ सारणी

१ सन्तः	३ तारीक घ०	३ सूर्य क्षे०	४ चन्द्रकें० क्षे०	५ शरकें० क्षे०
१	२४।४४।१७। ०	९।१८।३८।५०। ०	७। ८।५३।१५। ०	१०। ८।१७।२१। ०
२६	२४।१८।२९।४४	९।११।३१।५०।१३	९। ६।१८।५९। १	२।५०।३०।१०।५४
५१	२४।३८।४२।५०	९। ६।२३।५८।२७	११। ३।४०।४३। ४	६। २।४३। ०।४८
७६	२४।३४।५०।४५	९। ६।१६।३२।३९	१। १। २।२७। ३	९।२९।५५।५०।४२
१०१	२४।३३। ८।४०	८।२४। ९। ६।५२	२।२८।२४।४१। ४	१।२७। ८।४०।३४
१२६	२४।३०।२१।३१	८।१८। १।४१। ५	४।५५।४५।५५। ५	५।२४।२१।३०।३०
१५१	२४।२७।३४।३०	८।११।५४।१५।१८	६।२३। ७।३९। ६	९।२१।३४।२०।२४
१७६	२४।२४।४७।२५	८। ५।४६।४९।३१	८।२०।२९।२३। ७	१।१८।४७।१०।१८
२०१	२४।२२। ०।२०	७।२९।३९।२३।४४	१०।१७।११। ७। ८	५। ६। ०। ०।१२
२२६	२४।१९।१३।१५	७।२३।२१।५६।५७	०।१५।१२।५१। ९	९।१३।१२।५०। ६
२५१	२४।१६।२६।१०	७।१७।२४।३२।१०	२।१२।३४।३५।१०	१।१०।२५।४०। ०
२७६	२४।१३।१९। ५	७।४१।१७। ६।२३	४। ९।५६।१९।११	५। ७।३८।२९।५४
३०१	२४। ४।५२। ०	७। ५। ९।४०।३६	६। ७।१८। ३।१२	९। ४।५१।४९।४८
३२६	२४। ८। ४।५५	७।२९। २।१४।४८	८। ४।१९।४७।१३	१। २। ४। ९।४२
३५१	२४। ५।१७।२०	७।२२।५४।४९। २	१०। २। २।३१।१४	४।२९।१६।५९।३६
३७६	२४। २।३०।४५	६।१६।४७।२३।१५	११।२९।२३।१५।१५	८।१८। ८।१९।१२
४०१	२३।५९।४३।४०	६।१०।३९।१७।२८	१।२६।४४।५९।१६	०।५५।२०। ९। ६
४२६	२३।५६।५६।३५	६। ४।३२।४१।४१	३।२४। ६।४३।१७	४।१२।३३।५९। ०
४५१	२३।५८। ९।३०	५।५८।२५। ५।४४	५।२१।२८।२७।१८	८।२७।२९।१९।३०
४७६	२३।५१।२२।२५	५।२२।१७।४०। ७	७।१८।५०।११।२२	०।२३।४२।१९।२४
५०१	२३।४८।३५।२०	५।१६।१०।४४।२०	९।१६।११।५५। ५	४।२०।५५।२९।१८
५२६	२३।४५।४८।१५	५।१०। २।४८।३३.	११।१३।३३।३९।२१	८। ९।४६।४८।५४
५५१	२३।४३। १।१०	५। ३।५५।२२।४७	१।१०।५५।२३।३२	०। ६।५९।३८।४८
५७६	२३।४०।१४। ५	४।२७।४७।५६।५९	३। ८।१६। ७।२३	४। ४।१२।३८।४२

ख

अमावास्यार्थं सारणी

१	२	३	४	५
सन्तः	तारीक घ०	सूर्य क्षे०	चन्द्र कें० क्षे०	शर कें० क्षे०
६०१	२३।३६।२७। ०	४।२१। ४।३१।१५	५। ५।३८।५१।२४	८। १।२५।१८।३६
६२६	२३।३४।३९। ५	४।१५।३३। ५।२४	७। ३। ०।२५।२५	११।१८।३८। ८।३०
६५१	२३।३१।५२।५५	४। ९।२५।३९।३८	९। ०२२।१९।२६	१४।२५।५०।२८।५४
६७६	२३।२९। ५।४५	४। ३।१८।१३।५१	१०।२७।४४। २।२७	७।२३। ३।४८।१८
७०१	२३।२६।३८।४६	३।२७।१०।४३।२०	०।२५। ५।४७।२८	११।२०।१६।३८।१२
७२६	२३।२३।२१।३५	३।२१। ३।२२।१७	७।२२।२७।३७।२९	३।१७।२९।२८। ६
७५१	२३।२०।४४।३०	३।१४।५५।१६।३०	४।१९।४९।१५।३०	७।१४।४२।२८। ०
७७६	२३।१७।५७।२५	३। ८।४८।३०।४३	६।१७।१०।२१।३१	११।११।१५। ७।१४
८०१	२३।१५।१०।२०	३। २।४१। ४।५६	८।१४।३०।४८।३२	३। ९। ७।१७।४८
८२६	२३।१२।२३।१५	२। ६।२३।३९। ९	१०।११।५४।२७।३३	७। ६।२०।४७।४२
८५१	२३। ९।३५।१०	२।२०।२६।१३।२२	०।९।१६।११।३४।३४	११।३।३३।२७।३६
८७६	२३। ६।४९। ५	२।१४।१८।४७।३५	२। ६।३७।१५।३४	३।१०।४६।२७।३०
९०१	२३। ४। २। ०	२। ८।११।२१।४६	४। ३।५९।३९।३६	६।२७।१९।१७।२४
९२६	२३। १।१४।५५	२। २। ३।५६। १	६।२१।३३।३७।	१०।२४।१२। ७। ८
९५१	२२।५८।५७।५०	१।२५।५६।३०।१४	७।२८।४३। ७।३८	२।२२।२४।१७।२२
९७६	२२।५५।४६।४५	१।१९।४९। ४।२७	९।२६। ४।५१।३९	६।१९।३७।४७। ६
१००१	२२।५२।१३।४०	१।१३।४७।३८।४०	११।२३।२६।३५।४०	१०।१९।५६।३७। ०
१०२६	२२।५५।२०।३५	१। ७।३४।१२।५३	१।२०।४८।१९।४१	२।१४। ३।२६।५४
१०५१	२२।४७।१९।३०	१। १।२६।४७। ७	३।१३।१०। ३।४२	६।११।१६।३६।४८
१०७६	२२।४४।३२।२५	०।२५।१९।२१।१९	५।१२।३१।४७।४५	१०। ८।२९। ६।४२
११०१	२२।४५।४५।२०	०।१९।११।५४।३२	७।१५।५३।३२।४४	२। ५।४१।१६।३६

ख

पौर्णमास्यर्थ सारणी

१	२	३	४	५
	तारीक घ० प०	सू० क्षे०	चं० क्षे०	श० के०
१	६।५८।२२। ०	६। ४। ५।३८। ०	०।२६। २।१५। ०	३।२२।४५।४५। ०
२६	६।५५।३४।५५	८।२७।५८।१८।३३	२।२३।२४।२६। १	७।२०।१०। ४।५४
५१	६।५२।३७।५०	८।२१।५०।५५।२७	४।२०।४०।१३। २	११।१७।२२।५४।४८
७६	६।५०। ०।४५	८।१४।४३।२०।३६	६।१८। ७।१७। ३	३।२४।३५।४४।४२
१०१	६।४७।१३।४०	८। ६।३५।५४।१२	८।१४।२६।४१। ४	७।४१।४८।३४।३६
१२६	६।५४।२६।३०	८। ३।२८।२६। ५	१०।१२।५१।२५। ५	११। ६ ।१।२४।३०
१५१	६।४१।३६।३०	७।२७।२१। ३।१८	०।१०।१३। ६। ६	३। ६।१४।१४।१४
१७६	६।३८।५२।२५	७। २।११।२०।१०	२। ७।३४।५३। ७	४। ३।२७। ६।१८
२०१	६।३६। ५।२०	६।२६।४३।५४।२३	४। ४।५६।३७। ८	११। ०।३६।५४।५२
२२६	६।३३।१८।१५	६।२०।३६।२८।३६	६। २।१८।११। ६	२।१७।५२।४४। ६
२५१	६।३०।३१।१०	६।१४।२६। २।४६	७।२६।४०। ५।१०	६।२५। ५।३४ ०
२७६	६।२७।४४। ५	६। ८।२१।३७। २	६।२७। १।४६।११	१०।२२।१८।२३।५४
३०१	६।२४।५७। ०	६। २।४४।११।१५	११।२४।२३।३३।१२	२।४६।३१।१३।४८
३२६	६।२२। ६।५०	५।२६। ६।४५।४८	१।२११।५।१७।१३	२।१६।४४। ३।४२
३५१	६।१६।२२।५०	५।१६।५६।५६।२१	३।१६। ७। १	१०।१३।५६।५३।५६
३७६	६।१६।३५।४५	५।१३।५१।१३।५४	५।१६।२८।४५।१४	२।११। ८।४३।३०
४०१	६।१३।४८। ५	५। ७।४४।२८। ७	७।१३।५०।२६।१६	६। ८।२२।३८।२४
४२६	६।११। १।३५	५। १।३७। २।२०	६।११।१२।१३।१७	१०। ५।३५।२३।१८
४५१	६।८८।४४।३०	४।२५।२६।३६।३३	११। ८।३३।५७।२८	२।१२।५८।१३।१२
४७६	६। ५।२७।३५	४।१६।२२।१०।४६	१। ५।५५।४१।१६	६। ०। १। ३। ६
५०१	६। २।४०।२०	४।१३।४४।४४।५६	३। ३।१७।२४।२०	६।२७।१३।५३। ०
५२६	८।५६।५३।४५	४। ७। ७।३६।२	५। ४।३६। ६।२१	१।१८। ५।४२।३६
५५१	८।५७। ६।१०	४। ०।५६।५३।२५	६।२८। ०।५३।२२	५।१३।१८।४५।३६
५७६	८।५४।५६। ५	३।२४।५२।२७।३८	८।२५।२१।२७।२३	६।१०।३०।५२।५४

ख

पौर्णमास्यर्थं सारणी

१	२	३	४	५
	तारीक घ० प०	सू० क्षे०	चं० क्षे०	श० के०
६०१	८।५१।२२। ०	३।२८।४५। १।५०	१०।२२।४४।२१।२४	११। ७।४३।४२।१८
६२६	८।४८।४४।५०	३।१२।३७।३६। ४	०।२०। ६। ५।२५	५। ४।३६।३२।१२
६५१	८।४५।५७।५०	३। ६।३०।१०।१७	२।१७।२७।४९।२६	९। २। २।२२। ६
६७६	८।४३।१०।४५	३। ३।२२।४४।३०	४।१४।४९।३३।२६	०।२९।२२।१२। ०
७०१	८।४०।२३।४०	२।२४।१५।१८।४३	६।१२।११।१७।२८	४।२६।३५। १।५४
७२६	८।३७।३६।३५	२।१८। ७।५२।५६	८। ९।३३। १।२९	८।२३।४७।५१।४८
७५१	८।३४।४९।३०	२।१२। ०।२७। ९	१०। ६।५४।१२।३०	०।२१। ०।४१।४२
७७६	८।३०। २।२५	२। ५।५३। १।२२	०। ४।१६।२९।३१	४।१८।१३।३१।३६
८०१	८।२९।१५।२०	१।२९।४५।३५।३५	२। १।३८।१३।३०	८।१५।३६।२१।३०
८२६	८।२६।२८।१५	१।२३।३८। ९।४८	३।२८।५९।५७।३३	०।४२।३०।५१।२४
८५१	८।२३।४१।१०	१।१७।३०।४४। १	५।२६।२१।४१।३४	४। ९। ३। १।१८
८७६	८।२०।५४। ५	१।११।२३।१८।४४	७।२३।४३।३५।३०	८।११।२१।५१।१२
९०१	८।१८। ७। ०	१। ५।४४।५२।२७	९।२१। ५। ९।३६	०। ४।१७।४१। ६
९२६	८।१५।१९।५५	०।२९। ८।२६।४६	११।१८।२६।५३। ७	४। १।३०।३१।००
९५१	८।१२।३२।५०	०।२३। १। ५।५३	११।१५।४६।४३।३८	७।२८।४३।२१।५४
९७६	८। ९।४५।४५	०।१६।५३।३५। ६	३।१३।१०।२१।३९	११।२४।२६।४२।५४
१००१	८।२०।५८।४०	०।२९। ८।२६।४०	५।१०।३२। ५।४०	५। २।३९।३२।४८
१०२६	८। ४।११।३५	०।२३। १। ५।५३	७। ७।५३।४९।४१	९।१०।३०।५२।२४
१०५१	८। १।४६।३०	०।१६।५३।३५। ६	९। ५।१५।३३।४२	११।२५।५६।१०।४८
१०७६	७।५८।२४।२५	०।१०।४६। ९।४९	११। २।३७।१७।४३	३।२३। ९। ०।४२
११०१	७।५५।१०।२०	०। ४।३८।४३।३२	०।२९।५९।५९।४५	७।२०। २।५०।३६

ख

वर्षेषु सारणी कोष्ठकाः

वर्ष	दिनादि	सू० कें० क्षे०	चं० के० क्षे०	श० के०
१	१८।५३।५१।४८	०।१८।२२।५६।१८	११। ५।२७। १।५१	१। ८।४३। ३।५१
२	८।१५।५३।२८	०। ७।३६।३५।३७	६।१५।२५। ३।३३	१।१६।४५।५३।३३
३	२७। ६।४५।३६	०।२६। २।३४।५२	८।२१। २। ५।२४	२।२५।२४।५७।२४
४	१६।३१।४६।३६	०।१५।१६।११। ८	७। ०।५०। ७। ६	३। ३।३१।१७। ६
५	५।५३।४८।३६	०। ४।३५।४७।२४	५।१०।३८। ८।४३	३।११।२४।३६।४८
६	२४।५७।४०।२४	०।२२।५८।४६।४२	४।१६।१५।१०।३६	४।२०।१७।४०।३६
७	१४। ६।४२। ४	०।१२।५५।२२।५८	२।२६। ३।१२।२१	४।२८।२०।३१।१७।६
८	३।३१।४३।४४	०। १।३१।५६।४४	१। ५।५१।२४। ३	५।६।२३।२३।३६।४८
९	२२।२५।३५।३२	०।१६।५४।५८।३२	०।११।२८।४५।५४	६।१५।६। ६।४०।३६
१०	११।४७।३७।१२	०। ६।११।३४।४८	१०।२१।१६।१७।३६	६।२३।६।५३।३६
११	१। ६।३८।१२	०।२८।२८। १। ४	६। १। ४।१६।१८	७।१।१२।३।१८
१२	२०। ३।३०।४०	०।१६।५१।१०।२२	८। ६।४१।२१। ६	८।६।५५।७।०
१३	६।२२।३२।२०	०। ६। ७।४६।३८	६।१६।२६।२२।५१	८।१७।५७।५६।४२
१४	१८।१६।२४। ८	०।२४।३०।४५।५६	५।२२। ६।२४।४२	६।२६।४१। ०।३३
१५	१७।४१।२५।४८	०।१३।४७।२२।१२	४। १।५४।२६।२४	१०। ४।४३।५०।१५
१६	७। ३।२७।२८	०। ३। ३।५८।२८	२।४१।४२।२८। ६	१०।१२।४६।३६।५७
१७	२५।१७।१६।५६	०।२१।२६।१७।४६	१।१६।१६।२६।५७	११।२१।२६।४३।४१
१८	८।१६।२०।५६	०।१०।४४।३३।२०	११।२७। ७।३१।३९	११।२९।३२।४३।३०
१९	४।४१।२२।३६	०। ०।१०।१८।	१०। ६।२५।३३।२१	०। ७।३५।२३।१२
२०	२३।३५।१४।२४	०।१८।२३। ६।३६	९।१२।३३।३७।१२	१।२६।१८।२७। ३
२१	१२।१७।१६। ४	०। ७।३९।१५।५२	७।२२।२०।३६।५२	१।२४।२१।१६।४५
२२	२।१९।३७।५५	०।२६.५६।२०। ८	६। २। ८।३८।३६	२। २।२४। ३।२७
२३	२१।१३। ९।३२	०।१५।१९।२१।२६	५। ७।४५।४०।२४	३।११। ४।१०।४८
२४	१०।३५।१०।१२	०। १।३५।५७।४२	३।१७।३३।४२। ९	३।१९।१०। ०। ०

मासेषु सारणी कोष्ठकाः

१ मास	२ तारीक घट्यादि	३ सू० कें० क्षे०	४ चं० कें० क्षे०	५ श० कें० क्षे०
१	२९।३१।५०। ८	०।२९। ६।२३।१	०।२५। ०। ८। १	१। ०। ५।१४। ९
२	५९। ३।४०।१७	१।२८।१२।४६।२	१।२१। ०।१६। २	२। १।२०।२८।१८
३	५८।३५।३०।२५	२।२७।१९। ९।३	२।१६। ०।२४। ३	३। ०। ०।४२।२७
४	११८। ७।२०।३३	३।२६।२५।३२। ४	३।१३। ०।३२। ४	४। २।४०।५६।३६
५	१४७।३६।१०।४२	४।२५।३१।५५। ५	४। ९। ०।२४। ५	५। ३।२१।१०।४५
६	१७५।११। ०।५०	५।२४।३८।१८। ६	५। ४। ०।४८। ६	६। ६। १।२४।५४
७	२०६।४२।५०।१८	६।२३।४४।४१। ७	६। ३। ०।५६। ७	७। ४।४१।३९। ३
८	२१६।४४।४१। ७	७।२२।५१। ४। ८	६।२६। १। ४। ८	८। ५।२१।१३।५२
९	२६०।४७।२१।१५	८।२१।५७।२७। ९	७।२२। १।१२। ९	९। ६। २। ७।२१
१०	२९०।१८।२१।२३	९।२१। ३।४०।१०	८।३८। १।२०।१०	१०। ६।४२।२१।३०
११	३२४।५०।११।३२	१०।२०।१०।१३।११	९।१३। १।२८।११	११। ७।२२।३५।३९
१२	३५४।२२। १।४०	११।१९।३६।२६।१२	१०। ९। १।३६। ०	०। ८। २।३९।४८

इति द्वितीयप्रकरणं समाप्तम्

—०O०—

अथ तृतीय प्रकरणम्

तत्र सारणीतः[1] कर्त्तव्यताप्रकारो लिख्यते। तत्र[2] यावंति वर्षाणि सन्ति तावद्वर्षतुल्यकोष्टके अमावस्या[3] सारणीतः अमायां[4] फलं ग्राह्यं[5], तदुपरि सारणी-स्थाभीष्टमासगतिर्योज्या यदि त्रिंशद्भ्यः दिनान्यल्पानि तदा प्रथममासे अमा-वस्या[6] भवति। अधिकं[7] चेत्[8] द्वितीयमासे[9], एवं[10] प्रतिमासं[11] त्रिंशत्रिंश[12]दिनानि त्यक्त्वा[13] गणना विधेया। पुनर्द् दिनाद्यस्थले[14] घटिकादिकं भवति। तदा[15] होराः[16] कृत्वा गणना-वगंतव्या।

अथ यानि[17] मध्यमा[18] केन्द्राणि च भवन्ति। तेभ्यः फलानि गृहीत्वा सूर्यचन्द्रौ च[19] स्पष्टौ कार्यौ। तत्र उभयोरन्तरं पूर्णं भवति। वा षड्राशिमिते[20] भवति। तदा गतः पूर्णिमा[21]भावास्यो कालः स एव स्पष्टो वेद्यः।

अथ यद्यन्तरं भवति। तस्य द्वादशांशो तत्र योज्यः एकं[22] होरायाः[23] चन्द्र-मध्यमगत्या[24] भाज्यः। यल्लब्धं तन्मध्यमकाले संयोज्यं यदि स्पष्टश्चन्द्रो न्यूनो

(क) १. सारिणीतः for (सारणीतः) २. + बुक्तरनस्ससन्नादेर्गतानि +
३. अमावास्या for (अमावस्या) (ख)
४. अमावास्या for (अमायां)
५. + पौर्णमास्यां पौर्णमासीसारिणीतः फलं ग्राह्यं +
६. अमावास्या for (अमावस्या) १०. + भवति +
११. प्रतिमासे for (प्रतिमासं) १२. शत्त्रिंश for (शत्रिंश) (ख)
१३. त्यक्का for (त्यक्त्वा)
१४. पुनर्दिनाद्यस्थले for (पुनर्द् दिनाद्यस्थले) (ख)
१५. तेषां for (तदा) १६. होरा for (होराः)
१७. ये for (यानि)
१९. 'च' लुप्त (ख) २०. षड्राशिमितं for (षड्राशिमिते) (ख)
२१. मावास्योः for (मावास्यो)
२२-२३. लुप्त २४. गत्यैक for (गत्या)
(ख) ५. + पौर्णमास्यां पौर्णमासीतो फलं ग्राह्यं +
६. 'अमावस्या' लुप्त ७-८-९. 'अधिकं—मासे' लुप्त
१८. मध्यम for (मध्यमा)

भवति[1]। यद्यधिकस्तदा शोध्यं, तदा स्पष्टकालो भवति। एवं मध्यगत्या[2] भागे ह्रियमाणे[3] किंचि[4]स्थूलता जाता। सूक्ष्मार्थं मध्यगतिः स्पष्टा कार्या। तद्यथा मन्द-केन्द्रात् चन्द्रकोष्टकेष्वेकांशफलं ग्राह्यं। एक होरा केन्द्रगत्या ०।३२।४० गुण-नीयं, एकहोरामध्यगतौ ०।३२।५६ शोध्यं, यदा मन्दफलं परमफलादुपरि कोष्टे[5] भवति। यद्यधो[6] भवति तदा संयोज्यं[7]। तदैकहोराचन्द्रगति[8] स्पष्टा भवति। अनया स्पष्टगत्या अमायाः पूर्णिमायाश्च कालः साधनीयः। एषः कालः इस्कन्दरीय मध्याह्नाद्भवति[9]। अन्यदेशमध्याह्नीय कर्त्तुमपेक्षा भवति। तदा पंचदशांश देशां-तर[10] दशेका[11] होरा देयाः[12]। सा[13] च पूर्वतो शोध्याः[14], पश्चिमतो योज्याः[15], तदा स्वदेशीये[16] भवति[17]।

इति तृतीयप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. + न्यूनो भवति + २. मध्यमगत्या for (मध्यगत्या)
३. ह्रीयमाने for (ह्रियमाणे)
५. कोष्टके for (कोष्टे) ६. यद्यदो for (यद्यधो)
७. संयाज्यं for (संयोज्यं) ९. 'द्भवति' लुप्त
१०. देशान्तरितैकाहोरा for (देशान्तरदशेकाहोरा)
१२. देयाश्च for (देयाः) १३. 'सा' लुप्त
१४. शोध्यः for (शोध्याः) १५. योज्यास्तदा for (योज्याः तदा)
१६. स्वदेशीयाः for (स्वदेशीये) १७. भवन्ति for (भवति)

(ख) १. 'यद्यधिक—कालो भवति' लुप्त ४. किंचित् for (किंचि)
५. कोष्ठे for (कोष्टे) ८. चन्द्रगतिः for (चन्द्रगति)
११. देशे for (दशे) ३. विसर्गलुप्त
६. विसर्गलुप्त .

—०O०—

अथ चतुर्थं प्रकरणम्

तत्र ग्रहणसंभवासम्भवौ[1] निरूप्यते[2]। अथैव[3] येषु विमण्डनचापेषु[4] ग्रहणं भवति, येषु च न भवति, तानि निरूप्यन्ते। यतः अमायां पूर्णिमायां वा[5] तादृश चापेष्वागतेषु ग्रहणगणितं विधेयं।

अथ पूर्वाध्याये[6] चन्द्रग्रहणद्वयेन नीचोच्चवृत्तोच्चस्थचन्द्रस्य[7] व्यासो निष्कासितः[8] ०।३१।२०। यदि नीचोच्चवृत्तनीचे भवति, तदा चन्द्रव्यासो निष्काश्यते। यतोनेन[9] तानि चापानि ज्ञायन्ते। एवं मया ग्रहणद्वयकृतः[10] तत्रैको वेधस्तु फैनूस्तन्[11] संप्रमसन्ने[12][13] फमानूस्संज्ञमासस्याष्टाविंशत्तारीके[14]। तत्रोतरदिक्कः[15] सप्तांगुलतुल्यं चन्द्रविंबं ग्रस्तं। एवं तत्र वुस्त्वनस्सरादे[16] मध्यग्रहणपर्यंतं गतवर्षादि ५७३ दि० २०६[17] हो०[18] १४ क० २० मध्यम होरा १४।०[19] स्पष्टोर्कः ३।६।१५ मध्यमश्चन्द्रः[20] ७।७।४९ स्पष्टश्चन्द्रः[21] ७।६।१६[22] मन्दकेन्द्रं[23] १६३४०। शरकेन्द्र[24] १८।२०[25]।

(क) १. सम्भावासम्भवौ for (सम्भवासम्भवौ)
३. अथैवं for (अथैव) (ख)
४. विमण्डल for (विमण्डन) (ख)
५. व for (वा)
६. पूर्वाध्याये for (पूवाध्याये) (ख)
७. 'स्य' लुप्त
८. निष्काशितः for (निष्कासितः)
९. अनेन for (नेन)
१०. + वेधः + (ख)
११. फैनूत्सन् for (फैनूस्तन्)
१२, + संज्ञस्य +
१३. सप्तम for (संप्रम) (ख)
१४. फामानूस्संज्ञ for (फमानूस्संज्ञ) (ख)
१५. तोतर for (तत्रोतर)
१६. वुब्तनस्सरादें for (वुस्त्वनस्सरादे)
१७. २० for (२०६)
१८. होरा for (हो०)
१९. १४० for (१४।०)
२०. लुप्त
२१. 'स्पष्टश्चन्द्रः' लुप्त
२३. १६३।४० for (१६३४०) (ख)
२५. ९८।२० for (१८।२०) (ख)

(ख) २. निरूप्येते for (निरूप्यते)
१६. वुब्तनस्सरादेः for (वुस्त्वनस्सरादे)
२२. १९ for (१६)
२४. शरकेन्द्रं for (शरकेन्द्र)

अथ द्वितीयग्रहणं फैलवसंज्ञस्य[1] सप्तत्रिंशत्[2] संन्न[3] तूविसंज्ञमासस्य[4] तृतीयतारीके[5] दक्षिणदिक्तः अंगुलत्रयमितं[6] चन्द्रबिंबं[7] ग्रस्तं। एवमत्र[8] वुस्त्वनस्स-रादेस्तत्कालपर्यन्तं गतकालो वर्षादिः ६६६ दिन १२१ हो०[9] १० क० १०[10] स्पष्टोर्कः २०।५।८[11] मध्यमश्चन्द्रः ४।५।१६ स्पष्टश्चन्द्रः ४।५।८ मन्द केन्द्र[12] १७८।४६ शरकेन्द्रं २८०।३६, अनेनावगतं[13] यदा नीचासंन्नश्चन्द्रः[14] पातात् ८।२० एतद् अन्तरितः[15] तदा सप्तांगुलग्रासो जातः। यदा च पातात् १०।३६ एतावदंतरितस्तदा अंगुलत्रयं[16] ग्रासो[17] जातः। एवं प्रथमग्रहणे शरः ०।४३।३[18] द्वितीयाग्रहणे ०।५४।५० अन्तरं ०।११।४७। इदं चन्द्रव्यासत्रितीयांशो[19] जातः। तस्मात्संपूर्णव्यासः ०।३५।४०[20] अस्य चतुर्थांशः द्वितीयग्रहणशरात्[21] शोधितः। शेषं भूता[22]बिंबस्या[23] सार्द्धं ०।४६।०[24] सूर्यस्य[25] ०।१५।४०

(क) १. स्संज्ञस्य for (संज्ञस्य) २. सप्तत्रिंशत् ३७ for (सप्तत्रिंशत्)
३. सन्ने for (सन्नं) (ख) ४. रूवी for (तूवि)
५. तारीपे for (तारीके) ७. बिंब for (बिंबं)
८. वुस्त्वनस्सादे for (वुस्त्वनस्सरादे) १०. लुप्त
११. १०।५।८ for (२०।५।८) (ख) १३. एवमिदमवगतं for (अनेनावगतं)
१४. सन्नस्थश्चन्द्रपातात् for (संन्नश्चन्द्रः पातात्)
१५. एतदन्तरितस्तदा for (एतद्अन्तरितः तदा) (ख)
१६. + ३ + १७. ग्रसो for (ग्रासो)
१८. ०।४३। for (०।४३।३) १९. व्यासस्तृतीयांशो for (व्यासत्रितीयांशो)
२१. शरीत् for (शरात्) २२. भूभा for (भूता) (ख)
२३. बिंबव्यासार्द्धं for (बिंबस्यासार्द्धं) (ख)
२४. ०।४६।०।१५।४० for (०।४६।०)
२५. लुप्त

(ख) १. फैल्वस्संज्ञस्य for (फैलवसंज्ञस्य)
६. अंगुण for (अंगुल) ८. वुस्तनस्सरादे for (वुस्त्वनस्सरादे)
९. होरा for (हो०)
१२. मन्दकेन्द्रं for (मन्दकेन्द्र) १३. अनेननेदमवगतं for (अनेनावगतं)
१४. सन्नश्चन्द्रपातात् for (सन्नश्चन्द्रः पातात्)
१६. 'त्रयं' लुप्त १८. ० for (०।४३।३)
२०. ०३।५।२० for (०।३५।२०)

एतच्चन्द्रव्यासार्द्धेन युतं जातं ०।३३[1]।२०। एवं यत्र सूर्यबिंबकेन्द्रस्य चन्द्र बिम्ब-केन्द्रस्य च एतावदन्तरं यदा भविष्यति, तदैतयोः बिंबपालिस्पर्शो भवति।

अथ प्रथम क्षेत्रम्

तत्र अवं क्रांतिवृत्तचापं जदं वि[2]मण्डलं चापं ग्रहजं कदम्बवृ[3]त्तीयचापं अचिन्हकेन्द्रो भ[4]चिन्होप[5]रि सूर्यबिंबार्द्धं हचिन्हे च चन्द्रबिंबार्द्धं भ[6]चिन्हे उभयोः सम्पातश्च कल्पितः। तस्मात् ग्रहं[7] चन्द्रस्य[8] स्पष्टशरो जातः।

अथ ए[9]षु देशे[10]षु त्रयोदशहोरामारभ्य षोडशहोरापर्यन्तं परमदिनं भवति। तेषु यदा चन्द्रो नीचक[11]र्णो भवति, तदा स्पष्ट नतिरुत्तरदिशि[12]रष्टकलामिता भवति। अस्मिन् समये मिथुने सिंहे वा चन्द्रस्य पर[13]स्परभव[14]लम्बनं भवति। तदार्द्धांश[15] ०।३० तुल्यं भवति। दक्षिणे च परमस्पष्टा नतिः [16]अष्टपंचाशत् ५८ कल्पा[17] तुल्या भवति। अत्र प[18]रस्पष्टलम्बनं वृश्चिकमीनस्थे चन्द्रे पंचदशकलातु १५ ल्यं भवति। यदि चन्द्रस्थानं दचिन्हे भवति, सूर्याच्चोत्तरे भवति। तत्र परमं लम्बनं चेत् तदा दर्जं[19]स्पष्टलम्बनं ०।१५जहं नतिः ०।५८ अजं शरः १।३१ यदा पातासं[20]नं चन्द्रो

(क) २. विमण्डल for (विमण्डलं) (ख)
३. वृत्तिय for (वृत्तीय)
४. केन्द्रोपरि for (केन्द्रोभ चिन्होपरि)
५. लुप्त
७. ग्रह for (ग्रहं)
८. 'स्य' लुप्त
९. येषु for (एषु)
१०. देशेषु for (देशेषु)
११. कर्णे for (कर्णो) (ख)
१२. अष्टकलामिता for (रष्टकलामिता)
१३. च यत्परम for (परस्परभव) (ख)
१४. 'भव' लुप्त
१७. कला for (कल्पा)
१८. परम for (पर) (ख)
१९. दजं for (दर्जं) (ख)
२०. सन्नश्चन्द्रो for (संन्नंचन्द्रो (ख)

(ख) १. ०३३।२० for (०।३३।२०)
६. उचिन्हे for (भचिन्हे)
१५. तदर्द्धांश for (तदार्द्धांश)
१६. 'अष्ट—भवति' लुप्त

भवति। तदा सपातचन्द्रस्य[1] शरेण निष्पत्तिः किंचिदूनाधिकः[2] सार्द्धैकादशांकस्य[3] एकेन यथा[4] भवति, तथा स्यात्। एवं यत्र शरः १।३१। तत्र सपाताः[5] १७।२६। अत्र जदचापं योजितं १७।४१ यदा चन्द्रस्थानं दक्षिणदिशि भवति। तदा दजं ०।३० जहं ०।८ अजं ०।४१ तत्र सपातः[6] चन्द्र ७।५२। अत्र[7] जदचापं चेत् योज्यते तदा ८।२२। एवं यदि सपातश्चोत्तरदिशि[8] १७।६।११[9] अस्मादधिको भवति। दक्षिणदिशि ८।२२ अस्मादधिकं[10] चेत्तदा ग्रहणं न स्यात्। पुनरपि पूर्वोक्तं चन्द्रस्य फलं ५१[11] सूर्यस्य २।२३ मध्यमांते[12] सूर्यचन्द्रयोरन्तरं ७।२४ भवति। एवं यावता कालेन एतावदन्तरं चन्द्रश्चरति। तावता[13] कालेन सूर्यस्य[14] त्रयोदशांशतुल्यं चरति[15]। तच्चैं तावद् भवति। ०।३४ एवं यावता कालेन चन्द्रः[16] एतावदन्तरं चलति, तावता कालेन सूर्यकलात्रयं गच्छति। एवं स्पष्टाभावास्यामध्यमामावास्योरन्तरे[17][18] सूर्यस्य[19] परमगतिः ०।३७, इयं सूर्यपरं[20] फले योज्यते। तदैव भवति। ३।० इदं मध्यमस्थान-

---

(क) १. संपात for (सपात) २. विसर्गलुप्त
३. सार्द्धकादशांकस्य for (सार्द्धैकादशांकस्य)
५. संपात for (सपाताः)
६. सपातश्चन्द्रः for (सपातः चन्द्र) ७. 'त्र' लुप्त
८. संपातश्चोत्तरदिशि for (सपातश्चोत्तरदिशि)
९. १७।४१ for (१७।६।११)
१०. अस्मादधिकश्चेत्तदा for (अस्मादधिकंचेत्तदा) (ख)
११. ५।११ for (५११) (ख)
१४. सूर्योऽस्य for (सूर्यस्य) १५. चराति for (चरति)
१६. विसर्गलुप्त
१७. 'भावास्या' लुप्त १८. मावस्ययो for (मावास्यो)
१९. 'स्य' लुप्त २०. परम for (पर) (ख)

(ख) २. दूनाधिका for (दूनाधिकः) ३. सार्द्धकाक्ष्णांकस्थ for (सार्द्धैकादशांकस्य)
४. यथा लुप्त ६. सपातचन्द्रः for (सपातः चन्द्र)
१२. मध्यमामांते for (मध्यमांते) १३. 'तावता—चरति' लुप्त
१७. स्पष्टामावास्या for (स्पष्टाभावास्या) (ख)

स्पष्टस्थानयोः परममन्तरं[1] मुपलब्धं । इदं १७।४८[2] अस्मिन् योज्यते तदैवं भवति । २०।४१ अस्मिन् ८।२२[3] योज्यते तदैवं भवति । २१।२२[4] एवं यद्युत्तर दिशि मध्यम-चन्द्रपातयोरन्तरं[5] २०।४१ अस्मादधिकं चेत्[6]तदा ग्रहणं न भवति ।

अथ शराकेन्द्रं[7] एकोनविंशति कलाधिकैको न सप्तत्यंश[8]मारभ्य द्वाविंशति कलाधिकैकेमुत्तरशतांश[9] १०१।२२ यदा भवति तदा भवति[10] । यदा चाष्ट त्रिंशत्कलाधिकवसुशरनेत्रां[11] २५८।३८ शमारभ्यं[12] २९०।४१ एक चत्वारिंशत्कलाधिक-खमन्दाक्षि[13]पर्यन्तं यदा भवति, तदापि ग्रहणं भवति ।

अथ चन्द्रग्रहण[14]सम्भवासम्भवौ निरूप्येते । नीचकर्णे चन्द्रव्यासार्द्धं ०।१७।४० भूछायाव्यासार्द्धं ०।४५।५६, अनयोर्योगः ६३।३६[15] यदैतत्तुल्यश्चन्द्रशरो भवति । तदा भूछायाचन्द्रविंबयोः[16] पालि[17]स्पर्शो भवति । तत्र पातालदन्तरं[18] २२।१२[19] यदा स्पष्टश्चन्द्रोस्मादधिको भवति, तदा[20] ग्रहणं न स्यात्[21] ।

(क) १. परममन्तर for (परममन्तरं) (ख) २. १७।४१ for (१७।४८)
३. ८२२ for (८।२२) ४. ११२२ for (२१।२२)
५. मध्यमश्चन्द्रपातयो for (मध्यमचन्द्रपातयो)
६. + चेदक्षिणदिशि ११२२ अस्मादधिकं +
७. शरकेन्द्रमेकोनविंशति for (शराकेन्द्रं एकोनविंशति)
८. शप्तत्यंश for (सप्तत्यंश) (ख) ९. कोत्तर शतांशं for (केमुत्तरशतांश) (ख)
१०. + ग्रहणं + ११. सरनेत्रां for (शरनेत्रां)
१२. शमारभ्य for (शमारभ्यं) (ख) १३. नन्दाक्षि for (मन्दाक्षि) (ख)
१५. १।३।३६ for (६३।३६) १६. विंबपाल्योः for (विंबयोः)
१७. 'पालि' लुप्त १८. पातादन्तरं for (पातालदन्तरं) (ख)
१९. १२।२२ for (२२।१२) २०. + ग्रहणं तस्मान्मध्यमचन्द्रस्य पातादन्तरं अस्मात् १५।१२ अधिकं भवति तदापि +

(ख) ४. ११।२२ for (२१।२२) ६. + अस्मादधिकं चेत् दक्षिणदिशि ११।२२ +
७. शर केन्द्रं for (शराकेन्द्रं) १४. गृह for (ग्रहण)
२१. + मध्यमचन्द्रस्य पातादन्तरं अस्मात् १५।१२ अधिकं भवति । तदापि गृहणं न स्यात् +

अथास्माद्विदितं[1] यदा शरकेन्द्रं अष्टचत्वारिंशत्कलाधिकचतु[2]सप्तत्यंश १७४।४८[3] मारभ्य द्वादशकलाधिकं[4] पंचाभ्रचन्द्रपर्यंतं १०५।१२ पुनरष्टचत्वारिं-. शत् कलाधिक वेद पंचाक्षि २५४।४८ मारभ्य द्वादश कलाधिकं[5] पंचाष्टाक्षि[6] २८५। १२ ग्रहणं[7] भविष्यति इदमेवास्माकमिष्टं।

इति चतुर्थप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. अथास्माभिर्गदितं for (अथास्माद्विदितं)
२. चतुः for (चतु) (ख) ३. ७४।४८ for (१७४।४८)
५. कलाधिक for (कलाधिकं) (ख)
६. + पर्यंतं + (ख)

(ख) ३. ७४।८ for (१७४।४८) ४. अनुस्वार लुप्त
७. गृहणं for (ग्रहणं)

—:०:—

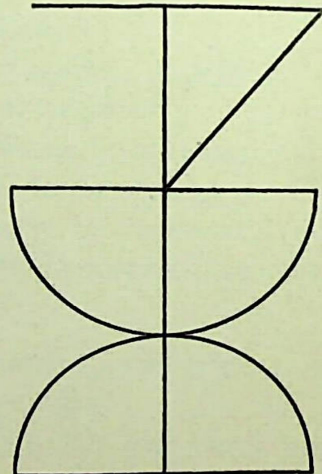
अथ पंचम प्रकरणम्

तत्र ग्रहण[1]द्वयांतरकालो निरूप्यते। यस्मिन् [2]ग्रहसम्भवः सोपि निरूप्यते। यस्मिन्[3] ग्रह[4]णसम्भवः यस्मिंश्च[5] न[6] सम्भ[7]वः सो[8]पि[9] निरूप्यते। तत्र षड्[10]मासांतरे ग्रहण[11]-द्वयं भवति। यतः शरकेन्द्र[12]गति षड्[13]मासे एतावती भवति। १८४।१।१५ तच्चापं यस्मिन् सूर्य[14]ग्रहणमुत्तरदिशि न भवति। १३[15]८।३८ दक्षिणदिशि १५७।१६ यस्मि[16]श्च चन्द्र[17]ग्रहणं न भवति। तच्चापं दिग्[18]द्वपि ये १४६।३६ एवं प्रत्येकं चापत्रयं। यस्मिन् [19]ग्रहणं भवति, एतानि शरकेन्द्रगतेर्न्यूनानि सन्ति। तस्मादेतावत्काल[20]पर्यंतं [21]ग्रहण-द्वयं भवति। [22]अयं पंचमासान्तरे [23]ग्रहणद्वयं भवति, वा नेति निरूप्यते। तत्र मध्यम-गतिः १३५।३२ केन्द्र[24]गति १२९।५। अत्र सूर्यस्य नीचदिशि स्पष्ट[25]गतिः मध्यगते ४।३८ रधिका भवति। चन्द्रस्यापि स्पष्टचापमुच्चदिशि न्यूनं भवति, ८।४० एवं पञ्चमा-

---

(क) २. ग्रहण for (ग्रह) ३-४-५-६-७-८-९. लुप्त
१०. पण्मासान्तरे for (षड्मासान्तरे)
१२. गतिः for (गति) (ख)
१३. पण्मासजा for (षड्मासे) १५. १३।८।३८ for (१३८।३८)
१६. यस्मिन् for (यस्मिश्च) १८. दिग्द्वयेपि for (दिग्द्वपिये) (ख)
२२. अथ for (अयं)
२४. गतिः for (गति) (ख)
२५. स्पष्टा for (स्पष्ट)

(ख) १. गृहण for (ग्रहण)
४. गृहण for (ग्रहण)
२. 'ग्रह—निरूप्यते' लुप्त
११. गृहण for (ग्रहण)
१४. गृहण for (ग्रहण)
१७. गृहणं for (ग्रहणं)
२०. पर्यं for (पर्यंतं)
२१. गृहणं for (ग्रहणं)
२३. गृहण for (ग्रहण)

साभ्यंतरे सूर्यः नीचदिशि भवति। चन्द्रश्चोच्चदिशि भवति। तदानयोरन्तरं[1] १३।१८ एतावदंतरेण चन्द्रसूर्याज्यिष्टे[2][3] भवति । अस्य द्वादशांशः १।६ इयं सूर्यगतिः यावता कालेन चन्द्रस्तदन्तरगतं[4] तुल्यं गच्छति[5]। इदमन्तरं २।६[6] सूर्यफले योजितं तायातं[7] २।४४ पंचमासे तावदन्तरमितभवधिको[8] भवति। अस्मिन् काले शरकेन्द्र-गतिः १५३।२१ । एतावत् कालपर्यंतं स्पष्टगति[9] १५६।५ चन्द्रच्छाया[10] व्यासार्द्धंयो-योगः नीचकर्णं[11] १।३।३६ उच्च कर्णे च ०।५६।२४ तस्मान्मध्य कर्णे १।० । अस्य सम्पातः ११।३० । यस्मिन् चापे ग्रहणं[12] न भवति । तच्चापं १५७।०[13]। इदं शरकेन्द्र-गतेरेतावं[14] २।५ न्यूनमस्ति[15]। तस्मात् पंचमासाभ्यन्तरे ग्रहणद्वयं[16] भवतीति ज्ञातं । तत्रेत्प्रथमग्रहणं[17] किंचित् सम्पातात् च्चल[18] तदा भवति। द्वितीयग्रहणं[19][20] द्वितीयसम्पा-तात्सन्ने[21] भवति ।

अथ सप्तमासान्तरेण ग्रहणं[22] भवति[23], न वेत्ति[24] विचार्यंते एवं एप्रमासै[25] या मध्यमगतिः २०३।४५ मन्दकेन्द्रगतिः १८०।४३ एवं सूर्यः उच्चादुभयदिशि[26] चापात्

(क) १. अनयोरन्तरं for (तदानयोरन्तरं)
२. चन्द्रः for (चन्द्र) (ख)   ३. सूर्यात्पृष्टे for (सूर्याज्यिष्टे) (ख)
४. तदन्तर्गते for (तदन्तर गतं)
५. गच्छति for (गच्च्छति)   ६. १।६ for (२।६) (ख)
७. जातं for (यातं)   ८. एवाधिको for (भवधिको)
९. गतिः for (गति)   १०. +भू+
११. कर्णो for (कर्णं)   १४. रेताव २५ for (रेतावं २।५)
१५. न्यून for (न्यून) (ख)   १७. तत्र प्रथम for (तत्रेत्प्रथम) (ख)
१८. सम्पाताच्चलति for (संपातात्च्चल)
१९. द्वीतीय for (द्वितीय)   २१. सम्पातासन्ने for (सम्पातात्सन्ने) (ख)
२३. भवेति for (भवति)   २४. वेति for (वेत्ति) (ख)
२५. सप्तमासे for (एप्रमासै) (ख)   २६. +अस्माच्+(ख)

(ख) ४. तदतर्गत for (तदतरगतं)   ८. मितमधिको for (मितभवधिको)
१२. गृहणं for (ग्रहणं)   १३. १५।७० for (१५७।०)
१६. गृहण for (ग्रहण)   १८. सम्पाताच्चलितो for (सम्पाताच्चल तदा)
२०. गृहणं for (ग्रहणं)   २२. ग्रहणं for (ग्रहण)

द्विचत्वारिंशत् कलाधिकं चतुर्भिरंशैः[1] न्यूनोस्ति । चन्द्रश्च नीचादुभयदिशि कला द्वयोन पंच[2]दशभिरंशै १४।४० रधिको भविष्यति । अस्य द्वादशांशः १।१३ एतत्सूर्यस्य स्पष्टांतरे योजितं ५।५५ एतावदन्तरे[3] न च[4]न्द्रोग्रे भवति । एतत्कालजाशरकेन्द्रगतिः २१४।४२ स्पष्टग[5]ति २०८।४७ एवं प्रथमग्रह[6]णं स्थानं प्रथमसम्पातात् पूर्वमेव यद्भवति । तमारभ्य द्वितीयग्रह[7]ण[8]स्थानं यद् भवति तत्पर्यंतं पर[9]मं चापं २०३ इदं शरकेन्द्रगतेस्त्रयोदश कलोनांशप[10]ङ्क्तेन ५।४७ न्यूनमस्ति । तस्मात् सप्तमासाभ्यंतरे ग्र[11]हणद्वयं न भवति ।

अथ पंचमासान्त[12]रेन सूर्यग्रहण[13]द्वयं भवति नवेति विचार्यते ।

अथ पूर्वोक्तप्रकारेण एतत्कालजा शरकेन्द्रगतिः १५९।४[14] शरः ०।३२।२०[15], सपातः ६।१२ यस्मिन् ग्र[16]हणं न स्यात्, तच्चापं १६७।३६ इ[17]दं शरकेन्द्रात् ८।३१ एतावदधिकमस्ति । त[18]स्मात् ज्ञातं यदालम्वनं न भवेत्, तदा पंचमासाभ्यंतरे ग्रह[19]ण-

---

(क) १. रंशैर्न्यूनोस्ति for (रंशैः न्यूनोस्ति)
२. +दशभिरंशैरधिको भविष्यति। ६।५८ एतत्कालाभ्यंतरे सूर्यश्चेत्स्वोच्चे भवति चन्द्रश्चेन्नीचे भवति । तदा चन्द्रः सूर्याद्विंशतिकलोन+(ख)
३. एतावदंतरेण for (एतावदंतरेन) (ख)
४. +रवेश्+
७. ग्रहणं for (ग्रहण)
८. द्वितीयपातात्परस्तात् for (स्थानं)
९. परमचापं २०३०. for (परमं चापं २०३)
१०. षट्केन for (पङ्क्तेन) (ख)
१२. पंचमासांतरेण for (पंचमासांतरेन)
१४. १५९।५ for (१५९।४)
१५. ०।३२ for (०।३२।२०)
१७. 'इदं' लुप्त
१८. तस्माद for (तस्मात्)
१९. ०।४५ for (४५) (ख)

(ख) ५. स्पष्ट गतिः for (स्पष्टगति)
६. गृहण स्थानं for (ग्रहणं स्थानं)
७. गृहण for (ग्रहण)
९. परम चापं for (परमं चापं)
११. गृहण for (ग्रहण)
१३. गृहण for (ग्रहण)
१६. गृहणं for (ग्रहणं)

द्वयं न भवेत् परं च लम्बनमस्ति । एवमत्र यदन्तरं ८।३१ शरः ४५[1] । एवं नतिर-स्मात् शरादधिकोपलभ्यते । अस्मिन् कालाद्यंते एवमस्यां[2] कल्पनायां सूर्यो नीचे अपेक्षितं[3] चन्द्रश्[4]चोच्चे[5] अपेक्षितः[6] सूर्यस्य च नीचः धन[7]राशेरासन्नोस्ति । अतः सूर्यो[8] कन्याराशेर[9]र्धमारभ्य कुम्भासन्नपर्यं[10]तं पूर्वामावस्या[11]जनितसमयात् षड्होराभिः प्रागेव भवति । अत्र नतिरुत्तर दिशि ०।४५ अस्मादधिकानोपलब्धाः[12] । अत एव अस्य-कालस्याद्यं[13]तयोः चन्द्रो[14] दक्षिणे भवति । आदौ च केतोः सकाशाच्चलितो भवति । अन्ते च राहु[15]समीपे गच्छति चेत्तदा पंचमासाभ्यन्तरे ग्रहण[16]द्वयं न भवति । यदि नति-र्दक्षिणा[17] दिक्का भवति, तदा कदापि ०।४५, अस्मादधिकाप्या गच्छति । कुतः यतः[18]

(क) १. मस्या for (मस्यां)   २. अपेक्षितः for (अपेक्षितं) (ख)
४-५-६. लुप्त
७. धनुरासन्नोस्ति for (धनराशे रासन्नोस्ति)
८. सूर्यः for (सूर्यो)   ९. रर्द्धं for (रर्धं)
१०. + अपेक्षितो भवति । इदं पूर्वोक्तमस्ति सूर्यात् १२३।१८ चन्द्रः षष्ठे भवति । एवं चन्द्रः एतावदन्तरं स्वद्वादशांशाधिक सपादहोराद्वयाधिकदिनैकेन चलति । पंच-मासप्रमाणे दिनानि १४७ हो० १५४५ । एवं स्पष्ट कालः दि० १४८ हो १८ । एवं कन्यासंक्रान्त्यमावास्यामारभ्य द्वितीयकुम्भ +
११. संक्रांत्य मावास्या for (पूर्वामावस्या)
१२. विसर्ग लुप्त   १३. कालस्यंतयोः for (कालस्या द्यंतयोः)
१४. चन्द्री for (चन्द्रो)   १५. राऊ for (राहु)
१७. र्दक्षिणदिक्का for (दक्षिणादिक्का) (ख)
१८. 'यतः' लुप्त

(ख) ३. गृहण for (ग्रहण)
१०. + अपेक्षितो भवति । पूर्वोक्तमस्ति सूर्यात् १३।१८ पृष्टे भवति । एवं चन्द्र एता-वदन्तरं स्वद्वादशांशाधिकं सपादहोराद्वयाधिकदिनैकेन चलति । पंचमासः प्रमाणे दिनानि १४७ हो० १५।४५ एवं स्पष्ट कालः दि० १४८ । हो० १८ एवं कन्या-संक्रान्त्यमावास्यामारभ्य द्वितीय कुम्भसंक्रान्त्यमावास्या पर्यंत +
१६. गृहण for (ग्रहण)

सप्तमभावः प्रथम[1]मामावस्यायां कन्[2]यायां भवति। द्वितीया[3]मावस्या कुंभे मध्याह्ने चेद् भवति तदा सूर्यलम्बनो न चन्द्रलम्बनं लं[4]काप्रदे[5]शे प्रथमामा[6]यां शेषं ०।२२ द्वितीये च ०।१४[7] यत्र सार्द्धहोराद्वादशतुल्यपरमदिनं भवति । तत्र प्रथमामा[8]यां ०।२७ द्वितीयायां ०।२२ भवति। अनयोर्योगः ०४५ अस्माच्चतुर्भिः कलाभिरधिको भवति। यथा यथा परमवृद्धिर्भवति, तथा तथा लम्बनं वृद्धिर्भवति । तस्मात् यदि चन्द्रः कालस्याद्यंतयोरुत्तरदिशि भवति। प्रथमा[9]मावास्यायां राहोः सकाशाच्चलितो भवति। द्वितीया[10]मावास्यायां क[11]तु प्रति गच्छति। चेत् तदा पंचमासान्तरे सूर्यस्य ग्र[12]हणद्वयं भविष्यति, ग्र[13]हण द्वयेपि विंवस्योत्तरदिक्तः छन्नं भविष्यति।

अथ सप्तमासान्तरेण ग्रह[14]णद्वयं भवति वा नेति विचार्यते। पूर्वं शर[15]केन्द्र २०८।४७ अष्टाचत्वारिंशत् कलाधिकाष्टनभो[16]लोचनमितं कथितमस्ति। परमचापं ग्र[17]हणद्वयांतर्गतं चतुर्विंशतिकलाधिकद्विनवभूम्यंश[18]मितमस्ति। अत्र कस्मिन् ग्र[19]हणे चन्द्रः पातं प्रति गच्छति । चेत् द्वितीयग्रह[20]णे च द्वितीयपातादग्रे कृ[21]तश्चेत्

(क) १. अमावस्यायां for (मावस्यायां)
२. 'यां' लुप्त
३. ऽमावास्या for (मावस्या) ४. 'लंका' लुप्त
५. निरक्षे for (प्रदेशे) ६. ऽमायां for (मायां)
७. ।०।१४ for (०।१४) ८. प्रथमायां for (प्रथमामायां)
९. ऽमावास्यायां for (मावास्यायां)
१०. ऽमावास्यायां for (मावास्यायां)
११. केतुं for (कतु) (ख) १६. 'भो' लुप्त
१८. +१९२२४+ २१. गतश्चेत् for (कृतश्चेत्) (ख)

(ख) १. प्रथमामावास्यायां for (प्रथमामावस्यायां)
२. कन्या for (कन्यायां) १२. गृहण for (ग्रहण)
१३. गृहण for (ग्रहण) १४. गृहण for (ग्रहण)
१५. शरकेन्द्रं for (शरकेन्द्र) १७. गृहण for (ग्रहण)
१९. गृहणे for (ग्रहणे) २०. गृहणे for (ग्रहणे)

तदेदं स्यात्। एवमिदं चापं शरकेन्द्रचापात् त्रयोविंशति कलाधिकषोडशांशैः रून-मस्ति। अस्य चापस्य शरः १।२५ इदं प्रकटमेव। यदि नतिर्न स्यात् तदा सप्तमासा-भ्यंतरे ग्रहण[1]द्वयं [2]भवितुमर्हति। अत्रास्माभिरिदं कल्पितं, सूर्यः नीचोच्चे भवति। चन्द्रश्च नीचे भवति। तदा सूर्य[3]कुम्भात् कन्याराशौ गच्छ[4]तीत्यनुमीयते पूर्व[5]मिदं ज्ञातं। च[6]न्द्रसूर्यात् चतुर्दशभि[7]रंशैः चत्वारिंशत्कलाभिरग्रे चलितोस्ति। तदा च[8]न्द्रः एतदन्तरस्य द्वादशांशाधिकपंचहोराधिकैकदिने न गच्छति।

अथ स[9]प्तमाकालो दिनादिः २०६।१७ स्पष्टकालः २[10]०५ अस्मादिदं ज्ञा[11]तं, कन्या[12]र्कें यामावास्या यस्मिन् काले ज्ञा[13]ता। तत् कालात् कुंभार्कामावास्यात[14] द्वाद-शभिर्होराभिरधिका जाता। एवं राशिद्वयोः समयद्वयेपि उत्तरदि[15]क्का नतिः लंका[16]यां वान्यत्र [17]०।२३। अस्मादधिका नास्ति। अत एव यदा चन्द्रोस्य कालस्याद्यंतयो दक्षि[18]णे भवति। प्रथमा[19]मावास्यायां रा[20]हुंश प्रति गच्छति। द्वितीया[21]मावस्यायां च

(क) २. +न स्यात् एवं नतिरेकामायां वा अमावास्या द्वयेपि मिलित्वा १०५ अस्माद-धिका भवति। तदा सप्तमासाभ्यंतरे ग्रहण द्वयं+

३. सूर्यः for (सूर्य) (ख)
४. गुच्छतीत्यनुमीयते for (गच्छतीत्यनुमीयते)
६. चन्द्रः for (चन्द्र) (ख)
७. रंशैश्चचत्वारिशंत् for (रंशैः चत्वारिंशत्)
८. चन्द्रं for (चन्द्र)
९. सप्तमासकालो for (सप्तमाकालो)
१०. +हो१२+
११. जातं for (ज्ञातं)
१२. +ऽ+
१३. जाता for (ज्ञाता) (ख)
१४. 'त' लुप्त (ख)
१५. दिक्कनतिः for (दिक्कानतिः)
१६. निरक्षे for (लंकायां)
१७. ०।३३ for (०।२३)
१९. ऽमावास्यायां for (मावास्यायां)
२०. रहुं for (राहुं)
२१. मायां च for (मावस्यायां)

(ख) १. गृहण for (ग्रहण)

२. न स्यात् एवं नतिरेकामायां वा अमावास्याद्वयेपि मिलित्वात् १।२५ अस्मादधिका भवति तदा सप्तमासाभ्यंतरे गृहणद्वयं+

४. गछतीत्यनुंमीयते for (गच्छतीत्यनुमीयते)
५. +त्व+
१८. दंक्षिणे for (दक्षिणे)
२०. राहुं for (राहुंश)
२१. मावास्यायां for (मावस्यायां)

केतोरग्रे गतः। तदास्मिन्काले ग्रहणद्वयं[1] न भविष्यति। यदा नति दक्षिणे[2] भवति, तदा रूजसप्रदेशासन्ने रूजसारुत्तरदिशि[3] च ग्रहणद्वयं[4] भवति। यदा कुंभः उदय-समये भवति। कन्यामावस्या[5] अस्तसमये[6] भवति। यतः रूजसप्रदेशे अस्मिन् समये नतिः ०४६[7] तदा द्वयोर्योगः १।२५ अस्मादधिको भविष्यति सप्तकलाभिः। एवं तस्मात् देशात् यत्र देशे अक्षांशाधिक्यं[8] तत्र नतिरपि वर्धिता[9] भविष्यति। तस्माद्यदि चन्द्रो अस्य कालस्याद्यंतयोर्भवति। प्रथमावास्यायां[10] केतुं प्रति गच्छति। चे द्वितीयामायां राहोः सकाशादग्रे गतश्चेदेतत्[11] कलाभ्यंतरे[12] ग्रहणद्वयं[13] भविष्यति। ग्रहणद्वयेति[14] सूर्यबिंबस्योत्तरदिक्तः न्नं[15] भविष्यति।

अथैकमासाभ्यंतरे ग्रहणद्वयसंभवो[16] न सम्भवति। एकस्मिन् देशे वा भिन्न-[17] देशेपि चेत् तादृशी[18] कल्पना क्रियते[19] या[20] न[21] भवति[22]। तदापि ग्रहणसम्भवो[23] न भवति।

(क) १. दुत्तर for (रूत्तर) (ख)
५. ऽमावास्या for (मावस्या) ६. समाये for (समये)
८. अक्षाशाऽधिकस्तत्र for (अक्षांशाधिक्यं तत्र)
९. वर्द्धिता for (वर्धिता) (ख) १०. अमावास्यायां for (वास्यायां)
११. गतश्चैतत् (गतश्चेदेतत्)
१४. ग्रहणद्वयेपि for (ग्रहणद्वयेति) (ख)
१५. छन्नं for (न्नं) (ख) १७. चा भिन्न for (वा भिन्न)
१८. या न for (तादृशी) १९. न भवति for (क्रियते)
२०-२१-२२. सापिचेत् क्रियते for (या न भवति)

(ख) २. गृहण for (ग्रहण) ३. दंक्षिणे for (दक्षिणे)
४. गृहण for (ग्रहण)
५. मावास्या for (मावस्या) ७. ०।४६ for (०४६)
११. गतश्चेतैतत् for (गतश्चेदेतत्)
१२. कालाभ्यंतरे for (कलाभ्यंतरे)
१३. गृहण for (ग्रहण) १६. गृहण for (ग्रहण)
१८. तादृशि for (तादृशी) २३. गृहण for (ग्रहण)

यथा चन्द्रो[1] परमाल्पनीचकर्णे कल्पितः, तदास्य[2] नतिर्महती[3] भविष्यति । पुनरस्यैक-मासस्य[4] स्पष्टकालः न्यूनः कल्पितः, यतस्तथा कल्पिते[5] शरकेन्द्रस्य तच्चापस्य यत् ग्रहणद्वये[6] भवति । एतयोरन्तरंस्य[7] कल्पं[8] भवति । पुनराशिस्तादृशः[9][10] कल्प्यः[11] यत्र नतिर्महती भवति । तादृश्यः होराश्चापिता[12] कल्पिताः । तथापि भूमौ निवासप्रदेशे न सम्भवति । अस्योपपत्तिः यतश्चैकस्मिन्मासमध्यमगतिः २९।६ केन्द्रगतिः २५।-४९ यदा सूर्यो नितांत मन्दं चलति, तदैतत्कालमध्ये उच्चस्थाने भवति । एवं मध्य-गते स्पष्टचापं । अष्टकलाधिकैकांशेन न्यूनं[13] भवति । चन्द्रश्च अधिकादधिकतरं गच्छति चेत्तदास्य स्पष्टचापं अष्टाविंशतिकलाधिकांशद्वयेनाधिकं[14] भवति । अनयोर्योगः ३।३६ अस्य द्वादशांशः[15] ०।१८ एतत्सूर्यांतरे योजितं १।२६ एकस्मि-न्मासे शरकेन्द्रं ३०।४०, तस्मात् स्पष्टचापं[16] २९।१४। अस्य शरः २।३३ ग्रहणद्वय[17]-स्थानस्य यदा चन्द्रो नीच कर्णे भवति, तदा परमशरः १।६ स्पष्ट चापशरोस्मात्[18] १।२७ एतावदधिकोस्ति ।

अथैवं युक्तं अस्यैकामायां[19] नतेर्भावः द्वितायामावास्यायां[20] १।२७। अस्मा-न्नतिरधिकापेक्षिता[21] । अथवा अमाद्वयेपि नतिरेकदिक्का यत्रैकन्यंतरं[22] द्वितीयनते[23] १।२७

(क) १. चन्द्रः for (चन्द्रो) (ख) २. ऽस्य for (स्य)
३. मंहृति for (मंहती) ५. कल्पते for (कल्पिते)
७-८. स्वल्पं for (स्यकल्पं) (ख)
९. पुनः for (पुन) १०. +र्यस्+
११. विसर्ग लुप्त १२. चापिताः for (चापिता)
१३. +१।८+ १४. +२।२८+
१५. द्वादशंशः for (द्वादशांशः) १६. सष्टचापं for (स्पष्टचापं)
१८. ऽस्मात् for (स्मात्) १९. नतेरभावः for (नतेर्भावः)
२०. द्वितीया ऽमावास्यायां for (द्वितायामावास्यायां)
२१. पेक्षिसा for (पेक्षिता) २२. यत्रैकनत्यंतरं for (यत्रैकन्यंतरं) (ख)

(ख) ४. मासस्पष्ट कालः for (मासस्य स्पष्टकालः)
६. ग्रहण for (ग्रहण) ९. "पुनराशि—भवति" लुप्त
१२. ताः for (ता) १७. ग्रहण for (ग्रहण)
२३. नतेः for (नते)

एतावन्मितं[1] भवति, वा अमाद्वयेपि नतिर्द्दिग्द्वयजा भवति[2]। यथा द्वयोर्योगः १।२७ अस्यादधिको भवति, तदैकमासांतरे ग्रह[3]द्वयसम्भवो भवति। एवं यत्र चन्द्रस्य स्पष्टा नति[4] एकांशादधिका भवति, तादृशं स्थलं नास्ति यदि च चन्द्रो नीच कर्णे भवति। तत्रका[13]मायां चेन्नतेर्भावः[5] द्वितीयामायां[6] च भवति। अथवा अमाद्वयेप्येकदिक्का नतिर्भवति, तदैकमासे ग्रहण[7]द्वयं न भविष्यति। यदि च अमाद्वये नतिर्भवति परं च दिग्द्वयजातयोर्योगः १।२७ अस्मादधिको भवति तदा संभवोस्ति। परं च नापि स्थलद्वये ये स्थले उत्तरे भवतः वा दक्षिणे भवतः अपि च तत् स्थलद्वये एकं दक्षिणस्थ[8] अपरमुत्तरस्थं यदुत्तरस्थं तस्य[9] नते दक्षिणा चेत् तद् दक्षिणस्थस्यापि नति[10]रुत्तरा चेन्नतिद्वययोगोस्मात्[11] १।२७ अधिकश्चेत्त[12] तदा ग्रहण[13]द्वयं भविष्यति। यत[14] स्पष्टनतिः प्रत्येकस्थले दक्षिणे उत्तरे वा[15] पंचविंशतिकलामारभ्यैकमंशपर्यंतं तदा भविष्यति। एवमेकदिशि नतिद्वययोगो १।२७ अस्मादधिको न भवति। यतो लंकायां[16] नतिः[17] पंचविंशति कलाधिका न भवति। अन्यत्र[18] दक्षिणे उत्तरे वा पंचविंशति कलाभ्योधिका भवति, न चैकांशात्। अत एवै[19] द्वयोर्योगः १।२७ अस्मादधिको न भवति।

इति पंचमप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. रेतावन्मितं for (एतावन्मितं) २. जवति for (भवति)
३. ग्रहण for (ग्रह) (ख) ४. नतिः for (नति) (ख)
५. चेन्नतेरभावः for (चेन्नतेर्भावः)
६. द्वितीया ऽमायां for (द्वितीयामायां)
११: ऽस्मात् for (स्मात्) १४. यतः for (यत) (ख)
१५३. चा for (वा)
१६. निरक्षे for (लंकायां) १७. 'नतिः' लुप्त
१८. अन्यत्रे for (अन्यत्र) १९. एव for (एवै) (ख)

(ख) ७. गृहण for (ग्रहण) ८. "दक्षिणस्थं—यदुत्तरस्थं" लुप्त
९. "तस्य—तद्" लुप्त १०. नते for (नति)
१२. अधिकश्चेत् for (अधिकश्चेत्त)
१३. गृहण for (ग्रहण)

अथ षष्ट प्रकरणम्

तत्र ग्रहणयोः[1] सारणी निरूप्यते। तत्र गणितागत पूर्णिमांते लम्बन[2] संस्कृतदर्शान्ते[3] च ग्रासस्थित्यर्द्धयो ज्ञानं[4] संपाताधीनमस्तीत्यतः[5] चतुः सारणी कोष्टके[6] सूर्यस्य[7] द्वयं[8] चन्द्रस्य च क्रमेण लिख्यते[9]। तत्र चन्द्रकोष्टकद्वये[10] एक[11] चन्द्रः[12] उच्च कर्णे यदा भवति, तदा विलोक्य द्वितीयं नीचकर्णस्थे ज्ञेयं। एतदेव चन्द्र-नीचोच्चकर्णवसेन[13] सूर्यस्य कोष्टद्वयं बोध्यं।

अथ व्यासं[14] द्वादशांशस्य एकैकांगुलप्रमाणेन ग्रासोः[15]।

अथ दुच्चकर्णस्थचन्द्रव्यासः[16] सूर्यं कोष्टद्वयं[17] बोध्यं[18]।

अथ[19] व्यासद्वांदशांशस्य[20] एकैकांगुल[21] प्रमाणेन[22] ग्रासोः[23]।[24]

अथ[25] दुच्च[26] कर्णस्थचन्द्रव्यासः[27] सूर्यव्यासतुल्य उपलब्धः यदा स्पष्टशरः मानैक्यखण्डतुल्यो[28] भवति। तदा पालिस्पर्शो भवति । स चैतावान् भवति । ०।३१।२० अस्य[29] सम्पातः ६।० ।

(क) १. ग्रहाणयोः for (ग्रहणयोः) २. लम्बने for (लम्बन)
३. देशांते for (दर्शांते)
५. सपाताधीनमस्त्यतः for (संपाताधीनमस्तीत्यत.)
७. + युद्धे कोष्टके +
९. लिखिते for (लिख्यते) (ख) १०. कोष्ठद्वये for (कोष्टकद्वये)
११. एकं for (एक) (ख) १२. चन्द्रोच्चकर्णे for (चन्द्रः उच्चकर्णे)
१३. वशेन for (वसेन) (ख) १४. व्यास for (व्यासं) (ख)
१५. ग्रासः for (ग्रासोः) १६. उच्च for (दुच्च) (ख)
१७—२७. लुप्त
२८. मानैक for (मानैक्य) २९. 'अस्य' लुप्त

(ख) ४. ज्ञांनं for (ज्ञानं)
४. सपाताधीनमस्तीत्यतः for (संपाताधीनमस्तीत्यतः)
६. कोष्ठकेषु for (कोष्टके) ५. + द्वे कोष्ठके +
८. द्वे for (द्वयं)
१५. ग्रासाः for (ग्रासोः) १७. 'सूर्य—चन्द्र- व्यासः' लुप्त

अथैतदर्थं[1] प्रथमसूर्यसारिण्यां दैर्घे[2] पंचविंशति कोष्टकाः कृताः । विस्तारे विचत्वारः कृताः । एवं प्रथमदैर्घ्यंकोष्टकेपुत्संवन[3]संस्कृतस्पष्टचन्द्रस्य सपातस्य चतुराशीतिमारभ्य[4] षण्णवत्यंशपर्यंतं[5] अंशा[6] लिखिताः । अर्धांशांतरेण[7] द्वितीयकोष्टकेषु सपातस्यैवांशाः[8] रसना गाक्षि[9] २७६ मारभ्याब्धिः[10] रसाब्धि २६४ पर्यन्तमर्धा[11]-शक्रमेण लिखिताः ।

अथ तृतीयादैर्घ्यं[12] कोष्टकेष्वेकांगुलप्रमाणेन ग्रासो लिखितः ।

अथ चतुर्थकोष्टकेषु स्पर्शादारभ्य[13] मध्यपर्यंतं मध्यादारभ्य मोक्षपर्यंतं वा यावता कालेन चन्द्रश्चलति तत्[14]कृत्स्न[15]प्रमाणं[16] लिखितं । इयं चन्द्रगतिः सूर्यगत्या लम्बनेन च स्पष्टी न कृताः[17] । अपि च सूर्य[18]स्थिर एव लम्बनं चैकरूपमेवेति

(क) १. अथैतदर्थं for (अथैतदर्थं) २. दैर्घ्ये for (दैर्घे)
३. लम्बन for (त्संवन) (ख)
४. चतुरशीति ८४ मारभ्य for (चतुराशीतिमारभ्य)
५. षणनवत्यंश ९६ for (षण्णवत्यंश)
६. 'अंशा' लुप्त ७. अर्द्धांशांतरेण for (अर्धांशांतरेण)
८. सपातस्यै कांशाः for (सपातस्यैवांशाः)
९. रसनगाक्षि for (रसनागाक्षि) (ख)
१०. मारभ्याब्धिरसाक्षि for (मारभ्याब्धिरसाब्धिः)
११. मद्धांश for (मर्धांश)
१२. तृतीय दैर्घ्यंकोष्टकेष्वंकागुल for (तृतीयादैर्घ्यं कोष्टकेष्वेकांगुल)
१३. स्पशादारभ्य for (स्पर्शादारभ्य) १४. त for (तत्)
१५. 'कृत्स्न' लुप्त १६. 'प्रमाणं' लुप्त
१७. विसर्ग लुप्त (ख)

(ख) २. दैर्घे for (दैर्घे) ६. अंशाः for (अंशा)
१२. तृतीयदीर्घ्यंकोष्ठकेष्वेकांगुल for (तृतीयदैर्घ्यंकोष्टकेष्वेकांगुल) (ख)
१४-१५. तत्काल for (तत्कृत्स्न) १८. सूर्ये for (सूर्य)

लिखितं । पुनरपि चन्द्रव्यासो नीचकर्ण ३५।२०[1] एतावानुपलब्धः[2] च[3] ज्ञात एव[4] उभयो[5] स्पर्शः तदा भवति, यदा स्पष्टशरा[6] उभयोर्व्यासार्द्धतुल्यो भवति । अत्र नीचकर्णे उभयोर्व्यासार्द्धयोगः ०।३३।२० । अस्य सपा[7]: ६।१४ एतदर्थं सूर्यद्वितीय-सारिण्यां दैर्घ्ये[8] सप्तविंशति कोष्टका[9] कृताः । विस्तारे च पूर्ववत् चत्वारः कोष्टकाः कृताः[10] । तत्र प्रथमदैर्घ्यकोष्टकेषु लम्वनसंस्कृतस्पष्टचन्द्रसपातांशाः[11] षड्त्रि[12]-शत्कलाधिकअष्टांशमारभ्य[13] ८३।३६ चतुर्विंशत्कलोन[14]नवत्यंशपर्यन्तं लिखिताः । पुनश्चतुर्दशमितकोष्टके नवतिं विलिख्य चतुर्विंशतिकलाधिकषन्नवत्यंश[15]पर्यन्तं त्रयोदश कोष्टकेषु लिखिताः । द्वितीयकोष्टकेषु षड्त्रिंशत्कलाधिक[16]रससप्तलोचन-२७६।३६ मारभ्य चतुर्विंशतिकलाधि[17]कखसप्ताब्धि[18]पर्यंतं २७०।२४ त्रयोदशकोष्ट-केषु लिखिताः । पुनः चतुर्दश कोष्टके खाद्रि[19]लोचन २७० लिखितं । तदधः त्रयोदश कोष्टकेपु षड्त्रिंशत्[20]कलाधिकनवांगलोचनमारभ्य[21] त्र्यंगलोचन[22]पर्यंतं त्रयोदशकोष्ट-केषु लिखितं । शेषकोष्टकेषु पूर्वोक्तवत् अंगुलादि ग्रासः चन्द्र गतिश्च लिखिताः[23]।

(क) २. एतावानपलब्धः for (एतावानुपलब्धः)
३. + इदं + ४ मेव for (एव)
५. उभयोः for (उभयो) ६. शरो for (शरा)
७. सपातः for (सपाः) ८. दैर्घ्य for (दैर्घ्ये)
९. कोष्टकाः for (कोष्टका) (ख) १०. कृतान्तत्र for (कृताः तत्र)
११. सपतांशां for (सपातांशाः) १३. त्र्यष्टाशमारभ्य for (अष्टांशमारभ्य)
१४. चतुर्विंशत्कलो for (चतुर्विंशत्कलो)
१५. पण्नवत्यंश for (पन्नवत्यंश) (ख)
१६. चतुर्विंशति कलाधिक for (षड्शित्कलाधिक)
१७. 'ति' लुप्त १८. सप्ताश्चि for (सप्ताब्धि)
१९. + चतुर्विंशति कलाधिक + २०. षट् त्रिशत्कलाऽधिक for (षड्त्रिंशत्कलाधिक)
२१. + २६६।३६ + २२. अंगलोचन २६३ for (त्र्यंगलोचन)
(ख) १. ०।३५।२० for (३५।२०) ३. + अयं +
६. शर for (शरा) १२. षट्त्रिंशत् for (षड्त्रिंशत्)
१६. षट्त्रिंशत् for (षड्त्रिंशत्) २०. षट्त्रिंशत् for (षड्त्रिंशत्)
२२. त्रंग for (त्र्यंग) २३. विसर्गलुप्त

अथ यस्मिन्काले चन्द्रभूमयो[1] विंवने स्पर्शः तत्रोच्चकर्णे[2] उभयोर्व्यासार्द्ध-तुल्यः[3] शरोस्ति। ५६२४[4] अस्य सपातः १०४८[5] नीचकर्णे तयोर्योगः १।३।६।३०[6]। अस्य सपातः १२।१२ अत एव चन्द्रस्य प्रत्येकसारणीदैर्घ्ये[7][8][9] पंचचत्वारिंश-त्कोष्टकाः कृताः। विस्तारे च पंचकोष्टकाः[10] कृताः। एवं प्रथमसारिण्यां[11] प्रथमदैर्घ्ये-[12] कोष्टकेषु द्वादशकलाधिक एकोनाशीतिमारभ्य[13] ७९।१२ द्विचत्वारिंशत्कलाधिक-नवाष्टपर्यन्तं[14] द्वाविंशतिकोष्टकेषु लिखितं। त्रयोविंशतिकोष्टके नवतिर्लिखिता[15]। तद्वा[16] द्वाविंशतिकोष्टकेषु अष्टादशकलाधिकनवतिमारभ्य १९।१८[17] अष्टचत्वा-रिंशत्कलाधिकशतांशपर्यंतं लिखितं १००।४२[18]। द्वितीयदैर्घ्यकोष्टकेपु अष्टा-दशकलाधिक खाश्वि[19] २७०।१८ पर्यन्तं लिखितमस्ति। तदेवं द्वाविंशतिकोष्टपर्यन्तं त्रयोविंशतितमकोष्टके खाष्वाश्विलिखितां[20][21], तदधः द्वाविंशत्कोष्टके[22] द्विचत्वारिं-शत्कलाधिकनवांगाश्विमारभ्य २६९।४२[23] द्वादशकलाधिकनवाक्षाक्षि २६९।१२[24] पर्यंतं लिखितं अत्राप्यर्द्धांशतुल्यमेवांतरमस्ति।

(क) १. चन्द्रभूम्योर्बिंबयोः for (चन्द्रभूमयोर्विंवने)
२. तत्रच्च for (तत्रोच्च) ३. विसर्ग लुप्त
४. ०।५६।२४ for (५६२४) (ख) ५. २४।४८ for (१०४८)
६. १।३।३६ for (१।३।६।३०) ७. प्रत्येकं for (प्रत्येक)
८. सारिण्यां for (सारणी) (ख) ९. दैर्घ्य for (दैर्घ्ये)
११. सारिणयां for (सारिण्यां) १२. दैघ्य for (दैर्घ्य)
१४. + ८९।४२ +
१५. लिसिता for (लिखिता) १६. तदधो for (तद्वा) (ख)
१७. ९०।१८ for (१९।१८) (ख) १८. १०० for (१००।४२)
१९. खाश्वाश्वि for (खाश्वि) (ख) २०. खाश्वाश्वि for (खाष्वाश्वि)
२१. लिखितं for (लिखितां) २२. कोष्टकेषु for (कोष्टके)
२३. '४२' लुप्त २४. २५९।१२ for (२६९।१२)
(ख) १. चन्द्रभूम्योर्बिंवने मिस्पर्शः for (चन्द्रभूमयोर्विंवने स्पर्शः)
५. १०।४८ for (१०।४८) १०. कोष्ठकाः for (कोष्टकाः)
१३. 'एको—कलाधिक' लुप्त वि० इस पांडुलिपि में 'कोष्ठक' है न कि 'कोष्टक'।
१८. १००४२ for (१००।४२)
२०. खाश्वाश्वि for (खाष्वाश्वि) २१. लिखितं for (लिखितां)

अथ चन्द्रस्य द्वितीयसारिण्यां प्रथमकोष्टके प्रथमसंपातः[1] अष्टचत्वारिंशत्कलाधिकसप्त[2]सप्ततिमा[3]रभ्य द्विचत्वारिंशत्कलाधिक नत्वा[4]शोतिपर्यंतं ८९।४२ द्वाविंशतिकोष्टकेषु लिखितं । त्रयोविंशतितमकोष्टके नवत्यं[5]शं लिखितं, तदधः द्वाविंशतिकोष्टकेषु अष्टादशकलाधिकनवतिमारभ्य[6] द्वादशकलाधिक द्विशून्यचन्द्रपर्यन्तं १०[7]२।२२ लिखितं । द्वि[8]तीयदैर्घ्यकोष्टकेषु द्वादश कलाधिक द्वा[9]ष्टाक्षिमारभ्य २८२।१२ अष्टादशकलाधिकख[10]समाधिपर्यंतं लिखितं । त्रयोविंशतिकोष्टके खसमा[11]धितुल्यांका लि[12]खिता । तदधो द्वाविंशतिकोष्टकेषु द्विचत्वारिंशति कलाधिकनवांगलोचनमा[13]रभ्य अष्टचत्वारिंशत्कलाधिकसप्तपंचाब्धि[14]पर्यंतं लिखि[15]ताः । अस्यां सारिण्यां चतुस्त्रिंशत्क[16]लातरमस्ति । यतः चन्द्रव्यास[17]ः प्रत्येकांगुलविभागः संपा[18]तस्य चतुस्त्रिंशत्क[19]लोत्पन्नश[20]र[21]तुल्य एवास्ति । सार[22]णीद्वयेपि तृतीयदैर्घ्यको[23]ष्ट-

---

(क) ३. +: ७७।४८ +
४. नवाचीति for (नत्वाशीति) (ख)
५. + ६ + ६. + ९०।१८+
७. १० २ १२ for (१०२।२२) ८. द्विचीय for (द्वितीय)
९. द्वयष्टाक्षि २८२ आरम्भा for (द्वाष्टाक्षिमारम्य २८२।१२)
१०. सप्ताश्वि २७० १८ for (समाधि)
११. खसप्ता २७० श्वि for (खसमाधि)
१२. लिखिताः for (लिखिता) १३. + २५६।४१+
१४. पंचाश्वि २५७।४८ for (पंचाब्धि)
१५. खिता for (लिखिताः)
१६. चतुस्त्रिवात्कलांतर for (चतुस्त्रिशत्कलांतर)
१९. कलातुल्य for (कलोत्पन्न) २०-२१. लुप्त
२२. सारिणी for (सारणी)
२३. केष्टकेष्टंगुलादि for (कोष्टकेष्वगुलादि)

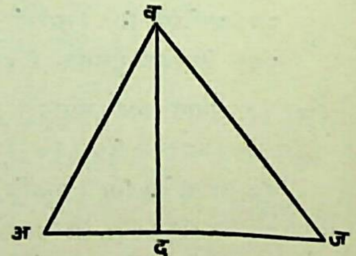
(ख) १. सपातः for (संपातः) २. 'सप्त' लुप्त
८. १०२।१२ for (१०२।२२) ९. 'द्वाष्टाक्षि --कलाधिक' लुप्त
१०. सप्ताश्वि for (समाधि) ११. सप्ताश्वि for (समाधि)
२६. कलांतर for (कलातर) १७. व्यासस्य for (व्यासः)
१८. सपातस्य for (संपातस्य) २३. कोष्ठकेष्वंगुलादि for (कोष्टकेष्वगुलादि)

केष्वगुलादि लिखितं । चतुर्थदैर्घ्यंकोष्टके[1] स्थित्यर्द्धं जा[2] चन्द्रगतिः तदधोमर्द-कालीना चन्द्रगतिः मया[3] स्थित्यर्द्धादिकाः कलाया[4] उत्पादितास्ता[5] चापा[6] सरसा[7] रेखा प्रकल्प्य निः सरिताः, यतः लघुचापेषु तत्पूर्ण ज्याष्वु[8] चांतरं स्वल्पमस्ति[9]। पुनर्मिण्डलचापस्य क्रांतिवृत्तस्याप्यन्तरं स्वल्पमस्ति। इदं मया ज्ञायते विमण्ड-लान्तरंवशेन[10] अमायां पूर्णिमास्यां वा स्पर्शे अंतरं पतति।

अथ द्वितीय[11] क्षेत्रम्

तत्रास्य विचारो निरूप्यते। अचिह्नं पातअवं[12] विमंडलं[13] चापं अजं क्रांति-वृत्तीय[14] चापं वैतद्वयं[15] समानकल्पितं[16] वचिह्नं चन्द्रविंव[17] कल्पितं[18] वजरेखा संयोज्या। पुनर्वदलम्बः[19] अजरेखायां निष्काश्यः। इदं प्रकटमस्ति यदि अदचापस्थाने अजचापं चेद्गृह्यते[20] तदा जदचापतुल्यमन्तरं पतति। यदि वचिह्नं सूर्यकेन्द्रं वा भूछायाया केन्द्रं[21] कल्प्यते, तदा अमांतः[22] पूर्णिमांतश्च तदा भविष्यति।

(क) १. कोष्टकेषु for (कोष्टके) २. स्थित्यद्धजा for (स्थित्यर्द्धं जा)
३. ममक्स for (मयास्थि) ४. कलाः या for (कलाया)
५. ताः for (ता) ६. चापेषु for (चापा)
७. सरला for (सरसा) (ख)
८. ज्यासु for (ज्याष्वु) ९. मस्ति for (मस्ति)
१०. बिंमण्डलांतर for (विमण्डलांतर)
११. द्वीतीयं for (द्वितीय) १२. पातः for (पात) (ख)
१३. विमण्डल for (विमडलं) (ख)
१४. 'य' लुप्त १५. चैत द्वयं for (वैत द्वयं) (ख)
१६. समानं for (समान) १७. चन्द्रः for (चन्द्र)
१८. 'विंब' लुप्त १९. 'द' लुप्त
२०. चद्गृते for (चेद्गृह्यते) २१. 'या' लुप्त
२२. अमायः for (अमांतः)

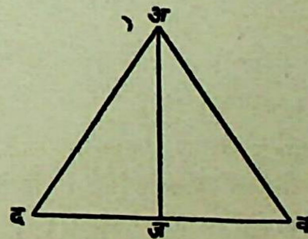
(ख) ६. चापानि for (चापा)
८. ज्यासुचांतरं for (ज्याष्वुचांतरं)
१८. विंबं for (विंब)

यदि चन्द्रोजचिह्ने भवति, [1]यदा दचिह्ने[2]स्ति। तस्माद्दजचापानुसारेण काले[3]न्तरं पतति। इदमन्तरं लघु[4]कस्मिन्नपि स्थले पंचकलाभ्योधिकं न भवति, ग्रहणे [5]अव-चापं द्वादशांशमितं [6]भवति। तदा कलाद्वयाधिकं न भवति। [7]अतो सुखार्थं स्व[8]ल्पां-तरात्यक्तं।

अथ स्थित्यर्धचन्द्रगत्यर्थं [9]तृतीयक्षेत्रं[10] निरूप्यते। अचिह्नं सूर्यकेन्द्रं वा भूछायाकेन्द्रं वजदं [11]विमण्डलं चिह्नं स्पर्शकाले चन्द्रकेन्द्रं दचिन्ह्नं मोक्षकाले [12]चन्द्रकेन्द्र कल्पितं। पुनः अवरेखा अदरेखा च संयोज्या। अचिन्हात् [13]अवलम्वो वद-रेखायां कार्यः। [14]तस्मात् जचिन्हं मध्य[15]ग्रहणकाले चन्द्रकेन्द्रं [16]भविष्यति। यतः अव [17]अदौ समानौ वज जदौ च समानौ अजरेखा [18]ताभ्यां [19]रेखाभ्यां न्यूनास्ति, याः [20]रेखाः [21]अचिन्हात् वदरेखा लग्नाः सन्ति। तस्मादिदं प्रकटमेव प्रत्येकं अवरेखा अदरेखा

(क) १. +तदा+ २. +ऽ+
४. लघुस्मिन्नपि for (लघु कस्मिन्नपि)
५. यद्यवचापं for (अवचापं) ६. 'भवति' लुप्त
८. स्वस्त्यातरं for (स्वल्पांतरा)
९. तृतीयं for (तृतीय) १०. 'क्षेत्र' लुप्त
११. विमंव for (विमण्डलं) १२. केन्द्रं for (केन्द्र)
१३. अज लम्वो for (अव लम्वो)
१४. तस्माज्जचिह्नां for (तस्मात् जचिह्नं)
१६. भविष्यतिः for (भविष्यति)
१७. +अव अदयोः+ १९. रेखाम्यं for (रेखाभ्यां)
२०. 'रेखाः' लुप्त
२१. अचिन्हत् निर्गता for (अचिन्हात्)

(क) ३. "न्तरं—स्थले" लुप्त
७. अतः for (अतो)
१५. गृहण (ग्रहण)
१८. ताभ्यो for (ताभ्यां)
१९. रेखाभ्यो for (रेखाभ्यां)

मानैकखण्डतुल्यास्ति। अजरेखा च एकस्या[1] प्रत्येकस्या[2] छत्रतुल्या[3] न्यूनास्ति। तस्मा-[4] भिरंगुलत्रयं छत्र[5] कल्पितं। तस्य गणितं चतुःसारणीषु, अनेन प्रकारेण भवि-ष्यति। अचिन्हं सूर्यकेन्द्रं कल्पितं। सूर्यग्रहणार्थं[6] चन्द्रग्रहणार्थं[7][8] भूछायाकेन्द्र[9] कल्पितं। चन्द्रश्च प्रकारद्वये एकदोच्चकर्णे कल्पितः। एकदा[10] च नीचकर्णे कल्पितः। एवं चत्वारः प्रकारा उत्पन्नाः। प्रथमतः अचिन्हं सूर्यः वचिन्हं उच्चकर्णे चन्द्रश्चेत्तदा अवरेखा ०।३१।२० यदा वचिन्हं चन्द्रनीचकर्णे भवति। तदा अवरेखा ०।३३।२० तृतीये अचिन्हं भूछायाकेन्द्रं वचिन्हं चन्द्रोच्चकर्णे[11] तदा अवरेखा[12] ०।५६।२४ चतुर्थ-प्रकारे अचिन्हं भूभावचिह्नं नीचकर्णे चन्द्रचिह्नं तदा अवरेखा ०।६३।३६।

अथ प्रथम[13] अवरेखावर्गः[14] ६८१।४७ द्वितीय[15] वरेखा वर्गः ११११।७ तृतीय[16] अव-रेखा वर्गः ३१८०।१८[17] चतुर्थवर्ग[18] ४०।४४।१८।

अथ प्रथमा अजरेखा ०।२३।३०[19] द्वितीया ०।२५।३०। तृतीया ०।४८।३४ चतुर्थी ०।५४।४८।

(क) १. लुप्त   २. प्रत्येस्याः for (प्रत्येकस्या)
४. तदस्माभि for (तस्माभि)   ५. +३+
७-८. लुप्त   ९. केन्द्रं for (केन्द्र) (ख)
१०. एवं for (एकदा)   ११. चन्द्र उच्चकर्णे for (चन्द्रोच्चकर्णे)
१२. वरेखा for (अवरेखा)
१३. प्रथमे for (प्रथम)   १४. वर्गः for (वर्गः)
१५. द्वितीये for (द्वितीय)   १६. तृतीया for (तृतीय) (ख)
१७. ३१८१।१८ for (३१८०।१८)
१८. वर्गः for (वर्गं) (ख)

(ख) १. एकस्याः for (एकस्या)   ३. छन्न for (छत्र)
५. छन्नं for (छत्रं)   ६. गृहणार्थं for (ग्रहणार्थं)
८. गृहणार्थं for (ग्रहणार्थं)   ११. चन्द्रोच्चकर्णे for (चन्द्रोच्चकर्णे)
१५. द्वितीया ऽवरेखावर्गः for (द्वितीय वरेखावर्गः)
१९. ०।३३।३० for (०।२३।३०)

अथ अजरेखाया: प्रथमवर्ग: ५५२।१५ द्वितीयवर्ग[1] ६५[2]०।१५ तृतीयवर्ग: ३३।-५८।४८ चतुर्थवर्ग[3] २९९।२३[4]।

अथ वर्गद्वयांतर[5]वज[6]वर्ग: प्रथम: ४२९।३२ द्वितीय: ४६०।५२ तृतीयवर्ग: ३३।५८।४८ चतुर्थवर्ग २९९।२३।

अथ[13] वर्ग द्वयांतर बजवर्ग: प्रथम:४२९।३२ द्वितीय:४६०।५२ तृतीय: ८२२।१५[20] चतुर्थ[21] १०४५।३५। अस्य मूलं वजरेखा प्रथमं ०।२।४३[22] द्वितीया ०।२१।१८ तृतीया ०।२८।४१ चतुर्थी ०।३२।२० । एता: चतु:[23] सारणीपु अंगुलत्रय ग्रासाघो लिखिता।

अथ चतुर्थ क्षेत्रम्

मन्दकाल[24]चन्द्रगतिसाधनार्थं अचिह्नं भूमाकेन्द्रं वदमं[25] चन्द्रविमण्डलं[26] अव-[27]चिह्नं[28] मोक्षकाले चन्द्रकेन्द्रं। पुन: अदलम्बो वभरेखायां[29] निष्काश्य:[30], तस्माद् अचिह्नं[31]

(क) २. ६५०।१५ for (६५०।१५) ३. वर्ग: for (वर्ग) (ख)
४. २९९९।२३ for (२९९।२३) (ख)
५. द्वयांतरं for (द्वयांतर) (ख) ६. 'वज' लुप्त
७. विसर्ग लुप्त ८. —१९ लुप्त (पुनरावृत्ति)
२०. तृतीय ८२।१५ for (तृतीय: ८२२।१५)
२१. चतुर्थ: for (चतुर्थ)
२३. विसर्ग लुप्त २. मर्द for (मन्द) (ख)
२५. वदर्भ for (वदमं) २६. चन्द्र विमण्ड for (चन्द्र विमण्डलं)
२७. वचिह्नं for (अवचिह्नं)
२८. +स्पर्शे चन्द्रकेन्द्रजचिन्हं संमीलने चन्द्रकेन्द्रं हचिन्ह उन्मीलने चन्द्रकेन्द्रं ज चिन्ह+
२९. वभ्ररेखायां for (वभरेखायां) ३०. निष्काश: for (निष्काश्य:)
१३. दचिन्हं for (द्+अचिन्हं) (ख)

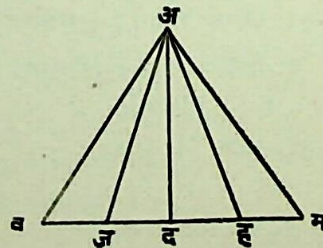
(ख) १. द्वितीयवर्ग: for (द्वितीयवर्ग)
८-९—१९" लुप्त २२. ०।२०।४३ for (०।२।४३)
२५. वदउं for (वदमं) २८. +स्पर्शे चन्द्रकेन्द्रं जचिन्हं संमीलने चन्द्रकेन्द्रं हचिन्हं उन्मीलने चन्द्रकेन्द्रं उचिन्हं+
२९. वउ for (वभ)

मध्यग्रहणे[1] चन्द्रकेन्द्रं जातं। तत इदं स्पष्टं[2] अजरेखा अहरेखा भूछाया व्यासार्द्धं[3]-चन्द्रव्यासार्द्धयोः[4] अन्तरं[5] तस्मादजदहे[6][7] समाने भवतः[8]। अनयोः[9] प्रत्येकांन्मर्द्[10] काल-गतिर्भविष्यति। प्रत्येक[11] वज ह्मे[12] समाने भविष्यतः।

अथ पंचादशांगुलतुल्यो ग्रासः कल्पितः। अवअदरेखयोरन्तरं सम्पादचन्द्र[13]-व्यासतुल्यं भविष्यति। पुनः अजअदरेखयोरन्तरं व्यासचतुर्थांशं[14] तुल्यं भविष्यति। अस्य गणितं कर्णद्वे[15] प्रकारेण भविष्यति। उच्चकर्णे[16] अवरेखा ०।५६।२२[17] नीचकरण १।३।३६ प्रथमवर्गः ३१८०।५८ द्वितीयवर्गः ४०।४४।५८ अजरेखा[18] उच्चकर्णे ०।२५।४ नीचकर्णे ०।२८।१६ प्रथमवर्गः ६२८।२० द्वितीयवर्गः[19] ७९९[20] अदरेखा[21] उच्चकर्णे ०।१७।१४[22] नीचकर्णे १९।२६[23] प्रथमवर्गः २९६।५९। द्वितीयवर्गः ३७७।३९ शेषं प्रथमे वदवर्गः २८८३।५९ द्वितीयः ३६६७।३९[24]। अस्य मूलं वदरेखा प्रथमः ०।५३।४२

(क) २. 'स्पष्टं' लुप्त ३. व्यासार्द्धस्य for (व्यासार्द्धं)
४. व्यासार्द्धता for (व्यासार्द्धयोः)
५. +वृद्धिरूपास्ति+ ६. 'अन्तरं' लुप्त
७. तस्माद्दज० for (तस्मादज) (ख)
८. भवव: for (भवतः) ९. अनयो for (अनयोः)
१०. प्रत्येकं for (प्रत्यैक) ११. प्रत्येकं for (प्रत्येक)
१२. भ्रे for (ह्मे) १४. चतुर्थाश for (चतुर्थांशं)
१५. कर्ण द्वयेप्यनेन for (कर्णे द्वे प्रकारेण)
१६. उच्चकर्ण for (उच्चकर्णे) १७. ०।५६।२४ for (०।५६।२२)
१८. अजरेख for (अजरेखा) १९. विसर्ग लुप्त
२०. ७९९।१६ for (७९९) २२. ०।१७।४४ for (०।१७।१४)
२३. २९।२६ for (१९।२६)
२४. ३६७।१९ for (३६६७।१९)

(ख) १. गृहणे for (ग्रहणे)
१२. हउे for (ह्मे)
१३. सपाद for (सम्पाद)
१५. कर्णद्वयेन for (कर्णद्वे)
२१. अजरेखा for (अदरेखा)

द्वितीया १।०।३४ शेषं जदवर्गप्रथमः ३३१।२१ द्वितीयः ४२१।२१। अस्य मूलं जदरेखा प्रथमं[1] ०।१८।१२ द्वितीयः ०।२०।३२ शेषं चजरेखा[2] प्रथमं[3] ०।३५।३० द्वितीया[4] ०।४०।२। इदं वजरेखाजदरेखयोः प्रमाणं चतुर्थपंचमकोष्टके[5] पंचदशांगुलसन्मुखे लिखितं। इदं च उच्चनीचकर्णस्थे चन्द्रे निष्काश्य लिखितं[6]। अभ्यंतरस्य[7] ज्ञानार्थं कलाभिधसारणी[8] लिखिता। तत्र कोष्टकद्वये षडन्तरप्रमाणेन स्पष्टमन्दकेंद्रांशा[9] लिखिता। तृतीये[10] कोष्टके कलाभिधानि लिखितानि। तान्येवैतानि[11] कलाभिधानि हग्लम्बने निष्काश्य तत्सारिण्यां[12] सप्तमकोष्टके लिखितानि।

अथ यानि ग्रासांगुलानि लिखितानि विंवजानि वोध्यानि। तक्षेत्र[13] फलांगुलार्थं[14] अन्या सारणी[15] लिख्यते। तस्या दैर्घ्ये[16] द्वादशकोष्टकाः[17] कृता[18] विस्तारे च त्रयो[19] कोष्टकाः[20] कृताः[21]। तत्र प्रथमकोष्टके व्यासांगुलानि लिखितानि। तानि[22] द्वितीये सूर्यग्रासक्षेत्रफलांगुलानि। तृतीयकोष्टके चन्द्रग्रासक्षेत्रफलांगुलानि एतान्यंगुलानि मध्यकर्णे चन्द्रं प्रकल्प्य निष्कासितानि[23]। यतः अन्यकर्णेष्वपचयापचयौ व्यासक्षेत्रफलयो

(क) १. प्रथमः for (प्रथम) — २. ब for (च) (ख)
३. प्रथमः for (प्रथम) (ख) — ४. द्वितीय for (द्वितीया)
६. लितं for (लिखितं) — ७. अभ्यंतरस्था for (अभ्यंतरस्य)
८. सारिणी for (सारणी) — ९. केन्द्रागा for (केद्रांशा)
१०. तृतय for (तृतीये) — ११. तानेवैतानि for (तान्येवैतानि)
१२. सारिण्यं for (सारिण्यां)
१४. फलांगुलार्थं for (फलांगुलार्थं) — १८. सारिणी for (सारणी)
१६. तस्मद्दैर्घ्यै for (तस्याद्दैर्घ्ये) — १७. विसर्ग लुप्त
१९. त्रयः for (त्रयो) (ख) — २०. विसर्ग लुप्त
२१. विसर्ग लुप्त — २२. 'तानि' लुप्त
२३. निष्काशितानि for (निष्कासितानि)

(ख) ५. कोष्ठके for (कोष्टके) — ७. अभ्यंतरस्थ for (अभ्यंतरस्य)
९. केन्द्राशा for (केद्रांशा)
१०. तृतीय for (तृतीये) — ११. तान्येतान्ये वैतानि for (तान्ये वैतानि)
१३. तत्क्षेत्र for (तक्षेत्र) — १८. कृताः for (कृता)

न्निष्पत्तितुल्यो[1] भविष्यतः । अस्य गणितं व्यासपरिघ्नो[2] यो निष्पत्तिस्तत्तुल्य लिखितं सार्वसार्द्धाष्ट[3] कलाधिकांश त्रयानां[4] ३।८।३० रूपेण १या[5] भवति ।

अथ पंच[6] क्षेत्रम्

तत्र ग्रासक्षेत्रफलं निष्काश्यते[7] । हचिह्नकेन्द्रोपरि अवजदसूर्यविंब । अथवा चन्द्रविंबं कल्पितचिन्हे[8] च अभजवचन्द्रविंबप्रथमा[10] भूमां[11] विंब[12] कल्पनीयं, अचिन्ह[13] जचिन्हं[14] यो[15] वृत्तपालिद्वयस्य सम्पातः[16] कल्पितः[17] । पुनर्वंहस[18]रेखा संयोज्या ।

अथ व्यासखण्डं यावन्मितं ग्रस्तं तत् अंगुलत्रयमितं कल्पितं,[19] वदे[20]द्वादशतत्प्रमाणेन मदरेखा[21] कल्पिता । भवरेखा[22] चैतत्प्रमाणेन सूर्यग्रहणे[23] १२।२० चन्द्रग्रहणे[24]

(क) १. निष्पत्ति for (न्निष्पत्ति)　२. परिघ्योर्यो for (परिघ्नोयो)
३. च for (व) (ख)　४. त्रयाणां for (त्रयानां) (ख)
५. '१' लुप्त
६. पंचम for (पंच) (ख)　८. त चिह्ने for (कल्पित चिह्ने)
९. अभज्व for (अभजव)　१०. मथवा for (प्रथमा) (ख)
११. भूमा for (भूमां) (ख)
१३. अचिन्हे for (अचिन्ह)　१४. जचिन्हे for (जचिन्हं)
१५. 'यो' लुप्त　१६. 'सं' लुप्त
१७. कलितः for (कल्पितः)　१८. वंहतव for (वंहस) (ख)
१९. लुप्त　२०. सावदे for (वदे)
२१. भद for (मद)　२२. भव for (भव)

(ख) १. न्निष्पत्ति for (न्निष्पत्ति)　२. परिद्धयोर्या for (परिघ्नो यो)
५. १या for (१)
७. निष्काष्यते for (निष्काश्यते)　७. कल्प्यं for (कल्पि)
८. अउ for (अभ)　१२. बिंबं for (बिंब)
१४-१५. चिन्हयोः for (चिन्हंयो)　२१. उदरेखा for (मदरेखा)
२२. उव for (भव)　२३. गृहणे for (ग्रहणे)
२४. गृहणे for (ग्रहणे)

३१।१२[१] एतावत्यस्ति समग्रा हतेरेखा[२] सूर्यग्रहणे ६।१० चन्द्रग्रहणे १८।३६ कल्पिता। छाद्यस्य वृत्तपालि:[३] सूर्यग्रहे[४] ३८।४६ चन्द्रग्रहे[५] ९८।१, छाद्यस्य क्षेत्रफलं ११३।६, छाद्यस्य[६] क्षेत्रफलं सूर्यग्रहे[७] ११९।३२ चन्द्रग्रहे ७६४।३२, अदस्माकं[८] अदमजस्य[९] क्षेत्रफलमपेक्षितं भवति। तत: अहरेखा अतरेखा जहरेखा जतरेखा[१०] संयोज्या[११]। अकजलम्बश्च साध्य:। तत्र प्रत्येकं[१२] अहरेखा संयोज्या। अकजलम्बश्च[१३][१४] साध्य:[१५]। तत्र[१६] प्रत्येकं[१७] अहरेखा[१८] जहरेखे[१९] ६।० प्रत्येक[२०] अतरेखा[२१] तजरेखे[२२] च[२३] सूर्यग्रहणे[२४] ६।१० चन्द्रग्रहणे[२५] १५।३६। एवं अतवर्ग[२६] अहवर्गयोरन्तरं[२७] सूर्यग्रहणे[२८] २।२ चन्द्रग्रहणे[२९] २१७।२१[३०]। इदमन्तरं हतरेखया भक्तं लब्धं तककहरेखयोरन्तरं सूर्यग्रहणे[३१] ०।१३।२० चन्द्रग्रहणे[३२] ११।८।०[३३]।

(क) २. हतरेखा for (हतेरेखा)   ३. +३७।४२ छादकवृत्तपालि:+ (ख)
    ८. 'द' लुप्त   ९. अवभजस्य for (अदमजस्य)
    १०. रेखा: for (रेखा)   ११. संयोज्या: for (संयोज्या)
    १२. प्रत्यकं for (प्रत्येकं)
    १३-१४-१५-१६-१७-१८. लुप्त (ख)
    १९. अज for (अकज)
    २०. प्रत्येके for (प्रत्येकं)   २१. लुप्त
    २२. अत्ये for (रेखे)   २३. 'च' लुप्त
    २४. +च+   २६-२७. लुप्त
    ३०. २०७।२१ for (२१७।२१)

(ख) १. "३१।१२" से 'चन्द्रग्रहणे' तक लुप्त।
    ४. गृहे for (ग्रहे)   ५. गृहे for (ग्रहे)
    ६. छादकस्य for (छाद्यस्य)   ७. गृहे for (ग्रहे)
    ८. अस्माकं for (अदस्माकं)   ९. अदउजस्य for (अदमजस्य)
    १९. हजरेखे for (जहरेखे)   २४. गृहणे for (ग्रहणे)
    २५. गृहणे for (ग्रहणे)   २८. गृहणे for (ग्रहणे)
    २९. गृहणे for (ग्रहणे)   ३०. २८७।२१ for (२१७।२१)
    ३१. गृहणे for (ग्रहणे)   ३२. गृहणे for (ग्रहणे)
    ३३. ११।८० for (११।८।०)

तस्मात् हकरेखा सूर्यग्रहणे[1] ४।२८[2] चन्द्रग्रहणे[3] ३।४४ करेखा[4] सूर्यग्रहणे[5] ४।४२ चन्द्र-ग्रहणे[6] १४।५२ ।

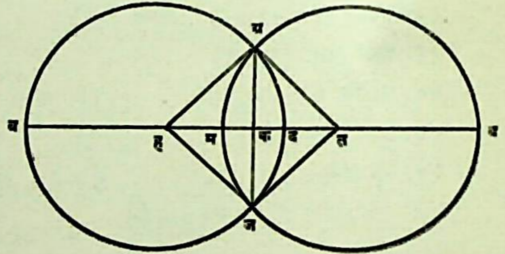
अथ प्रत्येकं अकरेखाकजरेखे सूर्यग्रहणे[7] ४।० चन्द्रग्रहणे[8] ४।४२ ।

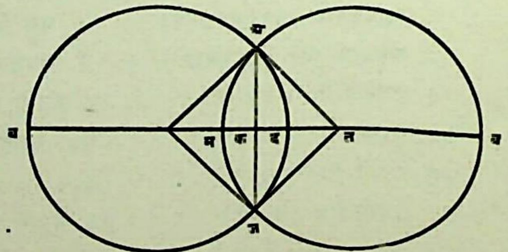
अथ अहजत्रिभुजस्य क्षेत्रफलं सूर्यग्रहणे[9] १७।५२ चन्द्रग्रहणे[10] १७।३३ अतज[11] त्रिभुजस्य क्षेत्रफलं सूर्यग्रहणे[12] १८।४८ चन्द्रग्रहणे[13] ६९।५२ ।

अथ यत्प्रमाणेन ववरेखा[14] १२।० मवरेखा[15] १२।२० । तेन प्रमाणेन अजरेखा सूर्यग्रहणे[16] ८।०[17] चन्द्रग्रहणे ९।२४ एवं यदि वदरेखा खार्कमिता भवति १२०, तदा अजरेखा सूर्यग्रहणे[18] ८०।०[19] चन्द्रग्रहणे[20] ९४।० । यदि भवरेखार्कं[21][22] १२० मिता भवति ।

(क) २-३ः लुप्त
४. कत for (क) (ख)
११. अथज for (अतज)
१४. वद for (वव) (ख)
१५. भवरेखा for (मवरेखा)
१९. ८५।० for (८०।०)
२१. भव for (भवरेखा)

(ख) १. गृहणे for (ग्रहणे)
२-३. "४।२८– ग्रहणे" लुप्त
५. गृहणे for (ग्रहणे)
६. गृहणे for (ग्रहणे)
७. गृहणे for (ग्रहणे)
८. गृहणे for (ग्रहणे)
९. गृहणे for (ग्रहणे)
१०. गृहणे for (ग्रहणे)
१२. गृहणे for (ग्रहणे)
१३. गृहणे for (ग्रहणे)
१५. उवरेखा for (मवरेखा)
१६. गृहणे for (ग्रहणे)
१७. १० for (८।०)
१८. गृहणे for (ग्रहणे)
२०. गृहणे for (ग्रहणे)
२१. उव for (भव)
२२. रेखाखार्क for (रेखार्क)

तदा अजरेखा सूर्यग्रहणे[1] ७७।५० चन्द्रग्रहणे[2] ३६।९। तत्र अदजचापं सूर्यग्रहणे[3] ८३।-३७ चन्द्रग्रहणे[4] १०३।१०[5] अभजचापं[6] सूर्यग्रहणे[7] ८०।५२ चन्द्रग्रहणे[8] ३५।४ अह जद-क्षेत्रफलं सूर्यग्रहणे[9] २२।१६[10] चन्द्रग्रहणे[11] ३२।२४ अत जभक्षेत्रफलं[12] सूर्यग्रहणे[13] २६।५१ चन्द्रग्रहणे[14] ७४।२८ शेषं अवजकं[15] क्षेत्रफलं सूर्यग्रहणे[16] ८।२४ चन्द्रग्रहणे[17] १४।५१ जभज-[18]क्षेत्रफलं सूर्यग्रहणे[19] ८।३ चन्द्रग्रहणे[20] ४।३६। तस्मात् अदजभक्षेत्रफलं[21] सूर्यग्रहणे[22] १६।२७[23] चन्द्रग्रहणे[24] अवजदवृत्तक्षेत्रफलं[25] ११३।६ पूर्वोक्तं[26] प्रमाणेन।

अथ वृत्त क्षेत्रफलं द्वादशांगुलं कल्पितं। तदा अदजभक्षेत्रफलं[27] अंगुलादिकं कल्पितं। सूर्यग्रहणे[28] १।४५ चन्द्रग्रहणे[29] २।४। एतद्वयं सारिण्यां त्रिगुलसन्मुखे[30] लिखितं एवं सर्वे सारिण्या[31] लिखिताः।

इति षष्टप्रकरणं समाप्तम्

(क) ६. अभ्रज for (अभज)
१०. २६।१६ for (२२।१६) (ख) १२. भ्रज for (जभ)
१५. अवमकं for (अवजकं)
१८. अभ्रजक for (जभज) २१. अदमभ्र for (अदजभ)
२४. +१६।२७+ २५. व्रत्त for (वृत्तक्षेत्र)
२६. पूर्वोक्त for (पूर्वोक्तं) २७. त्र्यंगुल सम्मुखे for (त्रिगुलसन्मुखे) (ख)
३१. सारिण्यां for (सारिण्या)

(ख) १. गृहणे for (ग्रहणे) २-३-४. गृहणे for (ग्रहणे)
५. ११०३।१० for (१०३।१०) ६. अउज for (अभज)
७-८-९-११-१३-१४. गृहणे for (ग्रहणे)
१८. अउजक for (जभज)
१६-१७-१९-२०-२१२२-२३. गृहणे for (ग्रहणे)
२१. अदजउ for (अदजभ)
२८. अदउ for (अदजभ) २९. गृहणे for (ग्रहणे)
३०. गृहणे for (ग्रहणे)

—०O०—

ग्रहण[1] सारिणी

सूर्यग्रहणे उच्चकर्णां[2]स्थ[3]चन्द्रे

शर	केंद्रांशाः	ग्रास	स्थितः[4]	श०	केंद्रांशाः	ग्रास	स्थितः[4]
८४। ०	२७६। ०	०	०। ०	९१।३०	२६८।३०	११	३१।१३
८४।३०	२७५।३०	१	१२।३२	९१। ०	२६७। ०	१०	३०।५४
८५। ०	२७५। ०	२	१७।१९	९२।३०	२६७।३०	९	३०।२०
८५।३०	२७४।३०	३	२।४३	९३। ०	२६७। ०	८	२९।३२
८६। ०	२७४। ०	४	२३।२७	९३।३०	२६६।३०	७	२८।२९
८६।३०	२७३।३०	५	२५।३०	९४। ०	२६६। ०	६	२७। ८
८७। ०	२७३। ०	६	२७। ८	९४।३०	२६५।३०	५	२५।३६
८७।३०	२७२।३०	७	२८।२९	९५। ०	२६५। ०	४	२३।२७
८८। ०	२७२। ०	८	२९।३२	९५।३०	२६४।३०	३	२०।४७
८८।३०	२७१।३०	९	३०।२०	९६। ०	२६४। ०	२	१७।१९
८९। ०	२७१। ०	१०	३०।५४	९६।३०	२६३।३०	१	१२।३२
८९।३०	२७०।३०	११	३१।३१	९७। ०	२६३। ०	०	०। ०
९०। ०	२७०। ०	१२					
९०।३०	२६९।३०	३					
९१।१०	२६९। ०	४					

(क) १. ग्रह for (ग्रहण) २. कर्णे for (कर्णास्थ)

३. + सारिणी +

(ख) ४. स्थिति for (स्थितः)

क

सूर्यग्रहणे उच्चकर्णे सारिणी

सपातार्क चापम्	सपातार्क चा०	व्यासोंगुलादि	स्थित्यर्द्ध-कालाः
८४। ०	२७६। ०	०	१०। ०
८४।३०	२७५।३०	१	१२।२३
८५। ०	२७५। ०	२	१७।१६
८५।३०	२७४।३०	३	२०।४३
८६। ०	२७४। ०	४	२३।२७
८६।३०	२७३।३०	५	२५।३८
८७। ०	२७३। ०	६	२७। ८
८७।३०	२७२।३०	७	२८।२६
८८। ०	२७२। ०	८	२६।२२
८८।३०	२७१।३०	९	३०।२०
८९। ०	२७१। ०	१०	३०।५४
८९।३०	२७०।३५	११	३१।१३
९०। ०	२७०। ०	१२	३१।२०
९०।३०	२६९।३०	११	३१।१२
९१। ०	२६९। ०	१०	३०।५४
९१।३०	२६८।३०	९	३०।२०
९२। ०	२६८। ०	८	२९।३२
९२।३०	२६७।३०	७	२८।२६
९३। ०	२६७। ०	६	२७। ८
९३।३०	२६६।३०	५	२५।५८
९४। ०	२६६। ०	४	२३।२७
९४।३०	२६५।३०	३	२०।४३
९५। ०	२६५। ०	२	१७।५९
९५।३०	२६४।३०	१	१२।३२
९६। ०	२६४। ०	०	०। ०

सूर्यग्रहणे नीचकर्णस्थे चन्द्रे

शरकेंद्रांशाः		ग्रास	स्थिति
८३।३६	२७६।२४	०	०। ०
८४। ६	२७५।५४	१	१२।५७
८४।३६	२७५।२४	२	१७।५४
८५। ६	२७४।५४	३	२१।२८
८५।३६	२७४।२४	४	२४।१४
८६। ६	२७३।५४	५	२६।२७
८६।३६	२७३।२४	६	२८।१७
८७। ६	२७२।५४	७	२९।४५
८७।३६	२७२।२४	८	३०।५५
८८। ६	२७१।५४	९	३१।५१
८८।३६	२७१।२४	१०	३२।३३
८९। ६	२७०।५४	११	३३। १
८९।३६	२७०।२४	१२	३३।१६
९०। ०	२६९। १	१२	३३।२०
९०।२४	२६९।३६	१२	३३।१६
९०।५४	२६९। ६	११	३३। १
९१।२४	२६८।३६	१०	३२।३३
९१।५४	२६८। ६	९	३१।५१
९२।२४	२६५।२६	८	३०।५५
९२।५४	२६७। ६	७	२९।४५
९३।२४	२६६।३६	६	२८।१७
९३।५४	२६६। ६	५	२६।२७
९४।२४	२६५।३६	४	२४।१४
९४।५४	२६५। ६	३	२१।२८
९५।२४	२६४।३६	२	१७।५४
९५।५४	२६४। ६	१	१२।५७
९६।२४	२६३।३६	०	०। ०

क

सूर्यग्रहण सारिणीनीचकर्णं

सपातार्कं	सपातार्क	व्यासोंगु-लादि	स्थित्यर्द्धं
८३।३६	२७६।२४	०	०। ०
८४। ६	२७५।५४	१	१२।५७
८४।३६	२७५।२४	२	
८५। ६	२७४।५४	३	२१।२८
८५।३६	२७४।२४	४	२४।१४
८६। ६	२७३।५४	५	२६।२७
८६।३६	२७३।२४	६	२८।१७
८७। ६	२७२।५४	७	२९।४५
८७।३६	२७२।२४	८	३०।५१
८८। ६	२७१।५४	९	३१।५१
८८।३६	२७१।२४	१०	३२।३३
८९। ६	२७०।५४	११	३३। १
८९।३६	२७०।२४	१२	३६।१६
९०। ०	२६९। ०	१२	३३।२०
९०।२४	२६९।३६	१२	३३।१६
९१।५४	२६८।३६	११	३३। १
९१।२४	२६८।३६	१०	३२।३३
९१।५४	२६८। ६	९	३१।५१
९२।२४	२६७।३६	८	३०।५५
९२।५४	२६७। ६	७	२९।४५
९३।२४	२६६।३६	६	२८।१७
९३।५४	२६६। ६	५	२६।२७
९४।२४	२६५।३६	४	२४।१४
९४।५४	२६५। ६	३	२१।२८
९५।२४	२६४।३६	२	१७।५४
९५।५४	२६४। ६	१	१२।५७
९६।२४	२६३।३६	०	००। ०

चन्द्रग्रहण सारिणी उच्चकर्णे

सपातचन्द्र	सपातचन्द्रः	व्यासों-गुलादि	स्थित्यर्द्ध कलाः	मर्द काल
७९।१२	२८।४८	०	०। ०	
७९।४२	२८।१८	१	२६।१९	
८०।१२	२७९।४८	२	३३।४५	
८०।४२	२७९।१८	३	२८।४१	
८१।१२	२७८।४८	४	२२। ४	
८१।४२	२७८।१८	५	३७।४६	
८२।१२	२७७।४८	६	३९। १	
८२।४२	२७७।१८	७	४१।३४	
८३।१२	२७६।४८	८	४२।५०	
८३।४२	२७६।४८	९	४५।४८	
८४।१२	२७५।४८	१०	४७।२७	
८४।४२	२७५।१८	११	४९। ९	
८५।१२	२७४।४८	१२	५०।३१	०। ०
८५।४२	२७४।१८	१३	४०।३५	११। ९
८६।१२	२७३।४८	१४	३७।१८	१५।२०
८६।४२	२७३।१८	१५	३५।३०	१८।१२
८७।१२	२७२।४८	१६	३४। ६	६२०।२२
८७।४२	२७२।१८	१७	३३। ७	२२। ०

क

८८। ०	२७२। ०	१८	३६।३७	२६। १
८८।३४	२७१।२६	१९	३५।५५	२७।४३
८९। ८	२७०।५२	२०	३०।३४	२७।१२
८९।४२	२७०।१८	२१	३२।	२८।१२
९०। ०	२७०। ०	२१	३५।४६	२८।१२
९०।१८	२६९।४२	२१	३६।३५	२८।१२
९०।५२	२६९।२४	२०	३७।२०	२७।१२
९१।५६	२६९। ६	१९	३८।२८	२७।४३
९२। ०	२६८।४८	१८	४०।२०	२६। १
९२।३४	२६७।२७	१७	४२।१६	२४।४९
९२। ८	२६७।१२	१६	४५।४७	२२।३८
९३।४३	२६६।१८	१५	४६।५९	२०।३२
९४।१६	२६५।४४	१४	५५।२०	१७।१७
९४।४०	२६५।१०	१३	५३।३९	१२।३४
९५।२४	२६४।१६	१२	५१।३९	०। ०
९४।५८	२६४।१२	११		
९६।३२	२६३।२८	१०		
९७। ६	२६३। ६	९		
९७।४०	२६०।२०	८	४९।२०	
९८।१४	२६१।२६	७	४६।५६	
९८।४८	२६१।१२	६	४३।५६	
९९।२२	२६०। ९	५	४०।५३	
९९।५६	२६०। ७	४	३६।५३	
१००।३०	२५९।३०	३	३२।२०	
१०१। ४	२५८।५६	२	३६।४०	
१०१।३८	२५७। ६	१	२९। ९	
१०२।१२	२५७।४८	०	०। ०	

चन्द्र ग्रहणे-स्थे चन्द्रशर	उच्चकर्णो केन्द्रा	शंस	स्थि०
७६।७२	२८६।४८	०।१	०। ०
७६।४२	२६०।१८	१	३६।१६
८०।१२	२७६।१८	२	२३।४५
८०।४२	२७६।१८	३	२८।४१
८१।१२	२७८।४८	४	३२।४२
८१।४२	२७८।४८	५	३७।४६
८२।१२	२७७।४८	६	३६। १
८२।४२	२७७।१८	७	४१।३४
८३।१२	२७६।४८	८	४१।५०
८३।४२	२७६।१८	९	४५।४८
८४।१२	२७५।४८	१०	४७।३५
८४।४२	२७५।१८	११	४९। ९
८५।१२	२७४।४२	१२	५०।३१
८५।४२	२७४।१८	१३	४०।३५
८६।१२	२७३।४२	१४	३७।१८
८६।४२	२७३।१८	१५	३५।३०
८७।१२	२७२।४८	१३	३४। ६
८७।४२	२७२।१८	१७	३३। ७
८८।१२	२७१।४८	१८	३२।२३
८८।४२	२७१।१८	१९	३१।५१
८९।१२	२७०।४८	२०	३१।३२
८९।४२	२७०।१८	२१	३१।२२
९९।००	२७०। ०	२१	३१।२०
९०।१८	२६९।४२	२१	३१।२२

चन्द्र ग्रहणे-स्थे चन्द्रशर	उच्चकर्णो केन्द्रा	शंस	स्थि०
९०।४८	२६९।१२	२०	३१।२२
९१।१८	२६८।४२	१९	३१।५१
९१।४८	२६८।४२	१८	३२।२१
९२।१८	२६७।४२	१७	३३। ७
९२।४८	२६७।१२	१६	३४। ६
९३।१८	२६६।४२	१५	३५।३०
९३।४८	२६६।१२	१४	३२।१८
९४।१८	२६५।४२	१३	४०।३५
९४।४८	२६५।१२	१२	५०।३१
९५।१८	२६४।४२	११	४९। ६
९५।४८	२६४।१२	१०	४७।३५
९६।१८	२६३।४२	९	४५।४८
९६।४८	२६३।१२	८	४३।५०
९७।१८	२६२।४२	७	४१।३४
९७।४८	२६२।१२	६	३९। १
९८।१८	२६१।४२	५	३७।४६
९८।४८	२६१।१२	४	३२।४२
९९।१८	२६०।४२	३	२८।४१
९९।४८	२६०।१२	२	२३।४५
१००।१८	२५९।४२	१	२६।१९
१००।४८	२५९।१२	०	०। ०

चन्द्र ग्र०	नीचकर्ण		ग्रास	स्थि०	
चन्द्रेशर	केद्रांशा:				
	७७।४८	२८२।१२	०	०। ०	०। ०
	७८।२२	२८१।३६	१	१९। ९	१९।२०
	७८।५६	२८१। ४	२	२६।४७	२७।४५
	७९।३०	२८१।३०	३	४२।२०	३२।२०
	८०। ४	२७९।५६	४	३६।५३	२६।१३
	८०।३८	२७९।२२	५	३६।५३	४०।४२
	८१।१२	२७८।४८	६	४३।१५	४३।५९
	८१।४७	२७८।१४	७		४६।१३
	८२।२०	२७७।४०	८		४९।२४
	८२।५४	२७७। ६	९	५१।४०	५१।४०
	८३।२८	२७६।३२	१०	५३।३९	५३।३९
	८४। २	२७५।५८	११	५५।२७	५२।
०। ०	८४।३६	२७५।२४	१२	५६।२०	०। ०
११। ९	८५।१०	२७४।५०	१३	४५।४७	१२।३४
१५।२०	८५।४४	२७६।१६	१४	४२। २	१७।१७
१८।१२	८६।१८	२७३।४२	१५	४०। २	२०।३२
२०।२२	८६।५२	२७३। ८	१६	३८।२८	२२।३८
२२। ०	८७।२६	२७२।३४	१७	३७।२७	२४।४९
२३।५४	८८। ०	२७२। ०	१८	३६।३७	२४। १
२४।४८	८८।३४	२७९।१६	१९	३५।५५	२७।४३
२४।४३	८९। ८	२७०।५२	२०	३०।३४	२७।१२
२५। १	८९।४२	२७०।१८	२१	३२।	२८।१२
२५। ४	९०। ०	२७०। ०	२१	३५।४६	२८।१२
२५। १	९०।१८	२६९।४२	२१	३६।३५	२८।१२

चन्द्र ग्र० चन्द्रेशर	नीच कर्णों कोंद्रशा		ग्रास	स्थि०	
२४।४३	९०।५२	२६९।२४	२०	३०।२०	२७।१२
२४।४८	९१।२६	२६९। ६	१९	३८।२८	२७।४३
२३।५४	९२। ०	२६८।४८	१८	४०। २	२६। १
२२। ०	९२।३४	२६७। ०	१७	४२।१६	२४।४९
२०।२२	९३। ८	२६७।१२	१६	४५।४७	२३।३८
१८।१२	९३।४२	२६६।१८	१५	४६।५९	२०।३२
१५।२०	९४।१६	२६५।५४	१४	५५।२०	११।१७
११। ९	९४।५०	२६०।००	१३	५३।३९	१२।३४
०। ०	९५।२४	२६४।१६	१२	५१।४०	०। ०
	९५।५८	२६४।१२	११		
	९६।३२	२६३।१८	१०		
	९७। ६	२६३।०६	९		
	९७।४०	२६२।२०	८	४९।२०	
	९८।१४	२६१।२६	७	४६।५३	
	९८।४८	२६१।१२	६	४३।५८	
	९९।२२	२६०।०९	५	४७।४२	
	९९।५६	२६०।४७	४	३६।५३	
	१००।३०	२५४।३०	३	३२।२०	
	१०१।०४	२५८।५८	२	३६।४०	
	१०१।३८	२५७।२६	१	२९। ९	
	१०२।१२	२५७।४८	०	०। ०	

क

चन्द्र ग्रहण उच्चकर्णों

सपातचन्द्र	सपातचन्द्र	अंगुला- दि० व्या०	स्थित्यर्द्ध	मर्द्दार्द
८८।१२	१७१।४८	१८	३२।२३	२३।५४
८८।४२	२७१।१८	१९	३१।५१	२४।४८
८९।१२	२७०।४८	२०	३१।३२	२४।४३
८९।४२	२७०।१८	२१	३१।२२	२५। १
९०। ०	२७०। ०	२१	३१।१२	२५। ४
९०।१८	२६९।४२	२१	३१।२२	२५। १
९०।४८	२६९।१२	२०	३१।३२	२४।४३
९०।१८	२६८।४२	१९	३१।५१	२४।४८
९१।४८	२६८।१२	१८	३२।२३	२३।५४
९२।१८	२६७।४२	१७	३३। ७	२२। ०
९२।४८	२६७।१२	१६	३४। ६	२०।२२
९३।१८	२६६।४२	१५	३५। ३	१८।१२
९३।४८	२६६।१२	१४	३७।१८	१५।२०
९४।१८	२६५।४२	१३	४०।३५	११। ९
९४।४८	२६५।१२	१२	५०।३१	१०। ०
९५।१८	२६४।४२	११	४९। ९	
९५।४८	२६४।१२	१०	४७।३५	
९६।१८	२६३।४२	९	४५।४८	
९६।४८	२६३।१२	८	४३।५०	
९७।१८	२६२।४२	७	४१।३४	
९७।४८	२६२।१२	६	३९। ६	
९८।१८	२६१।४२	५	३७।४६	
९८।४८	२६१।१२	४	३२।४२	
९९।१८	२६०।४२	३	२८।४१	
९९।४८	२६०।१२	२	२३।४५	
१००।१८	२५९।४२	१	१६।१९	
१००।४८	२५९।१२	०	०। ०	

चन्द्रनीचकर्णो सारिणी

७७।४८	१८२।१२	०	१६। ८	०। ०
७८।१२	२८१।३८	१	२६।४७	१६।२०
७८।५६	२८१। ८	२		२७।४५
७६।३०	२८१।३०	३	३२।२०	३२।२०
८०। ४	२७६।५६	४	३६।५३	३६।१३
८०।३८	२७६।२२	५	३६।५३	४०।४२
८१।१२	२७८।४८	६	४३।१५	४३।५६
८१।८६	२७८।१४	७		४६।१३
८२।२०	२७७।४०	८		४६।२४
८२।५४	२७७। ६	६	५१।४०	५१।४०
८३।२८	२७६।३२	१०	५३।३६	५३।३६
८४।४२	२७५।५८	११	५५।२७	५२।
८५।३६	२७५।२४	१२	५६।२०	०। ०
८५।१०	२७४।५०	१३	४५।४७	१२।३४
८५।४४	२७४।१६	१४	४२। २	१७।१७
८६।१८	२४३।४२	१५	४०। २	२०।३२
८६।५२	२७३। ८	१६	३८।२८	२२।३८
८७।२६	२७२।३४	१७	३७।२७	२४।४६

मूलम्

स्पष्ट केद्रांशाः	चन्द्र ग्रहणे कलाभिधं केद्रांशाः	कलाभिधः
६	३५४	०।२१
१२	३४८	०।५२
१८	३४२	१।४२
२४	३३६	२।४२
३०	३३०	४। १
३६	३२४	५।२१
४२	३१८	७।१८
४८	३१२	९।१४
५४	३०६	११।३७
६०	३००	१४। ०
६६	२९४	१६।४८
७२	२८८	१९।३४
७८	२८२	२२।१६
८४	२७६	२५।३६
९०	२७०	२४।४२
९६	२६४	३१।४८
१०२	२५८	३४।५४
१०८	२५२	३८। ०
११४	२४६	४१। ०
१२०	२४०	४४। ०
१२६	३३४	४६। ०
१३२	२२८	४९।३०
१३८	२२२	५१।३९
१४४	२१६	५३।४८
१५०	२१०	५५।३२
१५६	२०४	५७।४५
१६२	१९८	५८।५८
१६८	१९२	५९।२१
१७४	१८६	५९।४१
१८०	१८०	६०। ०

मासां गुलानि	क्षेत्रां गुलानि सूर्यग्रहणे क्ष०	चन्द्रग्रहणे गुलानि
१	०।२०	०।३०
२	१। ०	१।१०
३	१।४४	२। ४
४	२।४०	३।१०
५	३।४०	४।२०
६	४।४०	५।३०
७	५।४५	६।१५
८	७। ०	८। ०
९	८।२०	९।१०
१०	९।४०	१०।२०
११	१०। ६	११।२०
१२	१२। ०	१२। ०

क

कलाभिधानि लम्बनानयनोत्यादि तानि कलाभिधानि चन्द्र स्पष्टमन्दकेन्द्रांशाः		
६	३५४	०।२।१
१२	३४८	०।५२
१८	३४२	१।४२
२४	३३६	२।४२
३०	३३०	४। १
३६	३२४	५।२१
४२	३१८	७।१८
४८	३३	९।२४
५४	३२४	११।३७
६०	३००	१४। ०
६६	२९४	१६।४८
७२	२८८	१९।३४
७८	२८२	१२।३९
८४	२७६	२५।३६
९०	२७०	२८।४२
९६	२६४	३१।४८
१०२	२५८	३४।५४
१०८	२५२	३८। ०
११४	२४६	४१। ०
१२०	२४०	४४। ०
१२६	२३४	४६। ०
१३२	२२८	४९।३०
१३८	२२२	५१।३९
१४४	२१६	५३।४८
१५०	२१०	५५।३२
१५६	२०४	५७।४५
१६२	१९८	५८।५८
१६८	१९२	५९।२१
१७४	१८६	५९।४२
१८०	१८०	६०। ०

चन्द्रसूर्ययोः क्षेत्रफलांगुलसारिणी		
१	०।२०	०। ३
२	१। ०	१।२०
३	१।४४	२। ४
४	२।४०	३।१०
५	३।४०	४।२०
६	४।४०	५।३०
७	५।४५	६।१५
८	७। ०	८। ०
९	८।२०	९।१०
१०	९।४०	१०।२०
११	१०। ६	११।२०
१२	१२। ०	१२। ०

ख

सूर्यग्रहणे उच्चकर्णस्थचन्द्रे

शरकेन्द्रांशाः		ग्रासस्थितिः	
८४। ०	२७६। ०	०। ०	०। ०
८४।३०	२७५।३०	०। १	१२।३२
८५। ०	२७५। ०	०। २	१७।१९
८५।३०	२७४।३०	०। ३	२०।४३
८६। ०	२७४। ०	०। ४	२३।२७
८६।३०	२७३।३०	०। ५	२५।३८
८७। ०	२७३। ०	०। ६	२७। ८
८७।३०	२७२।३०	०। ७	२८।२९
८८। ०	२७२। ०	०। ८	२९।३२
८८।३०	२७१।३०	०। ९	३०।२०
८९। ०	२७१। ०	०।१०	३०।५४
८९।३०	२७०।३०	०।११	३१।१३
९०। ०	२७०। ०	०।१२	
९०।३०	२६९।३०	०।११	
९१। ०	२६९। ०	०।	
९१।३०	२६८।३०	०।११	३१।१३
९२। ०	२६८। ०	०।१०	३०।५४
९२।३०	२६७।३०	०। ९	३०।२०
९३। ०	२६७। ०	०। ८	२९।३२
९३।३०	२६६।३०	०। ७	२८।१९
९४। ०	२६६। ०	०। ६	२७। ८
९४।३०	२६५।३०	०। ५	२५।३८
९५। ०	२६५। ०	०। ४	२३।२७
९५।३०	२६४।३०	०। ३	२०।४३
९६। ०	२६४। ०	०। २	१७।१९
९६।३०	२६३।३०	०। १	१२।३२
९७। ०	२६३। ०	०। ०	०। ०

सूर्यग्रहणे नीचकर्णस्थ चन्द्रे

शरकेंद्रांशाः		ग्रासस्थितिः	
८३।३६	२७६।२४	०	०। ०
८४। ६	२७५।५४	१	१२।५७
८४।३६	२७५।२४	२	१७।५४
८५। ६	२७४।५४	३	२१।२८
८५।३६	२७४।२४	४	२४।१४
८६। ६	२७३।५४	५	२६।२७
८६।३६	२७३।२४	६	२८।१७
८७। ६	२७२।५४	७	२९।४५
८७।३६	२७२।२४	८	३०।५५
८८। ६	२७१।५४	९	३१।५१
८८।३६	२७१।२४	१०	३२।३३
८९। ६	२७०।५४	११	३३। १
८९।३६	२७०।२४	१२	३३।१६
९०। ७	२६९। ०	१२	३३।२०
९०।२४	२६९।३६	१२	३३।१६
९०।५४	२६८। ६	११	३३। १
९१।२४	२६८।३६	१०	३२।३३
९१।५४	२६८। ६	९	३१।५१
९२।२४	२६७।३६	८	३०।५५
९२।५४	२६७। ६	७	२९।४५
९३।२४	२६६।३६	६	२८।१७
९३।५४	२६६। ६	५	२६।२७
९४।२४	२६५।३६	४	२४।१४
९४।५४	२६५। ६	३	२१।२८
९५।२४	२६४।३६	२	१७।५४
९५।५४	२६४। ६	१	१२।५७
९६।२४	२६३।३६	०	०। ०

ख

चन्द्र ग्रहणे कलाभिध		
स्पष्ट केन्द्रांशाः	केन्द्रांशाः	कलाभिध
६	३५४	०।२१
१२	३४८	०।५२
१८	३४२	१।४२
२४	३३६	२।४२
३०	३३०	४। १
३६	३२४	५।२१
४२	३१८	७।२८
४८	३१२	९।१४
५४	३०६	११।३७
६०	३००	१४। ०
६६	२९४	१६।४८
७२	२८८	१९।३४
७८	२८२	२२।१६
८४	२७६	२५।३६
९०	२७०	२८।४२
९६	२६४	३१।४८
१०२	२५८	३४।५४
१०८	२५२	३८। ०
११४	२४६	४१। ०
१२०	२४०	४४। ०
१२६	२३४	४६। ०
१३२	२२८	४९।३०
१३८	२२२	५१।३९
१४४	२१६	५३।४८
१५०	२१०	५५।३२
१५६	२०४	५७।४५
१६२	१९८	५८।५८
१६८	१९२	५९।२१
१७४	१८६	५९।४१
१८०	१८०	६०। ०

	क्षेत्रांगुलानि	
व्यासांगुलानि	सूर्यग्रहणे	चन्द्रग्रहणे
१	०।२०	०।३०
२	१। ०	१।१०
३	१।४४	२। ४
४	२।४०	३।१०
५	३।४०	४।२०
६	४।४०	५।३०
७	५।४५	६।१५
८	७। ०	८। ०
९	८।२०	९।१०
१०	९।४०	१०।२०
११	१०। ६	११।२०
१२	१२। ०	१२। ०

ख

१ चन्द्र ग्रहणे उच्चकर्णः	२ श० कें० सं०	३	४ ग्रासः	५ स्थितिः
७९।१२	२८०।४८	०	०। ०	
७९।४२	२८०।१८	१	३६।१९	
८०।१२	२७९।४८	२	२३।४५	
८०।४२	२७९।१८	३	२८।४१	
८१।१२	२७८।४८	४	३२।४२	
८१।४२	२७८।१८	५	३७।४६	
८२।१२	२७७।४८	६	३९। १	
८२।४२	२७७।१८	७	४१।३४	
८३।१२	२७६।४८	८	४३।५०	
८३।४२	२७६।४८	९	४५।४८	
८४।१२	२७५।४८	१०	४७।३५	
८४।४२	२७५।१८	११	४९। ९	
८५।१२	२७४।४८	१२	५०।३१	०। ०
८५।४२	२७४।१८	१३	४०।३५	११। ९
८६।१२	२७३।४८	१४	३७।१८	१५।२०
८६।४२	२७३।१८	१५	३५।३०	१८।१२
८७।१२	२७२।४८	१६	३४। ६	२०।२२
८७।४२	२७२।१८	१७	३३। ७	२२। ०
८८।१२	२७१।४८	१८	३२।२३	२३।५४
८८।४२	२७१।१८	१९	३१।५१	२४।४८
८९।१२	२७०।४८	२०	३१।३२	२४।४३
८९।४२	२७०।१८	२१	३१।२२	२५। १
९०। ०	२७०। ०	२१	३१।२०	२५। ४
९०।१८	२६९।४२	२१	३१।२२	२५। १

ख

१ चन्द्र ग्रहणे उच्चकर्णांस्थे	२ चन्द्रे शः कें० सं०	३	४ ग्रासः	५ स्थितिः
९०।४८	२६९।१२	२०	३१।३२	२४।४३
९१।१८	२६८।४२	१९	३१।५१	२४।४८
९१।४८	२६८।१२	१८	३२।२३	२३।५४
९२।१८	२६७।४२	१७	३३। ७	२२। ०
९२।४८	२६७।१२	१६	३४। ६	२०।२२
९३।१८	२६६।४२	१५	३५।३०	१८।१२
९३।४८	२६६।१२	१४	३७।१८	१५।२०
९४।१८	२६५।४२	१३	४०।३५	११। ९
९४।४८	२६५।१२	१२	५०।३१	१०। ०
९५।१८	२६४।४२	११	४९। ९	
९५।४८	२६४।१२	१०	४७।३५	
९६।१८	२६३।४२	९	४५।४८	
९६।४८	२६३।१२	८	४३।५०	
९७।१८	२६२।४२	७	४१।३४	
९७।४८	२६२।१२	६	३९। १	
९८।१८	२६१।४२	५	३७।४६	
९८।४८	२६१।१२	४	३२।४२	
९९।१८	२६०।४२	३	२८।४०	
९९।४८	२६०।१२	२	२३।४५	
१००।१८	२५९।४२	१	३९।१६	
१००।४८	२५९।१२	०	०। ०	

ख

१ चन्द्र ग्रहे नीचकर्णः	२ श० कें०	३	४ ग्रासः	५ स्थितिः
७७।४८	२८२।१२	०	०। ०	०। ०
७८।२२	२८१।३८	१	१९। ९	१९।२०
७८।५६	२८१। ४	२	२६।४७	२७।४५
७९।३०	२८०।३०	३	४२।२०	३२।२०
८०। ४	२७९।५६	४	३६।५३	३६।१३
८०।२८	२७९।२२	५	३६।५३	४०।४९
८१।१२	२७८।४८	६	४३।१५	४३।५९
८१।४४	२७८।१४	७		४६।१३
८२।२०	२७७।४०	८		४९।२४
८२।५४	२७७। ६	९	५१।४०	५१।४०
८३।२८	२७६।३२	१०	५३।३९	५३।३९
८४। २	२७५।५६	११	५५।२७	५२।
८४।३६	२७५।२४	१२	५६।२०	०। ०
८५।१०	२७४।५०	१३	४५।४७	१२।३४
८५।४४	२७४।१६	१४	४२। २	१७।१७
८६।१८	२७३।४२	१५	४०। २	२०।३२
८६।५२	२७३। ८	१६	३८।२८	२२।३८
८७।२६	२७२।३४	१७	३७।२७	२४।४९
८८। ०	२७२। ०	१८	३६।३७	२६। १
८८।३४	२७१।२६	१९	३५।५५	२७।४३
८९। ८	२७०।५२	२०	३०।३४	२७।१२
८९।४२	२७०।१८	२१	३२।	२८।५२
९०। ०	२७०। ०		३५।४६	२८।१२
९०।१८	२६९।४२	२१	३६।३५	२८।१२

ख

१ चन्द्र ग्रहे नीचकर्णः	२ श० कं०	३	४ ग्रासः	५ स्थितिः
९०।५२	२६९।२४	२०	३७।२०	२७।१२
९१।५६	२६९। ६	१९	३८।२८	२७। १
९२। ०	२६८।४८	१८	४०। २	२६। ०
९२।३४	२६७।२७	१७	४२।१६	२४।४८
९३। ८	२६६।१२	१६	४५।४७	२२।३८
९३।४२	२६६।१८	१५	४६।५९	२०।३२
९४।१६	२६५।१४	१४	५५।२०	१७।१७
९४।५०	२६५।१०	१३	५३।३९	१२।३४
९५।३४	२६४।१६	१२	५१।४०	०। ०
९५।५८	२६४।१२	११		
९६।३२	२६३।२८	१०		
९७। ६	२६२। ६	९		
९७।४०	२६०।२०	८	४९।२०	
९८।१४	२६१।१६	७	४६।५३	
९८।४६	२६१।१२	६	४३।५९	
९९।२२	२६०। ९	५	४०।४२	
९९।५६	२६०। ०	४	३६।५३	
१००।३०	२५९।३०	३	३२।२०	
१०१। ४	२५८। ६	२	३६।४०	
१०१।३८	२५७।२३	१	२९। ९	
१०३।१२	२५७।४८	०	०। ०	

ख

ग्रा० अंश	सू० स्य मो० को	चं० ग्रा० को	सन्नी. उन्नीत को
०	९०। ०	९०। ०	
१	६६।५०	७२।३०	
२	५६।१९	६५।१०	
३	४९।१६	५९।२७	
४	४२।३६	५४।२७	
५	३६।३०	५०।१४	
६	३१। १	४६।१५	
७	२५।४६	४२।३१	
८	२०।४४	३९। २	
९	१५। ०	३५।४२	
१०	११। ६	३२।२९	
११	६।२२	२९।२३	
१२	१।२७	२६।२३	९०। ०
१३		२३।२८	६३।३७
१४		२०।५६	५२।२१
१५		१७।४८	४३।२६
१६		१२। ०	३५।४१
१७		१२।२८	२८।२९
१८		९।१६	२२।१९
१९		६।१५	१५।४३
२०		६।१५	१९।३६
२१		१।३६	३।३५

अथ सप्तम प्रकरणम्

तत्र चन्द्रग्रहणसाधनं[2] निरूप्यते। चन्द्रस्य स्पष्टमन्दकेन्द्रं[3] स्पष्टशरकेन्द्रं च पूर्णमांतकालीनं[4] कार्यं। स्पष्टशरकेन्द्रेण चन्द्रसारणीद्वये[5] चन्द्रग्रासांगुलानि स्थित्यर्द्धकालचन्द्रगतिः मर्द्दकालचन्द्रगतिः ग्राह्या[6]। स्पष्टमन्दकेन्द्रात् द्वय-कलाभिधं[7] ग्राह्यं। तत्कलाभिधं सारणीद्वयस्थापितचन्द्रग्रासांतरेण[8] स्थित्यर्द्ध-कालीनगत्यंतरेण मर्द्दकालीनगत्यंतरेण च पृथक्[9] पृथक्[10] गुणनीयं। प्रथमसारणी-[11] जनितेन संयोज्यं। यदि स्पष्टशरकेन्द्रं[12] द्वितीयसारिण्यां प्राप्यते, प्रथमसारिण्यां न प्राप्यते। तदा द्वितीयसारिण्यां यल्लब्धं, तदेव ग्राह्यं। यानि ग्रासांगुलानि प्राप्तानि तानि व्यासांगुलानि बोध्यानि। एतेभ्यो[13] गुलेभ्यो द्वितीयसारिण्यां क्षेत्र फलांगुलानि ग्राह्यानि।

अथ स्थित्यर्द्धचन्द्रगतौ मर्दगतौ च स्वद्वाशशांशो[14] योज्यः। चन्द्रैकहोरा-स्पष्टगत्या भाज्यं यल्लब्धं, तत् स्थित्यर्द्धहोराप्रमाणं मर्द्दहोरा प्रमाणं भवति[15]। एवं पूर्णिमान्तहोराभिश्च स्पर्शकालसमीलनकालोन्मीलनकालमोक्षकाला बोध्याः[16]।

अथ स्पर्शान्मिध्यपर्यन्तं[17] यत्स्थित्यर्द्धं मध्यान्मोक्षपर्यंत यत्स्थित्यर्द्धं तन्मिथः समानं न भवति। एवं हि मर्दद्वयमपि समानं न भवति। यतः सूर्यचन्द्रयोर्गति-रेतत्काले समाना न भवति। परमिदमन्तरं स्वल्पम्।

इति सप्तमप्रकरणं समाप्तम्

(क) २. + सारिणीतः +
३. सरकेन्द्रं for (शर केन्द्रं) ५. सारीणी for (सारणी)
६. ग्राह्य for (ग्राह्या) (ख) ७. काला for (कला)
८. सारिणी for (सारणी)
९. प्रथक् for (पृथक्) १०. लुप्त
११. सारिणी for (सारणी) १२. केन्द्र for (केन्द्रं)
१३. एतेभ्योंऽगुलेभ्यो for (एतेभ्योगुलेभ्यो)
१४. द्वादशांशो for (द्वाशशांशो) १५. + भवणं +
१६. कालाः for (काला) १७. पर्यंतं for (पर्यंत)

(ख) २. चन्द्रगृहण for (चन्द्रग्रहण) ४. पूर्णिमांतकालीनं for (पूर्णमांतकालीनं)
९. पृथक्पृथक् for (पृथक्पृथक्) १३. एतेभ्योंगुलेभ्यो for (एतेभ्योगुलेभ्यो)
१४. यद्वादशांशो for (स्वद्वाशशांशो)

अथाष्टम[1] प्रकरणम्

सूर्यं[2] ग्रहण[3]साधनं । अस्य साधनं लम्वननिमित्तेन कठिनमस्ति[4] । अस्य साधन[5]-साधं[6] प्रकारः अमान्तहोरा[7]: मध्यान्ह[8]काला[9] ग्राह्याः[10] । ताभ्यः[11] होराभ्यः प्रागुक्त[12]सारिण्यां स्पष्टसूर्यस्य नतांशा ग्राह्याः, कोणश्च[13] ग्राह्या[14] यद्देशीया होराः भवंति । तद्देशीय[15]-सारणीतः नतांदिकं[16] ग्राह्यं[17] । नतांशेभ्यः सूर्यलम्वनसारिण्यां[18] लम्वनं[19] ग्राह्यं । तेभ्यो नतांशेभ्य एव चन्द्रस्पष्टमन्दकेन्द्रतः[20] स्पष्टलम्वनं ग्राह्यं । पुनः सूर्यदृग्-लम्वनं चन्द्रदृग्[21]लम्वनतः शोध्यम् । यच्छेषं तत्स्पष्टदृग्लम्वनं भवति । पुनः स्पष्ट-दृग्लम्वनतः कोणाच्च पूर्वोक्तप्रकारेण स्पष्टलम्वनं साध्यं । तत्[22] एकहोरास्थ स्पष्टचन्द्रगत्या भाज्यं यल्लब्धं तत् होरादिकं भवति । एताभ्यो होराभ्यः मध्यान्हा-दमान्त होरा[23] निष्पत्यनुसारेण स्पष्टलम्वनस्य विभागो ग्राह्यः । यल्लब्धं तत्स्पष्ट-लम्वने योज्यं । इदं स्पष्टलम्वनं भूपृष्टदृग् सूत्रग् सूर्यचन्द्रकालीनं जातं । पुनः[24] द्वादशांशो[25] सूर्यार्थंमस्मिन्येव[26] योज्यः । पुनरेकहोरा चन्द्रगत्या भाज्यः । यल्लब्धं

(क) २. + सारिणीतः +
४. कठिणमस्ति for (कठिनमस्ति) (ख)
५. साधनेऽयं for (साधन)
६. लुप्त
७-८-९-१०-११. लुप्त
१२. प्रागुप्त for (प्रागुक्त)
१३. कोणाश्च for (कोणश्च) (ख)
१४. ग्राह्यः for (ग्राह्या)
१५. तद्देशीया for (तद्देशीय)
१६. नताशाः for (नतांदिकं)
१७. ग्राह्याः or (ग्राह्यं)
१८. सारिरण for (सारिण्यां)
१९. लावनं for (लम्वनं)
२०. केन्द्रतश्च for (केन्द्रतः)
२१. 'दृग्' लुप्त
२२. तदेक for (तत् एक)
२३. 'हो' लुप्त
२४. 'पुनः' लुप्त

(ख) १. अथाष्ट प्रकरणं for (अथाष्टम प्रकरणम्)
३. गृहण for (ग्रहण)
५-६. साधनस्यायं for (साधनसाधं)
९. कालाद् for (काला)
२४. ग्राह्याः for (ग्राह्या)
१८. नतांशादिकं for (नतांदिकं)
२५. द्वादशांशः for (द्वादशांशो)
२६. मस्मिन्नेव for (मस्मिन्येव)

तदेव भूगर्भभूपृष्ट अमीतयोरन्तरं[1] भवति । पुनरेतावतीभि होराभिश्चन्द्रस्य[2] तिस्रो गतयः संग्राह्याः । ताः[3] पूर्वानीतामांतकाले[4] पूर्वकपाले चन्द्रस्थानत्रये[5] शोध्याः, पश्चिमकपाले[6] योज्याः[7] । एवं भूपृष्टामांतकालीनचन्द्रस्थानत्रयं[8] भवति ।

अथास्य मध्यान्हात् होरा ग्राहयाः[9] । पुनराभिर्होराभिस्तत्कालीनकोणेन[10][11][12] च नतिः साध्या । तस्या[13] नत्या सपातचापं कार्यं । तद्यथा नतिः सार्द्धैकादशभिः ११।३० गुण्या यत्फलं भवति । तत् नतिश्चेदुत्तरा[14]श्चन्द्रश्च[15] राहुसमीपे भवति[16] । रूकरा[17] चन्द्रश्च केतुसमीपे तदा तत्फलं शोध्यं, यदि नतिर्दक्षिणा तदा राहुसमीपस्थे चन्द्रे[18] फलं शोध्यं । केतुसमीपस्थे योज्यं, एवं योगवियोगादिना यद् भवति तेन सूर्य-सारणीद्वयात्[19][20] व्यासांगुलादिग्रासः चन्द्रगतिश्च संग्राहया[21] । पुनः चन्दस्पष्टमन्द-[22]

(क) १. अमांतयोरन्तरं for (अमीतयोरन्तरं) (ख)

३: ता for (ताः)   ४. ऽमांत (मांत)

६. त्रयो for (त्रये)   ७. विसर्ग लुप्त

८. ऽमांत for (मांत)   ९. ग्राह्याः for (ग्राहयाः)

१०. आभ्यो for (आभिः)   ११. होराभ्यस् for (र्होराभिस्)

१२. + चन्द्रमन्दकेन्द्राच्च सूर्यचन्द्र दृग्लम्बनग्राह्यं पुनः सूर्यदृग्लम्बनं चन्द्रदृग्लम्बने विशोध्य शेषेन तत्कालीन +

१३. तया for (तस्या)

१४. + तदा +   १५. चन्द्रश्च for (श्चन्द्रश्च)

१६. + तदा स्पष्टचन्द्रशरकेन्द्रगती योज्यं यदि चन्नेतिरुत्तरा +

१७. + शरकेन्द्रे +   १९. सारिणीतः for (सारणी)

२०. तस्मात् for (द्वयात्)   ३. + मन्दस्पष्ट +

(ख) २. र्होराभि for (होराभि)   ५. + पूर्वानीतामांतकाले +

१२. + चन्द्रमन्द्रकेन्द्रेण च सूर्यचन्द्रयोर्दृग्लम्बनं ग्राह्यं पुनः सूर्यदृग्लम्बनं चंद्रदृग्लम्बने विशोध्य शेषेण तत्कालीन +

१४-१५. चन्द्रश्च for (श्चन्द्रश्च)

१६. 'रूकरा—यदि' लुप्त+इसके स्थान में निम्नांकित-

+ तदा स्पष्टचन्द्रशरकेन्द्रगती योज्यं यदि चेन् +

१८. चन्द्र for (चन्द्रे)

१९. सारिणी for (सारणी)   २१. संग्राह्या for (संग्राहया)

केन्द्रेण कलाभिधं[1] गृहीत्वा तेन सारणीद्वयोत्पन्नग्रासाद्यांतरं[2][3] गुणनीयं[4] तत्प्रथम-सारिणी[5] फलेषु योज्यं ।

अथैतदंगुलादिकेन तत्क्षेत्रमपेक्षितं चेत्तदा तदपि[6] सारणीतो ग्राह्यं । चन्द्रगतेर्द्वादशांशश्च सूर्यार्थं क्षेपः[7] । एकहोराजनितस्पष्टचन्द्रगत्या भाज्यं यल्लब्धं तदेव स्थित्यर्द्धं[8] भवति ।

अथ स्पर्शान्मध्यपर्यन्तं यत्स्थित्यर्द्धं मध्यान्मोक्षपर्यंतं च तलम्बनवशान्मिथः[9] समानं न भवति । तस्य विचारो निरूप्यते । यतश्चन्द्रस्य स्पष्टगतौ[10] यत् कलादिकमा-[11]नीतं तावन्मितं दर्शने नायाति । कुतः[12] यदि चन्द्रस्थिरः कल्प्यते, तदा निजलम्बन-वशाद्विलोमन[13] गच्छतीव[14] भावसते[15] । यतेस्य[16] लंवनं पूर्वं[17] कपाले यथा यथोद्गच्छति तथा तथापचीयते[18] पश्चि[19] कपालेदुपचीयते । अत एव प्रथमस्त्थियर्द्धं पूर्वकल्पनास्थि-त्यर्द्धादधिकं[20] भवति । एवं लंवनयोरन्तरं यथा[21] यथा मध्यं[22] चन्द्रो गच्छति तथा तथो-

---

. (क) १. कलाधिध for (कलाभिधं)
२. सारिणी for (सारणी) ३. ग्रासांतरं for (ग्रासाद्यांतरं)
४. गुणनं यं for (गुणनीयं) ५. सारणी for (सारिणी)
६. 'त' लुप्त ७. क्षेप्यः for (क्षेपः) (ख)
८. + होरादि + ९. तल्लम्बन for (तलम्बन) (ख)
१०. गतै for (गतौ) ११. कालादिक for (कलादिक) (ख)
१२. 'कुतः' लुप्त १३. मेव (विलोममेव) for (लोमन)
१४. गच्छतीव for (गच्छतीव) १५. भासते for (भाग्सते) (ख)
१६. यतोऽस्य or यतोस्य for (यतेस्य) (ख)
१८. ऽपचीयते for (पचीयते)
१९. पश्चिमकपोलऽपचीयते for (पश्चिकपालेदुपचीये)
२०. + द्वितीय स्थित्यर्द्धं + (ख)
२१. 'यथा' लुप्त २२. + ख + (ख)

(ख) ३. ग्रासाद्यंतरं for (ग्रासाद्यांतरं)
१३. विलोमेन for (विलोमन) १७. अनुस्वार लुप्त

पचीयते। यथा यथा च ख मध्याद्दूरे भवति, तथा तथा[1]पचीयते। यथा लम्बन-सारणी कोष्टकेभ्यः[2] इदं निश्चीयते। अत एव मध्यान्हासन्नकालाः मध्यान्हदूरकले-[3]भ्योधिका[4] भवंति। तस्मात्[5] स्थित्यर्द्धद्वयं समानं न भवति। यदा मध्यग्रहणकालो मध्यान्ह एव भवति, तदा समानं भवति। यतस्तत्रोभयदिश्युत्पन्नं लंबनं समानं भवति। यदि मध्यं मध्यान्हात्[6] पूर्वतो[7]पे भवति। तदा स्पर्श[8]स्थित्यर्द्ध[9]मोक्षस्थि[10]त्यर्द्धा[11]न्न्यूनं भवति। यदि पश्चाद्भवति तदेदं वैपरीत्यं भवति। एवं कालद्वय-स्पष्टीकरणार्थं स्पर्शकालो मोक्षकालश्च पूर्वोक्तप्रकारेणीय[12] चन्द्रनतांशाः दृग्लम्बनं स्पष्ट[13]लम्बनं च कार्यं। उदाहरणं यथा स्थित्यर्द्धं होरा १ मध्यनतांशाः[14] ७५ एतेषां नतांशानां[15] उच्च कर्णे दृग्लम्बनं ०।५२ परैकस्मिन् काले नतांशाः ६० अस्य दृग्लम्बनं ०।४७ एतत्कालजा मध्यान्हा[16]स्पष्टगतिः ०।५ द्वितीयकाले नतांशाः ९०।[17] अस्य दृग्लम्बनं ०।५३।३० एतत्कालजा स्पष्टगतिः क्षितिजासन्ना ०।१३०,[18] एतासां गतीनां होराः कृत्वा स्थित्यर्द्धे संयोज्यंते। तदा[19] स्पष्टस्थित्यर्द्धं[20] भवति। एवं तदा मध्यान्हासन्न स्थित्यर्द्धगतिः द्वितीयस्थित्यर्द्धगतेः सार्द्ध[21]काला त्रयाधिका भवति।

(क) १. 'तथा' लुप्त २. कोष्टकैः for (कोष्टकेभ्यः)

३. कालेभ्योऽधिकाः for (कलेभ्योधिका)

५. 'त्' लुप्त ६. मध्याह्नतः for (मध्यान्हात्)

७. 'पे' लुप्त (ख) ८.स्पर्शात् for (स्पर्श)

९. स्थित्यर्द्धान् for (स्थित्यर्द्ध) १०-११. लुप्त

१२. प्रकारेणानीय for (प्रकारेणीय)

१३. लुप्त १४. मध्यकालेन नतांशाः for (मध्यनतांशाः)

१५. नतांशानामुच्चकर्णे for (नतांशानां उच्चकर्णे)

१६. मध्याह्नासन्ना for (मध्यान्हा) (ख).

१९. + स्यज्यन्ते तदा + २०. स्थित्यर्द्ध for (स्थित्यर्द्धं)

२१. कला for (काला) (ख)

(ख) ३-४. कलेभ्योधिकाः for (कलेभ्योधिका)

१४. मध्यकाले नतांशाः for (मध्यनतांशाः)

१७. ९ for (९०) १८. ०।१।३० for (०।१३०)

मध्यान्हस्थित्यर्द्धकालः द्वितीयस्थित्यर्द्धकालात् होरा नवमीश[1]तुल्यकालो[2] नाधिको भवति। इदमुदाहरणं मेषतुलासंपातस्थे चन्द्रे भवति। नान्यत्र अस्मिन्नुदाहरण[3]-द्वयोः स्थित्यर्द्धयोः परममन्तरं प्राप्यते। कुतः कालांशा एव दृग्वृत्तांशा भवन्ति स्पर्श समये।

अथात्र[4] मोक्षसमये भूगर्भाभिप्रायेण भूपृष्टा[5]भिप्रायेण[6] वासर[7]ध्रुवकयोरन्तरं पतति, तेन स्थित्यर्द्धं सान्तरं भवति। तदप्यंतरं धीमता साधनीयं।

इति अष्टमप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. नवमांश for (नवमीश) (ख)
२. कालेनाधिको for (कालोनाधिको) (ख)
४. अथ च for (अथात्र) (ख)
६. भिप्रायण for (भिप्रायेण) ७. वाशर for (वासर) (ख)

(ख) ३. अस्मिन्नुदाहरणे for (अस्मिन्नुदाहरण)
५. भूपृष्ठा+for (भूपृष्टा)

—०O०—

अथ[1] नवम[2] प्रकरणम्[3]

अथ नवम प्रकरणे स्पर्शमोक्षयोर्ज्ञानं[4] निरूप्यते ।

अथ ग्रासः यदि क्रांतिवृत्तेन भवति, तदा क्रांतिवृत्तस्य कस्यचिदंशस्य सन्मुखं[5] भविष्यति । सोंशस्तत्र ज्ञेयः यत्र छाद्यछादकयोः केन्द्रगतं त्रिज्यावृत्तं यत्र क्रांतिवृत्ते लगति तत्र ज्ञेयः । इयं दिक्क्रान्तिवृत्ताभिप्रामेण जाता क्रान्तिवृत्त-मपि क्षितिजस्य कस्यचिदंशस्य सन्मुखमस्ति स कोशः । यत्र[6] क्रांतिवृत्तस्य क्षिति-जस्य सम्पातोस्ति तत्[7] लग्नं । अथवा सप्तमं भवति । इयं द्वितीया दिक् ज्ञेया प्रथमोक्ता[8] दिक् स्थिरास्ति, सूर्यचन्द्रयोर्गत्योरस्थिरत्वात् । तत्र कोणाऽपि[9] न्यूनाधिका भवन्ति । द्वितीयादिगपि स्थिरा न भवति । नाडीवलयभ्रमणेन दक्षिणोत्तरगता भवति । अनेनैव प्रकारेणेन[10] अग्नापि[11] न्यूनाधिका[12] भवति, क्षितिज क्रांतिवृत्त जनिता कोणाऽपि[13] न्यूनाधिका भवन्ति[14] ।

अथ छाद्यछादककेन्द्रोपरिगतं[15] त्रिज्यां[16] वृत्तं क्षितिजे यत्र लग्नं स अंशो ज्ञेयः[17] । पूर्वोक्त[18] दिग्द्वयज्ञाने सति[19] अयमंशो ज्ञातो भविष्यति । ग्रहणस्य[20] स्पर्शकालेषु[21] दिग्द्वय-ज्ञानमशक्यमस्ति[22] । तदर्थं नियतस्पर्शमोक्षकालयोः दिग्ज्ञानं कथ्यते । एभ्यो[23] चिन्हेभ्यो

(क) १-२-३. लुप्त (ख)
५. सन्मुखो for (सन्मुखं) (ख)
६. 'त्र' लुप्त
७. 'तत्' लुप्त
८. दिगस्थिरास्ति for (दिक् स्थिरास्ति)
९. कोणाअपि for (कोणाऽपि)
१०. कारणेन for (प्रकारेणेन) (ख)
११. अग्रापि for (अग्नापि) (ख)
१२. ऽधिका for (न्यूनाधिका)
१४. भवति for (भवन्ति)
१५. केन्द्रापरिगतं for (केन्द्रोपरिगतं)
१६. त्रिज्या for (त्रिज्यां) (ख)
१८. पूर्वाक्त for (पूर्वोक्त)
१९. सप्ति for (सति)
२१. सर्वं for (स्पर्श) (ख)
२२. मशक्यकमस्ति for (मशक्यमस्ति)
२३. येभ्यो for (एभ्यो)

(ख) ४. दिक् ज्ञानं for (ज्ञानं)
१३. कोणाः अपि for (कोणाऽपि)
१७. +यदा+
२०. ग्रहणस्य for (ग्रहणस्य)

दिक् साध्यते । तानि चिन्हान्युच्यंते । नाडीवृत्तक्षितिजसम्पातस्य चिन्हद्वयं पूर्वापर-स्वस्तिकद्वयं[1] समचिन्हद्वयं च ककाहोरात्रवृत्तस्य[2] पूर्वापरसम्पातचिन्हद्वयं तथा मकराहोरात्रवृत्तस्य चिन्हद्वयं[3], एवमष्टौ चिन्हानि भवन्ति । क्रांतिवृत्तस्य संस्था क्षितिजोपरि तत्सम्वन्धेन कीदृशी जातेति ज्ञानार्थं प्रतिराशिसप्तानां देशा-नामग्रा निष्कास्तितास्ति[4] । एकस्मिन् केन्द्रे अष्टौ वृत्तानि निष्कासितानि[5] सन्ति । तेषु पूर्वापरां याम्योत्तरां च रेखां कृत्वा विभागचतुष्टयं कृतं दिगंकितं च कृतं । तत्र याम्योत्तररेखाजनितकोष्टकेषु उत्तरविभागे परमहोरा अक्षांशाः दक्षिण-विभागदैशनामानि[6] लिखितानि सन्ति । तत्र वृहद्वृत्तेषु महदक्षांशदेशा लिखिता[7] तदधस्तारतम्ये नान्ये देशा[8] लिखिता[9] । पुनः प्रत्येकविभागे केन्द्रसम्पातगतरेखा-त्रयेण प्रत्येकविभागे कोष्टचतुष्टयमुत्पादितं । तत्र पूर्वपश्चिमरेखायामुभयपार्श्वे शून्यानि[10] लिखितानि । तदुत्तरपार्श्वेषु[11] वृषकन्यकयोरग्रा ततोन्यरेखायां[12] पूर्वापरभागे[13] मिथुनसिंहयोरग्रा ततः कर्कस्याग्रा पूर्वापररेखातो दक्षिणविभागासन्नरेखाद्वये मीनवृश्चिकयोरग्रा तस्य सन्नरेखायां धनुः कुंभयोरग्रा ततो मकरस्य ।

अथ सप्तम क्षेत्रम्

तत्र अवं क्रांतिवृत्तं[14] अचिन्हं सूर्यकेन्द्रं[15] वा भूछायाकेन्द्रं[16] जहं[17] विमण्डलं ज-चिन्हं मध्यग्रहणे[18] चन्द्रकेन्द्रं[20] सचिन्हं[21] चन्द्रकेन्द्रं सम्मीलनसमये वोन्मीलनसमये[22]

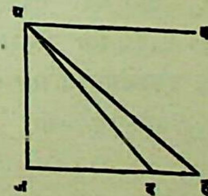
(क) १. द्वयसंज्ञं for (द्वयं) २. कर्काऽहोरात्र for (ककाहोरात्र)
३. +पूर्वापर सम्पात+ ४. निष्काशिता for (निष्कास्तिा)
५. निष्काशितानि for (निष्कासितानि)
६ः देशनामानि for (दैशनामानि) ७. लिखिताः for (लिखिता)
८. देशाः for (देशा) ९. लिखिताः for (लिखिता) (ख)
११. 'पु' लुप्त १२. ततोऽन्य for (ततोन्थ)
१४. कृतं for (वृत्तं) १५. सूर्यकेन्द्रं for (सूर्यंकेन्द्रं)
१६. केन्द्रे for (केन्द्रं) १७. जहं for (जह) (ख)
१८. +चिन्हं+ २०. लुप्त
२१. दचिन्हं for (सचिन्हं) २२. समयो for (समये)

(ख) २. कर्काहोरात्र for (ककाहोरात्र) ४. "निष्कास्ति—वृत्तानि" लुप्त
१०. न्यून्यानि for (शून्यानि) १३. "भागे—पूर्वापर" लुप्त
१९. गृहणे for (ग्रहणे) २१. जचिन्हं for (सचिन्हं)

पुन[१]र्हं[२]चिन्हं चन्द्रकेन्द्र[३]स्पर्शे वा मोक्षे एतत् मध्यकर्णांस्थे चन्द्रे कल्पितं । पुनरज-
रेखा अदरेखा अहरेखा[४] संयोज्या । तत्र स्पष्टमेव व अजचिन्हं मध्यग्रहण[५]समये[६]
कोण[७]मस्ति । वअहकोणः[८] वअदकोणश्चान्य[९]समये समकोणो[१०]स्ति[११] । अजहमपि सम-
कोण[१२]कल्पितं अजं शरोस्ति[१३] वा स्पष्टशरोस्ति । मध्यग्रहण[१४]समये[१५] अहं छाद्यछादकयो-
र्व्यासार्द्धयोगोस्ति । अदचिन्हं व्यासार्द्धयोरन्तरमस्ति । एतानि सर्वाणि ज्ञातानि
सन्ति । तस्मात् अदजकोणअहजकोणावपि ज्ञातौ स्तः । ततो वअदकोणवअह-
काणावपि[१६] ज्ञातौ भविष्यतः । तस्मात् अचिन्हं सूर्यकेन्द्रं कल्पितं, ग्रासो व्यासार्द्धं
कल्पितं । तस्मात् अहं ०।३२।२० एतावन्मितं भविष्यति । अजं सूर्यव्यासार्द्धं[१७] अंह-
योरन्तरमस्ति ०।१६।४०[१८] अहे षष्टिः कल्प्यते । तदा अजरेखा ३०।५५।३० । इयं
अहज कोणज्या पुनः[१९] अचिन्हं भूछाया कल्पितं[२०], चन्द्रग्रहणे[२१]ऽष्टादशांगुलमितो ग्रासः

(क) १. पुन for (पुन)   २. हचिन्हं for (हंचिन्हं)
६. 'ये' लुप्त   ८. विसर्ग लुप्त
९. अन्य for (चान्य)   १०. समकोणी for (समकोणो)
११. स्तः for (स्ति)   १२. कोणं for (कोण) (ख)
१३. शसरोऽस्ति for (शरोस्ति)
१६. कोणावपि for (काणावपि) (ख)
१७. व्यासार्द्धं for (व्यासार्द्धं)   १८. +एवं यत्र+
१९. +अस्य चापं ३१।१+ (ख) २०. कल्पिता for (कल्पितं)
२१. चन्द्रग्रहणस्याऽष्टादशांगुल १८ for (चन्द्रग्रहणेऽष्टादशांगुलमितो)

(ख) ३. केन्द्रं for (केन्द्र)
४. "अहरेखा" लुप्त
५. गृहण for (ग्रहण)
७. समकोण मस्ति for (कोण मस्ति)
१०. कोणे for (कोणो)
११. स्पर्शादिकाल चतुष्टयेस्ति for (स्ति)
१४. गृहण for (ग्रहण)   १५. +पुनः+

कल्पित,[1] अहं[2] षष्टिमित[3]मस्ति[4] । अदं[5] ०।२६।४० अजं चन्द्र[6]व्यासार्द्धं अदयोरन्तरं च्चैतावन्मित[7] ०।१० यदि अहे षष्टिः कल्प्यते[8] । तदा[9] अदं[10] १०।० इयं अहजकोणज्या । अस्याः चापं ६।३६ इदं व अहकोणोस्ति, यदा अदं षष्टितुल्यं कल्प्यते । तदा अजं २२।३० इदं अदज कोणज्या । अस्याः[11] चापं २२।१[12] इदं वअदकोण प्रमाणं । अनेनैव प्रकारेण एकोदयं[13] गुलस्य ग्रासस्य कोणप्रमाणं[14] निष्कासित[15]मस्ति[16] । तत्स्थापनार्थं सारणी कृता, यस्याः विस्तारो[17] चत्वारः कोष्टका दैर्ध्यं च २२ द्वाविंशात्[18] तत्र प्रथम-दैर्ध्यकोष्टकेषु ग्रासांगुलानि द्वितीयदैर्ध्यकोष्टके सूर्यस्य स्पर्शमोक्षकयोः कोणाः, तृतीये च स्पर्शमोक्षयोः कोणाश्चन्द्रग्रहणस्य[19] लिखिता,[20] चतुर्थकोष्टके चन्द्रग्रहणस्य[21] सम्मीलनोन्मीलनकोणा लिखिता । इयं कोणानां अग्रायाश्च सारणी ।

इति नवमप्रकरणं समाप्तम्

(क) १. कल्पितः for (कल्पित) (ख) २. अहे for (अहं)
३. कला for (मित) ४. कल्पिता for (मस्ति)
५. अद ०।२६।४ for (अदं ०।२६।४०)
६. 'न्द्र' लुप्त ७. मितं ०।१० for (मित)
८. कल्पते for (कल्प्यते) १०. अजं for (अदं)
११. अस्याश्चापं for (अस्याः चापं)
१३. एकैकां गुलस्य for (एकोदयं गुलस्य)
१४. प्रमाणानि for (प्रमाणं) १५. निष्काशित for (निष्कासित)
१६. 'मस्ति' लुप्त १७. विस्तारे for (विस्तारो)
१८. द्वाविंशति for (द्वाविंशात्) (ख)
२०. लिखिताः for (लिखिता)

(ख) ३-४. "मितमस्ति" लुप्त
७. तच्चैतावन्मितं for (च्चैतावन्मित)
९. "तदा अदं—तुल्यं कल्प्यते" लुप्त
१२. ६।३६ for (२२।१)
१३. एकाद्यंगुलस्य for (एकोदयंगुलस्य)
१९. "ग्रहणस्य—चन्द्र" लुप्त २१. गृहणस्य for (ग्रहणस्य)

—:०:—

ग्र अंगु	सू० स्प० मो को	चं० ग्र को	स श्री तुलीकृत को
०	९०। ०	९०। ०	
१	६६।५०	७२।३०	
२	५६।१९	६५।१०	
३	४९।१६	५९।२०	
४	४२।३६	५४।२७	
५	३६।३०	५०।१४	
६	३१। १	४६।१५	
७	२५।४६	४२।३१	
८	२०।४४	३९। २	
९	१५। ०	३५।४२	
१०	११। ६	३२।२९	
११	६।२३	२९।२३	
१२	१।२७	२६।२३	९०। ०
१३		२३।२८	६३।३७
१४		२०।५६	५२।२१
१५		१७।४८	४३।२६
१६		१५। ०	३५।४१
१७		१२।२८	२८।२८
१८		९८।१६	२२।१९
१९		६।१५	१५।४३
२०		६।२५	१९।३६
२१	१	१।३६	३।३५

क

संमीलनोन्मीलनयो: कोणाः	चन्द्रग्रहणे स्पर्शमोक्षयो: कोणाः	सूर्यग्रहणे स्प. मो. कोणा	व्यासो गुलादि के ग्रास
	९०। ०	९०। ०	०
	७२।३०	६६।५५	१
	६५।१०	५६।१९	२
	५९।२७	४९।१६	३
	५४।२६	६६।५५	४
	५५।१४	३६।३५	५
	४६।५५	३१। १	६
	४२।३१	२५।४६	७
	३९। २	२०।४४	८
	३५।४२	१५।११	९
	३२।२९	१२। ६	१०
	२८।२९	६।२५	११
९०। ०	२६।४३	१।४७	१२
६३।३७	२३।२८		१३
५२।२१	२०।२६		१४
४३।२६	१७।२६	१७।४८	१५
३५।४१	३५।४१	१५। १	१६
२८।३८	२८।३८	१२।२८	१७
२२। १	९।३६		१८
१५।४३	६।५५		१९
९।३६	४।५५		२०

अथ दशमं प्रकरणम्

तत्र स्पर्शादीनां दिक्साधनं निरूप्यते। तत्र प्रथमतः कालत्रयस्य वा[1] पंच-कालस्य लग्नं सप्तमभवनं च प्रसाध्य पुनर्यदि चन्द्रकेन्द्रं क्रांतिवृत्ते भवति। तत्र सूर्यग्रहणस्य स्पर्शादिक्[2][3]चन्द्रग्रहणे मोक्षस्य संमीलनस्य वा दिक् सप्तम भवनदिशि भवति। पुनः सूर्यस्य[4] मोक्षदिक्चन्द्रस्य स्पर्शादिक्[5] वा उन्मीलन दिक् लग्न[6]दिशि भविष्यति। यदि चन्द्रकेंद्रं क्रांतिवृत्ते[7] भवति, तदा पूर्वोक्तसारिण्या[8] कोणा[9] ग्राह्याः[10]। यदि चन्द्रः उत्तरदिशि भवति, तदा सूर्यस्य स्पर्शार्थं[11] चंद्रस्य सन्मीलनार्थं क्षितिजोपरि सप्तमभावमारभ्य कोणतुल्यांशा[12] उत्तर[13]दिशिका:[14] गणनीयाः[15]। सूर्यस्य मोक्षार्थं चन्द्रस्योन्मीलनार्थं क्षितिजोपरि लग्नात् कोणतुल्यांशा गणनीया[16]। चन्द्रग्रहणे[17] स्पर्शार्थं लग्नान्[18] मोक्षार्थं सप्तमात् दक्षिणदिशि[19] क्षितिजोपर्यंशाः ग्राह्याः। यदि च[20] चन्द्रो दक्षिणदिशि भवति, सूर्यस्य स्पशार्थं[21] चन्द्रस्य सन्मीलनार्थं तदा सप्तमात् क्षितिजोपरि दक्षिणदिशि ग्राह्याः[22]। पुनः सूर्यस्य मोक्षार्थं चंद्रस्य उन्मीलनार्थं लग्ना[23]

(क) १. चापं for (वा पंच) २. स्पर्श for (स्पर्शा)
३. दिक् for (दिक)
४. सूयस्य for (सूर्यस्य) ५. स्पर्श दिक् for (स्पर्शा दिक्)
६. लग्ना for (लग्न) ७. वृत्तेन for (वृत्ते)
८. सारिण्यां for (सारिण्या) ९. कोणा: for (कोणा)
१०. ग्राह्याः for (ग्राहया) ११. स्पशर्थि for (स्पर्शार्थं)
१२. तुल्याश for (तुल्यांशा) १३. प्रमाणेनीतर for (उत्तर)
१४. दिश्यंशाः for (दिशिकाः) १५. गणनीयः for (गणनीयाः)
१६. गणनीयाः for (गणनीया) १८. लग्नात् for (लग्नान्)
२०. 'च' लुप्त २२. ग्राह्या for (ग्राह्याः)

(ख) १२. तुल्यांशाः for (तुल्यांशा) १४. दिक्काः for (दिशिकाः)
१७. गृहण for (ग्रहण) १९. "दक्षिण—चन्द्रो" लुप्त
२१. स्पशर्थिं for (स्पशार्थं) २३. लग्नाद्दक्षिण for (लग्नादक्षिण)

दक्षिणदिशि ग्राह्या:, चन्द्रस्य स्पशार्थं[1] लग्नादुत्तरदिशि ग्राह्या:[2] । मोक्षार्थं सप्तमादुत्तरदिशि ग्राह्या[3] । यत्र गणनयांशानां विरतिर्भवति, सैव स्पर्शादीना[4]दि[5] ज्ञेया: ।

राजाधिराज प्रभुतोषणार्थे सम्राट[6] जगन्नाथकृते सुशिल्पे ।
सिद्धांतसारे खलु कौस्तुभेस्मिन्नध्याय आगाद्विरतिं तु षष्टः ॥

इत्ति[7] षष्टो[8]ऽध्याय:

(क) २. ग्राह्या: for (ग्राहया:) ३. ग्राह्या: for (ग्राहया)
४. स्पर्शादीनां for (स्पर्शादीना) ६. सम्राट् for (सम्राट)
७. इति for (इत्ति) ८. षष्ठो for (षष्टो)

(ख) १. स्पर्शार्थं for (स्पशार्थं)
५. दिग्ज्ञेया: for (दिज्ञेया:)

—:०:—

